ԿԻՐԱԿԻ
ԱՊՐԻԼ 1
DIMANCHE
1er AVRIL
2001

LE NUMERO : 6,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

Թիւ 269

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 1·400 Ֆ· — Վեցամսեայ : 725 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·650 Ֆ· (Ամէնօրեայ առաքում)
1·500 Ֆ· (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ·
C.C.P. PARIS 15069-82 E

76ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20·137 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 76e ANNEE — N° 20.137

ԱՆԻՆ ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

Նախ իրրեւ բերդ, ապա բերդաքաղաք ու աւերակ, Անին մեծ դեր ու նշանակութիւն ունի Հայոց պատմութեան մէջ եւ հաւաքական դիտակցութեան մասնիկը դառնալով, ինքնուրոյն պետականութեան հիմնադրման վկան ու կորուստի խորհրդանիշն է դարձել: Այն բազմիցս է օգտագործուել գեղարուեստական դրականութեան մէջ: Մնունդ է տուել բանաստեղծութեան, երգի, վէպի ու թատերգութեան:

Քաղաքն իրրեւ գործող դերյթ՝ բեմական երկի հիմնական առանցք, միշտ չէ որ ներառուած է թատերական դրականութեան մէջ: Բացառութեամբ «Աւերուած քաղաքի առասպելը», ուր Պերճ Զէյթունեան օգտագործել է այլեւս գոյութիւն չունեցող Արշակաւանը եւ դրա հիմնադրմանն առընչուող առասպելը, բեմական դրականութեան մէջ, քաղաքները առանձնակի չեշտ ու նշանակութիւն չեն ստացել: Նրանք թատերկների մէջ ներառուած են պարզապէս տեղ բնորոշելու համար եւ առանձնակի իմաստ չեն ընդգրկում կամ դրսեւորում:

Անին միակ՝ եզակի երեւոյթն է: Այն բեմախաղերի մէջ ընդհանրապէս ներկայանում է իր մէջ պետական, քաղաքական դրութեան ու դիմագծի հաւաքական պատկերը ներառնելու համար: Հայ թատերական դրականութեան անդաստանում կարելի է Անին իրրեւ այդպիսին ներկայացնող, առնուազն երեք մնայուն արժէք ունեցող թատերախաղերի հանդիպել:

Առաջին անգամ, Անին թատերգութեան նիւթ է դարձրել, Պետրոս Դուրեան՝ 1870 թուին:

ԿՈՐԾԱՆՈՒՄՆ
ԱՆԻ ՄԱՅՐԱՔԱՂԱՔԻՆ
ԲԱԳՐԱՏՈՒՆԵԱՆ [1]

կամ ԱՍՊԱՏԱԿՈՒԹԻՒՆՔ ՊԱՐՍԿԱՑ Ի ՀԱՅՍ «Թատերգութիւն երգախառն բանեալ յերկուս Թուականս, ի հինգ արարս յերիս պատկերս եւ ի մի վերջաբան» գրութեան համար, Պետրոս Դուրեան դիմել է Արիստակէս Լաստիվերտցու «Պատմութիւն» (հրատ. 1844թ. Վենետիկ), Մատթէոս Ուռհայեցու «Ժամանակագրութիւն» (հրատ. 1869թ. Երուսաղէմ) եւ Մ. Զամչեանի «Պատմութիւն Հայոց» գրութիւնների մէջ բերուած, Անիի Արշաւանքներին վերաբերող պատմութիւններին: Իր անձնական զգացողութեամբ, դրանց մէջ փոփոխութիւններ ու յաւելումներ ներմուծելով, նա հիւսել է մի բեմախաղ ուր ներկայացուում են Տուղրիլի ու Ալփասլանի արշաւանքները: Թատերախաղը բաժանուած է երկու Թուականների ընդգրկող հատուածների: Այն պարզ պատմական պատում է: Թատերական կառոյցի առումով, աւելի ծոյլ է քան հեղինակի միւս պատմական թատերգութիւնները: Այդուհանդերձ զուրկ չէ զգայուն ու դիպուկ թատերական վայրկեաններից:

Ա. Թուականի դէպքերի համար նշուած ետքը գործող անձանց մէջ են՝ Ոգին Հայաստանեաց, Տուղրիլ Թագաւոր Պարսից եւ Գագիկ Աբասեան Թագաւոր Կարսոյ: Բ. Թուականի տասնըչորս գործող անձանց չարքում են Ալփասլան Թագաւոր Պարսից, Բագարատ իշխան Անիի եւ Աղկան իշխան Պարսից: Նկատի ունենալով, որ Տուղրիլ եւ Ալփասլան՝ Անիի վրայ յարձակուեցին երբ արդէն տիրել էին Պարսկաստանի ու այնտեղ իրենց Թագաւոր էին հռչակել, Դուրեանի մօտ գործող անձանց բնորոշումները կարելի է ճիշդ համարել: Սակայն նոյնը չէ կարելի ասել, Թատերգութեան վերնագրերից մէկի՝ ԱՍՊԱՏԱԿՈՒԹԻՒՆՔ ՊԱՐՍԿԱՑ Ի ՀԱՅՍ տողի եւ խաղի փոխաստացութիւնների մէջ բերուած նշումների մասին:

Պարսկաց կամ Պարսիկ նշումը, պատմական նիւթի ընթացքի մէջ չփոթ է առաջացրել ու մթագնել է թատերախաղում Պարսից իշխան Աղկանի Սելջուկներին դաւաճանելու պատճառը եւ Հայերին բերած նրա աջակցութեան բուն նպատակը: Նկատի ունենալով որ հեղինակի ճեռագիրը չի պահպանուել, եւ «Օրագիր» Թերթի խմբագրին ուղղուած նամակի մէջ (1871, Սեպտեմբեր 30), Դուրեան Թատերախաղը անձամբ ԿՈՐԾԱՆՈՒՄՆ ԱՆԻ ՄԱՅՐԱՔԱՂԱՔԻՆ ԲԱԳՐԱՏՈՒՆԵԱՆ է նշել, ԱՍՊԱՏԱԿՈՒԹԻՒՆՔ ՊԱՐՍԿԱՑ Ի ՀԱՅՍ տողը եւ ԱՒԵՐՈՒՄՆ ԱՆԻ ՄԱՅՐԱՔԱՂԱՔԻՆ ԲԱԳՐԱՏՈՒՆԵԱՑ վերնագիրը, պէտք է «Թատրոն Օսմանիէ»ի համար պատրաստուած, Յակովբ Վարդովեանի բեմադրութեան մէջ կատարուած փոփոխութիւններին վերագրել: Թատերախաղը բեմ է հանուել 1871 Թուի Մարտ 13-ին:

Յետ մահու հրատարակուած օրինակն է, որ կրում է նշուած փոփոխութիւնները: Մեծ հաւանականութեամբ, քաղաքական պայմաններից ելնելով է, որ բնորդրի մէջ եւս Թուրք ու սելջուկ բնորոշումները, փոխուել են պարսիկի: Պահպանելով Աղկանի «իշխան Պարսից» բացատրութիւնը եւ «սելջուկ»ի կամ «Թուրք»ի փոխելով բնագրի մէջ պարսիկ նըշուած միւս բոլոր գործող անձանց վերաբերող նշումները, նիւթի դրամատիկ առանցքները պատմականօրէն ուղղում ու Դուրեանի տիպարների գործողութիւնները դիպուկ են դառնում:

ԿՈՐԾԱՆՈՒՄՆ ԱՆԻ ՄԱՅՐԱՔԱՂԱՔԻՆ ԲԱԳՐԱՏՈՒՆԵԱՆ դրութեան մէջ բերուած Ոգին Հայաստանեաց տիպարը, վերջաբանի մէջ լուսնի լոյսի ներքոյ, աւերակների վրայ ներկայանում է իրրեւ չղթայուած Մուսան Հայաստանեաց եւ երգում է տասներկու տնից բաղկացած մի երգ, որն սկիզբ է առնում ու աւարտուում է այսպէս.

Մայր մ'ունէի ես միայն,
Այն ալ գնաց գիրկ մահուան,
Անմխիթար թողուց զիս՝
Գերեզմանաց պահապան:

/···/

Թէեւ անկեալ Հայաստան,
Պիտի կանգնի հուսկ յապայն,
Երբ որ Հայեր միասիրտ
Գոչեն «կեցցէ Հայաստան»:

Եթէ Դուրեանի երգն ու թատերգութիւնն այսօր մոռացուել ու այլեւս չի երեւում բեմերում, փոխարէնը նշուած երգի համար ստեղծուած պատկերը տարածուելով, տասնըիններորդ դարի երկրորդ կէսից սկսեալ, ծնունդ է տուել «Մայր Հայաստան» կոչուող հանրայայտ պատկերին, որն ամէնուր գծուել, հիւսուել եւ ասեղնագործուել է հայ հաւաքականութեան կողմից:

ԱՆԻԻ ԱՌՈՒՄԸ [2]

Երկրորդ բեմական երկը ուր Անին ներկայանում է իրրեւ հիմնական խնդիր, Ռափայէլ Պատկանեանի 1883 Թուին գրուած ԱՆԻԻ ԱՌՈՒՄՆ է: Հեղինակի մօտ Անիի մասին թատերախաղ գրելու դաղափարը ստեղծուել է 1879 Թուի աշնանը երբ ինք այցի է գնացել կործանուած քաղաքի աւերակներին: Թատերախաղը հրատարակուել է յետ մահու «Լումա» հանդէսի մէջ: Տպագրուած օրինակը անաւարտ է: Հեղինակի ձեռագրից պահպանուել է ընդամէնը մէկ սեւագիր: Ըստ հեղինակի, գրութիւնը աւարտուել է 1883 Թուին եւ ուղարկուել է «Նոր դար»ին, բայց չի տպագրուել: Գաբրիէլ Սունդուկեանին ուղղուած մէկ նամակում Պատկանեանը գրում է «Ձեռագիրը այս րոպէիս Թիֆլիսումն է՝ պր. Ս. Սպենդարեանի մօտ, որին խնդրել եմ մի քանի բանիմաց մարդոց տայ աչքի անցնելու եւ ինձ նոցա անսուտ կարծիքները յայտնելու, որ ես ըստ կարելւոյն ուղղեմ Թերութիւնները: Եթէ Ձեր Թանկագին ժամանակը կը ներէ, չատ կը խընդրէի Ձեզ Թեթեւ աչք անցընելու եւ Ձեր արդար քննութեան տակ ձգելու, ոչ այնքան սխալները քրքրելու, դուրս հանելու խորհրդով, որքան մի բանի պիտանացընելու դիտմամբ: Ես էլ կ'ուզէի Թատրոնի կողմից ինչ ու ինչ ասելու մեր սիրական ազգին: Օգնեցէք ուրեմն ինձ իմ Հային հասկանալի լինելու» (1883/22/1):

ԱՆԻԻ ԱՌՈՒՄԸ պատմում է Պետրոս Կաթողիկոսի ճնշման տակ ստորագրած՝ Յովհաննէս Սմբատ Թագաւորի կտակի բերումով, Թագաւորի մահից յետոյ Անիի Թագաւորութիւնը Բիւզանդիական կայսերութեանը յանձնելու մտադրութեանը դէմ կանգնած չարժումը: Ըստ պատմութեան, երբ 1041 Թուին մեռնում է Յովհաննէս Սմբատը, Կաթողիկոսը եւ իշխան Վեստ Սարգիսը պատրաստւում են Անին բիւզանդական կայսրին յանձնելու: Վահրամ Պահլաւունին, ժողովրդին ոտքի հանելով, դիմադրում է եւ Գագիկ երկրորդ անուանումով, Թագաւոր է հռչակում հանդուցեալ արքայի եղբօր որդուն՝ տասնըվեցամեայ Գագիկին: Վերջինը, անկախութիւնը պահպանելու համար ստիպւում է հայրենական, ազատագրական կռիւներ վարել ԹՔ' Բիւզանդացիների, ԹՔ' Սելջուկների եւ ԹՔ' ներքին երկպառակութիւնների՝ հայրենադաւ իշխանների եւ հոգեւորականների դէմ: Կաթողիկոսի եւ Վեստ Սարգսի դաւադրութեամբ, Գագիկ Բ.ն գերւում է կայսեր կողմից ու վերջապէս կարողանում է ծպտուած փախչել ու կրկին Անի վերադառնալ: Անիի պատմութիւնը վերաբերող այս դրուագն ու ժամանակաշրջանն է, որ ապագային եւս մի քանի թատերգութեան նիւթ է դարձել ու բեմ է բարձրացել:

Պատկանեանի թատերախաղը բացւում է «Նախերգանք»ով Աստղազարդ գիշերայ մէջ երեւում են Անիի հիւսիսային պարիսպները: Հեռւում կան Մայր եկեղեցին ու նրան չրջապատող բիւր եկեղեցիները: Աւելի հեռու նկատելի են Բագրատունիների, Պահլաւունիների եւ Կամսարականների պալատները եւ քաղաքի բնակիչների տները: Այս տեսարանի գործող անձանց մէջ են երկու բերդապահներ եւ ծպտուած Վահան Պահլաւունու որդեգիրը՝ Վահանը ու Բագրատ դուքսի Զմրուխտ դուստրը եւ Անի վերաշարժող Գագիկ Բ. Թագաւորը: «Նախերգանք»ը հակառակ այն պարագային, որ ունի երկարատեւ պատմողական խօսքի բաժիններ, կազմուած է ճաշակով եւ զուրկ չէ թատերական լարուած գործողութիւնից: Ուշագրաւ է տեսարանի սկզբում Համօրէն օգտագործուած «Առաւօտ լուսոյ» երգը: Այս բաժնում պահակների գրութիւնն ու զրոյցը մասամբ յիշեցնում է Շէյքսփիրի «Համլէթ»ի առաջին տեսարանը եւ մեռած արքայի ուրուականին հանդիպելու բաժինը:

ԱՆԻԻ ԱՌՈՒՄԸ յաջորդ առաջին եւ երկրորդ գործողութիւնների մէջ իրրեւ գործող անձինք ունի՝ նախարարներ, Արիստակէս Լաստիվերտցի պատմաբանն, ազնուականներ, տեղացի ու հռոմէացի զինուորներ ու կանայք: Գրութիւնը իր առաջնով ընդհանրապէս յաջող ընթացք ունի: Զախող մասերը, Վահանի եւ Զմրուխտի միջեւ զարգացող միամիտ ու պարզունակ սիրոյ դրուագներն են: Երկրորդ արարի վերջում, Վահան անելի դէմ կանգնած ժողովրդի կողմից լուռ համաձայնութեամբ, «ընտրւում» է, Անին անմիաբանութիւնից ազատելու համար: Նա եղրակացնում է «Եթէ Հայաստան, որ այս օրհասական վայրկեանիս ապաւինած ես իմ տկար ուժիս եւ սակաւամեայ փորձառութեանը: Ուրեմն ես ստիպւած եմ յանձն առնելու, եթէ ոչ փրկել Հայոց ազգը իւր վերահաս կորստէն, գէթ ցոյց տալ ճանապարհը փառքով մեռնելու՝ եւ Հայաստանի թագը եւ գահը չըմատնել թշնամի ձեռ, այլ հետս միասին թաղել մեր աշխարհի փլատակների ներքեւ որպէսզի, թերեւս մի օր այնտեղից ինչպէս փիւնիկ՝ նորափետուր զարդարուած, յարութիւն առնէ···»: Այս խօսքերին արձագանգում է ժողովուրդը հրճուալի ամպրոպային ձայնով՝ «Ապրի Վահան Իշխանը, ապրի ազգիս պաշտպանը, ապրի Հայի վերջին ապաւէնը». եւ վարագոյրն իջնում է մեզ հասած խաղին այս հատուածում: Թէ ո՞ւր է մնացել «Նոր դարի»ին ուղարկուած ձեռագիրը, մինչ օրս յայտնի չէ:

ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ԹԱԳԱՒՈՐ 1021 – 1022 [3]

Յովհաննէս Թումանեանի անաւարտ այս դրամատն, ըստ «Վերնատան» անդամների վկայութեան, յղացուել է 1900–1901 Թուերին: Իր նիւթն կազմելու համար, Թումանեանը, Դուրեանի օգտագործած աղբիւրներից բացի, օգտուել է Սմբատ պատմագրի դրութիւնից, Զալալեանի ճանապարհորդութիւնների դրքից, Ալիշանի «Շիրակ» աշխատութիւնից:

ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ԹԱԳԱՒՈՐ–ը դրամայի գլխաւոր գործող անձը, Գագիկ Ա. Թագաւորի որդի՝ խաղաղասէր ու խմաստուն Յովհաննէս Սմբատն է, որ 1020 Թուականին յաջորդել էր հօրը: Նրա օրօք էր, որ Անիի գահին տիրելու համար, Գագիկ Ա.ի միւս որդին՝ Աշոտը, եղբօր Թագաւորութեան վրայ յարձակուեց: Հայ իշխանների, Վրաց Թագաւորի ու Պետրոս Կաթողիկոսի միջամտութեամբ հաշտութիւն կայացաւ եղբայրների միջեւ. սակայն Աշոտ՝ Բիւզանդիոնի Վասիլ Բ. կայսեր օգնութեամբ, 1021 Թուին կրկին յարձակուեց Յովհաննէս Սմբատի Թագաւորութեանը վրայ: Վերջինս, Պետրոս Գետադարձ կաթողիկոսին, Վասիլ Բ.ի հետ բանակցելու նպատակով, Տիզրոն ուղարկեց: Կաթողիկոսը Անին, Յովհաննէս Սմբատի մահից յետոյ, խոստացաւ յանձնել կայսրին եւ Հայոց Թագաւորին ստիպեց այդ կապակցութեամբ կտակ ստորագրել: Աբքան, դժգոհ եղելութիւնից, նախ կաթողիկոս նշանակեց Սանահին վանքից Դիոկորոսին, բայց չուտով, եկեղեցու մէջ ծայր առած պա-

(Շար.ը Դ· էջ)

Գրեց՝
ԱՐԲԻ ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ

CORRESPONDANCE

Lettres de Jacques Brenner à Armen Lubin

NDLR. — Le 19 février dernier, la presse annonçait la mort de l'écrivain et critique Jacques Brenner en son domicile parisien. Dans l'article que lui consacrait Patrick Kechichian dans «Le Monde» *du 22 février, il rappelait entre autre* «...Membre du jury du prix Renaudot depuis 1986, il avait commencé, au milieu des années 50, aux éditions de Minuit, puis avait travaillé chez Julliard avant de devenir, à partir de 1968, l'un des piliers de la maison Grasset *Flâneur indiscret* —ainsi titra-t-il une chronique parue chez Julliard en 1995—, il a collaboré à de nombreux journaux comme critique littéraire (de *Paris-Normandie* à *L'Observateur*, du *Figaro* au *Matin* et au *Quotidien de Paris*). De 1955 à 1968, il anima une bonne revue littéraire, les *Cahiers des saisons;* il y a publia Armand Robin, ARMEN LUBIN, Jean-Paul de Dadelsen ou Henri Thomas...».

Effectivement, Jacques Brenner était un grand admirateur d'Armen Lubin qu'il considérait comme un des trois ou quatre grands poètes de son époque. Il en a témoigné dans ses ouvages consacrés à la littérature française. Par là même, il fût un grand ami de Lubin, dont il publia le dernier recueil de poèmes choisis «Feux contre Feux» en 1968 chez Grasset. Une correspondance fournie témoigne de cette grande amitié. Dans les archives de Lubin, nous trouvons une soixantaine de lettres, dont nous en présentons quelques unes, ci-dessous.

20, rue St Eloi
Châlons/Marne

12 juin 1948

Cher Armen Lubin, nous avons longuement parlé de vous il n'y a pas quinze jours avec Bisiaux et Thomas (venu pour une semaine). Mais vous savez comme chacun vous admire et vous aime (ce qui est encore mieux) au **84.** «Connaissez-vous Armen Lubin?» est une des premières questions que Marcel pose aux nouveaux venus et s'il arrive que la réponse soit négative, Marcel aussitôt lit un de vos poèmes. Il me semble que les trois qu'il a publiés sont encore ceux que je préfère, d'une grâce triste particulièrement subtile, car la consolation y semble jointe à la tristesse.

Une libération l'accompagne pour qu'on y songe comme celle de Thomas, votre poésie est en dehors de toute mode et d'une évidente nécessité. On vous aime tous les deux pour des raisons semblabes: on sait que c'est votre voix que l'on entend dans vos vers.

Je vous envoie ci-joint une bien médiocre note de **Paris-Normandie,** n'y voyez qu'une «bonne intention».

Je mets par ailleurs à la poste un recueil de trois nouvelles «fantastiques» de Mérimée. Peut-être ne les avez-vous pas encore lues. Ne m'en remerciez pas de toute façon, il s'agit de livres que j'ai reçus deux fois en service de presse. (Non, je ne le trouve pas. Je vous l'enverrai plus tard).

Vous avez évidemment des nouvelles de Thomas par lui-même, mais Bisiaux n'écrit guère. Vous savez ses multiples occupations. Les vacances le laveront de sa fatigue.

J'ai été très heureux de votre lettre. Merci.

Bien à vous,
Jacques Brenner

—●—

1er février 1952

Cher Armen,

à mon retour de Grèce, je reçois la lettre ci-jointe d'André Marie. Je suis furieux que mes démarches au Ministère de l'Intérieur ne donnent rien.

Je sais qu'Henri est allé vous voir. Je ne l'ai malheureusement pas vu à Paris (ni personne de **84**).

J'ai lu un très beau poème de vous dans La **Gazette des Lettres,** on n'imagine rien de plus émouvant, ni de plus discret (ni de plus sûr) dans la poésie dite de sentiment. Et puis c'est assez nouveau dans votre œuvre, bien que très révélateur de vos associations poétiques. Je le placerai à côté du **Printemps de Montparnase.**

Il se pourrait que d'ici peu il y ait de grands changements dans l'organisation de **84.** Je vous récrirai à ce propos dès que les choses seront plus assurées.

Affectueusement à vous,
JacquesB.

Nouvelle adresse :
44, rue du Bac (6e)

***

REPUBLIQUE FRANÇAISE

MINISTERE DE L'EDUCATION NATIONALE

Paris, le 21 janvier 1952

LE MINISTRE
RH/JC

Cher Monsieur,

J'ai bien reçu votre lettre par laquelle vous appelez mon attention sur le cas de l'écrivain ARMEN LUBIN, hospitalisé au Sanatorium de Haut-l'Evêque (Gironde), qui désirerait être titularisé français.

C'est très volontiers que j'interviens en faveur de cet écrivain.

Je vais faire mon possible pour qu'il obtienne une juste naturalisation. Dans ce sens j'ai écrit à mon collègue, M. le Ministre de la Santé Publique en lui recommandant, M. ARMEN LUBIN et en le priant de bien vouloir me tenir informé de la suite qui sera donnée à cette affaire.

Je ne manquerai pas de vous tenir au courant du résultat de mes démarches et vous prie de croire, cher Monsieur, à l'assurance de mes sentiments les meilleurs.

André MARIE

Monsieur Jacques BRENNER
7, rue Bernard-Palissy
PARIS 6e.

—●—

7, rue Bernard-Palissy

15 septembre 1955

Cher Armen, que vous êtes modeste! Ces nouveaux poèmes sont admirables, bien entendu. Ils sont d'ailleurs mieux encore. Vous avez inventé une poésie et de cette nouvelle poésie vous nous indiquez chaque fois de nouveaux aspects, de nouvelles possibilités de votre voix. La note tendre et déchirée est peut-être la plus déchirante.

Vous figurez désormais au comité de la revue qui s'appellera, désormais aussi, comme vous l'avez appelée le premier, c'est-à-dire

Cahiers des 84 Saisons

Ce titre est un peu farfelu, mais une revue de mode s'intitulait 4 Saisons et nous menaçait d'un procès.

Il est trop tôt encore pour savoir si la revue durera: nous sommes, comme j'ai dû vous le dire, à peu près sûrs de publier 6 numéros.

L'accueil a été bon, mais je ne sais si je dois dire: «nous avons déjà» ou bien «nous avons seulement» 90 abonnés. A St Germain, la librairie **La Hune** a vendu 50 exemplaires. C'est en distribuant le 2 que nous apprendrons si d'autres libraires ont eu également beaucoup d'acheteurs.

Le n° 2 parait la semaine prochaine (n° d'octobre).

Bien à vous,
JacquesB.

—●—

7, rue Bernard-Palissy

28 octobre 1955

Cher Armen,

Ces poèmes comptent décidément parmi vos plus beaux. C'est aussi l'avis de Dhôtel qui était là hier. Vous me dites que je peux en redemander: il va sans dire que j'en redemande. Le n° 4 prend forme dès maintenant. D'ailleurs dès que vous avez une copie de ce que vous écrivez, vous pouvez me l'envoyer.

Nous en sommes maintenant à 150 abonnés (en comptant Mlle Arpik Missakian qui nous a envoyé sa cotisation le lendemain même du jour où nous lui avons expédié la revue). Nous avons vendu environ 150 ex. du 1er et distribué 300 S P. S'il est vrai que toute revue est lue par 4 personnes, cela nous ferait pour le 1er n° le chiffre impressionnant de 2400 lecteurs. Mais c'est à voir. Enfin, une telle revue, c'est-à-dire sans manifeste, revendication ni scandale, ne peut pas s'imposer brusquement (et j'ajoute: une revue sans publicité, sans diffusion par les messageries, etc.). On verra clair en octobre prochain. Pour l'instant, on m'assure que ça ne va pas si mal (par exemple Sainmont est étonné du nombre de nos abonnés. Les **Cahiers du Collège** ont eu des débuts plus difficiles).

Je ne vais plus guère à la N R F, préférant d'ailleurs rencontrer les directeurs en dehors de leur bureau. Larbaud, dans son **Journal** ((qu'on n'aurait pas dû publier tant il est médiocre), parle pourtant à merveille de ce bureau: «les propos sont d'une médiocrité lamentable, et on n'y rencontre guère, tenant séance et s'y attardant, que les plus médiocres. J. P. est obligé plus ou moins de vivre là-dedans et cela fait autour de lui une zone d'ennui, de mesquinerie, de platitude dont il doit se sentir, par moments, accablé, etc.» (p. 365). Ce n'est pas à Dominique Aury, mais à Mme Bour que vous auriez dû demander le Daumal et le Tardieu. Je passerai (mais pas avant mardi) à la N R F et parlerai à Mme Bour.

J'ai donné ma démission aux Ed. de M. : j'y perdais mon temps et m'y énervais. Mais je continue de loger rue Bernard-Palissy et la revue aussi. Le travail d'édition est devenu presque impossible pour qui aime la littérature: voir refuser des livres qu'on aime, entendre soutenir des livres qu'on n'aime pas (et être tenu responsable des décisions de la maison) non !

Affectueusement,
JacquesB.

—●—

24 mars 1956

Cher Armen,

La retraite sans musique est un chef-d'œuvre du roman national. C'est ce qu'on lit dans l'**Encyclopédie de la Pleïade** que jai feuilletée chez Kern et qui ne donne pas de détails. J'ai demandé à K. de vous taper le paragraphe où il est question de vous. Il vous l'enverra.

***

Le n° 5 des **Saisons** paraitra début avril. On essayera de faire paraître le n° 6 début mai. C'est finalement dans ce n° **6** que nous donnerons l'article de Jaccottet. Nous le ferons suivre : 1° des poèmes prévus d'abord pour le 5, 2° des poèmes dont vous me parliez dans une précédente lettre et qu'il me faudrait pour les premiers jours d'avril. Ce fera un ensemble Lubin d'une douzaine de pages.

En recevant le n° 5 vous comprendrez les raisons qui nous ont amenés à adopter cette disposition: j'avais prévu quelques pages sur Schlumberger et ces pages sont devenues un petit ensemble avec Martin du Gard, Mauriac et même Gide dont Jean Lambert m'a donné le texte d'une préface à **Saint-Saturnin** écrite pour une traduction en allemand.

***

Les Saisons ont donné une soirée au Havre mercredi. Dhôtel a fait une causerie sur la poésie, en particulier sur vous et Thomas. On a lu des poèmes qui ont été fort bien accueillis. Participaient à la soirée Curtis, Obaldia, Darnal, Breitman.

Je vous serre les mains,
JacquesB.

—●—

Cahiers des
SAISONS
7, rue Barnard-Palissy
Paris 6e

12 juin 1956

Cher Armen,

je me suis cassé l'humérus du bras gauche voici trois semaines à Turin et je sors de l'hôpital de la Croix-Rouge où j'ai passé une quinzaine de jours peu drôles. J'ai naturellement beaucoup pensé à vous et je pense avoir un peu progressé dans la compréhension de vos œuvres... On m'a placé le bras sur un pouliquen qui est une espèce d'accordéon fixé au corps par une demi-armure maintenue par des sangles. Je me sens assez albatros avec cette aile de géant qui gêne beaucoup mes mouvements. Du coup, la revue paraît en retard: on croyait le papier envoyé et l'éditeur attendait. Je vous joins, pour vous faire patienter, le petit texte de Supervielle qui précède l'étude de Jaccottet sur vous.

Je n'ai pas dû vous écrire encore que j'avais fait la connaissance de Louise Servicen et de sa mère: ce sont deux personnes d'une gentillesse exquise et d'une bien jolie culture. Oui, deux femmes tout à fait exceptionnelles. Elles s'étonnaient de n'avoir plus reçu de signe de vie de vous. A ce moment moi-même je n'avais plus de nouvelles, votre lettre adressée chez Fasquelle ayant été renvoyée chez Horay qui me retenait mon courrier. Je n'ai eu cette lettre qu'il y a trois jours.

Les histoires de la revue seraient très longues à vous raconter et, comme je suis tant déséquilibré par mon «pouliquen» cela me fatigue d'écrire: les **Saisons** continueront de paraître rue Bernard-Palissy, mais avec une co-direction Solange Fasquelle et moi et une subvention Fasquelle.

Je vous serre les mains,
JacquesB.

***

ARMEN LUBIN

«Les mots, c'est rien, nous dit Armen Lubin, ça marche devant, une forêt vient derrière». Les voyages réels, ce n'est rien non plus comparés aux découvertes d'un poète immobilisé dans un lit de sana mais qui a su tout de même mettre à la voile et, avec des draps de fortune, gagner le large.

Nous sommes ici au pays de la sainte patience. Rien de commun avec «la patience dans l'azur» de Valéry. Ici l'azur est noir et la patience douloureusement souterraine. Elle n'en mène pas moins à la victoire, mais sur le plus dur des champs de bataille, celui de l'immobilité forcée.

Et pourtant, Lubin ne connaît que les tristesses courageuses, celles qui sont comme un impatient ruisseau des montagnes toujours en mouvement et demandent, exigent la révélation, la mise au point du livre.

Non, il n'est pas perdu d'avance celui

Gustave Meyrier,

Les massacres de Diarbekir

correspondance diplomatique du Vice-Consul de France 1894-1896

présentée et annotée

par Claire Mouradian et Michel Durand-Meyrier

éditions L'inventaire, coll. «valise diplomatique», 2000

par
Chaké MATOSSIAN
Docteur en philosophie et théorie de la communication

Claire Mouradian (historienne, CNRS) et Michel Durand-Meyrier, avocat et arrière-petit-fils de Gustave Meyrier présentent et annotent avec rigueur un ouvrage réunissant les dépêches et télégrammes que ce dernier a envoyés alors qu'il était Vice-consul de France à Diarbekir d'octobre 1894 à juillet 1896. A ces textes, s'ajoutent des rapports, des réponses de l'Ambassadeur Paul Cambon et, en annexe, une lettre de celui-ci à sa mère ainsi que des extraits de documents relatifs au massacre de Diarbekir et au rôle de Gustave Meyrier. Le lecteur se trouve confronté au témoignage direct d'événements qui deviennent, au fil du temps, des faits historiques, des preuves. Le style télégraphique, le mot même de «dépêche», renvoient à une temporalité de l'urgence, ils indiquent des décalages temporels, une inadéquation qui ne cesse de se renforcer, comme une question de vie. Il incombe au diplomate non tant de décrire que d'écrire ce qu'il entend et ce qu'il voit, car toute description, en devenant trop longue, aggraverait l'horreur en train de se produire. Comment parvenir à ce que le temps narratif de l'écriture, de la phrase, atteigne l'efficacité d'une parole immédiate qui ne soit pas la simple reproduction de ce qui est vu et entendu mais contienne en outre la puissance de faire entrevoir l'avenir ? Et, parallèlement, comment faire pour combler l'immense parenthèse temporelle qui s'installe entre la dénonciation des atrocités, la demande d'aide d'urgence et l'arrivée des secours sur place ? Les télégrammes et dépêches, souvent chiffrés, adressés à l'Ambassadeur, Paul Cambon, donnent à voir, par le rythme même de l'écriture, l'horreur en train de se perpétrer et le chaos spatio-temporel. Gustave Meyrier n'est pas un rapporteur mais un témoin des massacres des Arméniens à Diarbekir et sa compétence de diplomate lui permet de comprendre et de dénoncer l'envergure de ce qui est en train de se produire sous ses yeux. Il constate l'irruption de la violence dans les masses musulmanes entraînées par leurs chefs et cautionnées par les dignitaires avec l'appui du Gouvernement. Ce n'est pas seulement l'événement horrible en train de se produire devant lui que voit Meyrier mais encore et surtout une vue d'ensemble, l'arrière-plan de cette scène sur laquelle il se trouve. Ce qu'il voit, c'est la volonté du Gouvernement d'exterminer les Arméniens et, si possible, ensuite, l'ensemble des Chrétiens. Ce qu'il voit, avec Paul Cambon et Hallward, le vice-consul britannique, c'est la continuité de ce projet d'extermination chez les Jeunes Turcs.

L'intérêt de la publication de ces textes s'avère indéniable en ce qu'ils nous situent au plus près de la parole vivante. Ils tiennent l'avantage de la clarté et de la concision. Ils disent des faits et l'interprétation s'en trouve réduite au minimum. Parmi ces faits, Gustave Meyrier relève le caractère systématique et ordonné des massacres, la participation des notables et de la police au meurtre et au pillage, de manière indirecte, par l'impunité des criminels ou de façon directe, en gardant les objets de valeurs volés aux Arméniens. C'est l'ordonnace du chaos dans lequel les Kurdes détiennent un rôle prédominant, leur violence atteignant un tel degré de transe et de délire qu'il arrive aux Turcs de leur interdire l'accès de la ville pour ne pas être tués eux-mêmes dans l'«élan» de cette jouissance exterminatrice :

> **«Ce jour-là, au lever du soleil, le carnage a commencé et a duré jusqu'au dimanche soir. Ils s'étaient divisés par bandes et procédaient systématiquement maison par maison, en ayant bien soin de ne pas toucher à celles des musulmans. On défonçait la porte, on pillait tout et, si les habitants s'y trouvaient, on les égorgeait. On a tué tout ce qui se présentait sous la main, hommes, femmes et enfants; les filles étaient enlevées. Presque tous les musulmans de la ville, les soldats, les zaptiés et les Kurdes du pays ont pris part à cette horrible boucherie. Les murs du Consulat étaient criblés de balles et deux cadavres étaient étendus presque sous nos fenêtres sur des terrasses voisines. Les Kurdes des tribus ne sont pas entrés; on savait fort bien que ces hordes de sauvages ne font pas de distinction entre les religions et que, si on déchaînait leurs instincts de pillage et de meurtre, toute la ville, les musulmans comme les chrétiens, y aurait passé».** (Rapport du 18 décembre 1895, p. 131).

Les télégrammes et les rapports montrent comment la tyrannie s'installe et recourt aux moyens qui sont et seront toujours privilégiés par tout régime fanatique: suppression de la liberté de presse, interdiction de l'accès à la presse étrangère, rapt des femmes, utilisation du temps «symbolique», c'est-à-dire des jours de fêtes religieuses pour exciter la foule au massacre transformé, par la connotation de la temporalité religieuse, en rituel cathartique (les femmes et les hommes sont parfois menés à l'abattoir et dépécés comme un mouton). Dans le même temps, il appert, à la lecture des rapports et télégrammes, que les chefs des masses massacrantes connaissent parfaitement les stimuli qui déclanchent la violence de la masse, l'agrégation ou la massification de la masse. D'une part, le bruit, à propos duquel Elias Canetti écrivait : «il est sûrement vrai que le vacarme de la destruction, les bris de vaisselle, le fracas des vitres contribuent pour une bonne part à la joie qu'on y prend: ce sont les puissants vagissements d'une nouvelle créature, les cris d'un nouveau-né. (...) Il semble y avoir un besoin tout particulier de cette sorte de bruit au commencement des événements, alors que l'on n'est pas encore beaucoup trop à être rassemblés et qu'il ne s'est pas passé grand-chose, voire même rien du tout. Le bruit promet renfort que l'on espère, et c'est un augure favorable pour les actes qui se préparent». D'autre part, le feu qui attire et rassemble par sa visibilité et sa puissance destructrice: «la masse qui met le feu se croit invincible». Le premier épisode des massacres de Diarbekir suit immédiatement l'incendie provoqué au marché afin, sans doute, de brûler les marchandises des Chrétiens mais, plus encore, peut-être, de donner un signal excitant et jouissif, le signal d'une transe collective dans une décharge de haine comme manifestation réelle du retour au pouvoir du plus fort, à la loi du plus fort qui anéantit et surpasse le droit, transformant les lois en simulacre du droit destiné à leurrer les Occidentaux. A cet égard, un passage de la lettre de Paul Cambon à sa mère reste éclairant :

> **«Leur administration, leurs prétendues institutions européennes ne sont qu'apparence (...) Le jour où la crainte de l'Europe ne retiendra plus le Turc, la population chrétienne risquerait d'être réduite à l'esclavage. C'est ce que ne soupçonnent pas les utopistes qui croient à la régénération de la Turquie, les touristes qui sont bien reçus par le Sultan et les gogos de Paris ou des capitales européennes qui fraient dans les cercles avec d'aimables secrétaires d'Ambassade ottomans habillés à la dernière mode et abonnés de l'Opéra. Lundi dans la journée, ces jolis messieurs du ministère des Affaires étrangères ont écrasé eux-mêmes à coups de talon un Arménien expirant, qui, après la manifestation avait été jeté dans la cour du ministère. Imagines-tu nos jeunes gens du Quai d'Orsay piétinant par plaisir un blessé après une émeute ? (...) De toutes les erreurs de Napoléon III, la moindre n'a pas été de laisser galvauder la situation après la guerre de Crimée et d'admettre la Turquie dans le concert européen».** (10 octobre 1895, pp. 237-238).

On ne peut soupçonner Paul Cambon d'arménophilie dès lors que, dans la même lettre et à deux reprises, il décrit les Arméniens comme étant d'ordinaire «si plats et si poltrons» (p. 236).

Nous relèverons, dans ces télégrammes et dépêches, l'attention extrême que porte Gustave Meyrier au problème des femmes, de leur rapt. Il y voit le noyau dur de la question des Chrétiens d'Orient. C'est par le rapt des femmes islamisées de force que le musulman a trouvé le plus puissant moyen d'éteindre le christianisme dans les villages (p. 172) ce qui revient, a contrario, à reconnaître la transmission de la culture par la mère. Il nous semble que l'attention de Gustave Meyrier à la question des femmes arméniennes, pour lesquelles il lutte afin de les rendre aux familles, reste indissociable de l'action de sa propre femme dont le rôle se révèle en filigrane dans les textes. Le seul fait clairement évoqué la concernant, celui de la caravane qui lui permet de partir de Diarbekir avec ses enfants pour rejoindre Alexandrette sous escorte, nous montre une personnalité extraordinaire qui a compris tout ce qu'on pouvait tirer réellement du pouvoir symbolique et qui a exercé un talent de stratège en avançant son nourisson comme une pièce sur l'échiquier sauvant ainsi du massacre plusieurs centaines d'Arméniens (pp. 192-193). C'est là que nous regrettons de ne pas avoir un récit même de cette femme, de devoir toujours passer par des rapports d'hommes pour entendre sa voix à elle qui, pourtant, a peut-être, elle aussi, écrit des lettres ou tenu un journal. Mais il est vrai, comme le disait Rousseau, qu'il y a toujours ceux qui cherchent à bien dire pendant que d'autres font. ■

---

qui a dit : «En cherchant bien, je ne trouve rien. Et si je cherchais mal...». Ce n'est là qu'une peur passagère. Il sait bien qu'une seule chose compte pour lui, brûler. Son feu vital s'alimente à son feu de poète ou plutôt, ils s'attisent l'un l'autre, ils s'exaltent et ne font qu'un au cruel mais salubre paradis d'une souffrance maîtrisée par le chant des profondeurs.

JULES SUPERVIELLE
avril 56.

—●—

Cahiers des
SAISONS
7, rue Barnard-Palissy
Paris VIe

15 juin 1956

Cher Armen,

ce petit mot pour vous rassurer : **Aventure en mai** a été retirée du n° Mais c'est le premier texte des **Chevaux de renfort** qui a été imprimé. De toute façon, ce poème est un de vos plus beaux et bien fait pour illustrer le propos de Supervielle.

Les poèmes de vous au n° 6 sont dans l'ordre: **D'un clou, Le visage des mourants, Chevaux de renfort, L'amande, Cumulus, Jeunesse maltraitée.** Je crois que ça forme un très remarquable ensemble.

J'avais signalé à Supervielle que nous ouvrions le n° 6 sur une étude de Jaccottet sur vous suivie de poèmes. Aussitôt il s'est déclaré heureux d'écrire quelques lignes de présentation.

23 juin

Finalement vous allez recevoir le n° en même temps que ce mot.

Je vous récrirai bientôt.

JB.

—●—

13 octobre 1956

Cher Armen,

J'ai vu Dhôtel hier mais il n'avait que peu de précisions à me donner sur les interventions dont on vous menace. Comme je comprends vos inquiétudes. Moi qui recule devant le moment de retourner à l'hôpital me faire enlever mon clou. Un de mes amis qui m'avait conduit à Bordeaux devait y retourner et je comptais l'accompagner. J'en avais parlé à Madeleine Follain mais ce petit voyage est reporté à je ne sais quand. J'en suis au 2e jeu d'épreuves pour le n° 8. J'envoie vos poèmes à l'imprimeur, mais afin que vous puissiez corriger vos épreuves et que l'on tienne compte de vos corrections, ils ne paraitront qu'au n° 9. D'ailleurs tous les textes d'un n° doivent être réunis plus d'un mois avant la parution d'un n°.

Ces quatre poèmes sont absolument admirables. Je reconnais l'exceptionnelle beauté de vos poèmes à ceci qu'ils donnent à chaque nouvelle lecture le même choc de révélation.

Je pense bien à vous,

JacquesB.

—●—

23 mai 1957

Cher Armen,

Hirsch me dit qu'il vous a écrit aussitôt après ma visite, l'autre jour, et que les exemplaires du **Hautes Terrasses** sont partis.

D'autre part Paulhan à qui je racontai que vous n'avez jamais reçu un sou de Gallimard m'a promis de faire quelque chose.

Quel beau recueil. Vous ne parlez pas sérieusement quand vous en parlez maintenant. Je crois même que c'est votre plus beau recueil. J'ai noté les changements que vous avez faits depuis la publication en revues. Mes préférences vont à Pays lointain, Amour de Paris, Le visage des mourants et j'aime tout particulièrement Les chevaux de renfort. Mais j'aime tout le livre et mes préférences changeront comme elles ont déjà changé. Partout d'ailleurs c'est votre voix inimitable.

Avez-vous appris le suicide de notre ami André Frédérique? Suicide au gaz. J'ignore les détails. Ce roi du calembour était très réservé sur les problèmes personnels. Je crois qu'il s'ennuyait férocement. Son humour détruisait jusqu'au langage grâce auquel il semblait se maintenir.

Bien à vous,

JacquesB.

ԱՆԻՆ ԹՈՒՏԵՐԱԿԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

(Շար. Ա. Էջէն)

ռակտութիւններն վերացնելու համար, ոտիպեց վերադարձնել Պետրոս Գետադարձին:

Թումանեանի ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ԹԱԳԱՒՈՐ դրամայից մեզ են հասել, միայն մի քանի սեւագիր պատառիկներ:

ԱՆԻ ՔԱՂԱՔԻ ԿՈՐԾԱՆՈՒՄԸ կամ ԱՆԻՆ ԾԱԽՈՒԵՑԱՒ [4]

Պատկանեանի ու Թումանեանի կողմից օգտագործուած, Անիի պատմութեան մի եւնոյն ժամանակաշրջանի մասին է հագրատ Ալվազեանի, 1905 թուին գրուած, ԱՆԻԻ ԿՈՐԾԱՆՈՒՄԸ վէպը, որի բեմականացումն է ԱՆԻ ՔԱՂԱՔԻ ԿՈՐԾԱՆՈՒՄԸ թատերգութիւնը: Այն բեմադրուել է 1908 թուին Թիֆլիսի դերասանական ընկերութեան կողմից, Արտիստական թատրոնում: Նկատի ունենալով, որ հեղինակը այն նախապէս իրրեւ թատերգութիւն չէ գրել, այստեղ այս երկի մասին աւելին չենք յուշում:

ԱՅԾԵՄՆԻԿ [5]

Երրորդ թատերգութիւնը, որի մէջ Անին ներառուած է նշանակալից կերպով, Վրթանէս Փափազեանի երկու վարագոյրով, 1125 թուականին քաղաքի պաշտպանութիւնն պատկերող, ԱՅԾԵՄՆԻԿ-ն է: Այն գրուել է 1912 թուին՝ հեղինակի Ղարաբաղում ապրած տարիներին: Նիւթը քաղուած է իրական դէպքից: Ըստ պատմութեան, 1123 թուականին Վրաց Թագաւոր Դաւիթը մտնում է Անի եւ Շիրակը միացնում է Վրաստանին: Երբ սելջուկ էմիր Փադլունը պաշարում է Անին, ազնուականները, վաճառականները եւ վրաց իշխանները որոշում են յանձնել քաղաքը: Հակադրուած ժողովուրդը, նրանց միտումը դատապարտելով, ընդվզմանում ու դուրս է գալիս պաշտպանութեան: Այդ օրերին, կանանցից մի Յոկատ կազմած, Այծեմնիկ անունով երեսունամեայ մի գեղեցիկ կին, լծւում է քաղաքի պաշտպանութեան:

Ա. գործողութեան մէջ Այծեմնիկ Անիի ներսը, մեծ դարպասի առաջ կանանց դիմելով, խօսում է այսպէս. «Այդպէս է... երկարատեւ պատերազմները լճում առաջ բերին մեր կռուողների մէջ: Լճումն եւ ապականութիւն: Եւ այժմ տեղի է ունենում մի այնպիսի խայտառակութիւն բարեերի եւ հասկացողութիւնների, որի նմանը չի տեսել մեր հայրենիքը... Մեր տղամարդիկ չեն ուզում այլեւս կռուել, չեն ուզում պաշտպանել իրենց երկիրը: Ոչ միայն չեն ուզում, այլ չեն էլ կարող: /.../

Դասալիք է դառնում մեր իւրաքանչիւր զինուորը, ֆայֆայւում են մեր գնդերը խայտառակաբար... /.../

Մեր իշխանները, ժողովրդեան այդ հայրերը, որոնց ձեռքն է ընկել, բախտի բերումով, մեր երկրի պաշտպանութեան գործը եւ որոնց տխմարութեան եւ անճնական շահերի դրդման զոհն է դառնալու մեր հայրենիքը... /.../ Ո՛չ, ասում եմ ձեզ, նրանք չեն մտածում մեր աղէտի մասին: Նրանք աւելի, քան որեւէ դասալիք զինուոր, դաւաճան են մեր հայրենիքի եւ մեր երկրի կորստեան համար. անցեալում մի կաթողիկոս եւ մի բուռ ազնուականներ խարէութեամբ յանձնեցին մեզ խարդախ Յոյներին, յետոյ՝ կը-նարմատի Ապլսուարը կամեցաւ ծախել ֆաղաֆը կարսի ամիրային եւ այժմ ահա հրիստոնեայ իշխանն է, որ ուզում է անհատների ձիրանին նետել երկիրը, որպէսզի դրանով փրկուեն ինքը, որդին եւ իւրայիններն... /.../

Ինչ շարունակեմ այլեւս, ֆոյրե՛ր ու մայրե՛ր, ականատես էք դուք իրադարձութիւններին... Սովը ահա բախում է մեր դռները, չկայ ուտելու բան, պաշարուած ենք ամէն կողմից, անջատուած ամբողջ աշխարհից, անհաւատների սեղմող օղակի սառը շունչի տակ սրտատրոփ՝ սպասում ենք, որ մեզ կարող հանդիսատես ենք, թէ ինչպէս մեր մեծամեծները աճուրդի են հանել մեզ, մեր կրօնաւորները պատրաստութիւն են տեսնում՝ աղօթքներով ու մաղթանքներով դիմաւորելու թշնամուն /.../»:

Այսպէս հրահրելով կանանց ու երիտասարդներին, Այծեմնիկ արարի վերջում եզրակացնում է. «Եւ այլեւս, ֆոյրե՛ր ու եղբայրնե՛ր, ոչ մի խօսք այլեւս... Ի զէն, միմիայն ի զէն կոչել ամէնքին...»: Կանայք միաձայն արձագանգում են նրան ու քաղաքը պաշտպանելու համար ուղղւում են դէպի պարիսպները:

Երկրորդ վարագոյրը բացւում է, Այծեմնիկի գլխաւորութեամբ զինուած կանանց, տղաների եւ աղջիկների օղնութեամբ պաշտպանուող, աշտարակի տեսարանի վրայ: Այծեմնիկը, այստեղ Օրլէանի կոյսն յիշեցնող գործող անձ է: Նա պայքարում է ներքին ու արտաքին թշնամիների դէմ ու ընկնում է, թշնամուց ստացած նետի հարուածից, որից յետոյ, ըստ հեղինակի՝ վարագոյրը ծանր, սգերգի պէս իջնում է:

ՇԼԹԱՅԻԱՆԸ [6]

Նախորդ դարի առաջին մեծ պատերազմից յետոյ, Լեւոն Շանթ Նպատելով Անիի դիրքն ու կարեւորութիւնը, եւ ըմբռնելով նրա մէջ կուտակուած երկարամեայ ուժը, քաղաքն օգտագործում է իր քաղաքական, ընկերային ու գեղարուեստական ըմբռնումները պատկերելու համար: Արդիւնքը լինում է 1918 թուին Լօզանի մէջ գրուած ՇԼԹԱՅԻԱՆԸ:

Երբ 1921 թուի Փետրուարեան ապստամբութիւնների օրերին, Շանթ, մի քանի ընկերների հետ, ազատւում է բոլշեւիկների բանտից, Հայաստանի առաջին Հանրապետութեան անկման պատճառով, ստիպուած անցնում է Պարսկաստան: Նա իր հետ տանում է միայն նորաւարտ ՇԼԹԱՅԻԱՆԸ խաղի ձեռագիրը: Թաւրիզում, Պիոնեանի բնակարանում՝ Սիմոն Վրացեանի, Յովհաննէս Քաջազնունու, Ռուբէն Դարբինեանի, Մալխասի, Աղբալեանի եւ մի քանի ուրիշ մտաւորականների ու քաղաքական գործիչների համար, կարդում է խաղը: Այն՝ բացառութեամբ Աղբալեանի, միւսների վրայ ճախող տպաւորութիւն է թողնում:

Շանթ չազդուած բացասական ընդունելութիւնից, Թեհրան հասնելուն պէս, հաստատակամ հրատարակում է խաղը: Երբ լոյս է տեսնում ՇԼԹԱՅԻԱՆԸ, գրքից օրինակներ են ուղարկւում Հայաստան: Խաղը քննարկելու համար, 1922 թուին Երեւանի համալսարանականներից կազմուած Գրական Միութիւնը, գրական դատ է կազմակերպում: Դատախազների չարքում է եղել՝ Գուրգէն Մահարի [7]:

Շանթ իր խաղի մէջ պատկերում է նախ՝ ժողովրդական չարժման օգնութեամբ թուրք էմիրից Անիի ազատագրումը եւ ապա, Պահլաւունի Իշխանի կողմից, մայրաքաղաքի մէջ կարգ ու կանոնի հաստատումը: Շանթ ՇԼԹԱՅԻԱՆԸ խաղի մէջ միաւորել է ժողովրդական աւանդութեան մէջ գրուած ըմբռստ արքայազն՝ չղթայուած Արտաւազդի, գերուած Անիի եւ յետ պատերազմեան օրերում քաղաքական, հոգեկան անկում ու աւեր ապրող ժողովրդի տենչանքները: Հեղինակը երկի մէջ խտացրել է հօթ դարերի հոլովոյթում դրսեւորուած հայ քաղաքական կեանքի իրավիճակը եւ միաումնաւոր կերպով, իր գործող անձանց մէջ չէ ներառել որեւէ թագակիր, կամ եկեղեցական տիպար:

Շանթ Անիի ազատագրումը նկատում է հաւաքական հասունացած կեանքի սահմանների մէջ միայն: Դրան հասնելու համար հարկաւոր են իմացական կեանքի խոր ըմբռնում ու ներհայեցողութիւն: Հակառակ դէպքում, ըստ հեղինակի՝ ազգ ու արիւնարբու «կեանքի Դեւը» իր «թզուկներով» միշտ ներկայ պիտի գըտնուի ու չղթայակապ պիտի պահի արքայազնին ու Անին: «Եթէ կ'ուզէք, որ փրթին ձեր բոլոր շղթաները, եթէ կ'ուզէք որ փրթին ձեր բոլորի շղթաները, ընկենեցէ՛ք այն բռնակալը, որ կը տիրէ ձեզմէ ամէն մէկուն կրծքին տակ, մեռցուցէք ձեր մէջի՛ բռնակալը»: Քարոզում է Շանթի դործող անձանցից՝ մարդաբէ Նաղաշ:

Նշուած խօսքերը խտացնում են ՇԼԹԱՅԻԱՆԸ խաղի մէջ գծուած Անիի խորհրդապատկերը: Շանթ Դուրեանի կերտած՝ Ոգին Հայաստանեաց կամ Մուսա Հայաստանեաց պատկերից հեռանալով ու անջատուելով, մայրական տառապանք ու ողբ պատկերելու փոխարէն, Անիի գերումը վեր է ածում, հաւաքական գիտակցութիւնը խթանող մի նոր միջոցի: ՇԼԹԱՅԻԱՆԸ, Անին առանցք ունեցող առաջին, մնայուն գրական ու գեղարուեստական արժէք ներկայացնող, բեմական երկն է:

ԵՐԿԻՐ ՀԱՅՐԵՆԻ [8]

Ստալինեան չնչի տակ թրծուող Խորհրդային Հայաստանի մէջ, նորակերտ Երեւան մայրաքաղաքում, Յ. Թումանեանի «Վերնատան» օրերից Շանթին բարեկամ, Դերենիկ Դեմիրճեան, դիմելով ԱՆԻԻ ԱՌՈՒՄԸ, ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ԹԱԳԱՒՈՐ եւ ՇԼԹԱՅԻԱՆԸ թատերախաղերի մէջ ներառուած ժամանակաշրջաններին գրում է ԵՐԿԻՐ ՀԱՅՐԵՆԻ հերոսական հինգ արարով դրաման: Նա իր դրամայի մէջ է ներառնում Գագիկ Բ. Թագաւորի տիպարը եւ պատկերում է նրա իշխանութեան անցնելու ժամանակաշրջանը: Դեմիրճեան, Շանթի նման փորձում է Անիի ներկայութիւնը ժողովրդի ինքնավարութեան եւ քաղաքական ինքնուրոյն ինքնիշխանութեան ճանաչման նիւթ դարձնել:

Նկատի ունենալով դրութեան տարիները՝ 1937 – 39, եւ այդ տարիներում ապրող Հայութեան քաղաքական իրավիճակները, դրաման քաղաքական առումով լուրջ նշանակութիւն ունի: Չնայած որ երկը Երեւանի Գ. Սունդուկեան թատրոնում, երկու տարբեր բեմադրութիւն է ունեցել, հեղինակը մինչեւ 1956 թուականը դրութիւնը բազմաթիւ վերամշակումների է ենթարկել: Դրաման մեզ է հասել մի քանի տարբերակներով: Գեղարուեստական եւ բովանդակութեան մըչակման առումով, ԵՐԿԻՐ ՀԱՅՐԵՆԻ-ն Անիի վերաբերեալ գրուած երկրորդ մըն այսն արժէք ներկայացնող թատերախաղն է:

1938 թուի տարբերակի մէջ երբ Թագաւորը՝ Գագիկ Բ., մերժում է յարգել ու պատուել, Վասիլ Բ. կայսեր տրուած յետկարը եւ Պետրոս կաթողիկոսին «վաճառական» ու «Անիի հայրենավաճառ» է որակում, Գրիգոր Մագիստրոս Պահլաւունի իշխանի խօսքին՝ «Բայց հոգեւոր սրբութիւնն է անարգւում...», հետեւեալ խօսքերով, պատասխանում է Փառանձեմը՝ Թագաւորի մայրը.

«Շատ ես մեծ խօսում, իշխան... Հապա երբ Յովհաննէս Սմբատը՝ զակիս անարժան հօրեղբայրը յետկար տուեց Վասիլ կայսեր, ո՞վ էր ձեռնտուն՝ երբ այս անարժան կաթողիկոսը չէր: Վառւում էր բարկութիւնից զակիս հայրը՝ Աշոտը, նրան ներս չթողիք Անի: Իսկ Գագիկը փոքր էր: Մի մեղադրէք, տիարք, մի մօր լցուած սիրտն է խօսում, հասարակ զինուորների հետ է ապրել ու կերել զակիս, ցուրտ ու սով է տեսել ռամիկների հետ, որսով է կերակրուել, վանական մուք խցերի խշտիկների վրայ է քընել ու մինչ լոյս աչքերը մաշել գրքերի ընթերցանութեամբ: Հիմա մեծացել է: Ժամանակն է որդը մաքրելու: Մի խօսէք հեշտ: Դաւաճան մարդիկ տեղ չունեն Անիում»:

Կաթողիկոսը զայրացած անիծում է Թագաւորի մօրը, իսկ Գոռ Փառնակ Իշխանը դիմելով կաթողիկոսին յուշում է. «Արժանապատիւ եղիր, հոգեւոր տէր, եւ մի ուրանայ յանցանքդ: Կորցրիր հայրապետական պատիւդ, մի կորցնիր կեանքդ: Զգո՛յշ...»:

ԵՐԿԻՐ ՀԱՅՐԵՆԻ դրամայի առաջին տարբերակը աւարտում է թշնամուն մինչեւ սահմանը քշելու եւ հեռապնդելու, Գագիկ Բ.ի հաստատուն որոշումով. «Դէ՛... մենք գնում ենք: Սպարապե՞տ: Ձանապա՛րհ»:

1950 թուին հրատարակուած տարբերակում, Դեմիրճեանի դրաման աւարտում է այսպէս.

ՍՊԱՐԱՊԵՏ – Երկար արե՛ւ ձեզ, որդի՛ք, երկար արե՛ւ արքային մեր:

ԳԱԳԻԿ – Երկար արե՛ւ աշխարհին մեր...

ԺՈՂՈՎՈՒՐԴ ԵՒ ԶՕՐՔ – Երկար արե՛ւ...

(Զանգահարութիւն, ցնծութիւն, աղաղակներ):

ՁԻԶՈՒ ԳՕՏԻ [9]

«Անի, 1914, Յուլիսի առաջին օրերից մէկ օրը:

Կարմիր հագած գինավառ տղաների խումբը գիշերը եկաւ, այստեղ մոմերը վառեց, վանահօր աջը համբուրեց, ձայնը զսպելով երգեց վրէժի ու յոյսի իր երգը, ապա իւրաքանչիւրն առանձին ու բոլորը միասին ասացին երդման "երդում եմ" խօսքը եւ գնաց թաղուեց գիշերուայ խաւարում, մոմերը վառւում էին, յետոյ լուսացաւ, եւ ճարտարապետն ու վանահայրը բազիլիկ վանքի գաւթում էին՝ որ նրանց կացարանն էր, ճարտարապետն արտանկարում էր ճեպանկարը, վանահայրը հետեւում էր նրա աշխատանքին, Սիմոնը, Շողերը եւ տղան գործի դրանն էին, Սիմոնը խաչքար էր ճոխ մանակում, Շողերը՝ գունապայ գործում, երեխան՝ փրփրաբարի կտորով մի ինչ-որ թուր մաքրում»: Այսպէս է սկսւում 1970 թուին գրուած Հրանտ Մաթեւոսեանի ՁԻԶՈՒ ԳՕՏԻ թատերախաղը: Արդի գրականութեան մէջ այն միակ թատերախաղն է, որ իր գործող անձանց գործողութեան է մղում քսաներորդ դարի Անիի աւերակների մէջ:

Թորոս Թորամանեանի տիպարն յիշեցնող՝ ճարտարապետ Աբէլ Արծաթքանեանը քսան տարի է, որ առանց իր գործի իմաստն հասկանալու, Անիի աւերակների մէջ, Մայր Տաճարի Վանահօր ու ուրիշների հետ, արհաւիրքից առաջ, ապրում, բանում ու խորհում է կեանքի արհեստի, անցեալի ու ապագայի մասին: Մաթեւոսեանի բեմախաղը ընթանում է անրոնոլոգիօս, հանդարտ ու դանդաղ եւ հասնում է ժողովրդական ներհուն երդի ստեղծման ակունքներին: ՁԻԶՈՒ ԳՕՏԻ-ն գրական ու թատերական առումով Անին իրրեւ խորհուրդ օգտագործող, երրորդ կարեւոր թատերախաղն է:

Նշուած բեմախաղերից զատ կան նաեւ մի քանի ուրիշներ, որոնց գործողութիւնները անցնում են Անիում, սակայն դրանց մէջ քաղաքը որոշակի դիմանկար չունի եւ ներկայացուած է պարզապէս իրրեւ վայր: Այդպիսի գրութիւն է, ինչպէս Ողորմած Թագաւորի եղբօրորդի Գուրգէն զօրավարի սիրոյ հողի վրայ կատարած ճգնաժամագործութիւնը նիւթ ունցող, Գեղամ Սարեանի 1964–1966 թուին գրուած՝ ՀԱՅՈՒԹՈՒՄ, չորս գործողութեամբ եւ ութ պատկերով, դրամատիկական պոէմը [10]:

ԱՐԲԻ ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ

Փարիզ,
Մարտ 2001

Ծանօթագրութիւններ. –

(1) Պ. Դուրեան, ՏԱՂԸ եւ ԹԱՏԵՐԳՈՒԹԻՒՆԸ, Կ. Պոլիս, 1872:

(2) Ռ. Պատկանեան, ԱՆԻԻ ԱՌՈՒՄԸ, «Լումա», 1901, գիրք Բ., էջ 1–65, Թիֆլիս:

(3) Յ. Թումանեան, ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ԹԱԳԱՒՈՐ 1021–1022, ձեռագիրը՝ ԳԱԹ Գրական բաժին, Թումանեանի փոնտ եւ Յովհաննէս Թումանեանի թանգարանի արխիւ, Երեւան:

(4) Բ. Այվազեան, ԱՆԻԻ ԿՈՐԾԱՆՈՒՄԸ, ԳԱԹ, Թատերական բաժին, Երեւան:

(5) Վրթ. Փափազեան, ԱՅԾԵՄՆԻԿ, ձեռագիրը՝ Գրականութեան եւ Արուեստի Թանգարան (ԳԱԹ), Երեւան, Թատրական բաժին:

(6) Լ. Շանթ, ՇԼԹԱՅԻԱՆԸ, 1921, Թեհրան:

(7) Տե՛ս Ա. Արծրունի, «ՇԼԹԱՅԻԱՆԻ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ, «Հայրենիքի» Ամս., թիւ 11, 1952, Պոսթընում:

(8) Դ. Դեմիրճեան, ԵՐԿԻՐ ՀԱՅՐԵՆԻ, ձեռագիր տարբերակները՝ ԳԱԹ, Գրական բաժին, Դեմիրճեանի փոնտ, Երեւան. 1938թ. եւ 1950թ. տարբերակները՝ Դ. Դեմիրճեան, ԵՐԿԵՐԻ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴԸ, հատոր XI, 1985 Երեւան:

(9) Հ. Մաթեւոսեան, ՁԻԶՈՒ ԳՕՏԻ, 1983, Երեւան:

(10) Գեղամ Սարեան, ՀԱՅՈՒԹՈՒՄ, 1966, Երեւան:

Imprimé sur les Presses du Journal «Haratch» — 83, rue d'Hauteville - 75010 Paris — Commission Paritaire No 55935

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ԱՊՐԻԼ 3
MARDI
3 AVRIL
2001

LE NUMERO : 6,00 F

ՀԱՅՐԱՔ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

33, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 1·400 Ֆ· — Վեցամսեայ : 725 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·650 Ֆ· (Ամէնօրեայ առաքում)
1·500 Ֆ· (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ·
C.C.P. PARIS 15069-82 E

76րդ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20·138 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 76e ANNEE — N° 20.138

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՄԻԼՈՍԵՒԻՉ ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԱԾ

Մարտ 31-էն Ապրիլ 1 լուսնալիք դիչերն էր, Սլոպոտան ատիկանութիւնը ձեռնարկած էր երկրին նախկին զեկավարին՝ Սլոպոտան Միլոսեւիչի ձերբակալութեան, բայց հարկ եղան ժամերու բանակցութիւն, սակարկութիւն մինչեւ առաւօտեան 4, երբ ի վերջոյ Միլոսեւիչ յանձնուեցաւ։

Իր թիկնապահները, զնատանիքը, ինքն ալ երկար ատեն զնդզիմացան, պահ մը, Միլոսեւիչ նոյնիսկ բացագանչած էր՝ «ինծ ողջ ձեռք չէք ձգեր», բայց, ի վերջոյ յանձնուեցաւ։ Ցաջորդ դիչերը հարկ եղաւ հանգարտեցուցիչ դեղեր տալ, մինչ ինք ամրողջովին կ'ուրանայ իրեն դէմ եղած բոլոր ամբաստանութիւնները։

Ինչո՞ւ, յանկարծ այս ձերբակալութիւնը, քանի 6 ամիս է Միլոսեւիչ հանդիստ կեանք մը կը վարէր իր ապարանքին մէջ, զնատանիքովը չրջապատուած։ Սա պարզ պատճառով, որ Միացեալ – Նահանգները մինչեւ Մարտ 31 պայմանաժամ առած էին Եուկոսլաւիոյ, որպէսզի կատարէ այդ ձերբակալութիւնը, այլապէս պիտի չյանձնուէր 100 միլիոն տոլարի օգնութեան դումարը, առանց որուն Եուկոսլաւիա չի կրնար ապրեցնել իր անտեսութիւնը։ Վերջնագիրը յրատակ էր՝ եթէ Պելկրատ չդործակցի Լա Հէյի պատժական միջազգային դատարանին հետ, ԱՄՆ կը զրկեն Եուկոսլաւիան այլ օժանդակութենէն։

Հարցը, սակայն, բոլորովին չէ կարգաղրուած, որովհետեւ Պելկրատ անմիջապէս չի յանձներ Միլոսեւիչը միջազգային դատարանին, կ'ուզէ նախ դատել տեղւոյն վրայ։

Տեղւոյն վրայ, իրեն դէմ եղած ամբաստանութիւնները վերջնական ձեւ չեն առած։ կը մեղադրուի իչխանութեան չարաշահութեան, կաշառակերութեան, դեղծարարութեան համար, բայց, դատական իչխանութիւնները ամիս մը պատմանաժամ կ'ուզեն, պատրաստելու համար ամբաստանութեան թղթածրարը, ասիա, որուն տալու դատավարութեան մասին։ Միջազգային հանրքակցութիւնը կ'ուզէ որ ժամ առած Միլոսեւիչ յանձնուի Լա Հէյի դատարանին, ուր պէտք է դատուի որպէս պատերազմական ոճրագործ, մարդկութեան դէմ ոճիր գործած։

Ձերբակալութեան առեն արդէն, մեծ-քանակ պէնք եւ դինամիթերք գտնուած է բնակարանին մէջ։ Ազջիկը, նախքան ըլլալին տպչնալ մը ունենալը, կրակ բացած է չուրջը եւ հինդ վաստիւչտ պարպած։ Գալով 26-ամեայ տղուն, կը թուի որ վախած է երկրէն։ Կը չրջի մայրաքաղաքէ մայրաքաղաք։

ՁԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՖՐԱՆՍԱՑԻ երկաթուղիի գործադուլը որ, սկզբունքով սահմանափակուած պիտի ըլլար Հինգչաբթի, Մարտ 29-ին, խանդարումներով չարունակուեցաւ, հակառակ անոր որ անօրէնութիւնը գոհացում տուաւ ուղեվարձերուն, ժամադրութիւնը յառաջացնելով Ապրիլ 9-էն 5։ Երկուչաբթի, Ապրիլ 2–ին, բոլոր գիծերու վրայ լուրջ անկանոնութիւններ կային, մինչ Սէն–Լազար, առաւօտեան ժամը 6·30–ին, ամբողջ երթեւեկը դադրեցաւ բոլոր գիծերուն վրայ, ուր իչած էին ուղեվարները։

ԵՐԵՍՓոԽԱՆԱԿԱՆ մասնակի երեք ընտրութիւններ կային Ապրիլ 1–ին։ Ոչ մէկ անակնկալ կար արդիւնքներուն մէջ։

Ընտրուեցան Տոմինիք Սթրոս–Քահն (ընկերվարական) Սարսէլի մէջ, Ֆիլիփ Տուսթը–Պլազի (ԻԽ–ՏԷ–ԷՖ) Թուլուզ եւ մեծահարուստ Պերնար Պրոչան (ԷՄ – փէ – էմ) Գանն։ Մօտ 70% ձեռնպահութիւն կար։

ՄԱՐսԷԼԻ աղբահաւաքներու գործադուլը որ կը տեւէ հինգ օրէ ի վեր, ադրանոցի վերածած է քաղաքը, մասնաւորաբար առաջին եւ երկրորդ թաղամասերը, այսինքն կեդրոնը, Վիէօ–Փորի եւ Գաներպիէռի չրջանները։

ՁԻՆԱՍՏԱՆի եւ ՄԻԱՑԵԱԼ–ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ միջեւ դիւանագիտական լուրջ միջադէպ մը ծագած է, իբրեւ հետեւանք չին եւ ամերիկեան երկու օդանաւերու բախումին։ չինական օդանաւը չախչախուած է։ Չինաստանի համաձայն, պատրաստի արկած մը չէր, այլ ամերիկեան օդանաւը գիտակցաբար ճամբան չեղած է։ Չինացի օդաչուն անհետացած է։ Ամերիկեան օդանաւը պատրաստի էջը կատարած է Հայնան կղզին։ Սպիտակ Տունը կը յուսայ որ Չինացիք ժամ առաջ կը վերադարձնեն ամերիկեան օդանաւին 24 անձերը։

ԱԹԼԷՆԻ հիւսիս–արեւելեան ափը նաւ մը խրած է 314 դաղտնի ճամբորդներով գորս երեք Թուրքեր կը փոխադրէին։ Բոլորն ալ իրաքցի Քիւրտեր են։

ՍՐԻ ԼԱՆԿԱՅի Քիւրիւնեկալայի Բաբեկենդանի տօնին ռումբ մը պայթած է, Մարտ 31–ի գիչերը· 11 մեռեալ եւ 200 վիրաւոր կայ։

ՂԱԶԱԽՍՏԱՆի Թէնկիզ չրջանէն արտահանուած քարիւղին ռուսական Նովոռոսիսկ նաւահանգիստը փոխադրութիւնը որոշ լարումի պատճառ եղած է Մոսկուայի եւ Անգարայի միջեւ։ Բաքու – ձէյհան քարիւղատարին որպէս այլընտրանք գործարկուած խողովակաչարով Նովոռոսիսկ հասած քարիւղը նաւերով պիտի տարուի Արեւմուտք, անցնելով Մարմարայի ու Տարտանէլի նեղուցներէն։ Այդ չրջաններուն արդէն խճողուած երթեւեկին վրայ նաւթատար նաւերու վտանգը հակազդելու մղած է Թուրքիան· պետական նախարար Ռ· Մերտօղլու յայտարարած է թէ իրենք իրաւունքը ունին այդ երթեւեկը սահմանափակելու։ Իսկ Ռուսաստանի կասպից ծովու չրջանին յատուկ ներկայացուցիչ եւ արտաքին գործերու փոխ–նախարար Վ· Գալուժնի յայտարարած է որ ապահովութեան պատրուակով Թուրքիա իրաւունք չունի նման սահմանափակումի, այլ կրնայ հարկաւոր միջոցները ձեռք առնել նեղուցներուն ապահովութիւնը ուժեղցնելու եւ վտանգները չեզոքացնելու համար։

ՊՈՒՐՍԱ եւ ՊՈԼԻՍ բազմահազար անձեր ցոյց կատարած են Ապրիլ 1–ին, կաթակի, բողոքելու համար երկրին տընտեսական տագնապին դէմ։ Ամսոյս վերջ, անտեսութեան նոր նախարարը՝ Ֆ· Տէր–վիչ պէտք է անտեսական նոր ծրագիր մը ներկայացնէ Դրամական Միջազգային Հիմնարկին (ԷՖ – էմ – Ի)։

ԱՄՍԹԵՐԴԱՄի մէջ, միասեռականներու առաջին ամուսնութիւնները տեղի ունեցան Մարտ 31–ին, կէս գիչերը անց, քանի ճիշդ կէս գիչերին է որ օրէնքը գործադրութեան կ'անցնէր։ Հոլանտա, այդ Թուականէն կ'արտօնէր միասեռականներու ամուսնութիւնը եւ նաեւ երախաներու որդեգրութիւն։ Մարտ 31-ին, չորս զոյգեր ամուսնացան (3–ը՝ այրեր, մէկն ալ՝ կիներ)։

ՀԱՑԿԱԿԱՆ ՁԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Մարտ 31 / Ապրիլ 2)

Հ· ԲԱԴԱԼԵԱՆ ԵՐԵՒԱՆԻ ԴԱՏԱՒԱԶ

Նախագահ Ռ· Քոչարեանի Մարտ 29–ի հրամանագրով Հրաչեայ Բադալեան նըշանակուած է Երեւանի դատաւոր· ան նախապէս կը վարէր Շէնգաւիթի համայնքին նոյն պաչտօնը։

⁂

ՔՐԻՍԹԻԱՆ ՏԷՐ – ՍՏԵՓԱՆԵԱՆ ԵՒՐՈՊԱՑի ԽՈՐՀՈՒՐԴԻՆ ՄՕՏ ՄՇՏԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՑԱՑՈՒՑԻՉ

Ռ· Քոչարեանի Մարտ 29–ի հրամանագրով Ք· Տէր – Ստեփանեան Եւրոպայի Խորհուրդին մօտ Հայաստանի մշտական ներկայացուցիչ նչանակուած է, մինչ կը վարէր ներկայացուցիչի պաչտօնը։ Այլ հրամանագրով մը իրեն տրուած է արտակարգ եւ լիազօր դեսպանի դիւանագիտական աստիճան։

⁂

Գ· ՋԻՈՒԳԱՆՈՎ ԵՐԵՒԱՆի ՄԷՋ

Ռուսաստանի Համաչխարհային կուսակցութեան Ա· քարտուղար Գ· Ջիուգանով Երեւանի մէջ հայերուս անտեսական կապերու ներկայի մակարդակը անբաւարար նկատած է։ Ան նախկին խորհրդային երկիրներուն զարգացման մէկ ճիղ համարեա նախկին կապերու, անտեսական կառոյցներու վերականգնումին մէջ նըշմարած է։ Գ· Ջիուգանով որ Հայաստանի Համաչխարհային կուսակցութեան համագումարին մասնակցած է, ըսած է թէ առանց Ռուսաստանի մասնակցութեան անկարելի է կովկասեան, պալքանեան եւ Մերճաւոր – Արեւելքի հակամարտութիւններուն խաղաղ լուծումը։ Ասկով չէչնիական եւ զարեզպեան կնճիռներուն մասին, աւելցուցած է թէ անոնք հնգապատիկ աւելի արագ կը լուծուէին եթէ այդ երկիրները միութենական կարգավիճակով գոնուէին։

⁂

ՀՕԳԵՒՈՐ ԽՈՐՀՈՒՐԴԻՆ ՆԻՍՏԸ ԱԻԱՐՏԱԾ

Մարտ 30–ին աւարտած է Գերագոյն Հոգեւոր Խորհուրդին եօթնեայ նիստը։ Ալարատէն եւք Վեհարանին մէջ տեղի ունեցած է Գէորգեան Հոգեւոր ճեմարանի չրջանաւարտներուն վկայականներու յանձնումի արարողութիւնը։ Վկայական առացած են աւարտաճառ պաչտպանած 26 ճեմարանականները։

ԱՐՔԱՆԱՍ ԵԻՍ Կ'ՕԳԵԿՈՉԷ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

ԱՄՆ–ու Արքեպիսկոպոս Նահանգը նահանգապետ Մ· Հիւքէյպիի ստորագրած մէկ յայտարարութեամբ Ապրիլ 24–ը հռչակած է Հայերու ցեղասպանութեան ոգեկոչման օր։ Յայտարարութեան մէջ կ'ըսուի նաեւ թէ Թուրքիա ուրացումի քաղաքականութիւն կը վարէ, կը մերժէ Հայերու հատուցում վճարել, եւ այլն։

ԱՄՆ–ու հայկական լոպին չանքերուն արդիւնք այս որոչումը կը զուգադիպի նախագահ Պուչի Շիքագոյի մէջ հայ ներկայացուցիչներու տուած խոստումին թէ չէ մոռցած ընտրարչաւի իր խօսքը եւ թէ հարկաւորը պիտի ընէ Հայերու համար։ Այդ տրամադրութիւնը գոհունակութիւն պատճառած է ԱՄՆ–ու հայկական չրջանակներուն մէջ որոնք կ'ակնկալեն որ Ապրիլ 24–ի առիթով ճ· Պուչ յարգէ խոստումը եւ նախորդներուն նըման առանց չրջանցելու «ցեղասպանութիւն» բառը, ոգեկոչէ 1915–ին կատարածը։

Հայկական լոպին հակազդած է ԱՄՆ–ու Արտաքին գործերու նախարար Գ· Փաուըլի կեցուածքին որ Մէրիլէնտ նահանգին քոնկրէսի մէկ անդամին գրած նամակով չեչտած էր թէ ցեղասպանութեան հարցը ոչ թէ խորհրդարանական որոչումով, այլ հայ–թուրք երկխօսութեամբ լուծուի։

ՄԱՄՈՒԼ

«LE FIGARO» (2 avril)

Aznavour, «écrivain de chansons»

Այս խորագրին տակ լոյս տեսած է հարցազրոյց մը զոր Պերթրան Տիքալ կատարած է Ազնաւուրի հետ, որու համերգները վերջ կը գտնեն Ապրիլ 10–ին Տիվոնն–լէ–Պէն (սկսած էին Յունուարին, Փարիզի ինը չաբաթներու համերգին վաղորդայնին)։

Ըսել չէ թէ Ազնաւուր այլեւս հանդիստ պիտի ըլլի, ինքն է որ կատակով կ'ըսէ.– «Հիմա այլեւս կէս–օր կ'աչխատիմ, այսինքն 12 ժամ»։ Ծրագրեր ունի, երգի, չարժանկարի, չուգեր չաբաթը 5–6 համերգ տալ, չուգեր երբեք բեմ ելլել, խորհելով՝ «այսօր երանի թէ տունս մնայի»։ Առաջարկուած է իրեն որ կենսագրութիւնը գրէ եւ սկսած է, չի գիտեր թէ ե՞րբ կը վերջացնէ։ Պէտք է նախ գոհ ըլլայ գրածէն։

Ի՞նչ է իր ասպարէզը հարցումին, կը պատասխանէ.– «Երգիչ մը ըլլալ, ոչ՝ հեղինակ մը։ Երգերու հեղինակ եմ, կրնամ աւելի հեռու երթալ եւ ըսել թէ երգերու ղրադէտ մըն եմ»։

⁂

Թ Ա Տ Ր Ո Ն

ՄՈԼԻԷՌՆԵՐԸ

«Une bête sur la lune»

Մայիս 7–ին, Մարինեըի թատրոնին մէջ է որ տեղի կ'ունենայ Մոլիէռներու (թատերական մրցանակներ) 15–րդ արարողութիւնը։ Գլուխը կու գայ, «Գազան մը լուսնին վրայ», որ ընտրուած է եօթը տարբեր մարզերու համար։ Ծանօթ է որ Ռիչար Գալինոսկիի թատերգութիւնը կը վերաբերի հայկական ցեղասպանութենէն վերապրած հայ գոյդի մը։ Նախ ներկայացուեցաւ Պոպինեըի, ապա աւելի քան ամիս մըն է կը ներկայացուի Փարիզի Էօվրի թատրոնը, մեծ յաջողութիւն արձանագրելով։

"ՄԻ ՀԱՅՈՒՀՈՒ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ" ԿԱՄ "ԷՐԳՐԻ ԱՐԵՒՆ ՈՒՐԻՇ ԷՐ"

Ներկայի թիւով մեր նոր թերթօնը հեռուն մնացած Մուշէն յիշողութեան ձայն մըն է որ կուգայ երևանէն: Մուշ անունին նշումն իսկ ապրող, զատող, ստեղծագործող աշխարհի մը վրայ 1915–ին փակուած դուռը կիսաբաց ընելու արարքին համազօր է: Այդ դաւադիր որ Ազածանիով, հացեկացի Մեսրոպով ու անհամար հերոսներով, անոնց պատումներով ստուար մէկ գլուխը կը կազմէ մեր պատմութեան, այս անգամ վկայութեան կու գայ Շեխաղուպ գիւղին մէջ ծնած, բայց հազիւ մինչեւ զպրոցական տարիքը հոն ապրած Մայրանոյշ Յակոբեանի յիշողութեան թելերով:

«Ես շատ փոքր հասակում կորցրեցի մեր գիւղը, չհասցրեցի սեփական մաշկով զգալ թուրքական իշխանութիւնների ճնշումը, հրտերի ասպատակութիւնները: Այդ բացը լրացրեցին գաղթը, մեծերի պատմութիւնները, բանաւոր ու գրաւոր յիշողութիւնները» կ'ըսէ ան, որ չէ կըրցած նաեւ հետը տանիլ իր գիւղին ամբողջական պատկերը: Այդ պատկերը եւս յետագային պիտի լրանայ գլխաւորաբար մօրը պատմածներով, երբ Տէր Յակոբենց տան գերդաստանին մնացորդացը կը հանդրուանէ նախ Արագածի Գեղադաւոր գիւղը, ապա Երեւան:

Ծննդավայր – հայրենիքէն մինչեւ երկրորդ հայրենիքի կայքը, պատանի Մայրանոյշին ու իրեններուն աքսորը երեք դարձ ու եռադարձ կը պարփակէ: Այդ չամառութիւնը եւ ամէն անգամուն կրկին գաղթելու զօրութիւնը, միշտ դէպի հայրենի հող վերջնական վերադարձի հաւատքով, հազար ճառ ու դասէ աւելի լաւ կը պատկերացնէ հող լքել – չլքելու կեանց – մահու խնդիրը:

Կարդալով Մ. Յակոբեանի յուշերը, իրենց ալեկոծած զգացականին հետ կ'արթննայ զարմանքը. ի՞նչպէս այդքան վերիվայրում, այդքան յոյս ու կորուստ, հաւատք ու յուսախաբութիւն կրնայ պարփակել մարդկային կեանք մը. մանաւանդ՝ ի՞նչպէս սէրա ու միտք կը դիմանայ այդ բոլորին ու այդ բոլորը ապրիլէ ետք յապաղած արեւի մը նման կ'ողջունէ Հայաստանի Բ. անկախութիւնը, կարմ առեն ետք տանելու համար այս անգամ անո՛ր պատճառած կոտորակումը, ցրումը, իր ամենամօտիկ շրջանակին մէջ:

Մ. Յակոբեանի յիշողութիւնը անչափահաս եղակայի, աքսորեալի, որբանոցի սան պատանիի, կոտրած – թափած երիտասարդութեան մը ապրումներուն հետ յատուկ խնամքով կու տայ փաստագրական անհրաժեշտ մանր ալ. գիւղի փոփոխուած անուններ, վայրեր, կարելի չափով ստուգելի ժամանակներ, պատմութեան էջերուն մէջ թաղուած ու մոռցուած դէմքեր, անցքեր: Ու ամէնէն կարեւորը, ապրածի, ականատեսի գրիչով՝ դաղթերը, դաղթականները, ռուսական օրքին նահանջներով կամ յառաջխաղացքով որոշուած կեանքեր, Անդրանիկ, առաջին անկախութիւն, յեղափոխութիւն, Թուրքերու յարձակում, խորհրդայնացում, «Հայրենիքի վերկութեան կոմիտէ», ապստամբութիւն, անհամար ձերբակալութիւն, 1937, Բ. աշխարհամարտ, հրաշք ծնունդներ, ամէնօրեայ մահ, վախ, գրկանք, մէկ խօսքով՝ անհատապէս թէ ազգովին, հաւաքարար վերապրելու խենթ պայքարը:

Մուշի Շեխաղուպ գիւղին Տէր Յակոբենց Մելոյին ու Բրուտ Մելքոնի Լիայի կազմած ընտանիքին զաւակ Մայրանոյշը որպէս օղակ մեր երէկուան ու ներկայի աշխարհներուն, դերադոյն զոհունակութեամբ կ'արձանագրէ իր երեք զաւակներուն՝ Վահագնին, Նուարդին ու Վարդանին «հասարակութեան պիտանի մարդիկ» դարձած ըլլալու իրողութիւնը: Այս չատ համեստ սահմանումին մէջ պէտք է նըշմարել հայաստանեան այսօրուան դրականութեան կարեւորագոյն անուններէն երկուքը՝ Վահագն ու Վարդան Գրիգորեաններուն. առաջինը իր վէպերով ու պատմուածքներով, երկրորդը պատմական վէպերու ճակատագրին բիրտ հարուածով

ՀԻՆ ԷՋԵՐ ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼԷՆ

ՊԱՏԵՐԱԶՄԷՆ Ե�տՔԸ ՓԱԽՉՈՂՆԵՐԸ(*)
ԷՖԷՆՏԻՆԵ'Ր, ՈՒՐ

Ճաշկերոյթը վերջացաւ, բայց ձեր բերանները չսրբած, ձեռքերնիդ չլուացած եւ մեր լեզուի սուրճն իսկ չմխած, էֆէնտիներ, ո՞ւր···:

Ամառնամուտին կանակը փորին փակած, դեղնագոյն, հիւանդագին, անոգի կարգ մը մլուկներ դուրս կ'ելլեն, մեր մարմիններէն կ'ասղնատեն, մորթերնիս կը խաչեն, արիւնիս կը ծծեն, իսկ յետոյ, առտուան դէմ, գիրցած, ոգեւորուած ու խոչորցած հոս ու հոն կը փախչին: կ'երեւի թէ արշալոյսը բացուեցաւ, արեւը կը ծագի, մլուկնե՛ր, ո՞ւր···:

Բարձր լեռներու ղլուխը կրակոտ աչքերով, սուր ժանիքներով, առիւծները ցցուած անօթի պոչերը կան: Պահապան չուն չունեցող հօտերու վրայ կ'իյնան, ոչխարները կը յափշտակեն, չորս կողմերնին արիւն ու ոսկոր կը ցրուեն, եւ ստամոքսին լեռի լեցուն՝ իրենց որջերը կը փախչին: կը թուի թէ հովիւը երեւան ելաւ, չուները կը հաչեն. կո՛ւշտ գայլեր, ո՞ւր···:

Կաղու չունեցող տուներու մէջ մուկեր կան. մառաններ կը մտնեն, աս ու ան կը կրծոտեն, եւ աչ ու ձախ կը փախչին ու պարապ անկիւններ կը պտըտկին, բայց երբ փէթրուշ կը լսեն՝ ծակերը կը մըտնեն···: Վստահաբար, հոտ առիք, կատուն կու գայ, խոչո՛ր մուկեր, ո՞ւր···:

Որբ մայրեր չարաճճի զաւակներուն, անտուկները կը կոտրտեն, դրամները կը գողնան, պզեստեղէններու ծըրարները խորելով հնամաշառ Հրեաներու կը ծախեն, եւ յետոյ վախնալով փողոցէ փողոց կը փախչին···: կ'երեւի թէ գոյներնիդ դուրս տուիք, օճիքնիդ ալ ձեռք պիտի տաք, մնասարա՛ր զաւակներ, ո՞ւր···:

Զարկին, կոտրեցին հրկիզեցին, ֆանդեցին, կախեցին, ջարդեցին, մրկեցին, վերջապէս մեր դիակը մէջտեղ ձգելով՝ օձերու պէս փախան. թշնամիները մեր երկիրը բերելով՝ մեր մեռելներուն վրայէն խոյս տուին···: Ջեռը լախտավ, մէջքը եաթաղանով, աչքերը արիւնոտ փաշաներ՛ը, տանիիէ տանիիմ, ո՞ւր···:

Այն առիւծները գրիչները կոտրած, աչքերը դոցուած, վիզերը ծռած եւ բերանները կղպուած էին: «Եկո՛ւր», կը հրամայէիք, եւ ժողովուրդը գետնամած, խոնարհած, ճգմուած, ճնշուած կը փութար, ձեր ոտքերուն կը փաթթուէր եւ կը դողդողար: «Գնա՛», կ'ըսէիք, եւ ժողովուրդը ինքզինքը հազիւ դուռ կը նետէր, սանդուխները չորսական աստիճան կը ցատքէր եւ հազիւ թէ հոգին կը փրկէր: Դուք նախարար էիք, հապա աւտոպետ. դուք հրամանատար էիք, հապա աւազակապետ···: Դուք երկրին խնամատարներն էիք՝ եւ հուղկահարներու դործ կատարեցիք, էֆէնտիներու (յելուզակ) զարմանք պատճառեցիք, բռնակալներու մատ խածնել տուիք: Ջաքըճրին (աւազակապետ մը) «ողորմիա» կարդալ տուիք, Գապազճըն (բռնակալ մը) անչքացուցիք··· Եթէ քիչ մըն ալ առեն ըլլար «փաթրօն»ներու՝ իրբեւ սուրբերու՝ մատուռներ պիտի շինէինք եւ գլուխնին կանթեղ պիտի վառէինք. ««Մասլը»ները հերոսներ ճանչնալով՝ անոնց անուան արձաններ պիտի կանգնէինք, «սադդալը»ներու հոգի տալով՝ բարձր դիրքերու պիտի հասցնէինք···:

Երբ «Կախեցէ՛ք» ըսէիք՝ կարգ, կարգ կախաղաններ կը բարձրանային: Երբ «Այրեցէ՛ք», հրամայէիք՝ բոցավառ ջահեր կը բռնկէին: Երբ «Կոխեցէ՛ք», զոռայիք՝ վաշտերով ոստիկան – զինուորներ կը խուժէին···: Ջեռքերնիդ՝ ընտաններու բանալիներ, մէջքերնիդ՝ կախաղանի չուաններ, կռնակնիդ՝ կախազանափայտեր, նահանգէ նահանգ չրջեցաք: Ալիին հետ կռուեցաք, Վէյին կոխկրտեցիք, Ահմէտը այրեցիք եւ Մուհամէտը համմէտը մրկեցի՛ք: Հինգ տարի ամէն կողմ մարդկային դէզ առ դէզ դիակներով ագռաւներու խնջոյքներ սարքեցիք: Անդղները մանկիկներու մեռելներով սնուցիք, եւ արծիւները մարդու միս ուտելէ այլեւս զզուեցան···:

Ընդդիմադի՛ր, վա՛ր առէք···, զրո՞ղ, զլո՛ւխը զարկէ՛ք, Թո՞ւրք, մահացուցէք···, Ճո՞ն, զրամները կողոպտեցէք···, Հա՞յ, զլուխը կորեցէք···, Աբո՛ր, կախազան հանեցէք···, կի՞ն, տուն զրկեցէք···, աւազա՞կ, վերի անկիւնը հրամցուցէք···, սրիկա՞յ, քովս բերէք, Հրեա՞յ, հարցուցէք թէ ի՛նչ է ուզածը: Մնացեալներուն՝ ծեծ ու տըփոց···, զրամնե՞րը, դի՛ր պարկին մէջ···: Ահա՛ այս էր ձեր ծրագիրը:

Զէ՞ որ գարագէօզի մէջ (թրքական խամաճիկներու թատրոն) «Գաթիլ Նիֆեար» անունով խաղ մը կայ, ուր «Աղջիկնե՛ր, դուռներու երկաթ նիդերը դրէ՛ք», կ'ըսեն, եւ դուռները կը գոցուին, ամբողջ խումբը կը վազէ, եւ հիւրը մօրթ մերկ վիճակի մէջ կը մերկացնեն եւ դուրս կը նետեն: Դուք ալ այդպէս ըրիք: Նեղուցները գոցեցիք, եւ ներսը ձեր քմայ համաձայն գործեցիք: Մեզմէ ոմանք կողոպտեցի՛ք, ոմանք մեռցուցիք···:

«Առանց աղօթքի ամէն առտու մեր
խանութը կը բացուի,
«Գարա Ալի դահճապետը մեր մեծ
պետն է անուանի»:
(«Աչքերը պէսմէղէսիզ հէր սապահ
տիւքեանըմըզ,
«Ճէլլատ պաշը գարա Ալի փիյրիմիզ,
ուսթ-ատըմըզ»):

Ահա այս վերտառութիւնը ձեր գլխուն վերեւ կախած, եաթաղաններով, լախտերով գործի սկսաք: Մարդկային բազմութիւններ լեռներու վրայ հանելով ստուրկ անցընել տուիք: Հայրերն ու զաւակները զուր տեղ փճացնելով, Անատոլուի մէջ այրիներէ եւ խեղճ որբուկներէ գատ ո՛չ ոք թողուցիք: Ի՞նչ կ'ըլլայիք. այդ արիւնոտ գործունէութիւնները, այդ զազանային յարձակումները, այդ խարեբայական եւ չարագործական քաղաքականութիւնը ի՞նչ արդիւնք պիտի տային, ի՞նչ պիտի չհէիք, աչխարհակալնե՞ր պիտի ըլլայիք, Եգիպտոսի Սուլթա՞ն պիտի ըլլայիք, թէ Հնդկաստանի Շահ:

Եպարքոսութիւնը, Ընդհանուր Հրամանատարութիւնը, Նախարարութիւնը ձեզ չյագեցուց. ա՛հ, արքայական բազձանքներ···: Ինչ մնաց որ Շամի, Հալէպի մէջ ձեր անունին խութպէ (յատուկ աղօթք) կարդալ եւ դրամ կոխել պիտի տայիք···: Դուք քաջ էիք, դուք հերոս էիք, յարգն ու փառքը, ցոյցն ու պարծանքը ձերն էին···, իսկ հիմա՝ իրրեւ վախկոտ սամոյրներ՝ ձեղունէ ձեղուն, ո՞ւր···:

Ա՛յ, ո՞ւր կ'երթան, թաղային սրճարանէն մէկ քայլով՝ եպարքոսութեան, գինեհատն անկիւնէն մէկ ոստումով՝ Նախարարութեան, Ջրհանկիրի (թունէլ-պաղը) խորչէն մէկ ճիդով՝ կուսակալութեան պաշտօնի հասնող այս նորելուկները ո՞ւր կ'երթան···: Իրենք սամոյրի մուշտակները հագան, իսկ ազգին մորթը սկրթեցին: Իրենց զրամարկղները ոսկիներով լեցուցին, եւ մեր զրպանները թղթադրամներով խճողեցին: Երբ ժողովուրդը խեղճ ու թշուառ մզկիթներու բակերը կը դիչերէր, ագարակներ գնեցին, պալատանման տուներ կառուցին: Անսուաղ մեռնողներու պատառը անոնց բերաններէն խլելով պաշտօնակիցներու կոչունք սարքեցին···, ծարաւահիւծ տառապողներու ջրամանները զողնալով իրենց աւազանները լեցուցին եւ մէջը նաւակներ վարեցին···: Պանդոկներ, բաղնիքներ փլցուցին եւ կախաղանները բարձրացուցին···: Մեծամեծ տուներ կործանեցին, երկիրներ հրկիզեցին, այգիներ գնեցին եւ մեզը ծախեցին, բուրդ գողցան եւ բամպակ դղեցին···: Ո՛չ մանուկ ըսին, ո՛չ ծեր, ո՛չ թաղաւոր ճանչցան, ո՛չ օրէնք, ո՛չ դիմութիւն, ոչ ալ խղճամտութիւն···: Երբ ժողովուրդը փողոցներու մէջ անօթութենէ մորթը կը կրծէր, անոնք իրենց պալատներուն մէջ սոխակի ուղեղով կը սնանէին եւ թռչնոց կաթ կը խմէին···: Մայրերնիս անարգեցին, հայրերնիս ծեծեցին, մեր եղունգները քաչեցին, վերջապէս՝ սրունքներէն բըռնելով այս պետութիւնը գետնէ գետին գարկին եւ քուրջի կտորի վերածեցին···: Վստահ թող ըլլան որ ազգը բոլորովին կիսատ մնացած կարճ չարքով:

Իսկ ինքը՝ ինչպէս կը փակէ իր յուշերուն վերջաբանի էջը՝ «Տեղատուութեան ժամանակների գաւակս, յուշ կը դառնամ Հայոց ծովի մակընթացութեան սպասումով, յուսալով ու հաւատալով որ Տէր Յակոբի հեռաւոր շառաւիղները մի օր տիրոջ իրաւունքով կը բռնեն տունդարձի ճամբան»:

ԱՐՓԻ ԹՈՓՈՃԵԱՆ

«ՀԱՅԱՍՏԱՆ» ՀԻՄՆԱԴՐԱՄԻՆ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄԸ ՄԱՄՈՒԼԻՆ ՀԵՏ

Օգոստոսով «Հայաստան» հիմնադրամի գործադիրը անօրէն՝ Պր. Վահան Տէր-Ղեւոնդեանի Փարիզէն անցքին դէպի Հայաստան վերադարձի իր ճամբուն վրայ, Ֆրանսայի «Հայաստան» Հիմնադրամի վարչութիւնը հանդիպում մը կազմակերպած էր Ֆրանսահայ մամուլին հետ, երեքշաբթի, Մարտ 27–ին, Տիամանթիր ճաչարանը:

Ներկայ էին ԱՃԲ – ԷՖ – ԷՄ, Ֆրանս-Արմէնի, «Աչխարհ», «Ղարաբաղի Տեղեկատու», «Ճառաջ», «Նուվէլ Արմէնի Մակազին» եւ Հիմնադրամի վարչական կարգ մը անդամներ:

Նախապահ՝ Պետրոս Թերզեան նախ չեզնորհակալութիւն յայտնեց լրագրողներուն եւ Պր. Վահան Տէր – Ղեւոնդեանի իրենց ներկայութեան համար, ապա, տալ կիրճ տեղեկութիւններ տուաւ Ֆրանսայի «Հայաստան» Հիմնադրամի գործունէութեան մասին, ծանրանալով սկզբնական օրերէն ի վեր – այսօր՝ 3000 օր (Յունիս 1993) տարուած աչխատանքին վրայ: Ըստ էն, խնամքով պատրաստուած թղթածրար մը կրնար գոհացում տալ ամէնէն բծախնդիրներուն ալ, քանի հոն մանրամասնօրէն տրուած էր այդ գործունէութեան լրիւ պատկերը: Հիմնադրամը, 2000-ին, հաւաքած էր 6,7 միլիոն ֆրանք, որու 1,4 միլիոն ֆրանքը դոյացած է Ֆոնէթոնէն, չուրջ 2900 նուէրներով: 3107 նուէր ստացուած է 2000–ին, որու մէջ կան 1552 նոր նուիրատուներ: Այս նուիրատուները անպայման առանձին անձեր չեն, կան երբեմն հաւաքականութիւններ, միացած քանի մը ընտանիքներ, ինչպէս Ռոմանի գաղութին մէջ, որ տարեկան իր նպաստը կը բերէ եւ այլն: Գործավարութեան համար ընդունուած համեմատութիւնն է 15% (կարգ մը կազմակերպութիւններու մօտ, այդ համեմատութիւնը կը հասնի 20, 25%-ի), բայց, Ֆրանսայի Հիմնադրամը որոշած է չանցնիլ 10%, յաւելեալ 5%-ն ալ տրամադրելով Ֆրանսայի հայկական գպրոցներուն: Անոնց յատկացուած գումարը չի կրնար գործածուիլ ընթացիկ ծախքերուն, այլ պէտք է ծառայէ ծրագրի մը իրագործման (չինութիւն, նորոգութիւն եւ այլն): 2000-ին, գործավարութեան ծախքերը սահմանափակուած են 9%-ի (607·000 ֆրանք): Հայաստանի մէջ, ներդրումներէ, չինարարական (Ղարաբաղի ճամբայ) եւ մարդասիրական յատկացումներէ զատ, հիմնադրամը պիւտճէ մը կը յատկացնէ Ղարաբաղի պատերազմի որբերուն, որոնք սովորական որբեր չեն, այլ «ազգին որբերն» են (փիւփիլ տը լա ճենսխոճ) եւ ուրեմն ազգին պարտականութիւնն է տէր ըլլալ անոնց: Ամէն ամիս, վճարումներ կ'ըլլան, բայց, վերջին երկու տարիներուն որոշ յապաղում մը արձանագրուած է այդ մարգին մէջ, իրրեւ հետեւանք Հայաստանի մէջ չհաւաքուած տոկոսի նուազման (այժմ՝ 15%) ինչ որ անչուշտ լաւ է Հայաստանի համար, մեռցուցին: Որովհետեւ, եթէ մեր երակներուն մէջ կաթիլ մը արիւն, մեր թեւերուն մէջ քիչ մը ուժ մնացած ըլլար, անոնց օձիքներէն բռնելով մեր վրէժը կը լուծէինք···: Մինչդեռ իրենց թեւերը ճօճելով, մեր երեսին թքնելով, անցան գացին···:

Շա՛տ ապրիք, ձին ալ ձեզի կը վայելէ, հրապարակն ալ···: Քանի մենք այս մեռած արիւնը եւ դուք ալ այդ անմօրթ երեսը ունիք, օր մը դարձեալ կուգաք, ձեր քղանցքներըն համբուրել եւ մեր թօքերը դուրս քաչել կուտաք: Այլեւս մեր իրաւունքն է ձեզի ըսել. «Մահը՝ մահուրէ նախընտրելի է»: Դուք մեզի արժանի փաշաներ էք. մեր բոլորին գլուխը մէկ սուրով չկտրած, ո՞ւր···:

ՐԻՖԻԳ ԽԱԼԻՏ

(Նոյեմբեր 6, 1918)

(*) 1918–ի «Ջաման» թերթէն թարգմանաբար արտատպուած հետաքրքրական այս էջը մեր ընթերցողներէն մէկը ղրկած էր, նկատի առած՝ այդ ժամանակաշրջանին ներկայի այժմէականացումը: Թարգմանութիւնը ըրած է վերապատուելի Համբարձում Աշճեան եւ էջին տեղ տուած՝ իր «Ատանայի եղեռնը եւ Գոնիա-յէճ յուշեր» հատորին մէջ (1950 Նիւ-Եորք, տպագրութիւն կոչնակ):

ՄԻ ՔՈՒՇԱՀԱՆ ՊԱՏՄԱՓԱԿԸ

01· 07· 1972, Բիւրեղեան

Ծանր հիւանդութեան պատճառով Ֆրանսայի նախագահ Ժորժ Փոմպիդու մահացաւ Երեքշաբթի առաւօտ Փարիզի մէջ։ Ան 62 տարեկան էր։

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՅՑ ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

Հայոց Հաւատք եւ Աւանդութիւն
Ցանճնախումբը
«ԼՈՒՍԱՒՈՐՉԻ ԼՍԱՐԱՆ»
հանդիպումներու չարքին մէջ

կը հրաւիրէ իր թիւ 9 Զրոյց – դասախօսութեան (Ֆրանսերէն լեզուով)

«ԾԱՂԿԱԶԱՐԴԻ ՏՕՆԸ ԵՒ ԱՒԱԳ ՇԱԲԱԹ»

Նիւթին չուրջ

Հինգշաբթի, Ապրիլ 5, ժամը 19–ին

Բանախօս՝
ՋԱՏԻԿ ՎՐԴ. ԱԻԵՏԻՔԵԱՆ

Սահակ – Մեսրոպ Մշակութային կեդրոնի Արծրունի Ջրբաշեան սրահին մէջ

339, avenue du Prado
13008 MARSEILLE

ՊԱՏՈՒՈՑ ՆԱԽԱՁԱՒՈՒԹԵԱՄԲ
Պ. ԱՆՏՐԷ ՍԱՆԹԻՆԻԻ

ԲԱՅԱՌԻԿ ՀԱՄԵՐԳ

ԼԻՋ ՍԱՐԵԱՆ

Ընկերակցութեամբ՝
ՖՐԷՏԷՐԻՔ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆԻ
եւ
ԻՐ ՆՈՒԱԳԱՅՈՒՄԲԻՆ

Շաբաթ, Ապրիլ 28, ժամը 20·30–ին

PACI
25, avenue Victor Cresson
(métro Mairie d'Issy)

Տոմսերը վերապահել հեռաձայնելով. –

01 46 45 16 43 — 01 40 95 81 33

եւ

01 46 42 79 61

ՄԵԾ ՊԱՀՔ

ՄԱՐՍԷՅԼ

ժամը 17–ին

ՈՒՐԲԱԹ, Ապրիլ 6

ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

Քարոզիչ՝
ՏԱՐՕՆ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՃԷՐԷՃԵԱՆ

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՑՏ ԽԱՉԻ Անիէռի Ակնունի մասնաճիւղի անդամական ընդհանուր ժողովը երկուշաբթի, Ապրիլ 9, ժամը 20·45–ին՝
Centre Administratif d'Asnières

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ HAMASKAÏNE

ՓԱՐԻԶ

ՋԱՏԿՈՒԱՆ ՃԱՇ

Հաճելի մթնոլորտ: Հաւկթախաշ, վիճակահանութիւն ... Կիրակի Ապրիլ 15, ժամը 12·30–էն սկսեալ

«Ալ Ուատի» ճաշարանը

153-155, rue de Lourmel, 75015 Paris

Տեղերը սահմանափակ: Ապահովելու համար հեռաձայնել՝

01 43 76 67 37
01 45 93 00 25

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ֆրանսահայ կապոյտ Խաչէ Ալֆորվիլի էլէն Բիւզանդ մասնաճիւղի վարչութիւնը չնորհակալութեամբ ստացած է Տիկին Ռիթա Շաքէլեանէ 300 Ֆր., իր հօրը՝ Յակոբ Փիլաղապեանի յիշատակին:

ԺԱՄԱՆԱԿԱՑՈՑՑ

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ՇԱԲԱԹ, Ապրիլ 7

ԽԱ. օր Մեծի Պահոց:

Տօն Աւետման Սրբուհւոյ Աստուածածնի
Ժամը 10–ին պատարագ կը մատուցուի Խորանը բացուած: «Տէր Ողորմեա»յի ժամանակ Խորանը վերստին կը ծածկուի:
Կը պատարագէ՝
ՄԻՒՌՈՆ ՎՐԴ. ԳՐՎԸԳԵԱՆ

⁂

Յիշատակ Ճարութեանն Ղազարու
ժամը 16·30–ին՝ ԿԻՐԱԿՄՈՒՏԻ ժամերգութիւն կը կատարուի, որու ընթացքին Խորանը կը բացուի:

ԿԻՐԱԿԻ, Ապրիլ 8

ԾԱՂԿԱԶԱՐԴ

Սկիզբ ժամերգութեանց ժամը 8·30–ին:
Պատարագ ժամը 10·30–ին:
Կը պատարագէ՝
ԱԻԵՏԻՍ Ա. ՔՀՆԾ. ՊԱԼԸԳԵԱՆ
Դռնբացէք՝ ժամը 16–ին:

Ս. ՊՕՂՈՍ–ՊԵՏՐՈՍ ԱԼՖՈՐՎԻԼ

ԿԻՐԱԿԻ, Ապրիլ 8

ԾԱՂԿԱԶԱՐԴ

Սկիզբ ժամերգութեանց ժամը 9–ին:
Պատարագ՝ ժամը 10·30–ին:
Դռնբացէք՝ ժամը 17–ին:

ՎԱՐԱԳԱՑ Ս. ԽԱՉ ԱՐՆՈՒՎԻԼ

ԿԻՐԱԿԻ, Ապրիլ 8

ԾԱՂԿԱԶԱՐԴ

Պատարագ ժամը 10·30–ին:
Դռնբացէք՝ ժամը 16–ին:

Ս. ՅԱԿՈԲ – ԼԻՈՆ

ԿԻՐԱԿԻ, Ապրիլ 8

ԾԱՂԿԱԶԱՐԴ

ժամերգութիւն՝ ժամը 8·45–ին:
Պատարագ ժամը 10–ին:
Օրուան պատարագը կը մատուցանէ՝
ԻՍԱՀԱԿ Ա. ՔՀՆԾ. ՀԷՔԻՄԵԱՆ
կը քարոզէ՝
ՆՈՐՎԱՆ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՋԱՔՍԵԱՆ
Հայրապետական Պատուիրակի Փոխանորդ Լիոնի եւ Ռոն – Ալփի Հայոց
Երեկոյեան Դռնբացէք՝ ժամը 16–ին:

ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

ԿԻՐԱԿԻ, Ապրիլ 8

ԾԱՂԿԱԶԱՐԴ

ժամերգութիւն ժամը 8·30–ին:
Պատարագ՝ ժամը 10–ին:
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՋԱՏԻԿ ՎՐԴ. ԱԻԵՏԻՔԵԱՆ
ժամը 17–ին Դռնբացէք:

ՎԱՍՊՈՒՐԱԿԱՆԻ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԻ 86-ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Վասպուրականի յաղթական հերոսամարտի 86–րդ տարեդարձի տօնակատարութիւնը
ԿԻՐԱԿԻ, ԱՊՐԻԼ 8–ին

— *ժամը 11–ին, Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցւոյ մէջ Հոգեհանգստեան պաշտօն: Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝*
ՏԱՐՕՆ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՃԷՐԷՃԵԱՆ
Կաթողիկոսական Պատուիրակի Փոխանորդ Հարաւային Ֆրանսայի

— *ժամը 13–ին, Եկեղեցւոյ կից «Ջրբաշեան» սրահին մէջ տօնակատարութիւն ճաշով: Խօսք կ'առնեն՝*
Վասպուրականի Հայր. Մխիթեան նախապահ ՏՈՒԹ. ՄԱՇՈՑԵԱՆ
եւ փոխ–նախապահ՝ ՅԱԿՈԲ ԱԻՏՈՑԵԱՆ
Հանդէսին հատոյթը կը յատկացուի Հայաստանի «Խրիմեան Հայրիկ» ղպրոցի նորոգութեան:
Ճաշը պատրաստուած է Մխիթեան Տիկնանց Ցանճնախումբին կողմէ:

le 2ème tome de
l'ICONOGRAPHIE ARMENIENNE
de Sarkis BOGHOSSIAN

525 pages, relié,
avec plus de 800 reproductions
en couleur et en noir et blanc
est en vente

Pour les Fêtes Pascales

OFFREZ
CE MAGNIFIQUE
OUVRAGE
A VOS AMIS

Librairie Orientale
H. SAMUELIAN
51, rue Monsieur-le-Prince
75006 PARIS
☎ **01. 43. 26. 88. 65**

MARSEILLE

RENCONTRE

l'UNION GENERALE ARMENIENNE
DE BIENFAISANCE — U.G.A.B.

et

AZADAKROUTIOUN

organisent

une RENCONTRE

avec **ALBERT ANDONIAN**
interprète & écrivain

autour de ses deux derniers ouvrages

"A CHACUN SON DESTIN"

et

"CONFESSION D'UN POETE"

le Vendredi 6 avril à 20h30

au 327, boulevard Michelet —
13008 MARSEILLE

11EME CYCLE DE LECTURES PUBLIQUES D'ŒUVRES DE DRAMATURGES ARMENIENS

Direction: ARBY OVANESSIAN

ՀԱՅ ԹԱՏԵՐԱԳԻՐՆԵՐՈՒ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ԸՆԹԵՐՑՈՒՄՆԵՐՈՒ 11ՐԴ ՇԱՐՔ

կազմակերպութեամբ՝

ՀԱՅ ԹԱՏՐՈՆԻ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ

Ղեկավար՝ ԱՐԲԻ ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ

2001 ՓԱՐԻԶ

ԼԵՒՈՆ ՄԱՆՈՒԷԼԵԱՆ

ՍԱՍՈՒՆՑԻ ԴԱՒԻԹ ԵՒ ՄՄՐԱՄԵԼԻՔ

Դրամատիկական պոէմա
Դիւցազնական ժամանակներից

Վայրը՝ Սասուն եւ Մըսր

Նիւթը շօշափում է դիւցազնական ժամանակներից ծնունդ առած, Սասունցի Դաւթի յայտնի պատումը: Այն միաժամանակ էպոսի անդրանիկ թատերական մշակումն է...

Ներկայութիւնը՝ երկու ժամ

կիրակի, Ապրիլ 8, ժամը 16–ին

«ԱԼԵՔ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ»
Մշակութային կեդրոն
118, rue de Courcelles - Paris 17e
métro Courcelles

Մուտքը՝ 30 Ֆր.

CENTRE DE VACANCES DE LA CROIX BLEUE DES ARMÉNIENS DE FRANCE - Bellefontaine (Jura)

Près de la frontière suisse et à proximité de Morez, Morbier et les Rousses, le village de Bellefontaine abrite, depuis plus de 40 ans, le centre de vacances de la CBAF. Implanté dans un domaine verdoyant, de 2 hectares, en lisière de forêt, le centre accueille chaque été, en juillet et en août, 350 enfants, encadrés d'une cinquantaine d'animateurs et de directeurs diplômés.

Les enfants évoluent dans une ambiance arménienne, rythmée par des activités variées et enrichissantes (sports, randonnées, travaux manuels, éveil à l'arménité, musique, danse, chant...)

Pour inscrire vos enfants, nous vous invitons à contacter notre secrétariat au 01.48.24.46.57 qui vous dirigera auprès de la section la plus proche de votre domicile.

La colonie organise une fête traditionnelle pour les parents le dimanche 15 juillet et le dimanche 12 août.

Dates des séjours :

1er séjour : du 3 au 25 juillet
2ème séjour : du 27 juillet au 19 août

Prix :

Colonie de Bellefontaine : pension 3 550 F + voyage 450 F (Paris et Marseille)

Camp rayonnant de Bellefontaine : pension: 3 800 F + voyage 450 F (Paris et Marseille)

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 PARIS
SIRET : 571 027 317 000 15 **Commission paritaire : No 55935**

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԵՒ ԱՂԲԻՒՐՔԻ ՆԱԽԱՁԵՌՈՒԹԵԱՄԲ

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՐՑ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925

DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS

TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70

E-MAIL : jharatch@aol.com

ՔԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա : Տար· 1·400 Ֆ· — Վեցամսեայ : 725 Ֆ·

Արտասահման : Տար· 1·650 Ֆ· (Ամէնօրեայ առաքում) 1·500 Ֆ· (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ·

C.C.P. PARIS 15069-82 E

ՋՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ԱՊՐԻԼ 4
MERCREDI
4 AVRIL
2001

LE NUMERO : 6,00 F

76ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20·139 — Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN — 76e ANNEE — N° 20.139

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՖՐԱՆՍԱՑԻ երկաթուղիի գործադուլը, որ սկզբունքով 24 ժամ պէտք է տեւէր (Մարտ 29), կը չարունակուի, ամանելի կացութեան մասնելով ժողովուրդը: Պատճառը, վերջաւորաբար, սենտիքաներու ներքին մրցակցութիւններն են: Մէկ կողմը կան մեծամասնութիւն կազմող ՍԷ-ԺԷ-ԹԷ-ն եւ ՍԷ-ԷՖ-ՏԷ-ԹԷ-ն, որոնք մեծ դեր չեն կրնար խաղալ, ստորագրած ըլլալով 35 ժամերու համաձայնագիրը, մինչ կողմը ՖԾԱՔ-ը (ինքնավար) եւ նորաստեղծ Սիւտ-Ռայլ որոնք, փոքրամասնութիւն ըլլալով հանդերձ (13%) կը յաջողին անչարժութեան մատնել գրեթէ ամբողջ երթեւեկը: Ընդհանուր ձեւով, ահաւոր անհանգստութիւն մը կայ եւ կառավարութիւնը օգտագործողները (ԱՏԻՒԱ) կը խորհին նոյնիսկ զայն դիմել ապօրինի գործողութիւններու հեղինակներուն դէմ, որոնք արդելք կը հանդիսանան որ մարդիկ աշխատանքի երթան: ԷՍ – ԷՆ – ՍԷ – ԷՖ-ի ամօրհնութիւնն իսկ միտք ունի բողոք ներկայացնելու ՍԷՆ-Լազար կայարանը (Ապրիլ 2) ծագած միջադէպերուն համար, որոնք արգելք եղան երթեւեկին: Որեւէ յոյս չկայ, Ապրիլ 3-ին, որ կացութիւնը բարելաւուի մինչեւ չարթնու վերջ:

ՄԵՐՋԱՒՈՐ-ԱՐԵՒԵԼՔԻ մէջ կացութիւնը չատ լարուած է: Ապրիլ 2-ին, Իսրայէլացիները ամբակոծած են խալամական ձիհատի ծայրայեղ չարժումին մէկ զինուորեալին կառքը, Գազայի հարաւը, տեղն ու տեղը զայն սպաննելով: Պաղեստինցի զինուորեալի մը առաջին սպաննութիւնն է Շարոնի իշխանութեան գլուխ գալէն ի վեր (Մարտ 7): Ամբողջ օրը, ծանր բախումներ տեղի ունեցած են, մէկ իսրայէլացի զինուոր սպաննուած է, քսան Պաղեստինցիներ ալ վիրաւորուած են:

ՊՈԼՈՑ Պետութեան Ապահովութեան Նախկին Տնօրէնը, Սաւիկ Միրզոպէկեանը, այն ամբաստանութեամբ որ ուզած է տապալել Թուրքիոյ աշխարհական վարչակարգը, Շարիան հաստատելու համար: Պատասխանատու է բազմաթիւ ոճրափորձերու:

ՓԵՔԻՆԻ ԵՒ ՈՒԱՇԻՆԿԹՐՆԻ միջեւ յարաբերութիւնները լարուած կը մնային Ապրիլ 3-ին: Ամերիկացիք ազդարարած էին Զինացիներուն, որ չհամարձակին ամերիկեան «լրտես-օդանաւ»ին մէջ ոտք կոխել, մինչ Զինացիք կ'արտօնէին որ ամերիկացի դիւանագէտներ այցելեն օդանաւին 24 անդամներէ բաղկացած անձնակազմին: Կը թուի, սակայն, որ Փեքին չատ կարեւորութիւն չէ տուած ամերիկեան ազդարարութեան եւ վերէն վար քննած է օդանաւը: Ինչպէս գրած էինք, ամերիկեան օդանաւը պարտադիր էջք կատարած էր չինական հողի վրայ, բանելէ եառ չինական օդանաւի մը, որուն օդաչուն մեռած էր:

ՈՒԿՐԱՒՆԻՈՑ ընդդիմութեան պարագլուխը եւ նախկին փոխ-վարչապետ տիկին Եուլա Տիմոչէնկօ ազատ արձակուած է, առժամապար: Զերբակալուած էր քրէնագործելէ եառ նախագահը: Իր ազատ արձակումը կը զուգադիպի Եւրոպայի Խորհուրդի պատուիրակութեան մը այցելութեան:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

ՓԻ ՈՒԷՍԹԸ ՃԱԿԱՏԱԳՐԱԿԱՆ Կ'ԸՂԼԱՑՑ

Հայաստանի ու Ադրբեջանի նախագահները պլուխ – պլխի 17-րդ հանդիպումի մը համար հրաւէր ստացած ըլլալով ԱՄՆ-ու Արտաքին գործերու նախարարութենէն, մեկնած են Ֆլորիտա: Այդ նահանգին ամէնէն հարաւային ծայրամասին գտնուող կղզիի մը վրայ Ապրիլ 3-ին կը սկսին բանակցութիւնները, որոնք կը տեւեն 4 – 6 օր: Ներկայ կ'ըլլան Ֆրանսայի, ռուս, ամերիկացի դէմքեր:

Ուշադրաւ է որ ամերիկացի բանագնացները երկու կողմին ծայրայեղականները բոլորովին չգրգռելու համար չատ վերապահ կեցուածք կը ցուցադրեն տարածքային կամ դիւանագիտական կարգաւորումներու մասին որոնք կ'ըսուի թէ կրնան օրակարգի պալ: Ցայտնի է որ ԱՄՆ կարելի առաւելագոյն չառաջխաղացք ձեռք ձգել կը ցուսան Փի Ուէսթի մէջ, բայց ինչպէս կ'ըսէ ամերիկացի պաշտօնատար մը, առիկա մեծապէս կախում կ'ունենայ երկու երկիրներու դեկավարներէն, անոնց ժողովուրդներէն եւ բանակցութեան ձեռնարկելու տրամադրութենէն:

Ադրբեջանի նախագահը ԱՄՆ մեկնելէ առաջ Բաքուի մէջ հաստատական նկատած է լուծումի չարք մը տարբերակներու ներկայացումը, աւելցնելով որ ինք չի համաձայնիր Ադրբեջանի չահերուն վնասակար որեւէ բանի: Ապա կրկնած է թէ իր կարծիքով խաղաղ կարգաւորման նեղ ժամկէտին ապառած չէ եւ թէ ինք պատրաստ է այդ նպատակով որեւէ վայր մեկնելու բանակցելու համար ,նոյնիսկ բեւեռային գօտի:

Հ. Ալիեւ չեչատած է թէ կողմերու միջեւ որեւէ համաձայնութեան առաջին փուլ մը միայն կ'ըլլայ, որմէ եառ անհրաժեշտ կը դառնայ լուծել հարցերու ամբողջ ծրար մը:

Բաքուի աղբիւրները կը տեղեկացնեն թէ Հ. Ալիեւ չուրջ երկու չաբաթ կը մնայ ԱՄՆ. բանակցութիւններէն եառ կ'անցնի Գուիլլնա ուր բժշկական քննութեան կ'ենթարկուի, ապա Ուաշինկթընի մէջ հանդիպումներ կ'ունենայ ԱՄՆ-ու նոր վարչակարգին չարք մը բարձրաստիճան պաշտօնատարներուն հետ:

«ՄԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Ապրիլ 2 / 3)

Ռ. ՔՈՉԱՐԵԱՆ ԱՄՆ ՄԵԿՆԱԾ Է

Նախագահ Ռ. Քոչարեան զարաբաղեան հակամարտութեան խաղաղ կարգաւորման բանակցային ընթացքը չարունակելու համար Արտաքին գործերու նախարար Գ. Փաուըլի հրաւէրով Ապրիլ 2, երկուչաբթի մեկնած է ԱՄՆ: Ռ. Քոչարեան – Հ. Ալիեւ հանդիպումը կը սկսի Ֆլորիտայի Փի Ուէսթ քաղաքին Հ. Թրումընի «Փոքրիկ սպիտան տան» մէջ: Բացումին կը մասնակցի նաեւ Գ. Փաուըլ: Ռ. Քոչարեանի կ'ընկերանայ Հայաստանի Արտաքին գործերու նախարար Վ. Օսկանեան:

Մեկնելէ առաջ նախագահ Ռ. Քոչարեան ըսած է թէ ինք ու Ադրբեջանի նախագահը ներկայի փուլին դէմ յանդիման են հարցերու ամբողջութեան մը որ չի կրնար լուծումի չանդիլ առանց արտաքին օժանդակութեան:

*
**

Ռ. ՔՈՉԱՐԵԱՆ ՏԻՐ – ՁՕՐ ՁԵՐԹԱՐ

Ինչպէս 1700-ամեակի նչումներու յայտագրին մէջ, Գերագոյն հոգեւոր Խորհուրդի աշխատանքներուն տեղեկատուութեամբ ալ ըսուած էր թէ Ապրիլ 24-ին Գարեգին Բ.ի դէպի Տէր Ձօր ուխտագնացութեան պիտի մասնակցի նախագահ Ռ. Քոչարեան: Ապրիլ 2-ին տրուած ճըշդումով մը Մայր Աթոռը կը տեղեկացնէ թէ նախագահին մասնակցութեան նչումը սխալի հետեւանք է: Ցաւելեալ որեւէ բացատրութիւն չի տրուիր:

*
**

ԱՐԾՈՒԱՆԻՍՏԻ ՀԵՌԱՁԱՅՆԻ ԿԱՅԱՆԸ ԹԱԼԱՆՈՒԱԾ Է

Գեղարքունիքի Արծուանիստ գիւղին հեռաձայնի ինքնաչխատ կայանը Մարտ 28-ի գիչերը թալանուած է, պատճառ ըլլալով որ երեք հազարնոց համայնքը դրկուի ներքին ու արտաքին հեռաձայնի կապէն: Գողցուածքին արժէքը մօտ 100 միլիոն դրամ է:

«ՀԱՑԵՐՈՒ ՆՈՐ ԽԱՂԸ»

Այսպէս խորագրած է Թուրք մամուլը (Ապրիլ 3) Հայաստանի կողմէ ՄԱԿ-ի Մարդկային իրաւունքներու յանձնախումբին յղուած բանաձեւ մը. անով կը նախատեսուի որ յանցանք նկատուին ցեղասպանութեան մը ուղղուած բոլոր մերժումները, ժխտումները: Բանաձեւը պատրաստուած է ՄԱԿ-ի կողմէ 1948-ին վաւերացուած պայմանագրին այժմէական կանացումին նպատակով. այդ պայմանագիրը կը վերաբերի ցեղասպանութեան յանցանքին պատժելիութեան:

Կը սպասուի որ Հայաստանի պատրաստած բանաձեւը այս չաբթուան ընթացքին քննութեան առնուի յիչեալ յանձնախումբին կողմէ: Թուրք դիւանագէտներ կասկած չեն խնայեր որպէսզի այդ բանաձեւը յետադարձ զօրութիւն եւ հայկական տեսակէտ ցոլացնող տարրեր չունենայ:

Ներկայ տարեկան յանձնախումբը 53 անդամ ունի. եթէ հայկական բանաձեւը քննութեան առնուի չաբթուան ընթացքին, հաւանօրէն քուէարկութեան կը դրուի ամսուան վերջաւորութեան: Իսկ քուէարկութեամբ ընդունուելու պարագային, Թուրքիոյ ժխտումները յանցանքի համազօր պիտի ըլլան:

ՄԱՐՍԷՅԼ

ԿԱՐՕ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ 13-ՐԴ–14-ՐԴ ԹԱՂԱՄԱՍԵՐՈՒ ՔԱՂԱՔԱՊԵՏ ԸՆՏՐՈՒԱԾ

Թաղապետական ընտրութիւններէն եառ, երկուչաբթի, Ապրիլ 2-ին է, որ կ'ընտրուէին Թաղամասերու քաղաքապետները:

Ինչպէս կ'ակնկալուէր, մեր աչխատակիցը՝ Կարօ Յովսէփեան Մարսէյլի 13-րդ եւ 14-րդ Թաղամասերու քաղաքապետ ընտրուեցաւ, պաշտօն զոր կը վարէր արդէն նախորդ քաղաքապետին մահէն եառ:

Թաղապետական Խորհուրդը բաղկացած է 48 անդամներէ՝ 35 ձախ, 9 աջ եւ 4 ԷՄ–ԷՆ–ԷՌ (որոնց մէջ նոյնինքն Պրիւնո Մեկրէ): Կարօ Յովսէփեան ընտրուեցաւ բազմատարր ձախի 35 ձայներով, աջը թեկնածու չներկայացուց:

*
**

ՓԱՐԻԶ

Փարիզի մէջ ալ, ընտրուեցան 20 թաղամասերու քաղաքապետները: Առնոյ 12–ը՝ ձախ են եւ միայն ութը աջ: Այս առթիւ, բաւական վիճաբանութիւններ, սակարկութիւններ եղան ընկերվարականներու եւ կանաչներու միջեւ: Արդէն, առնոյ պարագլուխը՝ Իվ Գոնթասօ չէր ծածկեր որ յարաբերութիւնները չատ լարուած են: Այս մթնոլորտին մէջ է որ, 3-րդ թաղամասին քաղաքապետ վերընտրուեցաւ ընկերվարական Փիէր Խոլենպօմ, առնոյ կանաչներու ձայներուն եւ հակառակ իր կամքին կցորդ ընտրուեցաւ Գոնթասօ, որ խնդրոյ առարկայ կ'ընէ կանաչ կցորդներու թիւը: Արդէն, կանաչները կը սպառնան չքուէարկել Փարիզի քաղաքապետարանին պիւտճէն, եթէ ընկերվարականներու հետ ստորագրուած համաձայնագրերը չյարգուին:

ՄԱՄՈՒԼ

«LE MONDE» (3 avril)

VAHAN MARDIROSSIAN, PIANISTE PHENOMENAL, AU RENDEZ-VOUS DES TRANSCLASSIQUES

PUISSANCE, VIRTUOSITE, FINESSE DU TOUCHER AU SERVICE DE RAVEL, DUTILLEUX ET TANGUY

Այս կրկնակ խորագրերուն տակ, թերթը դրուատալից յօդուած մը հրատարակած է Փիէր Ժերվազոնիի ստորագրութեամբ, դաչնակահարին Մարտ 31–ին տուած համերգին մասին: Զորս սիւնակներու երկայնքին, յօդուածագիրը կը գովէ «երիտասարդ Հայը» որու ֆենոմենալ, զօրաւոր արուեստավարժութիւնը կը հաւատարի իր նուագին նրբութեան:

ՖՈՒԹՊՈԼ

ՖՐԱՆՍԱ ՀԱՑ ԽՕԽՄԲԵՐ

Փարիզեան Շրջան

ՄԷօտոն – ՀՄԸՄ Ֆրանս	3 – 1
Ֆոնթէնպլօ – ԻՒ·ՓԻ·Ա· Ալֆորվիլ	0 – 1
Ա·ԷՍ·Օ· Արմէնիէն Խա – Լը ՄԷ	0 – 0

Լիոնի Շրջան

Իւժին – ՀՄԸՄ Լիոն-Տէսին	0 – 3

ԵԼԵԿՏՐԱԿԱՆ ՅԱՆՑԸ, ՆԱԽԱՐԱՐԸ ԵՒ ԼՈՒՆ

Հեռահաղորդակցութեան ցանցին 90%-ին Յունաստանի ՕԹԷ ընկերութեան վաճառքին պատճառած հարցերը լուծում չգտած, Հայաստանի ղեկավար շրջանակները սուր վիճարկում կ'ունենան, այս անգամ էլեկտրականութեան ցանցին վաճառքին մասին: Այս նոր պարագան ալ դեռեղուած է «սեփականաշնորհում»ի շրջանակին մէջ: Կազմուած է նաեւ յատուկ յանձնախումբ մը: Վաճառքին կողմնակիցներուն խումբին գլխաւոր ղէմքն է Ֆինանսներու նախարար Վարդան Ոսկանեան որ բնական կը նկատէ այդ գործարքը, պատճառաբանելով որ կաշառակերութեան դէմ պայքարը առաւ կարեւոր չափ մը կ'արձանագրէ («Ազգ» Մարտ 23): Հայաստանի նման երկիրներու մէջ մեծագոյն չարիք նկատուած կաշառակերութեան տարածուն բնոյթին դէմ որպէս փրկութեան միջոց նկատուածին ընդդիմացողները որոնք այդ ցանցերը «ռազմավարական» արժէք կը նկատեն, նախարարը համարած է «անդրադարձ»: Ան մերժած է նաեւ վաճառքին գինը ցած դտնողներու քննադատութիւնները, ըսելով թէ եթէ բարձր գին պահանջուէր, այդ գինը յետոյ էլեկտրականութեան սակագինին մէջ կը մտնէ եւ ժողովուրդը կը պարտաւորուի վճարել զայն. «եթէ նրա գնողունակութիւնը բարձր լիներ, գնորդը մեծ գին կը տար, որովհետեւ, ի վերջոյ, դա մեզանից եղ է ստանալու, այդ գումարը նուէր չի լինելու» ըսած է ան: Հաւանօրէն, Ֆինանսներու մարզին մէջ իւր համոզումեան տէր եղող մը միայն կրնայ թափանցել նախարարին բացատրութիւններուն, տրամաբանութեան: Անոր կարծիքով, կարեւորը հոսանքին արտադրութիւնն է. ցանցը «կատարում է ընդամէնը փոքր սպասարկում, որեւէ այլ խնդիր նա չունի այս պահին: Թէ յետագայում ինչ կը լինի, ինչպէս կը լինի, այլ խնդիր է: ... Թէ ներսում ելեկտրահան ուժանիւթը վաճառում է Պողոսը թէ Ձոնը, ինձ համար որեւէ նշանակութիւն չունի»: Ցայտնապէս, նշանակութիւն ունեցողը այն է որ ցանցը կը սեփականաշնորհուի, այլ խօսքով՝ կը ծախուի ունեցած պարտքերով հանդերձ:

Աւելորդ է հարց տալ թէ եթէ Հայաստանի բնակչութիւնը պիտի վճարէ ամն գնորդի տալիք գինը, քանի որ «այդ գումարը նուէր չի լինելու», ո՞րն է իմաստը եւ մանաւանդ՝ օգուտը, չհշտ այդ գործարքին: Այդ պայմաններով, աւելի ճիշդ պիտի ըլլար լսել թէ Հայաստան ելեկտրականութեան իր ցանցը որպէս նուէր ընդունելիք բարերար մը կը փնտռէ: Իսկ ինչ կո վերաբերի ցանցը ձեռքը հանելով այդ մարզին տիրած կաշառակերութեան հարցը լուծելու խմաստութեան, քիչ մը չատ տառացիօրէն չի՞ կրկներ պատմութիւնը այն պարզամիտ դիւղացիին որ դինքը կճղող լուէ մը փրկուելու համար այրած է վերմակը...:

Այսուհանդերձ, ինչպէս կը տեղեկացնէ «Արմէնփրէս»ի Մարտ 23-ի հաղորդագրութիւնը, Ժողովրդապահ քաղաքական ուժերը կը պնդեն որ անհրաժեշտ է ցանցին սեփականաշնորհումը. այդ պնդողները եղած են յատկապէս Ս. Պաղտասարեանը (ԱԺՄ) եւ «Կայունութիւն» խումբի նախագահ Վ. Ալվազեան: Առաջինը մանաւանդ պարսպած է հակառակողներէն որոնց կողմէ մեծ վտանգ կը սպառնայ Հայաստանի անկախութեան, ըստ իր համոզումին. երկրորդը կրկնած է նախապարին պատճառաբանութիւնը. ցանցերը պետութեան ձեռքը մնալով եկամուտի աղբիւր կ'ըլլան այդ մարզին աշխատողներուն. ելեկտրական ուժանիւթի վրայ տրուած 80%-ը ան «թալանի արդիւնք» նկատած է: Այս երկուքին համաձայն գտնուած է Հ.Ց.Դ. խմբակցութեան ղեկավար Ա. Վարդանեանն ալ, մինչ նոյն կուսակցութիւնը մինչեւ այսօր կատարուած սեփականաշնորհումները ամէնէն բուռն կերպով քննադատողը եղած էր:

Որչափ էս, հայաստանեան, մասնաւորապէս ղեկավարութեան մակարդակի, տրամաբանութեան, գործելակերպին թափանցելու համար անհրաժեշտ է յատուկ վարժութեամբ մը անցընել. առանց ատոր, վերոնշեալները, մանաւանդ հեռահաղորդակցութեան ցանցին յունական ընկերութեան վաճառքին ճամբով այսօր Թուրքիոյ պատկանելու սպառնալիքին առջեւ, կրնայինք սխալ մեկնաբանել. կրնայինք օրինակ «անդրադիտութիւն»ը գոյց տալ հարց տալու թէ ելեկտրականութիւնը արտադրելէ ետք եթէ ցանցին նոր տէրերը որեւէ պատճառով չուզեն ուժանիւթը տեղ հասցնել, կամ ատոր համար տարապայման գիներ պահանջեն, ի՞նչ կ'ըլլայ: Կամ, նոյն տպիտակտան տրամաբանութեամբ անկարելի չէր որ մեկնելով՝ կաշառակերութեան դարման բերելու նախարարական պատճառաբանութենէն, յանդէլինք այն եզրակացութեան թէ մէկ անդամէն Հայաստանի սեփականաշնորհումը աւելի արմատական լուծում մը չէ՞ր ըլլար, ոչ միայն կաշառակերութեան, այլ մնացեալ բոլո՛ր չարիքներուն լուծում դտնելու համար...:

Ի վերջոյ, էականը վերմակ ունենա՞լն է, թէ լուին խերը անիծելը:

ԱՐՓԻ ԹՈՓՈՑԵԱՆ

ՅԻՇԱՏԱԿԵԼԻ ՕՐ ՄԸ ՀԱՅ ԿԱԹՈՂԻԿԷ ՀԱՄԱՅՆՔԻՆ ՀԱՄԱՐ

Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ ՕԾՈՒՄԸ

2001 Մարտ 18-ը յիշատակելի թուական մը եղաւ Գալիֆորնիոյ հայ կաթողիկէ համայնքին համար: Արդարեւ, այդ օրն է որ իրականութիւն դարձաւ համայնքին կէս դարու ընթացքին վայրկեան երազը, այն է՝ ունենալ իր սեփական եկեղեցին: Թէեւ չորս տարի առաջ համայնքը գնած էր կլենտէյլի մէջ գտնուղ օտար եկեղեցի մը, սակայն, ժողովրդապետ Հ. Ռափայէլ Վրդ Մինասեան կ'ուզէր այդ աղօթատեղին վերածել հայկական ճարտարապետութեան հարազատ ոճով եւ յատկապէս՝ Հայաստանի մէջ քրիստոնէութեան պետական կրօնք հռչակման 1700-ամեակի տօնախմբութեան առիթով, հայ ժողովուրդին հաւատքի հօր Ս. Գրիգոր Լուսաւորչին ընծայուած պատուաբեր կոթողի մը:

Երազը արդիւնած չէ, սակայն հարկ է իրատես ըլլալ: Իրրեւ մէկը, որ աւելի քան երեք տարի է ամէնօրեայ չփումի մէջ է Հ. Ռափայէլ Մինասեանի հետ, կրնամ անվարան վկայել իր աչխատասիրութեան, ո՛չ մէկ խոչընդոտի առջեւ չընկրկող, հեռատեսական եւ անձնազոհ նկարագրին մասին:

Արդարեւ, երբ 1999 Օգոստոս 15-ին կը կատարուէր կլենտէյլի կեդրոնը գտնուղ նախկին եկեղեցւոյ բակին մէջ նոր կառուցուելիք եկեղեցւոյ հիմնարկէքը, հովիւը չինարարութեան համար տարի մը առաջ կազմակերպուած հանգանակութիւն – ձեռնարկէն զոյացուցած էր չուրջ կէս միլիոն տոլարի գումար եւ խոստում: Նոր կառուցուելիք եկեղեցին իր համալիրով, լաւ ծրագրի, պիտի արժէր երկու միլիոն տոլար: Հ. Ռափայէլ, չէշտուած կերպով յամառ եւ խորապէս հաւատացող Աստուծոյ նախախնամութեան, կը նետուէր արկածախնդրութեան գիրկը: Շինարարական աչխատանքներուն առընթեր ծայր կու տար որոնումի նիւթական նորանոր աղբիւրներու, որոնց գոյացման համար կը կազմակերպէր այլազան ձեռնարկներ՝ ճաշ, թատերական ներկայացում, չարականներու մեկնաբանութիւն բովանդակող խտացեալ սալ, ժապաւէն եւ այլն: Այս բոլորի կողքին նաեւ ամէն օր, առաւօտ կանուխէն մինչեւ իրիկուն, հսկողութիւն չինարարական աչխատանքներու, հովուական պաշտօն, պատարագ, քարոզ...

Եւ այսպէս, մէկուկէս տարուան անխոնջ աչխատանքներէ եւ բազմաթիւ դժուարութիւններ յաղթահարելէ ետք, կլենտէյլի հայաբնակ կեդրոնին մէջ կը բարձրանայ Ս. Գրիգոր Լուսաւորչի անունը կրող հոյակերտ տաճարը, որուն օծումը կատարուեցաւ Կիրակի, Մարտ 18-ի կէսօրէ ետք ժամը 1-ին, ձեռամբ Մխայեալ – Նահանջներու եւ Գանատայի կաթողիկէ Հայոց առաջնորդ Մանուէլ Եպիսկոպոս Պաթթաղեանի:

Եկեղեցւոյ չրջափակին մէջ Մխիթարեան վարժարանի աչակերտական փողերախումբը կը հնչեցնէր ազգային եւ հայրենասիրական մեղեդիներ, չեչտելով օրուան տօնական նկարագիրը, մինչ նոյն վարժարանի սկաուտները երկչարք կը սպասէին եկեղեցական թափօրի սկսելուն:

Ժամը 1–ին պատարագիչ Մանուէլ Եպիսկոպոս Պաթթաղեան, դուրս ելլելով յարակից սրահէն, թափօրով կ'ուղղուէր դէպի եկեղեցի, առաջնորդութեամբ ՄԱԿ-ի մօտ Հռոմի Ս. Աթոռին Պապական Նուիրակ Գերպ. Ռէնաթօ Մարթինոյի, Արեւմտեան Թեմի զոյգ առաջնորդներ Վաչէ Արք. Յովսէփեանի եւ Մուչեղ Եպիսկոպոս Մարտիրոսեանի, Հայ Ա. Տարանական եկեղեցւոյ ներկայացուցիչ պատուելիներու Պոսթընէն, Տիթրոյթէն, Մոնրէալէն, Արժանթինէն, Հռոմէն եւ Պէյրութէն ժամանած Հայ կաթողիկէ վարդապետներու եւ տեղւոյն Հայ կաթողիկէ հոգեւորական դասուն:

Եկեղեցին, չրջափակը եւ յարակից սրահը հաւաքուած հայ հաւատացեալներու թիւը կ'անցնէր 1500-ը: Օծման հոգեպարար արարողութիւնը հեռատեսիլի մեծ պաստառին միջոցով կը սփռուէր յարակից սրահին մէջ: Եկեղեցւոյ մէջ ներկայ էին նաեւ Լիբանանի հիւպատոսը, Հայաստանի հիւպատոսութեան ներկայացուցիչները, կլենտէյլի քաղաքապետը, հայկական քաղաքական, բարեսիրական, մչակութային կազմակերպութիւններու, մամուլի եւ հեռատեսիլի կայաններու ներկայացուցիչներ, ինչպէս նաեւ Անարատ Ղազութեան հայ քոյրեր:

Պատարագի երդեցողութիւնը քառաձայն կը կատարէր բազմամարդ երգչախումբ մը, ղեկավարութեամբ Հ. Ռափայէլ Մինասեանի: Ցնծագին պատարագի, Մանուէլ Եպիսկոպոս Պաթթաղեան կատար հոգեչունչ քարոզ մը, իր ուրախութիւնը յայտնելով Լիբրեւ Նորընտիր Առաջնորդ Լոս – Անճելըսի դպրութիւնը տուած իր անդրանիկ այցելութիւնը նման պատմական եղելութեան հետ զուգադիպելու համար: Հայ ազգի Լուսաւորիչ Ս. Գրիգորի նուիրուած նորակառոյց չքեղ տաճարի իրագործման համար ջերմօրէն կը չնորհաւորէր Հ. Ռափայէլը, անոր չուրջ համախմբուած օժանդակ մարմինները, բարերարներն ու նուիրատուները, մաղթելով որ այս նոր սրբատեղին վայրը, որ տունն է Աստուծոյ, դառնայ նաեւ տունը իւրաքանչիւր հայ հաւատացեալի:

Ցաւարտ եկեղեցական արարողութեանց, դնահատելով Հ. Ռափայէլի «առաքելական եռանդն ու նուիրումը» եկեղեցւոյ եւ իր հօտին, Մանուէլ Եպիսկոպոս Պաթթաղեան չնորհեց անոր «Ծայրագոյն վարդապետի տիտղոսը, տալով իրաւունք կրելու վարդապետական գաւազան, լանչախաչ ու մատանի, ինչպէս նաեւ վարդապետական մանիչակագոյն փիլոն»:

Նոյն օրը երեկոյեան կլենտէյլի «Հիլթըն» պանդոկի ընդարձակ սրահին մէջ տեղի ունեցաւ ճաշ մը, որուն մասնակցեցան 700 հոգի: Հանդիսութիւնը վարեց Կրկէ Գասուէճեան: Շնորհաւորանքի խօսքով հանդէս եկաւ Լոս – Անճելըս պատուաւոր վերահսկիչ Մայքըլ Անթոնովիչ: Եկեղեցւոյ կառուցման նիւթական հաչուետուութիւնը ներկայացուց Արա Արոյեան: Հ. Ռափայէլ Ծ. Վրդ. Մինասեան անդրադարձաւ եկեղեցւոյ չինարարութեան հետ կապուած դժուարութիւններուն, անոնց յաղթահարման գծով տարուած աչխատանքներուն, չնորհակալութիւն յայտնելով բոլոր անոնց որոնք առաջին իսկ օրէն նիւթապէս եւ բարոյապէս զօրավիգ եղան իրեն: Պապական նուիրակ Ռէնաթօ Մարթինօ «Պապական չքանչան»ով պարգեւատրեց եկեղեցւոյ կառուցման ճարտարապետ Արամ Աբրահամեանը, իսկ Գերապայծառ Պաթթաղեան Հայ կաթողիկէ համայնքի չքանչանը յանձնեց ճարտարապետ Սարգիս Մարքոսեանին, իրրեւ գնահատանք անոնց տարած թեմախնդիր աչխատանքին: Հուսկ, դրուատանքի խօսքեր արտասանեց Մանուէլ Եպիսկոպոս Պաթթաղեան: Ստեղծուած խանդավառ մթնոլորտին մէջ եղած նուէրներէն զոյացաւ 300 հազար տոլար:

Կլենտէյլի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Հայ կաթողիկէ եկեղեցւոյ կառուցումը հասաւ իր ատարին. ներկայիս կը չարունակուին համալիրի մնացեալ բաժիններու՝ հանդիսասրահի, ժողովարանի, դպրոցասենեակներու, գրադարանի եւ հովուատան չինարարական աչխատանքները, որոնց վերջնական ատարը նախատեսուած է յառաջիկայ քանի մը ամիսներուն:

Բարերարներու, մեծ ու փոքր նուիրատուներու, բարոյապէս զօրավիգ կանգնած բարեպաչտ հաւատացեալներու չնորհիւ, ինչպէս նաեւ անսահման զոհողութիւններու գնով կլենտէյլի եկեղեցին բարձրացող ատուածահաճոյ այս տաճարի եւ համալիրի կառուցումը, որ պիտի արժէ չորսուկէս միլիոն տոլար, պիտի կը բերէ ո՛չ միայն Հայ կաթողիկէ համայնքին, այլեւ մեր գաղութի համայն հաւատացեալներուն, անխտիր, որեւէ տեւ բոլորս ալ հոգեւոր գաւակներն ենք մեր հաւատքին հօր՝ Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչին, եւ բոլորիս նուիրական պարտականութիւնն է պահպանել անոր հոգեւոր աւանդը, որպէսզի ինքն ալ հրճուի մեր հաւատարմութեամբ:

ՀՐԱՆԴ ԱՃԷՄԵԱՆ

Լոս – Անճելըս

ՕՐՈՒԱՆ ՀԱՐՑԵՐ

ԹԱԼԻՊԱՆՆԵՐԸ ԿԸ ՄՏԱՀՈԳԵՆ ՄԻՋԻՆ ԱՍԻԱԿԱՆ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Վերջերս ամբողջ աչխարհը սոսկումով ու դառապարտումի ծանր արտայայտութիւններով անդրադարձաւ Աֆղանիստանի մէջ թալիպաններու մչակութային բարբարոսութեան որ բահ ու բրիչով ապա նաեւ պայթուցիկներով քանդեց Պուտտայի հազարամեայ հսկայական արձանները: Սակայն, թալիպաններուն ներկայացուցած վտանգը չի սահմանափակուիր միայն մչակոյթի մարզով, այլ միայն Աֆղանիստանով: Անոնք արդէն կը փնտռեն տարածելու Ուզբեկստանի, Տաճիկիստանի, Կիրղիզիստանի վարչաձեւերն ալ: Արդէն մահափորձերու թիրախ ըրին ուզբեկ նախագահը, ճափոնցիներ, Ամերիկացիներ առեւանգեցին: Վատնդուած երեք երկիրները կը կանան ապահովութեան իրենց գործողութիւնները համակարգել, իսկ մեծ տէրութիւնները մտահոգ են հաւանական հեռանկարներով: Չինաստանը, օրինակ, իր կարգին վախնալով որ թալիպաններու չարժումը իր ինքնավար չրջանին, Քսինճանկի մահմետականները ապստամբելու կը մղէ, դինուորական կարեւոր օժանդակութիւն կը կատարէ: Ռուսաստան որ չէչէնական փորձառութեան ծանր դասերը քաղած է, եւ վճռած է իսլամական կանոնութեան կապուած անկայունացումի ամէն վտանգ չէզոքացնել, աֆղանեւասճիկ սահմանին երկայնքին հսկողութեան զօրքեր փոխադրած է:

Պէտք է ըսել որ մտահոգութեան բաւական լուրջ պատճառներ կան. պատերազմին իրենց գործադրած ճնշումները արդարացնելու տուեալներ ունին Ուզբեկստանի մէջ, օրինակ, Իսլամական չարժումը երդում ըրած է իչխանութիւնը տապալելու. եւ այդ չարժումը գործունէութիւն կը տանի երեք երկիրին մէջ ալ: Տաճիկ նախագահն ալ ունի Ընդդիմութեան միացեալ ճակատը որ պատմական եղաւ (1992 – 1997) քաղաքացիական պատերազմին: Երեք երկիրները վախ ունին նաեւ Ազատագրութեան կուսակցութենէն որ կ'ուզէ Խալիֆան վերահաստատել:

Այսօր, որքան ալ մեծ թիւերով չքայիններ չունենան այս խմբաւորումները, իսկական կը թուի վախը՝ Իրանի մէջ պատահածին նման հոլովոյթի մը բռնկելու նախկին խորհրդային երեք հանրապետութիւնները: Աւտր Վ'ասիան Արեւմտեան նեցուկին անպատեհութիւններ որոնք կը չեչտեն արեւմտեան հանդէպ թշնամաբար տրամադրուած տարրերու աչխուժացումը: Քաղաքական անկախ դէտերու կարծիքով՝ Մչին Ասիոյ սպառնալիքի ենթակայ հանրապետութիւններուն մեծ բան պիտի չպատճառէ դինուորական օժանդակութիւնը, կամ սահմաններու հակակչռին հզօրացումը Մինչդեռ անտեսական նեցուկը կրնայ շատ աւելի արդիւնաւոր ըլլալ: Ինչ կը վերաբերի մտահոգ իչխանութիւններուն փոխանակ ճնչումի քաղաքականութեան մը, աւելի ազդեցիկ կրնան ըլլալ լայնախոհութեան ու աւելի լայն ժողովրդավարութեան մը փաստը տալով:

ՔԱՂՔԱՑԻ

որոնց վերջնական ատարը նախատեսուած է յառաջիկայ քանի մը ամիսներուն:

Բարերարներու, մեծ ու փոքր նուիրատուներու, բարոյապէս զօրավիգ կանգնած բարեպաչտ հաւատացեալներու շնորհիւ, ինչպէս նաեւ անսահման զոհողութիւններու գնով կլենտէյլի եկեղեցին բարձրացող աստուածահաճոյ այս տաճարի եւ համալիրի կառուցումը, որ պիտի արժէ չորսուկէս միլիոն տոլար, պիտի կը բերէ ո՛չ միայն Հայ կաթողիկէ համայնքին, այլեւ մեր գաղութի համայն հաւատացեալներուն, անխտիր, որեւէ տեւ բոլորս ալ հոգեւոր գաւակներն ենք մեր հաւատքին հօր՝ Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչին, եւ բոլորիս նուիրական պարտականութիւնն է պահպանել անոր հոգեւոր աւանդը, որպէսզի ինքն ալ հրճուի մեր հաւատարմութեամբ:

ՀՐԱՆԴ ԱՃԷՄԵԱՆ

Լոս – Անճելըս

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԳԱՂԱՒԹՆԵՐ

ՀՌՈՄԷԱԿԱՆ ՍՐԲԱԶԱՆ ԿԱՅՍՐՈՒԹԵԱՆ ՓՐԵՏԵՐԻՔ Բ. ԿԱՅՍԵՐ
ԺԱՄԱՆԱԿԱՇՐՋԱՆԻՆ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԳԱՂԹԱԿԱՆԱԿԱՆ ՆՈՐ ՀՈՍԱՆՔՆԵՐ ԳԷՊԻ ԻՏԱԼԻԱ ԵՒ ՀՌՈՄԻ ՈՒ ՎԵՆԵՏԻԿԻ ՀԱՄԱՅՆՔՆԵՐՈՒՆ ՄՏՈՒԱՐԱՑՈՒՄԸ

ՓՐԵՏԵՐԻՔ Բ.

Փրետերիք Բ. կայսր գերմանական Հոհէնշթաֆէն տոհմէն էր, Հայնրիխ Զ. կայսեր զաւակը եւ Փրետերիք Ա. Շիկամօրսի թոռը: Ան ծնած էր 1194 Դեկտեմբեր 26-ին, Իտալիոյ Անքոնա քաղաքին մօտակայ Ժեսի դիւղը: Տակաւին երկու տարեկան մանուկ, ան 1196-ին գերմանական ազնուականութեան կողմէ Ֆրանքֆուրթի մէջ Գերմանիոյ թագաւոր հռչակուեցաւ, իսկ յաջորդ տարին հայրը՝ Հայնրիխ Զ. մահացաւ 1197 Սեպտեմբերին, 32 տարեկանին:

Ամուսնոյն մահէն ետք Քոնսթանս կայսրուհի զաւակը՝ Փրետերիքը Սիկիլիա տարաւ, ուր ան 1198 Մայիսին Սիկիլիոյ թագաւոր օծուեցաւ: Քոնսթանս կայսրուհի այնուհետեւ Սիկիլիան Հռոմէական Սրբազան կայսրութեան եւ Գերմանիոյ միացուց եւ Իննովկենտիոս Գ. պապը իր զաւկին պահապան նշանակեց եւ յաջորդ տարին ալ մահացաւ: Այնուհետեւ երկու թագաւորներ միաժամանակ դահակալեցին Գերմանիոյ մէջ. Փրետերիքի հօրեղբայրը՝ Շվապիոյ Փիլիփ իշխան եւ Ուէլֆ տոհմէն Պրունշուիքի Օթթօ իշխան, որ Հռոմէական Սրբազան կայսրութեան կայսր հռչակուեցաւ Օթթօ Դ. անունով:

Այս պայմաններուն տակ գերմանական եւ իտալական քաղաքները անկայունութեան մատնուեցան. գերմանացի եւ պապական պետութեան զինուորականներ, տեղացի պարոններ, Սիկիլիոյ խլամ սարակէնացիներ, ինչպէս նաեւ Ճենովա եւ Փիզա իրարու դէմ պայքարի մէջ մտան:

Փրետերիք Բ. 1209-ին Արագոնի Քոնսթանս իշխանուհիին հետ ամուսնացաւ: 1210-ին Օթթօ Դ. կայսր Իտալիա ներխուժեց եւ 1211-ին Սիկիլիան իրեն ենթարկեց: Փրետերիք Բ. 1212-ին Գերմանիա մեկնեցաւ, բայց նախքան մեկնիլը իր մէկ տարեկան զաւակը՝ Հայնրիխ Է.ն Սիկիլիոյ թագաւոր օծեց: Ան այնուհետեւ առանց դիմադրութեան նուաճեց հարաւային Գերմանիան, եւ անգամ մը եւս, 1212 Դեկտեմբերին, Ֆրանքֆուրթի մէջ, գերմանացի ազնուականութեան կամքով Գերմանիոյ թագաւոր ընտրուեցաւ: Նոյն տարին ան Ֆրանսայի հետ դաշնակցութիւն հաստատեց ընդդէմ Օթթօ Դ.ի, որ ծանր պարտութիւն կրեց Պուվէնի 1214 Յուլիսի ճակատամարտին:

Փրետերիք Բ.ի իննամեայ զաւակը՝ Հայնրիխ է. 1220 Ապրիլին թագաւոր հռչակուեցաւ գերմանական ազնուականութեան կողմէ, որմէ ետք Ընորիոս Գ. պապ 1220 Նոյեմբեր 22-ին Փրետերիք Բ.ը մեծ չուքով Հռոմէական Սրբազան կայսրութեան կայսր օծեց Հռոմի Սուրբ Պետրոս տաճարին մէջ:

Փրետերիք Բ. կայսր ամրոցներու կառուցման, սահմաններու պարսպապատման, ինչպէս նաեւ նաւահանգիստներու ընդարձակման աշխատանքներու ձեռնարկեց եւ նաւատորմ պատրաստեց, որպէսզի աշխուժացնէ առեւտուրը: Ան նաեւ 1224-ին Եւրոպայի պետական առաջին համալսարանը հիմնեց Նափոլիի մէջ:

Այս բոլորը նպաստեցին ապահովութեան հաստատման եւ իտալական քաղաքներու միջեւ համագործակցութեան. առեւտուրը սկսաւ զարգանալ եւ երկիրը բարգաւաճել:

ՀԱՅԵՐՈՒ ՆՈՐ ՀՈՍՔ ԴԷՊԻ ԻՏԱԼԻԱ

Փրետերիք Բ. կայսեր գահակալութեան առաջին տարիներէն իսկ, Կիլիկիոյ եւ Ճենովայի, Վենետիկի եւ Փիզայի հետ նախապէս կնքուած առեւտրական դաշինքներուն հիմամբ, Կիլիկիայէն ու այլ շրջաններէ, ինչպէս նաեւ Ղրիմէն հայ առեւտրականները ու նաւաստիները իտալական քաղաքներ դացին հաստատուեցան:

Այս ժամանակ Հայեր ամէնէն աւելի Վենետիկի հետ առեւտրական եւ մշակութային աշխոյժ կապեր ունէին, իսկ Վենետիկի նշանաւոր եւ քաղաքական ու տնտեսական հզօր ուժ ներկայացնող Միանի վաճառականը սերտ կապեր ունէր Հայերուն եւ Կիլիկիոյ արքունիքին հետ: Անոնցմէ Սեպաստիանօ Միանի բաւական երկար ժամանակ Կիլիկիա ապրած էր եւ ձեռք ձգած թեւաւոր առիւծի այն արձանը, որ իրեն հետ Վենետիկ տանելով՝ մինչեւ այժմ ալ կանգնած է Սուրբ Մարկոսի Փոքր հրապարակի երկու սիւներէն մէկուն գլխուն, իբրեւ Վենետիկի յաւերժական խորհրդանիշ: Սեպաստիանօ Միանի յետագային Վենետիկի տոճ դարձաւ: Ցիշենք նաեւ, որ ամբողջ ԺԳ. դարու ընթացքին մեծ պայքար կար Միանի եւ Թիեւոլօ ընտանիքներուն միջեւ:

Այս ժամանակ Վենետիկցի վաճառականներ աշխոյժ գործունէութիւն ունէին Ալէքսանդրէթի ծովախորշին եւ Այասի նաւահանգիստին մէջ: Անոնք որոշ ժամանակ կը մնային հոն, մեծ քանակութեամբ բամպակի եւ անմշակ մետաքսի կապոցներ, բրդեղէն ընտիր գործուածքներ, ծիրանագոյն մետաքսի նուրբ կտաւ, մաս գոյներով թաւիշ, չաքար, կինամոն (սարչին), պղպեղ, քրքում, մեխակ, պինճ, խունկ, անագ, պղինձ, աւշակային մազ, վարսակ, չամիչ, մանառ, գինի, ալեւր եւ էշեր եւ գոմէշի կաշի կը հաւաքէին եւ մեծ նաւատորմիղով ճամբայ ելլելով՝ Վենետիկի նաւահանգիստը կը հասնէին: Վենետիկցի վաճառականներ այդ ապրանքներուն մեծ մասը, յատկապէս՝ բամպակը, մետաքսը, թաւիշը, չաքարը, տարչինը, պղպեղը, քրքումը, մեխակը, գինճը եւ խունկը յետագային Հիւսիսային Եւրոպայի չուկաներուն մէջ կը վաճառէին: Վենետիկցիք իրենք եւս արտադրութեան մէջ էին:

Հայ դիւանագէտներ, մտաւորականներ ու հոգեւորականներ յաճախ կ'այցելէին Հռոմ եւ անոնցմէ շատեր պապին հետ բանակցութիւններ կը վարէին: Այս ժամանակ ալ բաւական առեւտրացաւ Հռոմի հայ համայնքը, եւ կարեւոր թիւով պանդուխտներ հաստատուեցան հոն՝ աշխատանք գտնելու համար:

Հռոմ հաստատուած տարագիր գրիչ Թադէոս Քահանայ 1226-ին հոն ընդօրինակած իր ձեռագիրի յիշատակարանին մէջ յիշած է, որ ինք այդ ձեռագիրը Հռոմի Հայոց Տան կը նուիրէ: Ցիշատակարանին մէջ ան հակիրճ կերպով պատմած է հայրենի երկրին մէջ տեղի ունեցող արհաւիրքները՝ կոտորած, գերեվարութիւն, սով եւ համաճարակ, որոնք ստիպած են Հայերը թափառականի ցուպ վերցնել:

Ստուար թիւով Հայեր գացին հաստատուեցան նաեւ Ռիմինիի մէջ, ուր Յովհաննէս Եպիսկոպոս անոնց եւ չրջակայքի հայութեան առաջնորդը դարձաւ: Ֆլորանսի համայնքը եւս ստուարացաւ, ուր Ազգային Տուն եւ եկեղեցի կառուցուեցաւ: Անքոնայի եւ Ճենովայի համայնքները եւս բազմացան:

ՓՐԵՏԵՐԻՔ Բ.Ի ԱՐԵՒԵԼՔԻ ՆՈՒԱՃՈՒՄՆԵՐՈՒՆ ՇՆՈՐՀԻՒ ԱՇԽՈՅԺ ԿԱՊԵՐ ԻՏԱԼԻՈՅ ԵՒ ԿԻԼԻԿԻՈՅ ՄԻՋԵՒ

Փրետերիք Բ. կայսր իր կնոջ՝ Քոնսթանթի մահէն ետք (1222-ին), 1225-ին Երուսաղէմի թագաւորութեան ժառանգորդ Իզապէլլա (Եոլանտ) Պրիէնի հետ ամուսնացաւ, որուն հիմամբ Երուսաղէմի գահին յաւակնորդ դարձաւ: 1226ին ան Հիւսիսային Իտալիոյ մէջ խաչակրաց արշաւանքի համար աշխատանքի ձեռնարկեց, բայց Լոմպարտական լիկան բուռն կերպով ընդդիմացաւ անոր: Նոր պապը՝ Գրիգոր Թ., որ Ֆրանչիսկեան միաբանութեան հիմնադիր սուրբ Ֆրանչիսկոս Ասիսիի անձնական բարեկամը եղած էր, բանադրեց կայսրը:

Փրետերիք Բ.ի խաչակիր զօրքը 1227-ի ամրան վերջաւորութեան Իտալիայէն ճամբայ ելաւ, իսկ կայսրը 1228 Յուլիս 21-ին կիպրոս յամաք ելաւ, եւ հոնկէ ալ՝ Աքրա, ուր իմացաւ կնոջ՝ Իզապէլլայի մահը: Տեւտոնեան միաբանութեան ընդդիմութիւնը զսպելէ ետք, ան Եգիպտոսի սուլթան Քամիլի հետ բանակցութեամբ ձեռք ձգեց Երուսաղէմը, Բեթղեհէմը եւ Նազարէթը որմէ ետք, 1229 Մարտ 18-ին Երուսաղէմի Ս. Յարութիւն տաճարին մէջ ինքզինք թագաւոր թագադրեց: Ան ինքզինք ներկայացուց իբրեւ նոր մարգարէ եւ Դաւիթ մարգարէի վերամարմնաւորումը, եւ իր Երուսաղէմ մուտքը Յովկափազարդին Յիսուսի Երուսաղէմ մուտքին նման կազմակերպեց:

Կայսեր բացակայութենէն օգտուելով՝ պապական զօրքերը Սիկիլիա ներխուժեցին, որուն պատճառով Փրետերիք Բ. ստիպուած վերադարձաւ, պարտութեան մատնեց պապական զօրքը եւ վերանուաճեց իր տիրոյթները: 1230 Յուլիսի Սեպրանոյի հաշտութենէն ետք պապը վերջ տուաւ անոր բանադրանքին:

Փրետերիքի Արեւելքի նուաճումները աւելի եւս աշխուժացուցին Իտալիոյ եւ Կիլիկիոյ միջեւ կապերը: Արդէն 1226-ին Կիլիկիոյ մէջ գահ բարձրացած էր Կոստանդին պայլի տասնըչորսամեայ զաւակը՝ Հեթում Ա., որ նախորդ տարի պսակուած էր Զապէլ թագուհիին հետ: Կոստանդին թագաւորահայր եւ Հեթում թագաւոր երկրին ռազմական ուժը զօրացնելով եւ պետութեան սահմանները ամրապնդելով՝ սկսան աշխուժացնել արտաքին յարաբերութիւնները. այս նպատակով ալ դիւանագիտական տեւական կապեր հաստատուեցան իտալական քաղաքներու հետ: Հայ դեսպաններ յաճախակի առիթներով սկսան երթեւեկել դէպի Վենետիկ եւ Հռոմ. այդ դեսպանները ընդհանրապէս Վենետիկի ազնուականներու տոհմական պալատներուն մէջ կը հիւրնկալուէին:

ԱՄՊԵՏ ՄԱՆՃԻԿԵԱՆ

(Ազդակ)

(Մնացեալը յաջորդով)

ՄԻ ՀՑՑՈՒՀՈՒ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ

ՄԱՑԲԱՆՈՑՇ ՅԱԿՈԲԵԱՆ

ՊՈՒՎԱՆԸԽ

Բացառապէս Հայերով բնակուած այդ չրջանը 19–րդ դարի երկրորդ կէսից, Թրքական կառավարութեան հետեւողական քաղաքականութեան չնորհիւ սկսել էր բնակեցուել Կովկասից գաղթած Զէյթցիներով ու Քրտերով, որոնք ամէն ձմեռ հարաւ քոչելու փոխարէն սկսեցին հաստատուել հայկական գիւղերում: Քրտերը զօրանում էին զէնքով, չէյսերն ու բկկերը իրենց գերիչխանութիւնն էին հաստատում, ծանր հարկերն ու Թրքական վերիչխանութիւնների կամայականութիւնները քամում էին ու յաճախ չէր քաւորութեան հասցնում կանաչ արօտների ու ցորենի ծփան արտերի տէր աչխատաւորին, բայց պանդխտութիւն չէր սիրող պուլանըխցին չարունակում էր ամուր կառչած մնալ իր հողին ու տանը եւ 1915–ի նախօրէին էլ հայութիւնը մեծամասնութիւն էր իր հայրենի բնօրրանում:

ՄԵՐ ԳԻՒՂԸ

Մեր գիւղը կոչւում էր Շեխաղուպ (Շէխեաղուպ, Շաղաղու): Տեղանունները բաւարանը չատ ուրիչ տարբերակներ էլ է տալիս, բայց ինձ համար, մօրս համար, վերապրած հարազատներիս համար նա Շեխաղուպ է: Մենք այդպէս էինք անուանում:

Շեխաղուպը Վերին Պուլանըխում էր, կոփից չորս քմ. հարաւ–արեւելք, համանուն գետի ափին, Խաչլուայ լճից փոքր–ինչ հիւսիս–արեւելք: Հիմնադրուել էր 17–րդ դարում, տիյարպէքիրցի վաճառական Սաֆարի կողմից:

Մեծ, չէն գիւղ էր, չուրջ 120 տուն հայ բնակչութեամբ (ժամանակին, առում էին տարեցները, աւելի մեծ է եղել):

Ծառեր քիչ կային, բայց դիրքը յարմար էր եւ, քանի որ մի քիչ պառիվայր, գեղեցիկ տեսարան էր բացւում (չեմ յիշում ինչ, բայց գեղեցիկ):

Ունէինք եկեղեցի (Ս. Գէորգ), վարժարան, որտեղ ինձ չվիճակուեց ուսանել: Սովորում էին հինգ դասարան, ոնց որ յետոյ, ով ուզում էր (կամ կարող էր) ուսումը չարունակել, Պլթլիս էր գնում, որտեղ գործում էր ամերիկեան միսիոներների բացած վարժարանը: Այս միսիոներները մեր կողմերում յայտնուել էին 19–րդ դարի կէսերին: Նրանց հիմնական նպատակը, ասում էին, բողոքականութիւնն տարածելն էր, ամերիկեան ազդեցութիւնն ուժեղացնելը, բայց չեմ կարծում, թէ աւելի քան կէս դարում մեծ նուաճումների հասած լինէին. մեր գիւղում, օրինակ, ընդամէնը մի քանի տուն բողոքական կար: Կարեւորն այն էր, որ աչակերտներին չէին պարտադրում բողոքականութիւն ընդունել, ուսումն էլ անվճար էր:

Մեր գիւղացիների հիմնական զբաղմունքը (ինչպէս եւ ողջ Պուլանըխում) երկրագործութիւնն ու անասնապահութիւնն էր: Բանջարանագործութիւնը, չգիտեմ ինչու, յարգի չէր: Մերոնք դեռ բաղատում էին կաղամբը, ձմերուկը, սխտորը եւայլնը ձեռք բերել հատուկենտ բանջարանոցներից, փոխանակելով ցորենի հետ, քան սեփական բանջարանոցն ունենալ: Կային նաեւ արհեստաւորներ՝ բրուտներ, կար անողներ: Սրանք հիմնականում հողագուրկ գիւղացիներն էին: Բրուտ էր, օրինակ, մայրական կողմի պապս: Նրանց տունը այդպէս էլ կոչւում էր՝ Բրտի տուն:

Կարտոֆիլը մեր գիւղ հասաւ 1915–ի գարնանը: Սերմնացուն բերել էր գիւղի բնակիչներից մէկը (անունը մոռացել եմ), ցանեց, բայց ոչ ինքը տեսաւ այդ անդրծովեան կուլտուրայի առաջին բերքը Շեխաղուպի դաշտերում, ոչ մենք:

Անծայրածիր էին մեր գիւղի դաշտերը: Ի հարկէ, իմ մանկական յիշողութիւնը երազի նման ընդարձակում է իրականի սահմանները (յատկապէս այսօր՝ տարիների հեռաւորութիւնից, երբ երազին միանում է կարօտը), բայց թէ մօրս պատմելով, թէ ուրիչ ականատեսների վկայութեամբ, Շեխաղուպի դաշտերը լայնարձակ էին եւ յատկապէս արգաւանդ, որովհետեւ նրանց մեծագոյն մասը ոռոգւում էր Խաչլուայ լճի քաղցրահամ ջրերով:

Ես չատ փոքր հասակում կորցրեցի մեր գիւղը, չհասցրեցի սեփական մաչկով ըզգալ թուրքական իշխանութիւնների ճնշումը, Քրտերի ասպատակութիւնները: Այդ բացը լրացրեցին գաղթը, մեծերի պատմութիւնները, բանաւոր ու գրաւոր յիչողութիւնները:

Ինձ չվիճակուեց նաեւ հետս տանել մեր գիւղի ամբողջական պատկերը: Այդ բացը նոյնպէս տարէց տարի լրացւում էր մեծերի ու յատկապէս մօրս պատմութիւններով: Լաւն ու վատը, ուրախն ու տխուրը, դէպքերն ու դէմքերը հիւսւում էին նախչանկար գորգի պէս: Եւ ինչպէս էլ նրա բոլոր պատմութիւնները մէկ առ մէկ չարադրելով փորձեմ տալ Շեխաղուպի պատկերը, աւելի լաւ չեմ անի, քան եթէ յիչատակեմ մի դրուագ դարձեալ մօրս կեանքից:

Արդէն այստեղ՝ Արադածի չրջանի Գեղաճոր գիւղում կամ Երեւանում ապրելիս, երբեմն նայում էր վերեւ եւ լուրջ–լուրջ ասում. «Մեր գեղի արեւն ուրիչ էր»:

Եղբայրս՝ Յակոբը, ծիծաղում էր. «Այ մէր, արեւն ամէն տեղ էլ նոյնն է»:

«Չէ, – ասում էր մայրս, նորից վերեւ նայելով, – էրզրի արեւն ուրիչ էր»:

Ահա այսպիսին էր մեր Շեխաղուպը, որտեղ ես ծնուել էի, որտեղ պիտի մեծանայի ու ապրէի, բայց չվիճակուեց:

(Շար. 2)

ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆԻ ՄԵՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Արտասահման ղրկուած չաթաթական առաքումներու (օդանաւային թէ ցամաքային) կարգ մը ծրարներուն մէջ, առաքման ընկերութիւնը անուշադրութեամբ մխայն 2 կամ 3 թիւ դրած է փոխանակ 5–ի։ Ոմանք չեն առացած Մարտ 20, 21, 23–ի թիւերը։ Կը խնդրենք որ ներդրամիտ ըլլան եւ դիմեն վարչութեան որպէսզի ղրկենք։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

ՁԾՂՈՒՄ

«Յառաջ»ի Մարտ 31–ի թիւին Գ. էջի Կապոյտ Աշխ ձեռնարկին Թղթակցութեան վերջին պարբերութեան մէջ անուշադրութեամբ վրիպած են հետեւեալ երկու անունները. – Անժէլ Սուքիասեան եւ Թերնանտ Բալոյեան։

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՅՑ ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ
ՄԱՐՍԷՑԼԻ ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

Հայոց Հաւատք եւ Ազանդութիւն
Ցանճնախտը
«ԼՈՒՍԱՒՈՐՉԻ ԼՈՒՍԱՆ»
հանդիպումներու չարքին մէջ
կը հրաւիրէ իր թիւ 9 Ջրոյց – դասախօսութեան (Ֆրանսերէն լեզուով)

«ԾԱՂԿԱԶԱՐԴԻ ՏՕՆԸ ԵՒ ԱՒԱԳ ՇԱԲԱԹ»

Նիւթին շուրջ
Հինգշաբթի, Ապրիլ 5, ժամը 19–ին
Բանախօս՝
ՋԱՏԻԿ ՎՐԴ. ԱԻԵՏԻՔԵԱՆ
Սահակ – Մեսրոպ Մշակութային Կեդրոնի Արծրունի Ջրաչեան սրահին մէջ
339, avenue du Prado
13008 MARSEILLE

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՑՏ ԽՄԱՋԻ Անիէդի Ակնունի մասնաճիւղի անդամական ընդհանուր ժողովը երկուշաբթի, Ապրիլ 9, ժամը 20·45–ին՝
Centre Administratif d'Asnières

ENSEIGNEMENT
PROMOTIONNEL GRATUIT DE LECTURE/ECRITURE
DE L'ARMÉNIEN

STAGE DE CINQ JOURS
du 17 au 21 avril de 10h à 12h30 et de 14h à 16h
à la CITE UNIVERSITAIRE — MAISON D'ARMENIE
57, boulevard Jourdan, 75014 PARIS

Peuvent participer à ce stage ceux qui comprennent l'arménien sans le lire ni l'écrire

Madame HILDA KALFAYAN-PANOSSIAN
auteur de la méthode audiovisuelle d'arménien assurera les cours
INSCRIPTION :
Association MACHTOTZ : ☎ 01.47.50.97.51

- Les résidents de la Maison d'Arménie peuvent participer à ce stage, dans la limite des places disponibles.
- Les enseignants des écoles sont cordialement invités à être présents pour constater l'application et les résultats de cette méthode.

les Coupons d'Alsace

21, av. d'Helvétie
25203 MONTBÉLIARD
Tél. 03 81 94 38 10

Z.I. Les Arbletiers
25400 AUDINCOURT
Tél. 03 81 35 51 93

65, avenue Jean Jaures
90000 BELFORT
Tél. 03 84 21 62 66

CENTRE DE VACANCES
DE LA CROIX BLEUE DES ARMÉNIENS
DE FRANCE - Bellefontaine (Jura)

Près de la frontière suisse et à proximité de Morez, Morbier et les Rousses, le village de Bellefontaine abrite, depuis plus de 40 ans, le centre de vacances de la CBAF. Implanté dans un domaine verdoyant, de 2 hectares, en lisière de forêt, le centre accueille chaque été, en juillet et en août, 350 enfants, encadrés d'une cinquantaine d'animateurs et de directeurs diplômés.
Les enfants évoluent dans une ambiance arménienne, rythmée par des activités variées et enrichissantes (sports, randonnées, travaux manuels, éveil à l'arménité, musique, danse, chant...)
Pour inscrire vos enfants, nous vous invitons à contacter notre secrétariat au 01.48.24.46.57 qui vous dirigera auprès de la section la plus proche de votre domicile.
La colonie organise une fête traditionnelle pour les parents le dimanche 15 juillet et le dimanche 12 août.

Dates des séjours :
1er séjour : du 3 au 25 juillet
2ème séjour : du 27 juillet au 19 août

Prix :
Colonie de Bellefontaine : pension 3 550 F + voyage 450 F (Paris et Marseille)
Camp rayonnant de Bellefontaine : pension: 3 800 F + voyage 450 F (Paris et Marseille)

ԺԱՄԱՆԱԿԱՑՈՒՅՑ

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ՇԱԲԱԹ, Ապրիլ 7
Խ.· օր Մեծի Պահոց։

Տօն Աւետման Սրբուհւոյ Աստուածածնի ժամը 10–ին պատարագ կը մատուցուի Խորանը բացուած։ «Տէր Ողորմեա»յի ժամանակ Խորանը վերստին կը ծածկուի։
կը պատարագէ՝
ՄԻՒՌՈՆ ՎՐԴ. ԳԼՎԼԳԵԱՆ

⁂

Ճիչաստակ Ճարտարութեանն Ղազարու ժամը 16·30–ին՝ ԿԻՐՈՒԿՄՈՒՏԻ ժամերգութիւն կը կատարուի, որու ընթացքին Խորանը կը բացուի։

ԿԻՐԱԿԻ, Ապրիլ 8

ԾԱՂԿԱԶԱՐԴ

Սկիզբ ժամերգութեանց ժամը 8·30–ին։
Պատարագ ժամը 10·30–ին։
կը պատարագէ՝
ԱՒԵՏԻՍ Ա. ՔՀՆԾ. ՊԱԼԸԳԵԱՆ
Դռնբացէք՝ ժամը 16–ին։

Ս. ՊՕՂՈՍ–ՊԵՏՐՈՍ ԱԼՖՈՐՎԻԼ

ԿԻՐԱԿԻ, Ապրիլ 8

ԾԱՂԿԱԶԱՐԴ

Սկիզբ ժամերգութեանց ժամը 9–ին։
Պատարագ՝ ժամը 10·30–ին։
Դռնբացէք՝ ժամը 17–ին։

ՎԱՐԱԳԱՑ Ս. ԽԱՉ ԱՐՆՈՒՎԻԼ

ԿԻՐԱԿԻ, Ապրիլ 8

ԾԱՂԿԱԶԱՐԴ

Պատարագ ժամը 10·30–ին։
Դռնբացէք՝ ժամը 16–ին։

11EME CYCLE DE LECTURES PUBLIQUES D'ŒUVRES DE DRAMATURGES ARMENIENS

Direction: ARBY OVANESSIAN

ՀԱՅ ԹԱՏԵՐԱԳԻՐՆԵՐՈՒ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ԸՆԹԵՐՑՈՒՄՆԵՐՈՒ 11ՐԴ ՇԱՐՔ

կազմակերպութեամբ՝

ՀԱՅ ԹԱՏՐՈՆԻ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ
Ղեկավար՝ ԱՐԲԻ ՕՎԱՆՆԻՍԵԱՆ

2001 ՓԱՐԻԶ

ԼԵՒՈՆ ՄԱՆՈՒԷԼԵԱՆՑ

ՍԱՍՈՒՆՑԻ ԴԱԻԻԹ ԵՒ ՄՕՐԱՄԵԼԻՔ

Դրամատիկական պոէմա
Դիւցազնական ժամանակներից

Վայրը՝ Սասուն եւ Մըսր

Նիւթը շօշափում է դիւցազնական ժամանակներից ծնունդ առած, Սասունցի Դաւթի յայտնի պատումը։ Այն միաժամանակ էպոսի անդրանիկ թատերական մշակումն է...

Ծրագրի տեւողութիւնը՝ երկու ժամ

Կիրակի, Ապրիլ 8, ժամը 16–ին
«ԱԼԵՔ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ»
Մշակութային կեդրոն
118, rue de Courcelles - Paris 17e
métro Courcelles

Մուտքը՝ 30 ֆր.

Ս· ՄԱՐԻԱՄ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ ԻՍԻ

ԿԻՐԱԿԻ, Ապրիլ 8

ԾԱՂԿԱԶԱՐԴ

Ժամերգութիւն ժամը 9·30–ին։
Պատարագ ժամ՝ 10·30–ին։
Դռնբացէք ժամը 16·30–ին։

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ, Ապրիլ 10
Տասը կուսանաց օր ժամը 17–ին ժամերգութիւն։

Ս. ՅԱԿՈԲ - ԼԻՈՆ

ԿԻՐԱԿԻ, Ապրիլ 8

ԾԱՂԿԱԶԱՐԴ

Ժամերգութիւն՝ ժամը 8·45–ին։
Պատարագ ժամը 10–ին։
Օրուան պատարագը կը մատուցանէ՝
ԻՍԱՀԱԿ Ա. ՔՀՆԾ. ՀԷՔԻՄԵԱՆ
կը քարոզէ՝
ՆՈՐՎԱՆ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՋԱՔՄԱՐԵԱՆ
Հայրապետական Պատուիրակի փոխանորդ
Լիոնի եւ Ռոն – Ալփի Հայոց
Երեկոյեան Դռնբացէք՝ ժամը 16–ին։

ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՐՍԷՑԼԻ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

ԿԻՐԱԿԻ, Ապրիլ 8

ԾԱՂԿԱԶԱՐԴ

Ժամերգութիւն ժամը 8·30–ին։
Պատարագ՝ ժամը 10–ին։
կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՋԱՏԻԿ ՎՐԴ. ԱԻԵՏԻՔԵԱՆ
ժամը 17–ին Դռնբացէք։

ՍԷՆ–ԼՈՒԻ — Ս· ԳԷՈՐԳ

ԿԻՐԱԿԻ, Ապրիլ 8

ԾԱՂԿԱԶԱՐԴ

Պատարագ ժամը 10–ին։
կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՇԱՀԱՆ Ա. ՔՀՆԾ. ՏԷՏԷԵԱՆ
Պատարագի աւարտին Դռնբացէքի աղօթք։

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ
HAMASKAÏNE
ՓԱՐԻԶ

ՋԱՏԿՈՒԱՆ ՁԱՆ

Հանելի մթնոլորտ։ Հաւկթախաղ, վիճակահանութիւն ... Կիրակի Ապրիլ 15, ժամը 12·30–էն սկսեալ
«Ալ Ուատի» ճաշարանը
153-155, rue de Lourmel, 75015 Paris
Տեղերը սահմանափակ։ Ապահովելու համար հեռաձայնել՝
01 43 76 67 37
01 45 93 00 25

MARSEILLE

RENCONTRE

L'UNION GENERALE ARMENIENNE DE BIENFAISANCE — U.G.A.B.
et
AZADAKROUTIOUN
organisent
une RENCONTRE
avec **ALBERT ANDONIAN**
interprète & écrivain
autour de ses deux derniers ouvrages
"A CHACUN SON DESTIN"
et
"CONFESSION D'UN POETE"
le Vendredi 6 avril à 20h30
au 327, boulevard Michelet — 13008 MARSEILLE

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55936

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ԱՊՐԻԼ 5
JEUDI
5 AVRIL
2001

LE NUMERO : 6,00 F

ՀԱՅԱԾ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 1·400 Ֆ· — Վեցամսեայ : 725 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·650 Ֆ· (Ամէնօրեայ առաքում)
1·500 Ֆ· (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ·
C.C.P. PARIS 15069-82 E

76ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20·140 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 76e ANNEE — N° 20.140

ՂԱՐԱԲԱՂԻ ՀԱՐՑԻՆ ՄԱՍԻՆ ՔԻ ՈՒԷՍԹԻ ԲԱՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ՍԿՍԱՆ

Հայաստանի ու Ազրբէջանի նախագահներուն մէջեւ Ղարաբաղի հակամարտութեան խաղաղ կարգաւորումին նպատակով ձեռնարկուած Քի Ուէսթի (ԱՄՆ) բանակցութիւնները սկսած են Ապրիլ 3-ին, ԱՄՆ-ու Արտաքին գործերու նախարար Գ. Փաուըլի մասնակցութեամբ: Այս վերջինը հանդիպումէն առաջ մամուլի ներկայացուցիչներուն ըսած է թէ ան-ձամ տեսակցութիւններ ունեցած է Ռ. Քոչարեանի եւ Հ. Ալիեւի հետ եւ ոմանց համոզումը թէ երկուքին հոն ներկայութիւնը կարելիութիւն մը կ'ընծայէ երկու երկիրներուն կառավարութիւններուն որ փոխադարձ զիջումներով լուծում մը գտնեն կնճիռին: Նշեալով որ Մինսկի խումբին նախագահները սերտ գործակցութիւն կը տանին կարգաւորման հոլովոյթը առաջ մղելու համար, նախարար Փաուըլ ըսած է թէ Եւրոպայի ու Ասիոյ մէջեւ խաչմերուկ այդ շրջանին մէջ խաղաղութեան եւ կայունութեան հաստատումը միջազգային հանրութեան նպատակաւոր բան է: Այդ հանդրուանէն ետք միայն կարելի կ'ըլլայ մարզասիրական օգնութիւն հասցնել հարիւր հազարաւոր գաղթականներու, պայմաններուը ստեղծելով որ ապահովութեան եւ տնտեսական մարզերու իրենց նպատակները իրագործեն:

Պատասխանելով հարցումին թէ երկու նախագահներուն հանդիպումին լուծումի նոր առաջարկ մը ներկայացուա՞ծ է, Գ. Փաուըլ պատասխանած է որ կան տրուած կարգ մը տեսակէտներ որոնք երկու նախագահներուն նախորդ հանդիպումներուն նիւթ եղած են եւ թէ ինք չի փափաքին հին կամ նոր առաջարկներու զանազանութիւնը ընել, կարեւոր նկատելով նպատակին իրագործումը որուն հետամուտ են ԱՄՆ-ը, Մինսկի խումբին չորս նախկին մէջ:

Բանակցութիւններու առաջին օրուան նիստէն ետք Գ. Փաուըլ մեկնած է Ուաշինկթըն, իսկ Ռ. Քոչարեան – Հ. Ալիեւ բանակցութիւններուն սկսած է նախագահել Մինսկի խումբին ԱՄՆ-ու նախագահը Գ. Գաւանօ:

Ղարաբաղեան հակամարտութեան կարգաւորումին նկատմամբ Ուաշինկթընի լուրջ չհագրդռութիւնն ու գործնական ջանքերը բացատրելու տեսակէտէն նշանակալից են ամերիկացի պաշտօնատարներու հետեւեալ արտայայտութիւնները.– «Բանակցութիւնները կարեւոր են ոչ միայն ԱՄՆ-ու, այլեւ շրջանի երկիրներուն՝ Ռուսաստանի, Իրանի, Թուրքիոյ համար: Թէ՛ Հայաստան, թէ՛ Ազրբէջան նկատառելի քանակութեամբ զինեալ ուժի տէր են ու այդ շրջանին մէջ բախումներու հեռանկար մը ոչ մէկ երկրի բարօրութեան առիթ կու տայ»: ԱՄՆ-ու Արտաքին գործերու նախարարութենէն ուրիշ պաշտօնատար մըն ալ ըսած է թէ իր երկիրը մարդասիրական, տնտեսական, զինուորական, քաղաքական չահեր ունի բանակցութիւններուն յաջողութեան մէջ: Ան աւելցուցած է թէ ԱՄՆ-ու Թիրախներէն է քաղիւղի ու կապի պաշարներու տէր Ազրբէջանի տնտեսական զարգացումը: Քաղիւղի ամերիկեան բազմաթիւ ընկերութիւններ գործունէութիւն կը տանին հոն:

Բնական է որ Ռուսաստան եւս մեծ կարեւորութեամբ կը հետեւի Քի Ուէսթի հանդիպումներուն: Արտաքին գործերու նախարար Ի. Իվանով դրական գնահատում որակած է զանոնք, ըսելով որ ռուսական պատուիրակութիւն մը ղրկուած է հոն:

ՄԱՄՈՒԼ

«BOSTON GLOBE» (30 mars, 3 avril)

ՔԻ ՈՒԷՍԹԻ ՀԱՆԴԻՊՄԱՆ ԱՌԹԻԻ

Ամերիկեան մեծ Մամուլի Ընտանիքէն «Պոսթըն Կլոպ» օրաթերթը երկու թիւերով լայն տեղ տուած է Հայաստանի ընտհանուր կացութեան եւ Արցախի հարցին: Վերջինս Ապրիլ 3-ի թիւով երբ Հարաւային Ֆլորիտայի կղզեակի մը վրայ նոյն օրը կ'սկսին Քոչարեան – Ալիեւ հանդիպումները հովանաւորութեամբ Միացեալ Նահանգներու Արտաքին նախարար Գոլին Փաուըլի: Գրութիւնները իրապաշտ եւ անկողմնակալ մէկ ներկայացումն են ընդհանուր իրավիճակին: Ստորագրողն է Տէյվիտ Ֆիլիփով, որ թերթին թղթակիցն է նախկին Խորհրդային երկիրներու, յատկապէս՝ Ռուսաստանի: Ցատկանշական է որ թղթակցութիւնները գրուած են Հարաւային Հայաստանի կապանէն եւ զայն Արցախի միացնող լաչինէն:

Առաջին թղթակցութիւնը կը սկսի «Պոսթըն Կլոպ»ի (Մարտ 30) առաջին էջին լուսանկարով մը, որ կը ներկայացնէ Մարինա Ցարութիւնեան կոչուած ընտանիքի մը անդամները – մայր եւ երկու աղջիկները: Ընտանիքին հայրը «տարիներ առաջ» մեկնած է Պելժիա աշխատելու: Ներսի մէկ էջին վրայ չարունակուղ գրութեան նմանապէս կ'ընկերանան մեծ լուսանկար մը, դրեթէ «Յառաջ»ի կէս էջի ծաւալով եւ չրջանի, Հայաստան – Ազրբէջան քարտէսը: Լուսանկարը կը ներկայացնէ Զարեհցուանի չէնքի մը ներքին աստիճանները, երկու ընտանիքներու անդամներով, որպէս բացատրութիւն տալով՝ «Երկիր մը որ բազմութիւններ կորսնցուց արտասահմանի մէջ աւելի լաւ աշխատանքի համար»: Ինչպէս կը տեսնուի, չեչաց դրուած է պարզուղ եւ նօսրացող բնակչութեամբ երկրի մը վրայ:

Կը խորհուէր որ, կը գրէ լրագրողը, Հայաստան իր զարաւոր անցեալով եւ պործօն եւ հարուստ սիփուքով պիտի ձգէր որպէս պետութիւն անպամ մը որ իր անկախութեան տիրանար, սակայն այդպէս չեղաւ: Անոր պատճառը, ոչ միայն, ցոյց կու տրուի Ղարաբաղի տագնապը, Ազրբէջանի հետ պատերազմը, եւ այդ երկիրին եւ Թուրքիոյ կողմէ չրջափակումը: Ուրիշ պատճառ մըն է քաղաքական անկայունութիւնը եւ 1999-ի Խորհրդարանին մէջ չարդը: Դեռ կայ նախկին Խորհրդային հանրապետութիւններուն ճարտարարուեստին փլուզումը որ պատճառ կ'ըլլայ նաեւ անգործութեան: Ասկա մասնաւորաբար զգալի է կապանի հանքերով հարուստ չրջանին մէջ, ուր անգործութիւնը աւելի բարձր է, քան՝ Հայաստանի միջին տոկոսը: Այդ պատճառով դեռ տասնեակ մը տարի առաջ 47 հազար բնակչութեամբ այս աւանը այժմ կը հաչուէ 20 հազար: կապանի մէջ պարպուղ յարկաբաժիններուն դինուղ համարժէք է հանրակառքով Ռուսաստան երթալու տոմսի մը դինին:

Պատկերը քիչ տարբերութիւն ունի Հայաստանի այլ չրջաններուն մէջ: Երեւանի մէջ մարդիկ իրենց յարկաբաժինը կը ծախեն մէկ ուղղութեամբ տոմս պնդելու համար դէպի Միացեալ – Նահանգներ: 3,5 միլիոնոց հանրապետութենէն հեռացած է բնակչութեան մէկ երրորդը: Կ'ուճի մանաւանդ առանց այր մարդու եւ հայրերու ընտանիքներու թիւը: Մարդիկ կը դաղթեն աւուր հայի համար: Այս անմխիթար ընդհանուր պատկերը ամփոփուած կարելի է նկատել կնոջ մը հետեւեալ խոստովանութեամբ. «Կը սիրեմ մեր հայրենիքը, տակայն նաեւ կ'ուզեմ ապրիլ», կ'ըսէ նախկին հաչուապահ եւ այժմ բացօթեայ պեռնախնձոր ծախող Նորա Միքայէլեան: «Դժուար է մնալ ուզել երբ պէտք է մտածեմ թէ ինչ պիտի ուտեմ: Եթէ գիտնայինք թէ աւելի լաւ պիտի ըլլար տարի մը ետք, աւելի տանելի պիտի ըլլար: Սակայն ասոր տեղ, որքան ժամանակը անցնի, այնքան աւելի յոռին կ'ունենանք»:

Երկրորդ գրութեան վայր ընտրուած է Լաչինը, որպէսզի ակնարկ մը նետուի սահմանին միւս կողմն ալ, ուր լրագրողը զացած է հանդիպելու Լաչինէն եւ չրջակայքէն խոյս տուած ազերի ընտանիքներու: Ընտրուած լուսանկարը կը պատկերէ Լաչինի մայրուղիին վրայ ներկայանալի տուն մը, որ սակայն կը մնայ անծածկ: Ահա ութ տարիէ ի վեր անոր տանիքը չէ չինուած...:

Սահմանին այս կողմ թէ այն կողմ պիրքերը կը մնան անգիջող: Սերգօ Զաքէքեան, նախկին մարտիկ եւ այժմ պարտիզամշակ, որ 2·000 ուրիչ Հայերու հետ «Լաչինի աւերակներուն մէջ» կը բնակի, վերջնական է. «Այս հողերը հայկական են», եւ «լեռներուն բարձունքներէն Ազերիները» կը ռմբակոծէին հայկական բնակավայրերը»: Ուրիչ Հայ մը կ'ըսէ. «Անխարեբի է ապրիլ Ազերիներու հետ. անոնք մեզ կը խողխողեն»: Եթէ հոս Հայերը կ'ապրին անյարմար ապաստարաններու մէջ, անդին 800 հազար ազերի գաղթականներ կ'ապրին չոր պետնի վրայ, անտանելի եւ անտեսապէս անյոյս պայմաններու մէջ: Իրենց այս կացութիւնը նաեւ դիրենք կը մղէ որ ուզեն ամէն գնով դուրս գալ անկէ, վերադառնալ իրենց բնակավայրերը: Ղարաբաղի ճանչցուած սահմաններէն դուրս ձիպրայէլէն մարդ մը կը յայտարարէ.– «Կամ համաձայնութիւն մը կը գոյանայ, եւ կամ պատերազմ կ'ընենք: Սակայն տուն պիտի վերադառնանք»:

Ահա այս մթնոլորտին մէջ է որ Քի Ուէսթի մէջ կը կայանայ Քոչարեան – Ալիեւ 17-րդ հանդիպումը, որ չատ խրատիչ կը թուի Հայաստանի մէջ արեւմտեան դիւանագէտի մը տեսակէտին: Այս հանդիպումը «մեր տեսածներէն ամէնէն մօտն է, ինչ կը վերաբերի որոշ համաձայնութեան մը եզրերուն»:

***

Ապրիլ 4 թուականը «Լիպերասիոն»ը քանի մը տողով կ'արձագանգէր Քի Ուէսթի հանդիպումին, որ կրնայ, կը դրէր, 4-էն 6 օր տեւել:

ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՃԱՆԱՉՈՒՄԻ ԲԱՆԱՁԵՒ ԳԱՆԱՏԱՑԻ ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԻՆ

Մարտ 29-ի նիստին Հայերու ցեղասպանութեան բանաձեւ մը յղուած է Գանատայի Խորհրդարանին, որպէսզի պաշտօնապէս ճանաչումի արժանանայ 1915ը, դատապարտուի անոր հերքումը եւ Ապրիլ 24-ը հռչակուի Ի· զարու առաջին ցեղասպանութեան 1,5 միլիոն զոհերու յիչատակութեան օր: Բանաձեւը ներկայացուցած է Գէպէքի Ս· Լօրան քաղաքի երեսփոխան Շըրլի Մահէու, իրեն զօրավիգ ունենալով ծագումով Հայ երեսփոխան Ռ· Սէթլաքուի: Խումբ մը երեսփոխաններ փափաք յայտնած են բանաձեւին մասին խօսք առնելու: Նիւթը օրակարգի կու գայ յաջորդ նիստերուն ընթացքին:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԿԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

«ԹՈՒՐՔԻԱ կը դիմադրէ փոփոխութեան փորձութեան» խորագրին տակ Մարի Ժեկո Մոնտի մէկ (Ապրիլ 4) կը վերլուծէ երկրին ներկայ կացութիւնը եւ այն բարեկորոգումները, որոնց ձեռնարկած է, որպէսզի կարենայ Եւրոպական Միութեան պահանջներուն գոհացում տալ: 1000 էջերէ բաղկացած թղթածրարը որ «Ազգային ծրագիր» խորագիրը կը կրէ, չատ ու չատ բաներ կը նախատեսէ, մինչեւ իսկ յատուկ բաժանմունք մը պետական հաստատութիւններու մէջ այն մայրերուն համար որոնք իրենց նորածինները կը դիեցնեն: Բայց, փաստաթուղթը չատ անորոչ է նեղացուցիչ հարցերու մասին, ինչպէս՝ մահապատիժի ջնջում, մչակութային իրաւունքներու չնորհում Քիւրտերուն, Կիպրոսի հարց, զինուորականներու դերը քաղաքական կեանքի մէջ: Ինդիրը հոն է որ Գոփընհակընի պայմանները այս հարցերուն կը վերաբերին: Մարդկային իրաւանց միջազգային Դաչնակցութեան կողմէ, Պեռնեարթը Շէնըլոն կ'ըսէ «Թուրքիա կ'ուզէ իւրայատուկ կանոնազրէ մը նպաստաւորուիլ: Զուզեր հասկնալ որ իրեն կը մնայ Եւրոպայի կաղապարին մէջ մտնել եւ ոչ հակառակը»:

ԵՒԿՈՍԼԱՒԻՈՑ նոր ղեկավարը՝ Քոթունիչա բոլորովին կը բացառէ Միլոսեւիչի չանճնումը Լա Հէյի միջազգային պատժականատեանին, չեչտելով.– «Միջազգային Ատեանին հետ գործակցութիւնը չի նչանակեր որ իրենց ամէն ուզածը կ'ընենք»: Իրաւապէտ, Քոթունիչա քննադատած է նաեւ այդ ատեանին «ընտրովի արդարութիւնը»: Գալով, միջազգային հատաքականութեան տալիք 50 միլիոն տոլարին, Միլոսեւիչի ձերբակալութեամբ պայմանաւորուած, ան ըսած է.– «Այդպիսին արժանաւորութիւնը չի գնուիր ափ մը տոլարով: Մնաց որ միջազգային հատաքականութիւնը չատ աւելին կը պարտի մեզի: 50 միլիոն տոլարը ոչինչ է բազդատմամբ այն 30 միլիառ տոլարին որ արժեցին ՕԹԱՆ-ի ռմբակոծութիւնները»:

ՖՐԱՆՍԱՑԻ երկաթուղիի գործադուլը ոչ միայն կը չարունակուի, այլեւ տեղ տեղ (կառ տը Լիոն, կառ տը լ'Էսթ, կառ Սէն–Լազար) կը սաստկանայ: Ապրիլ 5-ին, բոլոր սենտիքանները միաձայն վրճռած են աշխատանքը դադրեցնել, մինչ Էֆ–Օ որոչած է երկարաձգել Ապրիլ 6-ին համար ալ եւ ի հարկին 7-ին 8-ին: Սենտիքաններու մէջ ալ անիչխանական վիճակ մը կը տիրէ, մինչ Ժոսփէն պառասխանատուութեան կոչ ըրաւ աշխատաւորներուն եւ անօրէնութեան: Տասը սենտիքաններէ բաղկացած է Ֆրանսական Երկաթուղիին աշխատաւորական անճնակազմը, ինչ որ չի նչանակեր թէ բոլորը անդամ են սենտիքայի մը: Ներկայիս, հակառակ իր նահանջին, պլուխը կը մնայ ՍԷ – ԺԷ – ԹԷ–ն (39,11%, նախապէս՝ 45,94%), ապա կան ՍԷ – ԷՖ – ՏԷ – ԹԷ (18,47%), Սիւտ – Ռայ (12,73), ԻԻՆՍԱ (11,05), ԷՖ – Օ (6,45), ՍԷ – ԷՖ – ԹԷ – ՍԷ (6,15), ՖԺԱԿ (4,20), ՍԷ – ԷՖ – ԹԷ – ՍԷ – ԺԷ – ՍԷ (1,5), գանգան (0,34), ՍԷ – ԷՆ – ՍԷ – ԷՍ՝ ոչինչ:

ՉԻՆԱՍՏԱՆ – ԱՄՆ յարաբերութիւնները երթալով աւելի կը լարուին եւ Ապրիլ 3-ին, Պուշ ձայնը բարձրացուց, պահանջելով որ Փեքին անմիջապէս վերադարձնէ «լրտես – օդանաւը», 24 հոգի-

(Շար·ը Դ· էջ)

Ս. ԲԱԲԱՅԵԱՆ ԿՐՆԱՑ ԴԻՄԵԼ ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ԱՏԵԱՆԻՆ

Տրամաբանօրէն ընելիք ուրիշ բան չէ մնացած ԼՂՀ Պաշտպանութեան նախկին նախարար ու բանակի նախկին հրամանատար Ս. Բաբայեանի փաստաբանին, Ժ. Շաքարեանի, քան դիմել Եւրոպայի մարդկային իրաւունքներու ատեանին: Նախագահ Ա. Ղուկասեանի դէմ անցեալ տարուան Մարտ 22-ին գործուած մահափորձով մեղադրուած Ղարաբաղի նախկին հզօրագոյն դէմքը, ինչպէս քանիցս դրուեցաւ, դատապարտուեցաւ 14 տարուան բանտարկութեան: Հակառակ փաստաբանին ու նաեւ Ս. Բաբայեանի դիմակից ընկերներու խումբի մը բողոքներուն, արդարութիւնն պահանջող դիմումներուն, քանի մը օր առաջ ԼՂՀ բարձրագոյն ատեանը վճռեց անփոփոխ պահել դատին աւարտին արուած որոշումը: Թէեւ, արդէն փաստաբան Ժ. Շաքարեան վերաքննութեան իր դիմումին հետ բացէ ի բաց յայտնած էր թէ որեւէ փոփոխութիւն ակնկալելի չէ, այսուհանդերձ, դիմումը կ'ընեն, պարզապէս գործածած ըլլալու համար բոլոր կարելիութիւնները:

Դատարանի մը վճիռը որ անփոփոխ կը պահուի վերաքննիչ ատեանին կողմէ, անպայման դժգոհութեան, բողոքի պատճառ ըլլալու ոչ մէկ պարագայ կը ներկայացնէ: Կան դէպքեր ուր նոյնիսկ փոփոխութիւնը ենթակային համար ժխտական բնոյթով եղած է: Գոնէ այս տարբերակէն փրկուած ըլլալով կրնայ գոհունակութիւն զգալ Ս. Բաբայեան: Սակայն, իր պարագային կայ կարեւոր աղրակ մը. գժգոհութեան տարածուն բնոյթն է ան եւ կատարուած հարցաքննութեան, դատավարութեան չատ անհամոզիչ, անլուրջ նկատուած հոլովոյթը: Այդ հոլովոյթին առաջին օրէն զարաբաղեան, հայաստանեան, սփիւռքեան, նաեւ օտար լրատուիւներ արձագանգեցին յայտնուած դժգոհութեան, կատարուած ապարդիւն բողոքներուն: Կարեւորը կ'երեւի այն հատուածն էր որ գոհ էր դատավարութեան ընթացքէն ու չատ արդար կը նկատէր զայն:

Ներկայիս, վճիռը անփոփոխ պահելու վերջին որոշումին հետ, բողոքի ձայները աւելի չեչտ բնոյթ ստացան. Ս. Բաբայեանի հետ զարաբաղեան մարտերուն, երկրին ինքնապաշտպանութեան մասնակցած ռազմիկներ, դիւանագիտական մարմիններ, զինուորականներ, պատգամաւորներ, նոյնիսկ Ազրպէյճանի նախագահ Հէյտար Ալիեւ հանդէս եկան յայտարարութիւններով: Ամենէն կարեւորը, Ս. Բաբայեանի պէս դէմքի մը մատնանշուած վաստակը, իսկապէս չի կրնար արհամարհելի համարուիլ: Նաեւ՝ երբ կռիւներու ամէնէն հեռաւոր հաւանականութեան մը առջեւ իսկ հայկական ճակատէն Վազգէն Սարգսեանի նման տարրի մը բացակայութիւնը անդարմանելի կորուստի մը բնոյթը կ'առնէ:

Կան տակաւին Ազրպէյճան – Թուրքիա պինուորական գործակցութեան մը բացայայտ տեղեկութիւնը որ կրկնուեցաւ, հատատուեցաւ Ազրպէյճանի նախագահ Հ. Ալիեւի Թուրքիա վերջին այցին օրերուն, մինչ Բաքուէն կը հանէին պատերազմական տրամադրութիւններ յայտնող կոչերը:

Ս. Բաբայեանի մարտական ընկերներուն ներկայացուցած կոչը ուշագրաւ է իր պարունակութենէն անդին, ըսուածին տրուած չեչտով. անոնք հասկցուցած են որ եթէ իրենց գոհացում չտրուի, կրնան խօսքը աւելի ազդեցիկ միջոցներով փոխարինել...: Անշուշտ, կը հետեւի հարցումը թէ մինչեւ ո՛ւր կարելի է ընդլայնել «աւելի ազդեցիկ միջոց»ներու սահմանները: Բայց ըսուածին չափումն ալ մատնոդութեան յաւելեալ պատճառ մը կ'ըլլայ վերթերաններու կեցուածքը, պատերազմի մը հեռանկարին առջեւ զեռնդելի միասնութեան անհրաժարելի տարեալին առընչութեամբ:

Վերադառնալով Ս. Բաբայեանի վճռին օրինական ճամբով սրբագրութեան անդրադարձ ջանքերուն, ինչպէս ըսած է փաստաբանը, կը մնայ դիմել Եւրոպայի մարդկային իրաւունքներու ատեանին, թերեւս դիմելէ առաջ Հայաստանի վճռաբեկին: Նոյն տղբիւրին համաձայն, կայ նախադէպ երբ ԼՂՀ գոյգ ատեաններու կողմէ քննուած ու փակուած թղթածրար ներկայացուած է Հայաստանի վճռաբեկին եւ ընդունուած: Հայաստան – Ղարաբաղ ներկայի ծանօթ կացութեան մէջ կարելի կ'ըլլա՞յ տարբեր վճիռ յուսալ հայաստանեան ատեանէ մը. տակաւ է դրական պատասխանի հաւանականութիւնը:

Ինչ կը վերաբերի եւրոպական ատեանին, հոն ալ Ս. Բաբայեանի համար կը ծագի քաղաքացիութեան խնդիր մը: Ան որպէս ո՞ր երկրին քաղաքացիին պիտի դիմէ Սթրազպուրկի դատարանին: Ինք Ղարաբաղցի է, իսկ Ղարաբաղը միջազգային ճանաչում գտած չըլլալով, այդ քաղաքացիութիւնը անդոյ, եւ հետեւաբար այդ պատկանելիութեամբ անհատը աննկատելի տարր է եւրոպական ատեանին համար: Փաստաբանը ըսած է թէ կը փորձէ Ղարաբաղը Հայաստանի մարզ ներկայացնելու լուծումը: Եթէ այդ լուծումը ընդունելի չըլլայ, կը նշանակէ թէ Ղարաբաղցին զրկուած է եւրոպական ատեաններ դիմելով իրաւունքները պաշտպանելու կարելիութենէն:

Ինչպէս այս մասին կը գրէ «Հայկական ժամանակ»ը (Մարտ 22), միջազգային կազմակերպութեան պաշտօնեայ մը ըսած է թէ Ս. Բաբայեան Սթրազպուրկի դատարանը կրնայ դիմել որպէս Ազրբէյճանի քաղաքացի. որպէս յատուկ պարագայ, իրմէ չի պահանջուիր որ Ազրբէյճանի ատեաններուն մէջ իր պաշտպանութեան համար հարկաւոր փուլերէն անցած ըլլայ: Երկու տարի առաջ, եւրոպական դատարանին կողմէ ընդունուած են Ջէչէններու դիմումները որոնց պատը բնականաբար չէր տեսնուած Ռուսաստանի մէկ դատարանին մէջ: Նկատի առնուած է պարագան որ անոնք աւելի բարձր ատեան մը դիմելու կարելիութիւն չեն ունեցած:

Այս անհեթեթ հեռանկարը, սակայն, դժուար է որ գործադրութեան փուլին հասնի, քանի որ Ժ. Շաքարեան սկզբունքով դէմ արտայայտուած է Ս. Բաբայեանի որպէս «Ազրբէյճանի քաղաքացի» Սթրազպուրկ դիմելուն: «Ի՞նչ է, նա այդ֊քան պայքարել է Ազրբէյճանի դէմ, հիմա հանդէս գայ որպէս Ազրբէյճանի բաղաքացի՞: Անհնար է» ըսած է ան:

Անհեթեթութիւններու, անկարելիութիւններու նման պատկերի առջեւ, գոնէ ունենայինք վստահութիւնը թէ այսօր Ս. Բաբայեանի ճամբան փակող այդ ազդակները, վաղը Ղարաբաղի հորը փորող բրիչներու պիտի չվերածուին:

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՑԵԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՎԼ. ԴԱՐԲԻՆԵԱՆ ՀԿԿ Ա. ՔԱՐՏՈՒՂԱՐ ՎԵՐԸՆՏՐՈՒԱԾ

Հայաստանի Համայնավար Կուսակցութեան (ՀԿԿ) 35-րդ համագումարը իր աշխատանքները աւարտած է Մարտ 31-ին: Աւարտին, կենտկոմը կուսակցութեան Ա. քարտուղար վերընտրած է Վլադիմիր Դարբինեանը:

*
**

Դ. ՌԱԿՈԶԻՆ ՆԱԽԱԳԱՀԻՆ ՄՕՏ

Նախագահ Ռ. Քոչարեան Մարտ 31-ին ընդունած է Ռուսաստանի Դուման֊ի միջազգային յարաբերութիւններու կոմիտէի նախագահ Դմիտրի Ռոգոզինը: Նախագահը չեչտը դրած է միջխորհրդարանական կապերու կարեւորութեան վրայ: Խօսակիցները բարձր գնահատած են ռուս – հայկական ռազմավարական համագործակցութիւնը. արծարծուած են նաեւ երկու երկիրներու արտաքին քաղաքականութեան առաջնահերթ հարցերը, ՀԱՊ-ի զարգացման հեռանկարները:

*
**

Ճ. ԹԱՊԻՊԵԱՆ ՋԵՒԻՈՑ ԴԵՍՊԱՆ

Նախագահ Ռ. Քոչարեանի Մարտ 30 թուակիր հրամանագրով Աչոտ Ոսկանեան հեռացուած է Զեւիոյ մօտ Հայաստանի դեսպանի պաշտօնէն: Այլ մէկ հրամանագրով անոր տեղը նշանակուած է Աւետիս Թապիպեան, որ այսուհետեւ կը վարէ այդ պաշտօնը երկու երկիրներուն մէջ, պահելով Վիէննայի իր նստավայրը:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԴԱՂԹՈՒԹՆԵՐ

ՀՌոմէական Սրբազան Կաթողիկէ Եկեղեցիի Բ. Կաթսեր ժամանակաշրջանին

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՔԱՂԹԱԿԱՆԱԿԱՆ ՆՈՐ ՀՈՍԱՆՔՆԵՐ ՊԷՊԻ ԻՏԱԼԻԱ ԵՒ ՀՌՈՄԻ ՊԻ ՎԷՆԵՏԻԿԻ ՀԱՄԱՅՆՔՆԵՐՈՒՆ ՄՏՈՒԱՐԱՑՈՒՄԸ

(Բ. եւ վերջին մաս)

ԽԱՌՆԱԿ ՏԱՐԻՆԵՐ ԻՏԱԼԻՈՑ ՄԷՋ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԳԱՂԹԱԿԱՆԱԿԱՆ ՆՈՐ ՀՈՍԱՆՔՆԵՐ ԴԷՊԻ ՀՌՈՄ ԵՒ ՎԷՆԵՏԻԿ

Ֆրեդերիք Բ. կայսր 1235-ին Անգլիոյ Իզապէլլա իշխանուհիին հետ ամուսնացաւ, եւ այսպէսով քաղաքական կարեւոր նուաճում մը արձանագրեց՝ Անգլիոյ հետ գումկը ապահոված ըլլալով: Նոյն օրերուն խաղաղութիւն հաստատուեցաւ իտալական քաղաքներուն միջեւ, որ սակայն չատ կարճատեւ եղաւ, եւ կռիւները վերսկսան ամենաստամիկ կերպով: Հիւսիսային Իտալիոյ քաղաքները, որոնք Լոմպարտական լիկան կազմած էին, ապստամբութեան դրօշ պարզեցին. կայսրը մեծ զօրք ղրկեց անոնց դէմ:

Մինչ Հիւսիսային Իտալիոյ մէջ կռիւները կը տաստկանային, Ֆրեդերիք Բ. 1236-ին Գերմանիա մեկնեցաւ վերջ տալու համար Աւստրիոյ Ֆրեդերիք դուքսին ապստամբութեան: Աւստրիոյ դուքսը չէզոքացնելէ ետք ան 1237 Փետրուարին իր հին տարեկան զաւակը՝ Կոնրատը Վիէննայի մէջ Գերմանիոյ թագաւոր օծեց: Քանի մը ամիս եւս Գերմանիա մնալէ ետք (որ իր վերջին այցելութիւնը եղաւ) Ֆրեդերիք Բ. 1237 Նոյեմբեր 27-ին Հիւսիսային Իտալիա ուղղուեցաւ եւ Քորթենուովոյի մէջ նուաճեց Լոմպարտական լիկան:

Սակայն Միլանօ եւ ուրիշ հինգ քաղաքներ կը չարունակէին պահել իրենց անկախ գոյավիճակը. Ֆրեդերիք Բ. 1238 Հոկտեմբերին Պրեչիա ուղղուեցաւ զբաղեցնու համար Միլանոն եւ միւս քաղաքները: Նոյն ժամանակ զաւակը՝ Էնզիօ (որուն մայրը Ֆրեդերիքի մէկ սիրուհին էր) Սարտինիոյ Ատելասիա իշխանուհիին հետ ամուսնացաւ, որուն հիմամբ Էնզիօ Սարտինիոյ Թագաւոր անուանուեցաւ: Բայց պապը իր գերիշխանութիւնը պահանջեց Սարտինիոյ վրայ, եւ նկատելով, որ պապական տիրոյթները մեկուսացած են կայսրութեան կազմին մէջ, երկրորդ անգամ ըլլալով 1239 Մարտ 20-ին, Մաղկազարդի օրը բանադրեց Ֆրեդերիք Բ.ը:

Պապին բանադրանքին իրրեւ հակադարձութիւն՝ Ֆրեդերիք Բ. Հիւսիսային Իտալիոյ վրայ զինուորական արշաւանքներու ձեռնարկեց. այնուհետեւ ան վարչական վերափոխումներ կատարեց եւ Իտալիան տասը փոխ կառավարչութիւններու բաժնեց, իսկ կեդրոնական Իտալիոյ մէջ ալ Անքոնայի շրջանը՝ Մարչ եւ Սփոլեթոյի դքսութիւնը գրաւեց: 1240 Փետրուարին կայսեր զօրքերը պապական տիրոյթներուն եւ Հռոմի վրայ քալեցին. պապը Ռոմանիա նահանդի ազնուականներու օժանդակութեան դիմեց: Նոյն օրերուն Ձենովացիք մեծ ուժերով յարձակեցան Ֆրեդերիք Բ.ի վրայ: Կայսրը, երկու սուրի միջեւ մնալով, ապի քան հարիւր հոգեւորականներ, որոնց չարքին՝ կարդինալներ եւ եպիսկոպոսներ, պատանդ բռնեց Ափուլիայի մէջ:

Հիւսիսային եւ կեդրոնական Իտալիոյ մէջ մղուող այս կռիւները անիշխանութեան մատնեցին երկիրը. քնականաբար տուժեցին նաեւ հայ համայնքները: Սակայն, հակառակ այս իրողութեան, մնալով Հռոմի եւ Վենետիկի դաղթօջախները չարունակեցին բարգաւաճիլ, եւ դաղթականներ դացին հաստատուելու այդ քաղաքներուն մէջ:

Հռոմ, պապին աթոռանիստը, իրրեւ խաղաղ ու բարգաւաճ քաղաք, հայ դաղթականներու համախմբման կարեւոր կեդրոն դարձած էր. 1240-ի տուեալներով Հռոմի հայ համայնքը Հայոց Տան եւ երկու եկեղեցի ունէր: Հռոմ հայ ձեռնարկիչներու ընդօրինակման կարեւոր կեդրոն դարձած էր, եւ կարդ մը ձեռագիրներու յիշատակարաններ Հռոմ բնակող հայ բարերարներու անուններ կը յիշեն, որոնք նիւթապէս օգնած են հայ դպիրներուն, պատուիրելով ձեռագրերը դրի֊ներուն, պատուիրելով ձեռագրերը դրի֊ներուն, պատուիրելով ձեռագրերը դրի֊

Այսպէս, Մաթէոսոս Համշեցի դրիչ իր ձեռագիրը յիշատակարանին մէջ, որ դրած է 1240-ին, «յակնադիտակ եւ ի հռչակաւոր մայրաքաղաքն Հռոմ», կը նկարագրէ յիշել Յակոբն ու իր կինը, որոնք անհրաժեշտ սնունդ եւ կերակուր ապահոված են իրեն իր աշխատանքի ընթացքին: Մաթէոսոս Համշեցի յիշատակարանին մէջ արձանագրած է նաեւ, որ ձեռագրիչին սկզբնական օրինակը Աւետիք փիլիսոփային պատկանած է, որուն եւ գրիչը կը կոչուէր յիշել. «Յիշեսջիք եւ վասն տիք փիլիսոփային, որ յօժար կամաւ եւ պարինակին»:

Հռոմի հայ համայնքին ներկայացուցիչներէն էր նաեւ Յովհաննէս գրիչ, որ 1254-ին դրած ձեռագիրի յիշատակարանին մէջ Հռոմի բնակիչ քանի մը հայերու անուններ յիշած է՝ Մատթէոս, Յակոբ, Մարկոս, Մաթէոսոս եւ Ղազար:

Իտալիոյ մէջ մղուած կռիւներուն թիթաքին Վենետիկ բաւականներէ ուժերու աջակցութիւններէ զերծ մնացած էր, թէեւ Վենետիկցի տոհմերուն մէջեւ պայքարներ անպակաս էին: Վենետիկի խաղաղ գոյավիճակին չնորհիւ հայ համայնքը աւելի ստուարացաւ եւ քաղաքի կեդրոնական չրջանին մէջ հայկական բաւական հոծ բնակչութեամբ թաղամաս մը կազմաւորուեցաւ:

Գրիգոր Թ. պապ վախճանեցաւ 1241-ի Օգոստոսին եւ անոր յաջորդ ընտրուեցաւ կեղեմոնոս Դ.: Նոյն ժամանակ մոնկոլները մեծ ուժերով ներխուժեցին Եւրոպա: Երբ Իննովկենտիոս Դ. 1243-ին պապ ընտրուեցաւ, գերմանացի իշխաններու եւ Ֆրանսայի Լուի Թ. Թագաւորի ճնշումներուն տակ Ֆրեդերիք Բ. բանակցութեան մէջ մտաւ նոր պապին հետ եւ համաձայնեցաւ պարպել պապական տիրոյթները, բայց պապին դլխաւորութեամբ կայացած Լիոնի 1245-ի եկեղեցական ժողովին որոշեցաւ պատժիչ արշաւանքի ձեռնարկել Ֆրեդերիք Բ.ի դէմ:

Այսպէսով ծայր առաւ մեծ եւ աւերիչ պատերազմ մը՝ կայսեր եւ պապին միջեւ, որուն ընթացքին չատ մը իշխաններ չէզոք մնացին: Երկարատեւ այս կռիւներու ընթացքին, կայսեր զաւակը՝ Մարտինիոյ Էնզիւս Թագաւոր 1249 Մայիսին ձերբակալուեցաւ Պոլոնիացիներու կողմէ:

Ֆրեդերիք Բ. կայսր մահացաւ 1250 Դեկտեմբեր 13-ին, Սիկիլիոյ Թագաւորութեան պատկանող Ափուլիա քաղաքին մօտակայ Քասթէլ Ֆիորենթինոյի մէջ: Մահէն ետք առասպելներ հիւսուեցան անոր չուրջ. սիկիլիական աւանդութիւն մը կ'ըսէ, որ ան էթնա հրաբուխ փոխադրուեցաւ, իսկ գերմանական աւանդութիւն մ'ալ կ'ըսէ, որ ան պիտի վերադառնայ իրրեւ վերջին օրերու կայսր՝ պատժելու աչխարհիկ եկեղեցին եւ խաղաղօրէն վերահաստատելու Հռոմէական Սրբազան կայսրութիւնը:

ԱՍՊԵՏ ՄԱՆՃԻԿԵԱՆ

ՄԵԾ ՊԱՀՔԻ ԱՌԻԹՈՎ ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻԻՆ ԵՒ «ԳՈՂԹԱՆ» ԵՐԳԱՀԱՒՄԲ

Կիրակի Մարտ 25–ին Առաջնորդարանի Սուրբ Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Տաճարին Նուրհան Ֆրէնկեան սրահին մէջ տեղի ունեցաւ դասախօսութիւն կազմակերպած Տիկնանց յանձնախումբի կողմէ, նուիրուած Մեծ Պահքի Կիրակիներուն:

Հանդիսութեան ներկայ էր Արեւմտեան Եւրոպայի Հայրապետական Պատուիրակ եւ փարիզի Հայոց Առաջնորդ Գիւտ Արք. Նազարեան, իր կողքին ունենալով Վարչական Խորհուրդի եւ հոգաբարձութեան անդամներ: Ամէն տարուան նման, այս տարի ալ սրահը լեցուն էր ունկնդիրներով, շատեր նոյնիսկ չկարողացան տեղ գտնել: Առաջին հերթին բացման խօսքը արտասանեց Տիկին Մարի Ճալըյեան: Մեծ Պահքի առիթով փոխանցուող իր պատգամին մէջ յիշեց, թէ ի՞նչ իմաստ կրնայ ունենալ պահքը ներկայ մեր կեանքին մէջ, նկատի առնելով արեւմուտքի ընկերային հասարակարգի փոփոխուող արժէքներու արտասովոր ընթացքը: Նշեցաւ նման ձեռնարկներու անհրաժեշտութիւնը մանաւանդ Հայաստանի մէջ քրիստոնէութեան պետական կրօն հռչակման 1700–ամեակի տօնախմբութիւնները հրամայականի առջեւ կը դնեն մեզ, յատուկ քրիստոնէական դաստիարակութեամբ, ուսուցանել մեր զաւակներուն Աւետարանական մեր եկեղեցւոյ ուղղափառ հաւատքը, դաւանանքը, օրէնքներն ու կանոնները, անաղարտ պահելու համար մեր նկարագիրը:

Տիկին Ժինէթ Աւագեան իր կարգին ֆրանսերէնով բարի գալուստի խօսքը կարդաց ոչ հայախօս ունկնդիրներուն ներկայացնելով օրուան յայտագիրը: Տեղին է յիշել Մեծ Պահքի Կիրակիներու իմաստը բացատրող ֆրանսերէն ամփոփ թարգմանութիւնը բաժնուեցաւ ներկաներուն, որ պատրաստուած էր հոգաբարձութեան առեներպետ՝ Պր. Գեղամ Թորոսեանի ջանքով:

Ապա օրուան խորհուրդը ներկայացնելու համար բեմ հրաւիրուեցաւ Մայր Տաճարի հոգեւոր հովիւներէն՝ Աւետիս Ա. ւազ Քհնյ. Պալըգեան, որ սահմանուած կարճ ժամանակի մէջ պարզ ու ամփոփ պարզեց Սիւնեաց դժուարին պայմաններու մէջ նորահաս սերունդին Հայոց հաւատքի ոգին բարձր պահելու ամէնօրեայ դժուարութիւնները: Ընդհանուր դիծերու մէջ տուաւ ծանօթութիւններ պահեցողութեան եւ ծոմապահութեան մասին, մանաւանդ բացատրելով Մեծ Պահքի կիրակիներու իմաստը եւ նշանակութիւնը՝ հոգեւոր կրթութեամբ, քառասուն օրեր ներհայեցողութեամբ ու ծոմապահութեամբ արժանապէս դիմաւորելու համար Սուրբ Զատիկը: Դասախօսութեան վերջաբանին երկու ընդմիջումներով Մկրտիչ Մկրտչեան ապրումով երգեց Մեծ Պահքի նուիրուած չարականներէ մէկ - երկու համարները, որ խորապէս տպաւորեցին ներկայ հաւատարկութիւնը:

Հուսկ, բանախօսութեան աւարտին եղան մէջբերումներ Պահքի մասին ցարդ պրուած յօդուածներէ, պրակներէ, այսուհետ կ'ուզենք յիշել մանաւանդ երջանկայիշատակ Գարեգին Ա. Հայրապետի պրութիւններէն մաքեր:

Մեծ Պահքը պիտակցօրէն ապրիլ կը նշանակէ՝

աղօթել առանձնապէս եւ հաւաքաբար,
պահքը պահել ինքնազրկումի
սկզբունքով,
բարի գործել՝ ծառայութիւն
մատուցանելով:

Հիւանդ մը խնամել,
աղքատի մը օգնել,
անկար ծերունիի մը գօրավիգ
կանգնիլ,
կարօտ ուսանողի մը ուսումը
ապահովել:

Զեռնարկի երկրորդ բաժինով ելոյթ ունեցաւ 30 հոգինոց Գողթան երգչախումբը, որ յաջորդաբար մեկնաբանեց «Յիլաւեաց», «Զինչ ու պինչ», «Ուստի կուգաս», «Ես եղայ գնացի», «Մարալ – Մարալ» ժողովրդական երգերը ղեկավարութեամբ Հայկ Սարգիսեանի: Ժողովուրդի ցուցաբերած ջերմութիւնն ու խանդավառութիւնը արտայայտուեցան կրկնակ ծափահարութիւններով: Ցայտնի էր որ բոլոր երգերն ալ մեծ դոհունակութիւն ստեղծած էին:

Գեղարուեստական յայտագրի աւարտին Առաջնորդը քաջալերական խօսքերով չնորհաւորեց ձեռնարկի կազմակերպիչները, մաղթեց որ միշտ նոյն խանդավառութեամբ իրենց չնորհները ի սպաս դնեն Աստուծոյ եւ մեր ժողովուրդի ծառայութեան:

Մեծ Պահքի Կիրակիներու նուիրուած ձեռնարկը աւարտեցաւ ջերմ մթնոլորտի մէջ հիւրասիրութեամբ սեղաններու չուրջ: Ներկաները մեկնելէ առաջ իրենց տրամադրութեան տակ ունեցան Գողթան երգչախումբի եւ Ռոզին Թաշճեանի սալիկներէն, որպէսզի Հայ տուներէն ներս միշտ հնչէ հայ երգը:

ԱՒԵՏԻՍ Ա. ՔՀՆՅ. ՊԱԼԸԳԵԱՆ

ՍՏԱՑԱՆՔ

ԱՐԹՈՒՆ ԳԻՇԵՐՆԵՐ

ՄԱՍԱՀԱՏ ԵՐԵՄԵԱՆ

Փաստինա 2001

ՇԱԲԱԹԱԿԱՆ ԱԿՆԱՐԿ

ՀԱՅԿ. ԿԵԱՆՔԸ ԼՈՍ-ԱՆՃԵԼԷՍԻ ՄԷՋ

ՌՈԶԻ ԱՐՄԷՆԻ ԵՐԳԱՀԱՆԴԷՍԸ

Կիւրեղեան Հայ Սքաուտի հանդիսասրահին մէջ, Մարտ 18-ին, տեղի ունեցած է Փրանսահայ երգչուհի Ռոզի Արմէնի համերգը, հովանաւորութեամբ Հայ Մշակութային Հիմնարկութեան եւ կազմակերպութեամբ «Հորիզոն» հեռատեսիլի կայանին: Ներկայ եղած են չուրջ 1200 հոգի: Քանի հոգինոց նուագախումբի մը ընկերակցութեամբ (դեկավար՝ Մխքայէլ Աւետիսեան), Ռոզի Արմէն մեկնաբանած է հայկական, ազանական, Փրանսական եւ պարսկական երգեր, մեծ խանդավառութիւն ստեղծելով ներկաներուն մէջ: Մասնաւոր դնահատանքով ընդունուած են Փրանսերէն՝ «Լը թան տիւ միւկէ», «Ժ'էմ Փարի օ մուա ալը մէ», հայերէն՝ «Ուռին», «Վայրը ծաղիկ», Ա.Հարոնեանի խօսքերով «Օրօր», «Մայրիկ» եւ Զարիֆեանի խօսքերով Գէորգ Եանպէկեանի յօրինած «Պանդխտութեան անապատին մէջ» երգերու մեկնաբանութիւնները:

*
**

ՀԱՅ ԱՇԱԿԵՐՏԱԿԱՆ ՄՐՑՈՒՄՆԵՐՈՒ ՓԱԿՄԱՆ ՀԱՆԴԻՍՈՒԹԻՒՆԸ

Կիւրեղեան Գոլէճի մարզադաշտին վրայ, Մարտ 17-ին, տեղի ունեցած է Գալիֆորնիոյ հայ աշակերտական մրցումներու փակման հանդիսութիւնը: Հ. Մ. Ը. Մ.–ի Երջանկային Վարչութեան կազմակերպած մրցումներուն մասնակցած են հայկական 10 վարժարաններէ պասքէթպոլի 55, վոլէյպոլի 24 խումբեր, ինչպէս նաեւ անհատական մարզաճեւերու 400 աշակերտներ: Հանդիսութիւնը վարած է Կարպիս Շիրտրմեան: Մարզական խումբերու տողանցքէն ետք հայկական վարժարաններու տնօրէններուն կողմէ խօսք առած է «Մխիթարեան» վարժարանի փոխ – տնօրէն Հ. Ներսէս Սապայեան: Գնահատանքի խօսքով հանդէս եկած է կիւրեղեան քաղաքապետը: Երջանկային Վարչութեան խօսքը փոխանցած է կարօ Իսպենճեան: Ապա, կատարուած է յաղթանակի բաժակներու եւ մետալներու բաշխումը:

*
**

«ՍՕՍԻ» ՊԱՐԱՅԻՆ ԴՊՐՈՑԻ ԵՐԵԿՈՑԹԸ

Կիւրեղեանի «Ալեքս» թատերասրահին մէջ, Մարտ 4-ին, տեղի ունեցած է պրուսոյց Սոնիա Բոամբիլայի ղեկավարած «Սօսի» պարային դպրոցի 4-րդ տարեկան երեկոյթը: Բացման խօսքը արտասանած է պարուսոյցը: 3 – 17 տարեկան չուրջ 50 աշակերտ – աշակերտուհիներ մեկնաբանած են հայկական ժողովրդական եւ ազգագրական պարեր:

*
**

ՄԱՆՈՒԷԼ ԵՊԻՍԿ. ՊԱՐԱԳԵԱՆԻ ԱՅՑԵԼՈՒԹԻՒՆԸ ԶՈՅԳ ԱՌԱՋՆՈՐԴԱՐԱՆՆԵՐ

Հիւսիսային Ամերիկայի եւ Գանատայի կաթողիկէ Հայոց եկեղեցւոյ Պրիսկոպոս Պարագեան, Մարտ 20–ին, այցելած է Արեւմտեան Թեմի գոյք առաջնորդարանները, ընկերակցութեամբ Լոս – Անճելըսի Հայ կաթողիկէ համայնքի հովիւ Հ. Ռափայէլ Ծ. Վրդ. Մինասեանի: Առաջնորդ Վաչէ Սրբ. Ճովսէփեան ընդունելով Մանուէլ Եպիսկոպոս Պարագեանը, չնորհաւորած է զինք իր նոր պաշտօնին կոչուելու առիթով եւ ծանօթացուցած Պէրպէնքի առաջնորդարանին կողքին սրահներու եւ նոր եկեղեցւոյ կառուցման աշխատանքներուն: Առաջնորդ Մուշեղ Եպիսկոպոս Մարտիրոսեանի հետ հանդիպումի ընթացքին արծարծուած են հայութիւնը եւ մասնաւորաբար ամերիկահայ զաղութները յուզող հարցերը եւ չեչտուած է մին – յարանուանական գործակցութիւնը սերտացնելու հրամայականը:

*
**

Հ.Օ.Մ.–Ի 91–ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻ ՏՕՆԱԽՄԲՈՒԹԻՒՆԸ

Կիւրեղեանի «Ռիվըրսայտ» միջնակարգ դպրոցի սրահին մէջ, Մարտ 25–ին, տեղի ունեցած է Հ.Օ.Մ.–ի հիմնադրութեան 91–րդ տարեդարձի տօնախմբութիւնը: Բացումը կատարած է հանդիսավարուհի Սեզա Դարբինեան: Ողջոյնի եւ գնահատանքի խօսքերով հանդէս եկած են Հ. Յ. Դ. կեդր. Կոմիտէի կողմէ Վահէ Պոզոյեան, Հ.Օ.Մ.–ի Շրջ. Վարչութեան կողմէ Մարօ Զալեան, կեդր. Վարչութեան կողմէ Հուրի Տէր – Սիմոնեան: Հայաստանի աւագ հիւպատոսը՝ Վալերի Մկրտումեան նշած է թէ «Հայաստանի կառավարութիւնն ու ժողովուրդը մեծապէս երախտապարտ են Հ. Օ. Մ.–ին»: Օրուան բանախօսը՝ Հ. Յ. Դ. Բիւրոյի անդամ կարօ Արմէնեան, արժեւորած է Հ.Օ.Մ.–ի դերը հիմնադրութենէն (1910) մինչեւ այսօր, միութիւնը բնորոշելով «իրրեւ կազմակերպութիւն մը, որ հարատօրէն կը խորհրդանչէ հպարտ, յամառ, վեհանձն, վճռական, պերազան-ցօրէն անկաշառ մեր ժողովուրդին մաքուր ու անբասիր խիղճը»: Փակման իր խօսքին մէջ առաջնորդ Մուշեղ Եպիսկ. Մարտիրոսեան չեչտած է թէ «Հ.Օ.Մ.–ը այսօր կանգնած է մարտահրաւէրներու դիմաց՝ Հայաստանի, Արցախի թէ Սփիւռքի մէջ, նաեւ այսօր Զաւախքի մէջ եւ այդ կարիքներուն հասնելու համար անհրաժեշտ է մասնագիտացած մարդուժով խտացնել միութեան չարքերը»: Գործադրուած է գեղարուեստական յայտագիր մը:

ԼՐԱՏՈՒ

ՄԻ ՀՈՑՈՒՀՈՒ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ

ՄԱՑՐԱՆՈՑՇ ՅԱԿՈԲԵԱՆ

ՏԷՐ–ՅԱԿՈԲԵՆՑ ՏՈՒՆԸ

Մեր տունը կոչուում էր Տէր–Յակոբենց տուն: Տէր–Յակոբը պապիս՝ Մելոյի տալն էր: Բազմանդամ էր Տէր–Յակոբի ընտանիքը՝ որդիներ, հարսներ, թոռներ, ծոռներ:

Չորս որդի ու երեք աղջիկ ունէր նա՝ բոլորն էլ ամուսնացած: Թոռներից շատերը նոյնպէս ամուսնացել էին, եւ շատունակում էին ապրել նոյն յարկի տակ: Համերաշխ էին, իւրաքանչիւրը գիտէր իր գործն ու անելիքը, զբաղւում էին հողագործութեամբ ու անասնապահութեամբ:

Տէր–Յակոբը մեր գիւղի տէրտէրն էր: Աշխարհական, ծանրակշիռ մարդ էր, գիւղում յարգանք ու պատիւ էր վայելում: Այսպէս են ասում ժամանակակիցները:

Գիւղի հարուստներից էր Տէր–Յակոբը: Ունեցել է հոզաչէն մի տուն՝ ընդարձակ թոնրատնով, որից գռներ են բացուել դէպի հարեանների քոխերը (սեռակները) եւ տանը կից անասնագոմերը: Թոնիրը վառել են աթարով: Սրահում չարուած էին տարբեր չափերի կաւէ ամաններ: Կալերը անից հեռու են եղել:

Տէր–Յակոբի հարստութիւնը 400 դլուխ ոչխարը, 100 կով ու մատակն են եղել, իսկ վարելահողերի չափը չգիտեմ: Մօրս ասելով, ցորեն շատ էին ստանում, բայց հէնց կալի մէջ մի զգալի մասը տանում էին թուրք հարկահաւաքները (առաջին աշխարհամարտի նախօրէին տասանորդը փաստօրէն դարձել էր մէկ երրորդ): Բացի այդ, եղել են նաեւ ուրիշ հարկեր: Սննդամթերքը՝ իւղը, պանիրը, կաթը, մածունը պահում էին զով մառանում:

Տէր–Յակոբի պապը՝ աւագ Տէր–Յակոբը ապրելիս է եղել Ալաչկերտի շրջանում: Ունեցել է չորս որդի: Նրա մահից յետոյ որդիները ցրուել են: Մէկը Շիրակի կողմերն է գնացել, միւսը՝ այժմեան Մարտունիի, իսկ երկուսը՝ Տէր–Յովհաննէսն ու Գրէն եկել են վերին Պուլանըխի Շեխաղուպ գիւղը:

Ժամանակակիցները լաւ յիշում են միայն Տէր–Յովհաննէսի որդի կրտսեր Տէր–Յակոբին, ինչպէս արդէն ասացի, պապիս՝ Մելոյի հօրը, եւ ուրեմն, հօրս՝ Յովսէփի պապին:

Տէր–Յակոբի չորս որդիներն էին Մանուկը, Մելօն, Մհերը եւ Գասպարը: Մանուկը եւ Մելօն մեռան գաղթի ու թափառումների ճամբաներին, Մհերն ու Գասպարը զոհուեցին տարբեր ժամանակներում ու հանգամանքներում:

Նախ Գասպարի մասին:

1894 – 96՝ արեւմտահայութեան համար ողբերգական տարիներին, երբ թուրք ջարդարարները հողին հաւասարեցրին հարիւրաւոր հայկական գիւղեր եւ կոտորեցին չուրջ 300·000 Հայերի, Պուլանըխի եւ Մշոյ դաշտի հայութիւնը թէեւ համեմատաբար քիչ մարդկային կորուստներ տուեց, բայց կրեց հրայական նիւթական վնաս: Միայն 94–ին մեր Շեխաղուպից Քրտերը տարել էին 240 կով ու եզ, 30 ձի, 500 ոչխար:

Իրլանտացի հայրապետ, ճանապարհորդ Լինչը 1898թ. Օգոստոսի 8–ին եղել է մեր գիւղում: Իր ստուարածաւալ «Հայաստան» աշխատութեան մէջ նա ահա թէ ինչ է գրում.

«Շեխաղուպ: Սա չատ մեծ հայկական գիւղ է ,նախկինում ամենայն հաւանականութեամբ ծաղկուն, բայց ներկայումս ծայր աստիճանի թշուառ վիճակում: Ողջ բնակչութիւնը ցնցոտիների մէջ էր... Գիւղը լի էր պինուորներով, որոնք կանգնած էին տանիքների վրայ: Ես մօտ կանչեցի նրանց սպային եւ հարցրեցի, թէ ինչն է իրենց այստեղ բերել: Նա պատասխանեց, որ սպասում են Իսրահիմ փաշային՝ քրտական համիտէ գնդի համհարզին: Կոփում ես տեղեկացայ, որ նրա գալու նպատակը բնակիչներին Քրտերի կողմից յափշտակուած ունեցուածքը վերադարձնելն է: Ամէն դէպքում, ինձ այնպիսի բացատրութիւն տուեցին: Իրօք, հրաշալի գաղափար է՝ զօրք ուղարկել սովամահութեան դուռը հասած ժողովրդի հաչուին ապրելու, յաղթական նահապետ մը մտնի գիւղ եւ ստիպի նրանց վճարել իրենց յանցանքների համար: Ես ինձ հարցրի, թէ ինչպէս կարելի է ներել այդ ամէնը: Ես ինձ ասացի, որ ներելու ոչ մի հնարաւորութիւն չկայ, եւ որ ես ինձ թոյլ չեմ տալ ներել»:

1894 – 96թթ. դէպքերը ազգային–ազատագրական չարժման նոր վերելք թեթանեցին Տարօնում: Ստեղծուեցին մի չարք գաղտնի կազմակերպութիւններ, Հայ Յեղափոխական Դաշնակցութիւնը ստեղծեց տեղական կուսակցական խմբեր, իր գործիչներին ուղարկում էր աշխատելու հայդուկային ջոկատներում: Նպատակը մէկն էր՝ արթնացնել ժողովրդի ոգին, նախապատրաստել ինքնապաչտպանութեան: Պուլանըխում անառարկելի հեղինակութիւններ էին Աղբիւր Սերոբը, Հրայր Դժոխքը:

Գասպարը թողնում է երիտասարդ կնոջն ու հարազատներին, մեկնում Անդրկովկաս: Թիֆլիսի կողմերում գտնուող ռազմական դպրոցում ուրիշ հայ հայրենասէրների հետ զինուորական յատուկ պատրաստութիւն ստանում: Եւ ընդդիմադրում Յանի (Բարսեղ Թիրաքեան) նշանաւոր հայդուկապետի մարտական խմբում: Յանը կեսարիայի Թրքահօս չրջաններից էր, անվախ ու համարձակ մարտիկ, 1897–ին իրրեւ տանապետ մասնակցել էր Յանասորի վրիժառութեան արչաւանքին:

Ֆիզական բազմաթիւ գործողութիւններից, որոնց մասնակցել է Գասպարը, յատկապէս նշանաւոր են երկուսը:

(Շար. 3)

(Շար. Ա. էջէն)

նոյ անձնական ազդ մը եւ կը մերժէ ներքաղաքական խնդրել, ինչ որ, իր կարծիքին, Զինաստան կը պահանջէ: Արտաքին նախարարը չէշտած է.– «Ամերիկա պէտք է ներքաղաքական խնդրէ Զինաստանի կառավարութենէն եւ ժողովուրդէն, բացատրութիւններ տալով»:

ՊՈՒՏԻՆ պետութեան հակակշռին տակ առաւ հեռատեսիլի էն – Թէ – Վէ անկախ կայանը, զոր հիմնած էր Վլադիմիր Գուսինսկի, այժմ Սպանիա ապաստանած: Ճիշդ այն պահուն (Ապրիլ 3) երբ Պուտին ելոյթ կ'ունենար Մոսկուայի եւ բարենորոգումներու մասին կը խօսէր, արգարութեան, աշխատանքի, պիւտճէի մարզերուն մէջ, Կազպրոմ, որ պետութեան ձեռքն է, վարչական արտակարգ նիստի մը առարկեց 9–է վրայ իր վեց ներկայացուցիչները կը նշանակէր վարչութեան մէջ: Գուսինսկի (Մեխիա – Մոսթի տէրը) եւ կխեւլեւ, ընդհ. տնօրէնը կը հեռացուէին: Այս վերջինը բռնորովին ապօրինի կը հռչակէր այդ արտակարգ նիստը, բայց, ապարդիւն: Այդ նիստը հրաւիրուած էր գլխաւոր բաժնետէրերոջ՝ Կազպրոմի կողմէ, միւս բաժնետէրերուն ալ օրինականութիւնը չատ կասկածելի է: Կխեւլեւ Կազպրոմի կեդրոնը զացած է ցոյց տալով արգարադատութեան մէկ վճիռը որ ապօրինի կը հռչակէր նախորդ օրն իսկ այդ նիստը եւ զարմանքով տեղեկացած է որ նոյն առեանը, նոյն պահուն, ճիշդ հակառակ վճիռ մը արձակած էր:

PELERINAGE A LOURDES

Pour l'année jubilaire
du 1700e anniversaire de la conversion
de l'Arménie au christianisme,

Grand Pèlerinage à Lourdes
de toutes les paroisses arméniennes catholiques
sous la conduite
de S. B. Nersès · Bédros XIX
du 23 au 26 mai
Se renseigner dans les paroisses.

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՑ ԽՄԱՋի Անիէսի Ակնունի մասնաճիւղի անդամական ընդհանուր ժողովը երկուշաբթի, Ապրիլ 9, ժամը 20·45–ին՝
Centre Administratif d'Asnières

11EME CYCLE DE LECTURES PUBLIQUES D'ŒUVRES DE DRAMATURGES ARMENIENS

Direction: ARBY OVANESSIAN

ՀԱՅ ԹԱՏԵՐԱԳԻՐՆԵՐՈՒ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ԸՆԹԵՐՑՈՒՄՆԵՐՈՒ 11ՐԴ ՇԱՐՔ

կազմակերպութեամբ՝

ՀԱՅ ԹԱՏՐՈՆԻ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ

Ղեկավար՝ ԱՐԲԻ ՕՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ

2001 ՓԱՐԻԶ

ԼԵՒՈՆ ՄԱՆՈՒԷԼԵԱՆԻ

ՍԱՍՈՒՆՑԻ ԴԱՒԻԹ ԵՒ ՄՍՐԱՄԵԼԻՔ

Դրամատիկական պոէմա
Դիւցազնական ժամանակներից

Վայրը՝ Սասուն եւ Մըսր

Նիւթը շօշափում է դիւցազնական ժամանակներից ծնունդ առած, Սասունցի Դաւիթի յայտնի պատումը: Այն միաժամանակ էպոսի անդրանիկ թատերական մշակումն է...

Ծրագրի տեւողութիւնը՝ երկու ժամ

Կիրակի, Ապրիլ 8, ժամը 16–ին

«ԱԼԵՔ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ»
Մշակութային կեդրոն
118, rue de Courcelles - Paris 17e
métro Courcelles

Մուտքը՝ 30 Ֆր.

ԺԱՄԱՆԱԿԱՑՈՒԹԻՒՆ

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ՇԱԲԱԹ, Ապրիլ 7

ԽԱ. օր Մեծի Պահոց:

Տօն Ա.Հոգւոյն Սրբութեան Ատուածածնի ժամը 10–ին պատարագ կը մատուցուի Խորանը բացուած: «Տէր Ողորմեա»յի ժամանակ Խորանը վերստին կը ծածկուի:

Կը պատարագէ՝
ՄԻՒՌՈՆ ՎՐԴ. ԳՐՎԼԳԵԱՆ

⁂

Ճիշատակ Յարութեանն Ղազարու ժամը 16·30–ին՝ ԿԻՐԱԿՄՈՒՏԻ ժամերգութիւն կը կատարուի, որու ընթացքին Խորանը կը բացուի:

ԿԻՐԱԿԻ, Ապրիլ 8

ԾԱՂԿԱԶԱՐԴ

Սկիզբ ժամերգութեանց ժամը 8·30–ին:
Պատարագ ժամը 10·30–ին:
Կը պատարագէ՝
ԱՒԵՏԻՍ Ա. ՔՀՆԱ. ՊԱԼԸԳԵԱՆ
Դռնբացէք՝ ժամը 16–ին:

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ, Ապրիլ 10

Ճիշատակ տասն կուսանաց:
ժամերգութիւն կը կատարուի ժամը 16·30–ին:

Ս. ՊՕՂՈՍ–ՊԵՏՐՈՍ ԱՆԹՈՐՎԻԼ

ԿԻՐԱԿԻ, Ապրիլ 8

ԾԱՂԿԱԶԱՐԴ

Սկիզբ ժամերգութեանց ժամը 9–ին:
Պատարագ՝ ժամը 10·30–ին:
Դռնբացէք՝ ժամը 17–ին:

ՎԱՐԱԳԱՑ Ս. ԽԱՉ ԱՐՆՈՒՎԻԼ

ԿԻՐԱԿԻ, Ապրիլ 8

ԾԱՂԿԱԶԱՐԴ

Պատարագ ժամը 10·30–ին:
Դռնբացէք՝ ժամը 16–ին:

Ս. ՄԱՐԻԱՄ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ ԻՍԻ

ԿԻՐԱԿԻ, Ապրիլ 8

ԾԱՂԿԱԶԱՐԴ

ժամերգութիւն ժամը 9·30–ին:
Պատարագ ժամը 10·30–ին:
Դռնբացէք ժամը 16·30–ին:

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ, Ապրիլ 10

Տասը կուսանաց օր ժամը 17–ին ժամերգութիւն:

Ս. ՅԱԿՈԲ – ԼԻՈՆ

ԿԻՐԱԿԻ, Ապրիլ 8

ԾԱՂԿԱԶԱՐԴ

ժամերգութիւն՝ ժամը 8·45–ին:
Պատարագ ժամը 10–ին:
Օրուան պատարագը կը մատուցանէ՝
ԻՍԱՀԱԿ Ա. ՔՀՆԱ. ՀԷՔԻՄԵԱՆ
կը քարոզէ՝
ՆՈՐՎԱՆ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՋԱՔԱՐԵԱՆ
Հայրապետական Պատուիրակի Փոխանորդ
Լիոնի եւ Ռոն – Ալփի Հայոց
Երեկոյեան Դռնբացէք՝ ժամը 16–ին:

⁂

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ, Ապրիլ 10,

Ճիշատակ տասը կուսանաց:
Երեկոյեան ժամերգութիւն ժամը 16–ին:

ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՐՍԷՑԼԻ ՄԱՑՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

ԿԻՐԱԿԻ, Ապրիլ 8

ԾԱՂԿԱԶԱՐԴ

ժամերգութիւն ժամը 8·30–ին:
Պատարագ՝ ժամը 10–ին:
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՋԱՏԻԿ ՎՐԴ. ԱՒԵՏԻՔԵԱՆ
ժամը 17–ին Դռնբացէք:

ՍԷՆ–ԼՈՒ — Ս. ԳԷՈՐԳ

ԿԻՐԱԿԻ, Ապրիլ 8

ԾԱՂԿԱԶԱՐԴ

Պատարագ ժամը 10–ին:
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՇԱՀԱՆ Ա. ՔՀՆԱ. ՏԻՏԻԵԱՆ
Պատարագի աւարտին Դռնբացէքի մաղթողութիւն:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՑ ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ
ՄԱՐՍԷՑԼԻ ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՑՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

Հայոց Հաւատք եւ Աւանդութիւն Ցանճնախումբը
«ԼՈՒՍԱՒՈՐՉԻ ԼՍԱՐԱՆ»
հանդիպումներու չարքին մէջ
կը հրաւիրէ իր թիւ 9 Զրոյց – դասախօսութեան (ֆրանսերէն լեզուով)

«ԾԱՂԿԱԶԱՐԴԻ ՏՕՆԸ ԵՒ ԱՒԱԳ ՇԱԲԱԹ»

նիւթին չուրջ
Հինգշաբթի, Ապրիլ 5, ժամը 19–ին
Բանախօս՝
ՋԱՏԻԿ ՎՐԴ. ԱՒԵՏԻՔԵԱՆ
Սահակ – Մեսրոպ Մշակութային Կեդրոնի Արծրունի Զրբաչեան սրահին մէջ
339, avenue du Prado
13008 MARSEILLE

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ HAMASKAÏNE

ՓԱՐԻԶ

ՋԱՏԿՈՒԱՆ ՃԱՇ

Համեղի մթնոլորտ: Հաւկթախաղ, վիճակահանութիւն ... Կիրակի Ապրիլ 15, ժամը 12·30–էն սկսեալ

«Ալ Ուատի» ճաշարանը
153-155, rue de Lourmel, 75015 Paris

Տեղերը սահմանափակ: Ապահովելու համար հեռաձայնել՝
01 43 76 67 37
01 45 93 00 25

ԿՐՕՆԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՑ ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻՈՑ ՓԱՐԻԶԻ ԵՒ ՇՐՋԱԿԱՅԻՑ

ASSOCIATION CULTUELLE DE L'EGLISE APOSTOLIQUE ARMENIENNE DE PARIS ET DE LA REGION PARISIENNE

ՀՈԳԱԲԱՐՁՈՒԹԻՒՆ
ՍՈՒՐԲ ԾՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ
ՄԱՑՐ ՏԱՃԱՐԻ

EPHORIE
DE LA CATHEDRALE
St-JEAN-BAPTISTE

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ
ՔՐԻՍՏՈՆԷՈՒԹԵԱՆ ՊԵՏԱԿԱՆ
ԿՐՕՆՔ ՀՌՉԱԿՄԱՆ 1700–ԱՄԵԱԿԻ
ՏՕՆԱԿԱՏԱՐՈՒԹԵԱՆՑ ԾԻՐԷՆ ՆԵՐՍ

ՈՒԽՏԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆ ԴԷՊԻ ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, ՄԱՑԻՍ 7–ԷՆ ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ ՄԱՑԻՍ 14

կազմակերպութեամբ՝
ՍՈՒՐԲ ԾՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ ՄԱՑՐ ՏԱՃԱՐԻ

Ծախսերու մասնակցութիւն՝ 8·300 Ֆր.
600 Ֆր. (վիզա եւ օդակայանի տուրք)

Այս գումարը կ'ընդգրկէ՝ Թուիչք ՓԱՐԻԶ – ԵՐԵՒԱՆ – ՓԱՐԻԶ, Բնակութիւն «Անի» հիւրանոց (4 աստղանի) Նախաճաշ, ճաշ եւ ընթրիք Այցելութիւններ օթօքարով

ԱՐՁԱՆԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՎԵՐՋԻՆ ՊԱՅՄԱՆԱԺԱՄ՝ Ա Պ Ր Ի Լ 25

Տեղեկութիւններու համար հեռաձայնել հետեւեալ թիւերուն՝
— Քարտուղարութիւն՝ 01·43·59·67·03
— Աւետիս Ա. Քհնյ. Պալըգեան՝ 01·46·62·01·29

ENSEIGNEMENT

PROMOTIONNEL GRATUIT DE LECTURE/ECRITURE

DE L'ARMÉNIEN

STAGE DE CINQ JOURS
du 17 au 21 avril de 10h à 12h30 et de 14h à 16h
à la CITE UNIVERSITAIRE — MAISON D'ARMENIE
57, boulevard Jourdan, 75014 PARIS

Peuvent participer à ce stage ceux qui comprennent l'arménien sans le lire ni l'écrire

Madame HILDA KALFAYAN-PANOSSIAN
auteur de la méthode audiovisuelle d'arménien assurera les cours

INSCRIPTION :
Association MACHTOTZ : ☎ 01.47.50.97.51

- Les résidents de la Maison d'Arménie peuvent participer à ce stage, dans la limite des places disponibles.
- Les enseignants des écoles sont cordialement invités à être présents pour constater l'application et les résultats de cette méthode.

Imprimé sur les Presses du **Journal «HARATCH»**
83, rue d'Hauteville — 75010 PARIS
SIRET : 571 027 317 000 15 Commission paritaire : No 55935

ՈՒՐԲԱԹ
ԱՊՐԻԼ 6
VENDREDI
6 AVRIL
2001
LE NUMERO : 6,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 1·400 Ֆ· — Վեցամսեայ : 725 Ֆ·
Արտաքահման : Տար· 1·650 Ֆ· (Ամէնօրեայ առաքում)
1·500 Ֆ· (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ·
C.C.P. PARIS 15069-82 E

76րդ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20·141 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 76e ANNEE — N° 20.141

ՔԻ ՈՒԷՍԹ ԴԱՇՈՒԱՐԻՆ ԲԱՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ՔԻ ՈՒԷՍԹԻ բանակցութիւններուն երկրորդ օրը ընդհանուր եզրակացութիւնը այն եղած է որ դժուարին բանակցութիւններ են թէ՛ երկու նախագահներուն, թէ՛ միջազգային իրաւաբարներուն եւ իրենց խումբերուն միջեւ տարուածները: Մինակի խումբին ԱՄՆ–ու նախագահը Գ. Պուշ ալ որ Արտաքին գործերու նախարար Ք. Փաուըլի ուշադրութիւնը մեկնելէն եւ նախագահութիւնը ստանձնած է նիւտեւրուն, ըսած է թէ երկու երկիրներուն մէջ ալ մարդոց մեծ մասը կը հասկնայ թէ հակամարտութիւնը վնասեց իրենց տնտեսական վերելքին ու քաղաքական կայունութեան, բայց հակառակ ատոր դժուար է տրամաբանական կեցուածք ստանալ անոնցմէ· «եթէ երկու նախագահները խաղաղութեան հասնին բանակցութեան սեղանին վրայ, անկէ ետք երկուքին համար ալ ամէնէն դժուարը պիտի ըլլայ համոզել իրենց ժողովուրդը թէ տեղին էր խաղաղութեան համար վարուած գինը» ըսած է ան:

Հանդիպումներուն էութեան մասին ոչ մէկ տեղեկութիւն կը տրուի լրատուիւներուն, միայն յաճախ կը կրկնուի փոխադարձ զիջումներու անհրաժեշտութիւնը եւ կողմերուն կոչ կ'ուղղուի տրամաբանական ըլլալու:

Քաղաքական դէմերու կարծիքով՝ բանակցութիւնները տեղի կ'ունենան բաւական լարուած մթնոլորտի մէջ: Տարաձայնութիւններ կան ո՛չ միայն Հայաստանի եւ Ադրբեջանի նախագահներուն միջեւ, այլ նաեւ՝ Մինսկի խումբի համանախագահներուն: Բանակցութիւններուն ուշադիր հետեւողներու համաձայն, ամերիկացի, ֆրանսացի եւ ռուս համանախագահները իւրաքանչիւրը, Քոչարեանի եւ Ալիեւի հետ ունեցած իր առանձին զրոյցներու ընթացքին կը փորձէ ի նպաստ իրենց տեսակէտներուն տրամադրութիւն ստեղծել:

Ընդհանրապէս, կը տիրէ այն տպաւորութիւնը, որ ՔԻ ՈՒԷՍԹԻ մէջ Լեռնային Ղարաբաղի հարցէն աւելի քննարկուելու վրայ է տարածքային հարցը:

Ապրիլ 4–ին, վերջին պահուն հասած տեղեկութիւններու համաձայն, ՔԻ ՈՒԷՍԹԻ մէջ պիտի ներկայացուի Մինսկի խումբին կողմէ մշակուած նոր ծրագիրը մը, որ համաձրումը պիտի ըլլայ նախապէս առաջարկուած երեք ծրագիրներու· Փուլային, Փաթեթային եւ Ընդհ· Պետութիւն: Այնուհետեւ, այս նոր ծրագիրը բարեփոխութեան պիտի ենթարկուի Մոսկուայի մէջ կայանալիք նոր հանդիպումի մը ընթացքին: Իսկ համաձայնագիրը պիտի ստորագրուի ամառը, Փարիզի մէջ:

Բանակցութիւններու առաջին երկու օրերուն երկու նախագահները ուշադրութիւն դրաւած են իրարմէ լրջօրէն տարբերող կեցուածքներով· Հ. Ալիեւ երկարօրէն պատմականը ըրած է աւելի քան տասնամեայ հակամարտութեան, այդ ընթացքին Հայաստանը հրապարակաւ ամբաստանելով «յարձակողական նուիճեամբ» ու Ղարաբաղի մէջ «ցեղային մաքրագործում» կատարելու յանցանքով: Ան բուռն կերպով քննադատած է Մինսկի խումբն ու անոր նախագահներն ալ իրենց անբաւարար ջանքերուն համար, քանի որ չեն կրցած մինչեւ այսօր իրականացնել խաղաղ կարգաւորում մը որ վիճելի տարածքին վրայ վերահաստատէր Բաքուի գերիշխանութիւնը: «Աչխարհի մէջ դժուար է զուգահեռ մը գտնել այդ կացութեան ուր պետութիւն մը ուրիշ պետութեան մը տարածքը գրաւէ, կարեւոր չափով ցեղային մաքրագործումի դիմէ եւ միջազգային հանրութիւնը լուռ ու մունջ դիտողի դերին մէջ մնայ» ըսած է ան:

Ի տարբերութիւն Ադրբեջանի նախագահին երկարաշունչ ելոյթին ու ամբաստանութիւններուն, Ռ. Քոչարեան չնորհակալութիւն յայտնելէ ետք Մինսկի խումբի նախագահներուն, ըսած է թէ այդքան երկար ճամբան կտրած չէ հակամարտութեան պատմութիւնը ընելու, կամ քարոզչութեան նպատակով, այլ կառուցողական աչխատանք տանելու:

Ամերիկեան մամուլը («Լոս–Անճըլըս Թայմզ») բանակցութիւններուն զուգահեռ, տեղ տուած է ԼՂՀ նախագահ Ա. Ղուկասեանի արտայայտութիւններուն· Ապրիլ 3–ին Ստեփանակերտի մէջ ան պատասխանելով բանակցութիւններուն մասին ամերիկացի լրագրողներու հարցումներուն, ըսած է թէ կան բազմաթիւ ազդակներ որոնք կրնան տանիլ խաղաղ կարգաւորումի մը: Իր կարծիքով՝ ադրբեջանական կողմը հակում ունի խրապաչտ տեսակէտով մը մօտենալու հարցին: Աւելցուցած է թէ իրենք Ռ. Քոչարեանի վրայ վստահութիւն ունենալով հանդերձ, կը մերժեն Հայաստանի ու Ադրբեջանի միջեւ գոյացած որեւէ համաձայնութիւն որ Ղարաբաղի համար անընդունելի կ'ըլլայ: Ա. Ղուկասեան կ'ակնկալէ որ ՔԻ ՈՒԷՍԹի բանակցութիւններուն աւարտին ընդունուի Ղարաբաղի Հայաստանին միացումը, կամ անկախ Հանրապետութեան կարգավիճակը:

ՀԱՑԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ՄՄԻՔՆՓՐԷՍ»

(Ապրիլ 4 / 5)

«ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԻՒՆ» ՆՈՐ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՀԻՄՆՈՒՄ

Նոր ստեղծուած «Հանրապետութիւն» կուսակցութեան Ապրիլ 3–ի ասուլիսին քաղաքական խորհուրդի անդամ, Երեւանի նախկին քաղաքապետ Ա. Բագդեասն յայտարարած է թէ իշխանութիւնները «Միասնութիւն» դաշինքին պաղատարէն չեղած ըլլալով, իրենք նոր կուսակցութեան մը հիմնումին նախաձեռնարկ եղած են, դիտակցելով քաղաքական իրենց պատասխանատուութեան: Ան նոր կուսակցութիւնը նկատած է Վազգէն Սարգսեանի քաղաքական ժառանգորդը որ կը փորձէ իրականացնել այն ծրագիրները որոնց իրագործումը ընդհատուեցաւ 1999 Հոկտ· 27–ի ողբերգութեամբ:

Ապրիլ եւ Մայիսի ընթացքին նոր կուսակցութիւնը պիտի ձեռնարկէ Երեւանի չրջաններուն եւ մարզերու մէջ տարածքային մասնաճիւղերու ստեղծումին· ապա պիտի հրաւիրուի համագումար, ուր կը հաստատուի ծրագիրը եւ կ'ընտրուի ղեկավար մարմինը:

*
**

ՕԺԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ ԵՐԱՇՏԻՆ ՏՈՒԺԱՇՆԵՐՈՒ

Եւրոպական յանձնաժողովը 900 հազար եւրոյի օգնութեան ծրագիր մը հաստատած է Հայաստանի երաչտէն տուժած քնակիչներուն համար: Ծրագրով նպաստներ պիտի տրամադրուին գիւղացիական փոքր տնտեսութիւններուն, ինչպէս նաեւ ցորենի եւ դեղնախնձորի սերմ:

ՄԱՄՈՒԼ

«FINANCIAL TIMES»

(Ապրիլ 4)

ՔԻ ՈՒԷՍԹԻ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄԻՆ ՄԱՍԻՆ

Ռ. Քոչարեան – Հ. Ալիեւ ներկայի հանդիպումին արձագանգած է Ապրիլ 4ի «Ֆայնէնչըլ Թայմզ»ն ալ, տեղ տալով Տ. Սթէյնի յօդուածին: Լրագրողը չատ լաւատես չէ ՔԻ ՈՒԷՍԹի բանակցութիւններու արդիւնքին մասին, հակառակ որ կ'ըսէ թէ անոնք պատմական առիթ մը կ'ընծայեն 13 տարուան կնճիռին լուծումին համար:

Յաջողութեան մասին վերապահութիւնը հիմնուած է դէմերու նչումներուն վրայ· անոնք կարեւոր կը նկատեն Հ. Ալիեւի յոյժ տրուած բուռն հակազդեցութիւնը երկրին ընդդիմութեան կողմէ, երբ Փետրուարին Քոչհրդարանին մէջ փորձած է կարելի զիջումներու ուղղութեամբ դեռին պատրաստել: Ընդդիմութեան դէմքերէն մէկը հակադարձած է իրեն, ըսելով· «ասիկա բացայայտ անմնատուրիւն է»:

Այդ անյաջող փորձէն ետք Հ. Ալիեւ երբ հանդիպած է Ռ. Քոչարեանի, ըսած է թէ եթէ այլ ելք չմնայ, Բաքու լրատուները ունենալ պիտի ըլլայ զէնքի ուժով ետ առնելու այն տարածքները որոնք միջազգային հանրութեան կողմէ կը ճանչցուին որպէս ադրբեջանական հող: «Մենք պատրաստ ենք» պատասխանած է Ռ. Քոչարեան:

Անդրադառնալով ներկայի բանակցութիւններուն, Տ. Սթէյն կը գրէ թէ անոնց նախաձեռնարկ Մինսկի խումբը լրատուական չրջափակում մը հաստատած է ՔԻ ՈՒԷՍԹի մէջ, բայց նման ընթացքներու ծանօթ պաչտօնատարներու կարծիքով՝ կողմերը մօտ են համաձայնութեան մը· «Այնպէս կը թուի որ խաղաղութեան հեռանկարը այսօր աւելի շօշափելի է, քան երբեմն» ըսած է արեւմուտքի դիւանագէտ մը:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԿԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՇԻՐԱՔ նոր ամբաստանութեան մը թիրախն է, Ֆր· Զիւլինայի վկայութեան պատճառով: ԱՇ – Էվ – ԷՄ–ներու Փարիզի դրասենեակի նախկին ղեկավարը խնդրոյ առարկայ կ'ընէ Շիրաքը, երբ Փարիզի քաղաքապետ էր: Դատաւոր Հալֆէնին մօտ, ան վկայած է որ հնչուն դրամ կը յանձնուէր քաղաքապետին գրասենեակը, գումարներ որոնք սահմանուած էին ԷՌ – ՓԷ – ԷՌ–ի ֆինանսաւորման: Կը հաստատէ ինչ որ ողբացեալ Ժան–Կլօտ Մէրլի ըսած էր յետ մահու հրապարակուած իր տեսերիզին մէջ· Զիւլինա բացէ ի բաց կ'ըսէ թէ Շիրաք որ Փարիզի քաղաքապետն էր 1977–էն 95 ներչնչողը եղած է հանրային չուկաներու սահմանուած խարդախութեան սիսթեմին եւ անկէ գլխաւոր նպաստաւորուղը: Քննութեան տակ առնուած առաջին վկան է, որ ուղղակի խնդրոյ առարկայ կ'ընէ Շիրաքը, հաստատելով Մէրլիի «կտակը»: Ան կ'ըսէր թէ տարեկան քանի մը տասնեակ միլիոններ յանձնած է իր կազմակերպութեան միջոցաւ ԷՌ – ՓԷ – ԷՌ–ի «մեքենային»: Ինչպէս ըսած էր, էլիզէի գեկոյցով մը, Շիրաք չընդառաջեց դատաւոր Հալֆէնի հրաւէրին եւ Ապրիլ 4–ին, դատարան չներկայացաւ:

ՏԱՆՈՆ ընկերութեան ապրանքներուն դէմ պոյքոթը ծաւալ կ'առնէ եւ հասած է մինչեւ Ազգ· Ժողով, ուր 88 երեսփոխաններ այդ ուղղութեամբ կոչ մը տորակրած են: Ստորագրողներու մէջ են կանաչները, բայց նաեւ Ժ.–Փ· Շեվէնմանն, Ժորժ Սառ, Ժ.–Գ· Լըֆոր եւն·: Ապրիլ 4–ին, Ժոսփէն բողոքի բաւական ցոյցերու դէմ յանդիման գտնուեցաւ, երբ Մարքուսիսի ռկըզիի ազգ· կեդրոնի հիմնարկէքին առթիւ չրջանը կ'այցելէր: Բողոքողներն էին Մարքս էնտ Սփենսէրի աչխատաւորները, որոնք գործազրկութեան կ'ենթարկուին: Ինք, չատ վճռական դիրքորոշում չցուցաբերեց եւ գոհացաւ հոգեչահ խօսքերով: Դէմ արտայայտուեցաւ, սակայն, որեւէ պոյքոթի, որ կը վնասէ խնդրոյ առարկայ հաստատութեանց:

ՖՐԱՆՍԱՑԻ երկաթուղին գրեթէ ամբողջութեամբ անչարժութեան դատապարտուած էր Ապրիլ 5–ին, այն օրը, երբ բանակցութիւնները տեղի կ'ունենային տնօրէնութեան հետ: Վեց սենեակներ միացած էին այս գործադուլին համար, հակառակ ներքին խոր տարակարծութիւններու եւ մրցակցութեանց: Ամէնէն ծայրայեղը կը թուի ըլլալ նորաստեղծ Սիւտ–Ռայը որ օրէ օր հող կը չահի ի վնաս ՍԿ – ԺԷ – ԹԷ–ին: Պահանջները կը վերաբերին աչխատավարձերու, յաւելեալ աչխատաւորներու անհրաժեչտութեան եւ սեփականաչնորհման ծրագրի մը ընդդիմութեան:

ԱԶԳ· ԺՈՂՈՎԻ երեսփոխանները, Ապրիլ 3–ին, քուէարկեցին, Բ· ընթերցումով, օրէնքի այն առաջարկը որ կը փոխէր 2002–ի երեսփոխանական եւ նախագահական ընտրութիւններու ժամանակացոյցը, այսինքն նախագահականը պէտք է կանխէր երեսփոխանականը: Շիրաք, եւ անոր ընդհանրապէս, դէմ էին այս կարգադրութեան, բայց, տարակարծութիւն մը ծագած էր ԻԻ – ՏԷ – ԷՖ–ի ծոցը, որու նախագահը՝ Ֆր· Պայրու համամիտ էր փոփոխութեան: Շնորհիւ այդ թեւին մէկ մասին (27 երեսփոխան) օրէնքի առաջարկը քուէարկուեցաւ 147–ի դէմ 296 ձայնով: Բարե–

(Շար·ը Դ· էջ)

ՈՂԻՄՊԻԱԿԱՆ, ՀՑՑԿԱԿԱՆ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ԺԵՐԱՐ ՄԻԼԷՐ

Երեքչաբթի (Ապրիլ 3) իրիկուն, Լօրան Ռիւքիէի «Ամէն բան փորձեցինք» յայտադրի (Ֆրանս 2) ընթացքին նիւթ եղաւ նաեւ Փարիզի թեկնածութիւնը 2008–ի Ողիմպիականներուն: Այդ առթիւ յիչուեցան թեկնածու միւս չորս քաղաքներն ալ, ի չարս որոնց՝ Պոլիսը: Ժերար Միլէր անմիջապէս միջամտեց դիտել տալով թէ հարկ է որ թեկնածու երկիրները նուազագոյն ժողովրդավարութիւն կիրարկող երկիրներ ըլլան, ինչ որ չէ Պոլսոյ պարագան, ան չէ իսկ ճանչցած Հայոց ցեղասպանութիւնը: Քիչ ետք, նոյն նիւթին առթիւ, չեչտեց՝ «Հաճոյքով Պոլիս կ'երթամ այն օրը, որ Թուրքիա ճանչնայ Հայոց ցեղասպանութիւնը»:

Ցիչենք որ Ժերար Միլէր, արհեստով հոգեբոյժ, որ յաճախ կը մասնակցի հեռատեսիլի յայտադիրներու (Միչէլ Տրիւքէր, Ռիւքիէ եւլն·), անցեալին հայանպաստ ելոյթ ալ ունեցած է Ծերակոյտին առջեւ կատարուած ցոյցի մը առեն:

ՏԱՆՋԸ ԳԱՆՁ ՀԱՍԿՆԱԼՈՒ ԽՕՍՈՒՆ ՕՐԻՆԱԿ ՄԸ

Հաւանօրէն, հակասական երևոյթներու համակեցութիւնը, որպէս հաւաքականութիւն, հայկական ներկային մենաչնորհը չէ: Հայրենիք, հայրենին փրկելու ջանքերուն զուգահեռ՝ դաւելու, խաբելու, ծախելու արարքներով թաւական հարուստ էջեր ունի մեր պատմութիւնը. քան մը որ նոյնպէս մենաչնորհ մը չէ, համեմատած՝ չատ ուրիշներու: Այսուհանդերձ, մեր ներկան այդ առումով քիչ մը չատ ուշադրութիւն գրաւել սկսած է, չատ կապէս այն պատճառով որ հակասութիւններու գրաւարկ դարձած է ցեղասպանութիւնը:

Մէկ կողմէն, անկէ ծագում առած Հայ Դատի աշխատանքին ընծան ստիւգեան կազմակերպութիւններ անկարելին կարելի կը դարձնեն աշխարհի չորս ծագերուն մէջ, միւս կողմէն՝ Հայաստանի Հանրապետութեան դէմքը, ան ալ թուրք լրագրողի մը, կը յայտարարէ թէ Հայերը ներողութենէն ուրիչ պահանջ չունին Թուրքիայէն: Կամ, հոս, աւելի մօտիկ չրջանակէն, մինչ Ֆրանսայի մէջ հայկական ջանքերը վերջապէս յանգեցան պաշտօնական ճանաչումին, Ֆրանսերէն լոյս տեսնող հայկական թերթի մը մէկ պատասխանատուն վերջերս թուրք ընկերոջ մը ուղղուած նամակ – խմբագրականով նոյն, ներողութեան, չնորհք կը հայցէր, երաշխիք ալ տալով որ Հայերը պատրաստ են ներելու, եւ այլն: Առաուն կանուխ ելլողին հայութեան բաները, կամ աւելի սարսափելին՝ ներկայացուցիչ յայտնուելու հիւանդութիւնն ալ նոր երեւոյթ չըլլալով, հաւանօրէն աւելորդ է ծանրանալ այդ մէկումն վրայ: Սակայն, հակասութիւններու ամէն օր լայնցող չրջանակը սկսած է աւելի յաճախ յիշեցնել թուրք բանաստեղծին բայց նաեւ թէ նոյնքան բարի զգացումներով հրաւիրուած Հայաստանցիներու առաջ – վտաոք վտարումը, անպատեհութիւն չեն տեսներ Պոլիս երթալու եւ վառաոնի մանակցելու...: Ի վերջոյ, բանաստեղծին ըսածին օրինակով, կարելի չէ նոյն ձեւով ծառայել հայրենիքին. կայ մեռնողը, կայ ճառ խօսողը:

Գոնէ Հայաստանցի երկու երեսփոխանուհիներուն մանակցութիւնը առիթ տուած է թրքական մամուլին պարկեշտութեան մասին նոր փաստ ունենալու: «Հիւրրիյէթ» (Մարտ 29) վերոյիշեալ վառաոնին հայկական մանակցութիւնը յատուկ կերպով կը չեշտէ որպէս բարեդրացնութեան, բարեկամութեան ճգտումի արտայայտութիւն: Լուրին հետ նկար մըն ալ հրատարակուած է ուր Հ. Նազդալեան եւ թուրք երեսփոխանուհի մը ամենայն ջերմութեամբ իրար կ'ողջունեն: Ելոյթներու մասին գրուած քանի մը տողնոց տեղեկութեան մէջ կ'ըսուի հետեւեալը. «Հայաստանի կիներու երկխօսութեան խումբին նախագահ Հ. Խառատեան Հայկական հարցին լուծումին առընչութեամբ առաջարկեց որ խումբ մը թուրք համալսարանականներ Հայաստան երթան ու կարծեցեալ ցեղասպանութեան մասին թրքական տեսակէտը ներկայացնեն: Խառատեան ըսաւ թէ այդ ուսանողները նոյն ձեւով կրնան հայկական կողմն ալ մտիկ ընել եւ ատիկա կարեւոր քայլ մը կ'ըլլայ»:

Նոյն երեսփոխանուհիին ելոյթը տառացիօրէն տեղ գտած է նոյն օրուան «Մարմարա»ին մէջ ալ, ուր թուրք ուսանողներու Երեւան երթալու նիւթը արտայայտութիւն գտած է հետեւեալ տողերով. «Ես կ'առաջարկեմ որ երկու թուրք երեսփոխանուհի Երեւան գան, պահելով հանդերձ թրքական տեսակէտները ցոյացնող իրենց համոզումները եւ այդ համոզումներով բնաւարկեն նաեւ Հայաստանի աղբիւրները: Փոխադարձաբար տեսնենք թէ ինչեր կը մտածենք, կամ գիտենք: Մենք պատրաստ ենք հիւրասիրելու այսպիսի երկու երիտասարդներ»:

Կրնա՞յ թացատրութիւն մը, կամ պատճառաբանութիւն մը գտնել տուեալը թէ Հայաստանցի երեսփոխանուհիները հայելէնով ելոյթ ունեցած են եւ թրքերէնի թարգմանութիւնը կատարուած է տեղւոյն վրայ:

ԱՐՓԻ ԹՈՓՈՁԵԱՆ

ԹԱԼԷԻՏՈՍՔՈՓ

առուեստաւորի մը օրագրեն

ԳՐԻԳՈՐ ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ

Մարտ 28/29, 2001
Սալ Փէյէլ

ՎԵՐՏԻՒ ՌԷՔՈՒԻՅԷՄԸ

Արժանի հոպածութեամբ յիշուեցաւ օրերս իր մահուան հարիւրամեակը:

Վերտիլ Ռէքուիյէմը առանց կորնգնելու իր կրօնական խորհուրդը լայնօրէն թոյլատու է համերգային տարազը կրելու, ու կրկնութիւնն իսկ յաջորդ գիչեր նոյնքան յուզիչ էր:

Ցնցող տարողութիւն ունեցող այս պատարագին առաջին ունկնդրութիւնս կը յիշեմ: Պապէլի Մայր Տաճարին մէջ՝ Հոմի Սանթա Զեչիլիա նուագախումբով, սոփրանօ Իլվա Լիկապուէյի ներկայութեան ու Վիքթոր տը Սապաթայի ղեկավարութեամբ՝ 1950–ին:

Ցիսուն տարիներ են անցեր՝ կան համերգներ անմոռանալի: Այդ թուականէն ետք բազմիցս լսած զանազան մեկնաբանութիւններ նոյնքան խոր տպաւորութիւն չէին գործած: Մինչեւ երէկ գիչեր:

Հերոսներն էին ղեկավար Ժորժ Փըրլէթը, Փարիզի նուագախումբն ու երգչախումբը ու սոփրանօ Ցասմիկ Բաբեան: Իր մելամաղձոտ խորհրդաւոր ձայնը բոլորովին կը պատչճէր մեկնաբանուած գործին:

Աւելի թատերական հանգամանք ունեցող այս ինքնազօր պատարագը հոգին վերացնող բազմաթիւ հանդարտ չերտեր ունի որոնք երբեմն կը խարանուին նուագախումբին թէ երգչախումբին իշխող ղրոշմով:

Մեներգիչներու քառեակին դժուարին դերերէն մին է առաւել կրքոտ մեղեդիները խորհուրդը կրօնական չունչով մը արտայայտել: Առանց սենթեւենթեալ հնչային վնտռտուքի. պարզօրէն բայց խորունկ:

Այդ ուղղութեամբ ևս Ժորժ Փրէթր ունէր պատասխանատու մեծ դեր, զոր կատարեց առաւելապէս ինքնավստահ վիպական ճգտումով, դոյց նօթատեւորով ու հզօր անհատականութեամբ: Մօտէն հրակելով պատարագին զանազան մասերուն առընչական ներդաշնակութեան:

Գալով մեներգիչներուն:

Քառեակը լաւ էր առանձին ու անարդար պիտի ըլլար չյիշել մեծծօ՝ Իրինա Արխիպովան, ամերիկացի թէնոր՝ Մարքուս Հաուք ու պաս՝ Ֆրանչէսքօ ս'Արթանեայի ելոյթները:

Վերապահութիւնս կը զոյանար՝ զանազան երգի զպրոցներու պատկանելով, զուգերգներու ընթացքին՝ նամանաւանդ մեծծոյի թէ պասի ներկայութեան՝ ըզղալի արտայայտչական տարբերող կատարումներուն:

Իսկ ամերիկացի ուժեղ թէնոր Մարքուս Հաուք յաղթած էր վերջին վայրկեանի հրաւիրեալը ըլլալու դժուարին պատասխանատուութեան, որմէ լաւագոյնս պիտայաւ օգտուիլ:

Չէ կարելի չանդրադառնալ սակայն առանձինն սոփրանօ Ցասմիկ Բաբեանի երաժչտական հասկացողութեան ու ճայնային յատկանչական կարողութիւններուն:

Վայրկեան մը՝ պատարագին մասին:

Եօթը մասերէ կազմուած գործը, նուագախումբ, երգչախումբ ու ճայնային քառեակի մեներգիչներուն համար, չուրջ մկկուկէս ժամ տեւողութեամբ, սկսած է բիւրեղանալ Վերտիլ մաքին մէջ, իր պաշտած բանաստեղծ գրող Մանծոնիի մահուընէ ետք: Ու անոր տարելիցին է որ Վերտի կրցած է իր իսկ ղեկավարութեամբ ներկայացնել 1874–ին հոգեհանգստեան պատարագը Սուրբ Մարկոս տաճարին մէջ ի Միլանօ, իբրեւ առաջին ունկնդրութիւն:

Գործը՝ սկիզբի երգչախմբային երկար մասին խիստ կարեւորութիւն կու տայ՝ «զայրոյթի պահը» մարդուն:

Հակակչռելով զայն վերջաբանով մը նոյնքան հրաչալի, որն է «ազատեա՛ զիս»ը սոփրանոյին, երգչախումբին ընկերակցութեամբ:

Հոս կարծես Վերտի զուգահեռ հեռատեսութեամբ կը զետեղէ երկու մտորումներ: Դժոխային անկարելի կեցութիւնը մահուան իրականութեան դիմաց: Ուր պիրար կը խաչաձեւեն սակայն անդիմադրելի վազորդային անոր անընդունելի բայց հասկանալի ոչնչացումը:

Վերտի չանացած ըլլար քարոզել համաչխարհային ազօթք մը մարդոց հոգեկան վերանորոգում պարգեւող երաժշտական երբեմն ընդվզեցուիչ ուժեղ մեղեդիներով: Ուր թմբկահարը իր թաւ հարուածներով կարծես վերջին վայրկեանները կ'աւետէ: «Ազատեա՛ զիս»ը Ցասմիկ Բաբեան լիակատար ու ներչընչուած նաեւ թէ Բ. աշխարհամարտին նացիներու սովամահ ըրած Հրեաները չեն կրնար Ողջակիզումի զոհեր նկատուիլ, այնքան ալ մեծ աղղեցութիւն չէ ունեցած «Թրքին»ի պլխաւոր ղեկավարին վրայ: «Ինտիփէնտրնք»ն ու «Թայմզ»ը ևս այդ նկրը վերջերս գործածած են: Թուրքերու առարկութիւնը յատկապէս անոր մասին կազրութեան «կոտորած» բառին դէմ: Նման պարագաներու ընդհանրապէս մենք կը սուզենք եւ առժամապէս մեր քաղաքարէնն կը հանենք խնդրոյ առարկայ նկարները: Բայց, հոս, հաւատացած ենք թէ մեր մակագրումը ճիշդ է եւ թէ ընդունելի չէ թրքական տեսակէտը որ չուած ներդաշնակօրէն զգայուն մեկ այդ բոլորը:

Վախը, կսկիծը, համոզումն ու սէրը հոգւոյն:

Ցասմիկ Բաբեան ունի ոչ միայն ճայնուժի վերին կարողութիւն, բարձր եր դաճայն, այլ նաեւ կէս ուժգին մեղմիկ ճայներու դաղտնիքը: Հիմնական յայտարականութիւնը ամենամօտիկ չեչտերուն նչանակայ դարձնելով անոնց ներհուն իմաստը:

Ու տակաւին Բաբեանի հնչածապ յատկութիւններուն կարգին, երկար պահած հնչիւններուն աստիճանաբար փոխելու կարողութիւնը: Եթէ աւելցուի բեմային իր պարզութիւնն ու նիստուածը, կը լրանայ յարգանք պարտադրող թրաս արուեստագէտին դիմագիծը, որուն առջեւ բացուած կ'երեւին համաչխարհային բեմերուն դռները:

Համերգը որ տեղի կու տայ այն զեղի սրտի գոհունակութեան որ տառապալից յուզումով մը լեցուցած էր հոգիդ այդ ժամուն եւ կը յամառի կառչիլ հոն յաջորդող օրերուն, անմոռանալի կը մնայ:

Մտքիդ խորը մխրճած է իր անապամանելի զօրութիւնը: Ցանցառ կը պատահի:

Վերտի ջանացած ըլլար քարոզել համաչխարհային ազօթք մը մարդոց հոգեկան վերանորոգում պարգեւող երաժշտական երբեմն ընդվզեցուիչ ուժեղ մեղեդիներով: Ուր թմբկահարը իր թաւ հարուածներով կարծես վերջին վայրկեանները կ'աւետէ: «Ազատեա՛ զիս»ը Ցասմիկ Բաբեան լիակատար ու ներչընչուած նաեւ թէ Բ. աշխարհամարտին նացիներու սովամահ ըրած Հրեաները չեն կրնար Ողջակիզումի զոհեր նկատուիլ, այնքան ալ մեծ աղղեցութիւն չէ ունեցած «Թրքին»ի պլխաւոր ղեկավարին վրայ: «Ինտիփէնտրնք»ն ու «Թայմզ»ը ևս այդ նկրը վերջերս գործածած են: Թուրքերու առարկութիւնը յատկապէս անոր մասին կազրութեան «կոտորած» բառին դէմ: Նման պարագաներու ընդհանրապէս մենք կը սուզենք եւ առժամապէս մեր քաղաքարէնն կը հանենք խնդրոյ առարկայ նկարները: Բայց, հոս, հաւատացած ենք թէ մեր մակագրումը ճիշդ է եւ թէ ընդունելի չէ թրքական տեսակէտը որ

ԹՈՒՐՔԻԱ ՆԿԱՐՆԵՐՈՒՆ ԱՀ ՉԻ ՀԱՆԴՈՒՐԺԵՐ

Թուրք մամուլը յայտնի զոհունակութեամբ Մարտի կէսին տեղեկացուց թէ Լոնտոնի Թուրք դեսպանին ազդեցիկ մէջ չամտութեամբ ծանօթ պատկերասրահի մը ցուցանմոյշներու չարքէն հանուած են 1915–ի Հայերու ցեղասպանութեան վերաբերող երեք լուսանկարներ: Ծանօթ լրագրող Ռ. Ֆիսք «Ինտիփէնտրնք» թերթին Մարտ 12–ի թիւին մէջ անդրադարձած է այդ միջամտութեան, դրելով.

«Թուրքիոյ իշխանութեան դէմքերը 1915–ի Հայերու ցեղասպանութեան ժխտումով չգոհանալով, կը փորձեն կասկածի ենթարկել Ա. աշխարհամարտի օրերուն մէկուկէս միլիոն հայ զոհերու վերաբերող լուսանկարներու հաւատարնոյթը: Թուրքիոյ Լոնտոնի դեսպանին նամակին վրայ «Հայելեան կեթթի» պատկերասրահը համաձայնած է ապանուած երեք Հայերու ծանօթ լուսանկար մը, արդիլք ըլլալով լրատփութիւններու կողմէ անոնց օգտագործումին: Այդ լուսանկարներէն մէկուն հեղինակն է Ամրմին Վեգները: Աղբիւր մը մէջ լինկած հայուհիի մը եւ երկու երիտասարդներու դիակները ցոյց տուող այդ նկարը տարիներով նոյն ցուցասրահը տրամադրած է չատ թերթերու: Վերջերս Լոնտոնի Թրքական դեսպանատունէն Ֆ. Հաքթանըը տտորագրութեամբ պատկերասրահին ղրկուած նամակ մը առարկած է լուսանկարին մատակարութեան դէմ ըսուած էր թէ սպանուածները թուրքերու կազմակերպած չարդերուն զոհեր են: Նամակատիրը պնդած է որ անոնք պարզապէս «սովամահ» եղած են եւ ոչ թէ չարդի զոհ:

Այս անօրինակ թէզը որ կ'ենթադրէ նաեւ թէ Բ. աշխարհամարտին նացիներու սովամահ ըրած Հրեաները չեն կրնար Ողջակիզումի զոհեր նկատուիլ, այնքան ալ մեծ աղղեցութիւն չէ ունեցած «Թրքին»ի պլխաւոր ղեկավարին վրայ: «Ինտիփէնտրնք»ն ու «Թայմզ»ը ևս այդ նկրը վերջերս գործածած են: Թուրքերու առարկութիւնը յատկապէս անոր մասին կազրութեան «կոտորած» բառին դէմ: Նման պարագաներու ընդհանրապէս մենք կը սուզենք եւ առժամապէս մեր քաղաքարէնն կը հանենք խնդրոյ առարկայ նկարները: Բայց, հոս, հաւատացած ենք թէ մեր մակագրումը ճիշդ է եւ թէ ընդունելի չէ թրքական տեսակէտը որ

Փարիզ, Մարտ 29

– ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ –

ՊԻՑԲՈՒՐԳԻ մէջ, Մարտ 21–ին կատարուած է Հրաչ Տասնապետեանի ազգային յուղարկաւորութիւնը: Ժամը 1-ին, Պուրճ – Համուտի կամուրջէն հրապարակ երկարող մայր ճամբուն վրայ հաւաքուած է խուռներամ բազմութիւն մը, փակ մնացած է Պուրճ – Համուտի շուկան: Ս. Դ. Հնչակեան կուսակցութեան թելադրանքով վաճառականներ եւ Խալիլ Պատտուի խանութները: Ծուղարկաւորութեան արարողութեան ընթացքին (Անթիլիասի Մայր Տաճար) դամբանական խօսած է Գեղամ Եպիսկոպոս Յաչերեան: Ապա, թափօրը ուղղուած է դէպի Պուրճ – Համուտի ազգային դերեզմանատունը, ուր արարողութեան աւարտին, Հ. Յ. Դ. Պանթէոնին մօտ, դամբանականներ արտասանուած են: Համազգայինի ճեմարանականներու կողմէ, խօսած է Տիգրան Ձիճպաշեան, Համազգայինի կեդր. վարչութեան կողմէ՝ Տօքթոր Յովհաննէս Թասլաքեան, Հ.Յ.Դ. Լիբանանի կեդր. Կոմիտէի կողմէ՝ Շահան Գանտահարեան, Հ.Յ.Դ. Բիւրոյի անունով՝ Երուանդ Փամպուքեան: Հուսկ, Հրաչ Տասնապետեանի մարմինը ամփոփուած է Հ.Յ.Դ. Պանթէոնին մէջ, մինչ դաշտահարական ընկերները կ'երգէին՝ «Վէրքերով լի»ն:

***

ՀԱԼԷՊի մէջ, Մարտ 27-ին, իր մահկանացուն կնքած է Յանօթ Մտաւորական, ակնարոյժ՝ Ռոպէր Ճէպէճեան: Ծնած էր 1908-ին, Այնթապ: Հալէպի մէջ, հիմնած էր ամենակատարեալ ակնարուժարանը եւ հնարած էր աչքի վիրահատութեան նոր ձեւ մը, որ իր համբաւը ապահոված էր: Միաժամանակ եղած է խնկարկու մը հայ մշակոյթի եւ արուեստի: Հալէպի պատմութեան նուիրած իր ուսումնասիրութիւններու կողքին, վրձինն ալ ձեռք առած է եւ ունի բազմաթիւ պաստառներ:

***

ՊԻՑԲՈՒՐԳԻ Հ. Բ. Ը. Միութեան Տէմիրճեան կեդրոնին մէջ, Մարտ 16–ին, կազմակերպութեամբ՝ Հ. Բ. Ը. Մ. – Հ. Ե. Ը Անդրանիկ Մշակութային Մարմնին, մեծարանքի երեկոյթ մը տեղի ունեցած է նուիրուած՝ մտաւորական, հրապարակագիր, ուսուցիչ եւ հոգեւորական դործիչ՝ Հ. Անդրանիկ Ծ. Վարդապետ՝ Կռանեանի: Տեղի ունեցած է նաեւ դիմեաճօն անոր վերջին հրատարակութեան «Լուսարձակը բաց վրաս» հատորին առթիւ: Ներկայ եղած են Հայաստանի դեսպան՝ Ա. Նաւասարդեան եւ բազմաթիւ անձնաւորութիւններ: Բացման խօսքը արտասանած է Արմէն Իւրնէչեան որ անդրադարձած է մեծարեալին վաստակին: Օրուան գլխաւոր բանախօսը՝ Սերոբ Աբոյեան ծանրացած է Ա. Վրդ. Կռանեանի ազգային եւ հանրային գործունէութեան վրայ, հրապարակագրական աշխատանքին, չեշտելով անոր հեռատեսութիւնը, յանդգնութիւնն ու խիզախ ոգին: Կռանեան Վարդապետին հոգեւոր եւ եկեղեցական դիմագիծը ներկայացուցած է Տօքթոր Մեսրոպ Վրդ. Թոփալեան, կեդրոնանալով անոր մտաւորական ու հոգեմտաւոր ներաշխարհին վրայ: Խօսք առած է նաեւ Հայաստանի դեսպանը՝ Ա. Նաւասարդեան, որ փոխանցած է Հայաստանի Արտաքին Նախարարութեան ողջոյնները, չեշտելով թէ վարդապետին վաստակը լայն արձագանգ գտած է նաեւ Հայաստան: Եզրափակիչ խօսքը արտասանած է Անդրանիկ Ծ. Վրդ. Կռանեան չնորհակալութեան եւ երախտագիտութեան ղգացումները փոխանցելով եւ կարդ մը մտքեր յայտնելով կեանքի եւ աշխատանքի մասին: Գեղարուեստական բաժինն ալ դործադրուած է, կիպրոսէն ժամանած «Գոհար» համոյթով, զոր ղեկավարած է Սեպուհ Աբգարեան:

***

ՊՈՒՐՃ ՀԱՄՈՒՏի թատերասրահին մէջ, Մարտ 18–ին, կազմակերպութեամբ Հ.Յ.Դ. Զաւարեան Ուսանողական Միութեան, յիշատակի ճեմարկ մը տեղի ունեցած է նուիրուած նահատակ ազատամարտիկ Մհեր Զուլհակեանի «Դէպի երկիրի զաղափարապաշտը» հատորին հրատարակութեան առթիւ («Զաւարեան մատենաշար»): Ներկայ եղած են Մարմնամարզութեան նախարար՝ Սեպուհ Յովհաննեան, Հայաստանի դեսպան՝ Արման Նաւասարդեան եւ բազմաթիւ այլ անձնաւորութիւններ: Մէկ վայրկեան յոտնկայս յարգելէ ետք Մ. Զուլհակեանի եւ Հրաչ Տասնապետեանի յիշատակը, Զաւարեան Ուսանողական Միութեան կողմէ խօսք առած է Սոնիա Քիլիճեան, որ անդրադարձած է Հ. Յ. Դաշնակցութեան ազգային – պաղաքական ոգիով սընուած ֆէտայիներու եւ մերօրեայ ազատամարտիկներու անձնազոհութեան եւ ծանրացած Մհեր Զուլհակեանի անձին վրայ: Ան ընդառաջելով «Դէպի երկիր» կոչին, արձագանգեց հնչող ահազանգին եւ մեկնեցաւ Արցախ: Օրուան բանախօսը եղած է Շանթ Եադուպեան որ վեր առած է Մ. Զուլհակեանի գործունէութեան եւ նահատակութեան փոխանցած խորհուրդը: Ապա, ներկաները ուղղուած են դէպի «ԶՈՄ»ի կեդրոնատեղին, ուր բացումը կատարուած է «Մհեր Զուլհակեան դրադարան»ին: «ԶՈՄ»ի անունով խօսք առած է Լորիկ Սապունճեան, որ ըսած է.– «Դաշնակցականի էութիւնը մարմնաւորելու համար հարկաւոր է Քրիստափորի մխոքը, Ռոստոմի կամքը եւ Զաւարեանի խիղճը»:

***

ՊՈՒՐՃ ՀԱՄՈՒՏի (Լիբանան) Յակոբ Տէր – Մելքոնեան սրահին մէջ, Մարտ 2-ին, տեղի ունեցած է Վարդանանց ճակատամարտի 1550–ամեակի նուիրուած ճեռնարկը, կազմակերպութեամբ Հայաստանեայց Առաքելական Եկեղեցւոյ Կիրակնօրեայ դպրոցներու Լիբանանի Թեմի Կրօնական Մարհուրդին եւ հովանաւորութեամբ Լիբանահայոց Թեմի առաջնորդ Գեղամ Եպիսկոպոս Յաչերեանի: Լիբանանի եւ Հայաստանի փոխերկիրներու ունկնդրութենէն ետք, բացման խօսքը արտասանած է Սեւան Դանիէլեան, որ յայտնած է թէ Կիրակնօրեայ դպրոցներու աշակերտները՝ իրրեւ յաջորդները Աւարայրի հերոսներուն, այս առնակատարութեամբ իրենց յարգանքի տուրքը կը մատուցանեն Վարդանանց սերունդին: Մարհուրդին կողմէ, խօսք առած է Պօղոս Քիւրտեան եւ անդրադարձած Աւարայրի ճակատամարտին ազգային եւ կրօնական բնոյթին: Օրուան գլխաւոր բանախօսը եղած է Մաշտոց Վրդ. Զօպանեան: Ան չեշտած է որ Վարդանանց ճակատամարտէն 1550 տարի ետք, տակաւին դոյութիւն ունին Յակիերներ, որոնք կը վառնդեն յաջորդ սերունդները: Հանդիսութեան փակման խօսքը արտասանած է Գեղամ Եպիսկոպոս Յաչերեան: Գործադրուած է գեղարուեստական յայտադիր մը:

***

ՊԷՅՐՈՒԹի Հայ Աւետարանական Ս. Եկեղեցւոյ հանդիսասրահին մէջ, Մարտ 11-ին, տեղի ունեցած է կրթական վաստակաւոր մշակներու մեծարանքի հանդիսութիւն մը եւ չքագրում, կազմակերպութեամբ Լիբանանի Հայ Աւետարանական Կրթական Մարհուրդին եւ հովանաւորութեամբ Մերձաւոր – Արեւելքի Հայ Աւետարանական Եկեղեցիներու Կեդրոնական Մարմնին: Մարհուրդի կողմէ, հայերէն եւ արաբերէն, խօսք առած է Ժան Յանճեան: Օրուան գլխաւոր բանախօսը եղած է Տօքթոր Ռոպըրթ Զորպաճեան ներկայացնելով ուսուցչին առաքելութիւնը: Մերձաւոր – Արեւելքի Հայ Աւետարանական Եկեղեցիներու Միութեան կողմէ արտայայտուած է Միութեան նախագահը՝ Մկրտիչ Գարակէօզեան: Ապա, անդրադառնալով 25–ամեայ վաստակ ունեցող ուսուցիչներու չքագրման, ան ըսած է որ կարեւորը տրիներու թիւը չէ, այլ՝ աշակերտներուն մչակումը: Շքադրումը կատարած է վեր. Մ. Գարակէօզեան: Արարողութենէն ետք, դործադրուած է գեղարուեստական յայտադիր մը:

***

ՊԷՅՐՈՒԹի Հայ Աւետարանական Ս. Եկեղեցւոյ հանդիսասրահին մէջ, Մարտ 11-ին, տեղի ունեցած է կրթական վաստակաւոր մշակներու մեծարանքի հանդիսութիւն մը եւ չքագրում, կազմակերպութեամբ Լիբանանի Հայ Աւետարանական Կրթական Մարհուրդին եւ հովանաւորութեամբ Մերձաւոր – Արեւելքի Հայ Աւետարանական Եկեղեցիներու Կեդրոնական Մարմնին: Մարհուրդի կողմէ, հայերէն եւ արաբերէն, խօսք առած է Ժան Յանճեան: Օրուան գլխաւոր բանախօսը եղած է Տօքթոր Ռոպըրթ Զորպաճեան ներկայացնելով ուսուցչին առաքելութիւնը: Մերձաւոր – Արեւելքի Հայ Աւետարանական Եկեղեցիներու Միութեան կողմէ արտայայտուած է Միութեան նախագահը՝ Մկրտիչ Գարակէօզեան: Ապա, անդրադառնալով 25–ամեայ վաստակ ունեցող ուսուցիչներու չքագրման, ան ըսած է որ կարեւորը տրիներու թիւը չէ, այլ՝ աշակերտներուն մչակումը: Շքադրումը կատարած է վեր. Մ. Գարակէօզեան: Արարողութենէն ետք, դործադրուած է գեղարուեստական յայտադիր մը:

սովամահ ըլլալը կատարածի համաձիլ չէ: Հարցը այն է որ Թուրքիա Եւրոպական Միութեան անդամակցելու դիմում ըրած է եւ կ'ուզէ իր պատմութիւնը անցած է եւ կ'ուզէ իր պատմութիւնը անցեալի անցանկալի տուեալներէն մաքրել. սակայն, ատիկա չընդունելի ընթացք չէ»:

Ք. Ֆիսք ապա կը դրէ թէ Թուրքիա օրէ օր աւելի մեծ դումարներ կը յատկացնէ թափ տալու Հայերու ցեղասպանութեան ժխտումին: Կը յիշէ ամերիկեան համալսարաններու մէջ ամպիոններու նկութեան կարգադրութիւնը հայ թաքսի որուն ընդհրկ պատասխաններ տարցանկի տակ կը դնեն ցեղասպանութեան մանրամասնութիւնները. կը յիշէ նաեւ անհեական ճամբով ճանաչումի պարագաներու պատասխան կանդնելու քաղաքականութիւնը, որ կիրարկուեցաւ վերջերս Ղրանայի պարագային:

«Հալքըն» պատկերասրահի վերատուքսներուն յայտնի եղած է որ Վեկնէրի պատկանող 1915 – 1916–ի այդ երեք լուսանկարներուն հեղինակի իրաւունքը կը պատկանի դերմանական պատմական դիտանի մը: Այդ պարագան հաստատած է Պէրլինի հայկական ցեղասպանութեան ներակրութեան կեդրոնին նախագահ Թեսա Հոֆման. ան վկայած է որ խնդրոյ առարկայ երեք լուսանկարներն ալ Վեկնէրին կը պատկանին եւ անոր ներկայացուցածները իսկապէս ցեղասպանութեան վկաներ են: Աւելցուցած է թէ լուսանկարներուն հեղինակի իրաւունքը ունի Շիլլէրի ազգականին արխիւը (Գերմանիա). հոն Վեկնէրի ունեցածներէն այլ նիւթեր ալ կան եւ վարչութիւնը հայկական կեդրոնին արտօնած է Հայերու ցեղասպանութեան ապընչուած լուսանկարներ պատճէնահանելու: Ըստ Թ. Հոֆմանի, Վեկնէրը հակառակ թուրքերու նախազգուշութեան, լուսանկարած է կոտորուած Հայերը, երբ այց առած է սուրիական անապատներուն մէջ գետեղուած կեդրոնացման թրքական ճամբարներուն:

ձակատագրի լինչ զաւեն հեղնանքով է որ «ինտիփէնտրնթ»ի հրատարակած երեք Հայերու այդ նոյն լուսանկարը առաջին անգամ 1915 Հոկտ. 18–ին լոյս տեսած է նոյնպէս՝ «Ինտիփէնտրնթ» կոչուած ամերիկեան պարբերականի մը մէջ: Այն առեն լուսանկարը արուած է հետեւեալ մակադրութեամբ. «Թրքական վայրագութեան այս երեք զոհերը տարագրութեան մէջ ծայրայեղ սովի ու զրկանքներու բաժին զարձած են անապատներուն մէջ ուր իրենց նման հազարաւորներ լքնաննուած են: Հոս կը տեսնէք անապատին մէջ գտնուած մօր մը ու երկու պատկին դիակները»: Իսկ լուսանկարին տեսը թերթին 1915 Հոկտեմբեր 18–ի թիւը հրատարակած է յօդուած մըն ալ, որ ունի "Ազարհին ծանօթ կրօնական բնոյթով կոտորածներէն ամենատարածունն ու ամէնին զազանայինը այսօր կը գործուի Թուրքիոյ մէջ"»:

Պատերազմի տարիներուն Հալէպ ապաստանած էր Հրաչ Տասնապետեան, որ ընտանիքով հաստատուած էր Պուրճ – Համուտի շուկան: Ան ուսանած էր Պէյրութի Համազգայինի ճեմարանին մէջ եւ ապա Հալէպի մէջ ստանձնած էր Համազգայինի տեղական կեդրոնի վարչութեան նախագահութիւնը: Ան ամուսնացած էր Սիրանոյշ Ասատուրեանի հետ եւ ունեցած էր երկու զաւակներ՝ Արա եւ Արմէն: Ան ամուսնացած էր Սիրանոյշ Ասատուրեանի հետ եւ ունեցած էր երկու զաւակներ՝ Արա եւ Արմէն: Ան ամուսնացած էր Սիրանոյշ Ասատուրեանի հետ եւ ունեցած էր երկու զաւակներ՝ Արա եւ Արմէն: Ան ամուսնացած էր Սիրանոյշ Ասատուրեանի հետ եւ ունեցած էր երկու զաւակներ՝ Արա եւ Արմէն:

ՄԻ ՀԱՅՈՒՀՈՒ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ

ՄԱՑՐԱՆՈՑՇ ՅԱԿՈԲԵԱՆ

ՏԷՐ–ՅԱԿՈԲԵՆՑ ՏՈՒՆԸ

1899–ի Հոկտեմբերին, գէնք ու ռազմամթերք տեղափոխելիս, Խանի խումբը կանգ է առնում հանգստանալու Ալաչկերտի Խաստուր գիւղում: Շատ չանցած թուրքական զօրքն ու համխոհները շրջապատում են գիւղը: Կռիւն սկսւում է գիւղում, յետոյ շրջակայ բլուրները տեղափոխւում: Խանի առաջնորդութեամբ ետ են մղում թշնամու բոլոր կատաղի յարձակները, ծանր կորուստներ պատճառում նրան, եւ նախքան էրզրումից օգնական զօրք կը հասնէր, գիշերով գաղտնի հեռանում: Այդ կռուից յետոյ Խանի խմբի անունը մեծ ժողովրդականութիւն ստացաւ:

1903–ի Սեպտեմբերի 17–ին Նեւրուզի 90 հեռեւակից բաղկացած խումբը եւ Խանի 50 հեծեալները Կարսի կողմերից հատեցին ռուս – թուրքական սահմանը: Գնում էին Սասուն՝ օգնութեան: Սակայն բասէնում՝ Իւղվերան, Խորասան, Սիտաղան գիւղերի մօտ թուրքական զօրքերը պաշարում են նրանց: Սկսւում է կատաղի ճակատամարտ, որը չարունակւում է մինչեւ Սեպտեմբերի 23–ը: Թուրքական կողմից գործի են դրւում թնդանօթներ, օդնական ուժեր են գալիս էրզրումից: Հայ քաջերը կռւում են մինչեւ վերջին փամփուշտը: Անհաւասար կռւում չարդում են թշնամուն, իրենք էլ ընկնում: Քչերը ողջ մնացին, ռազմամթերքը սպառուելուց յետոյ ցրուելով տարբեր կողմեր: Նահատակուածների թուում էր Գասպարը: Այդ կռւում ընկաւ նաեւ ինքը՝ Խանը:

Խանի անուան չուրջը ժողովուրդը առասպելական պատմութիւններ էր հիւսել եւ երգում էր.

Լուսին չկար, մուք գիշեր էր,
Մի խումբ կ'երթար արագ–արագ,
Տեսայ, որ բաջ Խանի խումբն էր՝
Զինուած էին մոսիններով:

Գասպարը նորապսակ է եղել, երբ հեռացել է տնից, իրեն նուիրելով ազգային–ազատագրական պայքարին, այդ իսկ պատճառով էլ ժառանգներ չի թողել: Կինը երկար տարիներ սպասել է, նոյնիսկ սեւ թուղթն ստանալուց յետոյ եւ մի այն տագրերի թոյլտուութեամբ է վերադարձել ծնողների մօտ:

Մհերը գործել է տեղում: Իրենց կազմակերպութեան ակտիւ անդամներից է եղել: Հանգանակութիւն էին կատարում, օգնում Աղբիւր Սերոբի խմբին. աւելի ուշ՝ Անդրանիկի: Մայրս յիշում էր, որ մի անգամ տեսել է Աղբիւր Սերոբի կնոջը՝ Սօսէին, որը եկել է մեր տուն եւ երկար զրուցել Մհերի հետ:

Համարձակ, քաջ մարդ է եղել Մհերը: Մի անգամ, ինչպէս է լինում, թուրքերի ձեռքն է ընկնում նրանց կազմակերպութեան անդամների ցուցակը, այլ փաստաթղթեր: Մհերը մի քանի ընկերներով ճանապարհին զարան է մտնում, եւ երբ թուրք պինուորները ձերբակալուածների հետ մօտենում են, յարձակւում, խլում են բոլոր փաստաթուղթերն ու ոչնչացնում, կանխելով յետագայ ձերբակալութիւնները: Դատարանում ոչ մի յանցանք չի յաջողւում ապացուցել, եւ բոլորը ազատւում են:

Մհերը երկրորդ կնոջից երեխաներ չունէր, իսկ առաջին կնոջից, որ մեռել էր դեռ զաղթից առաջ՝ երկու որդի: Կըրտսերը՝ Տիգրանը, մահացել է 1922–23թթ., իսկ աւագը՝ Արսէնը, սկզբում ապրում էր Գիւմրիի կողմերում, յետոյ՝ Թիֆլիսում: Մասնակցեց Երկրորդ աշխարհամարտին, վերադարձաւ չքանչանով պարգեւատրուած, յետոյ իրար հետք կորցրեցինք: Նրա միակ որդին՝ Յակոբը, զոհուել է նոյն աշխարհամարտում:

Մհերի երազանքը Հայաստանը ազատ ու անկախ, Հային իր գլխի տէրը տեսնելն էր: Որի համար էլ փաստօրէն 1921–ին արդէն այստեղ՝ Սովետական հռչակուած Հայաստանում ձերբակալուեց, բանտ ընկաւ ու զնդակահարուեց: Այս մասին համապատասխան տեղում աւելի մանրամասն կը պատմեմ:

Մանուկը չորս եղբայրներից աւագն էր ու ամենախոհեմը: Հօրից յետոյ ինքն է տունը զեկավարել, բոլորը նրան են ենթարկուել: Վախճանուել է 1918–ին՝ երկրորդ գաղթի ժամանակ, երբ իջեւանած են եղել էջմիածնում: Ունէր մէկ որդի՝ Մխիթարը, եւ երկու աղջիկ: Մը–խիթարը 1922–ից բնակութիւն հաստատեց Մարտունու չրջանի Ղալխարապա (Սառնաղբիւր) յետագայում ապաքնակեցուած գիւղում: Այստեղ էլ ապրեց մինչեւ մահ՝ մինչեւ 1949–ի Օգոստոսը: Բարի, հանգիստ մարդ էր: Նրա մահից յետոյ զաւակները՝ Լեւոնը, Անդրանիկը, Համլետը, Աղաբեկն ու Սաթենն տեղափոխեցին Սրարատ:

Ուզում եմ յիշատակել Սաթենի հետ կապուած մի դէպք:

1920–ի Նոյեմբերին, երբ երրորդ անգամ էինք Թուրքից Արեւելահայաստան զաղթել, նրանց ընտանիքը կանգ է առնում Ելենովկայի (այժմ՝ Սեւանի) չրջանի Ծաղկունք գիւղում: 11–րդ կարմիր բանակը ուր որ է Հայաստան պիտի մտնէր, եւ լուրեր են տարածւում, որ պոպոզաւորները (գլխարկի ձեւը նկատի առնելով, այդպէս էին անուանում բոլշեւիկներին) կացնահար են անում բոլոր զաղթականներին, այդ թուում եւ Մը–խիթարին: Սարսափահար Նանիկը ամուսնուն սոխում է, որ երեխաներին՝ Լեւոնին ու Սաթենին առած փախչի:

(Շար. 4)

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Պր. Կարապետ Գարոյեան, զաւակներն ու թոռները 1000 Ֆր. կը նուիրեն «Յառաջ»ին ի յիշատակ իրենց կնոջ, մօր եւ մեծ – մօր՝ Գայեանէ Գարոյեանի յիշատակին:

***

Նոյն տխուր առթիւ, Տիկին Անահիտ Յակոբեան 200 Ֆրանք կը նուիրէ «Յառաջ»ին:

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Տէր եւ Տիկին Օննիկ Առաքելեան 1000 Ֆրանք կը նուիրեն «Յառաջ»ին Տիկին Էքիլ Սետէֆի մահուան առթիւ:

***

Տէր եւ Տիկին Ժան – Փիէր Սետէֆ 1000 Ֆր. կը նուիրեն «Յառաջ»ին իրենց մօր՝ Էքիլ Սետէֆի յիշատակին:

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊԱՍԿԻ

Տիկին Էքիլ Սետէֆի մահուան առթիւ, Օր. Անահիտ Դարբինեան 300 Ֆր. կը նուիրէ Շաւիլի հայկական դպրոցին (ստանալ «Յառաջ»էն) եւ 300 Ֆր. «Յառաջ»ին:

ԸՍՏՓՈՓ ՍՓՈՒԹՅՈՒՆ

Ս. ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆԻ
ԵՒ
Խ. ԱՐԾՐՈՒՆԵԱՆԻ
ԳՈՐԾԵՐՈՒ ՅՈՒՅԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

Ապրիլ 3-էն 14, Սամուէլ Համբարձումեանի եւ Խաուար Արծրունեանի գործերը կը ներկայացնէ Իվարթ ցուցասրահը (Galerie Yvart, 92, rue Blomet, Paris 15e) *երկուշաբթիէն Շաբաթ, ժամը 13–էն 19:*

(Շար. Ա. Էջէն)

նորոգման դէմ եղան կանաչներն ու համայնավարները, ինչպէս նաեւ 30 Էմ – Փէ – Էմ, 30 Իւ – Տէ – Էֆ, 32 Տէ – Էլ (Ազատական Ժողովրդավարութիւն – Ա. Մատըէն) եւ երեք չարձանագրուած, վեց աջեր ալ ձեռնպահ մնացին: Օրինագիծը Ծերակոյտին կը ներկայացուի Ապրիլ 17–ին եւ Ազգ. Ժողովի վերջնական քուէարկութեան կը դրուի Ապրիլ 24–ին: Փոխոխութեան ընդունուիլը ապահով է:

ՈՒԱՇԻՆԿԹՐԸՆ «ցաւ» յայտնած է ամերիկեան օգնաւին բախումին առթիւ, որու հետեւանքով չինացի օդաչուն մեռաւ, բայց, ներողութիւն չէ խնդրած, ինչպէս կը պահանջէր փեքին: Ներկայիս, երկու երկիրներն ալ կը ջանան մթնոլորտը մեղմացնել:

ԻՍՐԱՑԻԼ պատերազմական թռոանները-ով յարձակում կը գործէ պաղեստինեան շրջաններուն վրայ: Ապրիլ 3–ին, ռմբակոծած էր կրկին Գազայի պաղեստինեան ապահովութեան ուժերը: 60 վիրաւոր կար, ոմանք ծանր վիճակի մէջ: Կողմերը միշտ կը փորձեն վերջ տալ բռնութեան եւ այդ նպատակաւ, երկու ամիս է առաջին անգամ ըլլալով, խորհրդակցի եւ պաղեստինցի բարձրաստիճան պետական պաշտօնեաներ հանդիպում ունեցան Ապրիլ 4–ին Աթէնք, տնտեսական համագործակցութեան մը շրջանակին մէջ: Իսրայէլի Արտաքին նախարարը յայտարարած է թէ տեսակցած է պաղեստինցի երկու նախարարներու հետ: Իրենց խօսակցութիւնները կեդրոնացած են առժամեայ համաձայնագրերու գործադրութեան եւ բանակցութեանց վերսկսման վրայ:

ԱՆԳԱՐԱՑԻ մէջ, շուրջ 5000 փոքր առեւտրականներ գոյց մը բռած են Ապրիլ 4–ին, պահանջելով կառավարութեան հրաժարումը, բողոքելով տնտեսական տագնապին առեղծած ծանր վիճակին դէմ. «առեւտրականները անանկացած են» բացագանչած են: Ոստիկանութիւնը արգելք հանդիսացած է որ կեդրոն հասնին: Ցոյցեր եղած են նաեւ Մերսին: Փետր. 22–էն ի վեր, թրքական դրամը իր արժէքին 40%–ը կորսնցուցած է:

ԺՈՍՓէն հարցազրոյց մը չնորհելով պատուի մամուլին (15 Թերթերու) յայտարարած է որ կրնայ թեկնածու չըլլալ նախագահական ընտրութեան: Ըստ ոմանց, կրնայ կատակ մը ըլլալ, ըստ ուրիշներու սպառնալիք մը՝ բազմատարբ նեծամասնութեան:

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆի հեռատեսիլի էն – Թի – վի կայանի «գրաւումը» պետութեան կողմէ, բաւական աղմուկ հանած է եւ խմբագրական կազմը պաշտօնական դիմադրութեան դիմած է: Լրատուութեան տնօրէնը՝ Կրիուչեւսկի յայտարարած է.– «Վ. Պուտին կ'ուզէ մեր խերն անիծել: Ինք է որ էն – Թի – վի-ի դէմ պայքարը կը մղէ: Բայց պիտի չձգենք: Այս ամբողջը օրինաւոր չէ»:

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ
HAMASKAÏNE
ՓԱՐԻԶ

ՁԱՅԿՈՒԱՆ ՁԱՁ

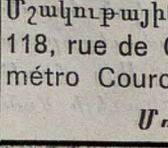
Հաճելի մթնոլորտ: Հաւկթախաղ, վիճակահանութիւն ... Կիրակի Ապրիլ 15, ժամը 12·30–էն սկսեալ

«Ալ Ուատի» ճաշարանը
153-155, rue de Lourmel, 75015 Paris

Տեղերը սահմանափակ: Ապահովելու համար հեռաձայնել՝

01 43 76 67 37
01 45 93 00 25

11EME CYCLE DE LECTURES PUBLIQUES D'ŒUVRES DE DRAMATURGES ARMENIENS
Direction: ARBY OVANESSIAN
ՀԱՅ ԹԱՏԵՐԱԳԻՐՆԵՐՈՒ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ԸՆԹԵՐՑՈՒՄՆԵՐՈՒ 11ՐԴ ՇԱՐՔ
Կազմակերպութեամբ՝

ՀԱՅ ԹԱՏՐՈՆԻ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ
Ղեկավար՝ ԱՐԲԻ ՕՎԱՆՆԻՍԵԱՆ
2001 ՓԱՐԻԶ
ԼԵԻՈՆ ՄԱՆՈՒԷԼԵԱՆՑ
ՍԱՍՈՒՆՑԻ ԴԱՒԻԹ ԵՒ ՄՍՐԱՄԵԼԻՔ
Դրամատիկական պոէմա
Դիւցազնական ժամանակներից
Վայրը՝ Սասուն եւ Մըսր
Նիւթը շօշափում է դիւցազնական ժամանակներից ծնունդ առած, Սասունցի Դաւթի յայտնի պատումը: Այն միաժամանակ էպոսի անդրանիկ թատերական մշակումն է...
Ծրագրի տեւողութիւնը՝ երկու ժամ
Կիրակի, Ապրիլ 8, ժամը 16–ին
«ԱՎԵՏ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ»
Մշակութային կեդրոն
118, rue de Courcelles - Paris 17e
métro Courcelles
Մուտքը՝ 30 Ֆր.

ԺԱՄԱՆԱԿԱՑՈՒԹԻՒՆ

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ՇԱԲԱԹ, Ապրիլ 7
ԽԱ. օր Մեծի Պահոց:
Տօն Աւետման Սրբուհւոյ Աստուածածնի
Ժամը 10–ին պատարագ կը մատուցուի Խորանը բացուած: «Տէր Ողորմեա»ի ժամանակ Խորանը վերստին կը ծածկուի:
կը պատարագէ՝
ՄԻՒՌՈՆ ՎՐԴ. ԳԼՎԼԳԵԱՆ

***

Ցիշատակ Յարութեանն Ղազարու
Ժամը 16·30–ին՝ ԿԻՐԱԿՄՈՒՏԻ ժամերգութիւն կը կատարուի, որու ընթացքին Խորանը կը բացուի:

ԿԻՐԱԿԻ, Ապրիլ 8
ԾԱՂԿԱԶԱՐԴ
Սկիզբ ժամերգութեանց ժամը 8·30–ին:
Պատարագ ժամը 10·30–ին:
կը պատարագէ՝
ԱԻԵՏԻՍ Ա. ՔՀՆԱ. ՊԱԼԼԳԵԱՆ
Դռնբացէք՝ ժամը 16–ին:

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ, Ապրիլ 10
Ցիշատակ տասը կուսանաց:
Ժամերգութիւն կը կատարուի ժամը 16·30–ին:

Ս. ՊՕՂՈՍ–ՊԵՏՐՈՍ ԱՒՖՈՐՎԻԼ

ԿԻՐԱԿԻ, Ապրիլ 8
ԾԱՂԿԱԶԱՐԴ
Սկիզբ ժամերգութեանց ժամը 9–ին:
Պատարագ՝ ժամը 10·30–ին:
Դռնբացէք՝ ժամը 17–ին:

ՎԱՐԱԳԱՑ Ս. ԽԱՉ ԱՐՆՈՒՎԻԼ

ԿԻՐԱԿԻ, Ապրիլ 8
ԾԱՂԿԱԶԱՐԴ
Պատարագ ժամը 10·30–ին:
Դռնբացէք՝ ժամը 16–ին:

Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ՇԱՒԻԼ

ԿԻՐԱԿԻ, Ապրիլ 8,
ԾԱՂԿԱԶԱՐԴ
Պատարագ՝ ժամը 10–ին,
Դռնբացէք՝ ժամը 12–ին:

Ս. ՄԱՐԻԱՄ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ ԻՍԻ

ԿԻՐԱԿԻ, Ապրիլ 8
ԾԱՂԿԱԶԱՐԴ
Ժամերգութիւն ժամը 9·30–ին:
Պատարագ ժամը 10·30–ին:
Դռնբացէք ժամը 16·30–ին:
ԱՐՆԻՒՇԱԲԹԻ, Ապրիլ 10
Տասը կուսանաց օր ժամը 17–ին ժամերգութիւն:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՑ ԽԱՉԻ Անիէդի Ակնունի մասնաճիւղի անդամական ընդհանուր ժողովը երկուշաբթի, Ապրիլ 9, ժամը 20·45–ին՝
Centre Administratif d'Asnières

Ս. ՅԱԿՈԲ - ԼԻՈՆ

ԿԻՐԱԿԻ, Ապրիլ 8
ԾԱՂԿԱԶԱՐԴ
Ժամերգութիւն՝ ժամը 8·45–ին:
Պատարագ ժամը 10–ին:
Օրուան պատարագիչը կը մատուցանէ՝
ԻՍԱՀԱԿ Ա. ՔՀՆԱ. ՀԷՔԻՄԵԱՆ
կը քարոզէ՝
ՆՈՐՎԱՆ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՋԱՔԱՐԵԱՆ
Հայրապետական Պատուիրակի փոխանորդ Լիոնի եւ Ռոն – Ալփի Հայոց
Երեկոյեան Դռնբացէք՝ ժամը 16–ին:

***

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ, Ապրիլ 10,
Ցիշատակ տասը կուսանաց:
Երեկոյեան ժամերգութիւն ժամը 16–ին:

ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆԶԱՑ ՄԱՐՏԻՐՈՍԻ ՄԱՑՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

ԿԻՐԱԿԻ, Ապրիլ 8
ԾԱՂԿԱԶԱՐԴ
Ժամերգութիւն ժամը 8·30–ին:
Պատարագ՝ ժամը 10–ին:
կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՋԱՏԻԿ ՎՐԴ. ԱԻԵՏԻՔԵԱՆ
Ժամը 17–ին Դռնբացէք:

ՍԷՆ–ԼՈՒԻ — Ս. ԳԷՈՐԳ

ԿԻՐԱԿԻ, Ապրիլ 8
ԾԱՂԿԱԶԱՐԴ
Պատարագ ժամը 10–ին:
կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՇԱՀԱՆ Ա. ՔՀՆԱ. ՏԷՏԷԵԱՆ
Պատարագի աւարտին Դռնբացէքի աղօթք:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Տաճարի Հոգեբարձութիւնը Ամանորի եւ Ս. Ծննդեան առթիւ չնորհակալութեամբ առացած է Իտալիոյ հետեւեալ նուէրները:

Գ. ՅԱՆԿ

Տիկին Լոռանս Ֆուրքատիէ 500 Ֆր., Տիկին Վարդուհի Սթէֆանօ 200 Ֆր., Զազըրասլան ընտանիք, Տիկին Հերմի Մատաթ 100–ական Ֆր., Պր. Պերճ Գալայճեան 2500 Ֆր., Տիկին Գայեանէ Գոբոյեան 500 Ֆր., Տիկին Ռոզա Սամոյեան 100 Ֆր., Տիկին Արփինէ Սէրվիեան 200 Ֆր., Տիկին Ց. Թէքնէճեան 200 Ֆրանք, Տիկին Մարի Սաթճեան 100 Ֆրանք, Տէր եւ Տիկին Յովսէփ Զիլինկիրեան 150 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Արթին Մինասեան, Տիկին Սոնա Գուլումճեան, Տէր եւ Տիկին Կարապետ Տիւզեան, Տէր եւ Տիկին Դէորդ Տէյիրմէնճաչ 200–ական Ֆրանք, Տիկին Սալբի Պողոսեան, Տէր եւ Տիկին Ազնաւուրեան 1000–ական Ֆրանք, Էօրսի Էքմէլօ 810 Ֆր., Տիկին Մասիս Փափազեան 300 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Արխոտակէս Պալեան 100 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Ժիրայր Փեհլիվան 700 Ֆր., Տիկին Հէլէն Ռէյճէփօփուլոս՝ 2000 Ֆրանք, Պր. Վարդգէս Գարակէօզեան 50 Ֆր., Պր. Էլի Գուզուրահայեան 1000 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Յակոբ Էօմմէզեան 100 Ֆր.:

(Շար.)

DANS LE CADRE DU 1700ème ANNIVERSAIRE DE L'ADOPTION OFFICIELLE DU CHRISTIANISME EN ARMENIE

PELERINAGE EN ARMENIE
DU LUNDI 7 AU LUNDI 14 MAI

organisé par
LA CATHEDRALE APOSTOLIQUE ARMENIENNE DE PARIS

Participation aux frais : **8.900 F**
Le tarif comprend :
— Le vol Paris — Erevan — Paris
— Hébergement à l'Hôtel Ani (****) en pension complète + Visites et déplacements en autocar privé avec guide francophone.
Date limite des résérvations : 25 avril
Pour toute information contacter :
□ Secrétariat de la Cathédrale : **01 43 59 67 03**
□ Père Avédis BALEKIAN : **01 46 62 01 29**
□ Madame Margot KOKORIAN : **01 47 43 12 66.**
IMPORTANT: *Passeport valide au moins 6 mois avant la date de retour*

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 PARIS
SIRET : 571 027 317 000 15 Commission paritaire : No 55935

ՇԱԲԱԹ – ԿԻՐԱԿԻ
ԱՊՐԻԼ 7-8
SAMEDI - DIMANCHE
7-8 AVRIL
2001
LE NUMERO : 6,00 F

ՀԱՅՐԱՒԱՌ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 1·400 Ֆ· — Վեցամսեայ : 725 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·650 Ֆ· (Ամէնօրեայ առաքում)
1·500 Ֆ· (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ·
C.C.P. PARIS 15069-82 E

76րդ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20·142 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 76e ANNEE — N° 20.142

ՓԻ ՈՒԷՍԹ

ԲԱՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ԿԸ ՇԱՐՈՒՆԱԿՈՒԻՆ

Հասկնալի եւ ընդունուած բան է որ քաղաքական հարցի մը բանակցութիւններուն հականէն մասին լուր չհաղորդուի, մինչեւ որ վերջնական արդիւնք մը ձեռք ձգուի: Սակայն, ինչ կը վերաբերի ՓԻ ՈՒԷՍԹի, Ռ. Քոչարեանի եւ Հ. Ալիեւի հետ Մինսկի խումբին երեք նախագահներուն տարած բանակցութիւններուն մէջնուկին մասին որոշ կարծիք մը կազմելու բաւարար են լրատուութիւններուն տեղեկութիւնները որոնց մեծ մասը կը գրաւեն երկու նախագահներուն պըտոյտները, կղզիին ներկային ու անցեալին մասին լուրեր եւ միջնորդներու չքնաղակին հաւաստումները թէ ամէն բան չատ լաւ կ'ընթանայ...:

Այսպէս, տարբեր չէ Ապրիլ 5–ի օրուան վերաբերող տեղեկատուութիւն ալ· կըզպիին վրայ ուր կ'ըսուի թէ Է. Հեմինգուէյ իր «Հրաժեշտ Զէնքերուն» գործը գրած է ուր պատերազմին արհաւիրքը նկարագրուած է, երկու նախագահները տակաւին առանձին հանդիպում չեն ունեցած, միջնորդները աշխուժօրէն կ'աշխատին փոխադարձ զիջումներով համաձայնութիւն մը գոյացնելու: Ամէնէն լաւատեսը ըլլալ կը թուի Մինսկի խումբին ԱՄՆ–ու նախագահը Գ. Գաւանօ որ ըսած է թէ խաղաղութիւնը իրականութիւն դառնալու մօտ է, մինչեւ հիմակուան խօսակցութիւնները չատ արդիւնաւոր եղած են, մինչ Ֆրանսայի նախագահը՝ Ժ.-Ժ. Կայսը յայտնած է թէ տակաւին տարակարծութիւններ կան կողմերուն միջեւ:

Նոյն չջնանակին պատկանող աղբիւրներ կ'ըսեն նաեւ թէ նոր առաջարկներ ներկայացուած են կողմերուն, սակայն անոց մասին ալ որեւէ մանրամասնութիւն չի տրուիր:

ՀԱՑԿԱԿԱՆ ՁԱԿԱՏ

ՀՈԿՏ. 27-Ի ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆ ՄԸ ԿԱՐ

Հոկտ. 27–ի Մորհրդարանին սպանդին դատավարութիւնը որ յետաձգուած էր որպէսզի դվխաւոր ամբաստանեալ Նաիրի Ցունանեան կարենայ ծանօթանալ ամբողջ թղթածրարին, վերսկսած է Ապրիլ 5–ին: Նիստը ծառայած է Ն. Ցունանեանի առանձնաշնորհեալի ամբաստանութեան նոր օրինակի մը արձանագրութեան, քանի որ ան պահանջած է վինքը ազատ արձակել մինչեւ դատավարութեան աւարտը...: Երբ դատաւոր Ուզունեան մերժած է այդ պահանջը, Ն. Ցունանեան յայտարարած է թէ ինք ալ կը մերժէ պատասխանել հարցումներուն, պատճառաբանելով որ իր ձերբակալութիւնը ապօրինի է:

Դատարանին դուրսը, զոհերու հարազատներէն հարիւր հոգիի չափ մարդ հաւաքուած է, պահանջելով որ խիստ պատիժ տրուի ամբաստանեալներուն: Անոնց մէջ գտնուած են նախկին վարչապետ Ա. Սարգսեան եւ վերջերս հիմնուած «Հանրապետութիւն» կուսակցութեան ղեկավարները. կուսակցապետ Ա. Բագդեան լրագրողներուն ըսած է թէ Ռ. Քոչարեանի ընդդիմադիր իրենց կուսակցութիւնը քաղաքական պայքարի պիտի ձեռնարկէ, եթէ իշխանութիւնները չլուծեն այս հարցը:

ՀԱՑԿԱԿԱՆ ՈՒ ԱԴՐԲԵՋԱՆԱԿԱՆ ՏԵՍԱԿԵՏՆԵՐ ՔԻ ՈՒԷՍԹԻ ԲԱՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒՆ ՄԱՍԻՆ

Ադրբեջանական հեռատեսիլի անկախ կայանի մը հարցումներուն պատասխանելով ԼՂՀ Արտաքին գործերու նախարար Նայիրա Մելքումեան Ապրիլ 4–ին ըսած է թէ Ռ. Քոչարեանի ու Հ. Ալիեւի նոր հանդիպումը կարեւոր քայլ մըն է Ղարաբաղի հակամարտութեան լուծումի հոլովոյթին մէջ: Այսուհանդերձ, աւելցուցած է, վերջնական կարգաւորումը միայն կրնայ կարելի ըլլալ ԼՂՀ ներկայացուցիչներուն բանակցութիւններուն մասնակցութեամբ: Հեռաձայնով տուած բացատրութիւններուն ընթացքին Ն. Մելքումեան ըսած է թէ իրենց

ՄԵՐ ՄՏԱՒՈՐ ԱՁԽԱՐՀԸ ՈՒՐ ԿԱՆԳՆԱԾ Է

Համաշխանգով կամ թերթերով ամէնօրեայ հաղորդուղղ լուրերը պէտք չէ մեզ խաբէութեան մղեն: Այսօր, Հայաստանի մշակութային – մտաւորական կեանքին մասին մենք համեմատաբար աւելի քիչ տեղեկութիւն ունինք, քան խորհրդային շրջանին: Գիրքեր կը տպուին, յօդուածներ կը գրուին, թերեւս բանավէճեր տեղի կ'ունենան, սակայն մեզի այս բոլորին խուլ արձագանգները կը հասնին: Գրեթէ տեղեկութիւն չունինք, թէ ի՞նչ գրականութիւն կը մշակուի Հայաստանի մէջ, ի՞նչ գիտական ուսումնասիրութիւններ լոյս տեսեր են, ի՞նչ կարեւոր յօդուածներ հրատարակուած են վերջին տասնամեակին: Մարդ կրնայ հարցնել՝ որո՞ւ հոգը այսօր, բայց մարդ կրնայ պատասխանել՝ անո՛ր, որ կը մերժէ ըսել «որո՞ւ հոգը այսօր»:

Միայն կարգ մը խմբագրատուներ, այլ ալ՝ եթէ հետամուտ են նման բանի, որոշ չափով դիրք ու թերթ կը ստանան, այդ ալ՝ բարի կամեցողութեան կամ բախտի բերումով: Սակայն, սովորական մահկանացուներուս համար այդ մխիթարութիւնը գոյութիւն չունի:

Այս վիճակէն թերեւս կարելի է ազատիանալ «Գարուն»ը, որ սրտաուռչ ճիգով – եւ վստահ ենք՝ հազար ու մէկ դժուարութիւններով – կը չարունակէ լոյս տեսնել եւ, աւելի՛ն, արտասահմանի ընթերցողին կը հասնի:

Մեր ձեռք անցած Օգոստոսի թիւէն տեղեկացանք, թէ Գիտութիւններու Ակադեմիայի Գրականութեան Հիմնարկին մէջ ժամանակակից հայ գրականութեան նուիրուած դիտաժողով մը տեղի ունեցած է, որուն ելոյթներէն հրատարակուած են Հիմնարկի տնօրէն Ատա Եղիազարեանի ներածական խօսքը եւ գրականագէտներ Թադեւոս Ազատեանի, Դաւիթ Գասպարեանի եւ Գր. Շահինեանի (պէկրութ) յօդուածները:

Մեր ուշադրութիւնը գրաւեց Թ. Ազատեանի յօդուածը, որ իր սովորական խարտիսին անկին («Գրականագիտութիւնը, գրականութիւնը, ժամանակը») բաւական անսովոր բովանդակութիւն ունէր: Ազատեան 1980-ական թուականներուն վերջերը «Գարուն»ի մէջ չահեկան, թարմ ու յանդուգն յօդուածներ հրատարակած էր արդի հայ գրականութեան հարցերուն մասին: Այնուհետեւ իր հետքը կորսնցուցած էինք, վերջին անգամ իր անունին հանդիպելով որպէս Խորէն Լուիս Պորխէսի «Երկու արքաներ, երկու լաբիւրինթոսներ» ժողովածուին (1994) խմբագիր: Շատ բան մեզի մատչելի չըլլալով, հնարաւոր է որ այս միջոցին այլ ելոյթներ ալ ունեցած ըլլայ, որոնց տեղեակ չենք:

Ազատեանի յօդուածը քանի մը հետաքրքրական ու ճիշդ բնորոշումներ ունի վերջին տասնամեակի հայաստանեան գրականութեան վիճակին մասին: Կ'արժէ սկսիլ իր մէջբերումով՝ 1989-ին «Գարուն»ի մէջ հրատարակուած իր մէկ յօդուածէն. –

«Ողջ հայ գրականութիւնը խեղդւում է դպրոցական ծրագրերում՝ դասաւանդման դպրոցականութիւնից... Բանասիրական փակուլտետներում ցամաքում է դասական բանասիրութիւնը, գրականագիտութիւնը մնում է վատ բանասիրութեան կոնդարմատի վրայ... Մի հայեացք ձգելով մեր նոր գրականագիտութեան պատմութեանը՝ չես կարող չփաստել, որ այն անցել է եւրոպական գրականագիտական մտքին հասընթաց ու փորձով՝ միմոլոգիական, կուլտուր – պատմական, հոգեբանական եւ այլն, ու յանկարծ ընդհատում է, բամահրելով շրջանցել է փորմալիզմը, ստրուկտուրալիզմը, ձեռ չի տալիս լեզուաբանութեան, նշանագիտութեան, ինֆորմացիայի տեսութեան վերընթաց հնարաւորութիւններին... Գրականութիւնը մնացեր է երեսի վրայ ընկած, գրականագիտութիւնը դարձել է յոտնկայս կենաց, մի խօսքով՝ մտքի ու մտաւորականութեան կաթնակաց բոլոր ախտանիշներով» («Գարուն», 89 – 3):

Կացութիւնը չատ չի թուիր փոխուած ըլլալ, որքան որ կարելի է դատել առենառէն հասնող յօդուածներէն թէ գիրքերէն: Թէեւ սկսած են յառաջ գալ առանձին անուններ, որոնք թարմ ըսելիք մը ունին, կամ առնուազն կը փորձեն տարբեր բաներ ըսել:

Ազատեանի համոզումով, Հայաստանի մէջ կատարուողը մեծ վերապահութեամբ կարելի է պրակտանպիտութիւն կոչել. – «Ան իր բոլոր լաւագոյն արտայայտութիւններով հիմնականում բանաստեղծութիւն, ցածրագոյն, սակայն տարածուածութեամբ գերիշխող՝ ֆենադատութիւն»: Այդ բանաստեղծական ախտանքի մասին ալ իր վերապահութիւնը ունի, այն իմաստով, որ տակաւին հայ դասական գրողներու դիտական հրատարակութիւնները չունինք: Ինչ որ ամբողջովին ճիշդ չէ, կը կարծենք, քանի որ ոմանց պարագային, այդ գործը կատարուած է: Սակայն, պէտք է վերյիշել, որ այդ աշխատանքը գոհացուցիչ չէ եղած, բնագրագիտական թերիներու, մեկնաբանական սխալներու թէ գրաքննութեան բերումով:

«Մեծ» մշակոյթներու պարագային, այդ գործը բաւական արագ կ'ընթանայ: Օրինակ, գոլոմպիացի նշանաւոր վիպասան Կապրիէլ Կարսիա Մարքէսի «Չարիւր տարուան մենութիւն» հռչակաւոր վէպը, որ 1967-ին հրատարակուած էր, արդէն 1980-ին բարձր մակարդակի դիտական հրատարակութիւն մը ունեցած է:

Ըստ Ազատեանի, գրականագիտութիւնը երկուքի կը բաժնուի. ակադեմական եւ համալսարանական: Առաջինը, խորքին մէջ, բուն գրականագիտութիւնն է, իսկ երկրորդը՝ քննադատութիւն: Վերջինիս պարագային, ան մինչեւ այսօր դուրս չի գար «"հայրենի եզերքի գրականութիւն", "բանաստեղծութեան ազգային ոգի", "խօսքի շիկացում", "ազգային ակունքներ" տնայնագործական արտայայտութիւններից»: Իր վերապահութիւնը կը չեշտէ վերյիշելով խորհրդային շրջանը, երբ քննադատութիւնը «գաղափարախօսական առաջին գործիք – միջոց էր, որով կարգաւորում, գնահատում եւ կանաչ ճանապարհ էր բացւում գրականութեան համար: Քննադատութիւն, որ այնքան հետեւողականօրէն էր արհամարհում տեքստը եւ այնքան ջանադրաբար էր աշխատում "ենթատեքստի վրայ", որ այդ շրջանի լաւագոյն գրողներն անգամ այնպէս են գրկուած "ենթատեքստից", որ տեքստն այլեւս անհնար է ընթերցել առանց այդ "կասկածելի միջնորդութեան"»:

Ի վերջոյ, քննադատներու «վերեւնէրից» թելադրուած վերաբերումն էր, որ դիրքի մը, հեղինակի մը ճակատագիրը կը սահմանէր: Դրական կամ բացասական առումով:

Գրականագիտութիւնը «գրականութիւնը մշակոյթ դարձնող միակ եղանակն է, որ ձեռք չի բարձրացնում գրականութեան իմիջ ուրոյնութեան վրայ»: Ի տարբերութիւն քննադատութեան, ան չի փորձեր սահմանել թէ ինչպէ՞ս պէտք է ըլլայ գրականութիւնը, այլ կը փորձէ հասկնալ ի՞նչ է այդ գրականութիւնը: Չէ՞ որ կ'ըսուի, թէ քննադատը ձախողած գրողն է: Առանց գրականագիտութեան, գրականութիւնը մշակութային ծիրի մը մէջ չի մտներ, քանի որ անհրաժեշտ է մշակոյթի մը, որ իր ամբողջութեան մէջ կարենայ տուեալ գրականութիւն մը հասկնալ: Ազատեան Չարենցի օրինակը կը բերէ, չեչտելով, որ Չարենց ունենալու մշակոյթ ունենալ չի նշանակեր, այլ՝ մշակոյթ պէտք է ունենալ, որպէսզի Չարենց մը հասկնալի դառնայ: Իր գնահատանքով, ներկայիս մշակութային առումով «տաղանդաւոր գրողներ եւ միջակ գրականութիւն» ունինք:

Ան կը հաստատէ, որ այս ուղղութեամբ Աբեղեանի երկհատոր հին գրականութեան պատմութիւնը իրեն համապատասխան ձեռնարկ չէ ունեցած այնուհետեւ: Աբեղեանի դարասկիզբի գրականագիտական ուղղութիւնը այսօր, դարավերջին, կը չարունակէ նոյնութեամբ մնալ որպէս հայ գրականագիտութեան թագն ու պըսակը: Իսկ արդի գրականութեան պարագային, հրապարակի վրայ են Գիտութիւններու Ակադեմիայի հրատարակած հինդատորեակը եւ հայ քննադատութեան նուիրուած երկհատորեակը:

Ինչ է, ըստ ամենայնի, առանց որակական գնահատումներ ընելու:

Դառնալով բուն գրականութեան, Ազատեան կը վերլուծէ արձակ ու բանաստեղծութիւն: Իր դասակարգումով, 1950-ական թուականներէն ի վեր հայ գրականութիւնը ենթակայութիւն մը ցոյց տուած է միջազգային զանազան հեղինակներու նկատմամբ: 1950 – 1970-ին՝ Հեմինկուէյ, գերմանացի Հայնրիխ Պէօլ (Վարդգէս Պետրոսեանի ուղղութիւն), Ֆոքնըր (Հրանտ Մաթեւոսեան), 1970-ականներու վերջերէն՝ Կարսիա Մարքէս (Լեւոն Խեչոյեան), Քաֆքա (Գուրգէն Խանջեան,) Պորխէս (Ազատ Այվազեան):

Ան կը ճշդէ երեք ուղղութիւն հայրենի ներկայ արձակին մէջ: Հրանտ Մաթեւոսեան, Ազատ Այվազեան եւ Վարդգէս Պետրոսեան: Մաթեւոսեան կը բնորոշէ Աբովեանէն ի վեր հայ գրականութեան ամենամեծ: Ազատուր Աբովեան հայ գրականութեան հերոսի եւ լեզուի խնդիրը բերած էր: Մաթեւոսեան վիճած է հերոսի եւ առաւել եւս լեզուի խնդիրը: Իր արձակը հայերէնի բարձրագոյն արտայայտութիւնն է, որուն լեզուի թնազանցութիւնը կը յայտրուէ (լեզու՝ լեզուի մասին): Այդ յայտրուած պանուած է յանձին Վարուժան Այվազեանի: Մաթեւոսեանի հունին մէջ, ըստ քննադատին, տարբեր պատճառներով երկու «անհետացած» անուններ քայած են՝ Վազգէն Սարգսեան եւ Վանօ Սիրապեղեան, եւ նորայայտ անուն մը՝ Լեւոն Խեչոյեան, որուն վերջին վէպին մէջ «Սեւ գիրք, ծանր բզէզ», «վերջապէս համադրւում են ժամանակ, գրականութիւն եւ իրականութիւն կարգերը»:

Ա. Այվազեանի ուղղութիւնը կը համարուի «հայկական ինտելեկտուալիզմ»ի սկիզբը, որուն համար արձակագրին խոհադրութիւնները (էսէ) նկատի առնուած են: Մեզի անյայտ այդ պրութիւններէն անդին, կարելի է ճշդել ու ըսել, թէ Այվազեանի ուղղութիւնը իրականին չարունակութիւնը չըլլալու է վերարժեւորումի կարօտ երեւոյթի մը՝ Կոստան Զարեանի այնքան ատորագնահատուած «հայկական ինտելեկտուալիզմ»ին:

Վերջին ուղղութիւնը՝ Վ. Պետրոսեանի անունով ներկայացուածը, «մշտապէս ուղեկցում է այն գրականութիւններին, որտեղ ժամանակը ընկալւում է որպէս հարկադրական ժամանակ, իսկ տյո ընկալումը՝ որպէս արուեստի գաղափարախօսութիւն»:

Առաջինը եւ երկրորդը անմիջական համակոտնեանները չեն, երրորդը երկուքի համակոտնեան է մխաժամանակ: Մէկ խօսքով՝ Մաթեւոսեանի եւ Այվազեանի դրականութիւնը կոչուած է իրենց ժամանակէն անցնելու, իսկ Վ. Պետրոսեանի պարադային՝ կը մնայ «ժամանակի չունչ»ին մէջ բանասարկուած, ըստ գրականագէտին:

Բանաստեղծութեան պարագային, ան կը բացատրէ, որ 1970-ական թուականներուն վոխարերութիւնը տիրական դարձած է, մտածողութեան ու աշխարհայեացքի վերածուելու աստիճան: Պարոյր Սեւակի բանաստեղծութիւնը, այլոց կողքին (Հենրիկ Էդոյեան, աւելի ուշ՝ Յակոբ Մովսէս), աւելի դիւրըմբռնելի էր, բայց իր պատճառաբանութիւնը ունէր հարկաւ. «Փոխաբերութիւնը դարձաւ բաղաքական յուսալիութեան բանալին, իրականում՝ այլախոհութեան ձեւ»: Մինչեւ իսկ Համօ Սահեանի – որ արտաքուստ չատ նախնական կը թուի, ի դէպ – «"անմեղ" բնապաշտութիւնը փոխաբերութեան փայլուն օրինակ է»:

Ըստ Ազատեանի, փոխաբերութեան անցնելու այս հոլովոյթը կը կրկնէ դասական իրադրի խորհրդապաշտութեան փորձառութիւնը: Իմաստները կը ծանրաբեռնուին եւ խօսքը կ'արժեզրկուի. ասոր հետեւանքը հակաքերթուածը կ'ըլլայ, կամ քաղաքական յեղաշրջումը՝ այլախոհութենէն փրկուելու համար: Ռուսական խորհրդապաշտութիւնը 1917 թուականի յեղափոխութիւնը յառաջ բերած է, իսկ փոխաբերութեան գաղափարակէտը Գորբաչովի վերակառուցումն եղած է:

Իրականութենէ այս փախուստը, որ վոխարերութեամբ նշուած է, հայ գրականութիւնը բնորոշող երեւոյթ մըն է: Հեղինակը երեք ցոյն նմոյշ կը բերէ. Բ. Աչխարհամարտի գրականութեան դասական գործոցները՝ Դ. Դեմիրճեանի «Վարդանանք» վէպը եւ Ն. Զարեանի «Վահան Գեղեցիկ» ողբերգութիւնը կը նկատէ, որոնք կապ չունին պատերազմական գրականութեան հետ («Պատերազմի մասին չբուարկուած "գլուխգործոցները" Օկուջավայի երգերի մէկ բառատողը չարժեն»): Խրուչովեան ձիւնհալը արձանագրած է Պարոյր Սեւակի «Վահրամ Փափազեանի գանգակատունը»ով, եւ քանի որ բանաստեղծին «Մարդը ափի մէջ» ժողովածուն պաշտօնական ընթերցողին կողմէ մնացած էր, ուրեմն քնակատարած «Եղիցի լոյս»ը պիտի արձիլուէր: Իսկ Գորբաչովի վերակառուցումին արդիւնքը Սերօ Խանզադեանի «Անդրանիկ» վէպն էր: Հետաքրքրական է, թէ ի՞նչ ձեւով մեր գրականութիւնը խուսափած է իրականութենէն՝ դիմելով պատմութեան, չէ թէ երբեմն պատմութիւնը արձագանգած է իրականութեան: Հոս ալ կարելի է Ազատեանի պնդումը. – «Գոյատեւում հակառակ իրականութեան եւ յաճախ ընդդէմ իրականութեան, եթէ չսեմ նաեւ ընդդէմ գրականութեան»:

Պէտք է ըսել, թէ յատկապէս յուղարկիչ է գրականագէտին փորձը՝ հայ մտաւորական կեանքի (Հայաստանի, բայց ի՞նչո՞ւ չէ՝ Սփիւռքի) բնորոշումին առթիւ. –

«Մեր մտաւոր կեանքում տիրապետող է եղել հակայեղափոխականութիւնը, այնինչ տեղի – անտեղի, դէպ եւ անդէպ չենք ունեցել ազգային աւանդականութիւն, ազգային մշակոյթ, ազգային տոպրակ, ազգային վարք ու վարքագիծ համապիտէներով (...): Եթէ մեր ազգային ատեքեանութիւնը կոչուած է կատարելու միմիայն ինքնապաշտպանական գործառոյթ, այդ դէպքում ողջ ազգը վերածւում է սեկտանտի՝ սեփական մշակոյթը դարձնելով բացառապէս աղանդաւորական (ընդգծումները բնագրային են. Վ. Մ.):

Այսինքն, սեւով ճերմակի վրայ գծած՝ կը բաւէ մեր մէջքին կոտրիլը հայրենատիրութեան անունով (փոխանակ թէ՝ Վարուժանին վերագրուած շնորհի խօսքին):

Յուսադրիչ՝ այն իմաստով, որ կը մարդիկ դեռ այս ուղղութեամբ կը մտածեն, ուրեմն յառաջընթացի եւ մտաւորական ներկայ լճացումի փոփոխութեան յոյս կարելի է ունենալ:

Եւ ո՛չ միայն ասիկա: Հետեւեալ բանաձեւումը իր ամբողջ ուժգնութեամբ պէտք է մեզ ստիպէ սթափելու եւ նոր դար իրական մուտք մը փորձելու. –

«(...) Երբ ՀԽՍՀ–ն վերածուել է ՀՀ-ի, Հայաստանը շարունակում է պահպանել վիթխարի կայսրութեան գաղափարախօսական միկրոմոդելը կեանքի գրեթէ բոլոր ոլորտներում: Այսինքն՝ հայ մտաւոր կեանքը XX. դարի աւարտին դեռ XX. չի մտել կամ որ նոյնն է՝ XX. դար է մնում համաձայն խնդիրներով»:

Դարձեալ կը հարցնենք՝ միայն Հայաստա՞նը:

Ժամանակն է, անկասկած, որ այս մեկնէտներով սկսի խօսակցութիւն մը, որ չվերածուի «պրոտոչրջիկային պրոյեկտի (նկատի ունինք Լոս – Անճըլըսի մէջ ապրիլ 7 – 8–ին գումարուող ժամանակակից հայ գրականութեան նուիրուած գիտաժողովը, որ հակառակ հրաւիրուած որոշ պատկառելի անուններու, ըստ մեր տեղեկութիւններուն աւելի պատրուակի կը նմանի), այլ հանդարտած ջուրերը խակաձի մղումի:

ՎԱՐԴԱՆ ՄԱՏԹԷՈՍԵԱՆ

Նիւ Ճըրզի

ԳԻՐՔԵՐՈՒ ՀԵՏ

ՔՆԱՐԻԿ ԱԻԱԳԵԱՆԻ

«ԱՄՆ ՀԱՅ ԳԱՂՈՒԹԻ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ» ԳԻՐՔԸ

ՀՐԱՆԴ ԱՃԵՄԵԱՆ

Հայաստանի Գիտութիւններու Ակադեմիայի պատմութեան հիմնարկի «Գիտութիւն» հրատարակչատունէն լոյս տեսած է պատմաբան Քնարիկ Աւագեանի «Ամերիկայի Միացեալ – Նահանգներուն հայ գաղութի պատմութիւնը» գիտական աշխատութիւնը, որ կ'ընդգրկէ սկիզբէն (1618 թ.) մինչեւ 1924 թուականի ժամանակաշրջանը, այսինքն այն օրէն, երբ առաջին Հայը՝ Ճոն Մարթին Հայը, ոտք կը դնէր Միացեալ – Նահանգներ: Գիրքը հրատարակուած է Հայ Աւետարանական Համաշխարհային Ծառայութեան քարտուղար վերապատուելի Մովսէս Ճանպազեանի հովանաւորութեամբ:

Պատմաբան Տոքթոր Քնարիկ Աւագեան վոխարերութեամբ նշուած է, հայ գրականութիւնը բնորոշող երեւոյթ մըն է: Հեղինակը երեք ցոյն նմոյշ կը բերէ. Բ. Աչխարհամարտի գրականութեան դասական գործոցները՝ Դ. Դեմիրճեանի «Վարդանանք» վէպը եւ Ն. Զարեանի «Վահան Գեղեցիկ» ողբերգութիւնը կը նկատէ, որոնք կապ չունին պատերազմական գրականութեան հետ («Պատերազմի մասին չբուարկուած "գլուխգործոցները" Օկուջավայի երգերի մէկ բառատողը չարժեն»): Խրուչովեան ձիւնհալը արձանագրած է Պարոյր Սեւակի «Վահրամ Փափազեանի գանգակատունը»ով, եւ քանի որ բանաստեղծին «Մարդը ափի մէջ» ժողովածուն պաշտօնական ընթերցողին կողմէ մնացած էր, ուրեմն քնակատարած «Եղիցի լոյս»ը պիտի արձիլուէր: Իսկ Գորբաչովի վերակառուցումին արդիւնքը Սերօ Խանզադեանի «Անդրանիկ» վէպն էր: Հետաքրքրական է, թէ ի՞նչ ձեւով մեր գրականութիւնը խուսափած է իրականութենէն՝ դիմելով պատմութեան, չէ թէ երբեմն պատմութիւնը արձագանգած է իրականութեան: Հոս ալ կարելի է Ազատեանի պնդումը. – «Գոյատեւում հակառակ իրականութեան եւ յաճախ ընդդէմ իրականութեան, եթէ չսեմ նաեւ ընդդէմ գրականութեան»:

Պէտք է ըսել, թէ յատկապէս յուղարկիչ է գրականագէտին փորձը՝ հայ մտաւորական կեանքի (Հայաստանի, բայց ի՞նչո՞ւ չէ՝ Սփիւռքի) բնորոշումին առթիւ. –

«Մեր մտաւոր կեանքում տիրապետող է եղել հակայեղափոխականութիւնը, այնինչ տեղի – անտեղի, դէպ եւ անդէպ չենք ունեցել ազգային աւանդականութիւն, ազգային մշակոյթ, ազգային տոպրակ, ազգային վարք ու վարքագիծ համապիտէներով (...): Եթէ մեր ազգային ատեքեանութիւնը կոչուած է կատարելու միմիայն ինքնապաշտպանական գործառոյթ, այդ դէպքում ողջ ազգը վերածւում է սեկտանտի՝ սեփական մշակոյթը դարձնելով բացառապէս աղանդաւորական (ընդգծումները բնագրային են. Վ. Մ.):

Այսինքն, սեւով ճերմակի վրայ գծած՝ կը բաւէ մեր մէջքին կոտրիլը հայրենատիրութեան անունով (փոխանակ թէ՝ Վարուժանին վերագրուած շնորհի խօսքին):

Յուսադրիչ՝ այն իմաստով, որ կան մարդիկ դեռ այս ուղղութեամբ կը մտածեն, ուրեմն յառաջընթացի եւ մտաւորական ներկայ լճացումի փոփոխութեան յոյս կարելի է ունենալ:

Եւ ո՛չ միայն ասիկա: Հետեւեալ բանաձեւումը իր ամբողջ ուժգնութեամբ պէտք է մեզ ստիպէ սթափելու եւ նոր դար իրական մուտք մը փորձելու. –

«(...) Երբ ՀԽՍՀ–ն վերածուել է ՀՀ-ի, Հայաստանը շարունակում է պահպանել վիթխարի կայսրութեան գաղափարախօսական միկրոմոդելը կեանքի գրեթէ բոլոր ոլորտներում: Այսինքն՝ հայ մտաւոր կեանքը XX. դարի աւարտին դեռ XX. չի մտել կամ որ նոյնն է՝ XX. դար է մնում համաձայն խնդիրներով»:

Դարձեալ կը հարցնենք՝ միայն Հայաստա՞նը:

Ժամանակն է, անկասկած, որ այս մեկնէտներով սկսի խօսակցութիւն մը, որ չվերածուի «պրոտոչրջիկային պրոյեկտի (նկատի ունինք Լոս – Անճըլըսի մէջ ապրիլ 7 – 8–ին գումարուող ժամանակակից հայ գրականութեան նուիրուած գիտաժողովը, որ հակառակ հրաւիրուած որոշ պատկառելի անուններու, ըստ մեր տեղեկութիւններուն աւելի պատրուակի կը նմանի), այլ հանդարտած ջուրերը խակաձի մղումի:

ՎԱՐԴԱՆ ՄԱՏԹԷՈՍԵԱՆ

Նիւ Ճըրզի

ՇԱԲԱԹԱԿԱՆ ԱԿՆԱՐԿ

ՀԱՅԿ. ԿԵԱՆՔԸ ԼՈՍ-ԱՆՃԼԼԵՍԻ ՄԷՋ

1700–ԱՄԵԱԿԻՆ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹ

Հոլիվուտ Ս. Յովհաննու կարապետ Եկեղեցւոյ մէջ, Մարտ 18–ի իրիկունը, տեղի ունեցած է գեղարուեստական ձեռնարկ մը, 1700–ամեակին նուիրուած, կազմակերպութեամբ Թ. Մ. Միութեան: Բացումը կատարելով Թէքէեան Մշակութային Միութեան Կեդր. Վարչութեան փոխ – առաջնորդ՝ Տօքթոր Կիրակոս Մինասեան, անդրադարձած է քրիստոնէութեան գերին՝ Հայ ժողովուրդի կազմաւորման, պահպանման եւ մշակոյթի հարստացման մէջ: Գեղարուեստական բաժնին հանդէս եկած են Նունէ Աւետիսեան՝ Գ. Էմինէն, Պ. Սեւակէն եւ Վ. Թէքէեանէն քերթուածներու արտասանութեամբ, երգչուհիներ՝ Սալբի Մայիլեան եւ Անահիտ Ներսիսեան՝ հայկական դասական, ժողովրդական եւ հայրենասիրական երգերու մեկնաբանութեամբ, դաշնակի ընկերակցութեամբ Թամթիանա Ջամճամեանի: Այս ձեռնարկը պիտի կրկնուի Մոնրէալի, Շիքակոյի, Նիւ – Ճըրզիի, Տիթրոյթի, Ֆիլատելֆիոյ եւ Ֆրէզնոյի մէջ:

*
**

ԱՐՇԱԿ ՏԻԳՐԱՆԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ 20–ԱՄԵԱԿԻ ՃԱՇԸ

Լոս – Անճլըսի «Արարատ» Հանրապետական Տան «Տէօքմէճեան» սրահին մէջ, Մարտ 24-ին, տեղի ունեցած է Հոլիվուտի Թէքէեան Մշակութային Միութեան Արշակ Տիգրանեան վարժարանի 20–ամեակի ճաշը, որուն ներկայ եղած են 425 հոգի: Յայտագիրը վարած է Բարսեղ Գաբրիէլեան: Խօսք առած են Ծնողաուսուցչական Միութեան առեներապետ Լաֆֆեան, հոգաբարձութեան առեներապետ Գէորգ Մանուսեան, տնօրէն Վարդգէս Գուրունեան, Թ. Մ. Մ. Կեդր. Վարչութեան առեներապետ Վարդգէս Պալեան եւ Հայաստանի աւագ հիւպատոս Վաղերի Մկրտումեան: Հանդանակուած է 75 հազար տոլար ի նպաստ դպրոցին:

ԼՐԱՏՈՒ

ԳՂՋՈՒԹԷ ԳՂՋՈՒԹ

ՄՈՆՐԷԱԼԻ Թէքէեան կեդրոնին մէջ, Մարտ 10–ին, ծանօթացման ընդունելութիւն մը կազմակերպուած է Գանատայի մօտ Հայաստանի դեսպան Արա Պապեանի հետ, տեղւոյն Թէքէեան Մշակութային Միութեան եւ ՌԱԿ–ի է. բարեգեան ակումբին կողմէ: Դեսպանը ներկայացուցած է ՌԱԿ–ի է. բարեգեան ակումբի առեներապետ տոքթ. Հրայր Տէր–Գէորգեան, տալով անոր կենսագրական դիծերը: Ապա, դեսպանը խօսք առած է, ընդհակառակին յայտնած թէ այսօր Հայաստանի մէջ կան բազմաթիւ դժուարութիւններ, սակայն զգուշացուցած է ըսելով թէ լրատու միջոցները ընդհանրապէս դէշ եւ ժխտական լուրերու նախապատուութիւն կու տան եւ ժողովուրդը տեղեակ չի պահուիր դրական իրագործումներէն: Հաւաքոյթը փակուած է հիւրասիրութեամբ:

*
**

ՄՈՆՐԷԱԼԻ Համալսարանի մէկ սրահին մէջ, Մարտ 10–ին, Գանատայի Հայ Կանանց Միութիւնը սեմինար մը կազմակերպած է նիւթ ունենալով հայ կնոջ դերը 21–րդ դարասկիզբին: Օրուան հանդիսավարը եղած է Նուրհան Ուգունեան, առաջին դասախօսն ալ՝ Տիկին Սօնա Զէյթլեան (Լոս–Անճըլըսէն հրաւիրուած). իրեն յաջորդած են Օր. Անի Տէմիրճեան (Օթաուայէն), Տիկին Խաթուն Թեմիրճեան: Այս վերջինը ֆրանսերէն արտայայտուած է: Պատուոյ հիւրը եղած է Տիկին Մարիվոն Քենասրճեան, որ յուշատախտակով մը պատուուած է: Հիւրասիրութենէ մը ետք գործադրուած է գեղարուեստական յայտագիր մը:

*
**

ՄՈՆՐԷԱԼԻ Համազգայինի «Սանահին» մանաճիւղի գրական յանձնախումբի գրադարանին մէջ, Մարտ 23–ին, ընթերցումի երեկոյթ մը տեղի ունեցած է նուիրուած Հայաստանէն երկու բանաստեղծուհիներու: Նուարդ Ազամեան ներկայացուցած է մրցանակակիր բանաստեղծուհի Լիլիթի «Հոգի եւ մարմին»ը հատորէն ընթերցումներ կատարելով: Նոյն իրիկունը ներկայացուցած է նաեւ Վիոլէթ Գրիգորեանի «Ճշմարիտ, ճշմարիտ եմ ասում» բանաստեղծութիւններու հատորը, ուր լոյս տեսած են բանաստեղծուհիին 19–25 տարեկանին գրած քերթուածները: Աւելթ եղած է նաեւ ծանօթանալու իր նոր հրատարակութեան՝ «Քաղաք» խորագրուած, ձեւաւորուած Իշխան Ձիներ պաշեանի կողմէ, Հուրի Աթթարեանի միջոցաւ:

ծնած է 1969–ին Երեւան, մտաւորականներու ընտանիքի մէջ: 1985–ին աւարտելէ ետք եղիչէ Զարենց անգլիական թեքումով միջնակարգ դպրոցը, ուսանած է Երեւանի պետական համալսարանի պատմութեան բաժնին մէջ, մասնագիտանալով ընդհանուր պատմութեան ճիւղին մէջ: Այնուհետեւ չարունակելով իր ուսումը պատմութեան հիմնարկի հայ պաղեստինեան բաժնին մէջ, քնարիկ Աւագեան պատրաստած է «ԱՄՆ հայ գաղութի պատմութիւնը սկիզբէն մինչեւ 1924» նիւթին չուրջ իր ատրոճաճառը, զոր պաշտպանելով 1995–ին, ստացած է պատմական գիտութիւններու թեկնածուի տիտղոսը: Գիտական իր ղեկավարներն էին Հայաստանի եւ Սփիւռքի մէջ: Մասնակցած է միջազգային գիտաժողովներու: Ներկայիս կը պաշտօնավարէ պատմութեան հիմնարկին մէջ եւ մաս կը կազմէ հայկական հանրագիտարանի խմբագրութեան, չարունակելով իր ուսումնասիրութիւնները Ամերիկայի հայ գաղութի նորագոյն շրջանի պատմութեան ուղղութեամբ:

240 էջնոց գիրքը բաղկացած է 4 գլուխներէ:

«Հայերը հսկայ Ամերիկայի Միացեալ Նահանգներ եւ Ամերիկահայ գաղութի կազմաւորումը» խորագիրը կրող առաջին գլուխին մէջ հեղինակը՝ հիմնուելով հայ եւ օտար 121 հրատարակութիւններու, 32 պարբերական հրատարակութիւններու եւ թերթերու հաղորդած տուեալներու, ինչպէս նաեւ Հայաստանի պատմութեան պետական կեդրոնական դիւանի եւ Թուրքիոյ Հայոց պատրիարքարանի դիւաններու նիւթերու վրայ, առարկայօրէն ներկայացուցած է ԺԵ. դարու սկիզբէն երեսպային դէպի հիւսիսային Ամերիկա Հայերու գաղթը, որ յաջորդող երկու դարերու ընթացքին սակաւաթիւ բնոյթ ունեցած է:

ԺԹ. դարու առաջին եւ մանաւանդ երկրորդ էջերին է որ Հայերու պանդխտութիւնը եւ գաղթը դէպի Միացեալ Նահանգներ ծաւալ ստացած է Թուրք կառավարութեան կողմէ հայ բիւզանդիոնի վրայ դրուած ծանր հարկերու, հայ բիւզանդիներու հողազրկումի, պատահներու մէջ կատարուող աւազակութիւններու, կողոպուտի եւ վերջապէս Հայերու նկատմամբ ծայր առած հալածանքներու հետեւանքով:

Հետազբօսական են այս գլուխին տակ հեղինակին կազմած աղիւսակները, ուր կը արուին աշխարհի զանազան երկիրներէն 1899 – 1923 Ամերիկա գաղթած Հայերու թիւերը, եղրակացնելով որ 1924–ի տուեալներու համաձայն Միացեալ – Նահանգներու տարբեր շրջանները հատուցած հայ բնակչութեան թիւը եղած է 150 հազար:

Յաւորին երկրորդ գլուխը յատկացուած է Միացեալ – Նահանգներու մէջ Հայերու տեղաբաշխումին, անոնց ընկերային – տնտեսական վիճակին, զբաղումներուն, կենսամակարդակին, կենցաղին ու բարքերուն: Հոս եւս, հեղինակը տուած է համապարփակ աղիւսակներ, որոնք այլասէս հետաքրքրական են: Այսպէս, տեղաբաշխումի աղիւսակէն կը պարզուի, որ 1899 – 1923 թուականներուն հայաշատ նահանգներ եղած են Իլլինոյը, Գալիֆորնիան, Գոնեդիքիդիը, Մասաչուսեցը, Նիւ – Եորքը, Ռոտ Այլընտը, Փենսիլվանիան եւ այլն:

Խօսելով Հայերու ձեռներէցութեան, ստեղծագործութեան, պարկեշտութեան չնորհիւ տեղացիներու կողմէ յարգուած ըլլալու հանգամանքին մասին, հեղինակը մանրամասն կերպով ներկայացուցած է երկրի տարբեր շրջաններու մէջ 1899–1917 թուականներուն Հայերու ձեռք ձգած յաջողութիւնները արհեստներու, առեւտուրի, դիւտութեան եւ արուեստի մարզերուն մէջ, ինչպէս նաեւ անոնց բերած նպաստը երկրի զարգացման:

Հետազբօսական պատկեր մը կը պարզէ 1899 – 1917 Ամերիկա մուտք գործած 55.067 հայ գաղթականներու զբաղումներու ներկայացնող աղիւսակը, որմէ կ'իմանանք որ Հայերը զբաղած են չուրջ 50 տարբեր արհեստներով: Այսպէս, նշուած ժամանակաշրջանին, ըստ ամերիկեան գաղթականական յանձնախումբի վիճակագրական տուեալներուն, եղած են 3594 կօշկակարներ, 2267 դերձակներ, 1419 հիւսներ, 718 սափրիչներ, 445 հացթուխներ, 205 մսագործներ, 62 ոսկերիչներ, 22 կազմարարներ եւ այլն: Նոյն թուականներուն կային նաեւ 334 ուսուցիչներ 107 հոգեւորականներ, 42 հարտարապետներ, 40 գրականագէտներ, 35 բժիշկներ, 32 արուեստագէտներ, 20 խմբագիրներ, 18 դերասաններ, 17 երաժիշտներ, 17 հարտարապետներ, 12 իրաւաբաններ եւ այլն: Հայերը ունեցած են նաեւ 17 պանդոկներ, 9 գրամատուներ եւ 8 դարձարաններ:

Ինչ կը վերաբերի Հայերու կենսամակարդակին, հեղինակը դիտել տուած է որ 1917 թուականի պատկերով, Ամերիկայի արեւելեան եւ կեդրոնական նահանգներու մէջ իրենց բնակարանները սեփականացուցած Հայերու թիւը եղած է 8,6 առ հարիւր, իսկ Գալիֆորնիոյ նահանգին մէջ Հայերու 75 առ հարիւրը տէր եղած է սեփական տան:

Քնարիկ Աւագեան իր աշխատութեան երրորդ գլուխը յատկացուցած է հանրային – քաղաքական յարաբերութիւններուն, անդրադառնալով ամերիկահայ միութիւններուն, կազմակերպութիւններուն, կուսակցութիւններուն, ընկերութիւններուն եւ ակումբներուն, որոնցմէ մաս մը կարճ, ուրիշներ երկար կեանք ունենալով ծաւալած են ազգօգուտ եւ հայրենանպաստ գործունէութիւններ, հիմնական նպատակ ունենալով օտարութեան մէջ ազգային նկարագրի, մայրենի լեզուի, աւանդութիւններու եւ սովորութիւններու պահպանումը:

Ամերիկայի մէջ առաջին կազմակերպուած միութիւնը հիմնուած է 1886–ին Նիւ – Եորքի մէջ՝ Հայկական Միութիւն անունով, որուն նպատակը եղած է «Ամերիկաբնակ Հայոց մէջ միութեան կապ ստեղծել, ազգային ղպացումներ մշակել եւ ազգօգուտ ձեռնարկներ ընել»: Արեւմտեան ափին առաջին հայկական կազմակերպութիւնը կը նկատուի 1889–ին Ֆրէզնոյի մէջ հիմնուած Հայ Օտարներու Ակումբը:

Հ. Ս.

(Մնացեալը յաջորդիվ)

ՄԻ ՀԱՑՈՒՀՈՒ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ

ՄԱՑՐԱՆՈՑՇ ՅԱԿՈԲԵԱՆ

ՏԷՐ–ՅԱԿՈԲԵՆՑ ՏՈՒՆԸ

Մելթաթն այդպէս էլ անում է: Երեխաները առած՝ Թեղենիս լեռնապատթով գնում է Ապարանի կողմերը: Ծաղկունց լեռներից իջնելիս ուժեղ բուք է սկսում: Մթնում է: Երեխաներից մէկին չալակում է, միւսին գիրկն առնում, բայց հնարաւոր չի լինում առաջ գնալ: Կիսաքանդ մի օբա է հանդիպում, ոչ կրակ, ոչ լոյս: Երեխաներին թողնում է այդտեղ, ինքը գնում մօտակայ գիւղը օգնութիւն խնդրելու: Բայց մինչեւ հասնում է այդ գիւղը (այն ժամանակ՝ իմըրլու, այժմ՝ Թթուջուր), բուքն աւելի է սաստկանում, մութը՝ խորանում: Հնարաւոր չի լինում եւ դառնալ, գալիս են լուսաբացին: Երեխաները չատ են սառած լինում: Սաբրոյի ոտքերի մատներն ու կրունկները սառչելու հետեւանքով ոչնչանում են, թաթերը մրնում փոքր, կարճ: Իսկ Լեւոնն անվնաս է մնում, որովհետեւ Սաբրոն նրա ոտքերն ու ձեռքերը պաշտպանում է դնելով իր կրծքին:

Երեխաներին կացնահար անելու հարցում նրանք սխալուեցին, բայց ահա բոլշեւիկեան գնդակին ու նոյնիսկ կացնին (Երեւանի բանտում) զոհ գնացին հայրերից չատերը: Փրկուել էին Թուրքական եաթաղանից, բոլշեւիկեան կարմիր տեռորի բերանն ընկան:

ՏԷՐ–ՅԱԿՈԲԻ ՄԵԼՕՆ

Մելօն իմ պապն է, Տէր–Յակոբի երկրորդ որդին:

Երիտասարդ ժամանակ ,պատմում էին, գեղեցիկ տղամարդ էր եղել, քնաւորութեամբ դիւրագրգիռ, դիտողութիւն չընդունող, բայց ինչքան արագ բռնկուող, նոյնքան արագ էլ հանդարտուող, անյիշաչար: Վերին աստիճանի ազնիւ էր, բարի:

Եղբայրների քաղաքական հայեացքներին չի յարել, բայց եւ չի հանդուրժել Թուրք պիտուորներին: Մի երկու անգամ նրանց քշել է գիւղից, անզէն դուրս գալով նրանց դէմ: Մի անգամ էլ, պատմում էին, կարել է կալով անցնող Թուրք պիտուորի ճանապարհը: Բռնել է ձիու սանձից, թէ՝ հարցրե՞լ ես, որ կալն ես մրտել: Թուրքը սպառնացել է, որ կը կրակի: Չի վախեցել, դարձեալ իրենն է պնդել: Ի վերջոյ Թուրքը կրակել է: Պապս ընկնում է՝ թեւից վիրաւոր, Թուրքն անցնում գնում: Գալիս են տանեցիները, տանում պապիս: Հեքիմ են բերում, որ գնդակը հանի թեւից: Ասում էին՝ աչքն անգամ չմարթեց. մինչ հեքիմը գնդակն էր հեռացնում, հանգիստ ծխում էր:

Իմ հաշուարկներով՝ պապս պէտք է ծնուած լինի 1865–66 թուերին: Այն ժամանակ վաղ էին ամուսնանում, ուրեմն, ամուսնացած կը լինի երեւի 1885–ին, հայրս էլ պիտի որ 1886–ի կամ 87–ի ծնունդ լինի:

Տաներկու զաւակ էր ունեցել պապս, բայց միայն երկուսն էին ողջ մնացել. հայրս՝ Յովսէփը եւ մի աղջիկ՝ Խանում անունով:

Պապիս որդիներից մէկը՝ Արեֆ անունով, մեռել է հինգ տարեկան հասակում, ընկնելով կարից: Ասում էին՝ չատ գեղեցիկ տղայ էր:

Իմ ծնուելուց առաջ (իսկ ես ծնուել եմ 1912–ի Ապրիլին՝ Զատկի օրերին), պապս բաժանուել է միւս եղբայրներից ու առանձին ապրել: Դրանից յետոյ մենք այլեւս հարուստ չենք եղել. միակ աշխատող ձեռքը եղել է հայրս՝ մենակ է վարել, ցանել, հնձել: Անասուններ քիչ ենք ունեցել: Տատս էլ մշտապէս ծանրացող է եղել, եւ տան գործերը լրիւ մնացել են մօրս վրայ:

Ժամանակից չուտ էր ծերացել պապս: Աղօթ չէր անում եմ ներա ճերմակահեր գլուխը, առաջուայ պէս գեղեցիկ դիմագծերը: Ահա քայլում է ձեռքերը մէջքին դրած: Կամ՝ դրան քարին նստած դուում է լինէ, որպէսզի ոգեւորուեմ, փոքրիկ դոյլով մօտակայ աղբիւրից ջուր բերեմ, լցնեմ դրան եռեւի գոմ կամ մեծ կաթսայի մէջ՝ տան կարիքների համար: Եւ էլի ուրիշ՝ կարճ, երազային, թեթեւ հուլի պէս չոյող պատկեր–յիշողութիւններ:

Տատս իր հետ որպէս օժիտ է բերել մի տոպրակ ոսկի (քանակը ոչ ոք չի յիշում), եւ պատում էին, թէ պապս իրեւ թէ ամէն երեկոյ քնելուց առաջ հաչուել է այդ ոսկիները: Հնարաւոր է, որովհետեւ բազմանդամ ընտանիք են եղել, ոսկիներն էլ ոչ թէ որեւէ խորը եւ թաքուն տեղում, այլ կնոջ անտուկի մէջ: Այդ ոսկիների մի մասը հօրս հարազատներին է ծախսուել, մնացածով հօրս ազատել են զինուորական ծառայութիւնից:

Երբ պապիս սատմ են, որ գնայ տատիս տեսնի, եթէ հաւանի՝ ուզեն, տատս, դեռ փոքրիկ աղջիկ, դլխի չի ընկնում, թէ այդ տղան ինչու է իրենց տուն եկել, նրա ներկայութեամբ մաքրում է քիթը: Պապս գալիս, ծնողներին սատմ է, որ լաւ աղջիկ է, բայց նրան չի ուզի, որովհետեւ իրեն չյարդեց, իր ներկայութեամբ մաքրեց քիթը: Մեծ դժուարութեամբ են համոզում պապիս:

Մի քանի խօսք սիրելի՝ ու անմոռանալի տատիս մասին: Անունը Մարիամ էր: Ոչ բարձրահասակ, չիկահեր, գլխին միշտ լաչակ կապած, տխուր աչքերով, կեանքում չատ վիշտ տեսած կին էր: Ծնուել էր Պիթլիսում, հարուստ վաճառականի ընտանիքում:

(Շար. 5)

ՀԱՑԱՍՏԱՆ–ՍՓԻՒՌՔ ԵՐԿՐՈՐԴ ՀԱՄԱԺՈՂՈՎԻ ՆԱԽԱՊԱՏՐԱՍՏԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎ

Ս/թ Սեպտեմբերի 19–20–ին Երեւանում տեղի կ'ունենայ Հայաստան – Սփիւռք Երկրորդ Համաժողովը: Այն չորսնամեակութիւնն է 1999թ. Սեպտեմբերին կայացած առաջին Համաժողովի եւ իր օրակարգում ընդգրկելու է համազգային նշանակութեան հարցեր եւ դրանց իրականացմանը նպատակաուղղուած գործնական ծրագրեր:

Այս շրջանակներում, ինչպէս նաեւ յենուելով Առաջին Համաժողովին ֆրանսահայ պատուիրակութիւնը նախապատրաստելու եւ համակարգելու փորձի վրայ, Ֆրանսիայում Հայաստանի դեսպան Էդուարդ Նալբանդեանը Հայաստան – Սփիւռք Երկրորդ Համաժողովի նախապատրաստական եւ համակարգման աշխատանքներին նուիրուած ժողով է հրաւիրում ս/թ Ապրիլ 18–ին, երեկոյեան ժ. 18·30–ին, Հայաստանի Հանրապետութեան դեսպանութիւնում. 9, rue Viète, 75017 Paris.

Ֆրանսահայ բոլոր հոգեւոր եւ աշխարհիկ հաստատութիւնների, կազմակերպութիւնների, միութիւնների եւ մամուլի պատասխանատուները, ինչպէս նաեւ այն անհատները, որոնք հետաքրքրուած են եւ ասելիք ունեն Երկրորդ Համաժողովի կապակցութեամբ, սիրով հրաւիրուում են մասնակցելու այս աշխատանքային ժողովին:

Արձանագրութեան համար դիմել մինչեւ Ապրիլի 14, Հայաստանի Հանրապետութեան դեսպանութիւն, 9, rue Viète, 75017 Paris. Հեռ. 01 42 12 98 00, Ֆաքս՝ 01 42 12 98 03:

Փարիզ, Ապրիլ 5

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ
HAMASKAÏNE
ՓԱՐԻԶ

ՁԱՏԿՈՒԱՆ ՁԱՁ

Հաճելի մթնոլորտ: Հաւկթախաղ, վիճակահանութիւն ... Կիրակի Ապրիլ 15, ժամը 12·30–էն սկսեալ

«Ալ Ուատի» ճաշարանը
153-155, rue de Lourmel, 75015 Paris

Տեղերը սահմանափակ: Ապահովելու համար հեռաձայնել՝

01 43 76 67 37
01 45 93 00 25

A L'U.C.F.A.F.
6, Cité du Wauxhall, 75010 PARIS
(M° République)
RAPHY
Peintures
G. BEDANIAN
Sculptures
EXPOSITION
du 19 au 26 avril
Vernissage le 20 avril à partir de 19h
Samedi et Dimanche: 11h - 19h30
Semaine : 15h - 19h.

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

1700ème ANNIVERSAIRE DE LA PROCLAMATION DU CHRISTIANISME EN ARMENIE

Marseille - Arménie - 1700

Pèlerinage organisé par l'Eglise Apostolique Arménienne
du Midi de la France
et les associations de Jeunes de Marseille et Aix-en-Provence

Du 12 au 19 juillet
à partir de *4 900* F *

Comprenant : vol Marseille - Paris - Erevan aller-retour ● Hébergement en pension complète et programme touristique : Erevan, Khor Virap, Etchmiadzine, Dzidzernagapert, Garni, Kéghart, le lac Sévan, Haghartzine, Gochavank . . .

Date limite d'inscription : 30 avril

Renseignements: Cathédrale Arménienne - ☎ 04 91 77 84 70

* ● *Prix du séjour hors assurance individuelle* ● *Acompte de 1 500 F à l'inscription* ● *Pour les jeunes de 18 à 35 ans* ● *Frais de visa inclus.*

ԺԱՄԱՆԱԿԱՑՈՒԹԻՒՆ

աւագ շաբթուան

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ԱԻԱԳ ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, Ապրիլ 12
Ցիշատակ Ընթրեաց
Տեառն Մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի
Սկիզբ ժամերգութեանց ժամը 8–ին:
Կարդ ապաշխարողաց եւ ընթրեաց, Պատարագ ժամը 10–ին: Ոտնլուայ ժամը 16–ին, Խաւարում ժամը 19·30–ին:

ԱԻԱԳ ՈՒՐԲԱԹ, Ապրիլ 13
Ցիշատակ Զարչարանաց,
Խաչելութեան եւ Թաղման
Տեառն Մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի
Երեկոյեան ժամերգութիւն եւ Թափօր Թաղման ժամը 17–ին:

ԱԻԱԳ ՇԱԲԱԹ, Ապրիլ 14
Ճրագալոյց Զատկի
Սկիզբ ժամերգութեանց ժամը 16·30–ին:
Ճրագալոյց կամ Խթման պատարագ ժամը 17·30–ին:
Կը պատարագէ՝
ԺԻՐԱՅՐ Ծ. ՎՐԴ. ԹՈՇԱԿԵԱՆ

Ս. ՊՕՂՈՍ–ՊԵՏՐՈՍ ԱԼՖՈՐՎԻԼ

ԱԻԱԳ ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, Ապրիլ 12
Պատարագ ժամը 10–ին, Ոտնլուայ երեկոյեան ժամը 17–ին, Խաւարում ժամը 20–ին:

ԱԻԱԳ ՈՒՐԲԱԹ, Ապրիլ 13
Երեկոյեան ժամերգութիւն եւ Թափօր Թաղման ժամը 18–ին:

ԱԻԱԳ ՇԱԲԱԹ, Ապրիլ 14
Ճրագալոյց Զատկի
Ժամերգութիւն ժամը 17–ին, պատարագ ժամը 17·45–ին:

Ս. ՄԱՐԻԱՄ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ ԻՍԻ

ԱԻԱԳ ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, Ապրիլ 12
Սկիզբ ժամերգութեանց ժամը 9–ին: Կարգ ապաշխարողաց եւ Ընթրեաց, պատարագ ժամը 10–ին, Ոտնլուայ ժամը 17–ին, Խաւարում ժամը 19·30–ին:

ԱԻԱԳ ՈՒՐԲԱԹ, Ապրիլ 13
Պահք: Ցիշատակ Զարչարանաց եւ Խաչելութեան Տեառն Մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի:
Երեկոյեան ժամերգութիւն եւ Թափօր Թաղման ժամը 17–ին:

ԱԻԱԳ ՇԱԲԱԹ, Ապրիլ 14
Պահք: Ճրագալոյց Զատկի
Սկիզբ ժամերգութեանց ժամը 16·30–ին, Ճրագալոյցի Խթման պատարագ ժամը 17·30–ին:

Ս. ՕՍԿԱՆ ՎԱՆԱԿԱՆ ՓԱՐԻԶ

ԱԻԱԳ ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, Ապրիլ 12
Պատարագ ժամը 10–ին, Ոտնլուայ եւ Երեկոյեան ժամը 17–ին, Խաւարում ժամը 20–ին:

ԱԻԱԳ ՈՒՐԲԱԹ, Ապրիլ 13
Երեկոյեան ժամերգութիւն եւ Թափօր Թաղման ժամը 18–ին:

ԱԻԱԳ ՇԱԲԱԹ, Ապրիլ 14
Ճրագալոյց, սկիզբ ժամերգութեանց ժամը 16·30–ին, Խթման պատարագ ժամը 17·30–ին:

ՎԱՐԱԳԱՑ Ս. ԽԱՉ ԱՐՆՏԻՎԻԼ

ԱԻԱԳ ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, Ապրիլ 12
Ընթրեաց պատարագ ժամը 10–ին, Ոտնլուայ ժամը 17–ին, Խաւարում ժամը 20–ին:

ԱԻԱԳ ՈՒՐԲԱԹ, Ապրիլ 13
Երեկոյեան ժամերգութիւն եւ Թափօր Թաղման ժամը 17·30–ին:

ԱԻԱԳ ՇԱԲԱԹ, Ապրիլ 14
Ճրագալոյց Զատկի
Ժամերգութիւն ժամը 17–ին, պատարագ ժամը 17·45–ին:

Ս. ՅԱԿՈԲ - ԼԻՈՆ

ԱԻԱԳ ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, Ապրիլ 12
Ժամերգութիւն ժամը 9–ին, Ընթրեաց պատարագ ժամը 10–ին:
Կը պատարագէ՝
ԻՍԱՀԱԿ Ա. ԿԱՀՆԱ. ՀԷՔԻՄԵԱՆ

ԱԻԱԳ ՈՒՐԲԱԹ, Ապրիլ 13
Թափօր Թաղման ժամը 17–ին,:

ԱԻԱԳ ՇԱԲԱԹ, Ապրիլ 14
Ճրագալոյցի Ժամերգութիւն՝ ժամը 16–ին, Ընթերցուածք՝ ժամը 16·30–ին, Պատարագ ժամը 17–ին:
Կը պատարագէ՝
ԻՍԱՀԱԿ Ա. ԿԱՀՆԱ. ՀԷՔԻՄԵԱՆ

ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՐՏԷՑԻ ՄԱՑՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

ԱԻԱԳ ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, Ապրիլ 12
Վերջին Ընթրեաց պատարագ ժամը 10–ին:
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՋԱՏԻԿ ՎՐԴ. ԱԻԵՏԻՔԵԱՆ
Ոտնլուայ ժամը 17–ին, Կարգ խաւարման ժամը 19·30–ին:

ԱԻԱԳ ՈՒՐԲԱԹ, Ապրիլ 13
Թաղման Կարգ եւ Թափօր ժամը 17–ին:

ԱԻԱԳ ՇԱԲԱԹ, Ապրիլ 14
ՃՐԱԳԱԼՈՑՑ
Ընթերցուածք Մարգարէից՝ ժամը 16·30–ին, պատարագ ժամը 17·15–ին:
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՋԱՏԻԿ ՎՐԴ. ԱԻԵՏԻՔԵԱՆ

ՍԷՆ–ԼՈՒԻ — Ս. ԳԷՈՐԳ

ԱԻԱԳ ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, Ապրիլ 12
Ընթրեաց պատարագ ժամը 10–ին:
Ոտնլուայ ժամը 18–ին:

ԱԻԱԳ ՈՒՐԲԱԹ, Ապրիլ 13
Թաղման Կարգ ժամը 18–ին:

ԱԻԱԳ ՇԱԲԱԹ, Ապրիլ 14
Ճրագալոյց ժամը 17–ին, Ընթերցուածք եւ պատարագ:
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՇԱՀԱՆ Ա. ԿԱՀՆԱ. ՏԷՏԷՆԵԱՆ

Ս. ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ ՍԷՆԹ ՄԱՐԿՐԻԹ

ԱԻԱԳ ՈՒՐԲԱԹ, Ապրիլ 13
Թաղման կարգ ժամը 17–ին:

le 2ème tome de
L'ICONOGRAPHIE ARMENIENNE
de Sarkis BOGHOSSIAN
525 pages, relié,
avec plus de 800 reproductions
en couleur et en noir et blanc
est en vente

Pour les Fêtes Pascales
OFFREZ
CE MAGNIFIQUE
OUVRAGE
A VOS AMIS

Librairie Orientale
H. SAMUELIAN
51, rue Monsieur-le-Prince
75006 PARIS
☎ 01. 43. 26. 88. 65

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ԱՊՐԻԼ 10
MARDI
10 AVRIL
2001

LE NUMERO : 6,00 F

ՀԱՅԿԱԿ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 1·400 Ֆ· — Վեցամսեայ : 725 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·650 Ֆ· (Ամէնօրեայ առաքում) 1·500 Ֆ· (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ·
C.C.P. PARIS 15069-82 E

76ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20·143 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 76e ANNEE — N° 20.143

ՀԱՑԿԱԿԱՆ ՁԱԿԱՏ

ՔԻ ՈՒԷՍԹԷՆ ԵՏՔ

ՊՈՒՇ Կ'ԸՆԴՈՒՆԻ ՔՈՋԱՐԵԱՆՆ ՈՒ ԱԼԻԵՒԸ

Կ'ԸՍՈՒԻ ԹԷ ՅԱՌԱՋԴԻՄՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԱՐՁԱՆԱԳՐՈՒԱԾ ԵՆ

Ապրիլ 6, Ուրբաթ իրիկուն վերջ կը գտնէին Քի Ուէսթի բանակցութիւնները, բայց, յստակ ոչինչ կ'ըսուէր անոնց արդիւնքին մասին: Ինչ որ ստոյգ է, այն է որ եթէ որեւէ յառաջդիմութիւն արձանագրուած չըլլար, նախագահ Պուշ դիրքնք Ուաշինկթընը չէր հրաւիրեր եւ ընդուներ Ապրիլ 9–ին: Ինքերնիէշընըլ Հերըլտ Թրիպիւն Ապրիլ 7–ին, այս լուրը տալով, կը նշէր որ «ներկայ յառաջդիմութիւն» արձանագրուած է Ղարաբաղի հարցին խաղաղ կարգադրութեան ուղղութեամբ:

«Պտիկ պատմութեան» համար, կը յիշուի որ Քոչարեան եւ Ալիեւ, հակառակ անոր որ պանդոկին նոյն յարկին վրայ կը գտնուէին միայն Ուրբաթ օր քանի վայրկեանի տեսակցութիւն մը ունեցած են: Մինչ այդ բանագնացներն էին որ մէկէն միւսը կ'երթային կու գային: Հինդշաբթի իրիկուն ալ երկու նախագահները նստու պատյտ մը կատարած են եւ Ալիեւ հայերէնով ողջունած է Քոչարեանը:

Նախքան հանդիպումին վերջանալը, Պրահայի նախարար՝ Վ. Օսկանեան ճայնափուռի «Ազատութիւն» կայանին յայտարարած էր թէ դեռ կան բաւական բարդ հարցեր եւ որեւէ կարգադրութեան համար, բաւու պէտք է նոյնքան դրական կեցուածք ունենայ Հայաստանը:

Հաւանական կը նկատուէր որ եզրափակիչ հանդիպում մը տեղի ունենայ Թրնեւ Ցունիսին, երբ հոն կը գումարի Մինսկի խումբին ժողովը:

Մինչ այդ, Հայաստանեան մամուլն ալ բաւական թերահաւատ է: Ազգ (Ապրիլ 7) կը գրէ.– «Իրաւ, չափազանց բարդ, ներկայ պայմաններուն դրեթէ անհնար է գտնել զարաբաղեան կարգաւորման միաորերեակ որն ընդունելի եւ ոչ այնքան ցաւալի լինի հակամարտութեան երեք կողմերի համար: Խնդիրն առաւել բարդանում եւ խճճւում է նրանով, որ հրնարաւոր կարգաւորումը պէտք է նաեւ ինչ որ կերպ համադրել միջազգային միջնորդների յաւակնութիւններին, թէեւ նրանք հաւատիացնում են, թէ կը համաձայնեն հակամարտութեան կողմերի համար ընդունելի ցանկացած տարբերակի»:

Ընդդիմադիր մամուլէն, նոյն օրուան Հայկական Ժամանակը չատ խիստ է նախագահ Քոչարեանի նկատմամբ: Ան կը գրէ թէ «Ադրբէնի նա մտածում է իշխանութիւնը ցմահ պահելու մասին: Եթէ մի հրաշքով Ղարաբաղը յանձնելով կարողացաւ մնալ պաշտօնին, նա յաջորդ ընտրութիւններին լրջօրէն էլ չի պատրաստուի, ոչ էլ մի կոպեկ կը ծախսի...»: Երկարօրէն անդրադառնալէ ետք Քոչարեանի այդ տրամադրութիւններուն, կ'աւելցնէ թէ Քոչարեան իսկական բարեկամ չունի ու թերթը կը խօսի Սերժ Սարգսեանի «դաւաճանութեան» մասին զոր անհատական չի նկատեր: Ցօդուածին խորագիրն է «Ո՞վ Քոչարեանին կը յանձնի միջազգային դատարան» ու իր պատասխանն է՝ «Սերժը...»:

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Ապրիլ 7 / 9)

ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 27–Ի ԴԱՏԻՆ ՑՈՒՆԱՆԵԱՆԻ ՎԿԱՅՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Հոկտ· 27–ի դատավարութեան Ապրիլ 6–ի նիստին հրապարակուած են պաշտօնապէս ամբաստանեալ Ն· Ցունանեանի վկայութիւնները: Անոնց համաձայն նախագահի աշխատակազմի նախկին պետ Ա· Յարութիւնեան իրեն ըսած է թէ երկիրը անելի մէջ է եւ եթէ Վ· Սարգսեան ու Կ· Դեմիրճեան վերնան, կացութիւնը կը չտկուի: Խօսելով հեռատեսիլի փոխանօրէնն Ց· Ցարութիւնեանի մասին, Ն· Ցունանեան ըսած է թէ ոճիրին օրը Խորհրդարանի ճամբուն վրայ ան իրեն չեշտած է· «յիշի՛ր, եթէ չխփէք դործը կիսատ կը մնայ ու ոչ մի օդնութիւն չի լինի»:

Նոյն վկայութիւններուն մէջ ան յայտնած է նաեւ թէ տարիներ առաջ Յանձնախումբ մը դացած էր Լ.Ղ.Հ նախկին վարչապետ Ա· Դանիէլեանի որ նախապէս Ղրիմի հայ համայնքի ղեկավարն էր: Դատը կը շարունակուէր Ապրիլ 10–ին:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՐԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

Թուրքիոյ մէջ կացութիւնը չատ ծանր է, արժեզրկուած դրամը, դրամահոսքը եւ դործազրկութիւնը աղէտի կը մղեն ամբողջ երկիրը: Լիպերասիոնի (Ապրիլ 9) թղթակիցը կը գրէ թէ փերայի խանութներն, սրճարաններն ու ճաշարանները գրեթէ պարապ են: Անձնասպանութիւնները բազմացած են, տագնապը մեծ է: Ամերիկեան տոլարը որ, տագնապէն առաջ 676 հազար թրքական լ'արժէր, այժմ՝ մէկ միլիոն 250 հազար լ'արժէ: Մնանկութիւնները իրարու կը յաջորդեն, վաճառականիւթին դինը 20% յաւելում կրած է եւ աշխատավարձերն ալ չեն վճարուիր: Ամերիկեան հիւանդանոցի բժիշկ մը յուսահատած է եւ արտասահման մեկնելէ զատ ճար չի գըտներ: Մոճտի թղթակիցն ալ չատ ծանրանկշիռ պատկեր մը կը գծէ, հազարաւորներ, կը գրէ, վեց չաբթուան մէջ իրենց աշխատանքը կորսնցուցած են:

Թուրքիա եւ Յունաստան որոշած են ականապերծել իրենց հասարակաց սահմանագիծը, համաձայն Օթաուայի պայմանագրին՝ ականներու արգիլման մասին: Թուրքիոյ Արտաքին նախարարը՝ Ի· Ձէմ յայտարարած է այս առթիւ.– «Վստահութեան մեծ քայլ մըն է երկու երկիրներու միջեւ: Կը խորհրդանչէ յառաջդիմելու մեր փափաքը»: Երկու երկիրներու յարաբերութիւնները սկսած են ջերմանալ: Օրերս ալ Փափանտրէու Անդարա կը դտնուի:

Իրանի մէջ 42 բարենորոգիչ ընդդիմադիրներ ձերբակալուած են Ապրիլ 7–ին, յեղափոխական դատարանին հրամանդով: Այս ձերբակալութիւնները տեղի ունեցած են իրրեւ հետեւանք թեհրան եւ այլ քաղաքներու մէջ կատարուած խուղարկութիւններու ընդդիմադիրներու մօտ, մանաւանդ «Իրանի ազատութեան Շարժում»ի անդամներուն կամ համակիրներուն: Նախագահ Խաթամի դաւ յայտնած է այս առթիւ, չեչտելով.– «Երբ ականատես եմ մամուլի դէմ ձեռք առնուած միջոցներու եւ քաղաքական խմբակցութեանց անդամներու ձերբակալութեանց, միայն դաւս կրնամ յայտնել»: Այս գործողութիւնները կը կատարուին նախագահական ընտրութենէն ճիշդ երկու ամիս առաջ (Ցունիս 8):

Երկաթուղիի գործադուլը, որու 12րդ օրն էր երկուշաբթի Ապրիլ 9–ը, բոլորովին վերջ չէր գտած, եթէ նոյնիսկ մասնակի բարելաւումներ կային որոշ դիմեերու վրայ: Սիւա Ռայ եւ Ֆժ.Ա.Ք–ը (ինքնավարներ) չատաւօրէն կը չանային չարունակել, պնդելով որ պահացում չեն ստացած, սենտիքաներու ներքին մրցակցութիւնը պատճառ է այս կացութեան: Ապրիլ 9–ին, երթեւեկը դեռ կանոնաւորուած չէր կառ տը լ'Էթթ եւ Մարսէյլ: Միւս դիծերուն վրայ ալ, անկանոնութիւնները վերջ չէին գտած: Մնաց որ Մարք Պլոնտէլ ալ (էֆ – 0) կը սպառնար ընդհանուր գործադուլի դիմել, ամբողջ երկրին մէջ, ամառուընչ առաջ:12 օրերու գործադուլը, չնորհուած չաբաթավերջներով եւ մանաւանդ վնասներուն հետեւանքով մէկ միլիառ ֆրանք արժած է մինչեւ հիմա:

Լ· Ժոսֆէն վերադարձաւ եռօրեայ իր այցելութենէն Լատին Ամերիկա, նախ Պրազիլ, ապա նաեւ Պուէնոս–Այրէս: Ռիո ժ Եանէյրոյի մէջ, Ֆրանսայի վարչապետը խօսեցաւ նաեւ թաղապետական ընտրութիւններու մասին, ընդունելով որ աջը չահած է զանոնք: Ընդհանրապէս, սովորութիւն չէ որ Ֆրանսայի ղեկավար դէմք մը ներքին քաղաքականութեան մասին խօսի երբ արտասահման է: Իր ելոյթին գլխաւոր նիւթն էր համաչխարհայնացումը:

Քեֆին անդրդուելի կը մնայ եւ միչտ

(Շար·ը Դ· էջ)

ՅԵԼԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՁԱՆԱՁՈՒՄԻ ԲԱՆԱՁԵԻ ԳԵՐՄԱՆԻՈՑ ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԻՆ

Գերմանիոյ Խորհրդարանին ազերսագիրներու յանձնախումբին յղուած է դիմում մը որ կը պահանջէ Հայերու ցեղասպանութեան ճանաչումը: Յանձնախումբին կողմէ ընդունուած դիմումը փոխանցուած է Խորհրդարանին· կը սպասուի որ մինչեւ ամսուան աւարտը օրակարգի նիւթ ըլլայ:

Թուրք մամուլին ազդայնական թեւին պարադլուխ «Հիւրրիյէթ» օրաթերթը (Ապրիլ 6), ինչպէս նման նախընթացներու պարագային, բուռն կերպով հակազդած է· պատմութիւնը խեղաթիւրելու ամբաստանութիւն կ'ուղղէ ազերսագրին տէրերուն որոնք գլխաւորաբար Գերմանիոյ Հայերն են եւ որոնք 1915–ին Օսմանեան կայսրութեան իշխանութեան տէր «Իթթիհատ եւ Թէրաքքի»ի կը վերագրեն Փոքր Ասիան Թրքացնելու նպատակով մօտ հինգ միլիոն քրիստոնեայ –Հայ, յոյն, արաբ, ասորի– թնաջնջումը:

Ազերսագրին մէջ նչուած է Գերմանիոյ դերն ալ· ըսուած է որ Օսմանեան կայսրութեան հետ զինուորական գործակցութեան չահուն համար այբ փակած է ցեղասպանութեան եւ յուխտեան մասնակից Թուրքիային հասած զինուորական լուրերը: Գերմանիան կ'ամբաստանուի նաեւ ցեղասպանութեան պատասխանատուութեամբ 1919–ին դատապարտուած պարագլուխներուն ապաստան տալով եւ խոչընդոտելով կատարուածին օրէնքի տեսանկիւնէն քննութիւնը:

Դիմումի ազերսագիրը կը թուէ մինչեւ այսօր ցեղասպանութիւնը ճանչցած երկիրները եւ կ'ուզէ որ Եւրոպական Միութեան Թուրքիոյ անդամակցութեան համար պայման դրուի հայկական հարցին քաղաքական լուծում բերելու Եւրոպական Խորհրդարանին 1987 Ցունիս 18–ի որոչումը:

Ազերսագիրին զօրավիդ կանգնած է «Ընդդէմ ցեղասպանութեան» միութիւնն ալ որուն նախագահը Գերմանարնակ Թուրք մըն է:

*
**

Բանաձեւը չատուկ յանձնախումբին կողմէ ընդունուելէն ետք չաբթի օրն իսկ (Ապրիլ 5) տեղ գրաւած է Խորհրդարանի օրակարդին վրայ: Հոն որոչուած է որ Արտաքին գործերու նախարարութիւնը վեց ամսուան ընթացքին տեղեկագիր մը պատրաստէ հարցին մասին, չեխամներ ունենալէ ետք նաեւ Թուրքիոյ կառավարութեան հետ:

Բանաձեւերու յանձնախումբը ցեղասպանութեան ճանաչումի դիմումը Խորհրդարան փոխադրող իր տեղեկագրին մէջ ըսած է թէ 1915–17–ին պատահածները հայ ժողովուրդին պատմութեան մէջ ողբերգական չրջան մը կը նչեն եւ թէ այդ անցեալը հարթել կարեւոր է Հայաստան – Թուրքիա յարաբերութիւններուն համար: Յանձնախումբը Գերմանիոյ նացիական իր անցեալը ընդունելու օրինակէն մեկնելով թելադրած է որ Թուրքիա նոյն օրինակին հետեւի, իսկ Հայաստան ներելով հաչտութիւն ապահովէ Թուրքիոյ հետ:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԸ ԿԸ ՓՐԿԷ՞ "ԱԶԳԱՅԻՆ ՀԱՄԱՁԱՅՆՈՒԹԵԱՆ ՃԱԿԱՏ" ՄԸ

Այս օրերուն երբ հայկական ուշադրութիւնը կեդրոնացած էր ԱՄՆ–ու մէկ անկիւնը տարուող զարթաղեան բանակցութիւններուն վրայ, անոնց առընչութեամբ բացատրուած նոր կազմաւորումի մը բեմ կ'ելլայ Հայաստանի քաղաքական մարզը: Այդ կազմաւորումը կը ձգտի դառնալ «Ազգային համաձայնութեան ճակատ»· որակում մը որ դժուար է տեղին նկատել, երբ տակաւին կազմութեան փուլէն յստակ դիրքորոշում կը յայտնէ, չեչեելով Ռուսաստանի հետ սերտ դրծակցութեան անհրաժեշտութիւն:

«Ճակատ»ին մասին հրապարակաւ արտայայտուած է Ղարաբաղեան շարժումի օրերէն ծանօթ ու լայն ժողովրդականութեան տէր դէմք մը՝ Աչոտ Մանուչարեան, Մարտ 22–ին տեղի ունեցած մամուլի ասուլիսի մը: Ան հանդէս եկած է որպէս քաղաքական քարտուղարը «Սոցիալիստական Հայաստան» միութեան: Ան արձագանգէն որ տեղական մամուլը տրուած է ասուլիսին, առաջին հակկշռուածը ան կ'ըլլայ որ ռուսաստանեան կողմնորոշումով շարժում է ձեռնարկուածը եւ որ հրապարակում կը գտնէ ու ժողովրդական հետաքրքրութիւն կ'ակնկալէ զարթաղեան հարցին ներկայի զարգացումներուն պատճառած մտահոգութիւնը տեղան բերելով:

Ա. Մանուչարեանի դիմաւոր միտքերը կարելի է ամփոփել սապէս. այսօր Արցախի առընչուած հոլովոյթին թերեւս նպատակն է ամբողջ չրջանին մէջ տիրող ուժերու նորովի ձեւաւորումը որ բնականաբար չի կրնար Հայաստանի նոր պատասխանատուր բնոյթով ներկայանալ: Այդ հոլովոյթին մէջ արեւմուտքին կողմէ ձեռնարկուած գործողութիւնները որոնց յայտնի փաստն է Քի Ուէսթի բանակցութիւնը, թիրախ ունի Կովկասի այդ գօտիին մէջ Թուրքիան տիրական դիրքի բերելու, առիթ դիւրին կամ դժուար հեռեւելի բոլոր եղրակացութիւններով: Ա. Մանուչարեանի համոզումով, կամ գոնէ յայտնածով, արեւմուտքը հետամուտ է Մեղրին վերածելու Ադրբեջան – Նախիջեւան միջանցքի մը: Առոր հետեւանքները աւելորդ է կրկնել, չափազանց յայտնի ըլլալով:

Այդ կացութեան մէջ, մանաւանդ նկատի առած հայութեան մեծամասնութեան մօտեցումը, դժուար չէ որպէս անելքն փրկուելու դուռ ներկայացնել Մոսկուան: Բան մը որ ըրած է Ա. Մանուչարեան, բաւական ուղղակի ձեւով: Ատիկա նաեւ իրեն առիթ տուած է քննադատելու ներկայի իշխանութեան ընթացքը:

Ծանօթ է որ կովկասը, դիմաւորաբար ուժանիւթի պաշարներու դրաւարկով, չահագրգռութեան կէտ է: Ըլլալով աւանդաբար ռուսական հովանաւորութեան գօտի, Խորհրդային Միութեան քայքայումէն ասդին, մարտահրաւէրի արժէք մը սկսած է ներկայացնել ԱՄՆ–ու հոմանիշ արեւմուտքին համար: Անչուշտ, դիմաւոր այս պարագային եւս կայ մինչեւ միջին, կամ ծայրագոյն արեւելեան շրջաններու տիրելու հեռանկարն ալ, ի միջի այլոց: Քաղաքական խոր վերլուծումի մեծ կարողութիւն մըն ալ անհրաժեշտ չէ նշմարելու համար որ բացատրօրէն լսուած, կամ ենթադրելի վերոյով, այդ ուղղութեամբ զարգացումները առաջին չահաւորը կ'ըլլայ Թուրքիան:

Նման կացութեան առջեւ երբ Հայաստան թիւով, տնտեսութեամբ, իշխանութեան ուժով չի կրնար ուղղութիւն որոշողի դերքէն յայտնուիլ, կը մնայ դիմել այլընտրանքներու: Այդ հանրայանին ալ առաջին հասցէ կը ներկայանայ Ռուսաստանը որ անչուշտ ղժդոհ չի կրնար ըլլալ իր տարածող հեղինակութեան զարկ տալու նման առիթէ: Արդէն, վերջին շրջաններուն գրեթէ նոյն միջուկով քաղաքականութեան մը փորձը եղաւ գործի մարդ Ա. Վարդանեանի կողմէ հրաւիրուած հանրահաւաքներով, եւ այլն: Քիչ մը չատ արկածախնդրութիւն մատնող այդ առաջին փորձէն ետք որ միայն ծառայեց Ա. Վարդանեանի քանի մը ամսուան անհեթեթ բանտարկութեան, այս անգամ այնպէս կը թուի որ աւելի ամուր եւ լուրջ հիմ ունի նախաձեռնութիւնը:

Վերոնշեալ ասուլիսին Ա. Մանուչարեան լսած է յատակօրէն թէ Արեւմուտքին ծրագիրներուն հակադրելի միակ ուժը Ռուսաստանի հետ դաշնակցիլը կրնար ըլլալ: Բայց Հայաստանի իշխանութիւնները այդ ուղղութեամբ չընթացան: Աւելի տակաւին կապը Ռուսաստանի հետ որ ինք ալ իր կարգին ու անչուշտ իր չահերուն համար, Հայաստանի մէջ միշտ փնտռած է արեւմտեան ծրագիրներուն չնդդիմանալու կարող ուժեր: «1999–ին Ռուսաստանն այդ ուժը տեսնում էր ի դէմս Վազգէն Սարգիսեան – Կարէն Դեմիրճեան զոյգին: Իսկ անոնց սպանութենէն ետք այդ կարողութեամբ ուժ նըկատուած էր Արամ Սարգսեան»: Ինչպէս կ'ըսէ Ա. Մանուչարեան, («Առաւօտ», Մարտ 23) երբ ան վարչապետութեան պաշտօնը ստանձնեց, Ռուսաստան կարեւի բոլոր պայմանները ստեղծեց որպէսզի արդիւնաւէտ գործունէութիւն ունենայ: Երբ Ա. Սարգսեան համաձայնեցաւ չնդդիմանալ Մեղրիի տարբերակով լուծումին, Ռուսաստան պատրաստակամութիւն յայտնեց այդ չնդդիմութեան պարտաւորութիւնները ինք կատարելու. Մեղրիի մէջ չրեւելկորակայան պիտի կառուցէր, Հայաստանի պիւտճէին բացը պիտի գոցէր, քանի մը տասնեակ կարեւոր ձեռնարկութեան համար գործընկեր պիտի գտնէր, եւ այլն: Հետեւելով Ա. Մանուչարեանի տրամաբանութեան, այսօր Հայաստանի մէջ չկայ ժողովուրդը համախմբելու եւ Արեւմուտքին չնդդիմանալու, անոր ծրագիրը մերժելու կարող ուժ. իսկ ատիկա կրնայ վտանգաւոր հետեւանք ունենալ երկրին համար, քանի որ չրջանին մէջ իր ազդեցութիւնը չկորսընցնելու համար Ռուսաստան կրնայ դիմել զայն ապակայունացնելու միջոցին:

Այսպէս, Հայաստանի ու Ռուսաստանի չահերը միացնող մօտեցումով մը կը բացատրուի «Ազգային համաձայնութեան ճակատ»ին ստեղծումը: Ան պիտի ըլլայ այն ուժը որուն վրայ Մոսկուա վստահութեամբ պիտի կրնայ յենիլ: Այդ ուժը պոյացնելու համար «Սոցիալիստական Հայաստան» միութիւնը չիմաններու նախաձեռնած է Հայաստանի «գլեթէ բոլոր ֆալաական ուժերուն հետ». ահմանում որմէ դուրս ձգուած է ուժերու «նախադահական» չրջանակը, քանի որ Ռ. Քոչարեան իրենց համար առաջին պատասխանատուն է երկրին ներկայի ընթացքին ու իրենք կը մերժեն այդ ընթացքը:

Ա. Մանուչարեան լուրջ մտահոգութիւն յայտնած է Քի Ուէսթի բանակցութեան մասին ալ· կ'ըսէ թէ Ռ. Քոչարեանի թէ՛ «այո»ն, թէ՛ «ոչ»ը կրնան ճակատագրական ըլլալ Հայաստանի համար: Եթէ նախատիպը որեւէ փաստաթուղթ ստորագրէ հոն, կը վտանգուի Հայաստանի գոյութիւնը չնդհանրապէս, իսկ չստորագրել, երկիրը կը գտնէ ծանրագոյն հարցերու եւ ճնշումներու, նաեւ վտանգի առջեւ: Որպէս կարելի ելք, ամէնէն ճիշդը կը նկատէ հակամարտութեան լուծումին յետաձգումը, մինչեւ որ իրենց նախաձեռնած ճակատը կազմաւորուի: Յետաձգումը կ'ըլլայ կա՛մ Ռ. Քոչարեանի հրաժարականով, կա՛մ լուծումի առաջարկուած տարբերակին մերժումով. կայ նաեւ բանակցութեան այնպիսի թէքնիք մը գործածելու կարելիութիւնը որ Ադրբեջանը հանդէս գայ մերժողի դերով:

Յաջողելու հաւանականութիւն կ'ունենա՞յ նման ճակատ մը· եթէ այո, որքա՞ն: Ճիշդ է որ ռուսաստանեան հակում մը միշտ եղած է ու կայ Հայաստանի ժողովուրդին մօտ, ու մանաւանդ որ անկախութեան յաջորդած յուսախաբութիւնները լայն չափով զարգացուցած են զայն, օրէ օր հրահրելով անցեալի «բարօրութեան» նկատմամբ հասկնալի կարօտը: Սակայն, այդքանը կրնա՞յ վճռական դեր կատարել երբ կռիւ, յայտարարութեան մակարդակէն աւելի առաջ չէ գացած Ռուսաստան – Բելառուս միութեան մասնակցելու տրամադրութիւնը:

Թերահաւատութեան կը մղէ «Սոցիալիստական Հայաստան»ի կողքին կանգնած կազմաւորումներու չարքն ալ· «Մշտաւորական Հայաստան», կուսակցութիւն, «ԻԱ· դար» ընկերակցութիւն եւ «Սպասի պատիւ» կազմակերպութիւնները: Հայաստանեան լրատուիւնները տեղ տուած էին ճակատին նախաձեռնող խումբէն դէրասան Կ. Զանիբէկեանի յայտարարութեան ալ որ քաղաքական չրջանակի մէջ մանկապարտէզի մակարդակի մը փաստը կու տայ, ըսելով. «երբ Պրեզիտենդը անօրինական ձեւով գահը փախցրեց, նա այդ գահը ոչ մէկի չի տայ: Նրան մահակով էլ ծեծես, միեւնոյնն է, չի տայ: Դրա համար էլ մենք այս ճակատը ստեղծեցինք»: Աւելի յաղող չէ իշխանութիւնները բնորոշող արտայայտութիւնն ալ· անոնք «երկրում ստեղծուած իրավիճակը շտկելու նպատակով ոչինչ չեն գտնկանում ձեռնարկել, որովհետեւ տեղները ուստած՝ գումարները գալիս են: Ամերիկայից, Ֆրանսիայից, տարբեր տեղերից փողեր են գալիս եւ նրանք այդ փողերը գողանում են: Բոլոր աւազակներ եւ գողեր են, ժողովուրդը գիտի այդ մասին»:

Ճիշդ է որ թաւեթական կարողութիւնը անհրաժեշտ որակ է քաղաքական դէմքերու համար: Բայց տուեալը փաստը կը բերէ որ բեմական կարողութիւնը ոչ մէկ կերպով կ'երաչխաւորէ քաղաքական յաջողութիւնն ալ: Թէ Ա. Մանուչարեան ու իր պատկանած միութիւնը ինչ կը յուսան նման դաշնակիցներէ, մտածել աւտղ պարապ է:

ԱՐՓԻ ԹՈՒՐՈՑԵԱՆ

ԳԻՐՔԵՐՈՒ ՀԵՏ

ՔՆԱՐԻԿ ԱՒԱԳԵԱՆԻ

«ԱՄՆ ՀԱՅ ԳԱՂՈՒԹԻ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ» ԳԻՐՔԸ

ՀՐԱՆԴ ԱՃԷՄԵԱՆ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Ամերիկահայ առաջին Հայրենակցական Միութիւնը կը նկատուի Հիւսէյնիկի (Խարբերդ) Ուսումնասիրաց Ընկերութիւնը, հիմնուած 1888–ին, Ուսկիւտար մէջ: Անոր յաջորդած են հայրենակցական կրթասիրաց, ուսումնասիրաց կամ գործոցասիրաց բազմաթիւ միութիւններ, որոնք կարեւոր նպաստ բերած են իրենց ծննդավայրերուն մէջ դպրոցներ հիմնելու, անոնց կրթական մակարդակը բարձրացնելու ուղղութեամբ, իսկ Ա. Աչխարհամարտէն ետք թշուառութեան մատնուած իրենց հայրենակիցներուն նիւթապէս եւ բարոյապէս սատարելու մարզին մէջ:

Ամերիկահայութեան ազգային, հոգեւոր – քաղաքական համախմբումի գործին մէջ կարեւոր գեր ունեցած են հայկական կուսակցութիւնները, որոնցմէ առաջինը եղած է Ս. Դ. Հ. Կուսակցութիւնը, հաստատուած 1890–ին Ուսկիւտար մէջ: 1895–ին Ամերիկա մուտք գործած է Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը, իսկ 1921–ին՝ արմենական, վերակազմեալ հնչակեան եւ սահմանադրական – դեմոկրատական կուսակցութիւնները:

Այս գլուխին մէջ տրուած ազիւսակները կը պարզուի որ 1914–ին ունեցած է 77 կոմիտէներ եւ 1728 անդամներ: 1921 թուականի պատկերով, Ամերիկայի տարածքին Հ. Յ. Դ. ունեցած է 6·000 անդամ, Ռ.Ա.Կ. 3·000, վերակազմեալ, ազատական եւ ազգայնական հնչակեաններ 2·500, իսկ Սոցեալ – Դեմոկրատական հնչակեան 1·500 անդամ:

Հեղինակը լայնօրէն ներկայացուցած է կուսակցութիւններու, Հ.Ռ.Ը.Մ.–ի, Հայ Կարմիր Խաչի (յետագային՝ Հ.Օ.Մ.), Հ.Մ.Ը.Մ.–ի, Հայ Աւետարանչական Ընկերակցութեան, Ազգային Շահերու Պաշտպանութեան Միութեան, բազմաթիւ այլ կազմակերպութիւններու գործունէութիւնները, անդրադառնալով անոնց կապին բնօրրանի հետ, հայկական ազատագրական եւ կամաւորական չարժման անոնց բերած նպաստին:

Հատորին չորրորդ եւ վերջին գլուխը յատկացուած է ամերիկահայ հոգեւոր եւ մշակութային կեանքին: Ամերիկահայ առաջին աղօթատեղին՝ աւետարանական Մարտիրոսաց հայ ժողովական եկեղեցին, հիմնուած է 1881–ին Ուսկիւտար մէջ, Խարբերդի աստուածաչնչային դպրոցի չրջանաւարտ Յովհաննէս Եազըճեանի կողմէ: Առաքելական առաջին եկեղեցին կը նկատուի 1891-ին Ուսկիւտար մէջ կառուցուած Ս. Փրկիչ Եկեղեցին, որուն օծումին կատարած է Յովսէփ Վրդ. Սարաճեան: Ժամանակի ընթացքին, հայութեան թիւի աճումին հետ, հիմնուած են նաեւ կաթողիկէ եկեղեցիներ ամերիկահայ փոքրաթիւ կաթողիկէ հաւատացեալներու համար: Ամերիկահայ առաջին կաթողիկէ հոգեւորականը Մարտիրոս Մկրեանն էր, որ 1899-ին ստանձնած է Պոսթընի Հայ կաթողիկէ համայնքի հոգեւոր հովիւի պարտականութիւնը: Սակաւաթիւ ըլլալու պատճառով հայ կաթողիկէները չունէին սեփական եկեղեցիներ, հետեւաբար անոնք իրենց պատարագները կը կատարէին ամերիկեան կաթողիկէ եկեղեցիներու մէջ, մինչեւ 1910 թուականը, երբ Նիւ – Եորքի մէջ կը հիմնուէր Հայ կաթողիկէ առաջին ժողովարանը, որուն կը յաջորդէին հինգ ուրիշներ: 1921–ին եւ 1923–ին կը հիմնուին հայ կաթողիկէ եկեղեցիներ Ֆէմպրիճ եւ Ուինճեսթըր:

Այս գլուխին մէջ տրուած ազիւսակները կը պարզուի որ 1881 – 1924 թուականներուն Հայ Առաքելական եկեղեցիներուն թիւը եղած է 50, Հայ Աւետարանական եկեղեցիներու եւ առաքելութիւններու թիւը 57, իսկ հայ կաթողիկէ եկեղեցիներունը 2:

Խօսելով պարբերական մամուլի եւ տպարաններու մասին, հեղինակը նշած է թէ ամերիկահայ առաջին պարբերական մամուլի հիմնադրութեան պատիւը կը պատկանի 1888–ին ուսանելու նպատակով Ամերիկա մեկնած տիգրանակերտցի Հարկակ Էկինեանին, որ սեփական թերթը հրատարակելու նպատակով Վենետիկի Մխիթարեան Միաբանութենէն Ամերիկա փոխադրած է հայատառ տպարան մը եւ լոյս ընծայած «Արեւակ» ամսաթերթը: Կարգ մը անհատական թերթերու լոյս ընծայումէն ետք ամերիկահայ պարբերական մամուլի հրատարակութիւնը թափ առած է 1900–ական թուականներու սկիզբը, երբ հրապարակ իջած են կուսակցական պաշտօնաթերթերը, անոնց ընթեր նաեւ ազգին, գրական, քաղաքական, բարոյագիտական բնոյթի բազմաթիւ այլ պարբերականներ:

Երկու տասնամեակի ընթացքին ամերիկահայ պարբերական մամուլը հետեւեալ պատկերը կը ներկայացնէր: Ազգային բնոյթի 11 թերթ, կուսակցական 8 պաշտօնաթերթեր, ազգային, գրական, քաղաքական, բարոյագիտական բնոյթի 9 կուսակցական հրատարակութիւններ, կրօնական 24 թերթեր, միութիւններու 12 թերթեր, տարաբնոյթ 37 հրատարակութիւններ, անդլերէնով հրատարակուող 13 թերթեր եւ հայատառ թրքերէն երեք թերթեր: Անոնցմէ մինչեւ այսօր՝ Նորայր Արտունի, Ռուբէն Զարդարեան, Ռուբէն Սեւակ, Վահան Թոթովենց, Վահան Տէրեան, Վահան Քարճեան, Վարդգէս Պետրոսեան, Վարուժան, Զապէլ Եսայեան, Զապէլ Յովհաննիսեան, Զարեհ Սրուանձտեանց, Զարեհ Վահունի, Զաւէն Տէրեան, Զաւէն Չարխչեան, Զաւէն Եղիշէ, Սիամանթօ, Սիմոն Զաւարեան, Սիմոն Վրացեան, Սիրանոյշ, Սկեւռացի, Սկրտիչ Ասատուր, Սկրտիչ Մարկոսեան, Սկրտիչ Պէրպէրեան, Սկրտիչ Պետր

սօր կը հարունակուին լոյս տեսնել «Հայրենիք»ը (1899–էն), «Ասպարէզ»ը (1908–էն) եւ «Նոր Օր»ը (1922–էն):

Հեղինակը այս բաժնին մէջ անդրադարձած է նաեւ Հայերու կրթական-մասնաւոր կեանքի զարգացման, հանրային վարժարաններու մէջ հայ աշակերտութեան ուսումնառութեան, հանրային դպրոցներու դասընթացքներու ատարին հայ աշակերտներու համար տրուած հայերէն դասախօսութեան, տուեալ ժամանակաշրջանի ամերիկահայ դրականութեան, քաոերական կեանքին, հայ գերատեսութիւն, երգիչներու, երգահաններու, երգչախումբերու, նկարիչներու եւ քանդակագործներու գործունէութեան եւայլն:

Գնարիկ Աւագեան իր աշխատութեան վերջաւորութեան կցած է «Յաւելուած»ը, ուր առաջին անգամ կը հրատարակուին Թուրքիոյ Հայոց Պատրիարքարանի դիւանի կարգ մը փաստաթուղթեր Ամերիկայի Միացեալ Նահանգներու հայ գաղթականներու վիճակին վերաբերեալ: «Ամերիկա» ընդհանուր խորագրին տակ պահուած այդ փաստաթղթական նիւթերը խմբագրուած են հետեւեալ ձեւով՝ գաղթականական, հայապահպանութիւն – որբանոցասա, եկեղեցական, անձնական, հանրային եւ քաղաքական: Դիւանի կարգ մը նիւթերու հրապարակումը, իրենց ինքնատիպութեամբ ու պատմանանչողական մեծ արժէքներով կարեւոր ներդրում կը հանդիսանան ամերիկահայ գաղութի տուեալ ժամանակաշրջանի ներքին կեանքի տարբեր ասպարէզներու լուսաբանման եւ համապատկերման ուղղութեամբ:

Գնարիկ Աւագեանի այս աշխատութիւնը, իրրեւ հայկական մեծաթիւ գաղութի մը սկզբնաւորման ու զարգացման պատմութեան համակողմանի ուսումնասիրութիւն, պատմագիտական եւ մշակութաբանական մեծ արժէք կը ներկայացնէ: Թէեւ ամէն առաջ ամերիկահայ գաղութի պատմութեան վերաբերեալ լոյս տեսած են հայերէն եւ անգլերէն հրատարակութիւններ եւ մամուլի մէջ բազմաթիւ նիւթեր, սակայն, անոնք անդրադարձած են առանձին ժամանակահատուածի, այս կամ այն հաստատութեան, կազմակերպութեան կամ միութեան կեանքին: Գրախօսուող գիրքը առաջինն է իր տեսակին մէջ, որ հանգամանալից ու բազմակողմանի ուսումնասիրութեամբ, վաւերական փաստերով եւ բազմաթիւ աղիւսակներով եւ, ինչ որ կարեւոր արժանիք մըն է, առարկայօրէն կը ներկայացնէ ամերիկահայ գաղութի չուրջ 300–ամեայ պատմութիւնը:

Շնորհաւորելի աշխատանք մը· կը սպասենք երկրորդ հատորին, որ պիտի ընդգրկէ 1924 – 2000 թուականներու ժամանակաշրջանը:

Հ. Ա.

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ԱՖՂԱՆՆԵՐՈՒ ՄԱՐՏԻՐՈՍՈՒԹԻՒՆԸ

Ամբողջ մարդկութեան մշակոյթի ժառանգութեան մաս կազմող Պուտտայի հսկայական արձանները խորտակելով, աշխարհին քամահրանքին արժանացան Աֆղանիստանի թալիպանները որոնք նոր օրերու բարբարոսները կը նկատուին: Կրօնամոլի նեղմտութիւնն ու տգիտութիւնը ուրիշ բանի չէին կրնար առաջնորդել այդ տարբը որ 1996–ին տիրելով մայրաքաղաք Քապուլի, ամենայն վայրագութեամբ սպանեց համայնավար նախագահ Նաճիպուլլահը: Այդ դժբախտին իշխանութեան դէմ բուն պայքար մղողը եղած էին մուճահիհինները որոնք նեցուկը կը վայելէին փաքիստանեան յատուկ ծառայութիւններուն, Սաուտցիներուն եւ Ամերիկացիներուն:

Թալիպաններուն պարագլուխը մոլլա Օմար այդ չրջանին յայտնուեցաւ, իսլամական յեղաշրջումի մը չարժումով: Ան նոր հետեւորդներ թալիպան կոչուեցան որովհետեւ մեծ մասով դուրանի յատուկ դպրոցներու (մատրասա) աշակերտներ էին, («թալիպ» նշանակելով «աշակերտ»). իսկ այդ դպրոցները խաւարամտութեան կեդրոններ էին, ներչնչուած Սաուտի Արաբիայէն:

1996–ին մոլլա Օմար իր հետեւորդներէն կոչուեցաւ «Հաւատացեալներու հրամանատար»: Անոր խօսքը օրէնքի ուժ ունեցաւ երկրին մէջ: Շատ քան ծանօթ չէ մոլլա Օմարի կենսագրութենէն. ծնած է 1950–ական թուականներու վերջաւորութեան, հօրը մահէն եօք մատրասա մը բացած է: Ցետոյ 1989 – 1992 կռուած է նախագահ Նաճիպուլլահի դէմ ու վիրաւորուած: Երեք կին ունի եւ հինգ զաւակ: Միշտ երկու մեհաղէ խոշոր ճամպրուկով կը չրջի: Մէկուն մէջ աֆղանական դրամ կայ, միւսին՝ տոլար: Թալիպաններու չարժումին ունեցած հարբուտութիւնն են անոնք:

Այդ հարստութիւնը մեծ մասով կուգայ հաչիչի մշակումէն. տակէ պատ, Փաքիստան կարեւոր օժանդակութիւն կը բերէ, պաչտօնապէս մերժելով այդ մասին եղած պնդումները: Մոլլա Օմարի իշխանութեան մասնակիցները գրեթէ բոլորն ալ հաչմանդամներ են· լինք միականի է, ձախ աչքը ռուսական հրթիռի մը պատճառով կորսնցուցած ըլլալով, Քանտահարի կառավարիչը մէկ սրունք ունի, ձեռքին մէկ մատն ալ կտրած են, արդարութեան նախարարը եւ արտաքին գործերու նախկին նախարարը նոյնպէս միականի են, եւ այլն: Թալիպաններու իշխանութեան օրով տնտեսութեան ամէնէն բարգաւաճ ճիւղը արհեստական անդամներու, անթացուպերու արտադրութիւնն է:

Ամէն բան արգիլուած է· հեռատեսիլ, չարժանկար, հարսանեկան տօներ, երկսեռ հաւաքոյթներ, լուսանկար, խաղալիկ, թռուցիկ, պուպրիկ, կիներու աշխատանք, չալար, գոհարեղէն, ճերմակ դուլպայ, կրունկով կօշիկ ու թարգմաձայն խնդալ այդ ցանկին գլխաւոր կէտերը կը կազմեն: Դերձակները կիներու չափերը առնելու իրաւունք չունին, որպէսզի հագուստ կարեն անոնց: Կիները միայն ամբողջ դէմքը ծածկող լաչակով եւ ընտանիքէն այր մարդու մը ընկերակցութեամբ: Անոնք չեն կրնար աշխատիլ, բացի առողջական որոչ մարդերէ: Առաջ Քապուլի ուսուցիչներուն 70%-ը կիներ էին, ինչպէս պաշտօնէութեան 50%–ը եւ բժիչկներու 40%–ը:

Ցաճախ կ'ըսուի թէ աւելի դիւրին է ցանկը չինել թալիպաններու կողմէ արգելք չդրուած բաներուն. արգելքներուն նորապոյներէն մէկը կը վերաբերի թուղթէ տոպրակներու: Առանց հետ ամբողջ մշակոյթ մը կզպանքի տակ դրուած է· արգիլուած է գարնան տօնը որ անցեալին պարսկական արեւի տարուան սկիզբը կը նչէր: Դպրոցները արգիլուած չըլլալով հանդերձ, – գոնէ մանչերուն համար–, երեխայի հետ: Հիւրերը հարցնում են երեխային·

– Ի՞նչ ես անելու, երբ որ մեծանաս:

– Ձգիտեմ, բայց երեխաներին ապուշ հարցեր հաստատ չեմ տայ:

***

Հարց Հայկական ռատիոյին·

– Ի՞նչ բան է աշխարհի ութերորդ հրաշալիքը:

Պատասխան·

– Դա այն մարդն է, որն անգիր յիշում է մնացած եօթը:

***

Երկու վանեցի զրուցում են·

– Լսիր, ինչպէ՞ս կարողացար բուժուել կակազելուց:

– Դա պատահեց ինքնաբերաբար, երբ ես ստիպուած էի միջքաղաքային հեռախօսազանգ պատուիրել:

Մ Ե Ծ Ա Ր Ա Ն Ց

ԺԱՆ–ՓԻԵՐ ՄԱՀԷ՝ ԱԿԱԴԵՄԱԿԱՆ

Մարտ 30–ին, Ժան–Փիեր Մահէ, հայագէտ, նախկին ղեկավարը ԻՆԱԼԿՕ–ի հայկական ամպիոնին եւ այժմ փրոֆէսէօր Բարձրագոյն Ուսմանց Դպրոցին (Ecole Pratique des Hautes-Etudes, Sciencs historiques et philologiques) անդամ ընտրուած է Académie des Inscriptions et Belles-Lettres–ի, որ մէկն է Ֆրանսայի Հիմնարկի (Institut de France) հինգ ակադեմիաներէն:

Անցեալին, այդ ակադեմիային անդամ եղած են հայերէնի ուսուցչապետերէն՝ Խուար Տիւլօրիէ, Անթուան Մէյէ եւ Ժորժ Տիւմէզիլ:

պրեթէ բոլորն ալ վախուած են: 1998 Դեկտեմբերին ԻՒՆԷՍՔՕ–ի տեղեկագիր մը կը յայտնէր թէ ազգանական կրթական համակարգը գոյութիւն չունի այլեւս: Տասը աղջիկներէ ինը, երեք մանչերէ երկուքը գպրոց չեն երթար: Ատիկա մասամբ հետեւանք է այն տուեալին որ թալիպանները ղեկավարները գրեթէ բոլորն ալ կուգան գաւառներէ ուր գպրոց գոյութիւն չէ ունեցած: Նոյնն է պարագան Մոլլա Օմարին:

ՔԱՂՀԱՆ

ՀԱՑԱՍՏԱՆԵԱՆ

ԹՊԻՏ

Ռեստորանում յաճախորդը հարցնում է մատուցողին·

– Ասացէք, խնդրեմ, ինչո՞ւ է այս կոտլետը կոչւում «Ազգականային»:

– Հէնց որ հաչիւը բերեմ՝ կը հասկանաք:

***

Հաշուապահը մտուդում է գործուղուածից վերադարձած աշխատակցի հաշուետուութիւնը·

– Սա ի՞նչ աստղարաչիկական թիւ է:

– Դա հիւրանոցի հաչիւն է:

– Ինդրում եմ, սրանից յետոյ հիւրանոց չգնէք:

***

Ամուսնական զոյգը հիւր է գնում: Նրբանց դիմաւորում է տանտէրը՝ փոքրիկ

ՄԻ ՀԱՑՈՒՀՈՒ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ

ՄԱՑՐԱՆՈՑՇ ՑԱԿՈԲԵԱՆ

ՏԷՐ–ՑԱԿՈԲԻ ՄԵԼՕՆ

Վաճառական հայրը, որ չարունակ այս ու այն կողմերում էր լինում, մի անգամ հետը մի նոր կին է բերում եւ ասում, որ սա իր երկրորդ կինն է լինելու: Տատիս մայրը ոչինչ չի ասում, սովորականի նման չարունակում է տան գործերը անել, ամէն ինչ տեղը տեղին նախապատրաստում է ճմրան համար, ապա մի օր վերցնում է աղջկան եւ տղային եւ հեռանում տնից: Ամուսինը սկսում է փնտրել նրան եւ վերջ ի վերջոյ չուկայից վախցնում է տղային: Շատ է չարչարում մայրը, մինչեւ ետ է բերում որդուն: Դրանից յետոյ, որպէսզի ազատուի ամուսնու հետապնդումներից, հեռանում է Պիթլիսից, գալիս մեր գիւղ, գործուածքեղէնի խանութ բացում: Այսպէս էլ պապս ամուսնանում է տատիս հետ:

Թուրքական կառավարութեան օրէնքով երկու կին ունեցող Հայերը պէտք է կրօնափոխուէին: Նրա հետ էլ կանայք: Տատիս հայրն ու նրա երկրորդ կինը ընտրուած մահմետականութիւն են ընդունում, իսկ տատիս մայրը կրօնափոխութիւնից խուսափելու համար հեռանում է նաեւ մեր գիւղից, որդու հետ անցնում արեւելեան Հայաստան, բնակութիւն հաստատում Կարսում: Այստեղ որդին զբաղւում է առեւտրով, ամուսնանում, երեխաներ ունում, հարստանում: Բայց մի օր խելքին փչում է, թէ պիտի գնամ Պիթլիս, հօրս որդիներին բերեմ, ազատեմ մահմետականութիւնից: Սակայն, Պիթլիս հասնելն ու Թուրքերի ձեռքն ընկնելը մէկ է լինում· ստիպում են, որ մահմետականութիւն ընդունի եւ ամուսնանայ թուրք կնոջ հետ: Շատ ժամանակ է անցնում, մինչեւ կարողանում է փախչել, տահմանն անցնել ու վերադառնալ Կարս: Այստեղ նրան սպանում են: Ցայտնի չէ, թէ ով, բայց կարծիք կար, որ հայ կնոջ եղբայրներն են վրէժխնդիր եղել: Միակ որդու կորստեան վշտից մեռնում է տատիս մայրը:

Տատս եղբօր զաւակներից ոչ մի տեղեկութիւն չունէր:

Կարսից տատիս մայրը միայն մի անգամ էր աղջկան տեսութեան եկել: Եւ փորձել էր նրան համոզել ու տանել իր հետ: Տատս նոյնիսկ բաւականին ճանապարհ գնացել է նրա հետ, յետոյ փոշմանել: Վախեցել է, որ դուէկ չկարողանայ վերադառնալ եւ կորցնի ամուսնուն ու որդուն: Այն ժամանակ այդքան երկար ճանապարհը ձիով էին գնում, իսկ տահմանն անցնում էին զաղտնի ճանապարհներով, յատուկ մարդկանց առաջնորդութեամբ: Տատիս մայրը, նեղացած, աղջկան կէս ճանապարհից ետ է բերում ու գնում մենակ: Այնքան նեղացած է լինում, որ հաւաքում տանում է նուէր բերած թօփով գործուածքները: Ասում են, որ չատ քաջ, համարձակ կին է եղել:

Տատս, ի տարբերութիւն իր մօր, մեղմ ու բարի կին էր: Երբեք չէր բարկանում, չէր բարձրացնում ձայնը, չէր յանդիմանում ոեւէ մէկին: Երեխան ինչքան էլ անկարգութիւն անէր, մատով էլ չէր դիպչի եւ զարմանում էր, որ ուրիշները ծեծում են իրենց երեխաներին: Քանի դեռ տատս կար, մայրս չէր համարձակւում յանդիմանել ինձ:

Տատս հիւանդացին սիրով էր սիրում իր միակ որդուն ու միակ աղջկան: Տասներկուսն էր ունեցել, մնացել էին երկուսը: Արդէն ասել եմ, այն ժամանակ վաղ էին ամուսնանում՝ աղաները 18–20, աղջիկները 14–16 տարեկան հասակում: Տատս մօտաւորապէս 1870 թուի ծնուած էր: Հայրս՝ նրա առաջին զաւակը, ծնուել էր 1886–87 թուերին: Հայրս ու մայրս ամուսնացել էին 1904–ին: Նրանց հարսանիքի օրը պապիս կրտսեր եղբօր՝ Գասպարի սեւ թուղթն էր եկել, այդ իսկ պատճառով էլ մօրս վրայ խօսել են, թէ ոտքը խեղով չէր, իսկ մօրս կարծիքով, անբախտ էր ինքը՝ իր ուրախութեան օրը տխրութիւն եղաւ:

Պապիս եղբայրները չեն համաձայնել, որ հօրս հարսանիքին տնից ծախս արուի, պապիս ասել են՝ ոսկի ունես, ծախսիր, իսկ ոսկին տատիս օժիտն է եղել:

Մայրս փոքր է եղել, երեք տարի երեխայ չի ունեցել, դրա համար էլ պապս է խօսել նրա վրայ: Ցետոյ մայրս իրար եւեւից երեք աղջիկ է բերել՝ նոր զբաղմունքի տուիթ: Ես մօրս երրորդ զաւակն եմ: Ինձնից յետոյ մայրս երկու տղայ ունեցաւ, ապա նորից աղջիկ: Առաջին երկու աղջիկներն ու այս վերջինը մեռան փոքր հասակում:

Հայրս՝ Յովսէփը, բարձրահասակ էր, բարակիրան, ցորնամորթ, խիտ մազերով: Դիմագծերով ես եմ նրան նման, հասակով՝ կրտսեր եղբայրս՝ Գեղամը: Բնաւորութեամբ մեղմ էր, բարի, մի քիչ քաշուող ու կատակասէր: Հոգատար էր ընտանիքի ու ծնողների հանդէպ: Շատ աշխատասէր էր: Որպէս մարդու հօրս հաւանում էին նաեւ չրջապատի մարդիկ: Աւարտել էր մեր գիւղի դպրոցը, ազատ կարդում էր: Սիրում էր երգել հայկական ժողովրդական երգեր՝ «Երազը» եւ այլն: Աւագ որդիս՝ Վահագնը, հասակով նման է հօրս:

Հօրաքոյրս՝ Յանումը, հօրիցս չատ փոքր էր, ծնուած 1900–ին: Գեղեցիկ էր թէ դէմքով, թէ հասակով: Երկար ոսկեգոյն մազերը սրունքներին էին հասնում: Երբեմն մէկ հիւսք էր անում, երբեմն՝ երկու: Մօրս հետ սիրով ու համերաչխ էին: Հպարտ էր, ամէն տեղ իրեն պահել գիտէր, իսկ ծնողների կամքին հնազանդ էր: Պապս չատ էր սիրում իր աղջկան, ուզողներին մերժում էր, թէ իմ աղջկան համապատասխան չեն: Այդպէս էլ ոչ ոք չհմացաւ՝ իր բազում երկրպագուներից ուեւէ մէկին սիրո՞ւմ էր:

Ցաւօք, բացի մօրիցս ու եղբայրներիցս միւսների ոչ մի լուսանկար չկայ:

(Շար. 6)

(Շար. Ա. էջէն)

կը պահանջէ որ Ոաչինկթըն ներողութիւն խնդրէ, չի գոհանար Մխայեալ Նահանգներու արտայայտած «ցաւով»: ԱՄՆ ալ կը մերժեն ներողութիւն խընդրել, անընդունելի գտնելով նման պահանջ մը: Ամերիկեան լրտես-օդանաւը միշտ Չինացիներու ձեռքն է:

ՄԵՐՁԱԻՈՐ ԱՐԵՒԵԼՔԻ կացութիւնը չի բարելաւուիր. Ապրիլ 8-ին Իսրայէլացիք կրակ բացած են 18-ամսեայ մանուկի մը վրայ, որ ծանրօրէն վիրաւորուած է գլուխէն: Արաբ Իսրայէլացի մըն ալ սպաննուած է: Բայց եւ այնպէս, Արաֆաթ հեռաձայնով չնորհաւորած է Շարոնը, հրէական Զատիկին առթիւ:

ՏԱՆՈՆԻ ապրանքներու պօյքոթը բաւական ծաւալ ստացած է, թէեւ պատասխանատու դէմքեր դէմ կ'արտայայտուին նման չարժումի մը, զոր նպաստակայարմար չեն գտներ: Մարքս էնտ Սփէնսըրի եւ Տանոնի աշխատաւորները կը չարունակեն բողոքի ցոյցեր ընել: Տանոնի աշխատաւորները ամէն գնով կ'ուզեն արգիլք ըլլալ գործատան փակումին:

ՊԼՈՒԱՅԻ դղեակին վերանորոգման համար Իվ Մէն-Լօրան զերծակատան տրնօրէնը՝ Փիէր Պերժէ որոշած է դադրեցնել տարեկան երկու միլիոն ֆրանքի իր յատկացումը, որովհետեւ ձէք Լանկ այլեւս քաղաքապետ չէ: Նոր քաղաքապետը չի ծածկեր իր վրդովումը, բայց որոշած է նաեւ ձէք Լանկի վճարել տալ 160 հազար ֆրանքի այն հաշուեցոյցը, որ կը ներկայացնէ հրաժեշտի իր հաւաքոյթին ծախքերը, մերժելով որ քաղաքապետութիւնը վճարէ:

ԱՖղԱՆԻՍՏԱՆԻ ընդդիմութեան պարպլուխը որ Ֆրանսա եկած էր նպատական Խորհրդարանի հրաւէրով, չընդունուեցաւ ո՛չ Էլիզէ, ո՛չ Մաթինեոն, ինչ որ վրդոված է շատեր: Հրամանատար Մասուտ քանի տարի է կը մղէ պատերազմ Աֆղանիստանի մը պայքարը, նախկարմիր բանակին դէմ, ներկայիս ալ Թալիպաններուն: Ֆրանսայէ այս վերադարձին դէմ իր զայրոյթը արտայայտած է Պերնար-Անրի Լեվի յօդուածով մը ժուրնալ տիւ Տիմանշի մէջ (Ապրիլ 8):

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Տիկին Գայեանէ Գաբոյեանի թարմ յիշատակին, Անահիտ Տէր – Մինասեան 300 Ֆր. կը նուիրէ «Ցառաջ»ին:

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

La Croix Bleue des Arméniens de France remercie tous ses membres et sympathisants présents à la messe de requiem du dimanche 11 mars à la mémoire de ses bienfaiteurs.

A l'issue de cette messe et du Hokédjach à la M.C.A. de Paris, 19.000 F de dons ont pu être réunis et remis au Conseil d'Administration. Merci à tous ces généreux donateurs.

Une partie de cette somme va permettre de poursuivre l'action humanitaire de l'association au profit de la communauté arménienne de Serbie qui nous a sollicités cet hiver et de financer l'achat et l'envoi de 100 blousons d'enfants et de sous-vêtements, effectués au mois de février.

*
**

RECHERCHE

La Croix Bleue des Arméniens de France recherche pour ses séjours des mois de **juillet** et **août 2001** pour son centre de vacances de Bellefontaine et son camp itinérant :

- **Animateurs diplômés BAFA**
- **Assistants sanitaires (médecin ou infirmier en 2ème année)**
- **Cuisiniers**

Ecrire à :
CBAF — Conseil dAdministration
17, rue Bleue, 75009 PARIS

Date limite de candidature : 15 avril.

INFORMATIONS ARTISTIQUES

ASSOCIATIONS
«DIALOGUE ENTRE ORTHODOXES»
et
«DIVISION DU DIALOGUE INTERCULTUREL»

CONCERT
DES CHOEURS D'EGLISES ORIENTALES

Jeudi 19 avril à 18 heures 30
Salle de Cinéma de l'UNESCO
7, Place de Fontenoy — Paris 7e

avec, pour l'Arménie, la participation de l'**Ensemble «AKN»**, direction **Aram Kerovpyan.**

ՀԱՄԱՁԳԱՅԻՆ
HAMASKAÏNE

ՓԱՐԻԶ

ՁԱՏԿՈՒԱՆ ՁԱՁ

Հաճելի մթնոլորտ: Հաւկթախաշ, վիճակահանութիւն ... Կիրակի Ապրիլ 15, ժամը 12·30-էն սկսեալ

«Ալ Ուատի» ճաշարանը
153-155, rue de Lourmel, 75015 Paris

Տեղերը սահմանափակ: Ապահովելու համար հեռաձայնել՝

01 43 76 67 37
01 45 93 00 25

DANS LE CADRE DU 1700ème ANNIVERSAIRE DE L'ADOPTION OFFICIELLE DU CHRISTIANISME EN ARMENIE

PELERINAGE EN ARMENIE
DU LUNDI 7 AU LUNDI 14 MAI

organisé par
LA CATHEDRALE APOSTOLIQUE ARMENIENNE DE PARIS

Participation aux frais : **8.900 F**
Le tarif comprend :
— Le vol Paris — Erevan — Paris
— Hébergement à l'Hôtel Ani (****) en pension complète + Visites et déplacements en autocar privé avec guide francophone.

Date limite des résérvations : 25 avril

Pour toute information contacter :
- ☐ Secrétariat de la Cathédrale : **01 43 59 67 03**
- ☐ Père Avédis BALEKIAN : **01 46 62 01 29**
- ☐ Madame Margot KOKORIAN : **01 47 43 12 66.**

IMPORTANT: *Passeport valide au moins 6 mois avant la date de retour*

ԺԱՄԱՆԱԿԱՑՈՒԹԻՒՆ
ազգ շաբթուան

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ԱԻԱԳ ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, Ապրիլ 12
Յիշատակ Ընթրեաց
Տեառն Մեերոյ Յիսուսի Քրիստոսի
Սկիզբ ժամերգութեանց ժամը 8-ին:
Կարգ ապաչխարողաց եւ ընթրեաց, պատարագ ժամը 10-ին: Ոտնլուայ ժամը 16-ին, Խաւարում ժամը 19·30-ին:

ԱԻԱԳ ՈՒՐԲԱԹ, Ապրիլ 13
Յիշատակ Զարչարանաց,
Խաչելութեան եւ Թաղման
Տեառն Մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի
Երեկոյեան ժամերգութիւն եւ Թափօր Թաղման ժամը 17-ին:

ԱԻԱԳ ՇԱԲԱԹ, Ապրիլ 14
Ճրագալոյց Զատկի
Սկիզբ ժամերգութեանց ժամը 16·30-ին:
Ճրագալոյցի կամ Խթման պատարագ ժամը 17·30-ին:
Կը պատարագէ՝
ԺԻՐԱՅՐ Ծ. ՎՐԴ. ԹԱՇՃԵԱՆ

Ս. ՊՕՂՈՍ-ՊԵՏՐՈՍ ԱԼՖՈՐՎԻԼ

ԱԻԱԳ ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, Ապրիլ 12
Պատարագ ժամը 10-ին, Ոտնլուայ երեկոյեան ժամը 17-ին, Խաւարում ժամը 20-ին:

ԱԻԱԳ ՈՒՐԲԱԹ, Ապրիլ 13
Երեկոյեան ժամերգութիւն եւ Թափօր Թաղման ժամը 18-ին:

ԱԻԱԳ ՇԱԲԱԹ, Ապրիլ 14
Ճրագալոյց, սկիզբ ժամերգութեանց ժամը 16·30-ին, Խթման պատարագ ժամը 17·30-ին:

ՎԱՐԱԳԱՑ Ս. ԽԱՉ ԱՐՆՈՒՎԻԼ

ԱԻԱԳ ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, Ապրիլ 12
Ընթրեաց պատարագ ժամը 10-ին, Ոտնլուայ ժամը 17-ին, Խաւարում ժամը 20-ին:

ԱԻԱԳ ՈՒՐԲԱԹ, Ապրիլ 13
Երեկոյեան ժամերգութիւն եւ Թափօր Թաղման ժամը 17·30-ին:

ԱԻԱԳ ՇԱԲԱԹ, Ապրիլ 14
Ճրագալոյց Զատկի
Պահք: Ճիշատակ Զարչարանաց եւ Խաչելութեան Տեառն Մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի:
Երեկոյեան ժամերգութիւն եւ Թափօր Թաղման ժամը 17-ին:

Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ՇԱՒԻՒ

ԱԻԱԳ ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, Ապրիլ 12
Ընթրեաց պատարագ ժամը 11-ին, Ոտնլուայ ժամը 16-ին, Խաւարում ժամը 19-ին:

ԱԻԱԳ ՈՒՐԲԱԹ, Ապրիլ 13
Թաղում ժամը 17-ին:

ԱԻԱԳ ՇԱԲԱԹ, Ապրիլ 14
Ընթերցուածք ժամը 17-ին, Ճրագալոյցի պատարագ ժամը 18-ին:

Ս. ՅԱԿՈԲ - ԼԻՈՆ

ԱԻԱԳ ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, Ապրիլ 12
Ժամերգութիւն ժամը 9-ին, Ընթրեաց պատարագ ժամը 10-ին:
Կը պատարագէ՝
ԻՍԱՀԱԿ Ա. ՔՀՆԾ. ՀԷՔԻՄԵԱՆ
Ոտնլուայ ժամը 16-ին, կարգ Ջաքարեանց ժամը 19·30-ին:

ԱԻԱԳ ՈՒՐԲԱԹ, Ապրիլ 13
Թափօր Թաղման ժամը 17-ին:

ԱԻԱԳ ՇԱԲԱԹ, Ապրիլ 14
Ճրագալոյցի ժամերգութիւն՝ ժամը 16-ին, Ընթերցուածք՝ ժամը 16·30-ին, Պատարագ ժամը 17-ին:
Կը պատարագէ՝
ԻՍԱՀԱԿ Ա. ՔՀՆԾ. ՀԷՔԻՄԵԱՆ

ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՐՍԷՑԼԻ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

ԱԻԱԳ ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, Ապրիլ 12
Վերջին Ընթրեաց պատարագ ժամը 10-ին:
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՋԱՏԻԿ ՎՐԴ. ԱԻԵՏԻՔԵԱՆ
Ոտնլուայ ժամը 17-ին, կարգ խաչմանի ժամը 19·30-ին:

ԱԻԱԳ ՈՒՐԲԱԹ, Ապրիլ 13
Թաղման կարգ եւ Թափօր ժամը 17-ին:

ԱԻԱԳ ՇԱԲԱԹ, Ապրիլ 14
ՃՐԱԳԱԼՈՑՑ
Ընթերցուածք Մարգարէից՝ ժամը 16·30-ին, պատարագ ժամը 17·15-ին:
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՋԱՏԻԿ ՎՐԴ. ԱԻԵՏԻՔԵԱՆ

ՍԷՆ-ԼՈՒ — Ս. ԳԷՈՐԳ

ԱԻԱԳ ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, Ապրիլ 12
Ընթրեաց պատարագ ժամը 10-ին: Ոտնլուայ ժամը 18-ին:

ԱԻԱԳ ՈՒՐԲԱԹ, Ապրիլ 13
Թաղման կարգ ժամը 18-ին:

ԱԻԱԳ ՇԱԲԱԹ, Ապրիլ 14
Ճրագալոյց ժամը 17-ին, Ընթերցուածք եւ պատարագ:
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՇԱՀԱՆ Ա. ՔՀՆԾ. ՏԻՏԻԵԱՆ

Ս. ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ ՍԷՆԹ ՄԱՐԿՐԻԹ

ԱԻԱԳ ՈՒՐԲԱԹ, Ապրիլ 13
Թաղման կարգ ժամը 17-ին:

ՀԱՑ ԿԱԹՈՂԻԿԷ Ս. ԽԱՉ ԱԹՈՌԱՆԻՍՏ ԵԿԵՂԵՑԻ
13, rue du Perche — 75003 Paris

ԱԻԱԳ ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, Ապրիլ 12
Ոտնլուայ ժամը 18-ին, պատարագ ժամը 19-ին, եւ Խաւարում ժամը 21-ին:

ԱԻԱԳ ՈՒՐԲԱԹ, Ապրիլ 13
Թաղում ժամը 18-ին:

ԱԻԱԳ ՇԱԲԱԹ, Ապրիլ 14
Ընթերցուածք ժամը 17, ճրագալոյցի պատարագ ժամը 18-ին:

ԿԻՐԱԿԻ, Ապրիլ 15
Զատիկ, պատարագ ժամը 11-ին:

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, Ապրիլ 16
Մեռելոց ժամը 11-ին:

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ԱՊՐԻԼ 11
MERCREDI
11 AVRIL
2001

LE NUMERO : 6,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 1·400 Ֆ· — Վեցամսեայ : 725 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·650 Ֆ· (Ամէնօրեայ առաքում)
1·500 Ֆ· (Շաբաթաթերթի առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ·
C.C.P. PARIS 15069-82 E

76ԴՈՒ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20·144 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 76e ANNEE — N° 20.144

ՔԻ ՈՒԷՍԹԻ ԲԱՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ԱՐՁԵՒՈՐՈՒՄՆԵՐԸ

ԵՐԿՈՒ ՆԱԽԱԳԱՀՆԵՐՈՒՆ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄԸ Ճ. ՊՈՒՇԻ ՀԵՏ

ՔԻ ՈՒԷՍԹԻ բանակցութիւններուն ատարին, Հայաստանի ու Ադրբեջանի նախագահներուն զատ զատ նախագահ Պուշի հետ հանդիպումէն առաջ հրապարակուած տեղեկութիւններու դիմաւորները կը կազմեն Մինսկի խումբին երեք նախագահներուն արժեւորումները եւ հարցին մասին Թեհրանի հետ խորհրդակցութեան պարագան :

Բանակցութիւններու յաջորդած հաղորդակցութեան մը մէջ լսուած է թէ «համրողական լուծումի մը նոր առաջարկներ» յետագայ հանդիպումներու նիւթ պիտի կազմեն Ուաշինկթընի, Մոսկուայի ու Փարիզի մէջ : Ինչ կը վերաբերի ՔԻ ՈՒԷՍԹի, ամերիկացի բանագնացը «նախատեսածէն աւելի կարեւոր» համարած է ձեռք ձգուած յաջողութիւնը. Մինսկի խումբին Ֆրանսայի նախագահը ծ.-ծ. կայաւ ըսած է թէ կողմերը խաղաղութեան չատ աւելի մօտեցած են, քան ՔԻ ՈՒԷՍԹի նախորդած շրջանին : Նոյն բանագնացը Վ. Տրուանիկով եւս մեծ գոհունակութիւն յայտնած է երկու նախագահներուն հետ տարուած բանակցութիւններէն, առանց մանրամասնութիւն տալու :

Մինսկի խումբին նախագահները յարմար դատած են Իրանն ու նաեւ Թուրքիան տեղեակ պահել բանակցութիւններու ընթացքէն : Թուրքիա տեղեակ կը պահուի որպէս շրջանի երկիր որ անդամ է հաշտութեան նախաձեռնարկ Մինսկի խումբին պատկանած միջազգային կազմակերպութեան (Օ-ԷՍ-ՍԷ-Ը) :

Ինչ կը վերաբերի Իրանի, ամերիկացի բանագնացը չէշտած է թէ անոր տրուելիք տեղեկութիւնը նպատակ ունի բացատրելու որ խաղաղութեան համար տարուող ջանքերը չեն վնասեր անոր շահերուն : Քաղաքական մեկնաբան Ռ. տը Ռոքֆէօյ կը դրէ թէ Իրան հաղուագէպօրէն յիշուած է Ղարաբաղի բանակցութիւններու, վէճերու ընթացքին հակառակ որ ունի ադրբեջանական բազմաթիւ միլիոնի կարեւոր փոքրամասնութիւն մը, նաեւ քանի մը տասնեակ հազարնոց հայկական փոքրամասնութիւն մը եւ մինչ մեծ ուշադրութեամբ հետեւած է շրջանի զարգացումներուն : Այս ընթացքին կը յիշուի նաեւ Իրանի հիւսիս – արեւմտեան ծայրին Հայաստանի ու Ադրբեջանի, նաեւ Նախիջեւանի հետ հաստատակաց սահման ունենալու պարագան :

Հակառակ որ Ուաշինկթընն եւ Թեհրան աւելի քան 20 տարիէ ի վեր խզած են իրենց յարաբերութիւնները, ԱՄՆ-ու բանագնացը յատ է թէ Իրան այսօր շրջանին կարեւոր դերակատարներէն է : Այս հանգամանքին վրայ պէտք է աւելցնել այն որ Ֆրանսայի Թեհրանի այսօրուան դեսպանը Ֆելիփ տը Սիւրմէն Մայիսէն սկսեալ Ֆրանսան պիտի ներկայացնէ Ղարաբաղի բանակցութիւններուն :

Նախագահ Ռ. Քոչարեանի մամուլի քարտուղարը Վ. Գաբրիէլեան Քի Ուէսթ հանդիպումին մասին յայտնած է այն կարծիքը թէ կողմերուն կեցուածքներուն միջեւ տարբերութիւնները կրճատուած են, բայց տակիկա ճամբուն վերջը չէ նշանակեր :

⁂

ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ ՆԱԽԱԳԱՀ Ճ. ՊՈՒՇԻ ՀԵՏ

Ռ. Քոչարեան եւ Հ. Ալիեւ Ապրիլ 9 Երկուշաբթի օրը անջատ հանդիպումներ ունեցած են ԱՄՆ-ու նախագահին հետ որոնք տեւած են տասնըհինգական վայրկեան : Պուշ ընդունած է նախ Ռ. Քոչարեանը, ապա Հ. Ալիեւը : Երկու հանդիպումին ալ ներկայ գտնուած են փոխ նախագահ Տ. Չէյնի, Արտաքին նախարար Գ. Փաուըլ եւ Ազգ. Ապահովութեան խորհուրդի խորհրդական մը :

«Էսոչիէթըտ Փրէս» գործակալութեան համաձայն Ճ. Պուշ երկու նախագահները քաջալերած է շարունակելու դէպի խաղաղութիւն իրենց ընթացքը :

Հանդիպումներուն բուն նիւթին մասին որեւէ տեղեկութիւն չի հաղորդուիր, բայց կ'ըսուի թէ Ռ. Քոչարեանի եւ Հ. Ալիեւի հետ տարուած բանակցութիւններէ առաջ նոր ծրագիր մը պիտի պատրաստուի ու ներկայացուի Ժընեւի հանդիպումին որուն ճշդրիտ թուականը տակաւին յայտնի չէ :

Հետաքրքրական է այս առումով գոր. Ե. Մլմանեանցի արտայայտութիւնը զոր ունեցած է հարցին մասին հեռատեսիլի հայաստանեան կայանէ մը. զօրավարը որ 1993-94-ին եղած է Ապահովութեան դերատեսչութեան պետը, ըսած է թէ Ղարաբաղի խնդիրը այլեւս համաշխարհային մակարդակի բարձրացած է եւ իրականութեան մէջ ոչ ոք հետաքրքրուած է Հայաստանի, Ղարաբաղի եւ Ադրբեջանի դիրքով, ուզածով, կամ չուզածով : Միջազգային հետաքրքրութիւնը կապուած է Մեղրիի անցքին որ կոչուած է լուծելու Ղարաբաղի տեղական հարցէն չատ աւելի կարեւոր, համաշխարհային բնոյթի հարցեր :

Զօրավարը աւելցուցած է թէ Ղարաբաղի խնդիրը, Մեղրիի անցքը եւ Հոկտ. 27-ի սպանութիւնները իրարու առնչուած են, քանի որ Հոկտ. 27-ի սպանութիւններով Հայաստանի մէջ գոյութեան վերջ տրուեցաւ բոլոր այն տարբերուն որոնք կրնային արգելք ըլլալ Մեղրիի անցքին ծրագրին իրականացումին :

⁂

ԱԴՐԲԵՋԱՆԱԿԱՆ ԱՐԺԵՒՈՐՈՒՄՈՎ

Ադրբեջանի Արտաքին գործոց նախարար Վ. Գուլիեւ վստահութիւն արտայայտած է որ հայեւադրբեջանական համաձայնութեան յետագայ քայլերը կ'առնուին ժընեւի մէջ : Ան չէշտած է թէ Բաքուն «կարեւականապէս դէմ է բանակցութիւններու ընթացքին Ղարաբաղի հայ համայնքի մասնակցութեան : Ադրբեջան չի կրնար ընդունիլ անջատողական կառոյցները եւ միրենք (Ղարաբաղցիները) կը նկատէ դրսեղ ուժերու ներկայացուցիչներ եւ այդ իսկ պատճառով իրենց հետ բանակցութեան սեղանը չենք նրստիր» ըսած է ան : Այսուհանդերձ, բաքուն դէմ չէ որ Ղարաբաղի հայկական եւ ադրբեջանական համայնքներէն ներկայացուցիչներ որոշ փուլի մը կարելիութիւն ունենան քննարկումներուն մասնակցելու :

«ՇԻՄԷՆՓՐԷՍ»

(Ապրիլ 9/10)

ՄԱՀԱՅՈՒ ԱՐԿԱԾ ՄԸ ԵԿԵՂԵՑԻԻՆ ՇԻՆՈՒԹԵԱՆ ԸՆԹԱՑՔԻՆ

Երեւանի մէջ կառուցուող Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցիին շինութեան ընթացքին դժբախտ պատահար մը արձանագրուած է. Ապրիլ 8-ին, աշխատանքի միջոցին երիտասարդ բանուոր մը բարձրութենէն ինկած ու մահացած է :

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԺՈՍՓԻՆ սուլոցներով ընդունուեցաւ Ապպեվիլ, Ապրիլ 9-ին, երբ կ'այցելէր ողողուած չրջանները, Ներքին նախարարին ընկերակցութեամբ : Ծանօթ է որ Սոմ գետի յորդումը աղէտալի եղած է չրջանին մէջ, ուր բազմաթիւ ընտանիքներ տուն-տեղ ձգած փորձած են իրենց կեանքը փրկել : Յաւելեալ չուրի մը բոլորովին կատղեցուցած է բնակիչները : Այդ չուրը կը վերաբերի ողողումին պատասխանատուին՝ որ Փարիզը կը նկատուի : Մեծ-հայրիկ մը բարկութեամբ ըսած է Ժոսփինի երեսին՝ «Ջուր չկայ Փարիզ, ուրկմն ուրկէ՞ կու գայ այս ամբողջ ջուրը հոս» : Պատասխանն ալ տեղացիները կու տան. – «Մարդիկ կը խորհին որ Սոմի մէջ թափած են Սէնի ջուրը : Հիւսիսի ջրանցքէն կ'անցնի» : Տարեցները, արդարեւ, կը պնդեն որ երբեք այդպիսի կացութիւն չէր ստեղծուած : Շուրկին աղբիւրն այն է, որ տասը օր առաջ անոնք որոնք Փարիզ գացած են, տեսած են որ Սէնի քարափները ջուրերու տակ են, իսկ հիմա չոփ չոր են : Ո՞ւր գնաց այդ ջուրը : Ամբողջ դաշտ մը կը տեսնուի Փարիզի կողմէ գաւառին դէմ. պատճառն ալ 2008-ի Ողիմպիականին Փարիզի թեկնածութիւնը կը նկատուի : Ժոսփին մթնոլորտը հանդարտեցնելու համար 500 հազար ֆրանքի յատկացում մը խոստացաւ :

ՈՒԱՇԻՆԿԹՐԸՆ չի հանդարտիր եւ չի կրնար հանդուրժել որ Փեքին գլուխը չծռէ իր պահանջներուն առջեւ ու յանձնէ լրտես-օդանաւը եւ 24 հոգինոց անձնակազմը : Պուշ յայտարարած է որ անցնող ամէն օր կը վտանգէ երկու երկիրներու յարաբերութիւնները, մինչ Արտաքին նախարարը՝ Փաուըլ աւելի հեռուկ՝երթար ըսելով թէ այդ յարաբերութիւնները արդէն իսկ տուժած են : Ջինասան կը չարունակէ պահանջել որ Սմերիկա ներողութիւն խնդրէ :

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ հեռատեսիլ էն – թէ – վէ կայանի պաշտօնազրկուած լրագրողը՝ Կիսելիով չուզեր ընդունիլ իր հեռացումը կազպրոմի կողմէ եւ կը չարունակէ պայքարիլ : էն – թէ – վէ ոչ պետական կայանը ծանօթ էր իր անկողմնակալութեան եւ յանդգնութեան համար, ինչ որ դիւրաւորաբար կիսելիովի արժանիքն էր : Ան, կիրակնօրեայ Իտոգի («Հայուելկլոս») յայտագրով մեծ համբաւի տիրացած էր, չէր վարանած անկողմնակալ մօտեցում ցուցաբերելու Ձէչնիոյ պատերազմին նկատմամբ եւն., եւն. : Պուտին չէր կրնար հանդուրժել նման անկախութեան մը եւ կազպրոմի միջոցաւ է, որ ուզեց վերջ դնել այդ անկախութեան :

ԺԻՍՔԱՐ Տ'ԷՍԹԷՆ կը չարունակէ նեղը դնել նախագահ Շիրաքը : Ինք էր որ նախ հնգամեակ առաջարկելով 7-էն 5-ի իջեցնել տուաւ նախագահական ժամանակաշրջանը, ապա, նախագահական ընտրութեան ժամանակացոյցը փոխել տրուաւ (նախ՝ նախագահական, ապա՝ երեսփոխանական), հիմա ալ կ'ըսէ թէ նախագահ մը կրնայ վկայել : Ֆրանս – էօթօփ էքսփրէս (Ֆրանս 3) յայտարարէն է որ Ապրիլ 8-ին, յայտարարեց «Հանրապետութեան նախագահ մը կրնայ վկայել, սահմանադրական ոչ մէկ արգելք կայ» : Ցիշեց նաեւ որ ինք, իր չրջանին երկու անգամ վկայած է :

ԳՈՐԾԱԴՈՒԼԻ չարժումները կը չարունակուին Ֆրանսայի մէջ : Երկաթուղիի երթեւեկը գրեթէ կանոնաւոր էր Ապրիլ 10-ին (13-րդ օրը գործադուլին), բայց կառ տը լ'Էսթի եւ կառ տը Լիոնի արուարձաններու գիծերէն. դեռ 15% համեմատութեամբ բանթողներ կան : Ցոյցերու կը չարունակեն դիմել դայեակները, հիւանդապահուհիները, հիւանդանոցներու սոխպտալական բժշկական բժիշկները, թանգարաններու պաշտօնեաները : Գործադուլի մէջ է Փարիզի 19-րդ թաղամասի թղթատարը եւ չարժումը պիտի ընդհանրանայ Ապրիլ 17-էն 20 :

ՓԱՐԻԶԻ դատարանը դատապարտեց բրիտանական Մարքս էնտ Սփէնսէր հաս-

(Շար·ը Դ· էջ)

ՂԱՐԱԲԱՂԻ ԲԱՆԱԿԸ ԹԱՋՄԱՓՈՐՁԵՐՈՒ ՉԵՒՆԱՐԿԵՑ

Երեքշաբթի, Ապրիլ 10-ին, սկսած են զարաբաղեան բանակի ռազմափորձերը, որոնց ներկայ եղած է Հայաստանի Սպայակոյտի պետը : Իշխանութիւններուն համաձայն ռազմափորձերը որոնք երեք օր պիտի տեւեն, նպատակ ունին զարկ տալու բանակին պատերազմի պատրաստութեան : Ղարաբաղի Պաշտպանութեան նախարարը՝ Սէյրան Օհանեան, Ապրիլ 8-ին տեղւոյն ձայնասփիւռին յայտարարած է թէ այս ռազմափորձերու ընթացքին պատերազմական «խաղեր» պիտի ըլլան ու միջեթայ զօրակոչ պիտի հռչակուի :

Հայաստանի Սպարակոյտի պետը՝ Միքայէլ Յարութիւնեան տեսակցութիւն ունեցած է նախագահ Արկադի Ղուկասեանի հետ եւ ըսած որ զարաբաղեան բանակը պատրաստ է պատերազմի : Աւելցուցած է սակայն, որ այս ռազմափորձերը կապ չունին զարաբաղեան հարցը դիւանագիտական կերպով լուծելու ատրբեջանական կոչերուն հետ : Ըստ զօրավարին, պատերազմի վերսկսման հաւանականութիւնը քիչ է :

ՄԻՋԱԴԷՊԵՐ ԱՅՆՃԱՐԻ ՄԷՋ

Պէյրութէն կը հաղորդուի որ անցեալ Ուրբաթէն Շաբաթ (Ապրիլ 6-էն 7) լուսցող գիշերը ծանր դէպք մը պատահած է Այնճարի հայկական գիւղին մէջ : Անծանօթներ երեք պարէտէներու մէջ փճացուցած են չուրջ 200 պատառաւ ծառեր : Կ'ըսուի թէ նպատակն էր լարուածութիւն ստեղծել բնակիչներուն միջեւ : Ցետագային, Այնճարի դիմացը գտնուող խալամական Մէճմէլ Այնճար գիւղէն ձերբակալուած են գիւղապետը՝ Պատիհ Աճէմի եւ Մոհամմէտ անունով անձ մը : Երկու գիւղերուն միջեւ տասնամեակներէ ի վեր հողային վէճեր կան, սակայն փճացուած ծառերը այդ հողերուն վրայ չեն գտնուիր :

ՄՇԱԿՈՒԹ

«ARCHEOLOGIA (avril)

Ani, capitale de l'Arménie en l'an mil

Այս խորագրին տակ, ամսաթերթը նկարագրող յօդուած մը լոյս ընծայած է, զոր տառագրած է Ռեմոն Գէորգեան :

Ինը էջերու երկայնքին, Ռ. Գէորգեան սպառիչ կերպով կը խօսի գուցահանդէսին եւ Անիի մասին, լայն ծանօթութիւններ տալով :

ՎԱՍՊՈՒՐԱԿԱՆԻ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԻ 86-ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻՆ ԱՌԹԻՒ

ԱԿՆ ԸՆԴ ԱԿԱՆ

Վիճակը ձգուած էր: Որեւէ ատամնում կամ ընկրկում պիտի նշանակէր դասալքութիւն եւ անճնասպանութիւն:

Ձգնաժամը կը պահանջէր ինքնապաշտպանութիւնը կազմակերպել վճռական եւ միասիրտ: Դիմազրական պայքարը մղել հաւաքաբար: Զարնել եւ զարնուիլ անվրկանդ:

Եւ ամբողջ Վասպուրականը ոտքի կանգնեցաւ, վառ պահելու համար իր արեան՝ Ազատութեան չողերուն տակ:

Անձնուէրները ամեհի պատնէշներ կանգնած էին իրենց բազուկներով, մղելու համար դոյամարտը: Ճակատ ճակատի եւ ակն ընդ ական:

Այլեւս ոչ ես ու դուն, ոչ աս ու ան: Ոչ տարիք, ոչ ալ դասակարգ: Ոչ սեռ, ոչ ալ դիրք:

Մե՛նք, – բոլոր տրամադրելի ուժերով: Կրա՛կ ամէն ուղղութեամբ: Ռազմական բոլոր միջոցներով եւ հերոսական խոյանքով:

Երբ առաջին դնդակը որոտաց, թշնամին խուճապի մատնուած էր արդէն, եւ կը մոլոտար անկարգ կատաղութեամբ:

Որո՞ւ միտքէն կ'անցնէր թէ երկուսն դայլաձի պարտութեան պիտի մատնէր ամբողջ բանակ մը, դիրքեր գրաւելով յաւահատակ քաջութեամբ:

Հրամանատարը ինք, անարգ դաւադիր եւ արիւնարբու հրէշ, փրկութիւն կը փնտռէր անպատիւ նահանջով մը:

Ինք որ Իշխանի եւ երեք ընկերներուն արիւնը լակած էր դեռ երէկ, եւ դէպի ապանդանոց առաջնորդած՝ Վռամեանը:

«Ա՛խ, Վասպուրական, աչխարհ Հայաստան»...

Ահա նորէն փոթորիկ մը: Թերեւս վերջինը:

Զա՛րկ: Եւ թող Գագանը լմնայ իր արեան ճապաղիքներով, որպէսզի բացուին Ազատութեան ճամբաները:

Այնքան դար լացի՛ր, եւ այժմ վառօդին ծուխն է որ պիտի ցամքեցնէ արցունքները:

Վա՛տ է թշնամին եւ անողորմ: Կ'ուզէ իր տիրապետութիւնը պահել ջարդուփշուր ոսկորներուդ վրայ, դերեզմանոցի մը վերածելով ծաղկաւէտ երկիրը:

Զա՛րկ, որպէսզի չինարար բազուկդ կարենայ գործել ազատ եւ անվտանգ:

... «Անկն ընդ ական եւ ատամն ընդ ատաման»:

Կա՞րճ տեւեց յաղթանակը:

Ոչի՛նչ: Քառասուն տարի եւքն ալ, պատմութիւնը կ'ըսէ.

– Ժողովուրդ մը կար մօտաւոր Արեւելքի լեռներուն մէջ, Արարատի ստորոտը:

Ճակատագրական պահու մը, այդ ժողովուրդը դերագոյն դոյամարտը մղեց իրրեւ մէկ մարդ, փշրելով արիւնազանգ բռնակալութեան մը ժանդոտած չղթաները:

Ան Ազատութեան եւ ստեղծագործ Աշխատանքի դրօշը պարզեց աւերակներու վրայ: Եւ երբ կը չարունակէր վարել ու հերկել, ուրիշ դաւադիր մը դաչոյնը խրեց իր կողերուն:

Այդ ժողովուրդին թեկորները, մասամբ Արարատեան դաշտին մէջ հաստատուած, եւ մասամբ ցիրուցան՝ իւրաքանչիւր աչխարհի, միշտ երկիւղածութեամբ եւ հպարտութեամբ կ'ոգեկոչեն 1915 Ապրիլ – Մայիս ամիսները, իբրեւ ներչնչարան հաւատքի եւ յարատեւութեան:

Ու պիտի ոգեկոչեն դեռ ուրիշ քառասուն տարիներ, այն վստահութեամբ թէ յորչափ բուն իրաւատէրը չէ վերադարձած, միայն բուեր պիտի վայեն Վասպուրական աչխարհին, ինչպէս ամբողջ արեւմտեան Հայաստանի մէջ:

Երբ ժողովուրդ մը Ազատութեան կամքն ունի, Աստուած անդամ «Առաւօտ լուսոյ» կ'երգէ:

Հ.

1955 Մայիս 14

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԴԱՂՈՒԹՆԵՐ

ՍԵՐՏ ԿԱՊԵՐ՝ ԿԻԼԻԿԻՈՑ ԼԵՒՈՆ Գ. ԹԱԳԱՒՈՐԻՆ ԵՒ ԻՏԱԼԱԿԱՆ ՔԱՂԱՔՆԵՐՈՒ ՄԻՋԵՒ

ՓԻՐԷՆՑԷԻ, ՃԵՆՈՎԱՅԻ, ՓԻԶԱՅԻ, ՌԻՄԻՆԻԻ, ՓԵՐՈՒՃԻԱՅԻ ԵՒ ՎԻԵՆՆԱՅԻ ՀԱՅ ՀԱՄԱՅՆՔՆԵՐՈՒՆ ԶԱՐԳԱՒԱՃՈՒՄԸ

Իտալիա պատմական նոր հանդրուան մը թեւակոխեց մինչեւ դարերուն, երբ Հռոմէական Սրբազան կայսրութեան իշխող Հոհընշթոֆըն տոհմը կորնցուց Իտալիոյ վրայ իր դերիշխանութիւնը, որմէ ետք իտալական քաղաքները աւելի լայն ինքնիշխանութիւն եւ ինքնուրոյնութիւն ձեռք ձգեցին, առեւտուրը զարգացուցին, իսկ Կիլիկիոյ Լեւոն Գ. թագաւորը առեւտրական նոր գաչինքներ կնքեց Վենետիկի եւ Ճենովայի հետ. այս պայմաններուն տակ զարգացման նոր հանդրուան մը թեւակոխեց հայկական գաղթօճախը:

ԻՏԱԼԻՈՑ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԻՐԱՎԻՃԱԿԸ ՖՐԵՏԵՐԻՔ Բ.–ԷՆ ԵՏՔ

Հռոմէական Սրբազան կայսրութեան Ֆրետերիք Բ. կայսեր մահէն ետք (1250 Դեկտեմբեր) պապական իշխանութիւնը յուն կերպով ընդդիմացաւ Իտալիոյ մէջ գերմանացի Հոհընշթոֆրնները տիրապետութեան չարունակման եւ մերժեց ընդունիլ Ֆրետերիքի զաւկին՝ Քոնրատ Դ.ի գահակալութիւնը. սակայն Ֆրետերիքի ապօրէն զաւակը՝ Մանֆրէտ Սիկիլիոյ թագաւորութեան իրողական դեկավարը դարձաւ:

Պապական իշխանութիւնը այնուհետեւ բանակցութեան մէջ մտաւ Ֆրանսայի Լուի Թ. Թագաւորին (1226–էն 1270) եղբօր՝ Անժուի Շարլ իշխանին հետ, անոր նեցուկը ապահովելու համար Հոհընշթոֆրնները դէմ պայքարին մէջ: Առիթը յարմար նկատելով՝ Շարլ մեծ զօրքով հիւսիսային Իտալիա մտաւ, եւ այսպէսով քաղաքական նոր իրավիճակ ստեղծուեցաւ հիւսիսի մէջ: Պապին կողմնակից Կուէլֆ կուսակցութիւնը սիրալիր ընդունելութիւն ցոյց տուաւ Շարլի, մինչ այլ տոհմեր բուռն ընդդիմութիւն ցոյց տուին:

Հիւսիսային Իտալիոյ մէջ իր հեղինակութիւնը հաստատելէ ետք Շարլ Ֆրանսական իշխանի իր բանակով քալեց Հռոմի վրայ. անոր արշաւանքը կդեմ Դ. պապին (ծագումով Ֆրանսայի, 1265–էն 1268) ուղղակի զօրակցութիւնը կը վայելէր: Շարլ իշխան 1266 Փետրուար 26-ին Պենեւենթոյի մօտակայ Կրանտելլայի դաշտին մէջ նուաճեց Սիկիլիոյ թագաւորութեան ղեկավար Մանֆրէտը: Այս ճակատամարտը վերջ տուաւ Իտալիոյ մէջ Հոհընշթոֆրնները տիրապետութեան: Շարլ ուղղակի իր հակակչիռին տակ առաւ Նափոլին ու հիւսիսային Իտալիան եւ Հռոմի վրայ ալ դերակայութիւն հաստատեց:

Շարլ իշխանին Ֆրանսացիներէ բաղկացած բանակին Իտալիոյ մէջ ներկայութեան բերումով պապական Կուէլֆ կուսակցութիւնը տիրապետութիւն հաստատեց հիւսիսային քաղաքներուն վրայ: Պապական իշխանութիւնը աւելի ամրապնդուեցաւ կեդրոնական Իտալիոյ մէջ, իսկ Անկեւիններ (Ֆրանսայի արքայատոհմը) Սիկիլիոյ եւ Նափոլիի վրայ հակակչիռ հաստատեցին: Ժամանակ մը ետք, սակայն, հիւսիսային Իտալիա յաճախ ընդդիմութիւն ցոյց տուաւ Շարլի իշխանութեան. Նիկողայոս Գ. պապ (1277-էն 1280) Շարլի իրաւասութիւնները սահմանափակեց եւ արձակեց զայն Հռոմի ծերակոյտի եւ Թոսքանայի փոխանորդութեան պաշտօններէն: Շարլ դիմադրեց եւ ամէն գնով աչխատեցաւ պահել իր հեղինակութիւնը, մինչեւ որ Մարտինոս Դ. պապ (1281–էն 1285), որ Անկեւիններուն մօտիկ էր, վերահաստատեց անոր նախկին իրաւասութիւնները:

Փալերմոյիք 1282–ին հարուածեցին Ֆրանսական զօրախումբ մը. նոյն օրերուն Սիկիլիացիք ալ մեծ ապստամբութիւն մը բարձրացուցին Ֆրանսացիներուն դէմ: Առիթէն օգտուելով՝ Արագոնի (Սպանիոյ մէջ երկրամաս մը) Փետրո Գ. Թագաւոր լմբռոստ Սիկիլիացիներուն պահպանուած է 1288-ին ձենովացիներուն չնորհուած պարգեւագիրը՝ հաստատած Լեւոն Գ.ի կնիքով ու ստորագրութեամբ:

Ֆրանսայի Լուի Թ. Թագաւորին եւ պապին: Պատերազմը տեւեց քանի տարի, որմէ ետք Սիկիլիոյ Թագաւորութիւնը բաժնուեցաւ եւ նորմաններ իշխանութիւն հաստատեցին այդ շրջանակներուն վրայ: Հարաւային Իտալիոյ մայր ցամաքը չարունակեց Շարլի յաջորդներուն՝ Անկեւիններուն ձեռքը մնալ, մինչ Սիկիլիա կղզին Արագոնի Թագաւորութեան ենթարկուեցաւ:

Միլանոյ կը չարունակէր մնալ լոմպարտական համայնքներուն եւ հիւսիսային Իտալիոյ գլխաւոր ուժը, ուր Թորրիանի եւ Վիսքոնթի տոհմերուն միջեւ պայքարը սաստկացաւ: Հռոմ թէեւ ճարտարարուեստական կեդրոն չէր, բայց տեղացի ընտանիքները անտեսական եւ քաղաքական կարեւոր դիրքեր ունէին, պապական Քուրիային անդամ էին, եւ Հռոմ հասնող ուխտաւորներու, հոգեւորականներու եւ պատարան դիմողներու ուղեցոյցներն էին: Անոնց տոհմական պալատներն ու ամրոցները եւ եկեղեցիները իշխող ընտանիքներուն ուժը եւ Հռոմի կրօնական նկարագիրը կը խորհրդանչէին: Քաղաքը երեսուն հազար բնակիչ ունէր, որուն մեծամասնութիւնը Ս. Պետրոսի, Քամփիւս Մարթիուսի եւ Թրասթեւէրէի չուրջ կեդրոնացած էր, մինչ քաղաքին միւս թաղամասերը աւելի պիւղի տպաւորութիւն կը ձգէին իրենց պարտէզներով, այգիներով ու արօտավայրերով:

ԼԵՒՈՆ Գ. ԹԱԳԱՒՈՐԻՆ ԿԱՊԵՐԸ ԻՏԱԼԱԿԱՆ ՔԱՂԱՔՆԵՐՈՒ ՀԵՏ ԵՒ ՀԱՅ ՀԱՄԱՅՆՔՆԵՐՈՒՆ ԲԱԶՄԱՑՈՒՄԸ

Կիլիկիոյ մէջ 1269-ին գահ բարձրացաւ Հեթում Ա.ի գաւակը՝ Լեւոն Գ.: Այս ժամանակ Կիլիկիա քաղաքական անթրենպաստ վիճակի մէջ կը գտնուէր. հարաւ – արեւելեան կողմէն Եգիպտոսի սուլթանութիւնը սպառնալիք էր, իսկ հիւսիսէն՝ Իկոնիոյ Թուրքերը. երկրին ներքին կացութիւնը եւս խառնակ վիճակի մէջ էր եւ աւատատէրերու միջեւ երկպառակութիւնները լայն ծաւալ ստացած էին:

Այս պայմաններուն տակ Լեւոն Գ. Թագաւոր գարկ տուաւ իտալական քաղաքներու հետ առեւտրական կապերուն: Ան 1271–ին վերանորոգեց Վենետիկցիներու, իսկ 1288–ին՝ Ճենովացիներու հետ կնքուած առեւտրական համաձայնագիրները: Ճենովայի դիւանատան մէջ մինչեւ հիմա

ՕՐՈՒԱՆ ՀԱՐՑԵՐ

ԻՐԱՔԻ ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՀԱՐՍՏՈՒԹԵԱՆ ԹԱԼԱՆԸ

Պարսից ծոցի պատերազմէն ի վեր Իրաքի պարտադրուած չրջափակումը պատճառ եղած է որ Իրաքցիները պարտուորուին ծախել չծախուելիքն ալ, որպէսզի կարենան վերապրիլ: Կացութիւնը ծառացած է հնապատական արժէքով առարկաներու մաքսանենգներուն որոնց երկիրը զրկած են բաթէլոնեան, սումերական եւ ասորական իր ժառանգութենէն: Անոնք օգտուելով առիթէն, ձեռնարկած են Իրաքի պատմական տեղատուութեան արտասահման վերադրութեան: Բրիտանական կարգ մը լրիւմներու կարծիքով, բեւեռապիր մը ձեռագիրներ ապօրինի կերպով յղուած են համացանցի կայքէջի մը վրայ որ մասնագիտացած է հնապատական առարկաներու աճուրդին մէջ: Իրաքի հանուածները այդ կարգի մաքսանենգութեամբ զրաւող բազմաթիւ մանրապետացած խմբաւորումներ կազմալուծած են: Անոնցմէ մէկը առասպելական կենդանիի մը արձանը դիւրութեամբ արտահանման կարենալ տալու համար կտրատող, կէս – ցուլ պատկերացնող արձանը տասը կտոր ըրած էր: Իրաքեան պաղեստինեան մաքսանենգութեան այդ գործունէութեան եռին կը նչմարեն իրաքցիները: Պաղտատի պետական թանգարանի փոխ – տնօրէնը անգլիական թերթի մը տուած հարցազրոյցին մէջ պատմած է զողերը բաբելոնեան ժամանակի պղնձեղէններու վայրին վրայ հսկայական փոս մը փորած են: Ինք ալ կը կարծէ թէ հնագոյն հաւաքածոյ կազմող մը զգուշացուցած է. ըսած է թէ պատմագիտական արժէքով առարկաները գնած է գուիդայի մէջնորդէ մը, առանց յետին մտքի: Ան կը պատրաստուէր գնածները վերադարձնել Երուսաղէմ բացուելիք ցուցասրահ մը:

Իրաքեան պատմական հարստութեան մասնագէտ մը մտահոգութիւն յայտնած է, նոյն թալանին չարունակութեան վախով: Ճիշդ է որ այդ ընթացքով մարդկութեան պատմութեան առաջին քաղաքակրթութիւններուն այդ օրրանը միլիոնաւոր մը ետք պիտի զրկուի իր այդ անփոխարինելի հարստութենէն:

ՔԱՂՀԱՆ

պահպանուած է 1288-ին ձենովացիներուն չնորհուած պարգեւագիրը՝ հաստատած Լեւոն Գ.ի կնիքով ու ստորագրութեամբ:

Այս ժամանակաշրջանին իտալահայ համայնքները սկսան աւելի բազմանալ, բարգաւաճիլ, եկեղեցիներ ու հայոց տուներ կառուցուեցան, եւ եկեղեցական կազմակերպութիւններ կազմուեցան:

ԱՍՊԵՏ ՄԱՆՃԻԿԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

ՀԱՅՆԵՐ ԳԱԻԱՌԷՆ

ԱՇԽ Ս. ԲԱՐԹՈՒՂԻՄԷՈՍ ԵԿԵՂԵՑԻ(*) ՁԵՆՈՎԱ

Հայոց դարձի 1700–ամեակի չրջագրծին մէջ, Կիրակի, Ապրիլ 1, հարիւր չիսունէ աւելի տղային, – կարեւոր թիւով երիտասարդ, – Նիսէն եւ չրջակայ քաղաքներէն ձենովա կը ժամանէ եւ, ներկայ կը գտնուի տեղւոյն երբեմնի հայկական Ս. Բարթողիմէոս եկեղեցւոյ հայածէս պատարագին:

Նախաձեռնութիւնը կը պարտինք չորքնիս Հայոց եկեղեցիին, Հ. Բ. Ը. Մ.–ի տեղական մասնաճիւղին եւ Սայաթ–Նովա երգչախումբի վարչական կազմին:

Հայածէս պատարագը կը մատուցանէ Նարեկ Եպիսկոպոս Շաքարեան, հոգեւոր հովիւը Նիս – Քոթ դ'Ազիւրի: Աղընթերցին կ'ունենայ Գալուստ Քահանայ Թէհան (Նիս) եւ Սարգիս Քահանայ Սարգիսեան, հոգեւոր հովիւ Միլանոյի Սուրբ Քառասուն Մանկունք եկեղեցւոյ:

Փաթոյ կը ստեղծուի ակնկալուած հոգեվարքի մթնոլորտը, չնորհիւ մեր Սայաթ–Նովա երգչախումբին: Մեր բաւական եըլմաղեանի վարժ ցուցմունքներուն հետեւողութեամբ, Եկմալեան պատարագին հոգեշարժ երգեցողութիւնները կ'ունկնդրուին ճչդրիտ, զուսպ եւ անթերի ներդաշնակութեամբ: Քառաձայն եղանակաւ կատարուած երգեցողութեան՝ առանձին բաժիններով իրենց մասնակցութիւնը կը բերեն գնահատուած մենակիչներ, – Տիկին Տիլդիս Կոկէ, Օրիորդ Անոյշ Մարտիրոսեան եւ Պր. Նուպարիկ Տէր – Մինասեան: Երգհոնով կ'ընկերակցի Տիկին Ժիւլիէթ Եըլմազեան, որուն այս մարզի մէջ ձեռնհասութիւնը կը մնայ անվիճելի:

Նիսի Նոթր Տամ Եկեղեցւոյ երէց Հայր Պլանքի, (Ֆրանսերէն) կ'անդրադառնայ Հայոց դարձի պատմութեան զոր կը ներկայացնէ սեղմ, այլ յանկուցիչ խօսքով:

Վատահ կարելի է ըսել, թէ մեր կողքին գտնուող իտալացի հաւատացեալներն ալ, – մեծ մասը եկեղեցին լեփ – լեցուն էր, – ներգործուն հոգեպարար տրամադրութեամբ կը մեկնին հոնկէ:

Պատմութեան համաձայն, Ս. Բարթողիմէոս եկեղեցին կը հիմնուի 1308 Փետր. 28–ին, կիլիկիոյ Սմպատոսի վանքէն փոխադրուած (հալածանքներէ ճողոպրած) եւ ճենովա ապաստանած երկու հայ վանականներու կողմէ: Բարսեղեան անուանեալ Մարտին եւ Կոլիեըմոս կրօնաւորները, Աւիգնեոնի Կղեմէս Ե. Պապին (Clement V) յատուկ արտօնագրով կը հիմնեն սոյն եկեղեցին եւ, զայն կը մկրտեն Հայոց Առաքեալներէն Բարթուղիմէոսի անունով: Հողատարած քը կը գրաւէ 4 հազար քառակուսի մեթր եւ, եկեղեցւոյ կողքին կը հաստատեն փոքր վանք: Նաեւ՝ գերեզմանատուն:

Միշտ պատմական տուեալներով, ժամերգութիւնները ու պատարագները կը կատարուին հայերէնով եւ հայկական ՏԷսով, մինչեւ 1350:

Ըստ աւանդական պատմութեան կամ կարճ՝ աւանդութեան, եղեսիոյ Աբգար Ե. Ուքամայ արքան ծանր հիւանդ, ի լուր հրաշագործութիւններու, նամակ կը յղէ Քրիստոսի: Միաժամանակ Երուսաղէմ կ'ուղարկէ Անանիա անունով նկարիչը՝ Նազովրեցիին դիմանկարը ապահովելու հրամանով: Ի զուր: Մ'իշտ, ըստ աւանդութեան, Փրկիչը թաչկինակով կը սրբէ իր երեսը: Քրտնաթաթախ դէմքը կը պատկերանայ: Ահա՛, ասով, ա՛յս անձառագործ դաստառակը իր երեսին քաշելով է, որ կը բուժուի Եդեսիոյ բորոտ արքան:

Փրկչին դաստառակը, իբր հրաշագործ նչխարհ, այժմ ի պահ կը մնայ հոս: Կը գտնուի յատուկ արկղիկի մէջ, յատուկ անկիւն մը: Կը պատմուի թէ՝ դուքս (ոտճ) Լէոնարտօ Մոնթալտօ Պոլսէն կը բերէ ձենովա եւ, 1348–ին զայն կը նուիրէ Բարսեղեաններու Հայոց Եկեղեցիին:

Ահաւ զատ, միշտ աւանդութեանց հետեւելով, 1430–ին հոս կը փոխադրուի նաեւ Հայաստանի մէջ քրիստոնէութիւն քարոզած երկու առաքեալներէն միոյն՝ Ս. Բարթողիմէոսի ոտքէն մասունք մը:

Ըսուածին համաձայն, ներքին լուրջ ջսի – ըսաւները եւ տարակարծութիւններ դուռ կը բանան պատակումի՝ միաբանութեան չարքերէն ներս: Տեղի կ'ունենան ծանր դէպքեր, որոնց հետեւանքով Իննովկեսիոս Ժ. Պապը 1650–ին կը լուծէ միաբանութիւնը: Հինգ տարի անց, 1655–ին եկեղեցին իր յարակից վանատուներով կը յանձնուի Պարնապիթեան միաբանութեան:

Հայկական Ս. Հանրագիտարանի(9–րդ հտ.) Ձենովա գլուխին տակ կը կարդանք, «ԺԴ. դար սկիզբից Ձենովայում յիշւում է «Հայոց Տուն»: 1307–ին Ձենովայի Մոլտեդօ արուարձանում Հայերը կառուցել են վանք ու եկեղեցի՝ Ս. Բարթուղիմէոս (գոյատեւել է մինչեւ 1650): Վանքում ընդօրինակուել են հայերէն ձեռագրեր»:

Մուտքին, գաւիթին մէջ, հին գերեզմանատունէն մնացած ութ տապանաքար կը յուշեն անցեալը այս կրօնատեղիին: Մէկը առնցմէ հայու մը տապանաքարն է, հետեւեալ արձանագրութեամբ. –

Այս է տապան Յայրապետ իւն
Որ է որդի Աճանիայ իւն
Սա երկրէն է Գոխտան (**) տան իւն
Եւ ի գեղջէ Ներջնաբերդ իւն
Վաղճանեցաւ Հայոց թվ իւն
Հազար հարիւր երեսուն եւ վեց իւն
Եւ Ապրիլի ըսան եւ չնգ իւն (***)
Ով հանդիպի այս տապան իւն
Հայր մեր չերկինս շնորհ իւն
Վասն սիրոյն Քրիստոս իւն:

Ցոյժ հոգեչահ այց մը բոլորին համար, անկասկած:

Ժ. ՄԻՐԻՃԱՆԵԱՆ

Ծանօթութիւններ. –

(*) San Bartolomo degli Armeni բարձրադիր համանուն հրապարակի վրայ:

(**) Գոխտան: Գողթան, Գողթն. գաւառ Մեծ Հայքի Վասպուրական նահանգի, Արաբսի ձախ ափին: Կ'ընդգրկէ այժմու Նախիջեւանի Օրդուբադը:

(***) Հայոց 1136–ը կը համապատասխանէ Ց. Տ. 1687–ին:

Ժ. Մ.

– ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ –

ՖԻՐՍԻ (Ցունաստան) ակումբի «Աւելիքեան» սրահին մէջ, Փետրուար 28–ին, տեղի ունեցած է յուշ–երեկոյթ մը նուիրուած Գէորգ Կառավարենցի, կազմակերպուած Համազգայինի «Գէորգ Կառավարենց» մասնաճիւղին կողմէ: Երեկոյթին բացումը կատարած է Յակոբ Պարսամեան, որ յայտնած է թէ Համազգայինի Պատգամաւորական վերջին ժողովի որոշումով, չրջանները մասնաճիւղերը այլեւս իրենց կոմքէ չ'ստորուած հայ արուեստագէտներու անուանները պիտի կրեն, այս որոշումներու չրջագիծին մէջ, Աթէնքի վարչութիւնը իր առաջին նիստին որոշած է մասնաճիւղին տալ Գէորգ Կառավարենց անունը: Օրուան երկու դասախօսները եղած են Արշաւիր Գաղանճեան եւ Սոնա Սպարթալեան: Առաջինը խօսք առնելով պատիւ համարած է որ իրեն յանձնուած է երեկոյթին պատասխանատուութիւնը եւ Գ. Կառավարենցը ներկայացնէ դիմի: Մէկը ատոնցմէ հայու մը տապանաքարն է, հետեւեալ արձանագրութեամբ. –

Այս է տապան Յայրապետ իւն
Որ է որդի Աճանիայ իւն
Սա երկրէն է Գոխտան (**) տան իւն
Եւ ի գեղջէ Ներջնաբերդ իւն
Վաղճանեցաւ Հայոց թվ իւն
Հազար հարիւր երեսուն եւ վեց իւն
Եւ Ապրիլի ըսան եւ չնգ իւն (***)
Ով հանդիպի այս տապան իւն
Հայր մեր չերկինս շնորհ իւն
Վասն սիրոյն Քրիստոս իւն:

Ցոյժ հոգեչահ այց մը բոլորին համար, անկասկած:

Ժ. ՄԻՐԻՃԱՆԵԱՆ

Ծանօթութիւններ. –

(*) San Bartolomo degli Armeni բարձրադիր համանուն հրապարակի վրայ:

(**) Գոխտան: Գողթան, Գողթն. գաւառ Մեծ Հայքի Վասպուրական նահանգի, Արաբսի ձախ ափին: Կ'ընդգրկէ այժմու Նախիջեւանի Օրդուբադը:

(***) Հայոց 1136–ը կը համապատասխանէ Ց. Տ. 1687–ին:

Ժ. Մ.

Ս. Ղազարի Մատենադարանի մէջ պահուած ձեռագրերէն մէկուն մէջ գտնուած է Ս. Գրիգոր Նարեկացիի հետեւեալ տաղը, որ կը գրուի Ս. Խաչի տօնին:

Ո՛վ Խաչ, ո՛վ Խաչ, ո՛վ Խաչ,

(Շար. Ա. Էջէճ)

տատուիքինը, որ չէ յարգած աշխատանքի ֆրանսական օրէնսդրութիւնը, այսինքն նախապէս չէ խորհրդակցած աշխատաւորներուն հետ եւ փակած իր վաճառատունները: Դատարանը տակտիկ տնօրէնութեան որոշումը, այլ խօսքով աշխատաւորները, առայժմ, ժամանակ չահեցան:

ՀԱՐԱԻԱՑԻՆ ԱՄԵՐԻԿԱՑԻՆ վերադարձի ճամբուն վրայ, Լ. Ժոսիփէն բուռն բախում մը ունեցած է օդանաւին մէջ, իրեն ընկերացող լրագրողներուն հետ: Ականատեսներու վկայութեամբ, ինքզինքէն ելած է, երբ կարդացած է ԱՖՓ-ի հեռագիր մը եւ լսած հեռատեսիլի Ֆրանս 2 կայանի լրատուութեան ամփոփումը, ինչ կը վերաբերի իր ելոյթին Ռիօ ու Եանէյրիօ (թաղապետական ընտրութիւն, տե՛ս. «Ծառայ», Ապրիլ 10): Մօտը կանչած է անոնց թղթակիցները եւ ծանրօրէն յանդիմանած, գրեթէ նախատած անհատական եւ արհեստի դեռնի վրայ: Երբ օդանաւը էջք կը կատարէր Պուէնոս-Այրէս, նախքան Փարիզ գալը, Ժոսիփէն կրկին կանչած է երկու լրագրողները եւ ներողութիւն խնդրած, անճնական եւ արհեստի դեռնին վրայ:

ՄԵԾՆ – ԲՐԻՏԱՆԻՈՑ արքունին չատ պէշ վիճակի մէջ է եւ հեռատեսիլի Սքայ Նիուզ կայանն ալ հարցախոյզի մը կը դիմէ, հանդիսատեսներէն պահանջելով որ պատասխանեն սա հարցումին՝ «Խոկասլէս պէտք ունի՞նք արքայական ընտանիքի մը»: Այս վերջին գայթակղութիւնը ծագած է թագուհիին կրտսեր որդւոյն կնոջը պատճառաւ: Այս վերջինը, որ նաեւ հաղորդակցութեանց գործակալութեան մը նախագահուհին է, ծուղակ մը ինկած է Նիուզ օֆ Թհը Ուորլտի մէկ լրագրողին կողմէ, որ որպէս արաբ չէյխ մը ծպտուած, իրեն ներկայացած է ներկայացուցչական պայմանագրի մը համար եւ կոմսուհի Սոֆին ալ բերանը բացած է ու բաւական բաներ ըսած ասոր-անոր մասին: «Բարի ծեբուկ մը» որակած է թագուհին, Թոնի Պլէրի կնոջ համար «անտանելի» ածականը գործածած է, Պլէրն ալ հեգնած՝ «նախագահ Պլէր» ըսելով: Պարզ է որ էլիզապէթ Բ. չատ բախտ չունեցաւ իր ընտանիքին հետ, մանաւանդ զաւակներուն եւ օրէ օր արքայական ընտանիքը վարկաբեկուեցաւ:

COMITE DU 24 AVRIL

REGROUPEMENT DES ORGANISATIONS ARMENIENNES DE FRANCE

PREPARATION DE LA DEUXIEME CONFERENCE ARMENIE — DIASPORA

La deuxième Conférence Arménie — Diaspora aura lieu les 18 et 19 septembre 2001 à Erevan. Elle fait suite à la première conférence de septembre 1999 et s'inscrit dans le cadre de la mise en place de relations utiles et efficaces entre la diaspora et la Mère Patrie ainsi que de la définition d'outils et de moyens nécessaires.

Dans ce cadre, et fort de l'expérience de bonne préparation et de coordination de la délégation française, en 1999, Son Excellence Monsieur Edward Nalbandian, Ambassadeur d'Arménie en France a souhaité organiser une réunion générale de concertation et de préparation de cette deuxième conférence Arménie-Diaspora qui aura lieu, le 18 avril 2001, à 18h30 à l'Ambassade d'Arménie, 9, rue Viète, 75017 Paris.

Les responsables de toutes les organisations, associations, institutions scolaires, des media ainsi que toutes les personnes qui se sentent profondément concernées par cette conférence sont cordialement invités à participer à cette première réunion de travail.

Prière de confirmer
avant le 14 avril au :
Tél. : 01.42.12.98.00;
Fax : 01.42.12.98.03.

Paris, le 5 avril

A L'U. C. F. A. F.
6, Cité du Wauxhall, 75010 PARIS
(M° République)

RAPHY
Peintures
G. BEDANIAN
Sculptures
EXPOSITION
du 19 au 26 avril
Vernissage le 20 avril à partir de 19h
Samedi et Dimanche: 11h - 19h30
Semaine : 15h - 19h.

Pour l'année jubilaire
du 1700e anniversaire du Baptême de l'Arménie

Grand Pèlerinage à Lourdes

de toutes les paroisses de l'église arménienne catholique

sous la conduite de
NERSES-BEDROS XIXe
Catholicos-Patriarche de Cilicie des Arméniens Catholiques

du mercredi 23 au samedi 26 mai

Logement en pension complète dans hôtel *** proche des sanctuaires
Voyage en TGV : par personne (train+hôtel) : **1750 F**
Voyage en AVION : par personne (avion+hôtel) : **2050 F**
Renseignements et inscriptions à l'Eparchie: Tél. : 01. 40. 51. 11. 90.
Les inscriptions seront closes le 30 avril.

ENSEIGNEMENT
PROMOTIONNEL GRATUIT DE LECTURE/ECRITURE
DE L'ARMÉNIEN

STAGE DE CINQ JOURS
du 17 au 21 avril de 10h à 12h30 et de 14h à 16h
à la CITE UNIVERSITAIRE — MAISON D'ARMENIE
57, boulevard Jourdan, 75014 PARIS

Peuvent participer à ce stage ceux qui comprennent l'arménien sans le lire ni l'écrire

Madame HILDA KALFAYAN-PANOSSIAN
auteur de la méthode audiovisuelle d'arménien assurera les cours
INSCRIPTION :
Association MACHTOTZ : ☎ 01.47.50.97.51

- Les résidents de la Maison d'Arménie peuvent participer à ce stage, dans la limite des places disponibles.
- Les enseignants des écoles sont cordialement invités à être présents pour constater l'application et les résultats de cette méthode.

ԺԱՄԱՆԱԿԱՑՈՑՑ

աւագ շաբթուան

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ԱԻԱԳ ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, Ապրիլ 12
Յիշատակ Ընթրեաց
Տեառն Մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի
Սկիզբ ժամերգութեանց ժամը 8–ին:
Կարգ ապաշխարողաց եւ ընթրեաց, Պատարագ ժամը 10–ին: Ոտնլուայ ժամը 16–ին, Խաւարում ժամը 19·30–ին:

ԱԻԱԳ ՈՒՐԲԱԹ, Ապրիլ 13
Յիշատակ Զարչարանաց,
Խաչելութեան եւ Թաղման
Տեառն Մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի
Երեկոյեան ժամերգութիւն եւ Թափօր Թաղման ժամը 17–ին:

ԱԻԱԳ ՇԱԲԱԹ, Ապրիլ 14
Ճրագալոյց Զատկի
Սկիզբ ժամերգութեանց ժամը 16·30–ին:
Ճրագալոյցի կամ Խմման պատարագ ժամը 17·30–ին:
Կը պատարագէ՝
ԺԻՐԱՅՐ Ծ. ՎՐԴ. ԹԱՇՃԵԱՆ

Ս. ՊՕՂՈՍ-ՊԵՏՐՈՍ ԱԼՖՈՐՎԻԼ

ԱԻԱԳ ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, Ապրիլ 12
Պատարագ ժամը 10–ին, Ոտնլուայ Երեկոյեան ժամը 17–ին, Խաւարում ժամը 20–ին:

ԱԻԱԳ ՈՒՐԲԱԹ, Ապրիլ 13
Երեկոյեան ժամերգութիւն եւ Թափօր Թաղման ժամը 18–ին:

ԱԻԱԳ ՇԱԲԱԹ, Ապրիլ 14
Ճրագալոյց Զատկի ժամերգութիւն ժամը 17–ին, պատարագ ժամը 17·45–ին:

Ս. ՄԱՐԻԱՄ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ ԻՍԻ

ԱԻԱԳ ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, Ապրիլ 12
Սկիզբ ժամերգութեանց ժամը 9–ին: Կարգ ապաշխարողաց եւ Ընթրեաց, պատարագ ժամը 10–ին, Ոտնլուայ ժամը 17–ին, Խաւարում ժամը 19·30–ին:

ԱԻԱԳ ՈՒՐԲԱԹ, Ապրիլ 13
Պահք: Ցիշատակ Զարչարանաց եւ Խաչելութեան Տեառն Մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի:
Երեկոյեան ժամերգութիւն եւ Թափօր Թաղման ժամը 17–ին:

ԱԻԱԳ ՇԱԲԱԹ, Ապրիլ 14
Պահք: Ճրագալոյց Զատկի
Սկիզբ ժամերգութեանց ժամը 16·30–ին, Ճրագալոյցի Խմման պատարագ ժամը 17·30–ին:

Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ՇԱՒԻՎ

ԱԻԱԳ ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, Ապրիլ 12
Ընթրեաց պատարագ ժամը 11–ին, Ոտնլուայ ժամը 16–ին, Խաւարում ժամը 19–ին:

ԱԻԱԳ ՈՒՐԲԱԹ, Ապրիլ 13
Պահք: Ցիշատակ Զարչարանաց եւ Խաչելութեան Տեառն Մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի:
Երեկոյեան ժամերգութիւն եւ Թափօր Թաղման ժամը 17–ին:

ԱԻԱԳ ՇԱԲԱԹ, Ապրիլ 14
Պահք: Ճրագալոյց Զատկի
Սկիզբ ժամերգութեանց ժամը 16·30–ին, Ճրագալոյցի Խմման պատարագ ժամը 17·30–ին:

Ս. ՍԱՐԳԻՍ ՀԱԶԱՐԱՊԱՏԱԿԱՑԻՆ ՇԱՒԻՎ

ԱԻԱԳ ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, Ապրիլ 12
Ընթրեաց պատարագ ժամը 10–ին, Ոտնլուայ ժամը 17–ին, Խաւարում ժամը 20–ին:

ԱԻԱԳ ՈՒՐԲԱԹ, Ապրիլ 13
Երեկոյեան ժամերգութիւն եւ Թափօր Թաղման ժամը 18–ին:

ԱԻԱԳ ՇԱԲԱԹ, Ապրիլ 14
Ճրագալոյց Զատկի ժամերգութիւն ժամը 17–ին, պատարագ ժամը 17·45–ին:

Ս. ՄԱՐԻԱՄ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ ԻՍԻ

ԱԻԱԳ ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, Ապրիլ 12
Սկիզբ ժամերգութեանց ժամը 9–ին: Կարգ ապաշխարողաց եւ Ընթրեաց, պատարագ ժամը 10–ին, Ոտնլուայ ժամը 17–ին, Խաւարում ժամը 19·30–ին:

ԱԻԱԳ ՈՒՐԲԱԹ, Ապրիլ 13
Պահք: Ցիշատակ Զարչարանաց եւ Խաչելութեան Տեառն Մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի:
Երեկոյեան ժամերգութիւն եւ Թափօր Թաղման ժամը 17–ին:

ԱԻԱԳ ՇԱԲԱԹ, Ապրիլ 14
Պահք: Ճրագալոյց Զատկի
Սկիզբ ժամերգութեանց ժամը 16·30–ին, Ճրագալոյցի Խմման պատարագ ժամը 17·30–ին:

Ս. ՍԱՐԳԻՍ ՀԱԶԱՐԱՊԱՏԱԿԱՑԻՆ ՇԱՒԻՎ

ԱԻԱԳ ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, Ապրիլ 12
Ընթրեաց պատարագ ժամը 10–ին, Ոտնլուայ ժամը 17–ին, Խաւարում ժամը 20–ին:

ԱԻԱԳ ՈՒՐԲԱԹ, Ապրիլ 13
Երեկոյեան ժամերգութիւն եւ Թափօր Թաղման ժամը 17·30–ին:

ԱԻԱԳ ՇԱԲԱԹ, Ապրիլ 14
Ճրագալոյց Զատկի
Ժամերգութիւն ժամը 17–ին, պատարագ ժամը 17·45–ին:

Ս. ՄԱՐԻԱՄ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ ԻՍԻ

ԱԻԱԳ ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, Ապրիլ 12
Սկիզբ ժամերգութեանց ժամը 9–ին: Կարգ ապաշխարողաց եւ Ընթրեաց, պատարագ ժամը 10–ին, Ոտնլուայ ժամը 17–ին, Խաւարում ժամը 19·30–ին:

ԱԻԱԳ ՈՒՐԲԱԹ, Ապրիլ 13
Պահք: Ցիշատակ Զարչարանաց եւ Խաչելութեան Տեառն Մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի:
Երեկոյեան ժամերգութիւն եւ Թափօր Թաղման ժամը 17–ին:

ԱԻԱԳ ՇԱԲԱԹ, Ապրիլ 14
Պահք: Ճրագալոյց Զատկի
Սկիզբ ժամերգութեանց ժամը 16·30–ին, Ճրագալոյցի Խմման պատարագ ժամը 17·30–ին:

ՎԱՐԱԳԱՑ Ս. ԽԱՉ ԱՐՆՈՒՎԻԼ

ԱԻԱԳ ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, Ապրիլ 12
Ընթրեաց պատարագ ժամը 10–ին, Ոտնլուայ ժամը 17–ին, Խաւարում ժամը 20–ին:

ԱԻԱԳ ՈՒՐԲԱԹ, Ապրիլ 13
Երեկոյեան ժամերգութիւն եւ Թափօր Թաղման ժամը 17·30–ին:

ԱԻԱԳ ՇԱԲԱԹ, Ապրիլ 14
Ճրագալոյց Զատկի ժամերգութիւն ժամը 17–ին, պատարագ ժամը 17·45–ին:

Ս. ՍԱՐԳԻՍ ՀԱԶԱՐԱՊԱՏԱԿԱՑԻՆ ՇԱՒԻՎ

ԱԻԱԳ ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, Ապրիլ 12
Ընթրեաց պատարագ ժամը 11–ին, Ոտնլուայ ժամը 16–ին, Խաւարում ժամը 19–ին:

ԱԻԱԳ ՈՒՐԲԱԹ, Ապրիլ 13
Թաղում ժամը 17–ին:

ԱԻԱԳ ՇԱԲԱԹ, Ապրիլ 14
Ընթերցուածք ժամը 17–ին, Ճրագալոյցի պատարագ ժամը 18–ին:

Ս. ՅԱԿՈԲ - ԼԻՈՆ

ԱԻԱԳ ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, Ապրիլ 12
Ժամերգութիւն ժամը 9–ին, Ընթրեաց պատարագ ժամը 10–ին:
Կը պատարագէ՝
ԻՍԱՀԱԿ Ա. ԿՀՆԳ. ՀԷՔԻՄԵԱՆ
Ոտնլուայ ժամը 16–ին, Կարգ Ջաքսրանաց ժամը 19·30–ին:

ԱԻԱԳ ՈՒՐԲԱԹ, Ապրիլ 13
Թափօր Թաղման ժամը 17–ին,:

ԱԻԱԳ ՇԱԲԱԹ, Ապրիլ 14
Ճրագալոյցի ժամերգութիւն՝ ժամը 16–ին, Ընթերցուածք՝ ժամը 16·30–ին, Պատարագ ժամը 17–ին:
Կը պատարագէ՝
ԻՍԱՀԱԿ Ա. ԿՀՆԳ. ՀԷՔԻՄԵԱՆ

ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

ԱԻԱԳ ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, Ապրիլ 12
Վերջին Ընթրեաց պատարագ ժամը 10–ին:
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՋԱՏԻԿ ՎՐԴ. ԱԽԵՏԻՔԵԱՆ
Ոտնլուայ ժամը 17–ին, Կարգ Խաչատրման ժամը 19·30–ին:

ԱԻԱԳ ՈՒՐԲԱԹ, Ապրիլ 13
Թաղման Կարգ եւ Թափօր ժամը 17–ին:

ԱԻԱԳ ՇԱԲԱԹ, Ապրիլ 14
ՃՐԱԳԱԼՈՑՑ
Ընթերցուածք Մարգարէից՝ ժամը 16·30–ին, պատարագ ժամը 17·15–ին:
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՋԱՏԻԿ ՎՐԴ. ԱԽԵՏԻՔԵԱՆ

ՍԷՆ-ԼՈՒԻ — Ս. ԳԷՈՐԳ

ԱԻԱԳ ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, Ապրիլ 12
Ընթրեաց պատարագ ժամը 10–ին:
Ոտնլուայ ժամը 18–ին:

ԱԻԱԳ ՈՒՐԲԱԹ, Ապրիլ 13
Թաղման կարգ ժամը 18–ին:

ԱԻԱԳ ՇԱԲԱԹ, Ապրիլ 14
Ճրագալոյց ժամը 17–ին, Ընթերցուածք եւ պատարագ:
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՇԱՒԱՆ Ա. ԿՀՆԳ. ՏԷՏԵԱՆ

Ս. ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ ՍԷՆԹ ՄԱՐԿԻԹ

ԱԻԱԳ ՈՒՐԲԱԹ, Ապրիլ 13
Թաղման կարգ ժամը 17–ին:

ՀԱՅ ԿԱԹՈՂԻԿԷ Ս. ԽԱՉ ԱԹՈՌԱՆԻՍ ԵԿԵՂԵՑԻ

13, rue du Perche — 75003 Paris

ԱԻԱԳ ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, Ապրիլ 12
Ոտնլուայ ժամը 18–ին, պատարագ ժամը 19–ին, եւ Խաւարում ժամը 21–ին:

ԱԻԱԳ ՈՒՐԲԱԹ, Ապրիլ 13
Թաղում ժամը 18–ին:

ԱԻԱԳ ՇԱԲԱԹ, Ապրիլ 14
Ընթերցուածք ժամը 17, Ճրագալոյցի պատարագ ժամը 18–ին:

ԿԻՐԱԿԻ, Ապրիլ 15
Զատիկ, պատարագ ժամը 11–ին:

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, Ապրիլ 16
Մեռելոց ժամը 11–ին:

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ԱՊՐԻԼ 12
JEUDI
12 AVRIL
2001

LE NUMERO : 6,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 1·400 Ֆ· — Վեցամսեայ : 725 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·650 Ֆ· (Ամէնօրեայ առաքում)
1·500 Ֆ· (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ·
C.C.P. PARIS 15069-82 E

76ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20·145 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 76e ANNEE — N° 20.145

ՂԱՐԱԲԱՂԵԱՆ ՀԱՐՑԸ

ՅԱՋՈՐԴ ՀԱՆԳՐՈՒԱՆԸ՝ ՅՈՒՆԻՍԻՆ, ԺԸՆԵՒ

ԱՊՐԻԼ 10–ԻՆ, ՇԻՐԱՔ – ՔՈՂԱՐԵԱՆ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ ՄԸ ՏԵՂԻ ՈՒՆԵՑԱՒ

Երէքշաբթի, Ապրիլ 10–ին, Նախագահ Ճոչարեան Փարիզ կը ժամանէր եւ նոյն օրը ժամը 16·45–ին կ'ընդունուէր Նախագահ Շիրաքի կողմէ: Հայաստանի նախագահը տեղեակ կը պահէր Ֆրանսայի նախագահը Քի Ուէսթի բանակցութիւններու արդիւնքէն եւ նախագահ Պուշի հետ տեսակցութենէն: Ուշադրութեան մէջ, «մերձաւորութեան» (փրոքսիմիթէ, զոր Մոնտ ալ չակերտած էր Ապրիլ 11–ի իր թիւին մէջ) բանակցութիւններու նոր չարք մը նախատեսուած է Ջուիցերիոյ մէջ, Ցունիսին: Այս հարցը խօսակցութեանց նիւթ եղած է, Ապրիլ 9–ին, Արտաքին նախարարութեան մէջ, ի ներկայութեան Ջուիցերիոյ Արտաքին Նախարարին, Պուշի հետ հանդիպումէն առաջ:

Ըստ ամերիկացի պաշտօնատարի մը «չօշափելի արդիւնքներ» ձեռք ձգուած են, բայց, Պուշ նկատած է որ «դեռ բաւական աշխատանք կայ տանելիք» եւ քայլերած է նախագահները որ չարունակեն, որպէսզի հարթեն իրենց տարակարծութիւնները:

ՔԻ ՈՒԷՍԹԻ ՀԱԿԱԶԴԵՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐԷՆ

Եւրոպական Միութիւնը ողջունած է Քի Ուէսթի բանակցութիւնները եւ Ցունիսին նոր հանդիպում ունենալու Ռ. Ճոչարեանի եւ Հ. Այիեւի համաձայնութիւնը: Միութեան Արտաքին գործերու նախարարներու խորհուրդը Ապրիլ 9–ի յատուկ որոշումով յայտնած է այս գոհունակութիւնը: Միութիւնը հաւաստած է նաեւ իր պատրաստակամութիւնը, ի հարկին ամէն չօշափելի արդիւնք պաշտպանելու:

*
**

Ռուսաստանի Դումային մէջազգային հարցերու կոմիտէին նախագահ Դ. Ռոգոզինի Ղարաբաղի հարցին կարգաւորման ընթացքին մէջ չեչաած է Ռուսաստանի դիրքին կարեւորութիւնը, ըսելով որ կարգաւորումը կարելի է միայն ռուսաստանեան խաղաղարարութեան չրջանակին մէջ: Իսկ այդ բանակցութիւններուն նոր միջոցներ ներգրաւել «միայն կը բարդացնէ կացութիւնը»: Ռոգոզինի կարծիքով Քի Ուէսթի բանակցութիւնները աւարտած են առանց արդիւնքի:

*
**

«Ֆայնէնշըլ Թայմզ»ի Ապրիլ 10–ի թիւին մէջ տեղ տրուած է արեւմտեան դէմքերու կարծիքին, անոնք կ'ըսեն որ անլոյծ մնացած բազմաթիւ հարցեր կան եւ երկու երկիրներուն (Հայաստան, Ադրբեջան) հանրային կարծիքը կրնայ մերժել վերջնական հաշտութիւնը:

ՔՄՔԷՆՓՐԷՍ,

(Ապրիլ 10/11)

ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 27–Ի ԴԱՏԻՆ ՀՐԱՊԱՐԱԿՈՒՄՆԵՐԸ

Հոկտ. 27–ի դատավարութեան Ապրիլ 10–ի նիստին չարունակուած է գլխաւոր ամբաստանեալ Ն. Ցունանեանի նախաքննական վկայութիւններուն հրապարակումը: Այդ վկայութիւններուն մէջ ամբաստանեալը ընդունած է Վ. Սարգսեանի, Կ. Դեմիրճեանի եւ անոր երկու տեղակալներուն սպանութիւնը· իսկ մնացեալին սպանութիւնը եղած է անկանոն կրակոցներու հետեւանք: Ն. Ցունանեան աւելցուցած է թէ կը մերժէ ահաբեկչական արարքի մեղադրանքը, քանի որ երկիրը բռնակալութեան վտանգին դէմ էր ու ինք փորձած էր պայքարիլ: Ըսած է նաեւ թէ ինք պայման դրած է որ ուղղակի հեռաստիւռում տեղի ունենայ, հակառակ պարագային չէր ստանձներ այդ արարքը: Հրապարակուած ենմամբաստանեալին տունէն գրաւուած փաստաթուղթեր, ինչպէս առժամեայ կառավարութեան մասին յայտարարութիւնը, մօտ 40 օրէնքի արձանագրութիւն, քանի մը տասնեակ հեռաձայնի թիւեր, եւլն.: Դատավարութիւնը կը չարունակուէր Ապրիլ 11–ին:

ԼՂՀ

ՇՈՒՇիԻ ՀԱՐՑԵՐՈՒՆ ՄԱՍԻՆ

ԼՂՀ կառավարութիւնը որոշած է Շուշիին վերաբերող հարցերուն օրակարգ դալ նիստ մը գումարել նոյն քաղաքին մէջ: Հարցերը կը վերաբերին տնտեսական, կրօնական կեանքի խնդիրներուն: Հարկաւոր են հիմնական բարեփոխումներ չրջանի գիւղատնտեսութեան, արդիւնաբերութեան, քաղաքաչինութեան, ուժանիւթի, փոխադրութեան, հաղորդակցութեան, կրթութեան եւ մշակոյթի մարզերուն մէջ:

ԱՆԴԱՐԱՁի ՄԷՋ

Շ. ՓԵՐԷՍ Կ'ՕՒՐԱՆԱՁ ՀԱՁՈՑ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹիՒՆԸ

ԻՍՐԱՁԷԼի ԱՐՏԱՔին ՆԱԽԱՐԱՐին ՀԱՄԱՐ ՈՁ ՄԷԿ ՆՄԱՆՈՒԹիՒՆ ԿԱՁ ՀՐԵԱՆԵՐՈՒ ՈՂՋԱԿԻԶՈՒՄին ԵՒ ՀԱՁԵՐՈՒ «ՈՂԲԵՐԳՈՒԹԵԱՆ» ՄիՋԵՒ

Իսրայէլի Արտաքին գործերու նախարար Շ· Փերէս որ մէօրեայ պաշտօնական այցով Անգարա գացած է, յայտարարած է թէ ցեղասպանութեան հայկական պնդումները իմաստազուրկ են· ապա ձայնակցելով Թրքական տեսակէտին, կրկնած է թէ պատմութիւնը հարկ է պատմաբաններու գործը նկատել: Փերէս մերժած է հրէական Ողջակիզումին եւ Հայերու ցեղասպանութեան միջեւ ամէն նմանութիւն, ըսելով· «Մեզի համար մերժելի է Ողջակիզումին եւ ցեղասպանութեան միջեւ նմանութիւն ստեղծելու ամէն միտում: Ողբերգութիւն մըն էր Հայերուն ապրածը, բայց ոչ ցեղասպանութիւն մը»:

Լուրերու «Անատոլու» գործակալութեան տուած յաւուկ հարցազրոյցի մը մէջ Իսրայէլի Արտաքին գործերու նախարարը ըսած է թէ իր երկիրը Հայերու պարագային մասին պէտք չէ պատմական, կամ փիլիսոփայական որեւէ կեցուածք ճշդէ· իսկ եթէ դիրք որոշելու կայութեան մէջ դառնուի, ատիկա պէտք է մեծ ուշադրութեամբ կատարուի, որպէսզի պատմական իրողութիւնները տանի ու վրայ չըլլան:

Աւելորդ է ըսել որ Փերէս նոյն հարցազրոյցին ընթացքին չէչած է խաղաղութեան հոլովոյթին Թուրքիոյ մասնակցութիւնը եւ Իսրայէլ – Թուրքիա յարաբերութիւններուն «ծայրը աստիճան լաւ» բնոյթը:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

«ՀՈՍ ԵՆՔ» Կ'ԸՍԷՆ ԿՈՐԻՒՆԸ, ՆԱՐԵԿԸ, ՄԱՐԱԼԸ ԵՒ ՄԻՒՍՆԵՐԸ

«Հայ Թատրոնի Ընկերակցութեան» կողմէ կանոնաւոր կերպով կատարուած «Թատերական ընթերցումներ»ու հերթական ներկայացումը տեղի կ'ունենար Ապրիլ 8, կիրակի օր, ՀԲԸՄ–ի Փարիզի հայ մշակոյթի Ա· Մանուկեան կեդրոնին սրահը: Այդ ընթերցումները նպատակը կը հետապնդեն հայ թատերական հարուստ, այլ լայն չափով անգիտացուած գրականութիւնը անտարբերութեան, մոռացումի փոշիներէն դուրս հանելու· զանոնք ծանօթացնելու ամէնէն յարմար ձեւն է կիրարկուածը, նկատի առած՝ նեղ պայմանները· նեղ, ինչպէս ամէն ձեռնարկի պարագային որ նիւթականի, մարդկային ուժի, տեղի, ժամանակի լայն միջոցներու տէր կազմակերպութիւն չունի իր ետին: Հակառակ ատոր, հմտութիւնը, լրջութիւնն ու յարատեւութիւնը առաջին օրէն ի վեր յաջողութեամբ փոխարինած են չեղածները ու թատերական ընթերցումները կը շարունակուին հինգ տարիէ ի վեր:

Ապրիլ 8–ին, նշուած սրահը դիմողներէ շատեր այս շրջանակէն նոր ձեռնարկի մը ներկայ ըլլալու կ'երթային, առանց մտածելու պատեհ ունենալու որ փոշիէն դուրս բերուած թատերական նոր գործի մը ծանօթանալու գոհունակութեամբ պիտի չփակուէր օրը: Ան պիտի ըլլար նաեւ թուականը՝ շատ հաճելի, ուրախացնող, լաւատեսութեան լայն շերտ մը բերող կիրակիի մը: Լաւատեսութիւն որ աղուոր հակադրութիւն մը պիտի ըլլար «չունի՛ներ», «չկա՛յ»ներու շատ յաճախ սեւցուցած մեր ներկային:

Կեդրոնին մուտքէն, անսովոր բազմութիւնը ամէն հասնողի ուշադրութիւնը կը գրաւէ· զարմանքը հարցումի վերածելու ժամանակ չմնացած մէկը յայտնի խանդավառութեամբ կը բացատրէ թէ ներկայացումին կը մասնակցին «Մկնիկ» կրթական աշխատանոցին պատանիները ու այդ շրջանակին մեծով – պզտիկով ներկայութիւնն է անսովոր բազմութեան պատճառը: Ուրախութեան ակամայ կը խառնուի թերահաւատութեան կաթիլ մը· այդ պատանիները 13–15 տարեկան են միայն· անո՞ւնք եւ Լ· Մանուէլեանցի «Սասունցի Դաւիթ եւ Մսրամելիք» խա՞ղը որուն համար ընտրուած է· «Ծրագրի տեւողութիւնը՝ երկու ժամ»···:

Սակայն, այդ երկու ժամուան մէկ վայրկեանը կ'անցնի հիանալի անակնկալի մը աւարտը մօտեցնողի ճմլուոմով: Նուագախումբով շինուած բեմին, յարդարանքին, զգեստաւորումին մէջ կորիւնին, Նարեկին, Մարալին, Էմթին, Վահանին ու միւսներուն գործը լուրջի առած մարդու տիրակալութեամբ կը ֆայէ խաղը, ծանօթ իր դրուագներով, մինչեւ Դաւիթին ու Մասրամելիքին մենամարտը: Ամբողջ երկու ժամուան ընթացքին լեզուական, արտասանութեան, խաղարկութեան ո՛չ մէկ սայթաքում: «Մկնիկ»ի պատանիները ամեհայն հանգստութեամբ շուրի մէջ կը ձգեն թատերական ընթերցումներու մեծերէն որոշ տակոս մը, լայնօրէն արժանանալով բուռն ու երկայատեւ ծափերու· տարազ որ բիչ անգամ այսքա՛ն արդարօրէն կը գործածուի մեր իրականութեան մէջ:

Խաղին աւարտին Դաւիթի Թուր կայծակին յաղթական զարկը խորհրդանիշներու իր աւանդական պատկերէն առաջ կը հնչեցնէ հզօր «հո՛ս ենք» մը· ան կու գայ այդ խումբ մը պատանիներէն, տարածուելու համար մեծ մասով մեր անզօրութեամբ, բապիկութեամբ հարթուած անապատին վրայ:

Ի՛նչ լաւ է տեսնել որ Մսրամելիքին դէմ պայքարը հերոսապատումէն զատ, գործնական իմաստ ալ ունեցած է «Մկնիկ»ի պատանիներուն համար:

Թ· ԱՐՓԻ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱՊՊԸՎիլի վիճակը ալ աւելի ապէտալի դարձած էր Ապրիլ 10ին, երբ Սոմ գետը ա՛լ աւելի բարձրացած էր և ողողումները ծաւալած: Մանազէտներ բոլորիլն անհեթեթ կը գտնեն այն տարաձայնութիւնները ըստ որոնց Փարիզը խնայելու համար, Սէնի ջուրերը թափած են Սոմի մէջ: Նման գործողութիւն մը անկարելի կ'որակեն:

ՖՐԱՆՍԱՑի երկաթուղիի գործադուլը, 14 օր յետոյ, դեռ ամբողջովին վերջ չէ գտած: Ուղեվարները (Սիւտ – Ռայ եւ ինքնաւար) կը չարունակեն չարժումը մեծ վնասներ պատճառելով: Ապրանքներու փոխադրութեան հարցը անել կացութիւն մը ստեղծած է, կան որ իրենց գործատուները պիտի փակեն կամ տեղափոխեն Պելժիա: Երկաթուղիի տնօրէնութիւնը որոշեց 15%–ի հատուցում մը չընորհել տուժողներուն, բայց, անբաւարար կը նկատուի:

ՀՈԼԱՆԴԱ, աչխարհի առաջին երկիրն ը որ պաշտօնականացուց հեչտամահութիւնը: Ծերակուտականները, Ապրիլ 10–ին, 28–ի դէմ 46 ձայնով վաւերացուցին այն օրինագիծը որ օրինաւոր կը դարձնէ հեչտամահութիւնը, երեսփոխաններու քուէարկութենէն հինգ ամիս ետք: Որոշ պայմաններ կան գործադրութեան համար: Պէտք է հաստատուի որ հիւանդը անտանելի ցաւեր ունի, թէ գիտակցաբար կ'ուզէ հրաժեչտ տալ կեանքին եւ թէ վերապրելու որեւէ յոյս չկայ: Իրականին մէջ, հեչտամահութիւնը ամէն երկրի մէջ գոյութիւն ունի, բայց, գաղտնաբար եւ ոչ ոք կ'ուզէ խօսիլ այդ մասին: Բժիչկներ կան, սակայն, որոնք կը խոստովանին թէ գործադրած են եւ իրենց խիղճն ալ հանդիստ է:

ԹՈՒՐՔԻԱ. դատապարտուեցաւ, Ապրիլ 10–ին, Սթրազպուրկի մարդկային իրաւանց եւրոպական Ատեանին կողմէ, 22–ամեայ Քիւրտի մը կասկածելի մահուան պատճառաւ, հարցաքննութեան մը ընթացքին (1994, Ցունիս 27): Օրաւուրէ ազարակապանի մը զաւակը՝ Մահմուտ Թանլը կը հարցաքննուէր ոստիկանատունը, երբ յաջորդ օրը ընտանիքին հազորդած են որ մեռած է: Ատեանը 110 հազար Ֆրանքի հատուցում մըն ալ չընորհեց հօրը, 410 հազար ալ այրիին եւ զաւկին:

ԻՍՐԱՑԻԼ կը չարունակէ հարուածել պաղեստինեան չրջաններն եւ Ապրիլ 10–էն 11 լուսնալիք գիչերը կրակ բացած է հարաւային Գազայի գաղթականաց կայանի մը վրայ: Մէկ մեռեալ եւ 19 վիրաւորներ կան: Ապահովութեան սպասարկութենէն հանդիպումներն իսկ անմիջապէս դադրեցան:

ՊՈԼՍՈՑ մէջ, Ապրիլ 10–ին, մեռած է

(Շար·ը Դ· էջ)

«ԹՈՒՐՔԵՒՀԱՅ ԵՐԿԱՕՍՈՒԹԵԱՆ» ՄԱՍԻՆ

ԽՄԲ. – Ինչպէս բանիցս գրուեցաւ, օրուան նորոյթներէն է «հայեւթուրք երկխօսութիւն»ը: Նորագոյնը տեղի ունեցաւ Գերմանիոյ Միւլհայմ քաղաքին մէջ (Մարտ 23 – 25): Այդ ձեռնարկին մասին թարգմաբանաբար ու որոշ կրճատումներով կու տանք Պոխումի համալսարանին Ցեղասպանութեան ու Սփիւռքի Ուսումնասիրութեան հիմնարկէն Քրիսթին Փլաթի գրութիւնը որ բացայայտ կերպով կը շեշտէ թէ ի՛նչ պարունակ պէտք է ունենայ նման երկխօսութիւն եւ թէ անկէ որքա՞ն հեռու ենք կազմակերպուածները:

Քաղաքականութեան մարզին պատմութիւնը դատելու իրաւունքին չրջանակին մէջ վիճաժողով մը տեղի ունեցաւ որ կը ձգտէր պատմութիւնը դատելու արարքին հակադրել պատմութեան մասին երկխօսութիւն մը, որ խորագրուած էր «Պատմութեան ծանր բեռը – փորձ հայեւթուրք երկխօսութեան մը»: Կազմակերպուած էր Միւլհայմի բազմքաղաքական ակադեմիային, Գերմանեւհայ ընկերութեան եւ Մարզկային եւ ընկերային գիտութիւններու փոխանակումի գերմանեւթուրք ընկերակցութեան կողմէ: Ի միջի այլոց, նիւթականին մասնակցած էր Գերմանիոյ հայկական եկեղեցին ալ:

Սէնոր պլիսեր նիւթը ոչ մէկ ձեւով կեցուածքներու հաշուեառութիւն մըն էր, ոչ ալ հաշուեթեան եւ համաձայնութեան, պատմական ժխտումի եւ ճանաչումի լծուղհանուր պայմաններուն մասին վիճաբանութիւն մը: Ծրագիրով կ'առաջարկուէր կեդրոնական երկու հարցերու մասին վիճարկում մը· «1915 – 1918–ի պատահարներուն նախընթացները» եւ Հայաստանի ու Թուրքիոյ ներկայի յարաբերութիւնները: Եւ պատմական անցքերը աչխատանքի նիստերուն նիւթ ըլլալով հանդերձ, ծրագիրը ցեղասպանութեան մասին խօսելէ խուսափեցաւ եւ նոյնիսկ հրապիրագիրներուն վրայ թըրքական ժխտողականութեան ոչ մէկ նչում կար:

Կարելի՞ է երկխօսութեան մասին խօսիլ երբ նիւթը բնորոչուած չէ: «Ընդրե՛մ, երկխօսութիւն» կը պահանջէ թուրք մասնակից մը երբ սրահը կը հակադրէ անոր ժխտողական արտայայտութիւններուն: Իսկ վրոֆէսէօր Ռ. Ցովհաննէսեան իր ելոյթը կը սկսի ըսելով· «Թուրք պատմաբանները կրնան օգնել մեզի տեղեկանալու» ցեղասպանութեան տարբեր փուլերուն:

Զեռնարկը ակներեւօրէն զետեղուած էր «լայնախոհութեան», նաեւ մչակութային բացուածքի չրջանակին մէջ: Առայլինը այտակապէս արտայայտուեցաւ ցեղասպանութեան թուրք պատասխանատուներուն «զժուարին կացութեան» նկատմամբ ցոյց տրուած ցաւակից նեցուկով: Ցետոյ խօսուեցաւ «անմխիթար կացութեան», «լարուած» վիճակին, «պատմութեան ծանր բեռ»ին մասին որոնցմէ կը տուժէին «հայեւթուրք» յարաբերութիւնները: Հիացում պատճառող յաւակնութեամբ մը կ'լսուէր թէ նպատակը առաջին քայլ մը ընել է «հարթելու համար մնայուն երկխօսութեան գետին մը երկու ժողովուրդներուն միջեւ որոնք կըրնան յետադարձ ակնարկով մը դիտել հասարակաց պատմութիւն մը որ ճիշդ է թէ մասամբ խնդրայարոյց է, բայց ի վերջոյ կու գայ 900 տարուան անցեալէ մը»:

Բայց արդեօք պատմութեան ճամբան ո՞ր աստիճանի հարթ պէտք է ըլլայ, պատմական ճչմարտութիւնը պէ՞տք է հարթուած ըլլայ, նման «երկխօսութեան» մը հեռանկարով: Եւ երբ նոյնիսկ պատմութիւնը «վիճայարոյց» կ'որակուի, իսկապէս ընդունելի՞ է խօսիլ միասնական փորձառութիւններու «հասարակաց» պատմութեան մը մասին: Կրնա՞յ երբեք պոյութիւն ունենալ զոհերու եւ զահիճներու հասարակաց պատմութիւն մը:

Առանց վիճարկումի ընդունիլ հասարակաց պատմութեան արտայայտութիւնը, կը նչանակէ յարաբերականացնել զոհին փորձառութեան մասնայատուկ բնոյթը եւ յանցաւորութեան ակներեւ հանգամանքը: Երբ կը խօսուի հասարակաց պատմութեան մասին, հարկաւոր է գիտնալ թէ ո՛վ է զոհը եւ ո՛վ յանցաւորը· դերերը կրնան փոփոխուիլ եւ չրջուիլ:

... «Բարեկամանա՛նք, որպէսզի վերջապէս կարենանք մոռնալ» կ'ըսէ թուրք մասնակից մը: Ասիկա կարելի մեկնակէտ մը, չրջանակ մը կրնա՞յ ըլլալ երկխօսութեան մը համար: Հաչտութեան վիճակները կան ներկայիս, յատկապէս Համբաւային Ափրիկէի, կամ Ռուանտայի, Կուաթեմալայի մէջ: Բայց բոլորին պարտադային ալ մեկնակէտը կը կազմէ յանցաւորներու անայլեւայլ դատապարտումը: Հաչտութեան այդ փորձերուն մէջ յանցաւորները կը դիմեն դէպի զոհերը եւ չի պահանջուիր որ «դանդատները» վերջապէս դադրին: Ընդհակառակը, զոհերուն ձայնը կ'ունկնդրուի: Հաչտութեան երկխօսութիւնը վերապրողին կարեվորութիւն կու տայ իր պատմութիւնը պատմելու, որովհետեւ այդ երկխօսութիւնը կ'ուզէ պահպանել եւ փոխանցել այդ պատմութիւնը: Որովհետեւ, միայն երբ վերապրողներու ձայնին պահով չրջանակ մը կը տրամադրուի ու այդ ձայնը կը դադրի առարկելի ըլլալէ, կարելի կը դառնայ դիմել դէպի համաձայնութեան եւ հաչտութեան հոլովոյթը:

Մինչդեռ, «հայեւթուրք համաձայնութիւն» պիտակին տակ տարուած վիճարկումին հետաքրքրական ուղին առոր հակառակը ըլլալով, յիշողութիւն չէ որ կը պահանջէ որպէս երկխօսութեան հիմ, այլ՝ մոռացում մը: Նման կեցուածք ուրիչ բան չէ եթէ ոչ ժխտումի նոր ձեւ մը:

... Հոն ուր թրքական արդարացումները կրնան չափուիլ հայկական «կեցցէ»-ներով, թերեւս աւելի լաւ պիտի ըլլար ըսուածը մինչեւ ծայրը մտիկ ընել:

Անչուշտ դառնացող է տեսնել թուրք ժխտողներու երրորդ սերունդին հեռատրակն կարողութիւնը որ յանիօրէն կը զերազանցէ Հայերունը որոնք կը չանան իրենք պիրենք արդարացնել: Աւելի՛ դառնացնող է նչմարել հայկական արդէն հինցած թեզը որպէսզի ելքի ճամբայ որ կը մղուի հրէական պատմութեան հետ բաղդատութեան· բաղդատութիւն որ հազիւ հազ կը յաջողի չիմնալ հակասեմականութեան մէջ եւ որ չունի ազդային ընկերվարութեան պատմութեան իսկական ճանաչում մը:

... Երկխօսութիւն կը նչանակէ նիւթի մը մասին խօսիլ, վիճաբանիլ, վիճարկել, կամ համաձայնիլ: Նիւթ մը հասարակաց գիտութիւն կը դառնայ փոխադարձ հաղորդակցութեան, արժեւորումներու, դիրքերու փոխանակման միջոցով:

«Իմ տեսանկիւնէս...» այսպէս սկսաւ Ռ. Ցովհաննէսեան իր ելոյթը, յստակօրէն ցոյց տալով այդ երկու բառով թէ ինչի կրնա՞յ վերաբերի ներկայի «հայեւթուրք երկխօսութիւն»ը: Հոն ցեղասպանութիւն եւ յիշողութիւն կը վերածուին վէճի, պաշտպարներու, բանակցութիւններու նիւթի: Երկխօսութեան կանոնները կը պարտադրեն խօսիլ «կատորածներու պատմութեան հայկական եւ թրքական տեսանկիւն»ի մը մասին: «Հայկ. տեսանկիւն»ը այդ պարագային անխուսափելիօրէն կ'ըլլայ զզացականին, չմոռնալու կամքին եւ ենթակայական կողմնակալութեան տեսանկիւնը:

Ի՞նչ է նպատակը մարտավարութեան որ կը կայանայ ցեղասպանութեան դերակատարներով եւ զոհերով հիմնապէս տարբեր պատմութիւններ, սկզբունքով զանազանելի պատմական փորձառութիւններ զեղչելու տարբեր տեսանկիւններու եւ հեռանկարներու, յետոյ պահանջելու համար որ այդ հեռանկարները իրարու ձուլուին երկխօսութեան մէջ, եթէ ոչ այլ բան, քան՝ դերակատարը վերածել նաեւ քիչ մը զոհի եւ զոհը՝ դերակատարի: Ասիկա անչուշտ յատկապէս ճակատագրական է հոն ուր ժխտողական թեզերը կը հիմնուին դերակատարի եւ զոհի դերերուն այս չրջումին վրայ:

Ցեղասպանութիւնը, անոր նախընթացները, օմանեւթուրք եւ համաչխարհային պատմութեան մէջ անոր ընդհանուր ներգրաւումը այդ ձեւով կը զեղչուի համամարտութեան մը որ մասամբ կամաւոր կերպով, մասամբ ակամայ, «դժբախտ» վախճանի մը յանգած է:

Մինչդեռ, երիտասարդ Թուրքիոյ ընթացքին մէջ որ առընչուած էր տնտեսական, ընկերային, հողային, քաղաքական եւ ցեղային նպատակներու, հարցը չէր վերաբերեր մրցակցութեան մը մէջ ուժեղագոյնը որոչելու: Հայերու բնաջնջումը ինքն իրեն օրինականացումի չանգող, վարչական-օրէնք գործադրուած հոլովոյթն էր կազմակերպուած ընկերութեան մը որ ստեղծեց եւ գործածեց «հայկական հարց»ը միմիայն իր օրինականացման քարոզչութեան համար:

Երկխօսութիւն, համաձայնութիւն, հաչտութիւն եզրերը այդպէս թեթեւաձի ձեռք առնուելիք բաներ չեն: Ըսել մի՛այն «այո, Հայեր մեռան» բաւարար չէ որպէս համաձայնութեան հիմը պատմութեան էջի մը որուն ընկերային եւ նիւթական հետեւանքները իրենց որոչին պատմութեան մէջ անոր ընդհանուր չունչ բնոյթը կը պահեն վերապրողներուն, նաեւ յետագայ սերունդներուն համար: Առարկելի պատմութեան մը զոհերը չեն հաչտութեան առաջին քայլերուն պատասխանատուները: Առաջին այդ քայլը չի կրնար հիմնուիլ Հայերուն ուղղուած ձեռք մեկնելու պահանջի մը վրայ (երբ թրքական կողմն ալ բաւական հեռու է այդ ժեսթէն):

Հալածանքի ու բնաջնջումի ծայրագոյն բրտութենէն ետք հաչտութեան հաւլոյթի մը հիմը կրնայ ըլլալ միայն նոյնինքն Թուրքիոյ կողմէն յանձնառութիւն մը· զոհերու պատմութեան, ինքնութեան ճանաչումը, նաեւ ճանաչումը այն կացութեան որուն մէջ կը գտնուէին տուեալ ժամանակին եւ ինչի՛ տէր էին:

Թալմուտի «հաչտութեան գաղտնիքը յիշողութեան մէջ է» խօսքը կը նկարագրէ երկխօսութեան մը կեդրոնաքարը· երկխօսութիւն որ չի կապուիր զոհին հրաժարումին, այլ՝ դերակատարներու ճակատին քաղաքական հիմերուն եւ որոշուած թիրախներուն:

Ք. ՓԼԱՔ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԴԱՂԱՒՒՐՆԵՐ

ՍԵՐՏ ԿԱՊԵՐ՝ ԿԻԼԻԿԻՈՅ ԼԵՒՈՆ Գ. ԹԱԳԱԻՈՐԻՆ ԵՒ ԻՏԱԼԱԿԱՆ ՔԱՂԱՔՆԵՐՈՒ ՄԻՋԵՒ

ՖԻՐԷՆՑԷԻ, ՃԵՆՈՎԱՅԻ, ՓԻԶԱՅԻ, ՌԻՄԻՆԻ, ՓԵՐՈՒՃԻԱՅԻ ԵՒ ՍԻԵՆՆԱՅԻ ՀԱՅ ՀԱՄԱՅՆՔՆԵՐՈՒՆ ՔԱՐԳԱՒԱՃՈՒՄԸ

(Բ. եւ վերջին մաս)

ԼԵՒՈՆ Գ. ԹԱԳԱՒՈՐԻՆ ԿԱՊԵՐԸ ԻՏԱԼԱԿԱՆ ՔԱՂԱՔՆԵՐՈՒ ՀԵՏ ԵՒ ՀԱՅ ՀԱՄԱՅՆՔՆԵՐՈՒՆ ԲԱԶՄԱՑՈՒՄԸ

Ֆիրէնցէի մէջ պապական կուէլֆ եւ կայսերական Կիպելլին կուսակցութիւններուն միջեւ պայքարը երբ պապականներուն յաղթանակով աւարտեցաւ, Ֆիրէնցէցիները պապին կողմէ դրամատնային մենաչնորհի արժանացան եւ իրենց դրացի ու մրցակից Սիեննայի վրայ գերակչռութիւն հաստատեցին. անոնք նաեւ պապին կողմէ եկեղեցական տուրքեր հաւաքելու պաչտօն ստանձնեցին Եւրոպայի տարածքին. այսպէսով Ֆիրէնցէի Պարտի եւ Փերուցցի ընտանիքները դրամատնային եւ միջազգային առեւտուրի տիրական ուժը դարձան:

Լեւոն Գ. թագաւորին եւ Պարտի ու Փերուցցի ընտանիքներուն ներկայացուցիչ Պալտուչչի Փիքոլոմինիի միջեւ կնքուած առեւտրական համաձայնութիւնները կոք Ֆիրէնցէի հայ համայնքը ստուարացաւ: Հայ առեւտրականներու նաւերը տեւականօրէն սկսան երթեւեկել Ֆիրէնցէի նաւահանգիստ: Ֆիրէնցէի հայ համայնքը պլիսաւորապէս առեւտրականներէ բաղկացած էր, որ քաղաքին լարձրադիր մասին՝ Ս. Մինասի տաճարի թաղամասին մէջ կեդրոնացած էր: Այս ժամանակներէն սկսեալ Կիլիկիայէն եւ այլ չրջաններէ թաւական թիւով Հայեր պային հաստատուելու հոն եւ ստուարացուցին համայնքը, որմէ ետք եկեղեցի եւ Ազգային Տուն կառուցուեցան հոն: Իսկ Ս. Մինաս վանքի եկեղեցւոյ մէջ 1279-ին Ս. Մինասի խճանկարը պատկերեցաւ հայ թագաւորի հանդերձանքով եւ Ռէքս Արմենիա (թագաւոր Հայաստանի) արձանագրութեամբ:

Ճենովայի ուժը եւ հզօրնակութիւնը անհամեմատօրէն զօրացաւ Փիզայի դէմ 1284-ի Մելորիայի յաղթական ծովամարտէն եւ 1298-ին Վենետիկի դէմ մղուած Քուրծոլայի նաւամարտէն ետք: Ճենովացիք արդէն Ղրիմի մէջ սերտ կապեր ունէին Հայերուն հետ, եւ հայ ու ճենովացի առեւտրականներ դաչնակցած կ'իչխէին Սեւ ծովուն վրայ՝ իրենց ձեռքերուն մէջ պահելով տարանցիկ առեւտուրը: Այսպէսով ճենովա հարապատ կեդրոն դարձած էր Հայերուն համար, եւ քաղաքին հայ համայնքը հետզհետէ աւելի կը ստուարանար: Ճենովայի Հայերը 1307-ին Սուրբ Բարթողիմէոս եկեղեցին կառուցեցին: Ճենովա նաեւ հայերէն ձեռագիրներու ընդօրինակման կեդրոններէն դարձաւ:

Փիզա ճենովայի դէմ 1284-ի Մելորիայի նաւամարտէն պարտուած դուրս գալէ ետք գինուորականօրէն բաւական տկարացաւ: Սակայն անկիա կեդրոնական Թոսքանա նահանգին գլխաւոր ուժը կը մնար եւ կը չարունակէր պահել իր բարգաւաճ վիճակը, ուր խաչակրաց արչաւանքներու ժամանակներէն Արեւելքին եւ յատկապէս Սուրիայէն հսկայ հաղորդութիւն կատարուած էր: Առնօ գետի ափին եւ Լիկուրիական ծովէն քիչ մը հեռու, Փիզա ամբողջ Իտալիոյ ամէնէն զեղեցիկ եւ պարզացած քաղաքներէն մին կը նկատուէր, որ նչանաւոր դարձած էր իր աչխարհիկ, եկեղեցիներով, նշակերտ տաճարներով, մկրատարաններով, ինչպէս նաեւ՝ անուանի քանդակագործներով ու վարպետներով. իսկ Փիզանոս վարպետներու ընտանիքը քանի մը սերունդ չարունակ երախտաւորժան աչխատանք տարաւ քաղաքի ճարտարապետական կառոյցներու բարեզարդման մէջ:

Փիզացի առեւտրականներ կարեւոր դերակատարութիւն ունէին տեղական եւ միջազգային չուկային վրայ եւ առեւտրական մեծ գործառնութիւններ կ'իրականացնէին Արեւելքի հետ. այս պատճառով ալ անոնք Ակրոն մէջ առանձին հիւպատոս ունէին:

Փիզայի ներկայացուցած առեւտրականներ դիրքին եւ կիլիկիոյ հետ կապերուն շնորհիւ կարեւոր թիւով Հայեր պային հաստատուեցան հոն: 1282-էն սկսեալ Փիզայի քաղաքային դիւանի վաւերաթղթերուն մէջ Հայեր յիչուած են, ինչ որ ցոյց կու տայ, թէ Հայեր այդ ժամանակ արդէն կարեւոր ներկայութիւն էին հոն: Փիզայի համայնքը արագօրէն ստուարացաւ եւ եկեղեցականօրէն սկսաւ կազմակերպուիլ: 1320-ի չիշատակարանին մէջ տեղեկութիւններ պահուած են քաղաքի հայ համայնքի Գրիգոր Եպիսկոպոսի մասին, որ հիմք կու տայ հաստատելու, թէ Փիզայի պաղտութիւնը արդէն բաւական ստուարացած եղած է: Մօտաւորապէս այս ժամանակ ալ Փիզայի հայ համայնքը Հայոց Տուն, Սուրբ Անտոնի եկեղեցին եւ վանք կառուցեց: Հոն այ նուիրեալ հայերէն ձեռագիրներ ընդօրինակուեցան:

Ռիմինիի մէջ, որ նաեւ Արմնի, իսկ հայ մատենագրութեան մէջ Ռիմ անունով ճանչցուած է, հաւանաբար 1188-ին սկսեալ Հայեր եղած են, որոնք եկեղեցի կառուցած են: Իսկ 1215-ին կառուցուած Հայոց տունը վերակառուցուեցաւ 1296-ին, Թովմա վարդապետին ջանքերով: Ժ.Գ. դարու ընթացքին այնքան հայրենադարձութիւն կեդրոնացաւ հոն, որ երկրորդ եկեղեցին պատմութեան մէջ անոր ընդհանուր ներգրաւումը այդ ձեւով կը զեղչուի համամարտութեան մը որ մասամբ կամաւոր կերպով, մասամբ ակամայ, «դժբախտ» վախճանի մը յանգած է:

Մինչդեռ, երիտասարդ Թուրքիոյ ընթացքին մէջ որ առընչուած էր տնտեսական, ընկերային, հողային, քաղաքական եւ ցեղային նպատակներու, հարցը չէր վերաբերեր մրցակցութեան մը մէջ ուժեղագոյնը որոչելու: Հայերու բնաջնջումը ինքն իրեն օրինականացումի չանգող, վարչական-օրէնք գործադրուած հոլովոյթն էր կազմակերպուած ընկերութեան մը որ ստեղծեց եւ գործածեց «հայկական հարց»ը միմիայն իր օրինականացման քարոզչութեան համար:

Երկխօսութիւն, համաձայնութիւն, հաչտութիւն եզրերը այդպէս թեթեւաձի ձեռք առնուելիք բաներ չեն: Ըսել միայն «այո, Հայեր մեռան» բաւարար չէ որպէս համաձայնութեան հիմը պատմութեան էջի մը որուն ընկերային եւ նիւթական հետեւանքները իրենց որոչին պատմութեան մէջ անոր ընդհանուր չունչ բնոյթը կը պահեն վերապրողներուն, նաեւ յետագայ սերունդներուն համար: Առարկելի պատմութեան մը զոհերը չեն հաչտութեան առաջին քայլերուն պատասխանատուները: Առաջին այդ քայլը չի կրնար հիմնուիլ Հայերուն ուղղուած ձեռք մեկնելու պահանջի մը վրայ (երբ թրքական կողմն ալ բաւական հեռու է այդ ժեսթէն):

Հալածանքի ու բնաջնջումի ծայրագոյն բրտութենէն ետք հաչտութեան հաւլոյթի մը հիմը կրնայ ըլլալ միայն նոյնինքն Թուրքիոյ կողմէն յանձնառութիւն մը· զոհերու պատմութեան, ինքնութեան ճանաչումը, նաեւ ճանաչումը այն կացութեան որուն մէջ կը գտնուէին տուեալ ժամանակին եւ ինչի՛ տէր էին:

Թալմուտի «հաչտութեան գաղտնիքը յիշողութեան մէջ է» խօսքը կը նկարագրէ երկխօսութեան մը կեդրոնաքարը· երկխօսութիւն որ չի կապուիր զոհին հրաժարումին, այլ՝ դերակատարներու ճակատին քաղաքական հիմերուն եւ որոշուած թիրախներուն:

Ք. ՓԼԱՔ

ՈՒՂՂԸ ԵՒ... ՀԱՑԿԱԿԱՆ ԴԱՏԸ

Երեք ուսանողներ էին: Երեքն ալ համալսարանի իրենց վերջին տարին: Մէկը դերմանացի էր, միւսը՝ անգլիացի, իսկ երրորդը՝ հայ: Երեքն ալ կը պատրաստուէին դրելու իրենց ատենախօսականը: Համալսարանի վկայականը կախում ունէր պրուելիք աւարտաճառի յաջողութենէն:

Վերջապէս ստացան նիւթը.– ՈՒՂՂԸ:

Այո՛, բոլորիս ծանօթ այլաղդակ կեանքին, որ կոչուած է նաեւ՝ «անապատի յոյլ նաւ»:

Գերմանացին բարեւի կը կենայ, կ'անցնի սեղանին առջեւ ու իրրեւ վերնագիր կ'ըսէ.– «Ուղտը որպէս պատերազմական միջոց»:

Անգլիացին կը պրէ.– «Ուղտը որպէս առեւտրական փոխադրամիջոց»:

Հայը կը նստի սեղանին առջեւ, հաստ տետրակ մը կ'առնէ եւ իրրեւ խորագիր կը պրէ.– «Ուղտը եւ Հայկական Հարցը»:

Պատմութիւնը հոս կանգ կ'առնէ: Մէկը չի գիտեր թէ ուղտը ի՞նչ կապ ունի, կամ ի՞նչպէս կարելի է ուղտը կապել... Հայկական Հարցին հետ:

«Արդեօք մի քան հասկանո՞ւմ էք հայից», կը հարցնէ բազմավաստակ եւ հայրենասէր պրոֆէսոր Դերենիկ Դէմիրճեան իր անմոռ էջերէն մէկուն մէջ, ո՛րքան տարօրինակ, հանելուկային արարած, ո՛րքան խաբուսիկ»:

Երեւո՛յթը, ո՛չ ինքը, հայը:

Այո՛, խաբուսիկ է հայուն երեւոյթը միայն, բայց երբե՛ք իր ներքին աշխարհը, որ անսահման, խորունկ եւ մթասաւուեր «մի քարայր» է, ուր նուազագոյն ձայներն իսկ իրենց անվերջանալի արձագանգները կ'ունենան եւ չեն մարիր երբեք:

«Ի՞նչ է հոգին, հայու հոգին կը հարցնեմ ես ինձի» կը պրէ անվրկնելի բանաստեղծ Վահան Թէքէեանը իր «Հայու հոգին» բանաստեղծութեան առաջին տողով եւ ի զուր կը փորձէ վերջնական տարբերի մը մէջ ամփոփել զայն, ի վերջոյ վերստին հարցնելու համար.

«Ի՞նչ է հոգին, հայու հոգին կը հարցնեմ դեռ ասա՛ղ...

Ու կը գտնեմ զայն ցեխի մէջ կիսամթագ...»

Սակայն այս չէ, եւ այս չէր կրնար ըլլալ «հայերգութեան» մեծատաղանդ հեղինակին պատասխան եզրակացութիւնը:

Այո՛, ցեխին մէջ կիսամթագ է հայու հոգին, կը չարունակէ ան, բայց պինդուրի մը պէս որ անընդհատ պատերազմի մէջ է – այդ ցեխին դէմ անչուշտ – ոչինչէ, նոյնիսկ այդ ցեխը չի կրնար աղտոտել: աղարտել պինդ՝ հայու հոգին:

«Եւ ընդմէջէն իր այդ ցեխին,
սարսռագին,
կը համբուրեմ հայու յոգնած,
սուրբ հոգին...»:

Դերենիկ Դէմիրճեան եւ Վահան Թէքէեան բացառութիւն չեն: Զկայ պրեթէ հայ մտածող մը, մտաւորական մը, դրող մը, արուեստագէտ մը, գիտնական մը որ հայու տարագրեալ ընելու փորձ չէ կատարած: Փորձած են գրեթէ բոլորը եւ բոլո՛րն ալ առանց բացառութեան, չատ մը երեսներ լուսաւորելէ ետք, ի վերջոյ խոնարհած եւ համբուրած են «հայու Սուրբ Հոգին»:

Ա՛յս եղած է իրենց եզրակացութիւնը: Ուրիշ բան չէր կրնար ըլլալ, որովհետեւ ինչքան պեղես, ինչքան խորանաս այնքան լայն անհուն ու անսահման կը գտնես այն «տարօրինակ, հանելուկային արարած»ը որ ՀԱՅ կը կոչուի:

Ուղտի պատմութիւնով մը սկսանք մեր այս խորհրդածութիւններուն: Վերջացնենք այլ պատմութիւնով մը:

Օր մը ճպուռը կը մօտենայ մրջիւնին եւ կը հարցնէ.

– Մրջիւն եղբայր, այս ի՞նչ գործի վրայ ես, ամբողջ օրը հողի հատիկներ կը վերցնես, կը տանիս անդին կը ձգես:

– Չե՞ս տեսներ, կը պատասխանէ մրջիւնը, կ'աշխատիմ այս լեռը ծակել եւ լերան միւս կողմը գտնուող սիրածիս մխտնալ:

– Բայց, մէկ մեթր չծակած կեանքդ կը վերջանայ, կը ճչայ ճպուռը:

– Այո՛, կը պատասխանէ մրջիւնը, կեանքս կը վերջանայ, բայց կը մեռնիմ սիրածիս ճամբուն վրայ...:

Գ. ՍԵՊՈՒՀ

ԳՂՁՈՒԹՔ ԳՂՁՈՒԹ

Ա.ԹԷՆԻ «Լոթթիա» հանդիսասրահին մէջ, Մարտ 17–ին, կազմակերպութեամբ Համազգայինի Երջանկային Վարչութեան տեղի ունեցած է Հայաստանէն եկած «նոր անուններ»ու բացառիկ համերգ մը: Հանդիսութեան նախագահած է Համազգայինի Երջանկային Վարչութեան անդամ՝ Փեկի Փափազեան, որ ներկայացուցած է յայտագրին մասնակցող մենակատարները: Բոլոր մասնակցողները երիտասարդ նոր ուժեր եղած են, զանազան մարզերու մէջ՝ դաշնակ, ջութակ, սաքսօ, չէլ եւ այլն, եւ այլն: Յայտագրի աւարտին բեմ հրաւիրուած են մենակատարներու խումբի ընդհանուր տնօրէնը՝ Տիկին Սիլվա Մեքինեան, ինչպէս նաեւ դաստիարակները՝ Ջուլիակահար Պետրոս Հայկազեան եւ երաժշտագէտ՝ Տիկին Նունա Ոսկանեան: Մարտ 21–ին ալ, «Նոր անուններ» համոյթը ելոյթ ունեցած է Ֆիքսէ Լ. եւ Ս. Ցակոբեան վարժարանի սրահին մէջ, «Ջաւարեան», Լ. եւ Ս. Ցակոբեան նախակրթարաններու եւ «Ճէնաթգեան» միջնակարգի աշակերտներուն համար:

ՀԱՑԱՍՏԱՆԵԱՅ ԴՊԻՏ

ԼՈՌՈՒԱՑ ԺՊԻՏՆԵՐ

Բարեբեղի տգան մեկնում է Ռուսաստան: Որոշ ժամանակ անց նամակ է պրում հօրը. «Շուտ փող ուղարկիր՝ վերադարձի տոմս գնելու համար»:

Ստանում է պատասխանը.

«Տղայ ջան, էն նամակը, որ գրել էիր, ես չեմ ստացել»:

LIVRES REÇUS

GREGOIRE DE NAREK
Tragédie
Le Livre de Lamentation

Introduction, traduction et notes
par
ANNIE & JEAN-PIERRE MAHE

Lovan II
in AEDIBUS PEETERS
2000

ՄԻ ՀԱՑՈՒՀՈՒ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ

ՄԱՑՐԱՆՈՑՇ ՑԱԿՈԲԵԱՆ

ԳԱՂԹ

1915–ի Նոր Տարին վերջինը եղաւ, որ միասին անցուցինք մեր պիւղում:

Առաջին տաղնապալի լուրերը մեզ հասան Ապրիլի կէսին՝ Վանից: Ապա աւելի սարսափազդու լուրեր՝ Բերկրիի հովտի պիպերից, Արճէշի գաւառից, Էրզրումի նահանգից: Սարիղամիշի մօտ դեռեւս Յունուարին կրած խոշոր պարտութիւնից յետոյ Թուրքական բանակն ու քրտական հրոսակախմբերը, նահանջելով, ըստ կառավարութեան ծրագրի ճեռնամուխ եղան հայ բնակչութեան թալանին ու կոտորածին:

Մայիսի առաջին օրերին, երբ ռուսական բանակը Մանազկերտ մտաւ, կոտորածների ալիքը տարածուեց դէպի Ախլաթ, Խնուս, Պուլանըխ: Ջարդը, ասես հրամանով, սկսուեց յանկարծակի: Եւ ասես նոյն հրամանին էին սպասում, գէնք վերցրին նաեւ Պուլանըխի՝ մինչ այդ իրենց դրացի ներկայացնող Քրտերն ու Թուրքերը: Վերին Պուլանըխի մի քանի գիւղեր (Կոփ, Եոնճալու, Թեղուտ, Ոտընչոր) Մայիսի 15–ին դիմեցին ինքնապաշտպանութեան, որը, ինչքան գիտեմ, տեւեց երեք օր: Ինքնապաշտպանական մարտերի չնորհիւ էլ այդ գիւղերի բնակչութիւնը կարողացել էր անվնաս հասնել ոչ չատ հեռու գտնուող ռուսական զօրամասերին: Բայց ահա Շիրվանչելս, Համզայէվս գիւղերը, որոնց չգիտեմ ինչպէս չէր հասել ռուսական զօրքի մօտիկ լինելու լուրը, ամենավայրագ կոտորածի զոհ դարձան: Ողջ մնացածները էլ, ինչքան գիտեմ, քշել էին դէպի Ջուղր կոչուող կամուրջն ու այնտեղից ջուրը նետել:

Ներքին Պուլանըխի 13 հայաբնակ գիւղերի բնակիչներից քչերին յաջողուեց փրկուել: Նահանջող Թուրքական զօրքն ու քիւրտ համիէները, նրանց միացած Թուրք եւ քիւրտ փախստականները բնաջինջ արեցին Ներքին Պուլանըխի հայկական գիւղերը եւ մեծ աւար առած չարժրեցին դէպի Մուշ:

Մեր Շեխաղուպը ժամանակին տեղահան եղաւ:

Մայիսեան պայծառ մի առաւօտ հայրս յծում է եզան սայլը, բարձում ամենանհրաժեշտ իրերը, մեզ նստեցնում վրան: Վերջին անգամ նայում ենք հայրենի տան չեմին (դեռեւս չգիտենք, որ վերջին անգամ), ապա ընդմիշտ հեռանում, միանում միւս գաղթողներին: Բայց առայժմ Մանազկերտ ենք գնում:

Մանազկերտում մնացինք չուրջ մէկուկէս ամիս: Ես կարօտում էի մեր տունն ու յաճախ հարցնում, թէ երբ ենք տուն գնալու: Շուտով՝ պատասխանում էին ինձ: Եւ, իրօք, մերոնք համոզուած են եղել, որ չուտով մեր գիւղն են վերադառնալու: Այդ յոյսը ներշնչում էր ռուսական բանակը: Դեռ առաջին օրը, երբ Մանազկերտին մօտենալիս տեսել են առաջին ռուս զինուորներին, մայրս ապշած ասել է. «Քա՛, Յովսէփ, Ռուսն էլ մըզի պէս մարդ է»: Այո, յաղթական ռուսական բանակը միամիտ Հայի աչքում ապատարար էր ու փրկիչ, եւ, Մանազկերտում նստած, մենք սպասում էինք, որ չուտով Ռուսները կը պաշարեն Կարինն ու Խնուսը, կ'իջնեն Մշոյ դաշտ: Ինչու միայն մենք՝ Մանազկերտում նրբատածներս, ողջ արեւմտահայութիւնն էր յոյսը կապել Ռուսների հետ: Սակայն տեղի ունեցաւ անսպասելին:

Յուլիսի 15–ին սկսուեց ռուսական բանակի յայտնի նահանջը: Թէ այն ժամանակ, թէ այսօր, ռազմավարական ինչ-որ պիսի նկատառումներով էլ փորձեն բացատրել այդ նահանջը, այն, մեզնոյնն է, անհասկանալի է մնում: Թուրքական պարտուած բանակն ու քրտական հրոսակմբերը ետ էին քաշուել եւ ընդունակ չէին ոչ միայն հակայարձակման, այլեւ յուրջ դիմադրութեան: Հայրս ու մի քանի համագիւղացիներ մի անգամ Մանազկերտից Շեխաղուպ գնացին եւ ճանապարհին ոչ ոքի չէին տեսել, իսկ գիւղում՝ միայն երեք թէ չորս քրտուհիներ: Եւ այնուհանդերձ ռուսական հրամանատարութիւնը տուեց այդ նահանջի հրամանը, որի հետեւանքով Վանի հայութիւնը նոյնպէս դաղթեց, իսկ Մուշն ու Սասունը բնաջնջուեցին: Նահանջ, որ Թուրքիային հնարաւորութիւն տուեց մինչեւ վերջ իրագործել իր ծրագրած ցեղասպանութիւնը:

Իսկական դաղթը այդ ժամանակ սկսուեց: Շեխաղուպից Մանազկերտ էինք հասել նոյն օրը, այժմ ճանապարհը չատ աւելի երկար է ու անյայտ: Կարաւանը մեծացել է: Անհաշիւ սայլերի երկար շարանը դանդաղ դէպի արեւելք է ձգւում: Սայլերին ուղեկցում է հազարաւոր մարդկանց յուսահատ բազմութիւնը: Զորս կողմը լաց ու հառաչ է, ամէն ինչ իրար է խառնուել:

Մեր ընտանիքը եօթ անձ էր՝ հայրս ու մայրս, պապս ու տատս, հօրաքոյրս, ես եւ եղբայրս: Ծանր բեռնաւորուած սայլի վրայ բոլորին տեղ չկար: Պապս եղներն էր քշում, ես, տատս ու հօրաքոյրս նստում էինք ետեւում, հայրս քայլում էր կողքից եւ հսկում սայլի ընթացքը, իսկ մայրս, փոքր եղբօրս դրկած, քայլում էր սայլի ետեւից:

Մայրս պոռում էր, որ մի անգամ երկար քայլեցուց յոգնել է եւ հօրս ըսպառնացել, որ կը գցի երեխային: Դրել է մի թափի տակ ու բաւականին հեռացել: Հայրս ոչ մի անգամ ետ չի նայել: Իսկ մայրս քայլել ու ստէպ–ստէպ ետ նայել: Ցակոբը, ասում էր, նստած տեղից իրեն էր նայում, բայց լաց չէր լինում: Ի վերջոյ մայրս ետ է դարձել, վերցրել երեխային: Երեկոյեան, երբ հօրս հարցրել է, թէ ինչ էր սիրտը տանում, հայրս պատասխանել է. «Բրտի աղջիկ, ես քեզ լաւ գինամ, դու ճիժ չթալիս»:

Երկար ու ծանր ճանապարհ են անցել, չատ մայրեր են կորցրել իրենց զաւակներին:

(Շար. 8)

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Տիկին Գայեանէ Գաբոյեանի թարմ յիշատակին, Տէր եւ Տիկին Պերճ Եսպուղեան (Վրթթա – Մոնթոու, Օթ – Սաւուա) 300 Ֆր. կը նուիրեն «Ծառաջ»ին:

(Շար. Ա. Էջէն)

Թուրք բանտարկեալի մը քոյրը որ 147 օր է հացադուլի դիմած էր: 4-րդ մահն է հացադուլ ընողներու մէջ: Առնք կը բողոքեն բանտերու պայմաններու նախատեսուած փոփոխութեան դէմ:

ՊՈՂՍՈՑ ասխկան չրջանին մէջ, ոճրաբախտ մը գործուած է Ապրիլ 10-ին: Անծանօթներ կրակ բացած են ոստիկանական կառքի մը վրայ, երկու ոստիկան վիրաւորելով: Փախուստի իրենց ճամբուն վրայ, յարձակողները բախած են կառքի մը եւ սպանած մէկը զոնուղեր էն մէկը:

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՄՆԷԹ-ը (ելեկտրականութեան եւ ջերմութեան ազգ. Ընկերութիւն) եւ Թրքական Ալարքօ Հոլտինկը, Ապրիլ 10ին, գործընկերութեան համաձայնագիր մը ստորագրած են Պոլիս, ջեռուցման ուժանիւթի արտադրութեան համար Թուրքիոյ մէջ: ՄՆԷԹ 40%-ը ունի Թրքական Ալթէքի, որ Ալարքոյի կը պատկանի:

ԳՐՈՋՆիի ռուսական ոստիկանութեան մէկ միաւորին չրջապատին մէջ 17 դիակներ գտնուած են: Կը կարծուի որ ըսպաննուած Չէչէններ են եւ ոճիրը գաղտնի պահուած է վեց ամիսէ ի վեր:

ՍԵՐՊԻՈՑ վարչապետը՝ ձինճիք յայտարարած է որ Միլոսեւիչ Լա Հէյի պատժական միջազգայինատեանին չի յանձնուիր: Գերմանական Պունթէ չաբաթաթերթին տուած հարցազրոյցին մէջ, ձինճիք կ'ըսէ.– «Պէտք է ցոյց տանք որ Լա Հէյի ատեանէն աւելի լաւը կրնանք բնել»:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Կապոյտ Խաչի Շրջ. վարչութիւնը իր խոր ցաւակցութիւնները կը յայտնէ Գաբոյեան, Գուլումճեան, Խուպէսէրեան եւ Նչանեան ընտանիքներուն Տիկին Գայեանի Գաբոյեանի մահուան առթիւ:

⁂

Կապոյտ Խաչի Պուրճար Օտտոյի Լէօլա Սասունի մասնաճիւղը իր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ ընկերուհի Ժիւլիա Կօթիէ – Կոնոյեանի իր զաւկին Մարի – Անժ Կօթիէի, 36 տարեկան, մահուան առթիւ:

le 2ème tome de
l'ICONOGRAPHIE ARMENIENNE
de Sarkis BOGHOSSIAN
525 pages, relié,
avec plus de 800 reproductions
en couleur et en noir et blanc
est en vente
Pour les Fêtes Pascales
OFFREZ
CE MAGNIFIQUE
OUVRAGE
A VOS AMIS
Librairie Orientale
H. SAMUELIAN
51, rue Monsieur-le-Prince
75006 PARIS
☎ 01. 43. 26. 88. 65

1700ème ANNIVERSAIRE DE LA PROCLAMATION DU CHRISTIANISME EN ARMENIE

Marseille - Arménie - 1700

Pèlerinage organisé par l'Eglise Apostolique Arménienne
du Midi de la France
et les associations de Jeunes de Marseille et Aix-en-Provence

Du 12 au 19 juillet
à partir de 4 900 F *

Comprenant : vol Marseille - Paris - Erevan aller-retour ● Hébergement en pension complète et programme touristique : Erevan, Khor Virap, Etchmiadzine, Dzidzernagapert, Garni, Kéghart, le lac Sévan, Haghartzine, Gochavank . . .

Date limite d'inscription : 30 avril

Renseignements: Cathédrale Arménienne - ☎ 04 91 77 84 70

* ● *Prix du séjour hors assurance individuelle* ● *Acompte de 1 500 F à l'inscription* ● *Pour les jeunes de 18 à 35 ans* ● *Frais de visa inclus.*

CENTRE DE VACANCES
DE LA CROIX BLEUE DES ARMÉNIENS
DE FRANCE - Bellefontaine (Jura)

Près de la frontière suisse et à proximité de Morez, Morbier et les Rousses, le village de Bellefontaine abrite, depuis plus de 40 ans, le centre de vacances de la CBAF. Implanté dans un domaine verdoyant, de 2 hectares, en lisière de forêt, le centre accueille chaque été, en juillet et en août, 350 enfants, encadrés d'une cinquantaine d'animateurs et de directeurs diplômés.
Les enfants évoluent dans une ambiance arménienne, rythmée par des activités variées et enrichissantes (sports, randonnées, travaux manuels, éveil à l'arménité, musique, danse, chant...)

Le séjour de juillet étant complet, nous vous invitons à inscrire vos enfants pour le mois d'août en contactant notre secrétariat au 01. 48. 24. 46. 57 qui vous dirigera auprès de la section la plus proche de votre domicile.

La colonie organise une fête traditionnelle pour les parents le dimanche 12 août.

Date du séjour :
Du 27 juillet au 19 août

Prix :
Colonie de Bellefontaine : pension 3 550 F + voyage 450 F (Paris et Marseille)
Camp rayonnant de Bellefontaine : pension: 3 800 F + voyage 450 F (Paris et Marseille)

ԺԱՄԱՆԱԿԱՑՈՑՑ

աւագ շաբթուան

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ԱԻԱԳ ՈՒՐԲԱԹ, Ապրիլ 13
Ցիշատակ Զարչարանաց,
Խաչելութեան եւ Թաղման Տեառն Մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի
Երեկոյեան ժամերգութիւն եւ Թափօր Թաղման ժամը 17-ին:

ԱԻԱԳ ՇԱԲԱԹ, Ապրիլ 14
Ճրագալոյց Զատկի
Սկիզբ ժամերգութեանց ժամը 16·30-ին:
Ճրագալոյցի կամ Խմման պատարագ ժամը 17·30-ին:
Կը պատարագէ՝
ԺԻՐԱՑՐ Տ. ՎՐԴ. ԹԱՇՃԵԱՆ

Ս. ՊՕՂՈՍ–ՊԵՏՐՈՍ ԱԼՖՈՐՎԻԼ

ԱԻԱԳ ՈՒՐԲԱԹ, Ապրիլ 13
Երեկոյեան ժամերգութիւն եւ Թափօր Թաղման ժամը 18-ին:

ԱԻԱԳ ՇԱԲԱԹ, Ապրիլ 14
Ճրագալոյց, սկիզբ ժամերգութեանց ժամը 16·30-ին, Խմման պատարագ ժամը 17·30-ին:

ՎԱՐԱԳԱՑ Ս. ԽԱՉ ԱՐՆՈՒՎԻԼ

ԱԻԱԳ ՈՒՐԲԱԹ, Ապրիլ 13
Երեկոյեան ժամերգութիւն եւ Թափօր Թաղման ժամը 17·30-ին:

ԱԻԱԳ ՇԱԲԱԹ, Ապրիլ 14
Ճրագալոյց Զատկի
Ժամերգութիւն ժամը 17-ին, պատարագ ժամը 17·45-ին:

Ս. ՄԱՐԻԱՄ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ ԽՍԻ

ԱԻԱԳ ՈՒՐԲԱԹ, Ապրիլ 13
Պահք: Ցիշատակ Զարչարանաց եւ Խաչելութեան Տեառն Մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի:
Երեկոյեան ժամերգութիւն եւ Թափօր Թաղման ժամը 17-ին:

ԱԻԱԳ ՇԱԲԱԹ, Ապրիլ 14
Պահք: Ճրագալոյց Զատկի
Սկիզբ ժամերգութեանց ժամը 16·30-ին, Ճրագալոյցի Խմման պատարագ ժամը 17·30-ին:

Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ՇԱԽՎ

ԱԻԱԳ ՈՒՐԲԱԹ, Ապրիլ 13
Թաղում ժամը 17-ին:

ԱԻԱԳ ՇԱԲԱԹ, Ապրիլ 14
Ընթերցուածք ժամը 17-ին, Ճրագալոյցի պատարագ ժամը 18-ին:

Ս. ՅԱԿՈԲ - ԼԻՈՆ

ԱԻԱԳ ՈՒՐԲԱԹ, Ապրիլ 13
Թափօր Թաղման ժամը 17-ին:

ԱԻԱԳ ՇԱԲԱԹ, Ապրիլ 14
Ճրագալոյցի ժամերգութիւն՝ ժամը 16-ին, Ընթերցուածք՝ ժամը 16·30-ին, Պատարագ ժամը 17-ին:
Կը պատարագէ՝
ԽՄԱՒԱԿ Ա. ՔՀՆՑ. ՀԻՒՒԻՄԵԱՆ

ՍՐՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՐՏԻՐՈՍԻ ՄԱՑՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

ԱԻԱԳ ՈՒՐԲԱԹ, Ապրիլ 13
Թաղման Խաչով եւ Թափօր ժամը 17-ին:

ԱԻԱԳ ՇԱԲԱԹ, Ապրիլ 14
ՃՐԱԳԱԼՈՑՑ
Ընթերցուածք Մարկարէից՝ ժամը 16·30-ին, պատարագ ժամը 17·15-ին:
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՋԱՏԻԿ ՎՐԴ. ՍԻՒՏԻՔԵԱՆ

ՍԷՆ–ԼՈՒԻ — Ս. ԳԷՈՐԳ

ԱԻԱԳ ՈՒՐԲԱԹ, Ապրիլ 13
Թաղման կարգ ժամը 18-ին:

ԱԻԱԳ ՇԱԲԱԹ, Ապրիլ 14
Ճրագալոյց ժամը 17-ին, Ընթերցուածք եւ պատարագ:
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՇԱՀԱՆ Ա. ՔՀՆՑ. ՏԻՏԻԵԱՆ

Ս. ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ ՍԷՆԹ ՄԱՐԿՐԻԹ

ԱԻԱԳ ՈՒՐԲԱԹ, Ապրիլ 13
Թաղման կարգ ժամը 17-ին:

ՀԱՅ ԿԱԹՈՂԻԿԷ Ս. ԽԱՉ ԱԹՈՌԱՆԻՍ ԵԿԵՂԵՑԻ

13, rue du Perche — 75003 Paris

ԱԻԱԳ ՈՒՐԲԱԹ, Ապրիլ 13
Թաղում ժամը 18-ին:

ԱԻԱԳ ՇԱԲԱԹ, Ապրիլ 14
Ընթերցուածք ժամը 17, Ճրագալոյցի պատարագ ժամը 18-ին:

ԿԻՐԱԿԻ, Ապրիլ 15
Զատիկ, պատարագ ժամը 11-ին:

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, Ապրիլ 16
Մեռելոց ժամը 11-ին:

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

ENSEIGNEMENT
PROMOTIONNEL GRATUIT DE LECTURE/ECRITURE
DE L'ARMÉNIEN

STAGE DE CINQ JOURS
du 17 au 21 avril de 10h à 12h30 et de 14h à 16h
à la CITE UNIVERSITAIRE — MAISON D'ARMENIE
57, boulevard Jourdan, 75014 PARIS

Peuvent participer à ce stage ceux qui comprennent l'arménien sans le lire ni l'écrire

Madame HILDA KALFAYAN-PANOSSIAN
auteur de la méthode audiovisuelle d'arménien assurera les cours

INSCRIPTION :
Association MACHTOTZ : ☎ 01.47.50.97.51

● Les résidents de la Maison d'Arménie peuvent participer à ce stage, dans la limite des places disponibles.
● Les enseignants des écoles sont cordialement invités à être présents pour constater l'application et les résultats de cette méthode.

ՈՒՐԲԱԹ
ԱՊՐԻԼ 13
VENDREDI
13 AVRIL
2001

LE NUMERO : 6,00 F

ՀԱՅՐԱՒԱՆՔ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 1·400 Ֆ· — Վեցամսեայ : 725 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·650 Ֆ· (Ամէնօրեայ առաքում)
1·500 Ֆ· (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ·
C.C.P. PARIS 15069-82 E

76ԴՈՒ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20·146 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 76e ANNEE — N° 20.146

ՀԱՑԿԱԿԱՆ ՁԱԿԱՏ

Ռ. ՔՈՉԱՐԵԱՆ ԵՐԵՒԱՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁԱՒ

ՂԱՐԱԲԱՂԻ ՀԱՐՑԻՆ ՄԱՍԻՆ ԼԱԻԱՏԵՍ ԿԸ ԹՈՒԻ

Ապրիլ 11–ին, նախագահ Ռ. Քոչարեան Փարիզէն, ուր եկած էր նախորդ օրը Ոտքինկթընէն ու տեսնուած Շիրաքի հետ, Երեւան ժամանեց եւ Զուարթնոց օդակայանին մէջ հանդիպում ունեցաւ լրագրողներուն հետ: Որոշ լաւատեսութիւն մը արտայայտեց Քի Ուէսթի բանակցութիւններուն մասին, չբացառելով որ «Զափաւոր ճնշումներ կարող են լինել»: Հարկ է սպասել Ժընեւի հանդիպումին: Ռ. Քոչարեան ըսաւ, որ այս անգամ ուղղակի բանակցութիւններ չէ ունեցած Հ. Ալիեւի հետ, կազմակերպիչները այլ եղանակ ընտրած էին, կը խօսէին համանախագահներուն հետ բայց, «այն արդիւնքները որ ունեցել ենք՝ դրական եմ համարում» ըսաւ Քոչարեան, աւելցնելով.– «Այս ամէնը հիմք է տալ համանախագահներին յայտարարելու, որ ժամանակն է արդիւնքները թղթի վրայ դնել՝ պայմանագրի ձեւով: Ցունիսին ժընեւում կը լինեն նոր բանակցութիւններ»: Նախագահը ըսաւ որ Ո-Ի-Մ-Ը-ի համանախագահները նոր փաստաթուղթ մը կը դնեն սեղանի վրայ որ փաթեթային (ամբողջական) կլլայ: Ի՞նչ սկզբունքներու վրայ կ'ըլլայ այդ փաստաթուղթը, Քոչարեան նշեց.– «Բաւարար յայտարարել եմ այն սկզբունքների մասին, որոնցից դուրս ես չարցի կարգաւորումը չեմ տեսնում»: Հայկական պատուիրակութիւնը Ղարաղաի մասնակցութեան հարցը դրած է Քի Ուէսթ, բայց, Քոչարեան չի կրնար ըսել թէ Սահակեան կը ներգրաւուի բանակցութիւններուն մէջ: Ինչ կը վերաբերի Փարիզի հանդիպումին, Քոչարեան ըսաւ.– «Փարիզում հանդիպելու Շիրաքի հետ: Նախնական պայմանաւորածութիւն էր եղել, եւ վերադարձին տեղեակ պահեցի քի ուէսթեան հանդիպումների մանրամասները: Շիրաքը լաւ տեղեակ է ամբողջ գործընթացին: Սա այն դէպքերից է, երբ նախագահը խորացած է հարցի մէջ: ... Նախօրօք պայմանաւորուածութիւն ունէինք եւ քանի որ Փարիզով էինք վերադառնում, կարծում եմ, ճիշդ էր Շիրաքին հանդիպելը: Իրենց կողմից կար այդ ցանկութիւնը: Նոյնպէս հանդիպման բնոյթ չէր կրում»: Լրագրողները փորձեցին ճշդել թէ հաղորդակցութիւններու բացման, տրանսքներու փոխանակման մասին խօսակցութիւններ եղա՞ծ են: «Տեղաշների մասին չեմ կարող խօսել» եզրակացուց Հայաստանի նախագահը:

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ ՀԱՑԵՐԸ ԿԸ ՍՊԱՌՆԱՆ ԱՆՋԱՏՈՒԻԼ ԷՋՄԻԱԾՆԷՆ

ՊՈՒՏԻՆ ԿԸ ՊԱՐԳԵՒԱՏՐԷ ՏԻՐԱՆ ԱՐՔ·Ը

Ապրիլ 11–ին, դէպք մը պատահած է Մոսկուա՝ որ կրնայ ծանր հետեւանքներ ունենալ: Նախագահ Պուտին, կրեմլինի մէջ տեղի ունեցած արարողութեան մը ընթացքին պարգեւատրած է Տիրան Արք· Կիւրեղեանը: Այս քայլը յատուկ նշանակութիւն կը ստանայ երբ, յիշուի որ Ամենայն Հայոց Գարեգին Բ. Կաթողիկոսը, ամիսներ առաջ, պաշտօնական ըրած էր Մոսկուայի Հայոց Թեմի առաջնորդ՝ Տիրան Արքը, այն պատճառաբանութեամբ, որ չենթարկուիր Էջմիածնի հրահանգներուն: Արարողութենէն ետք, Ռուսաստանի մամուլի Տունին մէջ, մամուլի ասուլիսի մը ընթացքին, խօսք առած են ռուսահայ գաղութի Ազգային Մարհուրդի անդամներ՝ Վարդան Մուչեղեան, Ստանիսլաւ Բագկոյեան, Հայ Համայնքի նախագահ Ռոման Յարութիւնեան եւ Տիրան Արք·: Անոնք ընդդիմած են Տիրան Արք·ի մատուցանած ծառայութիւնները Ռուսաստանի հայ գաղութին: Արտայայտած են նաեւ իրենց ընդվզումը Տիրան Արք·ի նկատմամբ Գարեգին Բ·ի առած քայլին դէմ: Ս. Բագկոյեան չէ վարանած ըսելու թէ չատեր կը խորհին անկախ Հայաստանեայց Եկեղեցի մը հիմնել Ռուսաստանի մէջ, աւելցնելով թէ եթէ Տիրան Արք· վեռ հասածուի, այլեւս պիտի չկարենան էջմիածնէն անջատումին առաջքը առնել:

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Ապրիլ 11 / 12)

Ն· ՅՈՒՆԱՆԵԱՆԻ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹԵՆԷՆ

Հոկտ· 27–ի դատավարութեան Ապրիլ 11–ի նիստին ալ չարունակուած է Ն· Յունանեանի նախաքննական վկայութիւններուն հրապարակումը· ան րսած է թէ ահաբեկչական արարքէն ետք փնտրուած է չրջանի Ներքին գործերու նախարար Ս· Աբրահամեանն ու Սերժ Սարգսեանը, կացութիւնը կարգաւորելու համար: Ըստ է տակաւին թէ Ազգ· Ժողովին մէջ հերթապահ ոչ մէկ ոստիկան կը ճանչնայ եւ թէ զէնքերը նոյն օրը տարած է հոն: Նոյն վկայութիւններուն համաձայն, խումբին անձնատուր լլլալու որոշումը ինքը տուած է, Ա· Յարութիւնեանի ու Ռ· Քոչարեանի հետ հանդիպումներէն ետք: Իր նպատակներէն եղած է արարքը յանդուգնութեամբ աւարտելէ ետք Վ· Սիրադեղեանը յանձնել Ժողովուրդի դատաստանին: Նիստը կը չարունակուի:

*
**

ԱԴՐԲԵՋԱՆԱԿԱՆ ԲԱՆԱԿԻՆ ՉԻՆԱՎԱՐԺՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Ադրբեջանի մէջ զինուորական մասնագէտներ բանակ կը կանչուին զինավարժութիւններու համար որոնց տեւողութեան մասին տեղեկութիւն չի տրուիր: Ադրբեջանական թերթ մը նոյն աւանն Ղարաբաղի զինավարժութիւնները հակամարտութիւնը սրելու հաւանական նութիւն կը նկատէ: Ադրբեջանի ազգ· ապահովութեան նախարարութեան սահմանապահ զօրքերու վարչութիւնն ալ յայտարարութեամբ մը մինչեւ 30 տարեկան կիները զինուորական ծառայութեան հրաւիրած է: Պայման է որ թեկնածուները բարձրագոյն ուսում ունենան, բաքուի բնակիչ ըլլան, գոնէ մէկ օտար լեզու եւ համակարդիչ գործածել գիտնան:

*
**

ԳԱՆՁԱԿԻ ԱԴՐԲԵՋԱՆՑԻՆԵՐԸ ՔԻ ՈՒԷՍԹԻՆ ԴԻԳՈՂ ԵՆ

Ադրբեջանի լրատու գործակալութեան համաձայն, Գանձակի բնակչութեան մէջ բազմաթիւ լուրեր սկսած են չրջիլ Քի Ուէսթի բանակցութիւններուն մասին, մեծ դժգոհութեան տեղի տալով: «Ժամանակակից մուսաւաթ» կուսակցութեան Գանձակի ճիւղը յայտարարած է թէ չըրջանի բնակչութիւնը, ինչպէս բոլոր Ադրբեջանցիները, պարտուողական հաշտութեան դէմ կ'արտայայտուին: Որպէսզի միտքերը հանդարտին, կը թելադրուի որ պետական հեռատեսիլէն իշխանութեան ներկայացուցիչ մը ելոյթ ունենայ եւ պարզաբանէ բանակցութիւններուն բովանդակութիւնը: Մուսաւաթականները ըսած են որ հակառակ պարագային բացառուած չեն անկառավարելի դէպքեր, քանի որ իրենք չեն երեւակայեր առանց Ղարաբաղի Ադրբեջան:

*
**

ՀԱՄԱՀԱՅԿԱԿԱՆ ԽԱՂԵՐԸ ՕԳՈՍՏՈՍ 18 – 26

Համահայկական Բ· խաղերը Երեւանի մէջ տեղի կ'ունենան Օգոստոս 18–էն 26: Մշակոյթի եւ մարմնամարզի նախարար Ռ· Շառոյեանի ղեկավարութեամբ ըստեղծուած է կառավարական կազմակերպչական կոմիտէ մը: Կը սպասուի որ 30 երկրէ չուրջ 3000 մարզիկ մասնակցի այդ խաղերուն որոնք կ'օգնեն Հայաստան – Սփիւռք կապերու սերտացման: Խաղերուն համար նախատեսուած է 40 միլիոն դրամի պիւտճէ մը: Մասնակցութեան համար պիմումի վերջին թուականն է Յունիս 1:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԹՈՒՐՔԻՈՑ անտեսական տագնապին հետեւանք դրամին անակնկալ եւ մեծ համեմատութեամբ արժեզրկումը պատճառ եղած է որ փոքր ու միջակ ձեռնարկութիւններու պայրացած տէրերը գործերու դիմեն բազմաթիւ քաղաքներու մէջ: Տագնապը սնանկացումներու ծառայեցուն բնոյթ մը յառաջ բերած է ու հիմնովին տակնուվրայ ըրած առեւտրականն աշխարհը: Ձեռնարկատէրեր կը պահանջեն որ կառավարութիւնը հրաժարի· այդ կոչերով Անգարայի մէջ 70, Մէրսինի մէջ 50, Իզմիրի մէջ 40 հազար գործարաններ փողոց իջած են, բուռն բախումներ ունենալով ոստիկանական ուժերու հետ: Թալանի, քանդումի արարքներ ալ ընկերացած են գոյներուն. Թրքական թերթերու համաձայն Անգարայի մէջ քարուքանդ եղած են պետական բազմաթիւ պաշտօնատեղիներ: Զայրոյթին պլխաւոր թիրախը վարչապետն է որ անկարող կը նկատուի երկիրը տագնապէն հանելու ու կը մերժէ հրաժարիլ:

ԻՄՐԱՑԻԼ հրասայլերով մուտք գործեց Գազայի չրջագծին մէջ, ի պատասխան պաղեստինեան յարձակման: Շարոն ոչ մէկ միջոցի առջեւ վճռած է կանգ առնել վերահաստատելու համար Իսրայէլի ապահովութիւնը:

*
**

ՉԻՆԱՍՏԱՆ – ՄԻԱՑԵԱԼ – ՆԱՀԱՆԳՆԵՐ

միջադէպը լրտես – օդանաւին պատճառաւ, վերջ գտաւ Ապրիլ 11–ին եւ ամերիկեան օդանաւին անձնակազմին 24 անդամները տուն վերադարձան Զատիկէն երեք օր առաջ: Պուշ, որ կը մերժէր նեղոզութիւն խնդրել, ինչպէս կը պահանջէր Չինաստան, իր «վիշտը» արտայայտեց: Նախագէս, երկու քնադրեր, զորս ԱՄՆ ներկայացուցած էին Փեքինի իրենց դեսպանին միջոցաւ, մերժուեցան Չինաստանի կողմէ: Երրորդը ընդունուեցաւ: Հոն կ'ըսուէր· – «Նախագահ Պուշ եւ Արտաքին նախարար Փաուըլ իրենց անկեղծ ցաւը կը յայտնեն չինական օգնաւին եւ անոր օդաչուին անհետացման համար: Ինդրենք, փոխանցեցէք չինացի ժողովուրդին եւ օդաչուին ընտանիքին մեր ցաւը» եւ այլն: Հարցը առժամապէս կարգադրուած կը թուի, բայց, յայտնի չէ թէ ի՞նչ կրնայ ըլլալ ապագան:

ԾԻԱՆՍԱՑԻ Ընկերվարական կուսակցութիւնը չատ դոհ չէ կառավարութենէն եւ Ռիւ տը Սոլֆերինոյի կեդրոնատեղիին մէջ, քննադատութիւնները կը ծաւալին: Ոմանք կարծան ունին Օպրի – Սթրօս – Քահն զոյգին, որու տեղ Կիկու – Ֆասպիւս զոյգը չատ ժողովրդականութիւն չի վայելեր: Ներքին նախարարն ալ չատ համակիր չունի, գալով Քաղաքի նախարարին՝ Գլօտ Պարթոլոն 30 միլիառ ծախսած է արուարձաններուն համար եւ ոչ մէկ արդիւնք ձեռք ձգած է ապահովութեան պետնի վրայ: Նոյն դժգոհութիւնները կան Քուչներէ (Առողջապահութեան), Կլավանիէ (Հողագործութեան): Ամէն պարագայի մէջ փտած բան մը կայ Ժոսփէնի թագաւորութեան մէջ, ինչպէս դիտել կուտան հրապարակագիրները եւ մեծ յոյս չկար այն հատւածքին մասին, որ Ապրիլ 12–ին, գումարուած էր եւ Ժոսփէն կարգ մը միջոցառումներ պիտի հաղորդէր ընկերային գետնի վրայ:

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ, Ապրիլ 12–ին, բազմաթիւ ցոյցեր տեղի կ'ունենային: Գլխաւորն էր դայեակներու ցոյցը, երեք չաբթուան պործադուլէ ետք: Ընդհանրապէս խնամքները ապահովուած են հիւանդանոցներու մէջ, բայց, նոյնը չէ պարագան անճնական դարմանատուներուն, ուր տնօրէնը պարտի բանակցիլ բանթողներուն հետ, նուազագոյն ապասարկութեան մը համար: Երկաթուղիի գործադուլը տեղ – տեղ կը չարունակուի, իսկ 40 քաղաքներու մէջ (Փարիզ զերծ կը մնայ) մեթրօ եւ հանրակառք գործադուլի մէջ են, հանգստեան կոչուելու տարիքը՝ 55 տարեկան կը պահանջեն:

ԹՈՒՐՔԻՈՑ բանտերուն մէջ, քանի մը հարիւր բանտարկեալներ հացադուլի դիմած են, ինչ որ խորտակել կուտայ «Լիպերասիոն»ի (Ապրիլ 12) «ծայրայեղ ձախ թուրք բանտարկեալներու դանդաղ անճնասպանութիւնը»: 174 օր է որ կը տեւէ հացադուլը: Դիմանալու համար կենսանիւթ եւ անոյշ ջուր կը տրուի իրենց:

ՏԱՃԻԿՍՏԱՆԻ Ներքին փոխ - նախարարը՝ Հապիպ Սանդինով սպանուած է, Ապրիլ 12-ին, Դուշամբէ: Ոճրափորձին դոհ գացած են չորս հոգի: Երեք հոգի կրակ բացած են կառքին վրայ եւ փախած: Սանդինով ընդդիմադիր դէմք մըն էր, մինչեւ այն օրը, երկու տարի առաջ, երբ կառավարութեան մաս կը կազմէր:

ԻՐԱՆ ձերբակալուած 42 ընդդիմադիրներէն չատեր ազատ արձակուեցան: Երեսփոխաններու կէսը դիմում ըրած էին ազատ արձակումը պահանջելով:

ՊԼՑՐՈՒԽԻ ՄՕՏ, երեք լիտանացի կիներ, որոնց երկուքը ազգական էին տիւրդի ղեկավար՝ Վալիտ Ճումպլաթի համակիր մէկ երեսփոխանի, ծանրօրէն վիրաւորուած են, Ապրիլ 12–ին թակարդ ծրարի մը պայթումէն: Արարքին տէր եղող չէ եղած, բայց, «ահաբեկչական» որակուած է Ճումպլաթի կողմէ, որու համար Դամասկոսի մասը կայ· Ըսած է նաեւ «պիտի նախընտրէինք լուրջ երկխօսութիւն մը խնդրոյ առարկայ հարցերուն մասին քան նման միջոցներու դիմելը»: Ոճրափորձը գործուած է Ալէյ, որ Ճումպլաթի բերդն է: Լիբանանի տեղեկատուութեան նախարարը, որ անդամ է Ճումպլաթի ընկերվարական – յառաջդիմական կուսակցութեան, պայթումը կը նկատէ «ամբողջ Լիբանանի հասցէագրուած թակարդ ուղերձ մը, որ քաղաքական յստակ դրդապատճառներու կը հնազանդի»:

ԵՈՀԱՆՆԻՍԲՈՒՐԿԻ մէջ 47 հոգի մեռած է եւ հարիւրաւոր վիրաւորներ կան

(Շար·ը Դ· էջ)

ՅԱՄԱՌՈՒԹԵԱՆ ԱՆՆԵՐԵԼԻ ՄՍԹՈՒՄ ՄԸ

Կարելի՞ է զուտ ներքին ճակատի հարց նկատել դատական հոլովոյթի մը որ ենթադրեալ նիւթականի իւրացումի խնդիրի մը ծագած է, բայց Հայաստանի սահմաններէն երկար առենէ ի վեր զուրս եկած է որպէս քաղաքական հակադրութիւն: Հասկնալի է որ խօսքը կը վերաբերի Բլէեանի դատավարութեան. անոր որ զոհարները չահագործելու ամբաստանութեամբ դատապարտուեցաւ եօթը տարուան բանտարկութեան, սակայն, իշխանամէտ շրջանակներէ զատ բոլորին համար կը քաւէ Ռ. Քոչարեանի նախագահական թեկնածութեան առարկելու, անոր ընտրութիւնը ապօրինի յայտարարելու մեղքը:

Հարցը մէկ, կամ իրեն մեղսակից նկատուած երկու տիկիններու հետ, երեք հոգիի դէմ քաղաքականութեան, անարդարութեան պարագայ մը ըլլալով կըրնար մնալ, եթէ առիթ չտար խնդրոյ առարկայ ընելու երկրին արդարութեան համակարգը, հոն տիրող մտայնութիւնը. ատկէ զատ, նաեւ առարկելի ճամբուն մէջ չարունակելու, բողոքներու պատճառը չսրբապրելու յամառութիւնը: Այդ դատավարութեան հոլովոյթը անօրինողները, դատաւորէն սկսած, ոչ այս բաները նկատի առնելու, ոչ ալ հանրային լայն կարծիքի մը առջեւ ծիծաղելի չըլլալու տրամադրութիւն ունեցան. ճիշդ նման այն դիւղացիին որուն պատասխանը առած է կարգ անցած է. «արտը իմս չէ՞, կորեկը խաչած կը ցանեմ»:

Հայաստանեան ծանօթ պայմաններուն, յանցանքի ու պատիժի այնքա՛ն խոտոր համեմատականի օրինակներու քով, Բլէեանի պարագան խոհապէս ընդվզեցնող է: Ան զրամի խրւացումի (ո՛չ մարդասպանութեան, ո՛չ պետական կարդերու տապալման) մեղքով երկու տարիէ ի վեր բանտարկուած է, երբ կրկնելու գնով կ'արժէ յիշեցնել թէ Հոկտեմբեր 27-ի ամբաստանեալներէն մէկը կրցած է ամէնէն բնական ճամբաներով ոչ միայն բանտէն (եթէ զրուած էր հոն), այլ նաեւ քաղաքէն, երկրէն ալ դուրս ելլել ու հասնիլ մինչեւ ԱՄՆ...:

Ներկայիս, դատին վերաքննութիւնը տեղի կ'ունենայ, նոր դատաւորի մը գլխաւորած տեսանին կողմէ. այդ նոր դատաւորը կը կոչուի Արշակ Մաչաւորեան: Կը փոխարինէ Իսկուհի Վարդանեանը: Անմիջապէս պէտք է ըսել որ վերջապէս դատական ընթացքին մէջ սրբապրութիւն մը յուսալու ամէն լաւատեսութիւն անմիջապէս կը ցնդի կարդալով Մարտ 30-ի նիստին նկարագրականը. ան ստորագրուած է Վահրամ Մտեփանեանի կողմէ եւ լոյս տեսած «Հայկական ժամանակ»ի յաջորդ օրուան թիւին մէջ:

Հոն առաջին ըսուածը այն է որ Երեւանի դատախազութիւնը «այսօր էլ շարունակում է ճնշել վկաների վրայ, ամենաանթոյլատրելի ձեւերով»: Այդ նիստին վկան պատմած է որ նախորդ օրուան երկու վկաները ոստիկանը նախ տարած է դատախազութիւն. մօտ երկու ժամ Ա. Բլէեանը մեղադրողները «քացատրել են» թէ ի՛նչ վկայութիւն պէտք է տան, որպէսզի դատախազութեան հետ հարց չունենան: Դատախազութենէն զիրենք առաջնորդած են դատարան: Հոն, դատաւորը նոյնիսկ անոնց արգիլած է մօտենալ Բլէեանի հարազատներուն, «ընդհատումներից զերծ պահելու մտահոգութեամբ»:

Վերաքննութեան նոյն նիստին որպէս վկայ ներկայացած է զրամատան նախկին փոխ – տնօրէնը մը, դասագիրքի թուղթի ապօրինութեան մեղադրանքին առընչութեամբ: Հակառակ մեղադրող կողմին պայրալի նայուածքներուն ու կրկնուող հարցումներուն, ան յստակօրէն ըսած է թէ 1995-ին որպէս Լուսաւորութեան նախարար Ա. Բլէեանի Նուսանոնա» կազմակերպութեան ըրած զրամական փոխանցումը օրինական արարք է:

Անոր յաջորդած է զրամը ստանալով հանդերձ, դասագիրքի թուղթը ղրկելու թերացած նոյն կազմակերպութեան տնօրէնին եղբայրը. ան ալ պատմած է թէ ինչպէս դատախազութիւն տարուած ու խոչտանգուած է որպէսզի պէտք եղած ձեւով վկայէ. ըսած է թէ առաջին անգամ կը տեսնէ Ա. Բլէեանը որուն նախապէս ծանօթ չեն եղած ո՛չ ինքը, ո՛չ ալ եղբայրը: Նման վկայութիւն հասկնալի է որքա՛ն տհաճ կ'ըլլայ մեղադրող կողմին որ կ'ուզէ փաստել որ Բլէեան «իր բարեկամ»ին զրամ չահեցնելու նպատակով դասագիրքի թուղթի ապսպրանքը այդ կազմակերպութեան ըրած է:

Պէտք է անդրադառնալ որ Բլէեանի դատավարութեան համար աւելի յաճախ կը գործածուի զանեչտի բնութագրումը եւ նոյնիսկ «ընտրուած», դատախազութեան բովէն անցած վկաները, չեն տար ակընկալուած վկայութիւնը: Նոյն օրեան նիստին խօսքի հրաւիրուած են Մ. Սեբաստացի կրթահամալիրէն ուսուցիչներ ալ, այս անգամ ամբաստանութեան տանիքի նորոգութեան առընչուած մասին լուսաբանելու համար: Անոնք բերած են այդ նորոգութեան դումար տրամադրած ութ ուսուցիչներու յայտարարութիւնը, ուղղուած՝ դատարանին: Ութ հոգի ոնոնք դատարանին կողմէ նկատի առնուած են Ա. Բլէեանի միւռոնանաւոր գործարկէն տուժածի կարգավիճակով: Անոնց յայտարարութեան մէջ ըսուած է. «կրթահամալիրի տանիֆապատման համար գումար ներդրած ուսուցիչներս Երեւան բաղաքի դատախազութեան կամայականութեան արդիւնքում յայտնուել էինք Ա. Բլէեանի գործով տուժողի կարգավիճակում: Այդ անհեթեթ փաստի դէմ մենք բազմիցս բողոքել էինք ե՛ւ նախաքննութեան ե՛ւ դատաքննութեան ժամանակ»: Այդ ուսուցիչները ո՛չ միայն Բլէեանին ուղղուած մեղադրանքը չեն վաւերացուցած, այլ նաեւ բացատրած են որ իրենց ըրածը իրենց աչքին տատեղին կարգի բերել էր եւ ոչ մասնաւոր մը անգամ կրնար տեսնել որ վճարուած գումարին աւելի կ'արժէր տարուած աշխատանքը: Աւելցուցած ալ են թէ «գոհ ու շնորհակալ են տնօրէնից: Պետական ֆինանսաւորում չստացած պետական դպրոցը տանիֆապատուած է: Պետութիւնը շահող կողմ է»:

Այս բոլորին մէջ, ուր արդէն անկարելի է չնշմարել զատական տեսանին վարկաբեկումը, ամէնէն ծանրակչիռն է մանկավարժներուն եղրակացութիւնը. «Արդարադատութեան տեսանիներում չեն գործում օբէնքներն ու օբէնսգրքերը, եթէ կայ բաղաքական պատուէրը: Մենք չենք վստահում Հայաստանի դատական համակարգին»:

Բառին բուն առումով՝ դատաթ մը չուրի մէջ յարուցուած բլէեանական փոթորիկը, անկասկած, գլխաւորաբար վնասեց ենթակային ու անոր ղեկավարած դըպրոցական համալիրին. համալիր որ միջոցներու եւ ձեռնհասութեան ծով բացակայութեան ներկային մէջ յաջողած էր օրինակելի մակարդակի հասնիլ, մինչ այսօր կ'սպրի անկումի չրջանը: Ատկէ զատ, այդ փոթորիկը մեծ հիասթափութիւն պատճառեց արդարութեան համակարգին նկատմամբ, վնասելով անչուշտ երկրին արդէն ոչ վայրկան պատկերին: Կա՞յ միամիտ մը որ չմտածէ թէ վաղը, միւս օր ,այդ պարագան հարկաւոր պահուն պիտի գործածուի Հայաստանի դէմ տեսանի մը կողմէ որուն համար մեծ իմաստ կը ներկայացնէ արդարութեան, ժողովրդավարութեան նման զաղափարներու իրացումը:

Հակառակորդ, թշնամի նկատուած անձի մը հանդէպ ի գործ դրուած խորտակելու ընթացք մը որ ո՛չ կը մտածէ այդ անձին կրած վնասին, ո՛չ ամբողջ կրթարանի մը քայքայումին, ո՛չ ալ «զարեւշտ» կոչուած այդ ողբերգութեան արտաքին ցոլացումին մասին: Իսկապէս օրհնեալ յամառութեան, սրբապղծութեան հաղթադէպ օրինակ է անկարմրի՛ թէ հրաչքով մը կարելի ըլլար այդ յամառութիւնն ու յարատեւութիւնը փոխադրել օրինակ՝ Հայաստանի մէջ կառավարութեան դէմ պայքարին դաշտը, կամ զարթարաղեան բանակցութիւններու սեղանին վրայ:

ԱՐՓԻ ԹՈՒՐՈՑԵԱՆ

ՀՈԳԵՒՐՏՒԹԻՒՆ

ՏՕՔԹ. ՌՈՊԷՐ ՃԷՊԷՃԵԱՆ

(1909 – 2001)

Գրեց՝ Ա. ՊԷՅԼԷՐԵԱՆ

Անցեալ Մարտ ամսոյն 26-ին, յետ կարճատեւ հիւանդութեան Հալէպի Քրտնական Սէն – Լուի հիւանդանոցին մէջ մահացաւ Սուրիոյ հայ համայնքի երիցապոյն անդամներէն ծանօթ մտաւորական բժշկապետ Ռոպէր ՃԷպէճեան: Հանդուցեալը քնիկ կիլիկեցի Այնթապի Հայ Աւետարանական Եկեղեցւոյ անդամ ընտանիքի մը չառաւիղին կը պատկանէր: Ան ծնած էր 1909 տարւոյ Օգոստոսի սկիզբը Այնթապի մէջ: Հայրը՝ Տօքթոր Աւետիս ՃԷպէճեան (1876 – 1952), Ա. համաշխարհային պատերազմի տարիներուն Օսմանեան բանակին մէջ ծառայած է իբր վիրաբոյժ բժիշկ նախ Տարտանելի ճակատը եւ 1916 տարւոյ ամառը նշանակուած է նոյն պաշտօնով Արեւմտահայաստանի դաշտերը վկայ ըլլալով իր ժողովուրդին տարագրութենէն յետոյ ամայացած եւ քարուքանդ եղած երբեմնի ծաղկուն գիւղերուն եւ ամայներուն ողբալի վիճակին: Մինչ Ռոպէրի մայրը իբր տպայի ընտանիք իր ծնողաց հետ կ'արտօնուի Այնթապէն Հալէպ երթալ ու հոն մնալ, իր մեծաւորներէն ուրիշներ բանի Մէյզափէքի անկրճի ճանապարհը կ'աբսորուին, անոնցմէ չատեր անվերադարձ...

Պատերազմի տարիներուն Հալէպի մէջ Հայկական վարժարանի չէզոքութեան պատճառաւ, ՃԷպէճեան նախ քաղաքին զերմանական վարժարանը կը յաճախէր: Սոյն վարժարանին չինքը դեռ կանգուն կը մնայ: Ան յետագային կը յաճախէ Հայ Աւետարանական վարժարանը եւ Լիթանանի անգլիական Հայ – Սքուլը: Վերջինիս չրջանաւարտ ըլլալէ յետոյ Ռոպէր ՃԷպէճեան Պէյրութի Ամերիկեան համալսարանի բժշկական ֆաքիւլթէին կ'արձանագրուէր որմէ չրջանաւարտ պիտի ըլլար 1934 տարւոյ Մայիսին: Համալսարաններու աշակերտներու փոխանակման գծով ան ուրիշ աշակերտի մը հետ վերջին տարին Լիոնի համալսարանը չարունակած էր ինչ որ իրեն իր ճիւղին մէջ խորանալու նորանոր հորիզոններ պիտի ընծայէր: ՃԷպէճեան քանի մը տարի իր հօր եւ քեռայրին՝ Տօքթոր Ֆիլիփ Յովհաննեանի միանաբար հիմնած անձնական հիւանդանոցը աշխատեցաւ յետոյ 1938 – 1939 տարիներուն մինչեւ Քրտնական մասնագիտութեան կը հետեւէր: Նախ Փարիզի Լարիպուազիէր հիւանդանոցը, յետոյ Նանթի հիւանդանոցը իր ժամանակի երեւելի բժիշկներու մօտ վարժընթաց կատարելէ յետոյ ակնաբուժութեան մարզին մէջ մասնագիտանալով Հալէպ կը վերադառնար:

Տօքթոր ՃԷպէճեան 1952-ին ճարտարապետ Զարեհ Քափլանի կը վստահէր ընդարձակ բնակարանի մը կառուցումի յատակագիծը որուն առաջին երկու յարկերը քսան անկողին ունեցող հիւանդանոց մը պիտի ներկայացնէին: Սոյն անճնական նախաձեռնութիւնը՝ եզակի այդ ժամանակուան պայմաններուն մէջ, արդիական բոլոր պայմանները եւ սարքաւորումները լրացուցած ըլլալով պետութեան կողմէ մասնագիտութեան հետեւողներու համար ճանաչուած դաշտ: Քիչ չէ մանաւանդ Հայ բժիշկներու թիւը, որոնք Տօքթոր ՃԷպէճեանի փոքր հիւանդանոցին մէջ մասնագիտութեան տիրացան, որոնցմէ մի քանիին ալ Սուրիա մեր այցին առիթ ունեցանք ծանօթանալու: Անդամ Ֆրանսայի–Ակնաբոյժներու Միութեան 1948-էն սկսեալ ան եղաւ նաեւ Սուրիոյ Ակնաբոյժներու Միութեան հիմնադիր անդամ: Անխոնջ աշխատող, Տօքթոր ՃԷպէճեան իր բազմազբաղ վիճակին հետ զուգահեռաբար մասնակցեցաւ բազմաթիւ միջազգային պիտաժողովներու: Սուրիան այդ թուականներուն աչքի խիստ վատնզաւոր թրախտամ հիւանդութեան ենթակայ երկիրներէն մին էր: 1952-ին, Ակնաբոյժներու Միջազգային Կազմակերպութիւնը Սուրիոյ բժիշկներուն կը յանձնարարէր 1955-ի միջազգային համաժողովին համար թրախտամի վերաբերեալ տեղեկագրին պատրաստութիւնը: Տօքթոր ՃԷպէճեան երկու ուրիշ հայ բժիշկներու հետ գործակցաբար սոյն տեղեկագիրը պատրաստեցին յետոյ 1955 Մայիս 9-ին Փարիզի մէջ տեղի ունեցող պիտաժողովին կը ներկայանար: Սոյն տեղեկագրէն խորագէս տպատարած, Համաշխարհային Առողջապահական կազմակերպութեան (1) ընդհանուր տնօրէնը 1956 Յունուար 30 թուակիր նամակով պատն կը հրաւիրէր հինդ տարուան համար Սուրիոյ ներկայացուցիչ ընտրուիլու, ինչ որ չարունակուեցաւ 25 տարիներ մինչեւ 1980 տարւոյ Յունուար ամիսը:

Տօքթոր ՃԷպէճեանի յիսունէ մօտ պիտական յօդուածները լոյս տեսած են ակնաբուժական հանդէսներու մէջ մեծաժանուքեամբ Ֆրանսերէն, եւ անգլերէն լեզուներով: Աներկայ ոմանք ռուսերէնի ալ թարգմանուած են: Իսկ թրախտամի վերաբերեալ իր մէկ ուսումնասիրութիւնը Փէքինի մէջ լոյս տեսնող անգլերէն հանդէսի մը մէջ մեծ պնատանքի արժանացած է:

Ակնաբուժական մարզի մէջ իր բերած նորութիւնները Երեւանի բժշկական չրջանակներուն մօտ խոր հետաքրքրութիւն արթնցուցած էին: Քալալերուած այդ չերմ ընդունելութենէն, Տօքթոր ՃԷպէճեան 1970 Նոյեմբերին «Թրախտամի բնական բուժումը» նիւթին չուրջ մէկ պաշտօնական 24 փետրուարի քաղկացած ժիւռիին առջեւ, ի ներկայութեան բազմաթիւ ունկնդիրներու ուր օրուան Առողջապահական նախարարը եւ անձամբ ներկայ կ'ըլլար իր հետեւորդներով:

Տօքթոր ՃԷպէճեանի գործունէութիւնը մի միայն իր աստպարէզին չուրջ չսահմանափակուեցաւ: Ան խիստ մօտէն հետեւեցաւ սուրիահայ համայնքի ազգային եւ գրական կեանքի բոլոր չարժումներուն, Հայաստանի հետ մշակութային յարաբերութիւններուն: Անդամ 1943-ին Հալէպի Հ. Բ. Ը. Միութեան, մինչեւ 1970 զանազան պատասխանատու պաշտօններ վարեց սոյն կազմակերպութեան մէջ: Ցետ պատերազմին, 1956-ի աշնան, երբ Հալէպէն առաջին խումբը երթուան այցելեց, ՃԷպէճեան մաս կը կազմէր այցելուներուն: Այսուհետեւ մինչեւ 1991, ան 22 անգամ Հայաստան այցելեց: Անշահախնդիր, հայրենասէր եւ նախաձեռնարկ, բժշկական մարզի մէջ Սուրիոյ մտաւորականներու մօտ վայելած վարկը ի սպաս դրաւ Հայ եւ Արաբ ժողովուրդներու բարեկամական կապերը սերտացընելու եւ Հալէպի հայ համայնքին այլ մէջոցաւ օգտակար ըլլալու: 1990 եւ 1991 տարիներուն, Ապրիլեան ապահովութիւն բանախօսութիւններու առիթով Սուրիա մեր այցերու ընթացքին ականատես եղանք Տօքթոր ՃԷպէճեանի եւ Ա-րաբ մտաւորականներու մէջեւ խիստ բարեկամական յարաբերութիւններուն: Իբր 1915-ի Մեծ Եղեռնէն վերապրող մը, իր յիշողութեան մէջ քանդակուած էր տարագրեալներու ողբալի վիճակը ու մեզի յաճախ կը կրկնէր «եթէ Ա-րաբ ժողովուրդը եւս Թուրք ժողովուրդին պէս չարժէր, այսօր դժուար կ'ըլլար նոյնիսկ մէկ տարագրեալ Հայ ողջ գտնել»:

Տօքթոր ՃԷպէճեան Հայաստանի գիտնականներուն, մտաւորականներուն հետ սեղմ յարաբերութիւններ հաստատած էր: Հիւրասէր եւ դիւրահաղորդ, Հայաստանէն Հալէպ այցելող անխտիր բոլոր մտաւորականները չերմօրէն իր բնակարանը ընդունեցաւ: Իր նախաձեռնութեամբ իրականացաւ Հալէպի «Մարտիրոս Սարեան Արուեստի Ակադեմիան», որուն բացումը տեղի ունեցաւ 1955-ին: Նմանապէս իր թելադրութեան չնորհիւ մեծանուն գիտնական Վիքթոր Համբարձումեան զանազան ասպարէզի տէր չորս արաբ մտաւորականներ Սփիւռքահայ Մշակութային Կապի Կոմիտէի պատուոյ ընկերութեան հրաւիրեց: Սոյն այցելութեան չրջանակին Երեւան եւ Հալէպ քաղաքներու իբր «քոյր» քաղաքներ հռչակումը: Ան 1971-ին հիմնեց նաեւ «Վիքթոր ՃԷպէճեան» պրոգրամը եւ հրատարակչատունը: Սոյն սեփական պրոգրամը չատ ճոխ հին մամուլի հատաքածոներ ունի, ինչպէս նաեւ Սուրիոյ եւ նա մանաւանդ Հալէպի վերաբերեալ հին նկարներ: Հանդուցեալը սիրայօժար փափաքող ընթերցասէրներուն կ'արտօնէր որպէսզի իրենց ուսումնասիրութիւններուն համար անոնցմէ օգտուին: «Վիքթոր ՃԷպէճեան» հրատարակչատունէն իր սեփական միջոցներով Գեղարդ տարեգիրքի վեց հատորներ 1973-էն ի վեր լոյս տեսան: Ան նաեւ ուրիշ կարգ մը հրատարակութիւններու արաբերէն թարգմանութեան նախաձեռնութիւնը ստանձնեց որուն նպա-

ԻՏԱԼԻԱ

ՃԱԳՈՄՕ ԿՈՐԻՆԻԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Շաբաթ օրը, Ապրիլի 7–ին, իտալական վոկերա քաղաքում տեղի ունեցաւ հանդիսաւոր արարողութիւն՝ ի յիշատակ իտալացի դիւանագէտ, Հայաստանի առաջին հանրապետութեան Իտալիայի դեսպան Ճագոմօ Կորինիի:

Ճագոմօ Կորինի պատկանում է հայ ժողովի մեծ բարեկամների չարքին, այն անձանց, ովքեր, ականատեսը լինելով Հայոց ցեղասպանութեանը, անտարբեր չմնացին, չլռեցին, իրենց ձայնը բարձրացրին յանուն արդարութեան, ովքեր յաճախ իրենց կեանքը վտանգելով, հարազատութիւն ունեցան օգնութեան ձեռք մեկնել հալածուողներին: Նրա չանքերի շնորհիւ բազմաթիւ հայ կեանքեր են փրկուել այդ դաժան տարիներին:

1911 – 1915թթ. Կորինի եղել է Իտալիայի Գլխաւոր հիւպատոսը Տրապիզոնում: Նրա իրաւասութիւնները տարածւում էին Էրզրում, Վան, Պիթլիս, Սեբաստիա, Սամսոն հայաբնակ վիլայէթների վրայ, ուստի նա քաջատեղեակ էր, յաճախ նաեւ ականատես, երիտթուրքերի բոլոր վայրագութիւններին եւ ղրանց մասին պարբերաբար տեղեկացնում էր իր կառավարութեանը:

1915թ. Օգոստոսի 25–ին «Իլ Մեսսաճիօ» օրաթերթը տպագրում է «Հայերի դէմ մահմետական վայրագութեան սարսափելի դրուագները» վերնագրով ընդարձակ հարցազրոյցը Կորինիի հետ, որում իր տեսածը հասարակութեան լայն խաւերին ներկայացնելով, դիւանագէտը յայտարարում է. «...Թուրքիայի այս սև էջը արժանի է վճռականօրէն դատապարտման եւ համայն քրիստոնէութեան վրէժի: Եթէ բոլորն լմանային այն ինչ ես դիտեմ, այն ամէնը, ինչ ստիպուած էի տեսնել իմ աչքերով եւ լսել իմ ականջներով, մինչ այժմ չէզոք մնացած բոլոր քրիստոնեայ ուժերը պէտք է, լինէին Թուրքիայի դէմ, նզովէին նրա անմարդկային կառավարութիւնը եւ նրա վայրագ "Միութիւն եւ Առաջադիմութիւն" կոմիտէն ու պատասխանատուութեան կանչէին նաեւ դաշնակիցներին, որոնք հանդուրժում եւ իրենց օժանդակութեամբ քաջարկում են ո՛չ անցեալ, ո՛չ էլ արդի պատմութեան մէջ հաւասարը չունեցող այդ նողկալի յանցագործութիւնները: Ա՛մօ՛թ, զարշա՛նք, անարգա՛նք»:

Պատերազմի աւարից յետոյ, իբրեւ Իտալիայի Արտաքին Գործերի նախարարութեան հայկական հարցերով փորձագէտ, Կորինիին յանձնարարւում է Հայաստանի վերաբերեալ մի մենագրութիւն պատրաստել: 1918թ. Նոյեմբերի 14–ին Կորինին Խաղաղութեան Գոնկրէսի իտալական պատուիրակութեանն է յանձնում «Հայաստանը Խաղաղութեան Գոնկրէսում» վերտառութեամբ իր Ճուչադիրը, որը հատուածում է նաեւ Պօղոս Նուպարի նախագահած Փարիզի հայկական պատուիրակութեան կողմից եւ որը հիմք է հանդիսանում Սեւրի, Ժընեւի եւ Լոզանի կոնֆերանսներում բանավէճերն ընթացքի համար: Ճուչադիրը մի կողմից ներկայացնում է Հայերի դիրքորոշումը, միւս կողմից՝ Իտալիայի տեսակէտը, որն անվերապահօրէն պաշտպանում է Հայաստանի, Կիլիկիան ներառեալ, անկախ պետութիւն դառնալու թեզը, ընդ որում, Կորինիի համոզմամբ, դրա հովանաւորը պէտք է լինէր հէնց Իտալիան: Կորինիի «Ճուչադրի» վերջին բառերն իսկապէս մարգարէական են հնչում. «Թողնելով, սակայն, Հայաստանի հարցը չլուծուած, կամ այն լուծելով մասնակիօրէն միայն, աշխարհի խաղաղութիւնը պարբերաբար խանգարուելու է»:

1918թ. Ճագոմօ Կորինին նշանակուում է Իտալիայի արտակարգ եւ լիազօր դեսպան Հայաստանի Հանրապետութիւնում եւ պաշտօնավարում է մինչեւ 1920թ.: Այնուհետեւ վերադառնում է Հռոմ, ուր եւ ապրում է մինչեւ կեանքի վերջը: 1940թ. Մայիսի 28–ին, Հայաստանի Առաջին Հանրապետութեան հռչակման 21–րդ տարեդարձի կապակցութեամբ հրատարակուում է նրա «Վկայութիւններ» խորագրով դիրքը: Մահացել է 1950թ. Հոկտեմբերի 31–ին՝ 91 տարեկան հասակում:

Արարողութեան առաջին մասը տեղի ունեցաւ Վոկերայի քաղաքային խորհրդի նիստերի դահլիճում, ուր հաւաքուածների առջեւ ելոյթ ունեցան Վոկերայի քաղաքապետ Աուրելիօ Թորիոնին, փոխ–քաղաքապետ Լուիճի Ֆրոնթին, Իտալիայում ՀՀ դեսպան Գագիկ Բաղդասարեանը, «Հիւսիսային Դաշինք» պատգամաւորական խմբի ղեկավար Ճանդոլֆօ Փալիարինին, Իտալահայերի Միութեան նախագահ Ցակոբիկ Մանուկեանը, պատմաբան Կապրիէլէ Նիսիմը, «Զայներ անապատում. ճչմարիտներ եւ վկաներ Հայերի համար» գրքի հեղինակ Փիէթրօ Քիչիվկեանը, իտալացի լրագրող Աւքիմէտ Պոնթեմփին: Ելոյթներում հանդամանալիօրէն ներկայացուեցին Ճագոմօ Կորինիի կեանքն ու գործունէութիւնը, ի նպաստ հայ ժողովրդի եւ յանուն անկախ Հայաստանի ստեղծման նրա ջանքերը, ընթերցուեցին էջեր նրա «Վկայութիւններ»ից եւ «Ճուչադրից»:

Դեսպան Գ. Բաղդասարեանը, ելնելով Իտալիայի բազմաթիւ քաղաքային խորհրդների, ինչպէս նաեւ Խորհրդարանի կողմից Հայոց ցեղասպանութեան ճանաչման վաստից, առաջարկեց Վոկերայի քաղաքապետարանին՝ հանդէս գալ Իտալիայում Ապրիլի 24–ը Հայոց ցեղասպանութեան նահատակների ոգեկոչման օր հռչակելու նախաձեռնութեամբ, ընդունելով համապատասխան որոշում եւ կոչ անելով նման որոշումներ ընդունել միւս քաղաքապետարաններին: Առաջարկն ընդունուեց ողեւորութեամբ քաղաքապետարանի ղեկավարութեան կողմից, որն իր հերթին հանդէս եկաւ հանդիպակաց առաջարկով, այն է՝ բարեկամական կապեր հաստատել Հայաստանի որեւէ քաղաքի հետ:

Այնուհետեւ հանդիսութիւնները տեղափոխուեցին Վոկերայի գերեզմանատուն, ուր Կորինիի գերեզմանի մօտ Միլանոյի Ս. Քառասուն Մանկունք Հայց. Առաքելական եկեղեցու հովիւ Սարգիս Քհնյ. Սարգսեանը հոգեհանգստի պաշտօն կատարեց: Կորինիի գերեզմանից հող վերցուեց՝ զետեղելու համար Ծիծեռնակաբերդի ցեղասպանութեան յուշահամալիրի յուշոյ պատի մէջ, Հայերի համար միւս ճչմարիտների՝ Մորկընթաուի, Վեկնէրի, Ֆրանսի, Լեփսիուսի, Պրայսի կողքին. արարողութիւնը տեղի կ'ունենայ ս.թ. Մայիսի 28–ին:

ԻՏԱԼԻԱՑՈՒՄ
ՀՀ ԴԵՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆ

ԶԱՑՆԵՐ ԳԱԻԱՌԷՆ

ԿՐԸՆՈՊԼԸ

ՀԱՑԱՍՏԱՆԻ ԳԱՐՈՒՆԸ

Շաբաթ, Մարտ 24, երեկոյեան ժամը 20·30–ին, Կրընոպլի Հայ Մշակոյթի Տան «Ժ. Մարանճեան» սրահին մէջ տեղի ունեցաւ բանաստեղծութեան տարեկան ձեռնարկը, նուիրուած մեր մեծ գրող եւ բանաստեղծ Պարոյր Սեւակի մահուան 30–րդ տարելիցին:

Երեկոյթը կազմակերպած էին Մշակոյթի Տան տնօրէնը Ա. Ցակոբեան եւ բանաստեղծական խումբի պատասխանատու Ժ. Ֆորէսթիէ:

Հանդիսութեան առաջին բաժնին, տիկին Կարինէ Մխրզոյեան հայերէնով եւ Ժ. Ֆորէսթիէ Ֆրանսերէն ներկայացուցին բանաստեղծին կեանքն ու գործունէութիւնը: Ցետոյ ելոյթ ունեցան բանաստեղծական խումբին անդամները եւ յաջորդաբար արտասանեցին Պ. Սեւակի գործերէն. յիշենք անոնց մէկ քանին. – Անի Մատէն «Նոր օրեայ ապօթք» եւ «Իմ Հայաստան», Աչոտ Ցակոբեան «Մօր ձեռքեր», «Մերանում ենք» եւ «Մարդ էլ կայ, մարդ էլ», Կարինէ Մխրզոյեան «Երեւանին» եւ «Նամակի փոխարէն», Միշէլ Տէլոիզեան «Բանաստեղծին բախտը» եւ «Պոռնիեր» (Ֆրանսերէն), Ժ. Ֆորէսթիէ «Լէրպ օ պօռ տէ ռուք», «Նու վիէյիսօն», Շ. Մանուկեան «Անլռելի զանգակատուն»էն հատուածներ, «Բանաստեղծները», «Մեներգ», «Էրէբունի Երեւան» եւ «Սարդարապատ»:

Սէնթէթիզէօրի վրայ կ'ընկերանար Ալպէր Մարգարեան:

Հանդիսութեան երկրորդ բաժնին, գրիչին կարդին Մխրզոյեան հայերէնով եւ Ժ. Ֆորէսթիէ Ֆրանսերէն ներկայացուցին բանաստեղծին կեանքն ու գործունէութիւնը: Ցետոյ ելոյթ ունեցան բանաստեղծական խումբին անդամները եւ յաջորդաբար արտասանեցին Պ. Սեւակի գործերէն. յիշենք անոնց մէկ քանին. – Անի Մատէն «Նոր օրեայ ապօթք» եւ «Իմ Հայաստան», Աչոտ Ցակոբեան «Մօր ձեռքեր», «Մերանում ենք» եւ «Մարդ էլ կայ, մարդ էլ», Կարինէ Մխրզոյեան «Երեւանին» եւ «Նամակի փոխարէն», Միշէլ Տէլոիզեան «Բանաստեղծին բախտը» եւ «Պոռնիեր» (Ֆրանսերէն), Ժ. Ֆորէսթիէ «Լէրպ օ պօռ տէ ռուք», «Նու վիէյիսօն», Շ. Մանուկեան «Անլռելի զանգակատուն»էն հատուածներ, «Բանաստեղծները», «Մեներգ», «Էրէբունի Երեւան» եւ «Սարդարապատ»:

Սէնթէթիզէօրի վրայ կ'ընկերանար Ալպէր Մարգարեան:

Հանդիսութեան երկրորդ բաժնին, գրիչին ծանօթ արուեստագէտներ՝ Գրիգոր Պաղտասարեան եւ Ներսէս Մնացականեան կիթառով ու չէոով ներկայացուցին գեղեցիկ երգեր եւ հայրենաչունչ կտորներ: Բանաստեղծուհի տիկին Անժ Ձերմակեան արտասանեց 2001 Թուականին նուիրուած իր մէկ գործը: Երեկոյթը տեւեց մինչեւ ուշ գիշեր:

ՇԱՒՒ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ

ՉՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԱԾ ՉԵՌԱԳԻՐՆԵՐԸ
ՁԵՆ. ՎԵՐԱԴԱՐՁՈՒԻՐ

ՄԻ ՀԱՑՈՒՀՈՒ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ

ՄԱՑԲԱՆՈՑԾ ՑԱԿՈԲԵԱՆ

ԳԱՂԹ

Դժուարանցանելի մի տեղում հայրս նախ տախիս, պապիս ու հօրաքրոջս է բարձրացրել ձորից, յետոյ վերադարձել, որ մօրս, ինձ ու եղբօրս տանի: Մինչեւ նրա վերադառնալը ես վերցնում եմ զինուորական կաթսայիկը (որը բոլորը ռուսերէն «կատելոկ», իսկ ես չգիտես ինչու «կաթոլիկ» էի ասում) եւ գնում աղբիւրից ջուր խմելու: Աղբիւրը հեռու չի եղել, բայց այնքան շատ են եղել նրատած քոչերը, որ չփոթել ու չեմ կարողացել գտնել մօրս: Ընկել եմ սայլերի հետեւից եւ լաց լինելով, ձայնս գլուխս գցած քայլել: Մի քանի ժամ է տեւել, ոչ ոք վրաս ուշադրութիւն չի դարձրել, ամէն մէկն իր հոգսի հետ է եղել: Ի վերջոյ պատահաբար մօտեցել եմ մերոնց նստած տեղին, եւ հօրաքրոջս ճայնս ճանաչել է: Մարուսի լացն է, ասել է ու ելել գտել ինձ: Իսկ հայրս ամբողջ օրը փնտռել է ինձ, չարունակ յանդիմանելով մօրս: Վերջ ի վերջոյ, ամէն յոյս կտրած, մօրս ու եղբօրս մնացած իրերն առած գալիս է եւ երբ ինձ տեսնում է հօրաքրոջս կողքը նստած, ուրախութիւնից քիչ է մնում խելքը թռչնի: Նա ինձ նորից ծնուած էր համարում:

Երկար ճանապարհ ենք կտրել: Դիւերները քնել ենք սայլի վրայ կամ սայլի տակ, ցերեկները քայլել: Հացը թրխում էին սայլի՝ թիթեղի կտորի վրայ: Ճանապարհները անբարեկարգ էին, յաճախ դժուարանցանելի, լինում էին դէպքեր, որ սայլերը ձորերն էին գլորւում:

Մեր կարաւանը անցել է Մասիսի տակով: Օգոստոսին հասել ենք Իգդիր, բաւականին ժամանակ հանգրուանել այնտեղ: Շոգ է եղել, ապրել ենք բացօթեայ, սայլերի վրայ:

Իգդիրից քոչերը ցրուել են տարբեր գիւղեր: Մենք Ալեքսանդրապոլի գաւառի Թալիպօղլի (այժմ՝ Լուսակերտ, Արթիկի շրջանում) գիւղը գնացինք: Այստեղ էլ, 1917 թուին տատս ծանր հիւանդացաւ: Հօրաքոյրս էր խնամում նրան, յաճախ էլ տանում էինք Ալեքսանդրապոլ՝ բժշկի: Իսկ մի անգամ էլ տարան պատկեցրին հիւանդանոցում, հօրաքոյրս էլ մնաց մօտը, խնամելու: Հիւանդանոցից վերադառնալուց մի քանի օր յետոյ հիւանդացաւ նաեւ հօրաքոյրս: Մայր ու աղջիկ կողք – կողքի պառկած այրւում էին բարձր ջերմութեան մէջ: Մի չաբաթ անց հօրաքոյրս՝ Խանումը մեռաւ: Ընդամէնը 17 տարեկան էր: Վարակուած էր եղել տիֆով: Հիւանդ ժամանակ ջերմութեան մէջ զառանցում էր. «Իմ հարսանիքն է, մեքենան բերել, չորեքս էք կարում, չեմ ուզում, չեմ ուզում»: Թաղեցին նրան բլրալանջին, գերեզմանն անքար մնաց: Զորս կողմը կաւահող էր: Ես յաճախ գնում էի, գրկում նրա չիրմաթումբը, լաց լինում: Խանում հօրաքոյրս յիշողութեանս մէջ մնաց բարակիրան, երկար մազերով, եղբօրս՝ Ցակոբին գրկած, իմ ձեռքը բռնած այդ գիւղի կալերում զբօսնելիս: Ցաճախ նա չարչուց կոնֆետ էր առնում մեզ համար, եւ, ուտելով զբօսնում էինք:

Բարձր ջերմութեան մէջ տատս դատեր մահը չէր խմացել: Միայն մի չաբաթ անց, երբ դիտակցութեան եկաւ, տեսաւ, որ նա չի երեւում ու ամէն ինչ հասկացաւ: Տատս ողբում էր օրնիբուն: Կորցրել էր միակ աղջկան: Նրա զառնապին հեծեծանքներից ամէնից շատ հայրս էր ազդւում: Մի օր էլ ձեռքս բռնած տարաւ մօր մօտ, խնդրեց, որ ինձ ընդունի որպէս իր Խանում, այլեւս լաց չլինի: Շատ բան է կորցրել, այս մի կորստին էլ Թող դիմանայ: Դրանից յետոյ տատս լաց էր լինում միայն հօրս բացակայութեան ժամանակ:

Նոյն տարուայ աշնանը ծնուեց երկրորդ եղբայրս՝ Գեղամը, նոր ուրախութիւն բերելով մեր տուն: Մեծ վշտին ուրախութիւն փոխարինեց, բայց ամէն մարդ իր տեղն ունի, եւ այս տողերը գրելիս ես լաց եղայ, յիշելով նրան՝ իմ լաւ ու սիրելի հօրաքրոջը:

1916–17թթ. ռուսական զօրքերի յաջողութիւնները Արեւմտեան Հայաստանում նպաստաւոր պայմաններ ստեղծեցին, որպէսզի Հայերը վերադառնան հարազատ վայրերը: 17 թուին Երեւանում ստեղծուել էր Արեւմտահայ խորհուրդ, որը զբաղւում էր Արեւմտահայերին հայրենիք վերադարձնելու եւ իրենց բնակավայրերում տեղաւորելու խնդիրներով: Ցատկացուեցին որոշ վարկեր, ազատագրկուած շրջաններում գործում էին մի շարք բարեգործական ընկերութիւններ: Մենք այստեղ հող չունէինք, դժուարութեամբ էինք ապրում եւ չատերի նման որոշեցինք վերադառնալ: 17–ի գարնանը հայրս, պապս ու տատս գնացին Ալաշկերտի բարերեր դաշտի Կումլի գիւղը, տուն վերցրին, հող ստացան, ապա հայրս եկաւ, որ մեզ էլ տանի:

Ձեմ յիշում ինչ ճանապարհներով հասանք Պայազէտի գաւառի Ղարաքիլիսան: Այստեղ տեսանք զօրավար Անդրանիկին: Նա նոյնպէս Արեւմտահայ խորհրդի անդամ էր, յաճախ էր այցելում այն բնակավայրերը, որտեղ արեւմտահայութիւն էր կենտրոնացած: Անդրանիկը ճաշի հրաւիրեց բոլոր կանանց ու երեխաներին (կուշտ կերանք ձուի փոչուց պատրաստուած ծուածեղ, կարաւ խմեցինք), յորդորեց, բարի գալուստ մաղթեց եւ ասաց, որ Թող ամէն մէկը գնայ եւ իրեն տրուած հողի վրայ հաստատուի:

Պապս դիտէր մեր ժամանման օրը, սայլով եկել էր մեզ դիմաւորելու, Ցակոբին էլ նուէր էր բերել մի չարան գոյնզգոյն ճաներ: Նոր տան չեմին մեզ դիմաւորեց տատս:

Աւազ, այս նոր տանը երկար չապրեցինք: Նորից ռուսաստանեան իրաւարձութիւնները ողբերգական հետեւանքներ ունեցան Հայաստանում:

(Շար. 9)

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Տիկին Գայեանէ Գաբոյեանի թարմ յիշատակին, Գառնիկ եւ Անա – Իթա Գուրմճեան (ԱՄՆ) 700 Ֆր. կը նուիրեն «Յառաջ»ին:

***

Տիկին էքթիլ Սեմէֆի թարմ յիշատակին, Տէր եւ Տիկին Թենէ եւ Իրմա Վաթիլիֆ 500 Ֆր. կը նուիրեն «Յառաջ»ին:

ՑԱԽԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Կապոյտ Խաչի Շրջ. Վարչութիւնը իր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ Փափազեան, Փուշճեան եւ Կապէնց ընտանիքներուն իրենց քեռայրին՝ Կարապետ Ադամեանի մահուան առթիւ:

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

RECHERCHE

La Croix Bleue des Arméniens de France recherche pour ses séjours des mois de **juillet** et **août 2001** pour son centre de vacances de Bellefontaine et son camp itinérant :

- **Animateurs diplômés BAFA**
- **Assistants sanitaires (médecin ou infirmier en 2ème année)**
- **Cuisiniers**

Ecrire à :
CBAF — Conseil dAdministration
17, rue Bleue, 75009 PARIS

Date limite de candidature : 15 avril.

(Շար. Ա. Էջէն)

իրեւ հետեւանք հսկայ հրմշտուքի մը, որ տեղի ունեցած է Ապրիլ 11–ին, որուհետեւ 120 հազար հոգիանոց ամբոխը փորձած է մտնել 68 հազարնոց մարզադաշտը ուր տեղի պիտի ունենար երկրին (Հարաւի Աֆրիկէ) երկու ամէնէն ժողովրդական խումբերուն մրցումը, որ թէեւ ջնջուած է:

ՌԱԲՈՒՆԻ ՕՎԱՏԻԱ ԵՈՍԷՖ յայտարարած է որ պէտք է «բնաջնջել այն չարերը, անիծեալները, իրենց վրայ պէտք է կրակել գեր–հրթիռներով, պէտք չէ մեզքնալ»: Թէրթերը, անշուշտ, պահեստիներն են, զորս օձ, եւ աւելի պէշ՝ իժ որակած է, ինչ որ ըսել կուտայ Լիպերասիոնի (Ապրիլ 12)·– «Այլ երկիրներու մէջ ռաբունին դատապարտած կ'ըլլար ցեղապաշտութեան ուսուցիչ սերմանելուն համար, բայց, Իսրայէլի մէջ այդպիսի բան չկայ եւ ծայրայեղ ուղղափառ սեֆարատ Շաս կուսակցութեան պետը ազատօրէն կ'արտայայտուի»:

MEMOIRE ET CULTURE ARMENIENNES

Chemin du Bois de Lion,
26200 Montélimar
Tél/Fax : 04. 75. 01. 44. 59

Communiqué de Presse

Cette année, les Arméniens du monde entier commémorent le 1700e anniversaire de l'adoption, par l'Arménie, du christianisme comme religion d'Etat.

Localement, notre association a décidé de faire de cette célébration le thème de ses acitvités culturelles durant l'année en cours. Nos projets sont nombreux et variés.

— Ils se concrétiseront du 20 au 30 avril par une exposition photo d'églises arméniennes dans la Salle d'Honneur de l'Hôtel de Ville de Montélimar, visible **tous les jours** de 14h à 18h.

— Ils se poursuivront le dimanche 22 avril à 10 heures par un Office œcuménique en l'église Sainte Croix de Montélimar, célébré par Monseigneur Norvan ZAKARIAN, évêque de l'Eglise Apostolique Arménienne de Lyon et de la Région Rhône-Alpes. Le sermon sera prononcé par le Pasteur Jacques TCHOGHANDJIAN. Dans la mesure du possible, un Prêtre Catholique Arménien ainsi qu'un Prêtre Français de la paroisse participeront à l'Office.

Après l'Office, nous nous rendrons en cortège avec les personnalités civiles et religieuses au monument aux morts pour un dépôt de gerbe "à la mémoire des victimes du génocide, des combattants d'origine arménienne morts pour la France".

— Dans les mois à venir, d'autres manifestations seront organisées selon les opportunités.

Pour la Commission Culturelle
JACQUES NAZARIAN

Montélimar, le 6 avril

Offre d'emploi

Cherche dame arménienne pour s'occuper d'une personne âgée quelques heures par jour, plusieurs fois par semaine.

Téléphoner le soir au :
01.69.20.65.95

ԿԱՏԻ ՌՈՆԵՆԱԼ

Կիրակի, Յուլիս 1–ին

ՊԱՇՏԱՀԱՆԳԷՍ

"ԽԱՆԱՄՈՐ"

Շաւիլ – Վիրօֆլէյ

ԿՐՕՆԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԻԻՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՑ ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻՈՑ ՓԱՐԻԶԻ ԵՒ ՇՐՋԱԿԱՅԻՑ

ASSOCIATION CULTUELLE DE L'EGLISE APOSTOLIQUE ARMENIENNE DE PARIS ET DE LA REGION PARISIENNE

ՀՈԳԱԲԱՐՁՈՒԹԻՒՆ
ՍՈՒՐԲ ԾՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ
ՄԱՅՐ ՏԱՃԱՐԻ

EPHORIE
DE LA CATHEDRALE
St-JEAN-BAPTISTE

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ
ՔՐԻՍՏՈՆԷՈՒԹԵԱՆ ՊԵՏԱԿԱՆ
ԿՐՕՆՔ ՀՌՉԱԿՄԱՆ 1700–ԱՄԵԱԿԻ
ՏՕՆԱԿԱՏԱՐՈՒԹԵԱՆՑ ԾԻՐԷՆ ՆԵՐՍ

ՈՒԽՏԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆ ԴԷՊԻ ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, ՄԱՅԻՍ 7-Է Ն ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ ՄԱՅԻՍ 14

կազմակերպութեամբ՝
ՍՈՒՐԲ ԾՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ ՄԱՅՐ ՏԱՃԱՐԻ

Նախընթաց մասնակցութիւն՝ 8·300 Ֆր·
600 Ֆր· (վիզա եւ օդակայանի տուրք)

Այս ղումարը կ'ընդգրկէ՝ Թռիչք ՓԱՐԻԶ – ԵՐԵՒԱՆ – ՓԱՐԻԶ,
Բնակութիւն «Անի» հիւրանոց (4 աստղանի)
Նախաճաշ, ճաշ եւ ընթրիք
Այցելութիւններ օթօքարով

ԱՐՁԱՆԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՎԵՐՋԻՆ ՊԱՅՄԱՆԱԺԱՄ՝ ԱՊՐԻԼ 25

Տեղեկութիւններու համար հետաձայնել հետեւեալ թիւերուն՝
— Քարտուղարութիւն՝ 01·43·59·67·03
— Աւետիս Ա· Քհնյ· Պալըգեան՝ 01·46·62·01·29

ԺԱՄԱՆԱԿԱՑՈՅՑ

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ԿԻՐԱԿԻ, Ապրիլ 15

ՋԱՏԻԿ

Տօն Հրաշափառ Յարութեան Տեառն Մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի:
Սկիզբ Ժամերգութեանց ժամը 8·15–ին:
Պատարագ ժամը 10·30–ին:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ԳԻՒՏ ԱՐՔ. ՆԱԳԱՇԵԱՆ
Կաթողիկոսական Պատուիրակ Եւրոպայի Առաջնորդ Հայոց Փարիզի ի նկատառութիւն· –
Պատարագի աւարտին Առաջնորդը կ'ընդունի զաւակական շնորհաւորութիւնները:

ԱՊՐԻԼ 16, Բ· Օր Զատկի

Յիշատակ Մեռելոց

Ժամը 10–ին պատարագ կը մատուցուի, որու աւարտին Հոգեհանգիստ կը կատարուի «Վասն Համօրէն Ննջեցելոց»:

Ս· ՊՕՂՈՍ–ՊԵՏՐՈՍ ԱԼՖՈՐՎԻԼ

ԿԻՐԱԿԻ – *ՋԱՏԻԿ*

Սկիզբ Ժամերգութեանց ժամը 9–ին:
Պատարագ ժամը 10·30–ին:

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ – *Յիշատակ Մեռելոց*

Ժամը 10–ին, որու աւարտին Հոգեհանգիստ «Վասն Համօրէն Ննջեցելոց»:

ՀԱՅ ԿԱԹՈՂԻԿԷ Ս. ԽԱՉ ԱԹՈՌԱՆԻՍ ԵԿԵՂԵՑԻ

13, rue du Perche — 75003 Paris

ԿԻՐԱԿԻ, Ապրիլ 15

Ջաւոիկ, պատարագ ժամը 11–ին:

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, Ապրիլ 16

Մեռելոց ժամը 11–ին:

A L'OCCASION
DE LA REEDITION DU LIVRE

"ARCHAG TCHOBANIAN ET LE MOUVEMENT ARMENOPHILE EN FRANCE"

à l'initiative du
CLUB
ARCHAG TCHOBANIAN
et de son président
Jean Varoujan Sirapian

Présentation de la nouvelle édition du livre en présence de l'auteur, **Edmond Khayadjian,** qui parlera de son œuvre et la signera.
Participation de nombreuses personnalités.

le mardi 17 avril à 20 heures précises
au Centre Culturel "A. Manoogian"
118, rue de Courcelles, Paris 17e
accueil à partir de 19 h 30

Lors de cette soirée
Jean Varoujean Gureghian
fera aussi part de la participation du **Club Archag Tchobanian** à la prochaine édition de son livre, "Le Golgotha de l'Arménie Mineure", en ... turc, **en Turquie !**

Date à retenir

FETE CHAMPETRE
A. A. A. S.
DIMANCHE 17 JUIN
à la Maison de la Retraite de MONTMORENCY

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

ՎԱՐԱԳԱՅ Ս· ԽԱՉ ԱՐՆՈՒՎԻԼ

ԿԻՐԱԿԻ, Ապրիլ 15

ՋԱՏԻԿ

Տօն Հրաշափառ Յարութեան:
Սկիզբ Ժամերգութեանց ժամը 9·30–ին:
Պատարագ ժամը 11–ին:
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ Հոգեւոր Հովիւ՝
ՄԵՍՐՈՊ Ա. ՔՀՆՑ. ԺԱՄԿՈՉԵԱՆ

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ – *Յիշատակ Մեռելոց*
Պատարագ ժամը 10·30–ին:

Ս· ՄԱՐԻԱՄ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ ԻՍԻ

ԿԻՐԱԿԻ, Ապրիլ 15

Սկիզբ Ժամերգութեանց ժամը 9·30–ին:
Պատարագ ժամը 10·30–ին:
Ծանօթ·– Այսօր Հոգեհանգիստ չի կատարուիր:

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ – Բ· Օր Զատկի

Յիշատակ Մեռելոց

Ժամը 10–ին պատարագ կը մատուցուի, որու աւարտին Հոգեհանգիստ կը կատարուի «Վասն Համօրէն Ննջեցելոց»:

Ս· ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ՇԱԻՒԼ

ԿԻՐԱԿԻ, Ապրիլ 15

ՋԱՏԻԿ

Պատարագ ժամը 10–ին:

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ – Յիշատակ Մեռելոց

Պատարագ ժամը 10–ին:
Հոգեհանգիստ «Վասն Համօրէն Ննջեցելոց» ժամը 12–ին:

Ս. ՅԱԿՈԲ - ԼԻՈՆ

ԿԻՐԱԿԻ, Ապրիլ 15

ՋԱՏԻԿ

Ժամերգութիւն ժամը 8·30–ին:
Պատարագ ժամը 10–ին:
Օրուան պատարագը կը մատուցանէ եւ կը քարոզէ՝
ՆՈՐՎԱՆ ԵՊԻՍԿ. ՋԱՔԱՐԵԱՆ
Հայրապետական Պատուիրակի Փոխանորդ Լիոնի եւ Ռոն Ալփի Հայոց
Բազմաճաշ երգացողութիւնները կը կատարուին Եկեղեցւոյս Կոմիտաս երգչախումբին կողմէ ղեկավարութեամբ Պր· Յովհաննէս Պէքպէքեանի:

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ – *Մեռելոց*

Պատարագ եւ Հոգեհանգիստ ժամը 10–ին:
Կը պատարագէ՝
ԻՍԱՀԱԿ Ա. ՔՀՆՑ. ՀԷՔԻՄԵԱՆ

ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՐՍԷՑԼԻ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

ԿԻՐԱԿԻ, Ապրիլ 15

Տօն Ս· Յարութեան Յիսուսի Քրիստոսի
Առաւօտեան ժամերգութիւն ժամը 8·30–ին:
Հանդիսաւոր պատարագ ժամը 9·45–ին:
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՏԱՐՕՆ ԵՊԻՍԿ. ՃԷՐՃՃԵԱՆ
Հայրապետական Պատուիրակի Փոխանորդ
Մասնակցութեամբ՝
Սահակ – Մեսրոպ երգչախումբի
Ղեկավարութեամբ՝
Յակիկ Եղմայեանի

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, – *Յիշատակ Մեռելոց*

Առաւօտեան ժամերգութիւն ժամը 9-ին:
Պատարագ ժամը 10–ին:
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՋԱՏԻԿ ՎՐԴ. ԱՒԵՏԻՔԵԱՆ
Յաւուր պատարագի Հոգեհանգիստ «Վասն Համօրէն Ննջեցելոց»:

ՍԷՆ–ԼՈՒԻ — Ս· ԳԷՈՐԳ

ԿԻՐԱԿԻ, Ապրիլ 15

Տօն Յարութեան Յիսուսի Քրիստոսի:
Հանդիսաւոր պատարագ ժամը 10–ին:
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՇԱՀԱՆ Ա. ՔՀՆՑ. ՏԻՏԻԵԱՆ

Ս· ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ ՍԷՆԹ ՄԱՐԿՐԻԹ

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ – *Յիշատակ Մեռելոց*

Պատարագ ժամը 10–ին:
Յաւուրս պատարագի Հոգեհանգիստ «Վասն Համօրէն Ննջեցելոց»:
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՇԱՀԱՆ Ա. ՔՀՆՑ. ՏԻՏԻԵԱՆ

ՇԱԲԱԹ - ԿԻՐԱԿԻ
ԱՊՐԻԼ 14-15
SAMEDI - DIMANCHE
14-15 AVRIL
2001
LE NUMERO : 6,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 1·400 Ֆ· — Վեցամսեայ : 725 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·650 Ֆ· (Ամէնօրեայ սովորական)
1·500 Ֆ· (Շաբաթական սովորական) — Հատը : 6,00 Ֆ·
C.C.P. PARIS 15069-82 E

76ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20·147
Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN
76' ANNEE — N° 20.147

ՀԱՑԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

ՓՈՁԱՐԵԱՆ ՀԵՌԱՁԱՅՆՈՎ
ԽՕՍԱԾ Է ՊՈՒՏԻՆԻ ՀԵՏ

Նախագահի մամլոյ գրասենեակը հաղորդած է թէ Ռոպէր Քոչարեան Ապրիլ 11-ի իրիկունը հեռաձայնային երկար խօսակցութիւն ունեցած է Ռուսաստանի նախագահ Վլատիմիր Պուտինի հետ: Անոնք խօսակցութիւնը կեդրոնացած է Քի Ուէսթի հանդիպման վրայ ու Հայաստանի նախագահը տեղեկութիւններ տրած է բանակցութիւններու արդիւնքի մասին:

Միւս կողմէ, լրատու գործակալութիւնները կը հաղորդեն, թէ նախագահ Պուշ Փրանսայի նախագահ Շիրաքի հետ նոյն օրը ունեցած իր հեռաձայնային խօսակցութեան ոգեւորիչ, արծարծած է Ղարաբաղի հարցը, Քի Ուէսթի բանակցութիւնոնց ծիրին մէջ:

⁂

ԲԼԷԵԱՆԻ ԱՌԱՋԱՐԿԸ

Աչոտ Բլէեան, որ իր տնօրինած վարժարանին տանիքին վերանորոգման գործերէն մաս մը իւրացուցած ըլլալուն համար տասնամեակ մը առաջ տարի բանտարկութեան դատապարտուեցաւ, Ապրիլ 11-ին վերաքննիչատեանի առջեւ յայտարարած է. «Ես պատրաստ եմ իմ 2 տարուայ պատիժի կալանքը մատաղ անել Հայաստանի Հանրապետութեանը եւ նրա կայացող արդարադատութեանը, եթէ վերաքննիչ դատարանը այս գործով արդարադատութիւն իրականացնի:

«Բայց եթէ վերաքննիչ դատարանը կը գնայ արդէն հարթուած ճանապարհով, ես ջանք ու եռանդ չեմ խնայի, որպէսզի այս գործով ապօրինութիւն գործած իւրաքանչիւր պաշտօնատար անձ՝ փոքրագոյնից սկսած մինչեւ դատախազ ու դատաւոր, կանգնեն արդարադատութեան առջեւ: Ես այդքան կամք եւ առողջութիւն ունեմ»:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԳԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

Լ· ԺՈՍՓԷՆ յուսախաբ ըրաւ, նոյնիսկ իր բարմատարը մեծամասնութիւնը, Ապրիլ 12-ին յայտարարած միջոցներու թեւոտմով: Նախարարապետը նախապատրաստութիւն կու տայ ապահովութեան, որու կարգէ «արդիւնաւոր եւ տեսանելի պատասխան մը տալ»: Ընկերային գեանի վրայ մեծ բան չըսաւ, աւելի թեթեւադրութիւններ ըրաւ բարելաւելու համար չատ ցած աշխատավարձերը: Մերժեց ընկերային նուազագոյն նպաստներու յաւելումը որ կը պահանջէին համայնավարներն ու կանաչները: Առկախ ձգեց Մարքս Հնա Ափէնալըի եւ Տանոնի գործադրկումներու հարցը:

ՖՐԱՆՍԱՑԻ ԵՐԿԱԹՈՒՂիի գործադուլը, սկզբունքով, ամբողջովին վերջ գտած էր Ապրիլ 13-ին, թէեւ քանի մը վայրերու մէջ՝ Մարսէյլ, Կառ տը լ'Էսթ, ուղեւարներ կային որոնք չէին ուզեր տեղի տալ: Այլ չարժումներ, սակայն, կը շարունակուին, ինչպէս գործեակները, հիւանդապահուհիները եւ այլն: Գործադուլի մէջ են նաեւ թանգարաններու պաշ-

(Շար·ը Դ· էջ)

ՀԱՅՈՑ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՃԱՆԱՉՈՒՄ

ԱՄԵՐԻԿԱՑԻ ՀԱՐԻՒՐ ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԱԿԱՆՆԵՐ ՊՈՒՇԻՆ ԿԸ ԴԻՄԵՆ ՈՐ ՏԷՐ ԸԼԼԱՑ ԻՐ ԽՈՍՏՈՒՄԻՆ

Գոնկրէսի հարիւր անդամներ նամակով մը դիմած են նախագահ Պուշի, որպէսզի հանդիսաւոր կերպով ոգեկոչէ Հայոց ցեղասպանութիւնը, ինչպէս խոստացած էր ընտրապայքարի շրջանին:

Թեկնածու Պուշ, հրապարակաւ եւ նամակներով ուղղուած հայկական կազմակերպութեանց, ըսած էր որ «20-րդ դարը ունեցաւ պատերազմներ եւ անբերեւականելի բրտութիւններ, զանգուածային ջարդ եւ ցեղասպանութիւն: Պատմութիւնը կ'արձանագրէ որ Հայերը վերջին դարուս առաջին ժողովուրդը եղան որ կրեցին այդ վայրագութիւնները: Հայերը զոհ դացին ցեղասպանութեան մը: ... Եթէ նախագահ ընտրուիմ, կը վստահեցնեմ որ մեր ժողովուրդը պիտի ճանչնայ այն ողբերական տառապանքները զորս հայ ժողովուրդը կրեց»:

Պուշի ուղղուած նամակին մէջ, Ներկայացուցչական Տան եւ Մերակոյտի 100 անդամներ կ'ըսեն ի մէջ այլոց.- «Որպէս Գոնկրէսի անդամներ, որոնք զօրավիգ եղան Հայոց ցեղասպանութեան ճանաչման Միացեալ – Նահանգներու կողմէ, կ'ողջունենք ձեր յանձնառութիւնը ճանչնալու Հայոց ցեղասպանութիւնը: Կ'ակընկալենք որ այդ ճանաչումը ընէք Ապրիլ 24-ին եւ կը յուսանք որ այդ առիթը կ'օգտագործէք կրկնելու համար ձեր տեսակէտը, բնորոշելու Հայոց ցեղասպանութիւնը որպէս ցեղասպանութիւն»:

ՆԱԽԱԳԱՀ ՇԻՐԱՔ ԵՒ Գ. ՓԱՈՒԼ ԼՈՒԾՈՒՄ ԿԸ ՆԱԽԱՏԵՍԵՆ ՏԱՐԵՎԵՐՋԷՆ ԱՌԱՋ

Ֆրանսական լրատու գործակալութիւնը (ԱՖՓ) կը հաղորդէ որ նախագահ Ժ. Շիրաքի ու ԱՄՆ-ու Արտաքին գործերու նախարար Գ. Փաուլի Ապրիլ 11-ի հանդիպումին նիւթ եղած է Ղարաբաղի հարցն ալ: Քի Ուէսթի վերջին բանակցութիւնները դրական որակելէ ետք, անոնք կրկնած են յետագայ փուլերուն ալ Մինսկի խումբին նախագահ երեք երկիրներուն սերտ գործակցութիւնը չարունակելու վճռակամութիւնը: Ժ. Շիրաք եւ Գ. Փաուլ ջերմօրէն մաղթած են որ հակամարտութեան լուծում մը կարելի ըլլայ գտնել մինչեւ տարեվերջ:

Նախորդ իրիկուն ալ Ֆրանսայի նախագահը նոյն նիւթով հեռաձայնի խօսակցութիւն մը ունեցած է ԱՄՆ-ու նախագահին հետ:

ՋԱՏԿՈՒԱՆ առթիւ, «Յառաջ» լոյս չի տեսներ երկուշաբթի (երեքշաբթի, Ապրիլ 17-ի թիւ): Մեր յաջորդ թիւը՝ Չորեքշաբթի, Ապրիլ 18:

ՁԱՆԱՊԱՐՀ ԽԱՉԻ

Ո՛վ մատնուած Ցիսուս,
Դուն որ փըշապատ գլուխ մ'ունեցար՝
Գըբա՛ իմ գլխուս.-
Դերասիերըդ զայն խարկոծեցին յար
Եկեղեցիին սալահարերով:
Վէրիերէս բըխող ըղեղըս կերաւ
Իշամեղուներն ամբարըշտութեան:
Տե՛ս, մազերուս վրայ եղեամն է ցրստեր.-
Ես շա՛տ տանջուեր:

Տառապա՛ծ Ցիսուս,
Դուն որ ունեցար արտասուող աչքեր՝
Գըբա՛ աչքերուս.-
Անոնք աւելի արտօ՛սր են համեր,
Քան թէ խրմեր լոյս: Դագաղներուն վրայ
Միշտ մահն են հըսկեր մոմերու հետ շէջ,
Բիբերս են ինկեր վիշտի հորի՛ն մէջ:
Տե՛ս, կոպերուս վրայ աճիւն է ցանուեր.-
Ես շատ եմ տըքներ:

Ապտակուա՛ծ Ցիսուս,
Դուն որ ունեցար ձեռքեր կալ ու կապ՝
Գըբա՛ ձեռքերուս.-
Ափերս են տաղեր պայտերով հրատապ,
Ես մատուըներէս, ըստինքներու նման
Արիւնս են կըբեր: Դաստերս ճաթած են
Կըրելէն երկաթ, հողը փորելէն:
Տե՛ս, եղունգներըս սիրտս են յօշոտեր.-
Ես շա՛տ եմ խոցուեր:

Թրքնըւա՛ծ Ցիսուս,
Դուն որ ունեցար ձաղկըւած կողեր՝
Գըբա՛ կողերուս.
Անոնք աղբիւսի վըրայ են պառկեր՝
Եւ վիշտը բունէն ճանչցեր յաղթական.
Բուծաներ են միշտ գըրկած Մահը կոյր՝
Իրենց բաղցն անոր տալով կերակուր:
Տե՛ս, փողոցի շո՛ւն մ'է կողըս պատռեր.-
Շատ եմ հալածուեր:

Մահապա՛րտ Ցիսուս,
Դուն որ բեւեռուած ոտքեր ունեցար՝
Գըբա՛ ոտքերուս
Արիւն սըրսկելով թափառեցան յար
Աւերակներու եղիճներուն մէջ:
Զանոնք չըլըւաց ձեռք մը սիրական
Ո՛չ մէկ լականի մէջ ասպընջական:
Ոտնամատներէս կ'հոսին մոխիրներ.-
Ես շա՛տ եմ խալեր:

Ո՛վ խաչուած Ցիսուս,
Դուն որ նիզակուած սիրտ մը ունեցար՝
Գըբա՛ սըրտիս յոյզ.
Օր մ'որ անոր մէջ բաբախեց աշխարհ՝
Ցոյսին տեղ այսօր ոչի՛նչը կ'ապրի:
Սիրտըս սափոր մ'է, աճիւնս՝ անոր մէջ,
Զոր պիտի հովե՛րն առնեն մահէս վերջ:
Տե՛ս, տե՛ս, սըրտիս վրայ դաշոյն մ'է խըրուեր.-
Ես շա՛տ եմ սիրեր:

ԴԱՆԻԷԼ ՎԱՐՈՒԺԱՆ

«ՆԻՒ ԵՈՐՔ ԼԱՅՖ» ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆԸ ՀԱՅՈՒՑՈՒՄ ԿԸ ՎՃԱՐԷ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ԶՈՀԵՐՈՒ ԺԱՌԱՆԳՈՐԴՆԵՐՈՒՆ

«Նիւ Եորք Լայֆ» ապահովագրական ընկերութիւնը համաձայնած է հատուցում վճարելու ցեղասպանութեան զոհերու չառաւիղներուն որոնք կ'ապրին ԱՄՆ-ու մէջ եւ որոնք պահած են իրենց ընտանիքներուն Օսմանեան կայսրութեան մէջ 1915-էն առաջ նոյն ընկերութեան մօտ կեանքի, կամ ստացուածքի ապահովագրութեան փաստաթուղթերը: Վճարելի գումարը ճշդուած է 10 միլիոն տոլար, որուն 7 միլիոնը կը տրուի այդ պահանջով դատարան դիմած անձերու, 3 միլիոնն ալ հայկական կազմակերպութիւններու:

Հարցը ամերիկեան դատարանին մէջ առաջին յարուցողը եղած էր Մարթէն Մարութեան որ ըսած է թէ չի բաւականանար տրուած որոշումով եւ կը խորհի վերաքննիչ ատեանի մը դիմել:

ՀԻՆ ԷՋ ՄԸ

ՀԱՅՈՒՆ ՋԱՏԻԿ ՉԷ

Այսօր Զատիկ է։

Ես խաչէն վար չեմ իջած։

Ու բոլոր աչխարհ գարուն կը ծօծէ, նշենիները ծաղկած, ծմակները անոյշ կը բուրեն, մանիշ կը բուրեն։ Ու արեւը բոլոր ծաղիկներուն սէր կը չողչ։

Բոլոր աչխարհի անտառներուն մէջ կան ցնծութիւն, սիրոյ բոյրեր, սիրոյ երգեր։

Մեր անտառները միայն բիւր բիւր խաչերու փոխուած՝ կը թորեն արիւն, կը թորեն արցունք, կ'աւետեն դամբանական նոր նոր սարսուռներ։

Այսօր ամէնուն Զատիկ է։

Հայուն Զատիկ չէ։

*
**

Ես կը դիտեմ խաչին թարձունքին սկզ կաղնիներուն փոթորկումը։ Անոնք կը պայքարին մոլեգին հողմերուն հետ, անոնք չանթերուն հետ կը մենամարտին. ծառը կը թափահոչէ անոնց երակներէն ներս, անոնց արմատին լարերը թել առ թել կը կարկամին։ Հակայ հաստատմամբ ծառերը ոստաքանց կ'երկնան, կը թաչամին, կը թառամին, կը տոչորուին եւ հոյակապ դիմադրումով գարձեալ սիգապանծ, ծիլ կ'արձակեն, ու արեւուն չոզերը հագած՝ ամէն գիչեր կը ծօնեն յաղթանակը իրենց յամառ պայքարնեբուն։

Պայքարողը յաղթապանծ կ'երգէ.

– Վաղը ինծի Զատիկ է։

*
**

Ես խաչուած կը մնամ ու թաղուած աբիւններու մէջ։ Բայց յոյսերէս ոչ մէկ լար կը կտրեմ։

Կ'անցնին դիմացէս քահանայապետները՝ կ'ապտանեն գիս, կ'լսեն ինծի – Քէ քալ ես, ցոյց տուր քալուածիդ, խաչէդ վար իջիր։

Եւ նոյնիսկ ինծի հետ ապրող, իմ սեղանիս սեղանակից բարեկամներս անպատում լրոութեամբ կը ժպրհին, կ'ըսեն ինծի.

– Վահ, դուն որ կը քակէիր սեղանաւորներու տաճարները, դուն որ քեզի դէմ երես գարձնող հարուստներուն ոսկի փոխել կուտայիր։ Հա, տեսնենք եթէ քալ ես, խաչէդ իջիր վար, փշրէ բեւեռները դաստակներուդ. պոռթկա ոռմբերդ, քանդէ գանկերն անոնց։

Զիս ուրացող թարեկամներուս ա՛յս խօսքերը, գերթ Թունաւոր նիզակներ սրտիս մէջ կը խրէին։

Ինծի համար Զատիկ չէր։

Այլ էր ուրբաթը Զատկի։

*
**

Ես խաչիս վրայէն կը դիտեմ չարան չարան դիակները, Տալւորիկէն մինչեւ Տէր Զօրի անապատները երկնցած։

Ու տակաւին ես կը տեսնեմ Ներուականը վտանգին, որ իր ոտքերուն ներքեւ առած վրաստակները մեր չէրմացած հայրենիքին, վաղը կաթիլ մը կեանք պիտի չթողու մեր ողնածուծին մէջ։

Բայց ես դարձեալ կ'ուզեմ խաչուիլ. դի խաչուելով միայն կրնամ հզօր մնալ, ապրիլ անվերջ։

Հաճելի է անկախութիւնը. սքանչելի է փառքը հայրենիքիս։ Թէ կ'ուզեմ յարութիւն առնել՝ պէտք է խաչուիլ։

Ես որքան խաչուեցայ եւ Զատիկը չտեսնեցի։ Եւ տակաւին կը հաւատամ որ ես պիտի ըսեմ, թէ վաղը ինծի ալ Զատիկ է։

*
**

Կ'անցնին աչքիս առջեւէն գատակներս, ղլուխին կախ, խաչիս սեւովը պատանքուած. անոնց ամէն մէկ քայլին, ես կը լսեմ չառաչը իրենց ոտքի չղթային. ես վերէն փչէպսակ գլուխս ծռած՝ կ'ուզեմ համբուրել իրենց կոչկոճուած իրանին վէրքերը քաղցրաբոյր։

Ցառա՛չ, յառա՛չ տղաքներս, վաղը Զատիկ է։ Մենք մեր կարմիր խնձոյքը

ՋԱՏԿՈՒԱՆ ՄՏՈՐՈՒՄՆԵՐ

ԿԵԱՆՔԻ ՅԱՂԹԱՆԱԿ

Այրապէս ի՛նչ բացատրութիւն տալ Զատկուան Խորհուրդին։ Ի՛նչ բառով բնորոչել չարչարանքին եւ խաչելութեան յաղորդած գեղահրաչ եւ սքանչելագործ Ցարութիւնը։

Հայոց Եկեղեցին, այսօր, յանկուցիչ մեղեդիի մը նման կը սիրէ զօղանջը աւետաբեր զանգակներու, զոգցես ճօճանակ ժամացոյցի։ Ստուգիւ, տրտում, վչտաբեկ օրերու, սուգի եւ խոկումի սեւ գիչերներուն կը յաղորդէ ցնծութեան կանչը մարդոց։ Ուրախութիւնը կը գառնայ արտասուաւոր՝ ի լուր կեանքի յաղթանակին։

Նազովրեցիէն չատ առաջ ալ մարդիկ խինդ ու ծափով կը դիմաւորէին ծիլ ու ծաղկի ծլարձակումն ու ծաղկումը՝ ձըմբան անհաղորդ եւ անհաճոյ պաղ գիչերներէն ետք։

Կարելի՞ էր չսիրել եւ ակնկառոյց տեսնով չդիտել ու չդիմաւորել բնութեան վերադարձնումը՝ ընդմէջ սպիտակ սաւանի տարածուն դոզին։

Զուրախանա՞լ ի տես բնութեան գարթուցիչ գոյնին՝ կանաչին երեւումին, լոյնատարած, լայնարձակ։

Անտարբեր դիտել առատաբուխ աղբիւրներու եւ յորդաբուխ գետերու կարկաչն ու արագ վազքը։ Վերջապէս, չչընչել դնդեր թարմացնող, կուրծք պաղչկեցնող զով հովը գարնան։

Կարճ՝ մութին վրայ լոյսին արձանագրած անվիճելի յաղթանակը։

Այո՛, անկասկած, մարդոց հանապարզ ձգտումն էր եղած միշտ վառ պահել յաւերժութեան գաղափարը։ Զգացական եւ իմացական զոյգ լարերով։ Ե՛ւ հորիզոնները, այրապէս եւ ներկայ ատեն։

Եւ ժողովուրդներուն մէջ, ապահովաբար, Հայը կ'ըլլայ առաջինները, որ լայն բանալով իր ներքին աչխարհին գարպանները՝ գեղուն սրտով եւ զգաստ մըտքով կ'ողջունէ Նազովրեցիին պատգամը։

Լոյս հաւատին պայծառ ճամբով, մենք կը յաղողինք կերտել մեր դիմագիծին յաւերժութիւնը ապահովող ամուր կառուցները, կը յաղողինք հաստատել հաստատուն, տակուն վէմեր արուեստի եւ գիտութեան զոյգ մարզերէն ներս։ Բազմադէմ եւ բազմահարուստ ստորոգելիներով։ Արարատէն յայսկոյս եւ յայնկոյս։

Պատմութեան աւելի չարը քան բարին տեսած մեր ժողովուրդը, հակառակ իր ճամբուն վրայ ցանցնուած խութ ու խարխիներուն աննկարագրելի խժդուժ չարաչարանքներուն եւ անլուր խաչելութեան, հիացում ստեղծող արտասովոր կամքով արտակարգ ոստումով կը յաղղէ երկրորդ հազարամեակի մայրամուտը եւ երրորդին արշալոյսը դիմաւորել իր հաստատ, աներկբայ ներկայութեամբ։

Ներկայ տարին՝ երրորդ հազարամեակին առաջինը, կը յատկանչուի ազգային գարձի 1700–ամեակով։ Արդէն ժամանակէ ի վեր կը մատնանչուին մեր պատմութեան կարեւոր իրադարձութիւններէն միոյն նչումին մանրամասնութիւնները։ Վանդի յայտնի իրողութիւն է, որ Դ. գարուն սկիզբը, Հայոց Տրդատ Գ. Թագաւորի մկրտութեամբ եւ պետական հռչակմանադրով Նազովրեցիի վարդապետութիւնը՝ Հայաստանի մէջ, կը ճանչցուի իբր ազգային պաչտօնական կրօն։

*
**

Գարուն է, կրկին։ Զատիկ է, կրկին։

Եւ Թող զօղանջը աւետաբեր զանգակներու, մեր Հայաստանեայց Եկեղեցւոյ, իբր քաղցրալուր մեղեդի յիչեցնէ մէկ անգամ եւս, Թէ այս 1700–ամեակին, պարտինք ամուր կառչիլ մեր լոյս հաւատքին։

Պարտինք Հայրենիքէն մինչեւ այս ափերը եւ այլուր, ազգովին կրկնել սա հին խնամատուն խօսքը մեր պապերուն, – «Ցայսմ հաւատոյ ո՛չ ոք կարէ խախտել զմեզ», վանդի ասիկա չատոնց արդէն մեր ներքին աչխարհը կը մարմնացնէ։

Եւ գայն կը վառաւորէ։

ԺԻՐԱՅՐ ՄԻՐԻՃԵԱՆ

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ԸՆԹԵՐՑՈՒՄՆԵՐ

«ՍԱՍՈՒՆՑԻ ԴԱՒԻԹ ԵՒ ՄՈՐԱՄԵԼԻՔ»

Թատերական ընթերցումներու 11–րդ չարքին Գ. ծրագիրին Ապրիլ 8–ի ներկայացման նիւթն էր Թատերագիր Լեւոն Մանուէլեանցի «Սասունցի Դաւիթ եւ Մօրամելիք»ը։ Երկու ժամուան, տասը պատկերով, տաղաչափուած պոէմ մը, գրուած՝ 1905–ին։ Թատերգութեան նիւթը ծանօթ դիւցազնավէպն է, գերակատարներու բազմութիւն խումբով մը։ Այս ներկայացումին նչելի գլխաւոր պարագան այն էր որ ընթերցումի սովորական գերակատարներուն հետ ընդգրկուած էր «Մկնիկ» կրթական աչխատանոցին Դերփիններու խումբը։ Այսպէս, Ժիրայր Զոլաքեանի (Զէնով Ցոնան), Նոյեմի Իսկիֆի (Ցոնանի կինը), Նայիրի Ցովսէփեանի (Գիւլնազ), Վահրամ Աժաէրեանի, Թորոս Գոմիթիկեանի, Հելզա Գրիգորեանի եւ Արմինէ Գրիգորեանի հետ գերերը առանձնած էին Կորիւն Խաչատուրեան (Դաւիթ) Նարեկ Թերզեան (Մօրամելիք), Մարալ Քերովբեան (Խանում), Էմիլ Քորթեան (Լէյլա), Վահան Քերովբեան (Կոստաքին), Գեղամ Մինասեան (Զարխադին), Սիփան Բեդոյեան (Սիւքին), Սեւան Մինասեան (Բադին), նաեւ Սիփան Բդոյեան. եւ պէտք է չեչտել որ այս երկրորդ խումբը առանձնած էր կարեւոր գերերը, բացի Ժ. Զոլաքեանէ, երկրորդական գիրքի վրայ ձգելով փորձառու մեծերը։

Ինչպէս չեչտեց ներկայացումէն առաջ Ա. Ցովհաննիսեան որ Ժ. Զոլաքեանի հետ, ինչպէս ամէն անգամ, վարած էր փորձերը, ներկայացումը կը տրուէր միայն երեք փորձով։ Այնուչտ, ատոր համար պէտք էր գետեղել ընթերցումի նախապատրաստական աչխատանքը որ տարած էր «Մկնիկ»ի չաբաթօրեայ դասընթացքի հայերէնի ուսուցիչներուն կողմէ։ Այսուհանդերձ, կարելի չէր չգրկանալ պատանիներու արձանագրած յաղողութեան. Թէ՛ անսպասելի ընթերցումի, Թէ՛ ատոր ընկերացած խաղարկութեան առումներէն։ Ուչագրաւ էր յատկապէս ներկան Ժաչատուրեանի լուրջ, համոզիչ խաղը որ ամբողջ երկու ժամ պահեց նոյն մակարդակը։ Այս անգամ բեմական գործողութիւններու ընթերցումը կ'ընէր Ա. Ցովհաննիսեան։ Պէտք է անպայման նչել նաեւ անունը՝ Արամէ Բեդոյեանի որ օրուան ուչադրաւ թմբկահարն էր։

Թատերական ընթերցումներու Ապրիլ 8–ի ներկայացումը թատերական գործիչներէն հետ արձանագրեց չարունակականութեան, փոխանցումի ուչագրաւ պարագայ մը։ Ինչպէս կ'ըսէ օրուան յառաջիկը, առաջին անգամը չէր որ պատանիներ գեր կը ստանձնէին այդ ընթերցումներուն. բայց, խմբական ու մակարդակի մասնակցութիւնը նախընթաց չունէր։ Ամէնէն կարեւի եղած էր «Մկնիկ»ի մէջ կիրարկուած աչխատանքի ճիշդ ծրագրով, որուն նպատակն է ինքնավստահութեան զարգացումով հայ մանուկին ու պատանիին համար ոչ միայն կազմուն իսկական երկրորդ հայրենիք, կրկնակի իր մշակոյթին ստանալու համար։

Հասկնալի է որ չարաթեայ աչխատանքը պահանջող բան է, բայց երեւոյթին չարունակականութիւնը հաճելի նորութիւն պիտի ըլլայ հայկական թատրոնի սիրողներուն։ Այդ կրկնութիւնը թերեւս պիտի ամրացնէ սերունդէ սերունդ փոխանցումը, Թէ՛ պիտի արդարացնէ «Մկնիկ»ի տասնըմէկ տարուան ջանքերը։ Յաջողութիւն մը որ քիչ բան չէ մեր իրականութեան ներկայ պայմաններուն մէջ։

ԱՐՓԻ ԹՈՒՐՈՑԵԱՆ

LIVRES REÇUS

COLLECTION
des historiens anciens et modernes
DE L'ARMENIE
Tome I

par VICTOR LANGLOIS

Bibliothèque arménologique
de la Fondation Calouste Gulbenkian
Lisbonne, 2001

ՀԱՅՈՒՆ ՋԱՏԻԿ ՉԷ

Այսօր Զատիկ է։

Ես խաչէն վար չեմ իջած։

Ու բոլոր աչխարհ գարուն կը ծօծէ, նշենիները ծաղկած, ծմակները անոյշ կը բուրեն, մանիշ կը բուրեն։ Ու արեւը բոլոր ծաղիկներուն սէր կը չողչ։

Բոլոր աչխարհի անտառներուն մէջ կան ցնծութիւն, սիրոյ բոյրեր, սիրոյ երգեր։

Մեր անտառները միայն բիւր բիւր խաչերու փոխուած՝ կը թորեն արիւն, կը թորեն արցունք, կ'աւետեն դամբանական նոր նոր սարսուռներ։

Այսօր ամէնուն Զատիկ է։

Հայուն Զատիկ չէ։

*
**

Ես կը դիտեմ խաչին թարձունքին սկզ կաղնիներուն փոթորկումը։ Անոնք կը պայքարին մոլեգին հողմերուն հետ, անոնք չանթերուն հետ կը մենամարտին. ծառը կը թափահոչէ անոնց երակներէն ներս, անոնց արմատին լարերը թել առ թել կը կարկամին։ Հակայ հաստատմամբ ծառերը ոստաքանց կ'երկնան, կը թաչամին, կը թառամին, կը տոչորուին եւ հոյակապ դիմադրումով գարձեալ սիգապանծ, ծիլ կ'արձակեն, ու արեւուն չոզերը հագած՝ ամէն գիչեր կը ծօնեն յաղթանակը իրենց յամառ պայքարնեբուն։

Պայքարողը յաղթապանծ կ'երգէ.

– Վաղը ինծի Զատիկ է։

*
**

Ես խաչուած կը մնամ ու թաղուած աբիւններու մէջ։ Բայց յոյսերէս ոչ մէկ լար կը կտրեմ։

Կ'անցնին դիմացէս քահանայապետները՝ կ'ապտանեն գիս, կ'լսեն ինծի – Քէ քալ ես, ցոյց տուր քալուածիդ, խաչէդ վար իջիր։

Եւ նոյնիսկ ինծի հետ ապրող, իմ սեղանիս սեղանակից բարեկամներս անպատում լրոութեամբ կը ժպրհին, կ'ըսեն ինծի.

– Վահ, դուն որ կը քակէիր սեղանաւորներու տաճարները, դուն որ քեզի դէմ երես գարձնող հարուստներուն ոսկի փոխել կուտայիր։ Հա, տեսնենք եթէ քալ ես, խաչէդ իջիր վար, փշրէ բեւեռները դաստակներուդ. պոռթկա ոռմբերդ, քանդէ գանկերն անոնց։

Զիս ուրացող թարեկամներուս ա՛յս խօսքերը, գերթ Թունաւոր նիզակներ սրտիս մէջ կը խրէին։

Ինծի համար Զատիկ չէր։

Այլ էր ուրբաթը Զատկի։

*
**

Ես խաչիս վրայէն կը դիտեմ չարան չարան դիակները, Տալւորիկէն մինչեւ Տէր Զօրի անապատները երկնցած։

Ու տակաւին ես կը տեսնեմ Ներուականը վտանգին, որ իր ոտքերուն ներքեւ առած վրաստակները մեր չէրմացած հայրենիքին, վաղը կաթիլ մը կեանք պիտի չթողու մեր ողնածուծին մէջ։

Բայց ես դարձեալ կ'ուզեմ խաչուիլ. դի խաչուելով միայն կրնամ հզօր մնալ, ապրիլ անվերջ։

Հաճելի է անկախութիւնը. սքանչելի է փառքը հայրենիքիս։ Թէ կ'ուզեմ յարութիւն առնել՝ պէտք է խաչուիլ։

Ես որքան խաչուեցայ եւ Զատիկը չտեսնեցի։ Եւ տակաւին կը հաւատամ որ ես պիտի ըսեմ, թէ վաղը ինծի ալ Զատիկ է։

*
**

Կ'անցնին աչքիս առջեւէն գատակներս, ղլուխին կախ, խաչիս սեւովը պատանքուած. անոնց ամէն մէկ քայլին, ես կը լսեմ չառաչը իրենց ոտքի չղթային. ես վերէն փչէպսակ գլուխս ծռած՝ կ'ուզեմ համբուրել իրենց կոչկոճուած իրանին վէրքերը քաղցրաբոյր։

Ցառա՛չ, յառա՛չ տղաքներս, վաղը Զատիկ է։ Մենք մեր կարմիր խնձոյքը կը կատարենք, մինչեւ որ փշրենք չղթաները մեր ոտքին։

Ցառա՛չ, տղաքներս, մի՛ վարանիք, այս օրուան անէծքը վաղը օրհնութեան կը փոխուի։

*
**

Կ'անցնէր աքլորը բրուկները ոզդանկարմիր բոլոր բոսոր։ Ան առջեւէն կ'երթար խումբ խումբ պերճազգեստ իշխաններու, վարիչներու բաբքիներու։

Էր ուրբաթը Զատկի։

Աքլորը հովեր առած, խաչիս առջեւը կանգ կ'առնէր. ան իմ ոտքերուս վէրքերը, դաստերուս ճեղքերը իր կեռ կտուցովը կը հոտուըտար։ Ան թափ կուտար իր թեւերուն ու երեք անգամ կ'երգէր ուրացումի երգը։

Նչան կուտար աքլորը, ու իշխաններու մեծ իշխան Բարաբբան՝ ոսկի մականը կը չարժէր, իր ուսերէն մինչեւ ոտքերը կ'երկարէր գեղմն արջենի՝ ատեն Թուխ կարմիր արիւնթաթախ։ Կապպադոկի կեզրոնը անոր բեմին չուրջ՝ կը բոլորուէին իշխանազուն աւազակները խումբ խումբ նստած փղոսկրէ գեղաքանդակ բազմոցներու վրայ։ Այդ ազգապետ դատաւորները, հոն խորհուրդի նստած՝ գիս աճուրդի կը հանէին։

Ամբոխին մէջ իմ անզգամ դահիճներս, բարձրաղաղակ կը պոռային.

– Գնող չկայ, գնող չկայ...
Էր ուրբաթը Զատկի։
Ապզերը երեք անգամ գիս կ'ուրանային։
Աքլորը երեք անգամ կը խօսէր։

ԱՏՐՈՒՇԱՆ (*)

«Ցառաջ»
1938 Ապրիլ 17

(*) Հ. Սիմոն Երեմեան։

ՇԱԲԱԹԱԿԱՆ ԱԿՆԱՐԿ

ՀԱՅԿ. ԿԵԱՆՔԸ ԼՈՍ-ԱՆՃԸԼԸՍԻ ՄԷՋ

ՋԱՒԱԽՔԻ ՀԱՑՈՒԹԵԱՆ ՕԺԱՆԴԱԿԵԼՈՒ ՁԵՌՆԱՐԿՆԵՐ

Հ.Օ.Մ.–ի Արեւմտեան Ամերիկայի Շրջ. Վարչութիւնը վերջերս կեանքի կոչած է «Ջաւախք» հիմնադրամի յանձնախումբը, որպէսզի նիւթական օժանդակութեամբ տատար հանդիսանայ Ջաւախքի Հայութեան կարիքներուն: Առ այդ, յանձնախումբին հրաւէրով Լոս–Անճըլըս գացած է բանասէր Հայկազ Ալվրցեան, ներկայացնելու համար Ջաւախքի Հայութեան դիմագրաւած դժուարութիւնները եւ հարցերը:

Յանձնախումբին կազմակերպած առաջին ձեռնարկը, ղրամահաւաքի բնոյթով, տեղի ունեցած է Մարտ 30–ին, Իրանահայ Միութեան Կլէնտէյլի սրահին մէջ: Յայտագիրը վարած է Հայկոյշ Քոչլըը: Խօսք առած են Հ.Օ.Մ.–ի Շրջ. Վարչութեան տեղապահուհի Մարօ Ջալեան, Ջաւախքի Հայութեան ներկայացուցիչ Հայկազ Ալվրցեան եւ առաջնորդ Մուշեղ Եպիսկ. Մարտիրոսեան: Եղած են նուիրատուութիւններ:

Երկրորդ ձեռնարկը տեղի ունեցած է Ապրիլ 1–ին, Կլէնտէյլի Հուվըր Հայ Սքուլի սրահին մէջ: Հանդիսութիւնը վարած է Մաքօ Մկրտիչեան: Բանախօսը՝ Հայկազ Ալվրցեան, համապարփակ պնդարկ մը նետելէ ետք Ջաւախքի պատմութեան վրայ, անդրադառնալով այսօրուան վիճակին, նշած է թէ մէջ այլոց.– «կրթամշակութային, սոցիալ–տնտեսական հաստատութիւններում ստեղծուել է այնպիսի վիճակ, որպէսզի Հայերը թողնեն ու հեռանան Ջաւախքից: Պէտք է ասել որ դա իր դրական արդիւնքը տուել է Վրացիների համար, մեզի համար՝ խիստ բացասական: Հայերը հեռանում են Ջաւախքից. եւ պատահական չէ որ Հայաստանում այսօր հաշւում են մօտ 4ս միլիոն Ջաւախքահայութիւն, դրանից մի փոքր պակաս հիւսիսային Կովկասի եւ Ռուսաստանի Դաշնութեան մէջ: Ջաւախքը այսօր մի մեծ տարածք է եւ մօտաւորապէս 200 հազար Հայ բնակւում է այնտեղ»: Անդրադառնալով Ջաւախքի ռազմավարական նշանակութեան, բանախօսը կոչ ըրած է օժանդակելու Ջաւախքին, ամրապնդելով անոր տնտեսութիւնը, վերանորոգելով դպրոցները, ըստնդելով առողջապահական պայմանները, որպէսզի Ջաւախքցին առանձին չզգայ ինքզինք եւ կառչած մնայ իր հողին: Փակման խօսքը արտասանած է առաջնորդ Մուշեղ Եպիսկոպոս Մարտիրոսեան: Գործադրուած է գեղարուեստական յայտագիր մը:

*
**

ԳԱՒՈՒՆԻԿ ԳԱԶԱՆՃԵԱՆԻ ՅՈՒՅԱՀԱՆԴԷՍԸ

Կլէնտէյլի Հանրային Գրադարանի սրահին մէջ, Մարտ 23–ին, տեղի ունեցած է Գաւունիկ Գազանճեանի նկարչական ցուցահանդէսը, հովանաւորութեամբ առաջնորդ Մուշեղ Եպիսկոպոս Մարտիրոսեանի: Ցուցադրուած են հայկական մանրանկարչութեան նիւթերով 32 գործեր, որոնք բնութագրած են անցեալի ու ներկայի, մեր քրիստոնեայ ժողովուրդի պատմութիւնը, կրօնքն ու դաւանանքը: Մասնաւոր ուշադրութեան արժանացած են «Մ՛ի, այդ քարերը», «Ընդ եղեգան փող, բոց ելանէր», «Ես իմ անոյշ Հայաստանի», «Անի», «Նուռ», «Ջուարթնոց» եւ այլ ջրանկարչական գործերը:

*
**

«ՓԱՐԷՆ ԵՓՓԷ» ՁԵՄԱՐԱՆԻ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՁԵՌՆԱՐԿ

Լինտէյլի «Ռոյըլ Փալաս» սրահին մէջ, Մարտ 10–ին, տեղի ունեցած է Ուրֆայի Հայրենակցական Միութեան տարեկան ճաշ – պարահանդէսը, որուն մասնակցած են 400 հոգի: Բացումը կատարած է Լիլա Տարագճեան: Վարչութեան առենապետ Ժան Քէօսէեան ներկայացուցած է վարչութեան գործունէութիւնը, որ այս տարեշրջանին բացառիկ յաջողութեամբ պսակուած է: Կատարուած է ուխտագնացութիւն եւ հերոսամարտի տօնախմբութիւն Հայաստանի մէջ, սաներ պահած են դպրոցներու մէջ, համակարգչային նոր սարքաւորում մը նուիրուած է Հայաստանի Միւզաթանական բաժանմունքին:

ԼՐԱՏՈՒ

ԴԱՂԹԻԹԷ ԴԱՂԹԻԿ

ԹՈՐՈՆԹՈՑԻ Համագգայինի Գլաճոր մասնաճիւղի կազմակերպութեամբ, հաւաքոյթ մը տեղի ունեցած է Մարտ 18ին, Վրէժ – Արմէնի «Ոստան 3 – Հաղորդութիւն» հատորին նուիրուած: Օրուան հանդիսավարը՝ Արչօ Զաքարեան ծանօթացուցած է հեղինակը ըսելով. – «Այն օրէն որ ծնողքը Վրէժ – Արմէն անուանեցին զինք, Աստուած Հայրիկը արդէն յատուկ առաքելութիւն մը տուաւ «Տըղաս, գնա՛ եւ վրէժս լուծէ օտար բառերէն՝ արմենական բառերը գտնելով»: Եւ հատորին հեղինակը ըզջութեամբ կատարած է այդ առաքելութիւնը, կ'ուեւելցնէ հանդիսավարը, օրինակներ տալով: Երեք երիտասարդներ՝ Սարիկ Պապեան, Յուլինէ Մնացականեան եւ Արա Հասըրճեան կարդացած են հատորէն հատուածները: Սիւզի Գալֆայեան ներկայացուցած է դիրքը: Վերջաւորութեան արտայայտուած է հեղինակը՝ յիշելով իրեն խթան հանդիսացող մշակները՝ ծնողք, ուսուցիչ եւ «Ցուսաբեր»ի խմբագիրներ:

*
**

ԳԻՄՊՐԻՃԻ Հայ Կեդրոնի սրահին մէջ, յատարտ պատարագի, Մարտ 25-ին, տեղի ունեցած է Հարաւային Օնթարիոյի Սուրբ Նշան Եկեղեցւոյ նորակազմ Տիկնանց Ցանձնախումբի Միջինքի տարեկան ճաշը: Հոգաբարձութեան առենապետը՝ Ժոզէֆ Փօլատեան բարի գալուստ մաղթած է ներկաներուն ու գնահատած ձեռնարկը: Խօսք առնելով, Մանուէլ Սրկ. Պուրանեան բացատրած է կիրակնօրեայ վարժարանին անհրաժեշտութիւնը մանուկներու հայեցի դաստիարակութեան համար:

ԸՐԱԳՐԱ ԱՐԱՒԵԼՔԻ

ԺԱԳԼԻՆ ՕՀԱՆԵԱՆԻ ԳՈՐԾԵՐՈՒ ՑՈՒՑԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

Փարիզի «Լա կալըրի արշիւ 59» (*) սրահին մէջ Ապրիլ 17 – 30 կը ցուցադրուին Ժագլին Օհանեանի ջրանկարկ պատառները: Լիբանանցի այս հայուհին արուեստի պատմաբան վկայուած է Նիւ–Եորքի համալսարանէն (1986), ապա դասախօսած Պէյրութի Ամերիկեան համալսարանին, Փարիզի Արդի արուեստի վարժարանին եւ Նիւ – Եորքի Ալպոնի համալսարանին մէջ: Ունեցած է անհատական թէ խմբական բազմաթիւ ցուցահանդէսներ Պէյրութի, ԱՄՆ–ու եւ Ֆրանսայի մէջ:

(*) 59, rue des Archives, Paris 3e;
Tél. / Fax : 01.42.78.48.18.

ՀԱՑԱՍՏԱՆԵԱՆ

ՃՊԻՏ

Մի մարդ ընդունւում է պահեստում պահակ աշխատելու: Նրան բացատրում են.

– Այստեղ երշիկեղէնն է, այստեղ՝ խըմիչքը, այս զարակին ձկնկիթ է, յաջորդ սենեակներում կարագ, պանիր... եւայլն: Հասկացա՞ք:

– Հասկացայ:

– Իսկ չէ՞ք ուզում իմանալ ձեր աշխատավարձի չափը:

– Ինչպէ՞ս, դուք դեռ փող էլ է՞ք տալիս...

*
**

ԼՈՒՐՒԱՅ ՃՊԻՏՆԵՐ

Մարդ ու կին հեռատեսիլէն ֆիլմ էին դիտում: Ճանկարծ մի սարսափելի դէմք են ցոյց տալիս:

– Վա՛յ, մամա ջան, – ասաց կինը:

– Չէ, եւ էլ մօրդ նմանեցրի, բայց չուզեցի բարձր ասել, – ասաց Ռազմիկը:

*
**

– Բարեգէղ Ջան, էսօր աչքիս մի տեսակ ես երեւում. ճակատդ ուռած է, երեսդ՝ կապտած, չլինի՞ աչքով են տուել:

– Չէ, փայտով տուեցին:

ՄԻ ՀԱՑՈՒՀՈՒ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ

ՄԱՑՐԱՆՈՑՇ ՅԱԿՈԲԵԱՆ

ԳԱՂԹ

1917–ի աշնանը՝ Հոկտեմբերեան յեղաշրջումից յետոյ, Կովկասեան ռազմաճակատը սկսուեց քայքայուել: Ռուսաստանը միակողմանիօրէն դուրս եկաւ պատերազմից, եւ, արձագանգելով տուն վերադառնալու բոլշեւիկեան կոչին, ռուսական զօրքերը սկսեցին զանգուածաբար լքել Արեւմտեան Հայաստանի ազատագրուած տարածքները: 1918–ի Յունուարին Ղարաքիլիսայից հեռացաւ վերջին ռուս զինուորը: Նրանց լքած դիրքերը գրաւեցրեցին հայկական ազգային զօրամասերը: Այդպիսի զօրամասեր էին կազմւում նաեւ Ալաշկերտում՝ Սմբատի ջանքերով: Այդ զօրամասերից մէկի մէջ մտաւ նաեւ հայրս:

Հօրս զօրամասը տեղակայուած էր Ղարաքիլիսայում: Չնայած նրա բացակայութեանը, մեզ ապահով էինք զգում՝ այդ տարի առատ բերք էինք ստացել, մառանը լիքն էր ցորենով:

1918–ի գարնան իրադարձութիւնները քաղ յայտնի են բոլորին: Հայկական փոքրաթիւ, նոր կազմաւորուած զօրամասերը չկարողացան կասեցնել Թուրքերի յարձակումը: Ընկաւ Էրզրումը, որից յետոյ ստիպուած էին առանց ճակատամարտերի եւ քաշուել Վանի եւ Մնուսի շրջաններում եղած ստորաբաժանումները: Իսկ Սարիղամիշի անկումը խուճապ ու յուսահատութիւն ծնեց, չատ բանով պայմանաւորելով Կարսի ու Ալեքսանդրապոլի գրաւումը: Թուրքերը ներխուժեցին նաեւ արեւելահայկական Ղարաքիլիսա (յետագայում՝ Կիրովական), անխնայ սրի քաշելով քաղաքի եւ շրջակայ գիւղերի հայ ազգաբնակչութեանը: Գրաւման սպառնալիքը նաեւ Երեւանի գլխին էր կախուել, որը կանխուեց Սարդարապատի եւ Բաշ Ապարանի ճակատամարտերում հայկական զօրքերի տարած յաղթանակներով:

Ալաշկերտի հովտից նահանջը սկսուեց Մարտի վերջերին: Հէնց այդ օրերին հայրս մի չարաթով արձակուրդ էր ստացել, տուն եկել եւ չկարողացաւ զօրամաս վերադառնալ: Երեւի նաեւ չէր կարող մեզ մենակ թողնել: Նորից ամէն նաանհրաժեշտ իրերը բարձեց սայլին: Նորից սայլերի կարաւանը տուն ու տեղ կորցրած մարդկանց բազմութեան ուղեկցութեամբ դէպի արեւելք ձգուեց: Սկսուեց երկրորդ գաղթը: Արեւմտեան Հայաստանը նորից դատարկւում էր:

Ռուսները հեռանալիս անհաշիւ քանակութեամբ պարէն ու ռազմամթերք էին թողել: Եւ նահանջող զօրքն ու գաղթականները, որպէսզի թշնամու ձեռքը չընկնի, ճանապարհին այրում, պայթեցնում էին պարէնի, հագուստի, զէնքի պահեստները, ռազմական նշանակութիւն ունեցող կէտերը:

Առաջին դիչերը անցկացրեցինք Ղարաքիլիսայում: Հօրս զօրամասն արդէն տեղահան էր եղել ու հեռացել, նրանց զօրակայանում այրւում էին սնդիդամթերքները: Խտացրած կաթի տուփերով լցուած արկղներն եմ յիշում: Ով ինչքան կարող էր վերցրեց: Մնացածը՝ իրար վրայ դարսուած մեծ–մեծ արկղերի սարը, ճահճալով այրւում էր: Մի արկղ էլ մենք վերցրինք: Ճանապարհին յաճախ ուտում էինք: Նորից մեր երկար ճամբան Արարատի ստորոտով էր ձգւում: Հայ գինուորները հսկում էին մեր երթը: Չգիտեմ որքան տեւեց այս գաղթը, բայց երբ Արաքսի կամուրջն անցանք ու կանգ առանք Մարգարա գիւղում, եղանակները արդէն տաքացել էին:

Այս երկրորդ գաղթի ժամանակ ծանր հիւանդացաւ մայրս: Ոտքերը քամոտել էին, ամիսներ անցան, մինչեւ կարողացաւ քայլել:

Այս գաղթից խորը տպաւորւել են առանձին դէպքեր, իսկ մէկ երկուսը յիշելիս, սիրտս այսօր էլ մղկտում է:

Մեր կարաւանը դանդաղ չարժւում էր նեղ ճանապարհով: Մի կողմից գետ էր հոսում: Ցանկարծ կարաւանի առջեւում ինչ–որ իրարանցում սկսուեց, կրակոցներ լսուեցին: Ցարձակուել էին մի խումբ հեծեալ Թուրքեր: Մերոնք պատասխան կրակ բացեցին: Մի տղամարդ կրակում էր մեր սայլի ետեւում դիրքաւորուած, անընդհատ հանգստացնելով փոքր եղբօրս դրկած մօրս. «Մի վախենայ, քոյրիկ Ջան, մի վախենայ, քոյրիկ Ջան»: Թուրքերի յարձակումը ետ մղեցին, հետապնդեցին մինչեւ մօտակայքում գտնուող իրենց դիւղը, բայց կարաւանի առջեւից գնացողների մէջ բաւականին թուով սպաննուածներ ու վիրաւորներ կային: Երբ կարաւանը կըրկին առաջ չարժուեց, ճամբեզրին տեսայ մի կնոջ, որը լայ էր լինում սպաննուած որդու վրայ: Մենք առաջ անցանք, իսկ նա մնաց: Ինձ թւում է, նա ընդմիշտ մնաց այնտեղ:

Թուրքերին հետապնդողների մէջ էր նաեւ հայրս: Նա վերադարձաւ մի ձիու սանձից բռնած: Կապեց սայլի ետեւից, սայլի բեռը թեթեւացնելու համար մի պարկ ալիւր կապելով ձիու մէջքին: Յաջորդ օրը ձին փախաւ, տանելով մեր այդ մի պարկ ալիւրը: Մայրս ասաց. «Ին աղէ՛կ, ես ուրիչի մալ չուզիմ»:

Մէկ ուրիշ անգամ, երբ կարաւանը կանգ էր առել հանգստանալու, իսկ մենք՝ երեխաներս, քոչերից հեռու մի կանաչ տեղում խաղում էինք, մի փոքրիկ աղջկայ տեսանք: Կը լինէր տասը տարեկան՝ մերկ, սովահար, դէմքին վէրքեր: Մօտեցաւ մեզ: Մենք տղաները քարերով քշեցին նրան, ասելով, թէ բոռտ է: Նա լայ էր լինում ու փախչում, ես լայ էի լինում ու խնդրում, որ չհալածեն, լսող չեղաւ: Հայ չէր այդ անտէր աղջիկը, երեւի ասորի էր:

(Շար. 10)

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Տիկին Գայեանէ Գարոյեանի յիշատակին Անի եւ Գրիգոր Պըլտեան 500 ֆրանք կը նուիրեն «Յառաջ»ին։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ֆրանսահայ կապոյտ Խաչի Ալֆորվիլի էլէն Բիւզանդ մասնաճիւղի վարչութիւնը չնորհակալութեամբ ստացած է Տէր եւ Տիկին Սարգիս Եաղըճեանէ 500 ֆրանք Տիկին Մանիկ Տուլիբեանի մահուան առթիւ։

(Շար. Ա. էջէն)

ոճնեանները եւ այդ պատճառով վրակ կը մնային Լուվրը, Օրսէն եւ ուրիշներ։

ՅՈՎՀ. ՊՕՂՈՍ Բ., Հինգշաբթի, Ապրիլ 12-ին, Ռանկուայի արարողութիւնը կատարեց եւ այդ առթիւ չեչտեց թէ այդ ծէսը միշտ խոր յուզումով կ'ապրի։ Աւագ Ուրբաթ ալ պիտի նախագահէ Խաչի ճամբուն, բայց, իր խոր յոդնութեան պատճառաւ 14 հանդրուաններէն միայն վերջինին առեն պիտի կրէ Խաչը։ Պապը 80 տարեկան է եւ այլ տկարութիւններէն զատ իրեն դէմ գործուած մահափորձին պատճառաւ, կը տառապի նաեւ փարքինսընի հիւանդութենէն, բայց եւ այնպէս, Մայիսին Սուրիա, Յունաստան եւ Մալթա պիտի երթայ։

ԹՈՒՐՔԻՈՅ բանտերուն մէջ, Ապրիլ 12-ին, երեք հոգի եւս մեռած է, 9-ի բարձրացնելով հացադուլի հետեւանքով մեռելներու թիւը Մարտ 21-էն ի վեր։

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆի Արտաքին նախարարը՝ Փափանտրէու ողջունած է Թուրքիոյ ոչնչումը յետաձգելու պինամթերքի գնումը։ Ան ըսած է. – «Թուրքը կառավարութեան որոշումը վճռական կերպով կ'օժանդակէ մեղմացնելու չրջանի մթնոլորտը»։

ՄՈՍԿՈՒԱՅի քաղաքապետը՝ Եուրի Լուժկով, ոխերիմ թշնամի կրեմլինի, մօտեցաւ Պուտինի եւ, Ապրիլ 12-ին, յայտարարեց որ Միասնականութիւն կուսակցութեան (Պուտինի մօտ) եւ իր՝ Հայրենիք կուսակցութեան ձուլումը տեղի պիտի ունենայ Նոյեմբերին։

ԺԵՐՈՄ ԼԵՆՏՈՆ, Խախոն ոչ Մինիւի տէրը, մեռաւ 75 տարեկանին, Ապրիլ 9-ին, խլիրդի հետեւանքով։ 1946-ին է որ մուտք գործած է այն միակ հրատարակչատունը որ դիմադրական չարժումէն ծնած է։ Ծագումով լեհ հրեայ, դրաւման չրջանին Ֆրանսայի ազատ գօտիին մէջ ապրած է։ Այն տեղ, Խախոն ոչ Մինիւի գլուխն էր հիմնադիրը Վերքոր, հեղինակը հանրածանօթ «Ծովուն լռութիւնը» հատորին, որ գաղտնաբար լոյս տեսած է 1942-ին։ Հրատարակչատունը, յինանմեակի մը երկայնքին, երկու նոպէլեան մրցանակ ունեցած է եւ երեք Կոնքուր, որոնք են. – Ս. Պէքէթ, Գլօտ Սիմոն, Մարկրիթ Տիւրաս, Ժան Ռուօ եւ Ժան Էչէնոզ։

ՉԻՆԱՍՏԱՆի ՄԷՋ, 24 ժամուան ընթացքին 89 ոճրագործներու մահապատիժը գործադրուած է, ինչ որ մրցանիշ մը կը նկատուի Չինաստանի համար։

Notre-Dame de Paris

Dimanche 22 avril 15 heures

DOUBLE COMMEMORATION DU 86ème ANNIVERSAIRE DU GENOCIDE ARMENIEN DE 1915 ET DU 1700ème ANNIVERSAIRE DU BAPTEME DE LA NATION ARMENIENNE

Divine liturgie célébrée par
Mgr. G. GHABROYAN
Evêque des Arméniens Catholiques de France
avec assistance au trône du
Cardinal JEAN-MARIE LUSTIGER
Archevêque de Paris

ECOLE TEBROTZASSERE

L'Association des Dames arméniennes amies des Ecoles Tebrotzassère et la Direction de l'Ecole, sont heureuses d'annoncer l'obtention de la mise sous contrat d'association avec l'Etat de la Classe de 3ème du Collège.
Ainsi, le Primaire se trouve désormais sous contrat simple avec l'Education Nationale et le Collège en totalité sous contrat d'association avec l'Etat.

INSCRIPTIONS POUR LA RENTREE 2001-2002

TEBROTZASSERE

Académie de Créteil
MATERNELLE: 3 Classes
PRIMAIRE: 5 Classes (Sous Contrat Simple avec l'Education Nationale)
COLLEGE: 4 Classes (Sous Contrat d'Association avec l'Etat)
Enseignement de l'arménien :
Langue — Culture — Civilisation — Religion
Enseignement du Français conforme au programme de l'Education Nationale.
1, Bd du Nord, 93340 LE RAINCY
Tél. : 01 43 81 01 72

●

Ա Ր Ջ Ա Ն Ա Գ Ր Ո Ւ Թ Ի Ւ Ն
2001 – 2002 ՏԱՐԵՇՐՋԱՆԻ

«ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՎԱՐԺԱՐԱՆ»Ի

Հիմնուած 1879-ին
Մանկապարտէզի բաժին, 3 դասարան։
Նախակրթարանի բաժին, 5 դասարան
(Sous Contrat Simple)
Միջնակարգի բաժին, 4 դասարան
(Sous Contrat d'Association)
Հայ լեզուի եւ մշակոյթի դասաւանդման գուգահեռ Պետական լման ծրագիր։
1, Bd du Nord, 93340 LE RAINCY
Tél. : 01 43 81 01 72

A L'OCCASION
DE LA REEDITION DU LIVRE
"ARCHAG TCHOBANIAN ET LE MOUVEMENT ARMENOPHILE EN FRANCE"
à l'initiative du
CLUB ARCHAG TCHOBANIAN
et de son président
Jean Varoujan Sirapian
Présentation de la nouvelle édition du livre en présence de l'auteur, **Edmond Khayadjian,** qui parlera de son œuvre et la signera.
Participation de nombreuses personnalités.
le mardi 17 avril à 20 heures précises
au Centre Culturel "A. Manoogian"
118, rue de Courcelles, Paris 17e
accueil à partir de 19 h 30

Lors de cette soirée
Jean Varoujean Gureghian
fera aussi part de la participation du **Club Archag Tchobanian**
à la prochaine édition de son livre, "Le Golgotha de l'Arménie Mineure", en ... turc, **en Turquie !**

Date à retenir

FETE CHAMPETRE
A. A. A. S.
DIMANCHE 17 JUIN
à la Maison de la Retraite de MONTMORENCY

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Կիրակի, Յուլիս 1-ին
ՊԱՇՏԱՀԱՆԳԷՍ
"ԽԱՆԱՍՈՐ"
Շաւիլ – Վիրօֆլէյ

SABERATOURS
PARIS•EREVAN•PARIS
VOLS DIRECTS
ASSISTANCE A L'AÉROPORT
ORGANISATION D'ACCUEIL ET DE TRANSFERT
RÉSERVATION D'HÔTEL
LOCATION DE VOITURE AVEC CHAUFFEUR
EXCURSIONS GUIDÉES
VOYAGES ORGANISÉS EN GROUPE
2 VOLS HEBDOS CARGO
SABERATOURS
19 RUE ST. ROCH - 75001 PARIS
TEL 01 42 96 10 10 - FAX 01 42 96 18 77
SEVAN VOYAGES
48 COURS DE LA LIBERTE - 69003 LYON
TEL 04 78 60 13 66 - FAX 04 78 60 92 26
EREVAN
10 RUE VARDANANTS - 375010 EREVAN
TEL 52 54 48 / 52 85 48 - FAX 50 56 86
ARMENIAN AIRLINES
Sabera@wanadoo.fr
A votre service pour toutes destinations dans le monde!
www.saberatours.com
SEVAN VOYAGES

1700ème ANNIVERSAIRE DE LA PROCLAMATION DU CHRISTIANISME EN ARMENIE

Marseille - Arménie - 1700

Pèlerinage organisé par l'Eglise Apostolique Arménienne du Midi de la France et les associations de Jeunes de Marseille et Aix-en-Provence

Du 12 au 19 juillet
à partir de *4 900* F *

Comprenant : vol Marseille - Paris - Erevan aller-retour ● Hébergement en pension complète et programme touristique : Erevan, Khor Virap, Etchmiadzine, Dzidzernagapert, Garni, Kéghart, le lac Sévan, Haghartzine, Gochavank . . .

Date limite d'inscription : 30 avril

Renseignements: Cathédrale Arménienne - ☎ 04 91 77 84 70

* ● *Prix du séjour hors assurance individuelle* ● *Acompte de 1 500 F à l'inscription* ● *Pour les jeunes de 18 à 35 ans* ● *Frais de visa inclus.*

ՀԱՅԿ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱԿԵԱՆ (1884-1957)

ՀԱՅԿ

ORGANE QUOTIDIEN

FONDATEUR : CHAVARCH MISSAKIAN (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925

DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS

TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70

E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա : Տար· 1·400 Ֆ· — Վեցամսեայ : 725 Ֆ·

Արտասահման : Տար· 1·650 Ֆ· (Ամէնօրեայ առաքում) 1·500 Ֆ· (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ·

C.C.P. PARIS 15069-82 E

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՁԱԿԱՏ

ՋՈՐԵՔՇԱԲԹԻ ԱՊՐԻԼ 18 MERCREDI 18 AVRIL 2001

LE NUMERO : 6,00 F

76ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20·148

Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN

76e ANNEE — N° 20.148

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՐՑԸ ԹՐՔԱԿԱՆ ԱԿՆՈՑՈՎ

ԳԻՏԱԺՈՂՈՎ ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԻՆ ՄԷՋ

Ապրիլ 13-ին, ակսած է այն դիտաժողովը զոր կազմակերպած էր Թուրք Խորհրդարանականներու Միութիւնը եւ որու նիւթն էր· – «Պատմութեան երկայնքին Թուրքեւհայ յարաբերութիւնները»: Բայց-ման կարդացուած է նախագահ Սէզէրի նամակը, ուր ան կ'ըսէր ի մէջ այլոց· –

«Սա շրջանին երբ կեղծ ցեղասպանու-թեան մասին հայկական պնդումները զա-ւազան հայկական խմբակներու բաղոգ-չութեան հետեւանքով դրուած են մի-ջազգային զանազան մակարդակներու վը-րայ, կը հաւատամ որ օգտակար է կազ-մակերպել եւմնօրինակ հաւաքոյթ մը, որ ի մի պիտի բերէ լիազօր գիտնական-ներ, մասնագէտներ ու հետազօտողներ եւ իր ներաստը պիտի բերէ պատմական եզրա-կացութիւնները ներքին ու արտաքին հանրային կարծիքներու ծանօթացնելու նպատակին: Բնաւ կասկած չկայ որ այս-պիսի գիտական ժողովներով է որ կարելի է լաւագոյն պատասխանը տալ կարգ մը շրջանակներու այն ճիգերուն, որոնցմով անոնք կ'ուզեն թուրք – հայ խորարմատ յարաբերութիւնները շեղեցնել ու պատ-մութիւնը իրր գործիք ծառայեցնել իրենց ամոլ նպատակներուն»:

Ժողովին բացումը կատարած է Խոր-հրդարանի նախագահ՝ Էօմէր Իշկի որ դատապարտած է Հայկ· պնդումները եւ աւելցուցած է որ կարգ մը պետութիւններ իրենց անձնական շահերուն համար կը խեղաթիւրեն պատմութիւնը: Ըստ իրեն վան եւ այլուր պատահած կռիւները լո-գանի դաշնագրով թաղուած են պատմու-թեան մէջ: Թուրք Խորհրդարականնե-րու Միութեան նախագահը՝ Զէքի Չէ-լիքէր յայտարարած է որ այս ժողովը կազմակերպուած է որպէսզի հարցը քն-նուի դիտական դեռնի վրայ: Թուրքիա պէտք է աշխատանք տանի, ըսած է, դէմ դնելու համար հայկական պնդումներուն եւ Հայերուն տարած քարոզչական աշ-խատանքներուն: Ասոնք առած են վերո-ֆէսէօր Իլպէր Օրթայլը, որու համար «Հայ դատի թաճիները օրինակ առած են սիոնական կազմակերպութիւններէն, օս-մանեան մշակոյթին մէջ ոչ մէկ թշնա-մութիւն կայ Հայերուն նկատմամբ», վերոֆէսէօր Թուրքքայա Աֆթէօվ, ըստ որու ցեղասպանութիւն չէ եղած, տեղա-հանութիւնն ալ մեծ բան մը չէր, գեամ-րան կիւրիւն դիտել տուած է որ Թուր-քիոյ դեսպանը Ֆրանսա չէ վերադարձած եւ այս ընթացքով Անդարա առանց դիւա-նագէտի պիտի մնայ արտասահմանի մէջ, վերոֆէսէօր Թանէր Թիմուր մտահոգու-թիւն յայտնած է որ երբ այլ երկիրներ ալ հետեւին Ֆրանսայի, Թուրքիա նիւ-թական եւ հոգային պահանջներու դէմ – առ դէմ պիտի գտնուի: Գնդապետ Եիւճէլ Աքթար պնդած է որ Սպայակոյտի դիւա-նը բաց է բոլորին առջեւ, 1915-ին քը-ւէարկուած տեղահանութեան օրէնքին մէջ Հայու անուն չկայ: Ջօրաւոր Հիւ-սէյին Ըշըք ալ յայտարարած է որ ամ-բողջ պատմութեան ընթացքին, միայն Օսմանեան տիրապետութեան տակ է որ Հայերը հանգիստ ապրած են:

*
**

Այս ժողովին առիթով, «Ձումհուրի-յէթ» կը գրէ թէ կառավարութիւնը աշ-խատանք կը տանի որպէսզի Հայաստանի հետ յարաբերութիւնները բարելաւուին եւ այդ առընչութեամբ երեսփոխան Կէօ-նիւլ Սարայ Ալփհանի գլխաւորութեամբ խորհրդարանական պատուիրակութիւն մը երեւան պիտի երթայ Ցունիս 1-ին:

*
**

«Միլլիյէթ» արձագանգ տուած է Ա-տէնիզ համալսարանի դասախօս Նուրչէն Մազըճըի տեսակէտներուն ըստ որոնց 1915-ի ցեղասպանութեան մասին որեւէ վաստ գոյութիւն չունի: Թերթը գրած է նաեւ թէ ժողովին կը մասնակցին Հա-յաստանէն ալ երեք գիտնականներ, ինչ որ սխալ է, քանի որ անոնք ընթացք չեն տուած հրաւէրին: Ի դէպ, Նիկոլա Ցով-հաննիսեան եւ Ռուբէն Սաֆրաստեան հեռատեսիլէն ալ յայտարարած էին թէ կողմնակից չեն մասնակցելու որեւէ ժո-ղովի որու նիւթն է այն հարցումը թէ ցեղասպանութիւն գործադրուա՞ծ է թէ ոչ: Ըստ «Ազգամ»ի հայ պատմաբանները վիճաբանելէ խուսափեցան:

Ժողովին երկրորդ օրն ալ խօսք առած են քաղաքագէտներ եւ պատմաբաններ նոյն յանկերգը կրկնելով: Թուրք պատ-մութեան Միութեան նախագահն ալ չհե-տելով որ ցեղասպանութեան պնդումը դիտական որեւէ հիմ չունի, չատ «հետա-քրքրական» թիւեր ալ տուած է: Օրի-նակ՝ տեղահանուեր են 438·758 Հայեր, ասոնցմէ 382 հազարը հասեր են իրենց աքսորավայրը, 40 հազարն ալ ճամբան մեռեր է հիւանդութենէ կամ յեղուզակ-ներու յարձակումներէ: Պոլսաբնակ անդ-լիացի լրագրող Էնտրիու Մանկօ ալ ըսեր է որ Հայաստան ցեղասպանութեան պըն-դումներ առաջ քշելով իր խոկ ժողո-վուրդին կը վնասէ, աշխատասիրովի Ր. եւ վերջին օրը բանավէճ մըն ալ ծագած է Բանուորաբեան կուսակցութեան նա-խագահ Տօղու Փէրինչէքի եւ յայտնի լը-րագրող Օքթայ Էքշիի միջեւ: Տօղու Փէ-րինչէք նախ պնդեց թէ հայկական ցե-ղասպանութեան պնդումներու եւրին Ա-մերիկայի Միացեալ - Նահանգները կան եւ այլ եւրոպական պետութիւններ, ո-րոնք Թուրքիան սեւ ցանկին մէջ առած են եւ կ'ուզեն փճացնել զայն: Ան աւել-ցուցած է որ հայկական ցեղասպանութեան դէմ պայքարելու պարտականութիւնը այլեւս պատմութեան մասին վիճաբանու-թիւն մը չէ, այլ Թուրքիոյ համար մահու կենաց հարց մըն է:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՄԵՐՁԱԻՈՐ - ԱՐԵՒԵԼՔ

ԽԻՍՏ ԼԱՐՈՒԱԾ ԿԱՑՈՒԹԻԻՆ

ԻՍՐԱՅԷԼ ՌՄԲԱԿՈԾԵՑ ԼԻԲԱՆԱՆԻ ՍՈՒՐԻԱԿԱՆ ԴԻՐՔԵՐԸ

Երկուշաբթի, Ապրիլ 16-ին, կէս գի-շերը քիչ անց, իսրայէլեան օդուժը ռմբա-կոծեց Պէկրաթէն 45 քիլոմեթր դէպի արեւելք գտնուող Տհար ալ Պայտարի սուրիական դիրքերը, ինչ որ չէր պա-տահած 1982-էն ի վեր: Թէրահան էր սու-րիական ռատար կայան մը որ քանդուած է, կան նաեւ 3 մեռեալներ եւ 3 վիրա-ւորներ: Իսրայէլ կը պատճառաբանէ իր արարքը, ըսելով թէ Ապրիլ 14-ին իրա-նամէտ Հեզպոլլահի մէկ յարձակման զոհ դացած իսրայէլացի զինուորը, զոհն էր Սուրիացիներու, որովհետեւ այդ յար-ձակումը չէր կրնար տեղի ունենալ առանց սուրիական հաւանութեան: Ապրիլ 17-ին ալ, Իսրայէլ չարունակած է իր յարձա-կումները, նոյնիսկ Գազայի պաղեստին-եան շրջանին մէջ, ուր մէկ պաղեստինցի սպաննուած է, մեռած է նաեւ ուրիշ Պա-ղեստինցի մը Այսրյորդանան:

Միջնորդը խիստ լարուած էր Ապրիլ 17-ին, Եգիպտոսի նախագահը կոչ կ'ընէր միջազգային հաւաքականութեան որ ըս-տանձնէ իր պատասխանատուութիւննե-րը: Ընդհանրապէս կը դատապարտուի արդէն իսրայէլեան հակազդեցութիւնը, որ Իսրայէլի համար ազգարարութիւն մըն է Սուրիոյ: Սուրիոյ Արտաքին նա-խարարը՝ Ֆարուք էլ Շարեհ որ Մոսկուա կ'այցելէր, յայտարարած է թէ Դամաս-կոս իրեն կը վերապահէ ինքզինք պաշտ-պանելու իրաւունքը որեւէ յարձակման դէմ: Լիբանանի նախագահն ալ, զօրավար Լահուտ չէ վարանած ըսելու թէ նման յարձակում կրնայ ընդհանուր հակա-մարտութեան մղել, Ուաշինկթըն իսկ դատապարտած է այս «վտանգաւոր ա-րարքը»:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

*ԹՈՒՐՔԻՈՅ տնտեսական վիճակը այն-քան մտահոգիչ դարձած է, որ Ապրիլ 16-ին «Լիպերասիոն» էջը վարանած իր կողքի էջն իսկ նուիրելու «Թրքական անան-կութեան»: «Ֆիկառօ»ն ալ առաջին էջէն զատ, տնտեսական յաւելուածն ալ կը յատկացնէր նոյն հարցին եւ մասնագէտ-ները կը խորհէին որ Տնտեսական նախա-րարին՝ Քեմալ Տէրվիշի հրապարակած ծրագիրը պիտի չբաւէր հանդարտեցնելու համար ժողովուրդը եւ վերջ տալու գան-դուածային ցոյցերուն: Տէրվիշ կը յայ-տարարէր· - «Մեր նպատակն է թուր-քիան առաջնորդել այն ճամին որուն ար-ժանի է, բայց, երկար պիտի տեւէ»: Կը նախատեսէ 52,5%-էն 57,6%-ի դրամա-հոսք մը, բայց, ոչինչ կը նախատեսուի թրքական դրամին արժէքին մասին, որ Փետրուարէն ի վեր 47% կորնչուցած է: Նախարարը 10–էն 12 միլիառ տոլար կը վնտռէ, էՖ-էմ-Ի–ն (Դրամական Միջազ-գային Հիմնադրամ) որոշած է արդարա-ցընել 6,25 միլիառի չանճնումը, Համաշ-խարհային Դրամատունն ալ յայտարա-րած է որ 5 միլիառ կը դնէ Թուրքիոյ տրամադրութեան տակ: Հաւանական է նաեւ որ սեփականաշնորհումին, գոնէ մա-սամբ, Թրքիշ Էլայնէրը եւ Թիւրք Թելե-քոմը: «Լիպերասիոն» իր խմբագրակա-

(Շար·ը Դ· էջ)

ՆԱԽԱՄՈՒՂԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԷՆ Կ'ԱՆՑՆԻ՞

Ազրբեջանի նաւթի պետական ընկերու-թեան նախկին նախագահը ըսած է թէ Բաքու – Թիֆլիս – Ճէյհան նաւթամուղը կրնայ Հայաստանէն անցնիլ: Այդ պարա-գային, ինչպէս նոյն անձը աւելցուցած է, խողովակաշարը պէտք է հեռաւի Մեղ-

ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 27–Ի ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

Հոկտեմբեր 27-ի դատին հրապարակ-ած վկայութիւններուն դիմաւոր ամ-բաստանեալ Ն. Ցունանեան ըսած է թէ վ. Սիրադեղեանը ճանչցած է 1988-ին, Ղարաբաղեան չարժման տարիներէն եւ վերջին անգամ զինքը տեսած է 1999-ի սկիզբն: Հարցաքննութեան ընթացքին յայտնած ըլալով հանդերձ թէ ան կապ ունեցած է Հոկտեմբեր 27-ի ահաբեկչու-թեան հետ, հերքած է ըսածը, աւելցնե-լով որ ճնշումի տակ այդպէս արտայայ-տուած է:

Դատը կը չարունակուէր Ապրիլ 17–ին:

*
**

ՆՈՐ ԱՄՍԱԳԻՐ՝ «ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆԵԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ»

Հայաստանի Գրողներու Միութիւնը սկսած է հրատարակել «Արտասահման-եան գրականութիւն» նոր ամսագիրը, խմբագրութեամբ Աչոտ Խաչատրեանի: Ամսագիրը լոյս տեսած է ԱՄՆ-ու երե-ւանի դեսպանին հովանաւորութեամբ եւ նպատակ ունի արտասահմանեան դրա-կանութիւնը Հայաստանի մէջ ծանօթա-ցընելու:

րի – Նախիջեւան ուղղութեան: Կը նա-խատեսուի այս տարի սկսիլ խողովակա-չարին կառուցումը եւ 2004–ին աւարտել:

*
**

ԿԵՂԾ ԱՀԱԶԱՆԳԻՆ ՊԱՏԱՍԽԱՆԱՏՈՒՆԵՐԸ...

Անցեալ Ցունուար 12–ին հեռաձայնով կեղծ ահազանգ տրուած էր որ եկամուտ-ներու նախարարութեան չէնքին մէջ ռումբ դրուած է: Ապրիլ 13–ին Երեւանի մէջ ձերբակալուած են Ներքին գործերու եւ Պաշտպանութեան նախարարութեան երկու պաշտօնեաները, որպէս այդ ահա-զանգին հեղինակները. Ցովհաննէս Ցով-հաննիսեան եւ Արմէն Մանուկեան: Ա-նոնք այդ քայլին դիմած են վրէժխնդիր-րութեան եւ անձնական ճղճիմ նկատում-ներով: Դատախազութիւնը նախաքննու-թիւն բացած է:

*
**

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՅ ՄԱՄՈՒԼ

ՈՒԾԱՑՈՒՄ... ՍԵՓԱԿԱՆ ՏԱՆԸ

Գրողի մտորումներ

ԽՄԲ. – Երեւանի «Ազգ» օրաթերթէն (Մարտ 31) կ'արտատպենք Ս. Յարութիւնեանի ուշագրաւ էջը, երկու գլխաւոր պատճառով· առաջինը այն է որ հոն համապարփակ կերպով կը մատնանշուի շատ ցաւալի երեւոյթ մը· երկրորդը՝ այդ գրութեամբ տրուած փաստն է մտաւոր ական շրջանակին մէջ երեւոյթէն անհանգստացնողներու գոյութեան:

Այսուհանդերձ, անկարելի է որ Ս. Յարութիւնեանի ընթերցողն ալ իր կարգին չվրդովի, տեսնելով այնքա՛ն կենսական միջուկին հագցուած կարկտաններով վրանոցը որ գործածուած լեզուն է. հոն մօտ երկու տասնեակ այլանդակութիւններ լայնքով, հասակով տեղաւորուած են, գրութեամբ պաշտպանուած թէզին որպէս անմիջական եւ գործնական հերքում: Մինչդեռ, դժուար չէր «*Մինիստրութիւն, ապօրական, կնիռ, ինաեր-վալ, տերմին, կոորդինացնել, պանացեա* (՞), *փահլեւան*» եւ նաեւ «*նպատակաուղղուածութիւն, նպատակամղուածութիւն, միտումնաւորութիւն*» եւ այլն բարբարոսութիւնները չգործածել ա՛յս միջուկով յօդուածի մը մէջ, որպէսզի ընթերցումին վայելքը չխաթարուէր «երկայնակղրախմորածակ»ին վրիժառու ծիծաղով...:

⁂

Ուծացման վտանգը դամոկլեան սրի նման միշտ էլ կախուած է եղել հայ ժողովրդի գլխին: Եւ ոչ միայն նրա համար, որ աւելի շատ եղել ենք օտար լծի տակ, քան ինքնիշխան, ոչ միայն նրա համար, որ չատ ենք ապրել օտարների մէջ: Դժբախտաբար, կայ աւելի վտանգաւոր հանգամանք. ցաւօք, մենք մի տեսակ հակում ունենք ղեպի ուծացումը: Մի ժամանակ մտաւախութիւն կար (եւ ոչ առանց հիմքի), թէ սփիւռքն աւելի շատ է ենթակայ ուծացման վտանգին, եւ դա այսօր էլ այնքան անհաւանական չէ: Սակայն չի կարելի նաեւ ուրանալ, որ լսփիւռքն աւելի է պատրաստ եղել դրան եւ դիմակայել է, ձեռնարկել է ամէն ինչ, որ այդ դիմակայումն աւելի էֆեկտիվ լինի: Իսկ մենք այնքան ենք այդ հարցում անտարբեր դարձել, «արխայնացել», որ սեփական տան մէջ ձեռքից գըլնում ենք: Սփիւռքի կրթական եւ մշակութային կենտրոնները դիմակայութեան հզօր գործօն են եղել մշտապէս: Մենք էլ ունենք այդ գործօնները, այն էլ անհամեմատ չատ, բայց դժբախտաբար հէնց այդ կենտրոններն են եռանդով նետուում ուծացման ամենակուլ յորձանքի մէջ:

Խորհրդային տարիներին նոյնպէս ուծացման վտանգը կար: Բայց կար նաեւ դիմակայութիւն, որն արտայայտում էր զրականութեան մէջ, արուեստում եւ – այլուր: Ցիշենք Ցովհաննէս Շիրազի, Սիլվա Կապուտիկեանի, Նայիրի Զարեանի եւ այլոց հայրենասիրական բանաստեղծութիւնները: Գուցէ մենք այսօր էլ լրիւ չենք գիտակցում, թէ մեր մարդկանց հայեցի դաստիարակութեան, հայապահպանման գործում «Ասաք իմ որդուն», «Ինչո՞ւ չես խօսում հայերէն», «Ո՞րն է, Բաբօ...» բանաստեղծութիւնները ինչ հսկայական դեր խաղացին: Այդ տարիներին չատ էին խօսում վերեւից եկող պարտադրանքների մասին, ո՛ւր էր, թէ լինէր: Նման դէպքերում արձնանում է ինքնապաշտպանութեան բնազդը, եւ մարդիկ սկսում են ըմբոստանալ: Ցիշենք Հայաստանի Սահմանադրութեան ընդունման օրերը, երբ վերեւից ուզում էին մեզ պարտադրել, որ Հայաստանում պետական լեզուն ռուսերէնը հռչակուի: Ըմբոստացաւ ողջ ժողովուրդը եւ յաղթանակ տարաւ: Բրեժնեւն ընկրկեց: Արդիւնքում միայն մեր հանրապետութիւնը կարողացաւ չընդունել այդ պարտադրանքը:

Ժամանակի Լուսաւորութեան մինիստր Շաւարշ Սիմոնեանը մի անգամ Գրողների Տանը լացակումած պատմում էր, որ իր վրայ մեծ ճնշում կայ ռուսական դըպրոցներն աւելացնելու համար: Եւ ովքե՞ր էին այդ ճնշում գործադրողները՝ հայ մարդիկ, ծնողները, որոնք մինիստրութեան մուտքը չրջափակած, պահանջում էին, որ ռուսական դպրոցներ բացեն, սպառնալով թէ կը դիմեն Մոսկուա, եթէ չընդառաջեն:

Վերջերս հեռուստատեսութեամբ հաղորդակցում էր մանուկների եւ պատանիների, այսպէս կոչուած, մի փառատօն: Երեւի մի տասնըհինգ – քսան պարային համոյթ ելոյթ ունեցաւ եւ նրանցից ոչ մէկը հայկական երաժշտութեան տակ չպարեց, չկատարեց եւ ո՛չ մի հայկական պարաքայլ: Պարերն էլ, որ կատարում էին օտար երաժշտութեան կամ անգլերէն երգերի տակ, կարելի է ասել, որ պար չէին, ակրօպիկա էին յիշեցընում կամ սպորտային վարժութիւններ: Սարսափել կարելի է, երբ մտածում ես, որ մի տասը – տասնըհինգ տարի յետոյ դրանք են լինելու մեր պարն աշխարհին ներկայացնողները:

Սա առաջին ռանձգութիւնը չէ ազգային պարի նկատմամբ: Նոյնիսկ լաւ համոյթների տղամարդկանց այսօրուայ պարերի մէջ բուն հայկականի միայն չորչափն է մնացել: Դեռեւս երեսնական թուականներին հայ ազգային պարն ընկերկեց յօգուտ կովկասեան լեռնցիների չուվակիաթեթեւսոլիկ պարերի առաջ: Մաքսիմ Կորքին Հայաստան այցելելուց յետոյ իր նօթերում ահա թէ ինչպէս է նկարագրել մեր պարերը՝ զարմանալիօրէն ղեկուլ նկատելով մեր ազգային պարերի առանձնայատկութիւնները՝ հանդիսաւորութիւն, մեծալըլթութիւն, համախմբուածութիւն, կուռ կամք, ծանրաբարոյութիւն: Հարկ կո՞յ ասելու, որ այսօրուայ մեր պարերում այդ առանձնայատկութիւնները ի սպառ բացակայում են: Չկան այդ առանձնայատկութիւնները, ուրեմն չկայ եւ ոգին: Ափսո՛ս:

Այդ տարիների ժողովրդական պարերի անզուգական կատարող եւ մեծ պարուսոյց Վահրամ Աբիստակէսեանը երկար պայքարեց յանուն հայ պարի անաղարտութեան, բայց ենթարկուելով անասելի հալածանքների, ստիպուած քաշուեց լեռները եւ այնտեղ կարողացաւ ստեղծել իր հռչակաւոր «Աչնակ» համոյթը, որով նա բառացիօրէն աշխարհը ցնցեց՝ փառատօներում հաւաքելով բոլոր ոսկէ մետալները եւ կրանդիրները՝ կատաղեցնելով իր բոլոր հակառակորդներին:

Եւ այսպէս, մենք կորցրեցինք մեր ազգային արժէքներից մէկը՝ ժողովրդական պարը: Բարեբախտաբար, փրկուեցին կանանց պարերը, ճիշդ է, նրանք էլ ինչ – որ բան կորցրեցին, բայց գոնէ մնացածը քիչ չէ, պահպանեցին նրբագեղութիւնը, հեզաճկունութիւնը, նազանքը: Սակայն, դատելով յիշեալ մանկական համոյթների պահերից, ուր աղջիկները տղաների հետ հաւասար վեր - վեր են թըռչում, կարելի է երկիւղել նաեւ նրանց համար:

Ասենք մէկ այլ փառատօնի մասին: «Տօ-րէ-մի» միջազգային փառատօնի մասին խօսելիս պէտք է բարի խօսքով յիշել կազմակերպիչներին՝ «Տօ-րէ-մի» համոյթի ղեկավար Նազեժդա Սարգսեանին եւ ազգային հեռուստատեսութեանը՝ այդ ղժուար ժամանակներում նման մի փառատօն պլուխ բերելու համար:

Սակայն չի կարելի չնչել նաեւ, որ այդ փառատօնը նոյնպէս չունէր նպատակաուղղուածութիւն: Ասքն ազգային նպատակաուղղուածութեան մասին է: Թէ չէ, ի՞նչ է ստացուում, յայտնաբերում ենք տաղանդներ, իսկ նրանք օտար երգ էն երգում: Ո՞ւմ են պէտք այդ տաղանդները, եթէ նրանք չունեն ազգային զգացողութիւն եւ ծառայում են ուրիշներին՝ երբեմն վընդծուած ձեւով արհամարհելով մերը: Կարծում ենք, որ բոլոր տեսակի փառատօներում էլ, անկախ նրանց նպատակից, պէտք է ընթանայ ժողովրդական ուղղուածութիւնը: Ախր, մենք հիմա անդունդի եզրին ենք արդէն: Ո՞ւմ երգով պէտք է ներկայանանք աշխարհին՝ «Պիթլզի՞» ... Այդ դէպքում ձախողումն ապահովուած է: Այնքան փառատօներ են լինում, կալա – համերգներ՝ նուիրուած այս կամ այն իրադարձութեանը. մի օր կոմիտաս հնչո՞ւմ է: Մինչդեռ բոլոր համերգների մեկը պէտք է լինի կոմիտաս, մեր բիւրեղացած ժողովրդական երգը: Ահա՝ «Տօ-րէ-մի» փառատօնի առաջին երեք համերգներում չհնչեց ոչ մի հայկական երգ: Ներողութիւն հընչեց ... զարեխի, մոլդովացու եւ վրացիների չուրթերից: Իսկ Հայերը երգում էին իրենց չիմացած անգլերէնով: Սա ուծացման ընդառաջ գնալ չէ՞:

Օտարամուտ երգը դարձել է մեր երիտասարդութեան պաշտամունքի առարկան: Որտեղի՞ց եկաւ այդ համընդհանուր քամահրանքը մեր արժէքների նկատմամբ՝ ղժուար է ասել, բայց ո՞ւր կորաւ մեր սեփականին նկատմամբ ածարման զգացողութիւնը: Պէտք է արժանին մատուցել Ազգային ռատիոյին՝ ժողովրդական երգն ու ազգագրական համոյթներին պատշաճ կերպով ներկայացընելու համար: Մի քիչ պակաս, բայց Ազգային հեռուստատեսութիւնը նոյնպէս բաւական լայն տեղ է յատկացնում ժողովրդականին:

Այսպէս է նաեւ արուեստի ոլորտում: Կենտրոնականք կինոյի վրայ: Այդ ինչե՛ր են ցուցադրում, Աստուա՛ծ: Ամերիկեան ֆիլմերը հեղեղել են հեռուստաէկրանները: Նոյն Ամերիկան արտադրում է խորը հոգեբանական ֆիլմեր՝ նուիրուած ընտանիքի հարցերին, մեծ իրազարձութիւններին, կենսագրական ֆիլմեր դրողների, երաժիշտների, դիտականների վերաբերեալ: Չնայած դրան, մեր հեռուստատեսութիւնն անընդհատ պըտտացնում է էժանագին թրիլլերները, անիմաստ, բայց դաժանութեամբ, սարսափներով լի ֆիլմեր, որոնք փճացնում են երիտասարդութեանը: Այդ ֆիլմերում այնպէս է պատահում, ութ րոպէում տասնեակ մարդիկ են սպանուում ամենադաժան ձեւերով: Մէկը տառնասրտօրէն դանակը խրում է միւսի կոկորդը, միւսը բարձով խեղդամահ է անում իր հարազատին, արդիւնքն այն է լինում, ինչ ասաց մի ոստիկանապետ հեռուստացոյցով. «Մեզանում հիմա սպանութիւնները կատարուում են ճիշդ եւ ճիշդ ամերիկեան ֆիլմերի օրինակներով»: Ցաւն այն է, որ Ամերիկայում այդ ֆիլմերը չեն ցուցադրուում, կամ ցուցադրուում են արուարձաններում, նեկրական թաղամասերում: Այդ ֆիլմերը հէնց արտադրուում են ոչ Ամերիկայի համար, այլ երրորդ աշխարհի, ասենք՝ Սոմալիի, Ռուանտայի համար: Իսկ մեր հեռուստատեսութիւնները էժանագին այդ տեսաերիզները հեշտութեամբ ձեռք բերելով՝ հրամցնում են ժողովրդին: Չի կարելի չնչել «Արմենիա», «Պրոմեթեւս» հեռուստատեսութիւնների ընտրողական մօտեցումը այս հարցում:

Հեռուստատեսութիւնն աւելի է նպատում դրան: Հաղորդումների միջեւ ընկած ինտերվալները լցուում են օտար երգով, հանդէս են գալիս օտար խմբեր իրենց խորթ երգերով: Այդպէս անում են գրեթէ բոլորը: Բայց առաւել աչքի է ընկնում «Ա1+»-ը: Ինչո՞ւ չի կարելի այդ խոռոչները լցնել «Երգի – պարի» համոյթի, «Մարաթուկի», «Ակունքի» երգերով: Գուցէ չե՞ն մտածել այդ մասին: Բայց չէ, ընդառաջ են գնում երիտասարդութեան ցանկութեանը: Բայց ո՞ր երիտասարդութեան: Այն փոքրաթիւ մասի՞, որն օրն ու գիշերն անցկացնում է տիսքոթէքներում կամ ամերիկեան անիմաստ ու դաժան ֆիլմեր դիտելով: Պէտք է մտածել նաեւ այն առողջ, խելացի երիտասարդութեան մասին, որի համար աւելի են նման ֆիլմերն ու երգերը:

ՍԱՂԱԹԵԼ ՅԱՐՈՒԹԻՒՆԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ ՔՐԻՍՏՈՆԷՈՒԹԵԱՆ ՊԵՏԱԿԱՆ ԿՐՕՆ ՀՌՉԱԿՄԱՆ

1700-ԱՄԵԱԿԻՆ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ԳԻՏԱԺՈՂՈՎ՝ ՓՐԻՊՈՒՐԿԻ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆԻՆ ՄԷՋ

Ուրբաթ 23 եւ Շաբաթ 24, Մարտ 2001
Փրիպուրկ, Զուիցերիա

Նախաձեռնութեամբ Փրիպուրկի համալսարանի Աստուածաբանական ամպիոնի եւ համագործակցութեամբ Զուիցերիոյ Հայաստանեայց Առաքելական եկեղեցւոյ, Ուրբաթ 23 եւ Շաբաթ 24, Մարտ 2001–ին, նոյն համալսարանի հանդիսութեանց սրահին մէջ տեղի ունեցաւ գիտաժողով, որ նուիրուած էր Հայաստանի մէջ Քրիստոնէութեան Պետական Կրօն հռչակման 1700–ամեակին: Գիտաժողովը ունէր «Հայաստանեայց Սուրբ Առաքելական Եկեղեցին Միջնեկեղեցական Շարժման Սլաքին Մէջ» խորագիրը: Գիտաժողովը կազմակերպուած եւ համադրուած էր Փրիպուրկի համալսարանի Աստուածաբանական ամպիոնի տեքնիկ. տոքթոր Կիտօ Ֆերկաուլընի, փըրոֆ. տոքթոր Պարպարա Հալըներեանի եւ Զուիցերիոյ Հայոց Հոգեւոր Հովիւ տոքթոր Աբել Քհնյ. Օղլուգեանի կողմէ: Սոյն միջոցառումը կը վայելէր բարձր հովանաւորութիւնը Հայաստանի Քրիստոնէութեան Պետական Կրօն Հռչակման 1700–ամեակի գրասենեակի վարիչ - տնօրէն՝ Յովհան Արք. Տէրտէրեանի:

Այս առթիւ, Հայաստանէն նաեւ հրաւիրուած էին Երեւանի Պետական Համալսարանի Աստուածաբանութեան Ամպիոնի տեքան Շահէ Արք. Ահէմեան, Մայր Աթոռ Մէջեկեղեցական Յարաբերութեանց Գրասենեակի Տնօրէն՝ Եղնիկ Եպիսկոպոս Պետրոսեան, Մարսէյլէն Սրբոց Թարգմանչաց Եկեղեցւոյ Հովիւ՝ Զատիկ Վրդ. Աւետիքեան, իսկ Եւրոպայի զանազան երկիրներէ անուանի չարք մը հայագէտ դիտնականներ:

Ի դէպ, վերոյիշեալ գիտաժողովին զուգահեռ, Փրիպուրկի Համալսարանի զանազան շէնքերուն մէջ նմանապէս կազմակերպուած էր օգտաչատ եւ ուսանելի ցուցահանդէս մը, որ կը ներկայացնէր հայ եկեղեցական եւ ժողովրդական մշակոյթը՝ ձեռագրեր առարկաներու, լուսանկարներու, պեսոներու եւ ազգային տարազներու ցուցադրութեամբ:

Համալսարանի տեքան՝ փրոֆ. տոքթոր Կիտօ Ֆերկաուլընի ողջոյնի խօսքէն ետք, Զատիկ Վրդ. Աւետիքեան կարդաց ընթերցուածոյ Գարեգին Բ. Հայրապետի Օրհնութեան Գիրը, հուսկ ելոյթ ունեցաւ Յովհան Արք. Տէրտէրեան, որ հանդամանօրէն կարեւորեց յոբելենական իրադարձութիւնը եւ ընդգծեց 1700–ամեակի առանձնայատուկ նշանակութիւնը ինչպէս հայ, նոյնպէս քոյր եկեղեցիներու յարանուանութիւններու կեանքին մէջ:

Գիտաժողովը միեւնոյն ատեն պարուրած էր ներկայութեամբ Զուիցերիոյ Պապական Նուիրակ՝ Գերապայծառ Փիէռճաքօմօ Տէ Նիքոլոյի:

Ժողովի դիտական բաժինը սկսաւ անդրանիկ դասախօսութեամբ Եղնիկ Եպիսկոպոս Պետրոսեանի, բանախօսութեան ունենալով՝ «Հայաստանեայց Առաքելական Եկեղեցւոյ Պատմութիւնը իրրեւ Հոգեւոր Ներշնչումի Աղբիւր»:

Տոքթոր Ձովանի Կուայթա, որ յատուկ այս նպատակին համար ժամանած էր Մոսկուայէն, անդրադարձաւ Երջանկայիշատակ Գարեգին Ա. Կաթողիկոսի կեանքին ու գործին, արժեւորեց լուսահոգի Կաթողիկոսի բերած հսկայական ներդրումը միջեկեղեցական յարաբերութեանց զարգացման մէջ: Տոքթոր Կուայթա, որ մինչ Գարեգին Ա.-ի ձօնած իր մեկ գործով քաջածանօթ հեղինակ մը դարձած է մեր իրականութեան մէջ, իր բանախօսութեամբ կեդրոնացաւ «Գարեգին Ա. Կաթողիկոս՝ կեանք մը էքիւմենիզմի համար» նիւթին վրայ:

Երկար ընդմիջումի մը պատեհութենէն օգտուելով, գիտաժողովին բոլոր մասնակցողները առաջնորդուեցան Փրիպուրկի համալսարանի յարակից չէնքը, որուն սրահներուն մէջ կատարուեցաւ պաշտօնական բացումը 1700–ամեակին նուիրուած վերոյիշեալ ցուցահանդէսին:

Ներկաները զգաստ մը եւս, ունկնդրեցին օրուան վերջին դասախօսութիւնը, զոր ներկայացուց տոքթոր Աբել Քհնյ. Հանայ Օղլուգեան, նիւթ ունենալով «Հա-

յաստանեայց Առաքելական Եկեղեցւոյ Ծագումը եւ զարգացումը Զուիցերիոյ մէջ»:

Գիտաժողովին մասնակցողները՝ աւելի քան 100 Զուիցերիացիներ, բաժնուեցան պահունակութեամբ եւ լեցուն հետաքրքրութեամբ ունկնդրելու համար յաջորդ օրուան բանախօսութիւնները: Գիտաժողովի պաշտօնական կազմը եւ հիւրերը առաջնորդուեցան Ֆրիպուրկի Սալեզեան Միաբանութեան վանքը, եւ հիւրասիրուեցան երեկոյեան ընթրիքով:

Շաբաթ, Մարտ 24 վաղ ժամերուն իսկ նոյն համալսարանի հանդիսութեանց սրբոյն լեցուն էր հոծ ներկայութեամբ, վասնզի Հայաստանեայց Առաքելական Եկեղեցւոյ ոսկեայ օծման յոբելեան տարի կը նշէր, որ ի Սեբաստիա կատարեցաւ: Աղբարեւ, ձեռամբ Հայաստանեայց Եկեղեցւոյ Սրբազան Հայրերու եւ մանակցութեամբ ներկայ միւս հոգեւոր պանութեանց, կատարուեցաւ Սեբաստիոյ «Տասնեւմէկ Մանկանց» նահատակութիւնը պատկերող արձանի մը օրհնութեան արարողութիւնը. հայաչունչ ջերմեռանդութիւն բաշխող այս արձանին այսուհետեւ, գիտաժողովի ամբողջ ընթացքին, պերճախօս արտայայտութիւնը դարձաւ այն դարաւոր նահատակութեանց եւ արեան վկայութեանց, որ հայ ժողովուրդը տուած է յանուն Քրիստոսի եւ վասն քրիստոնէական կրօնի:

Օրուան առաջին բանախօսը՝ Վիէննայի Պետական Համալսարանէն՝ փրոֆ. տոքթոր Խոնտա Քրիստոֆ Սուէթներն էր, որ ներկայացուց «Ցետ քաղկեդոնական քրիստոսաբանութիւն մը՝ նախաքաղկեդոնական տերմինաբանութեամբ մը» նիւթը: Ցարդելի դասախօսը ներկայացուց աստուածաբանական տարբեր ուղղութեամբ զարգացումները, տարբերութիւնները, հակասութիւններն ու բովանդակային նոյնութիւնները, որոնք գոյութիւն ունեցած են եկեղեցիներու եւ դաւանան յարանուանութեանց մէջ:

Բանախօսութեանց հիմնական չեշտը դրուած էր «Հայաստանեայց Առաքելական եկեղեցւոյ աստուածաբանական մտածողութիւնը» նիւթին վրայ, զոր հանդամանօրէն վերլուծեց Շահէ Աբք. Աճէմեան, մեծ հետաքրքրութիւն առեղծելով ներկաներուն քով:

Ցետմիջօրէին դասախօսութիւններու շարքը շարունակուեցաւ Ֆրիպուրկի համալսարանէն՝ տոքթոր Իգօ Պաումերի կողմէ, որ գեղեցիկ պատմականով մը անդրադարձաւ նոյն համալսարանի մէջ պահուած «Հայագիտութիւնը Ֆրիպուրկի համալսարանէն ներս» նիւթին:

«Միաբանող Եղբարք – Fratres Unitores եւ Հայ Եկեղեցին», հայկական դոմինիկեան միաբանութեան մը ծագումը եւ զարգացումը, ինչպէս նաեւ ժամանակի հայ աստուածաբանական մտքի զարգացման վրայ ունեցած լատին գրականութեան ազդեցութեանց անդրադարձաւ տոքթոր Աբէլ Քհնյ. Օզլուգեան համապատասխան դասախօսութեամբ մը:

Փրոֆ. տոքթոր Վլասիոս Ֆիտաս, որ փոխարինած էր Զուիցերիոյ Տիեզերական Պատրիարքի ներկայացուցիչ՝ Դամասկիոնոս Մեսորպոլիտը, ներկայացուց «Հայ Եկեղեցւոյ եւ Տիեզերական Պատրիարքութեան միջեւ երկխօսութիւնը» նիւթը:

Գիտաժողովի վերջին դասախօսութիւնը վերապահուած էր Գերմանիոյ Հալլէի համալսարանէն՝ փրոֆ. տոքթոր Հերման Կոլցին, որ անակնկալ ճամբորդութեան մը պատճառով կը բացակայէր. զինք փոխարինած էր իր օգնականներէն տոքթոր Նաչիկ – Րաֆֆի Ղազարեան, որ ներկայացուց «Բարենորոգչական շարժումը Հայ Եկեղեցւոյ հետ հանդիպման մէջ» նիւթը:

Ցաւարտ գիտաժողովի տեղի ունեցաւ «կլոր սեղան», ուր կատարուեցաւ ընդհանուր ամփոփոյթ մը գիտաժողովի առթիւ խօսուած նիւթերուն, արծարծուած դաղափարներուն եւ արդիւնքներուն մասին:

Համալսարանի աստուածաբանական ամպիոնի տեքան՝ փրոֆ. տոքթոր Կիտօ Ֆերկաուլընն գիտաժողովին բոլոր մասնակցողներուն, կազմակերպողներուն եւ դասախօսներուն սրտաբուխ եւ շնորհակալութեան կուռ խօսքերով հանդէս գալէ ետք, հրաւիրեց Յովնան Արքեպիսկոպոս Տէրտէրեանը, որպէսզի նոյնպէս «Հուսկ Բանք»ով մը աւարտէ այս յոյժ օգտաշատ եւ արդիւնական միջոցառումը: Ան իր խօսքերու աւարտին, առ ի երախտագիտութիւն եւ ի յիշատակ կազմակերպուած ձեռնարկին, յուշանուէրներ բաժնեց բոլոր դասախօսներուն:

Ի ներկայութեան բոլոր մասնակիցներու, համալսարանի մատուռին մէջ խաղաղական հայածէս ժամերգութիւն կատարելէ ետք, Շահէ Աբք. Աճէմեան չնորհակալիքի վերջին խօսքերով հանդէս եկաւ եւ ցանկութիւն յայտնեց քոյր եկեղեցիներու, ինչպէս նաեւ այդ եկեղեցիներուն ծառայող մտաւորական անձանց միջեւ համագործակցութեան առաւել սրտացման եւ եղբայրական կապերու ամրապնդման ուղղութեամբ:

Կիրակի, Մարտ 25-ի առաւօտեան, հրաւէրովը Զուիցերիոյ Հայոց Հոգեւոր Հովիւ եւ Զուիցերիոյ Հայոց Առաքելական Եկեղեցւոյ Թորհուրդի, Միջեկեղեցական պատարագ կը մատուցուէր Ժընեւի Ս. Յակոբ Եկեղեցւոյ մէջ: Իբրեւ թագն ու պսակը վերադիչեալ գիտաժողովի, բոլոր մասնակիցները Ֆրիպուրկէն եկած էին Ժընեւ իրենց մասնակցութիւնը բերելու պատարագի արարողութեան: Պատարագը որ նամանաւանդ ձօնուած էր Հայաստանի մէջ Քրիստոնէութեան Պետական Կրօն Հռչակման 1700-ամեակին, մատոյց Յովնան Արք. Տէրտէրեան, սպասարկութեամբ Զատիկ Վրդ. Աւետիքեանի եւ Աբէլ Քհնյ. Օզլուգեանի: Բացի Հայաստանեայց Եկեղեցւոյ վերոյիշեալ Հայրերէն, պատարագին ներկայ էին նաեւ Զուիցերիոյ Պապական Նուիրակ՝ Գերապայծառ Փիէռ Ճաքօմօ Տէ Նիքոլօ եւ Ֆրիպուրկի, Լօզանի եւ Ժընեւի Օգնական Եպիսկոպոս՝ Գերապայծառ Փիէռ Ֆարին:

Զուիցերիոյ Հայոց Հոգեւոր Հովիւ՝ Աբէլ Քհնյ. Օզլուգեանի բարի գալուստի խօսքէն ետք, նոյնպիսի դիտումով հանդէս եկաւ Շահէ Աբք. Աճէմեան եւ յանուն Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածնի եւ Գարեգին Բ. Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի ողջունեց հիւրերը:

Հայաստանեայց Եկեղեցիին ուղղուած պանծացումի սրտաբուխ խօսքերով ելոյթ ունեցաւ Զուիցերիոյ Պապական Նուիրակ՝ Գերապայծառ Փիէռ Ճաքօմօ Տէ Նիքոլօ, եւ իր մաղթանքներու աւարտին երգեց Աստուածամօր ուղղուած շարական մը:

Օրուան պատգամը փոխանցեց Փիէռ Ֆարի Եպիսկոպոսը եւ միաժամանակ կարեւորեց բարձր արժէքը Հայաստանեայց Առաքելական Եկեղեցւոյ՝ Քրիստոնեայ Եկեղեցիներու ընտանիքին մէջ:

Եզրափակիչ եւ գնահատանքի խօսքով հանդէս եկաւ նաեւ պատարագիչը եւ իբրեւ յիշատակ Զուիցերիոյ մէջ 1700-ամեակին նուիրուած միջոցառումներուն, յանուն Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածնի մէկական խաչքար նուիրաբերեց գոյգ գերապայծառներուն. իսկ Ֆրիպուրկի համալսարանի մէջ գիտաժողովին նախաձեռնող փրոֆ. տոքթոր Կիտօ Ֆերկաուլընին, փրոֆ. տոքթոր Պարպարա Հալլընգլեյընին եւ տոքթոր Աբէլ Քհնյ. Օզլուգեանին յանձնեց 1700-ամեակին առթիւ հատուած արծաթեայ եւ ոսկեայ մետալներ:

Ի պատիւ հիւրերուն, յաւարտ պատարագի, Ժընեւի Հայ Կեդրոնի սրահին մէջ, Զուիցերիոյ Ֆրանսախօս չրջանի ազգային - մշակութային եւ եկեղեցական միութեանց Զուիցերիոյ Հայոց Եկեղեցւոյ Խորհուրդի, Զուիցերահայ Միութեան, Ժընեւի Հայ Կեդրոնի Վարչութեան, Հ. Բ. Ը. Մ. Զուիցերիոյ Մասնաճիւղի, Թօփալեան Հիմնադրամի եւ Ժընեւի Հայ Տիկնանց Կազմի կողմէ կազմակերպուած էր ընդունելութիւն – ճաշ մը: Նախատեսուած էր նաեւ պեղարուեստական ծրագիր մը. տպաւորիչ էր յատկապէս Տիկին Նեւրիկ Ադատեանի ղեկավարութեամբ ներկայացուած հայկ. պարերու չարքը, որ կատարուեցաւ «Անի» պարախումբին կողմէ: յընթացս ճաշի ողջոյնի խօսքերով հանդէս եկան՝ Զուիցերիոյ Հայոց Եկեղեցւոյ Խորհուրդի առաջնորդ՝ Պր. Վահագն Վանլիեանը, ՄԱԿ-ի եւ Մի. Ջազդային Այլ կազմակերպութեանց Մօտ ՀՀ Մշտական Ներկայացուցիչ՝ Պր. Կարլն Նազարեանը եւ Զուիցերահայ Միութեան նախագահ՝ Պր. Վահէ Կապրաչը:

Շահէ Աբք. Աճէմեանի վերջին չնորհակալիքով եւ օրհնութեամբ աւարտեցան օգտաչատ եւ ճոխ միջոցառումները, որոնց չնորհիւ ոչ միայն անգամ մը եւս արժեւորուեցաւ Հայ Եկեղեցւոյ վկայողական կարեւորութիւնը քրիստոնէական կեանքին մէջ, այլ նաեւ օրինակելի դարձաւ այն փաստը, թէ Հայաստանեայց Առաքելական Սուրբ Եկեղեցին՝ հիներուն մէջ միշտ նոր եւ զուլալ աղբիւր մըն է քրիստոնէական ներշնչանքի, «Լուսոյ Որդւոյ» մըն է ճշմարիտ պաշտամունքի եւ հոգեւոր վեհացումի:

ՏԵՂԵԿԱՏՈՒ

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ԿԸ ՎԵՐԱԿԵՆԴԱՆԱՆԱ՞Ց ՆՈՅԵԱՆ ՏԱՊԱՆԸ

Գիտնականները կը յուսան որ համաներոյմի (էլռնուած) արհեստագիտութեան յառաջդիմութիւնը անհետացման դատապարտուած կենդանական տեսակները պահպանելու, զանոնք վերարտադրելու կարելիութիւնը պիտի տայ: Այսօր, երկիր մոլորակին վրայ անհետացման լուսանալիքի տակ են վայրի կատուն, արջը, գեղջուկը, փանտաները, եւլն.: Աւելի դիւրին դարմանելի կը թուի փոքրամարմին կենդանիներու պարագան: Գիտնականները կը կարծեն որ կարելի կ'ըլլայ ընտանի կենդանիներու կրել տալ համապատասխան կենդանիներուն սաղմը ու այդ ձեւով ունենալ այդ տեսակէն: Ցունուարին ծանուցուած էր որ կարելի եղած էր 1993-ին Սան Տիէկոյի կենդանաբանական պարտէզին մէջ մեռած Ափոյ հարաւ-արեւելեան չրջանին յատուկ եղան տեսակ մը համապատասխանել: Այդ գործողութեան համար բաւական է որ խնդրոյ առարկայ անասունին մարմնէն քանի մը բջիջ պահուած ըլլայ. անոնց մէկ հատէն ձեռք կը ձգուի համապատասխան սաղմը որ յետոյ կը զետեղուի նոյն կենդանիին տեսակին մօտիկ ընտանի կենդանիի մը արգանդին մէջ ու քանի մը ամիս ետք կը ծնի անհետացման սպառնալիքին ենթակայ խումբին նոր մէկ անդամը: Կարելի կը նկատուի նաեւ արդէն անհետացած կենդանախումբի մը մէկ օրինակէն առնուած քանի մը բջիջէ չնորհիւ վերականգնել տեսակը:

Այս աշխատանքին մէջ մեծագոյն դժուարութիւնը կը նկատուի մօր դերին համար յարմար անասուններ գտնել որոնք մօտ ըլլան վերարտադրելի տեսակին: Հարցը կայ, օրինակ, փանտաներուն համար որոնց ամէնէն մօտիկը արջն է, սակայն, գիտնականները կ'ըսեն թէ լուրջ յառաջդիմութիւն հարկաւոր է, փանտայի սաղմ մը արջու մը արգանդին մէջ զետեղելու, հոն ապրեցնելու համար:

Կայ նաեւ համապատասխան սեռին խնդիրը: Եթէ, արդէն անհետացած համապատասխան տեսակէն ձեռք ձգուած բջիջները, օրինակ, էգէ մը առնուած ըլլան, ատիկա կը նշանակէ որ համապատասխանները բոլորն ալ էգ պիտի ըլլան: Երկարատեւ աշխատանք կը պարտադրէ այդ սաղմերուն վրայ արական հրոմոզոմներ աւելցընելու գործը:

Մինչ այդ, Սան Տիէկոյի կենդանաբանական պարտէզը, նաեւ ուրիշներ, մէկդի կը դնեն սպառելու վտանգին ենթակայ տեսակներու բջիջներ. մանաւանդ անոնցմէ որոնց մօտիկ տեսակներ կրնան ծառայել որպէս «կրող» մայրեր: Գիտնականները դիտակից են թէ համապատասխան արմատական լուծում չէ կենդանական տեսակ մը անհետացումէ փրկելու, սակայն բաւական հզօր նոր զէնք է անոր դէմ:

ՔԱՂՀԱՆ

Անդրանիկը ուզում էր Պարսկաստանով անցնել Արեւմտեան Հայաստան, թիկունքից հարուածել Թուրքերին: Նա ելոյթ ունեցաւ ժողովրդի ու պինուրների առաջ, խօսեց ստեղծուած ծանր կացութիւնից, պատմեց իր ծրագրերի մասին: Գաղթականութեանը յորդորում էր չգնալ իր եռեւից, առայժմ մնալ այստեղ, որովհետեւ դժուար է լինելու: Մենք չգնացինք, բայց նրան հետեւողներ, այնուամենայնիւ, շատ եղան. մինչ Անդրանիկի զօրքը հանդիստ էր առնում Սեւանի ափին, չրջակայ գիւղերից անընդհատ գաղթականների նորանոր խմբեր էին գալիս:

1919-ի վաղ գարնանը գնացինք Ղարաքիլիսայի (այժմ՝ Կիրովական) մօտիկ Վարդանլու գիւղը (այժմ այս գիւղը միացել է քաղաքին): Գնացինք Դիլիջանով: Այն ժամանակ ճանապարհները շատ վատ էին, հայրս սայլը շատ դանդաղ էր քշում, ամէն րոպէ վախենալով, որ լիճը կամ ձորը կը գլորուենք: Ձիպուխլու գիւղում (այժմ՝ Ծովագիւղ) սայլից վայր ընկաւ Յակորը, բարեբախտաբար, չվնասուեց:

(Շար. 11)

ՄԻ ՀՅՕՒՀՈՒ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ

ՄԱՑՐԱՆՈՑՇ ՅԱԿՈԲԵԱՆ

ԴԱՂԹ

Սպրդարապատի դաշտի մի գիւղում, որը հեռու չէր Մարգարայից, տները տրեհուած էին: Իսկ չգտուած բամպակի կոյտերը դեռ չարունակում էին վառուել: Ջոր կողմը ծխահոտ էր կանգնած: Տներից մէկում հինգ այրուած սեւացած դիակներ տեսանք: Այդպէս էլ չիմացանք՝ Հայե՞ր էին, թէ Թուրքեր:

Իսկ Մարդարա գիւղում իմ ոտքերն այրուեցին: Մայրս վառարանի վրայ կաթնով էր եփում: Վառարանը դրուած էր պատշգամբում: Մօրս մի կողքին ես էի նստած, միւսին՝ եղբայրս: Պապս նոր փայտ դրեց վառարանի մէջ, կրակը թեժացաւ, կաթնովը բարձրացաւ ու թափուեց: Մայրս ասաց, որ պապս ի զուր փայտ աւելացրեց: Պապս նեղացաւ, փայտը դուրս քաշեց, վառարանը թեքեց, եւ կաթնովը չուռ եկաւ ոտքերիս: Ոտքերս թաթերից մինչեւ ծնկները այրուեցին: Մայրս հեշտ էր պրծել՝ մի ոտքի միայն մի կողմն էր այրուել: Ցաւից ճչում էի, իսկ հայրս գրկել էր ինձ ու հօրն էր յանդիմանում՝ ո՞նց չմտածեց հեռեւանքի մասին, չէ որ Մարուան իրեն ծխախոտի կրակ էր բերում, ջուր տալիս: Պապս լուռ էր, զղում էր, որ իր բանկուն բնաւորութեան զոհն եմ: Մի հէքիմ կնոջ գտան, ճուի դեղնուցից դեղ սարքեց, քսեց ոտքերիս, վրայից բամպակ դրեց, կապեց: Ցաւը լրիւ դադարեց: Բայց առաւօտեան պապս լծեց սայլը, մեզ դրեց վրան եւ տարաւ էջմիածին՝ բժշկի: Սրանք մաքրեցին հէքիմի դրած դեղը, իրենք ինչ-որ դեղին քսուկ քսեցին, կապեցին: Մինչեւ վերադարձանք, ցաւերը վերսկսուեցին: Հէքիմը խառնել էր, որ բժշկի ենք գնացել, չէր ուզում նորից բուժել: Շատ խնդրեցին, մինչեւ համաձայնեց, այն էլ միայն պայման եղբայր Մհերի խաթրին: Իր պատիս եղբայր Մհերի խաթրին: Իր պատիս եղբայր Մհերի խաթրին: Իր պատիս

(Շար· Ա· Էջէն)

նին մէջ (Ժերար Տիւփիւի) Թուրքիոյ սահմանումը կ'ընէ որպէս խոչի ճամբայ մը, ըստ քաղաքական մանուգէտներու, «այս կէս–գինուորական, կէս մենատիրութիւնը, կէս աշխարհական եւ կէս իսլամապաշտ, չափազանց ձախ կառավարութիւնով մը, զինակից ծայրայեղ աջին, դարը մը ի վեր խրած է ազգայնական ցնորքի մը մէջ», կը գրէ, եզրակացնելու համար որ Եւրոպա պէտք չէ կռնակ դարձընէ, այլ օղնէ անոր: Պոլսոյ սակարանը կրցած էր յաւերժում մը արձանագրել Ապրիլ 16-ին, ինչ որ կը նշանակէ Թէ Տէր–վիմի տնտեսական ծրագիրը հաւատք կը ներշնչէ:

59 ԹՈՆ քիմիական հրապուռնգերու չափաւինը 240 քիլոմեթր կտրեց Վիմիէն (Փա–րը-Գալէի նահանգ) մինչեւ Մարնի նահանգի Սիւիփի գինուորական կայանը Ապրիլ 15-էն 16-ի գիշերը, ուր հասաւ առաւօտեան 6-ին: Այս հրապուռնգերը, որոնք Ա· պատերազմէն մնացած էին, կը սպառնային բնակչութեան եւ Ապրիլ 13–էն իսկ, 13 հազար հոգի պարտաւորուեցան հեռանալ Վիմիէն եւ տեղաւորուիլ վարժարաններու, պանդոկներու մէջ, բողոքելով այս յանկարծակի տեղափոխման դէմ, Ջաւակուան չաբաթավերջին: 240 քիլոմեթրի վրայ, բոլոր ճամբաները փակուեցան, մինչ տեղահանուած բազմութիւնները չէին կրնար հասկնալ Թէ ի՞նչ պատահեցաւ եւ Սիւիփի բնակիչներն ալ վրդոված էին որ իրենց ապրած վայրը աղբանոց մը կը նկատուի: Հարցը հոն է նաեւ որ ամէն ինչ չէ վերջացած, դեռ քանի մը թոն հրապուռնա կը մնայ Վիմիի եւ ոչ մէկ վտանգ հեռացած է:

ՋԱՏԻԿԸ տօնուեցաւ բացառաբար նոյն օրը քրիստոնեայ բոլոր յարանուանութեանց կողմէ, քանի նոյն թուականին կ'իյնար: Մթնոլորտը խաղաղ չէր սակայն ոչ Երուսաղէմ, ոչ ալ Բեթղեհէմ եւ չատ ուխտաւոր ալ չկայ: Վատիկանի մէջ, Պապին յոդնութիւնը աւելի քան ակներեւ էր, արդէն չէր կրցած աւագ չաբթուան արարողութիւնները կատարելապէս ընել: Կ'ըսուի իր պատգամին մէջ պայքարելու չարի եւ մահուան ուժերուն դէմ:

ԿՐԵՄԼԻՆ, Ապրիլ 14–ին, ամբողջովին տէր դարձաւ Լ'Ն – Թ – Վ'ի հեռատեսիլի կայանին, վերջ տալով ընդդիմադիր, անկախ միակ կայանին: Շարաթ առաւօտ, մէկ չաբթուան կռիւներէ ետք, նոր դեկավարութիւնը, զոր նշանակած էր Կազպրոմ (գլխաւոր բաժնետէրը), ամբողջովին նուիրուած Պուտինի, տեղաւորուեցաւ գինու զօրութեամբ: Հեռացած քանի հարիւր լրագրող եւ պաշտօնեայ գացած են հեռատեսիլի փոքր կայանի մը մօտ՝ Թ – Լ'Ն – Թ՝ որ նաեւ կը պատկանի Գուսինսկիի: Շարաթավերջին մետիաները այս հարցով կը զբաղէին, մինչ Պուտին Զէչէնիա գացած էր: Կիսելիեւ կրցաւ այդ փոքրիկ կայանէն սփռել իր յայտագիրը՝ Խոռզի (Հաչէեկչիո) մինչ նախկին կայանը՝ Լ'Ն – Թ – Վ'ի չգոյէ լրագրողներու, Լուի որ Ֆիւնէսի մէկ ֆիլմը ներկայացուցած է: Նոր խմբագրապետը՝ Կուխտինով ցաւ յայտնած է որ չուրջ 40 ձեռնհաս լրագրողներ հեռացած են:

ԶԷՋԷՆԻՈՑ մէջ, ոճրափորձի մը զոհ գացած է Ադամ Դենիեւ որ Ռուսաստանի հաստատած վարչական կազմին թիւ երկուքն էր: Զէչէն ըմբոստներուն համար, պարզապէս դաւաճան մըն էր, նման իր պետին՝ Ա· Կադիրովի: Սպաննուեցաւ Ապրիլ 14–ին, Պուտինի ժամանման նախօրեակին:

ԹՐՔԱԿԱՆ ԲԱՆՏԵՐՈՒՆ մէջ, Ապրիլ 17–ին, հայադուլէ մեռնողներու թիւը 13–ի բարձրացած էր: Դեռ կան 300–էն 400 հոգի որոնք կը չարունակեն հացադուլը, որոնցմէ աւելի քան հարիւրը հիւանդանոց փոխադրուած է:

ԱՖՂԱՆԻՍՏԱՆԻ թալիպանները իրենց մէկ պետը կորսնցուցած են առջի օր: Ռապանի որ իսլամապաշտ վարչակարգին թիւ երկուքը կը նկատուէր զոհ գացած է լեարդի խլիրդի: 45 տարեկան էր:

ՀՌՈՄԻ հարաւը, Փորթա Լաթինայի եւ Փորթա Սան Սեպաստիանոյի միջեւ, քանի մեթրի վրայ փլած է Աւրելիանոսի պատը, կառուցուած Գ· դարուն, կայսեր կողմէ: Վերջին օրերու բուռն փոթորիկները պատճառ կը նկատուին այդ վերլուզումին որ պատահած է Զատիկին, առանց զոհ պատճառելու:

ՅԱՌԱՋԻ ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ԵՆԱՐՇԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ

ՄԱՐՍԷԼ· – Պր· Միհրան Պօյաճեան 200 Ֆր·:

Notre-Dame de Paris

Dimanche 22 avril 15 heures

DOUBLE COMMEMORATION DU 86ème ANNIVERSAIRE DU GENOCIDE ARMENIEN DE 1915

ET DU 1700ème ANNIVERSAIRE DU BAPTEME DE LA NATION ARMENIENNE

Divine liturgie célébrée par
Mgr. G. GHABROYAN
Evêque des Arméniens Catholiques de France
avec assistance au trône du
Cardinal JEAN-MARIE LUSTIGER
Archevêque de Paris

A L'U. C. F. A. F.
6, Cité du Wauxhall, 75010 PARIS
(M° République)
RAPHY
Peintures
G. BEDANIAN
Sculptures
EXPOSITION
du 19 au 26 avril
Vernissage le 20 avril à partir de 19h
Samedi et Dimanche: 11h - 19h30
Semaine : 15h - 19h.

Date à retenir

FETE CHAMPETRE

A. A. A. S.

DIMANCHE 17 JUIN

à la Maison de la Retraite
de MONTMORENCY

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Կիրակի, Յուլիս 1–ին

ՊԱՇՏԱՕՆԱԿԱՆ

"ԹԱՆԱՍՈՐ"

Շաւիլ – Վիլրօֆլէ

COMMEMORATION DU 86EME ANNIVERSAIRE DU GENOCIDE ARMENIEN DE 1915

Paris

LUNDI 23 AVRIL

20h à 23h30 : Veillée commémorative du génocide arménien de 1915.
Place de la Bastille (Paris).
Le regroupement des associations de jeunes Français d'origine arménienne organise, comme chaque année depuis quatre ans, la Veillée commémorative du génocide arménien de 1915.

MARDI 24 AVRIL

15h : Messe de requiem à la mémoire des 1 500 000 victimes arméniennes du premier génocide du 20ème siècle perpétré par la Turquie en 1915.
Eglise apostolique arménienne; 15, rue Jean-Goujon, Paris 8e

16h30 : Dépôt de gerbes à la tombe du Soldat Inconnu (Arc de de Triomphe) par les autorités, les représentants des communautés.
Place Charles de Gaulle (Etoile).

17h30 : Marche vers l'Ambassade de Turquie.
Départ Place Charles de Gaulle -Etoile, angle ave Kléber.

Lyon

LUNDI 23 AVRIL

18h : **Manifestation revendicative au Consulat de Turquie,** 87, rue de Sèze, Lyon 6e

MARDI 24 AVRIL

JOURNEE DU GENOCIDE ET DES CRIMES CONTRE L'HUMANITE

10h : **Office de requiem,**
Eglise apostolique arménienne St-Jacques,
40, rue d'Arménie, Lyon 3e

15h : **Rassemblement — Place Bellecour**
Allocutions des Maires de Lyon et de Villeurbanne;
Dépôt de gerbes au Veilleur de Pierre

16h : **Défilé jusqu'à la Bourse du Travail**
Place Guichard, Lyon 3e

17h30 : **Débat public à la Bourse du Travail**
avec 4 personnalités politiques françaises et 1 représentant de la communauté arménienne : «La responsabilité de l'état turc actuel; quelles retombées juridiques pour la France ?».

Côte d'Azur

MARDI 24 AVRIL

NICE

9h30 : **Marche du souvenir** jusqu'au Monument aux Morts. Rendez-vous sur la Promenade des Anglaise (face au Méridien).

10h45 : **Dépôt de gerbes** à la mémoire des victimes du Génocide de de 1915 et des combattants et résistants français d'origine arménienne morts pour la France en 1914-18 et en 1939-45.

11h30 : **Office de requiem** en l'église arménienne Ste Marie de Nice.

CANNES

15h30 : **Rassemblement, dépôt de gerbes** au Square d'Arménie, 20, Bd d'Alsace (derrière la gare SNCF).

DRAGUIGNAN

17h30 : **Commémoration** du Génocide arménien de 1915 à la stèle.

DANS LE CADRE DU 1700ème ANNIVERSAIRE DE L'ADOPTION OFFICIELLE DU CHRISTIANISME EN ARMENIE

PELERINAGE EN ARMENIE

DU LUNDI 7 AU LUNDI 14 MAI

organisé par
LA CATHEDRALE APOSTOLIQUE ARMENIENNE DE PARIS

Participation aux frais : **8.900 F**
Le tarif comprend :
— Le vol Paris — Erevan — Paris
— Hébergement à l'Hôtel Ani (****) en pension complète + Visites et déplacements en autocar privé avec guide francophone.
Date limite des résérvations : 25 avril
Pour toute information contacter :
☐ Secrétariat de la Cathédrale : **01 43 59 67 03**
☐ Père Avédis BALEKIAN : **01 46 62 01 29**
☐ Madame Margot KOKORIAN : **01 47 43 12 66.**
IMPORTANT: *Passeport valide au moins 6 mois avant la date de retour*

SÉJOUR EN ARMÉNIE DU 9 AU 16 JUILLET

organisé par ESPOIR POUR L'ARMENIE

- Visite touristique de l'Arménie, Erevan et ses environs.
- Participation à la messe en la cathédrale d'Etchmiadzine.
- Participation aux manifestations du 14 juillet à l'Ambassade de France.
- Gumri, Vanatzor, Spitak, Khor Virab, le lac Sevan, Géghart, Garni, etc.
- Rencontres avec les enfants parrainés par SEL et Espoir pour l'Arménie.
- Possibilité de prolonger son séjour et de le personnaliser.

Prix: En pension complète 6 700 F au départ des grandes villes de France
Pour tout rensignement :
Serge KURKDJIAN : ☎ 04.91.77.23.44.

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 PARIS
SIRET : 571 027 317 000 15 **Commission paritaire : No 55935**

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ԱՊՐԻԼ 19
JEUDI
19 AVRIL
2001

LE NUMERO : 6,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱԽԱՐԻՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 1·400 Ֆ· — Վեցամսեայ : 725 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·650 Ֆ· (Ամէնօդեայ առաքում)
1·500 Ֆ· (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ·
C.C.P. PARIS 15069-82 E

76ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20·149 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 76' ANNEE — N° 20.149

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՓԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԺՈՍՓԷՆ բաւական պահ է իր կառավարութեան վարած քաղաքականութենէն տրտնջաբարիէ ի վեր: Այս էր ընդհանուր տպաւորութիւնը, Ապրիլ 17–ի իրիկուն, երբ 43 վայրկեան տեւող ըմոյց մը ունեցաւ երեք լրագրողներու հետ հեռաձայնի Բ. կայանէն: Փորձեց համոզել որ ոչ յոյնած է, ոչ ջղային է, ոչ ալ ապառած, հակառակ անոր որ որոշ յոգնածութիւն մը ակներեւ էր: Իր զբաղեալ թեման, զոր քանիցս կրկնեց նոյնիսկ երբ նիւթը այլ էր, գործազրկութեան նուազումն էր (մէկ միլիոն նուազ գործազուրկ կայ), երկրին աճը լաւ է, կառավարութեան հաշուեկշիռը դրական է: Ինչ կը վերաբերի այն հարցերուն, որոնք նեղացուցիչ են եւ կը մնան անլոյծ, ինչպէս անապահովութիւնը (յանցագործութիւնը 5% յաւելում կրած է), գործազրկութիւնները (Տանոն, Մարքս Էնտ Սփինսէր), փողոցի ցոյցերը (դայեակ), երկաթուղիի գործադուլը եւլն., եւլն., ժոսփէն հիմնական զարման չունի: Իր ծրագիրն է՝ չարունակել նոյն քաղաքականութիւնը, քանի դոհ է անկէ: Զուգեր ըսել թէ թեկնածո՞ւ է նախագահական ընտրութեան, թերեւս, եթէ այդ փափաքը յայտնուի: Իր ելոյթէն դժգոհ է ալը, ինչ որ բնական է, բայց, նաեւ իր բազմատարը մեծամասնութեան մաս կազմող կանայքերն ու համայնավարները: Գոհ է միայն ընկերվարական կուսակցութիւնը: Հետաքրքրական էր նաեւ լրագրողներու ինքնութիւնը, եթէ թերթ լըքլէր եւ Ֆրանսուազ Լապրա ծանօթ քաղաքական լրագրողներ են, նոյնը չէ պարագան Օլիվիէ Մազերոլի (կանխին խմբագրութեան տնօրէնը): Նուաստ թէ ժոսփէն ընդդիմացած է գլուխ գլխի հնդիպումի մը Գլօտ Սերիզոնի հետ, որ բաւերը ծամծմող մը չէ: Մաքրինեան, պարզ է, հերքած է:

ԻՍՐԱՅԷԼԻ բանակը, որ Ապրիլ 16–ին Գազայի պաղեստինեան ինքնավար շրջանը մտած էր եւ տեղաւորուած, 24 ժամ եռք պարտաւորուեցաւ քաշուիլ տեղի տալով ամերիկեան ճնշումներուն: Նախապէս, զօր· Եահիր Նաէհ, իսրայէլեան զօրաժինին հրամանատարը, յայտարարած էր որ բանակը կրնայ ամիսներ մնալ, բայց, բարձրացած աղմուկը մեծ էր: Արաֆաթի համար՝ ոճիր էր, ԱՄՆ–ու Արտաքին Նախարարն ալ խրատեկան հակազդեցութիւնը անհամեմատ գտած էր, Մուպարաք ալ խիստ ազդարարութիւն մը ըրած էր Շարոնի:

ՊՈՒՏԻՆ, հեռատեսիլէն եաք, կ'ուզէ լռեցնել նաեւ ընդդիմադիր կամ անկախ դիւրը մամուլը: Այսպէս, հեռատեսիլի ին-թէք-վէ կայանի գրաւումէն եաք, փակել տուաւ Սեվոդնիա օրաթերթը եւ պաշտօնազրկուեցաւ Խտագի պարբերականին խմբագրական կազմը: Պաշտօնապէս, այս ամբողջը կը կատարուի նիւթական պատճառներով: Բայց, անմիջական գործադրութիւնները ցոյց կու տան որ յետին մտքեր կան, այլ խօսքով վերջնապէս թաղել ինչ որ Գուսինսկիի «վայրութիւն»ն էր, Մեհիա Մոսթը:

ՏԻՒՍԷԼՏՈՐՖի (Գերմանիա) թրքական հիւպատոսարանին առջեւ ռումբ մը պայթած է Ապրիլ 16–էն 17–ի գիշերը· դոհ չկայ: Արարքին տէր եղող ալ չկայ:

ԱՇՈՏ ԲԼԷԵԱՆԻ ՀԱՐՑՈՎ ՄԱՐԴԿԱՅԻՆ ԻՐԱՒՈՒՆՔՆԵՐՈՒ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԵԱՆ ՆԱՄԱԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀ ՔՈՉԱՐԵԱՆԻՆ

Մարդկային իրաւունքներու Հելսինքիի միջազգային կազմակերպութիւնը Ապրիլ 13 թուակիր նամակով մը նախագահ Ի. Քոչարեանի ուշադրութեան յանձնած է Ա. Բլէեանի պարագան: Ցիւելէ եաք անոր ու երկու պաշտօնակիցներուն ամբաստանութեան, բանտարկութեան, դատավարութեան պարագաները, դատապրտումները, նամակագիրը՝ գործադիր տնօրէն Ա. Ռոտէս կ'ըսէ թէ կը հաւատան որ հիմեր կան եզրակացնելու որ Ա. Բլէեանի եւ պաշտօնակիցներուն դատը միջազգային չափանիշներուն յարիր արդար պայմաններու տակ տեղի ունեցած չէ: Դատախազը չէ կրցած ամբաստանութիւնները հաստատող որեւէ ապացոյց ճարել եւ չարաչահած է իր իշխանութիւնը: Նշուած է որ Բլէեան դատավարութեան ընթացքին պահուած է «վանդակ»ի մը մէջ· բան մը որ վերապահուած է ամէնէն վտանգաւոր ամբաստանեալներու: Կազմակերպութիւնը տեղեկացած է նաեւ թէ Բլէեանի դէմ վկայութիւնները ձեռք ձգուած են ճնշումի տակ, սպառնալիքներով, նաեւ ֆիզիքական: Եզրափակիչ ելոյթը դատախազը արտասանած է դռնփակ նիստի մը, Ա. Բլէեանի եւ իր պաշտպան վճռաբանին նեղկայութեան:

Կազմակերպութիւնը լուրջ պատճառներ ունի հաւատալու թէ Ա. Բլէեան կրնայ քաղաքական բանտարկեալ նկատուիլ: Որպէս ընդդիմադիր՝ կառավարութեան վարած քաղաքականութեան անոր քննադատութիւնները, Ղարաբաղի մասին տարբեր մօտեցումը, ցեղասպանութեան Հայաստանի արտաքին քաղաքականութեան մէջ ունենալիք տեղին առընչութեամբ դիրքը, նաեւ Ռ. Քոչարեանի նախագահութեան թեկնածութեան առիթով յարուցած սահմանադրական խնդիրը հիմ կը ծառայեն քաղաքական բանտարկեալ նկատումին:

Նամակագիրը կոչ կ'ընէ Ռ. Քոչարեանին որ երաշխաւորէ քաղաքական ճնշումին բացառումը եւ Բլէեանի դատավիլը միմիայն օրինական դետնի վրայ:

*
**

Ինչպէս գրած էինք (Ապրիլ 14 / 15) Աչոտ Բլէեան Ապրիլ 11–ին վերաքննիչ Առեանին առջեւ յայտարարած էր որ պատրաստ է երկու տարուան ապօրինի կալանքը մատաղ ընելու եթէ վերաքննիչ դատարանը արդարադատութիւն իրականացնէ: Դատախազը իր վճիռը պիտի տայ Ապրիլ 23–ին միայն:

ՄԻՆԵՍՕԹԱ ԵԻՕ Կ'ՈԳԵԿՈՉԷ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

ԱՄՆ–ու Մինեսոթա նահանգի կառավարիչը՝ ճէսի Վէնթիւրա, Սէնթ–Փօլի քաղաքապետը եւ Մինիափոլիսի քաղաքապետը յայտարարած են Ապրիլ 16–ին, որ Ապրիլ 24–ը կը հռչակեն Հայերու ցեղասպանութեան ոգեկոչման օր:

ՎԵՐԱՊՐՈՂՆԵՐՈՒ ՀԱՏՈՒՑՈՒՄԸ ԹՈՒՐՔԵՐԷՆ ԿԸ ՊԱՀԱՆՋՈՒԻ

Գրած էինք (Ապրիլ 14/15) թէ ԱՄՆ–ու «Նիւ Եորք Լայֆ» ապահովագրական ընկերութիւնը ընդառաջելով հայ վերապրողներու դիմումներուն, ընդունած էր 10 միլիոն տոլար հատուցում վճարել· այդ հատուցումը հիմ ունէր Օսմանեան կայսրութեան քաղաքացի Հայերու 1915–էն առաջ նոյն ընկերութեան մօտ ունեցած կեանքի, կամ սոցյուածքի ապահովագրութիւնները: Հաղորդուած որոշումին մէջ Թուրքիոյ հետ ոչ մէկ առընչութիւն ըլլալով հանդերձ, Թուրք մամուլին տեղեկատուութեան համաձայն, քննութեան նիւթ է թէ ամերիկեան ընկերութեան որոշումը ի՛նչ ազդեցութիւն կ'ունենայ Թուրքիոյ վրայ:

Հանգստեան կոչուած ասոյ դեսպան Կ. Աքթան կը բացատրէ որ «Նիւ Եորք Լայֆ»ը կրնայ որպէս հատուցում որոշած 10 միլիոն տոլարը Թուրքիայէն պահանջել, այն պատճառաբանութեամբ որ «ցեղասպանութիւնը ժամանցումի ենթակայ չէ»: Աքթան հաւանական կը նկատէ որ ամերիկեան ընկերութիւնը այդ պահանջը Թուրքիոյ ներկայացնէ որպէս «Օսմանեան կայսրութեան յաջորդը»· իսկ Թուրքիոյ կողմէ մերժումի պարագային կրնայ խնդրոյ առարկայ ըլլալ միջազգային արդարութեան ատեանի մը դիմելու պարագան:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՁԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Ապրիլ 17 / 18)

ՍԵԻՍԱՆԻ ՄԱԿԱՐԴԱԿԸ ԲԱՐՁՐԱՑԱԾ Է

Անցեալ չաբթուան ընթացքին տեղացած անձրեւին չնորհիւ Սեւանի մակարդակը 3 սմ. բարձրացած է, հասնելով 1896·62 մեթրի որ, սակայն, անցեալ տարուան նոյն չրջանին համեմատութեամբ 3 սմ. պակաս է: Օդերեւութաբանական վարչութիւնը տեղեկացուցած է նաեւ թէ Ապրիլ 12–ին Արագածոտնի կարգ մը գիւղերուն մէջ տեղացած կարկուտը վնասած է ծաղկած ծիրանիներուն:

*
**

Ս. ԲԱԲԱՑԵԱՆԻ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ԿՈՄԻՏԷ

Ս. Բաբայեանի մարտական ընկերները Ապրիլ 13–ին յայտարարած են թէ ստեղծուած է «Ս. Բաբայեանի պաշտպանութեան մարտական ընկերների կոմիտէ»: ԼՂՀ բանակի կառոյցներու, հանրային կազմակերպութիւններու տասնեմեակ ներկայացուցիչներ որոնք ստորագրած են յայտարարութիւնը, յայտնած են թէ հրապարակաւ պիտի բողոքեն Հայաստանի նախագահութեան թեկնածութեան առիթով յարուցած սահմանադրական խնդիրը հիմ կը ծառայեն քաղաքական բանտարկեալ նկատումին:

Նամակագիրը կոչ կ'ընէ Ռ. Քոչարեանին որ երաշխաւորէ քաղաքական ճնշումին բացառումը եւ Բլէեանի դատավիլը միմիայն օրինական դետնի վրայ:

*
**

Ինչպէս գրած էինք (Ապրիլ 14 / 15) Աչոտ Բլէեան Ապրիլ 11–ին վերաքննիչ Առեանին առջեւ յայտարարած էր որ պատրաստ է երկու տարուան ապօրինի կալանքը մատաղ ընելու եթէ վերաքննիչ դատարանը արդարադատութիւն իրականացնէ: Դատախազը իր վճիռը պիտի տայ Ապրիլ 23–ին միայն:

ՀԱԿԱԶԴԵՑՈՒԹԻՒՆ Շ. ՓԵՐԷՍԻ ՈՒՐԱՑՈՒՄԻ ԱՐՏԱՅԱՅՏՈՒԹԵԱՆ

ՁԱՐՆԻԻ ՆԱՄԱԿԸ

Իսրայէլի Արտաքին գործերու նախարար Շ· Փերէս Անդարա կատարած միւօրեայ պաշտօնական այցի ժամանակ առիթ գտած էր Հայերու ցեղասպանութեան մասին ալ արտայայտուելու, կրկնելով Թրքական տեսակէտը, թէ «Ողբերգութիւն էր Հայերուն ապրածը, բայց ոչ ցեղասպանութիւն մը»: Ան նաեւ մերժած էր 1915–ին եւ Հրեաներու Ողջակիզումին միջեւ որեւէ նմանութիւն:

Անոր այդ արտայայտութիւնները հակազդելու մղած են Երուսաղէմի Հայ Դատի յանձնախումբը եւ Ողջակիզումի ծանօթ մասնագէտ, Ողջակիզումի Երուսաղէմի թանգարանին տնօրէն, դիտնական Իսրայէլ Զարնին: Յանձնախումբը կոչ մը ուղղելով Սաղիմահայութեան ուղած է որ բողոքի նամակներ ղրկուին Իսրայէլի Արտաքին գործերու նախարարութեան, անձամբ նախարար Փերէսի, նաեւ Ազգային Ժողովին, վարչապետին:

Իր կարգին Ի· Զարնի Ապրիլ 12–ին բաց նամակով մը դիմած է Շ· Փերէսի· խլացուցիչ քննադատելով անոր վերոնչեալ արտայայտութիւնները, չեչտած է թէ յարդելով հանդերձ նախարարին Իսրայէլի ի նպաստ վաստակը, տարակարծիք է Հայերու ցեղասպանութեան մասին յայտնած կարծիքին: Գիտնականը ղրած է նաեւ թէ 1982–ին Թել–Աւիվ իր կազմակերպած միջազգային առաջին գիտաժողովին, նուիրուած Ողջակիզումի եւ Ցեղասպանութեան, Շ· Փերէս հեռաձայնով դիմած էր իրեն որպէսզի ծրագրին մէջ չընդգրկուի Հայերու պարագան, բայց, ինք տեղի չէր տուած: Զարնի կը յիշեցնէ որ 2000–ին, Ողջակիզումի նուիրուած ժողովի մը Ֆիլատելֆիա, Ողջակիզումի հետազօտողներու մեծ թիւ մը, ներառեալ Հրեաներ հրապարակային յայտարարութիւն մը ստորագրած են հաստատելով Հայոց ցեղասպանութեան իրողութիւնը:

Ի· Զարնի կը գրէ նաեւ·– «Ձեր արտայայտութիւններով անցած էք այն սահմանը զոր ոչ մէկ Հրեայ պէտք է անցնի»: Նամակագիրը կ'ըսէ թէ որպէս Իսրայէլի Արտաքին գործերու նախարար, Շ· Փերէս պարտաւորուած կրնայ ըլլալ Թուրքիոյ հետ յարաբերութիւններու մարզին մէջ նման ընթացք ունենալու, սակայն ինք «ամօք կը զգայ այդ ուրացումին համար»:

ՀԱՑԵՐՈՒ ԵՒ ԱՍՈՐԻՆԵՐՈՒ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ԲԱՆԱՁԵՒ ՊԱԻԱՐԻՈՅ ՆԱՀԱՆԳԱՅԻՆ ԺՈՂՈՎԻՆ

Հայերու հետ Ասորիներու ալ 1915–ին ցեղասպանութեան ենթարկուած ըլլալուն մասին ճանաչումի եւ դատապարտումի դիմում մը կատարուած է Պաւարիոյ Նահանգային Ժողովին: Դիմումնագիրը պատրաստուած է Գերմանիոյ բնակիչներու չարժումին Պաւարիոյ խումբին կողմէ· Հոն կ'ըսուի թէ 1915–ին Թուրք Ներքին գործերու նախարարը Թալաաթ Հայկական գինեալ ապստամբութիւն մը պատրուակելով Արեւելեան Անատոլուի հայ եւ ասորի քրիստոնեաները կանոնաւոր կերպով բնաջնջելու ծրագիր պատրաստած է: Ասոր հետեւանքը այն եղած է որ մօտ մէկ միլիոն մարդ կոտորուած է, կարճ ժամանակի մէջ: Մտաւորականներ, ատենաններու անձնաւորութիւններ գնտաններու մէջ չարչարանքներու տակ

(Շար·ը Դ. էջ)

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՅ ՄԱՄՈՒԼ

ՈՒԾԱՑՈՒՄ... ՍԵՓԱԿԱՆ ՏԱՆԸ

Գրողի մտորումներ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Օտարին նմանուելու ցանկութիւնը շատերի մօտ այնքան է ամրացել, որ ամբողջ քաղաքը լցուել է անհասկանալի անունները՝ ով ու մակագրութիւններով: Չեմ հասկանում՝ ինչով է պակաս մեր «Դըրախտը» կամ «Դրախտիկը», որ ամէնուր «Պարադիզ» են գրում: Եթէ Մաշտոցի պողոտայով բարձրանաք վեր, ձեզ կը թուայ, թէ ուրիշ քաղաքում էք հայտնուել: Ամէնուր օտար մակագրութիւններ են, ընդ որում հայերէնն եթէ կայ էլ, ապա անզլերէնից յետոյ: Մի խանութի ցուցափեղկը ըզգուած է անգլերէնով (Շրջանայինի եւ Ա. բովեանի անկիւն), միայն մի հայատառ բառ կայ՝ «Դիանտուս»: Հասկանալի չեն նաեւ «Սիլ – Գրուպ», «Զերմուկ – Գրուպ», «Սիլ – Պլազ» եւ այլ բառերը: Իսկ Ծաղկաձորի առողջարանները մէկն անուանուել է «Վիարդօ», եւ դեռ ամէն օր էլ զովազդւում է հեռուստատեսութեամբ: Վիարդօն Տուրգենեւի սիրուհու ազգանունն էր, թէ ինչու է եկել – նստել մեր առողջարանի վրայ, հասկանալի չէ: Կամ «Դիանտուսը», ի՞նչ են վաճառում այդ խանութում, ինչո՞ւ է այդ օտար բառը հայերէն տառերով գրուած: Շատ են օրինակները, չարժէ բոլորը մէջբերել, բայց մարդ ամաչում է, երբ անցնում է փողոցով: «Դիանտո՛ւս, լաւ է հնչում», ասաց մէկը խանութի մօտ, կանգնածներից: Այդ դէպքում «Ամրաբոնդօ» հնուրած բառն աւելի լաւ է հնչում:

Հիմա էլ ժողովրդի զլխին չարիք գործած Արմէնթելն է մեզ անգլերէն պարտադրում: Ուզում ես մի տեղ զանգահարել, հաւաքում ես համարը եւ լսում երկար ու բարակ նախադասութիւն... անգլերէնով: Կարելի է կարծել, թէ առնուազն Երեւանի կէսն անգլերէն է խօսում: Հետաքրքիր է՝ իրենք Ամէնքում նման բան կարո՞ղ էին անել:

Այնպիսի մի հեղինակաւոր հեռուստաընկերութիւն, ինչպիսին «Արմէնիան» է, իր ծրագրերից մէկին անուանել է «Հոթ լայն» եռնապատին այդպէս էլ անգլերէնով մեծ – մեծ տառերով գրուած է «Hot Line»: Ցետոյ միայն փոքր տառերով ուած է. «Տաք գիծ»: Քաղքենիութիւն է, ուրիշ ոչինչ:

Յորհրդային շրջանում մի տերմին էր տարածուած՝ «Քոմսոմոլիթիմ»: Ով մի փոքր տուրք էր տալիս արեւմտեան մշակոյթին, նրան յայտարարում էին քոմսոմոլիթ եւ ասում էին, թէ խոնարհւում է Արեւմուտքի առաջ: Այսպիսի արտայայտութիւններն այն ժամանակ մեզ դուր չէին գալիս: Մենք լմընտանում էինք դրա դէմ: Ճիշդն ասած, այն ժամանակ սիրում էին չափազանցնել եւ, այսպէս ասած, համը հանում էին: Հիմա դրա փոխարէն թմբկահարում են կլոպալիզացիայի պանացեա է ամէն հարցում: Հեռուստատեսութեամբ, ռատիոյով անընդհատ խօսում են արուեստի, մշակոյթի համաշխարհայնացման մասին, իսկ դա ոչ այլ ինչ է, քան ուծացման կոչ: Մի հարցնող լինի, համաշխարհայնացումից յետոյ մեր կոմիտասը կը կատարե՞ն Նիւ – Եորքում, կամ էլ, ասենք, Սիտնէյում: Մենք կ'ընդունենք ամէն ինչ՝ լաւ - վատ, բայց մերը չենք տայ, աւելի ճիշդ՝ չեն վերցնի: Հիմա արդէն այն չափած քոմսոմոլիթիմը, խոնարհումը հնչում է որպէս քաղցր երգ, քանի որ քոմսոմոլիթիմը մի նպատակ ունէր՝ հեռու պահել մեզ Արեւմուտքից, պահպանել մեր ինքնութիւնը, իսկ կլոպալիզմ – համաշխարհայնացումը կոչ է անում ճուլուելու, ուծանալու: Եւ չեմ կարող ասել՝ անտեսութեան մէջ այդ համաշխարհայնացումը մեզ համար ըմ՞ն կը լինի, թէ՞ վատ, բայց մշակոյթի հարցում դա կործանում է: Եթէ ուրիշները չատ են ուզում, թող ճուլուեն, բայց ես ուզում եմ, որ հայը այդ անխուսափելիութեան մէջ վերջինը լինի: Եթէ համաշխարհայնանալ է պէտք անպայման, ապա համաշխարհայնանանք Արամ Խաչատրեանի նըմանի միայն:

Ամենէս չատացուի, թէ ժողովրդական երգերն ամենաեւին չեն կատարւում: Փառք Աստծոյ, երգում են, եւ ունենք հիանալի կատարողներ՝ Շուշան Պետրոսեան, Նունէ Եսայեան եւ էլի ուրիշներ: Բայց դա մի չնչին տոկոսն է կազմում, մինչդեռ ժողովրդականը պէտք է իշխի բոլոր համերգներում, ինչպէս նաեւ պէտք է իշխի գաւականը:

Ասեցինք նպատակամղուածութեան, նպատակաուղղուածութեան մասին, որ ոչ այլ ինչ է, քան քաղաքականութիւն: Անհատ մարդկանցից չես վարող պահանջել, որ նրանք քաղաքականութիւն վարեն: Նրանք են ու իրենց երգը: Ամէնեան բարձիթողութեան պայմաններում այլ բան չի էլ կարելի ապասել: Ենթադրւում է, որ քաղաքականութիւնը պէտք է վարի Մշակոյթի նախարարութիւնը: Բանն այն է, որ նախարարութիւնն այդ քաղաքականութիւնը չի վարում նոյնիսկ իրեն ենթակայ համոյթների նկատմամբ, չի վարում նաեւ իր կազմակերպած համերգների ժամանակ, այլապէս այդ համերգներում կը հնչէին նաեւ մեր դասական երգերը:

Ցիշում եմ, որ նախորդ նախարարներից մէկը յայտարարել էր վահէեաններ մրցոյթ եւ արդարանում էր նրանով, որ այդ արուեստը մեռնում է, կորչում: Ախր, վահէեաններ մրցոյթ կարող են կազմակերպել եւ՛ Մարոքում, եւ՛ Պահրէյնում: Դա ասիական, ափրիկեան երեւոյթ է: Ներողութիւն կայ նաեւ Եւրոպայում: Հիմա ի՞նչ, այդ բոլորի դարդը մե՞զ են տուել: Ե՞րբ է յայտարարուել Կոմիտաս կատարողների մրցանակաբաշխութիւն երեւնական, քառասնական թուականներին: Ամէն երգիչ, երգչուհի, իր երգացանկում պէտք է ունենայ Կոմիտաս, ժողովրդական երգ: Ո՞վ պիտի հետեւի, որ այդպէս լինի: Հիմա ի՞նչ է անում մեր նախարարութիւնը: Նրա թողտուութեամբ են գրեթէ բոլոր պարային համոյթները ակրոպիկան մատուցում որպէս ժողովրդական պար:

Քաղաքականութիւն նմանակում է ոչ միայն նպատակաուղղուածութիւն, այլեւ, որքան էլ տարօրինակ թուայ, միատումնասութիւն: Երկու հաւասար որակի դէպքում իրաիսնչ է այն, ինչը մենք ուզում ենք, որ զարգանայ, տուեալ դէպքում՝ ժողովրդականը, այն, որն ազգի ոգի է պարունակում: Այնինչ, հիմա, երբ պետականի կողքին ծլել են բազմաթիւ համոյթներ եւ խմբեր, նախարարութիւնը պէտք է քաղաքականի նաեւ նրանց գործունէութիւնը՝ նրա վրայ տարածելով իր քաղաքականութիւնը:

Երգի վրայ հսկելու համար նախարարութիւնն ունի մի այնպիսի հզօր գործօն, ինչպիսին է երգի պետական թատրոնը: Ցիշում եմ մի վաթսուն տարի առաջ Շարա Տալեանը երազում էր մի այդպիսի թատրոն բացելու մասին: Չյաջողուեց: Ցամենայն դէպս, մի այնպիսի ուժեղ մինուոր, ինչպիսին Անդրանիկ Շահինեանն էր, չատ էր ուզում Տալեանին օգնել, սակայն չկարողացաւ: Հիմա կայ այդ թատրոնը, որի մասին որեւէ վատ բան չասելով, ասենք, որ այնտեղ էլ չկայ ժողովրդական ուղղուածութիւն: Պարի պետական համոյթը, որ չի ենթարկուել այս նոր վայրիվերումներին, հիմնականում, չնորհիւ Սուրէն Զանչուրեանի, պահպանում է Յանամիրեանի ժամանակուայ աւանդոյթները: Բայց պարի պետական համոյթից բացի բազմաթիւ նոր համոյթներ կան ,որոնք ազգայինից, աւելի ճիշդ՝ պարից հեռու լինելով, ամէնուր սրփռում են այն վարակը, որը կործանիչ դեր է կատարում: Ինչի՞ համար է նախարարութիւնը, եթէ նա չպիտի տանի մեր դանձերը փրկելու յատուկ քաղաքականութիւն:

Վրաստանի պատմութեան մէջ յատուկ նշանակութիւն ունի Թամար Մեծ թագուհիի գահակալութեան ժամանակաշրջանը, երբ երկիրը իր փառքի, զօրութեան ու բարգաւաճման գագաթնակէտին հասաւ: Այս ժամանակաշրջանը նաեւ վրացահայ գաղութի պատմութեան փառքի գագաթնակէտն է, երբ Զաքարեան իշխանական տունը Վրաստանի աւատական ամէնէն հզօր ուժը դարձաւ, Զաքարէ եւ Իվանէ եղբայրները Հայոց եւ Վրաց ամիրսպասալարի տիտղոսով հայ եւ վրացական զօրքերու հրամանատարներ եւ արքունիքին ամէնէն հեղինակաւոր դէմքերը դարձան, իրենց հայկական եւ վրացական զօրքերով Թրքական ցեղախումբերէն ազատագրեցին ամբողջ հիւսիս – արեւելեան Հայաստանը, վերականգնեցին հայկական պետականութիւնը եւ Զաքարեաններու իշխանութիւնը հաստատեցին՝ իրրեւ մայրաքաղաք ունենալով ազատագրուած Անին: Վրաստանի հովանաւորութեան եւ Զաքարեաններու իշխանութեան ներքեւ՝ հայկական ազատագրուած եւ վրացական հողերու վրայ հայ աւատական նոր տուներ, ինչպէս նաեւ վանքեր ու վանական միաբանութիւններ կազմուեցան եւ մշակոյթը զարգացաւ:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԴԱՂԱՒԹՆԵՐ

ՎՐԱՍՏԱՆԻ
ԹԱՄԱՐ ՄԵԾ ԹԱԳՈՒՀԻՒ ԳԱՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՆ ԺԱՄԱՆԱԿԱՇՐՋԱՆԻՆ

ՀԱՅ ԱԶՆՈՒԱԿԱՆՆԵՐԸ ՏԻՐԱԿԱՆ ՊԻԾ՝ ԱՐՔՈՒՆԻՔԷՆ ՆԵՐՍ

ԶԱՔԱՐԵԱՆՆԵՐ՝
ՎՐԱՍՏԱՆԻ ԱՄԷՆԷՆ ՀԵՂԻՆԱԿԱՒՈՐ ԻՇԽԱՆՆԵՐԸ

ԹԱՄԱՐ՝ ՎՐԱՍՏԱՆԻ
ԹԱԳՈՒՀԻ

Վրաց Գէորգի Գ. Թագաւորը արու զաւակ չունէր. այնպէս որ, տակաւին իր կենդանութեան իրեն յաջորդ նչանակեց դուստրը՝ Թամար:

Թամար ծնած էր 1160-ական տարիներու կէսերուն. տակաւին պատանի, ան 1178-ին հօր յաջորդ նչանակուած ըլլալով՝ անոր հետ սկսաւ զերակատարութիւն ունենալ արքունիքի գործերուն մէջ, հօր իրաւական գահակիցը դարձաւ եւ Թիֆլիսի պալատական ճոխ կեանքի մթնոլորտին մէջ պատրաստուեցաւ իրրեւ ապագայ թագուհի:

Գէորգի Գ. մահացաւ 1184-ին, որմէ ետք Թամար մեծ չուքով թագուհի օծուեցաւ եւ բարձրացաւ Վրաց Բագրատունիներու գահին:

Հին ժամանակներէն ի վեր Վրաստան մեծ ու փոքր բազմաթիւ իշխանութիւններու բաժնուած էր. աւատատէրը իւրաքանչիւր իշխան, իր տոհմական կալուածին ու ղեկավին մէջ կեդրոնացած՝ զինուորական ու քաղաքական առանձին ուժ կը ներկայացնէր: Ամէնէն հին եւ մեծ աղնուական տուներէն էին Ամիլախվարիները, որոնք մինչ այ չատ տիրական դիրքի տէր եղած են երկրի պատմութեան մէջ, Տատեչքելիանները, Սվանեթիոյ ղեկավարներն էին, իսկ Բագրատիոն (Վրաց Բագրատունի) տոհմէն առանձին ընտանիքներ իմերեթիոյ աւատական ուժերն էին (յիշենք, որ այ ընտանիքներու սերունդներ, նոյն ազգանունով, ներկայիս այ կան Վրաստանի մէջ): Վրաց աւատատէրը իշխաններու շքին, հայ աւատատէրեր եւս Վրաց պետականութեան շրջանին կը գասուէին. անոնցմէ ամէնէն աւելի ազդեցիկ կին Զաքարեանները, Արծրունիները, Մամիկոնեաններն ու Օրբէլեանները:

Հազիւ գահ բարձրացած՝ Թամար կարգուհին սկսաւ դիմադրել աւատապետներու կեդրոնախոյս ձգտումները, որոնք Գէորգի Գ.ի մահէն ետք սկսան չանքեր թափել՝ սահմանափակելու համար թագաւորական իշխանութիւնը:

Արքունիքին մէջ երիտասարդ թագուհին իրարու հակադիր իշխաններով շրջապատուած էր, որոնք կաշկանդած էին ազատ գործելու իր հնարաւորութիւնը եւ յատկապէս սկզբնական շրջանին մեծ ճնշումներու տակ պահած: Թագուհին թէեւ յաջողեցաւ պահպանել օրէնսդրական եւ գործադիր իրաւունքները, սակայն պետական գործերը առանձին լուծելու հնարաւորութիւնը զրկուեցաւ:

Քաղաքական այս իրավիճակին մէջ թագուհիին գլխաւոր նեցուկը իշխան Սարգիս Զաքարեանն էր, որ միշտ ալ հաւատարիմ գտնուած էր Վրաց արքունիքի եւ այդ պատճառով ալ թագուհիին կատարեալ վստահութիւնը կը վայելէր: Արդարեւ, ան 1177-ին, Գէորգի Գ. թագաւորին դէմ ազնուականներու բարկացուցած ապստամբութեան ժամանակ պրաւիզ կանգնած էր Թագաւորին եւ փրկած՝ գահը:

ՍԱՐԳԻՍ ԶԱՔԱՐԵԱՆ՝
ՎՐԱՍՏԱՆԻ
ԱՄԻՐՍՊԱՍԱԼԱՐ

Վրաստանի եւ հայ ժողովուրդի քաղաքական, զինուորական ու մշակութային կեանքին մէջ այս ժամանակ բախտորոշ դեր ստանձնեցին Զաքարեան տան ներկայացուցիչները՝ իշխան Սարգիս եւ անոր զաւակները՝ Զաքարէ եւ Իվանէ:

Թամար Թագուհիի գահակալութեան սկզբնական շրջանին Վրաց բանակի ամիրսպասալարութեան պաշտօնը կը պահկանէր ղփչաղ Խուսպասարի, որ այդ դիրքին բարձրացած էր Գէորգի Գ. Թագաւորի գահակալութեան վերջին տարիներուն: Օրբէլեաններու ժամանակ հաստատուած դրութեամբ, ամիրսպասալարութեան պաշտօնը վարողին կը պատկանէր հայկական Լոռի գաւառը՝ պատուասանդութեան հիմամբ, Խուսպասար ամիրսպասալարութեան պաշտօնին հետ միասին ստացած էր նաեւ Լոռին: Սակայն մինչեւ վերջին ալ Խուսպասար չյաջողեցաւ իր իշխանութիւնը հաստատել Լոռիի մէջ: Այս պայմաններուն տակ դանճարանապետ Խուրշուդ ինք կ'ուզէր գրաւել ամիրսպասալարութեան պաշտօնը եւ անոր հետ միասին՝ նաեւ Լոռին:

Ամիրսպասալարութեան պաշտօնին չուրջ ստեղծուած այս խառնակ վիճակին վերջ տալով՝ Թամար Թագուհի 1185-ին Սարգիս Զաքարեանը վրաց Թագաւորութեան զինուած ուժերու գլխաւոր հրամանատար նչանակեց՝ Հայոց եւ վրաց ամիրսպասալար տիտղոսով, միաժամանակ անոր տալով այդ պաշտօնը վարողին յատկացուող Լոռին՝ իրրեւ տոհմական ժառանգական սեփականութիւն: Թագուհին հին միաժամանակ Զաքարեաններու՝ դիդերուլներու չարքին դասեց:

Զաքարեաններ այսպէսով տիրութիւն հաստատեցին Լոռիի վրայ եւ մեծ հեղինակութիւն ձեռք ձգեցին իրրեւ մեծ ա-

ՍԱՂԱԹԵԼ ՑԱՐՈՒԹԻՒՆԵԱՆ

ատապետներ եւ բանակի հրամանատարներ: Սարգիս Զաքարեան այս ժամանակ ալ Մխարգրճել ազգանունը ստացաւ, որ վրացերէն թարգմանութեամբ «երկարաուս» կամ լայնաթիկունք կը նշանակէ, եւ որ այնուհետեւ Զաքարեաններուն ժառանգականը դարձաւ Վրացիներուն մօտ:

Սարգիս իշխանի կողքին մեծ հեղինակութեան տիրացան նաեւ զաւակները՝ Զաքարէ եւ Իվանէ, որոնք 1186-ի արձանագրութիւններուն մէջ արդէն յիշուած են իբրեւ իշխանաց իշխաններ, իսկ 1187-ի Անիի մէկ արձանագրութեան մէջ յիշուած են իբրեւ «թագաւորք Հայոց»:

Սարգիս Զաքարեան իշխան, որ յաջողած էր իր տոհմը Վրաց մեծ ազնուականութեան չարքին բարձրացնել, մահացաւ 1187-ին եւ Սանահինի վանքին Մայր սաճարի բակին մէջ թաղուեցաւ:

ԱՍՊԵՏ ՄԱՆՃԻԿԵԱՆ

(Յետագային յաջորդով)

ԱՌԱՋԻՆ ԱՆԳԱՄ ԿՐՆԱՄ ԸՍԵԼ «ՄԵՐ ՏՈՒՆԸ»

Եօթը – ուղիղ հոգի էին անոնք, Հայաստանի որբանոցներէն՝ Կամոյի, Մեղրիի ձրջանի Լիճքէն. ոմանք՝ սովետական օրերուն Հայաստան բերուած էին Բաշկիրիայէն, Վրաստանէն: Մէկը ծնունդով գնչու է, բայց բոլորն ալ որբ եղած են, եւ մինչեւ 17 տարեկանը ապրած են պետութեան պաշտպանութեան ներքոյ: Սովետի օրերուն, ինչպէս կ'ըսեն, այս տղաքն ու աղջիկները որոշ պաշտպանութիւն ունէին նոյնիսկ որբանոցի իրենց ձրջանը ապարտելէ յետոյ. կա՛մ բանակ կ'երթային, կամ գործարան մը աշխատանքի կը տրուէին, տուն կը տային, եւ այլն, եւ այլն: Հիմա, «չուկայական» յարաբերութեանց այս տարիներուն մեր որբերը ձգուած են իրենց ճակատագիրին եւ ինչ ըսես չեն ըներ կամ չեն ըլլար՝ կտոր մը հաց ապահովելու համար:

Վերջերս սակայն, այս որբերը հաւաքուեցան եւ պետութեան մօտ արձանագրուեցան եւ կազմեցին «Այգաբաց» անուն միութիւն մը, որուն նպատակն է համախմբել որբերը, ընկերային դիրք ստեղծել, բնակարան եւ գործ ապահովել, իրաւական դաշտի մէջ որբերու անհրաժեշտ կարիքները հասնիլ: Դժբախտաբար այս տղաքը եւ իրենց կարիքները սփիւռքի մէջ ծանօթ չէին, Հայաստանի մէջ ալ, դիտէք, բարերարութիւնը յատկապէս անծանօթին հանդէպ չատ ալ ընդունուած չէ:

Բարեբախտաբար, անոնց երկարող ձեռքեր եղան երկու կազմակերպութիւններ՝ «Երկիր եւ Մշակոյթ»ը եւ Կիլիկեան Թեմի Առաջնորդարանի «Մեծն Ներսէս» բարեգործական կազմակերպութիւնը որոնք այժմ կ'օգնեն «Այգեբաց»ի անդամներուն, եւ ուրախ ենք, որ վերջին չորս-հինգ տարիներուն, խումբ մը որբեր ունեցան իրենց համար անկարելի թուացող երազ մը՝ սեփական տուն եւ ապրուստի միջոց:

Ծրագիրը հետեւեալն էր. Սփիւռքի մէջ գտնել ազգայիններ՝ որոնք 3000 տոլար կամ աւելի քիչ գումարով մասնակցին որբերուն ծրագրին – այդ գումարով լուրաքանչիւր որբի յատկացնել բնակարան մը, հոդամաս, կով մը, մի քանի ոչխար, հաւ, կամ մեղուափեթակ, եւ 100 – 200 տոլար՝ ապրելու համար: Եթէ յառաջիկայ հինգ տարիներու ընթացքին ենթական ցոյց տայ թէ հողին կապուած է, տունը եւ մնացեալները իրեն սեփականութիւն կը դառնան: Այլապէս ինչքը իրմէ կ'առնուի: Ուրեմն՝ միակ պայմանը տէր ըլլալ իր ստացածին, ապրիլ, ընտանիք կազմել եւ Հայաստանի հողին վրայ ապագայ կերտել:

Առաջին խումբի «սեփականատէրերը» արդէն ընտրուեցան եւ իրենց կեանքը կսկսէ:

Մարտ 17-ին Երեւանի Ս. Աստուածածին եկեղեցւոյ մէջ խումբ մը հիւրերու ներկայութեան այդ երիտասարդներէն Շուրա Գէորգեանը եւ Կարինէ Խաչատուրեանը պսակուեցան: Շուրան Մեղրիի եւ Գաւառի որբանոցներուն մէջ մեծցած էր, Կարինէն Գաւառ: Աստեն մը միասին էին եղած, յետոյ Շուրան ղրկուեր էր Մեղրի: Երբ Գաւառ վերադարձաւ դարձեալ հանդիպեցան, եւ միասին մեծցան: Շուրան ուսանող է, Կարինէն կը մասնագիտանայ տնտեսական իրաւաբանութեան մէջ: Կիրակի, Մարտ 18-ին խումբ մը բարեկամներով գացին էջմիածնայ Մըրգաշատ գիւղը եւ ստացան իրենց նոր տունը: Գիւղացիները, ինչպէս կ'ըսեն, աղ ու հացով դիմաւորեցին, երգ եղաւ ու պար: Մեսրոպ արքեպիսկ. Աչճեանը օրհնեց նորապսակները եւ անոնց տունը: Ցուսով ենք՝ որ Շուրայի եւ Կարինէի օրինակը վարակիչ կը դառնայ:

Վլատիմիր Մաչկովիչը Գաւառի եւ Մեղրիի Լիճք գիւղի Մանկատուներէն է: Ուշադրաւ կրթութիւն ունի, գինուորական ծառայութիւն ըրած է, բայց անտուն էր. յաճախ պատերու տակ կը պառկէր: Հիմա էջմիածնի Դողս գիւղին մէջ ստացաւ տուն մը՝ ուր պիտի ապրի եւ աշխատի Իզոր Կամեչկոյի եւ անոր ապագայ կեանքի ընկերուհի Լուսինէ Սողոմոնեանի հետ միասին:

Վասիլի Պլեխանովը որբացած էր հինգ տարեկանին: Հիմա 24 տարեկան է, եւ մեծցած է Գաւառի եւ Մեղրիի մէջ: Գնչու է, ծնած է Վրաստան: Ծառայած է Հայկական բանակին, եւ քիչ մը հոդագործութեամբ զբաղած է: Շուտով պիտի ամուսնանայ Արեւիկ Պէքէրնիկովայի հետ եւ պիտի ունենայ ընկեր մըն ալ նոյն հոդամասին վրայ: Մհեր Մուրադեանն է որ Երեւանէն եկած է Վանաձոր: 23 տարեկան է եւ խանդավառ երիտասարդ մըն է:

Վահան Ֆռնազեանը մանուկ տարիքին կորսնցուցած է հայրն ու մայրը եւ մեծցած է Կամոյի եւ Մեղրիի որբանոցներուն մէջ: Արհեստով ատաղձագործ է, եւ պահ մը աշխատած է Կապանի մէջ, ուր սակայն իր աշխատանոցը քանդուած է Ադրբեջանի կողմէ կատարուած ռմբակոծումներուն ընթացքին: Հիմա էջմիածնի ձրջանին մէջ ունեցաւ իր տունը եւ երբոր ամուսնանայ Քրիստինէ Պետրոսեանի հետ, պիտի ունենայ իր նոր կեանքը:

Գոզալ Ֆայզուլինա Գաւառի մէջ մեծցած է, թէեւ ծնած է Բաշկիրիոյ Ուֆա քաղաքը: Մեծ երազանք ունէր, ապրիլ եւ աշխատիլ իր սեփական տան մէջ: Ան տուն ունեցաւ Ամբերդի մէջ եւ համեստ հոդամաս մը՝ 400 քառակուսի մեթր:

Որբը տուն շինեց կը գրէր երբեմն Ֆիլիբ Զաքարեանը: Հիմա Հայաստանի մէջ է որ որբերն ալ կը կառուցեն իրենց բնակարանները, իրենց ապագան: Մթութեան մէջ փոքրիկ լոյս մը:

Տ.

ԳՈՂՈՒԹՔ ԳՈՂՈՒԹ

ՊՈԼՍՈՅ Գուշ պարուի Մայր Եկեղեցւոյ մէջ, Մարտ 31-ին, տպաւորիչ արարողութիւն մը տեղի ունեցած է նուիրուած 1700-ամեակին, այս անգամ միջ – եկեղեցական մակարդակի վրայ: Արարողութեան ներկայ եղած են Կաթողիկէ Հայոց վիճակաւոր Ծովհ. Աբք. Զոլաքեան եւ Մխիթարեան Հայրերը, Ծունաց պատրիարք Բարթողիմէոս, Վատիկանի, Լատին, Ասորի եւ այլ եկեղեցիներու եւ դիւանագիտական մարմիններու ներկայացուցիչներ: Ժամը 17-ին, Հրաշափառի երգեցողութեամբ, եկեղեցի մուտք գործած է եկեղեցականներու թափօրը առաջնորդութեամբ Մեսրոպ եւ Բարթուղիմէոս պատրիարքներու: Արարողութեան աւարտին Թրքերէն արտայայտուած է Մեսրոպ պատրիարք, անդրադառնալով 1700-ամեակին, որ կը տօնուի ամբողջ հայաշխարհին մէջ, ապա, անդրադարձած է նիւթին անգլերէնով: Իրեն յաջորդած է Բարթուղիմէոս պատրիարքը, նոյնպէս նախ Թրքերէն, ապա անգլերէն: Մեսրոպ պատրիարք հայերէն կարդացած է 1700-ամեակին առթիւ պատրաստուած յատուկ ազօթք մը: Պահպանիչով եւ Տէրունական աղօթքով վերջ գտած է հանդիսութիւնը:

*
**

ՄՈՆՐԷԱԼԻ Հ. Բ. Ը. Միութեան Ալեք Մանուկեան սրահին մէջ, Մարտ 18-ին, դինեճոն մը տեղի ունեցած է ի պատիւ տոքթոր Ռիթա Սուլահեան Գուշմաճեանի անոր հրատարակած հատորին առթիւ՝ «Archeology of Madness. Komitas. Portrait of an Armenian Icon» նուիրուած Կոմիտասի կեանքին ու հոգեկան ցնցումներուն: Երաժշտական կտորներու ունկնդրութենէն ետք, հանդիսավարը բեմ հրաւիրած է գրքին հրատարակիչ ընկերութեան «Կոմիտաս Հիմնարկ»ի» պատասխանատու՝ Արա Սարաֆեանը, որ իր դոհունակութիւնը յայտնած է այս առթիւ եւ հրաւիրած հեղինակը որ ինք խօսի իր գործին մասին, տրուած ըլլալով անոր մասնագիտական բնոյթը: Հոգեբոյժ Ռիթա Գուշմաճեան ժամ մը ներկաներուն փոխանցած է, դահլիճներու ընկերակցութեամբ, Կոմիտասի վերջին 13 տարիներու կեանքին դրուագները: Իր եզրակացութիւնը այն եղած է որ Կոմիտասի հիւանդութիւնը «Post traumatic stress disorder» կոչուածն է, որ վերջերս աւելի հիմնաւորուած եւ ընդունելի դարձած է որպէս առանձնայատուկ հիւանդութիւն մը:

PUBLICATIONS REÇUES

GABRIELLE
B D

KARA (Karakasyan)

Pour son premier album, KARA nous convie à entrer dans une fin de 19ème siècle rétro-fictive, façon Jules Verne. Un monde en proie à une série d'atroces meurtres commis par une jeune fille angélique aux pupilles bleues. Mais bientôt, ses méfaits attirent l'attention d'une autre enfant possédant le même regard étrange.

Celles-ci se connaissent en fait depuis la nuit des temps. La tueuse sanguinaire n'est autre que l'Archange Gabrielle. L'autre enfants est l'Archange Raphaëlle, en mission sur Terre depuis des lustres. Gabrielle lui apprend alors une terrible nouvelle : le Paradis n'existe plus, anéanti par un cataclysme inconnu.

Réfugiée malgré elle parmi les mortels avec lesquels elle refuse de vivre, Gabrielle a préféré pactiser avec un démon de l'Enfer. En échange de ses actes de barbarie commis par une arme annihilant les âmes de ses victimes, elle aura sa place en Enfer, quitte à combattre Raphaëlle !

Réflexion, combats fracticides et contemplation sont les maîtres mots de cet univers d'introspection où une immortelle d'essence divine s'interroge sur son avenir et se remet en question...

POINTE NOIRE, *Paris* 2001

ՄԻ ՀԱՅՈՒՀՈՒ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ

ՄԱՑՐԱՆՈՑՇ ՅԱԿՈԲԵԱՆ

ԳԱՂԹ

Վարդանուշն Տանճուտ գետակի ափին էր, որով բաժանուում էր երկու մասի: Մենք բնակութիւն հաստատեցինք աջ ափին, մի բարձունքի վրայ: Մեզ հարեւան ունէինք երկու ընտանիք, որոնցից մէկը մօրս հօրեղբօր որդի Խաչիկ էֆէնտու ընտանիքն էր: Խաչիկ էֆէնտին ինձ համակիից մի աղջիկ ունէր՝ Ագապի անուն: Մենք ընկերուհիներ դարձանք: Մեր տան եռեւում կաղ ոչխարներ էին բաց թողնում արածելու, երկուսով յաճախ րռնում էինք սրանց, մի կերպ կթում ու խմում: Լողանում էինք տնից քիչ ներքեւ հոսող առուում, օրը մի քանի անգամ: Գիւղի երկու կէսերը միմեանց էին կապւում գետի վրայ գցուած մի նեղ տախտակամած կամրջով, որով անցնում էինք միւս կէսի աղջիկների հետ խաղալու: Հօրս ընկերներից մէկն ասել էր՝ աղջիկդ չատ հպարտ է, նոյնիսկ կամրջով անցնելիս է երեւում, էնքան համարձակ է անցնում, որ մարդ վախենում է, թէ գետը կ'ընկնի: Հայրս ուրախ էր, որ ես հպարտ եմ:

Համբարձման տօնը գիւղի բոլոր աղջիկներով տօնեցինք: Դաշտերից չատ ծաղիկ հաւաքեցինք, փնջեր կապեցինք ու երգելով բաժանեցինք տներին, որ կապեն իրենց ձմռանին՝ որ իւղն ու չորթանն այդ տարի առատ լինի: Ծաղկեփնջերի փոխարէն մեզ ձու, իւղ, կարագ, հաց, պանիր էին տալիս: Վերջում հաւաքուեցինք կանաչ մի կալում, կերանք, երգեցինք, պարեցինք: Աղջիկներից մէկին զուգել-զարդարել էինք, երեսին քօղ գցել ու որպէս Համբարձման հարս հետները ման էինք ածում: Ես չատ էի ուզում ինքս լինել Համբարձման հարսը, բայց աւագ աղջիկներն ինձնից աւելի փոքրին ընտրեցին, եւ ես նախանձով էի նայում նրան:

Դժուար էինք ապրում: Նպաստ էինք ստանում՝ ալիւր, երբեմն էլ հագուստ: Անձին մի կապոց հագուստ տուեցին: Բախտի բան էր՝ կապոցում լինում էին եւ նոր հագուստներ, եւ հին: Նորերը հայրս վաճառում էր, հաց առնում: Մի անգամ մի փութ ալիւր ստանալու համար սայլով Դիլիջան գնացինք:

Հայրս սայլով բեռներ էր կրում՝ ալիւր, ցորեն, հագուստի կապոցներ, դրա դիմաց փող ստանում:

Որոշ ժամանակ էլ թխած հաց եւ կաթով քաքաո էին տալիս: Մեր ընտանիքին մէկ քիւ սպիտակ հաց եւ մի թէյաման քաքաո էր հասնում: Պապս ամէն օր գնում էր Ղարաքիլիսա, ստանում, բերում: Ինքն ու տատս չէին ուտում, տալիս էին ինձ ու եղբայրներիս: Շատ անասուն պահելու հնարաւորութիւն չունէինք՝ մեր ունեցածը մի կով էր եւ երկու եզ:

Մի անգամ կորաւ փոքր եղբայրս՝ Գեղամը: Շատ փնտռեցինք, մինչեւ որ գտանք: Գլորուել էր տան ներքեւի ձորի թփերի մէջ: Կանեփի ցօղունները բարձրանում էին անտառի նման, մէկ-մէկ եւ տանելով գտանք: Հանգիստ նստած էր:

Մի անգամ էլ հայրս ապրանք տեղափոխելիս Ցակոբին իր հետ Ղարաքիլիսա էր տարել: Երեկոյեան, վերադառնալիս, սայլով պէտք է անցնէր գետը, որն այդ օրը վարարած էր: Սայլը չուռ եկաւ, եւ ջուրն սկսեց քշել եղբօրս: Մենք վերեւից ամէն ինչ տեսել էինք, մայրս ու պապս ցած վազեցին: Ցակոբի խելքը կորում է ձեռքը չրչկ դուրս պահել, որ իր տեղն իմանան: Շատերն իրենց գետը նետեցին եւ մի կերպ հանեցին եղբօրս: Կախեցին գլխիվայր, ջուրը բերանից եկաւ, փրկուեց: Ուշքի գալով, մօրս ասում է, որ Թող լաց չլինի, ինքը լաւ է, պրպանում էլ է տալն կոյ. Մարուսի ու Գեղամի համար է բերել: Դրանից յետոյ միայն յիշեցին հօրս: Ջուրը նրան բաւականին ներքեւ էր քշել, բայց կարողացել էր ինքնուրոյն դուրս դալ: Մտածել էր՝ գնամ տեսնեմ, թէ որդուս փրկել են լաւ, թէ չէ՝ գնամ ինձ նորից ջուրը գցեմ: Մի խօսքով, բոլորն էլ փրկուեցին, եղնեերը նոյնպէս, միայն սայլն էր չարդուփշուր եղել:

Աշնանը դպրոց բացեցին: Ուսուցիչներից մէկը Խաչիկ էֆէնտին էր: Ես ու Ագապին դպրոց գնացինք: Դպրոցը մարդում էր՝ դերաններ էին չարուած՝ նստում էինք դրանց վրայ: Գրելու յարմարութիւն չկար, գրքերն էլ մի քանիսն էին, հերթով տալիս էին կարդալու: Ես ոչ մի տառ չդիտէի: Երբ միւսները կարդում էին, ուշադիր լսում էի, անդիր անում եւ երբ գալիս էր հերթս, իրրեւ թէ կարդալով ասում էի անդիր արածս:

Ցիշում եմ սովորածս առաջին դասը. «Մարուսը մի չուն ունէր, նա իր չանը չատ էր սիրում»: Սա էլ սովորել էի, որովհետեւ անունս կար մէջը: Մարագդպրոցի բակը մի կանաչ կալ էր, գետափին, այնտեղ երբեմն երգում, խաղում էինք: Միայն երկու ամիս դպրոց գնացի: Ցրտեց, եւ քանի որ ոտաբոպիկ էի, մրսեցի ու հիւանդացայ:

1919 – 20-ի ձմրանը բոլորս հիւանդացանք, բացի Գեղամից: Տնով պառկած էինք բարձր Ջերմութեան մէջ, հայրս էր ոտքի վրայ, նա էր մեզ խնամում: Ասում էին, որ հիւանդութիւնը ես բերեցի, չատ էի գնում հօրեղբօրս տուն, նրա աղջիկ Սարբոյի հետ խաղալու: Գուցէ: Ներանք գետափին էին ապրում, ձիւների միջով ոտաբաց գնում-գալիս էի: Ի վերջոյ, բոլորս ոտքի կանգնեցինք, միայն տատս չէր առողջանում: Նա առանց այդ էլ լուրջ հիւանդութիւն ունէր, չդիմացաւ ու մեռաւ: Տատիս գերեզմանը մնաց Վարդանուշի ձորի գըլխին:

(Շար. 12)

Տիկին Ժոսլին Փափազեան,
Տիկին Ժիզել Գէորգեան զաւակներն ու թոռները,
Տիկին Մելինէ Մօրօ,
Տէր եւ Տիկին Վարդգէս Քիլէճեան եւ զաւակները,
Տիկին Մաուլէն Փափազեան,
Տէր եւ Տիկին Մասիս Աբրահամեան եւ զաւակները,
Տիկին Ալին Զիփճի եւ զաւակները,
Տէր եւ Տիկին Կարապետ Փափազեան եւ զաւակները

սրտի խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց կնքամօր, հօրաքրոջ, մեծ-հօրաքրոջ եւ հարազատին՝

ՏԻԿԻՆ ԱՐՓԻՆԷ ԱԻԵՏԻՍԵԱՆԻ

(Պարտիզակցի)

մահը որ պատահեցաւ Ապրիլ 14-ին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Ուրբաթ, Ապրիլ 20, ժամը 10-ին Փարիզի Սուրբ Յովհաննէս - Մկրտիչ եկեղեցին
15, rue Jean-Goujon — 75008 Paris
ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Անիէռի հին գերեզմանատունը 6, rue du Ménil, ժամը 11·30-ին:

Որեւէ մահազդ ղրկուած չըլլալով, կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

«ՅԱՌԱՋ». – Մեր ցաւակցութիւնները Ժոսլինի եւ Մաուլէնի փոխազեանի:

ՆՈՒԷՐ

Պր· Մելքոն Կիւրճեան 2000 ֆրանք կը նուիրէ Օճունի (Հայաստան) Շաւարշ Միսաքեան զպրոցին Հայաստան հիմնադրամի միջոցաւ (սոսնձալ «Ցառաջ»էն):

Sous la présidence d'honneur de Monsieur André Santini

La Communauté arménienne d'Issy-les-Moulineaux

présente

liz sarian

EN CONCERT EXCEPTIONNEL

Accompagnée par **Frédéric Manoukian** et **son orchestre**

le Samedi 28 avril à 20 h 30

au P A C I - 25, ave Victor Cresson (M° Mairie d'Issy)

Réservation : ☎ **01.46.45.16.43**
01.40.95.81.33 / 01.46.42.79.61

(Շար· Ա· էջէն)

սպաննուած, Թրքական բանակի հայ եւ ասորի զինուորականները դնդակահարուած են: Մնացեալն ալ մահուան ճամբորդութեան մը հանուած ու Սուրիոյ, Միջագետքի անապատները քշուած են: Անոնցմէ հազիւ 100 հազար հոգի կրցած է վերապրիլ:

Այս ներկայացումին հիման վրայ նախաձեռնարկ խումբը կ'ուզէ որ անյապաղ ընդունուի բանաձեւը որ կ'ըսէ· «Պաւարիոյ ճահանգային ժողովը որոշած է որպէս ցեղասպանութիւն ճանչնալ 1915-ին թուրք զինուորներու կողմէ քրիստոնեայ Հայերու եւ Ասորիներու դէմ գործուած արարքը որուն պատճառով մէկ միլիոն հոգի մահացած է»:

Ասոր հետ նահանգային ժողովը կ'ընդունի որ առանց պաշտօնական դատապարտումի մնացած այս անարդարութիւնը բեռ մըն է Օկսպուրկի բնակիչ մօտ 2·500 հոգինոց ասորի համայնքին համար որուն անդամներուն մեծ մասը ընդունած է դերմանական քաղաքացիութիւնը:

ՓԱՐԱԶ

«L'EXPRESS» (12 avril)

LA PLAINTE DES ARMENIENS AMERICAINS

Վահէ Տէր-Մինասեան կ'անդրադառնայ ամերիկահայ Մարթէն Մարութեանի եւ իր հարազատներուն դիմումին ապահովագրական Նիւ-Եորք Լայֆ ընկերութեան, առանալու համար հատուցումը այն ապահովագրութեան զոր կընքած էր իր հօրեղբայրը, 1915-ին:

Յօդուածը գրուած է նախքան Նիւ-Եորք Լայֆի համաձայնութիւնը, որուն անդրադարձած էինք Ապրիլ 14 / 15-ի մեր թիւով:

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ, ԱՊՐԻԼ 24

ՎԱՍՆ ՀՈԳԻՈՅՆ 1915-Ի ԵՂԵՌՆԻ ՋՈՀԵՐՈՒՆ

Մեծ եղեռնի 86-րդ տարելիցին առթիւ, ցեղասպանութեան զոհ աւելի քան մէկ ու կէս միլիոն մեր նահատակներու յիշատակին, ժամը 15-ին, հոգեհանգստեան պատարագ կը մատուցուի:

Կը պատարագէ՝
ՆԵՐՍԵՀ Ծ· ՎՐԴ· ԲԱՊՈՒՃԵԱՆ
Կը յիշեցնենք թէ՝

«Պետական տնօրինութեամբ, բոլոր Հայերը (դպրոցական, աշակերտ, պաշտօնեայ, աշխատաւոր եւ ուրիշները)՝ այսօր կրնան բացակայիլ իրենց պրաղումներէն՝ իրենց կրօնական պարտաւորութիւններուն համար:

Notre-Dame de Paris

Dimanche 22 avril 15 heures

DOUBLE COMMEMORATION DU 86ème ANNIVERSAIRE DU GENOCIDE ARMENIEN DE 1915

ET DU 1700ème ANNIVERSAIRE DU BAPTEME DE LA NATION ARMENIENNE

Divine liturgie célébrée par
Mgr. G. GHABROYAN
Evêque des Arméniens Catholiques de France
avec assistance au trône du
Cardinal JEAN-MARIE LUSTIGER
Archevêque de Paris

Centre Culturel SAINT MESROB A PARIS

VOYAGE AU PAYS DES SOUVENIRS...

Diaporama commenté

Témoignage ethnographique de la présence arménienne dans les villes et les villages d'Asie Mineure

Marzevan, Amasya, Zilé, Tokat, Sivas, Kayséri, Urgup, Cappadoce, Yozgat, Van, Aghtamar et les villages de la Soie de Bythinie, autour de Boursa

par **Haïk DER HAROUTIOUNIAN**

Jeudi 26 avril à 20h45

au 10 bis, rue Thouin, Paris V^e^
M° Cardinal Lemoine, Monge

Entrée Libre — Cocktail

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE
ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ

«Հայրենի հուշեր»

SOIREE POESIE CONSACREE AU POETE DU DRAME ARMENIEN

ՍԻԱՄԱՆԹՕ
SIAMANTO

L'œuvre d'un poète assassiné

par
MANOUG ATAMIAN

Vendredi 27 avril à 20 heures 45

à l'occasion de la parution de son CD

Présentation
Illustrations sonores
Déclamations
Dédicaces

9, rue de Madrid - 94140 ALFORTVILLE
☎ 01 43 76 55 89 - Fax: 01 43 78 66 64

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

COMMEMORATION DU 86EME ANNIVERSAIRE DU GENOCIDE ARMENIEN DE 1915

Paris

LUNDI 23 AVRIL

20h à 23h30 : Veillée commémorative du génocide arménien de 1915.
Place de la Bastille (Paris).
Le regroupement des associations de jeunes Français d'origine arménienne organise, comme chaque année depuis quatre ans, la Veillée commémorative du génocide arménien de 1915.

MARDI 24 AVRIL

16h30 : Dépôt de gerbes à la tombe du Soldat Inconnu (Arc de de Triomphe) par les autorités, les représentants des communautés.
Place Charles de Gaulle (Etoile).

17h30 : Marche vers l'Ambassade de Turquie.
Départ Place Charles de Gaulle -Etoile, angle ave Kléber.

Lyon

LUNDI 23 AVRIL

18h : **Manifestation revendicative au Consulat de Turquie,** 87, rue de Sèze, Lyon 6^e^

MARDI 24 AVRIL

JOURNEE DU GENOCIDE ET DES CRIMES CONTRE L'HUMANITE

10h : **Office de requiem,** Eglise apostolique arménienne St-Jacques, 40, rue d'Arménie, Lyon 3^e^

15h : **Rassemblement — Place Bellecour**
Allocutions des Maires de Lyon et de Villeurbanne;
Dépôt de gerbes au Veilleur de Pierre

16h : **Défilé jusqu'à la Bourse du Travail**
Place Guichard, Lyon 3^e^

17h30 : **Débat public à la Bourse du Travail**
avec 4 personnalités politiques françaises et 1 représentant de la communauté arménienne : «La responsabilité de l'état turc actuel; quelles retombées juridiques pour la France ?».

Marseille

DIMANCHE 22 AVRIL

10h30 : **Messe commémorative** en l'église catholique arménienne, rue Sibié, Marseille 5e.

LUNDI 23 AVRIL

A partir de 14h : **Stand d'information** organisé par les associations de jeunes, Parc Borely, Vieux Port.

19h : **Veillée.**

MARDI 24 AVRIL

Dans la matinée: commémorations dans les villes périphériques et des quartiers de Marseille (Aix en Provence, Bouc Bel Air, Toulon...).

16h : **Messe de requiem** en la cathédrale arménienne du Prado, 339, avenue du Prado.

17h : **Dépôt de gerbes** devant la stèle commémorative de la cathédrale.

17h30 : **Rassemblement et discours** devant le Consulat de Turquie.

17h45 : **Manifestation** vers le Palais des Congrès.

19h30-21h : **Meeting.**

Côte d'Azur

MARDI 24 AVRIL

NICE

9h30 : **Marche du souvenir** jusqu'au Monument aux Morts. Rendez-vous sur la Promenade des Anglaise (face au Méridien).

10h45 : **Dépôt de gerbes** à la mémoire des victimes du Génocide de de 1915 et des combattants et résistants français d'origine arménienne morts pour la France en 1914-18 et en 1939-45.

11h30 : **Office de requiem** en l'église arménienne Ste Marie de Nice.

CANNES

15h30 : **Rassemblement, dépôt de gerbes** au Square d'Arménie, 20, Bd d'Alsace (derrière la gare SNCF).

DRAGUIGNAN

17h30 : **Commémoration** du Génocide arménien de 1915 à la stèle.

Pour l'année jubilaire
du 1700e anniversaire du Baptême de l'Arménie

Grand Pèlerinage à Lourdes

de toutes les paroisses de l'église arménienne catholique

sous la conduite de
NERSES-BEDROS XIXe
Catholicos-Patriarche de Cilicie des Arméniens Catholiques

du mercredi 23 au samedi 26 mai

Logement en pension complète dans hôtel *** proche des sanctuaires
Voyage en TGV : par personne (train+hôtel) : **1750 F**
Voyage en AVION : par personne (avion+hôtel) : **2050 F**
Renseignements et inscriptions à l'Eparchie: Tél. : 01. 40. 51. 11. 90.

Les inscriptions seront closes le 30 avril.

ՈՒՐԲԱԹ
ԱՊՐԻԼ 20
VENDREDI
20 AVRIL
2001
LE NUMERO : 6,00 F

ՀԱՐԱՉ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 1·400 Ֆ· — Վեցամսեայ : 725 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·650 Ֆ· (Ամէնօրեայ առաքում) 1·500 Ֆ· (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ·
C.C.P. PARIS 15069-82 E

76ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20·150 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 76e ANNEE — N° 20.150

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ՐՄՔՆՓՐԵՍ»

(Ապրիլ 18 / 19)

ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 27–Ի ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

Հոկտեմբեր 27–ի ահաբեկչութեան դատին Ապրիլ 17 – 18–ի նիստերուն չարաչահուած է Ն· Ցունանեանի անցեալ Մարտ – Ցունիս ամիսներուն տուած վկայութիւններուն հրապարակումը: Ան անդրադարձած է ԼՂՀ ներկայի վարչապետ Ա. Դանիէլեանի եւ Ղրիմի «Վերածնունդ» կազմակերպութեան նախկին ղեկավար վ. Շեւցովի հետ իր ծանօթութիւններուն: Մօսկով Թուրքիա ըրած այցին մասին, ցաւած է թէ փորձած է նոյն օրերուն հոն գտնուող Հ· Ալիեւի հետ հայ-ադրբեջանական յարաբերութիւններուն մասին հարցազրոյց մը ընել, սակայն կրնի չ՚եղած: Ան հրաժարած է Ա. Ցարութիւնեանի դէմ տուած վկայութիւնէն. նշած է թէ ոչ մէկ պինուորական օդանաւ ակնկալած է, այլ միայն բռնած ժողովուրդին աջակցութեան:

Յաջորդ օրուան նիստին Ն· Ցունանեանի վկայութիւնները վերաբերած են Ազգային ապահովութեան եւ Ներքին նախարարութեան մեկուսարաններուն մէջ իր ենթարկուած բռնութիւններուն: Նոյն նիստին ան ուզած է որ դատարանը իրեն պաշտպան փաստաբան տրամադրէ:

***

ՀԱՅՈՒՀԻ ՄԸ ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԱԾ ԲԱՔՈՒԻ ՄԷՋ

Թայա Աղասեան անուն 20–ամեայ հայուհի մը կեդծ անձնագիր կրելու յանցանքով ձերբակալուած է Բաքուի մէջ: Ան երեւանցի է, բայց ուղած է Բաքուի մէջ մնալու օրինաւոր արտօնութիւն ըստանալ: Իրեն օգնած են ոստիկաններ, ապահովելով հարկաւոր փաստաթուղթերը:

***

ՊԱՅԹՈՒՄ ՋԵՐՄՈՒԿԻ ՄԷՋ

Ջերմուկի մէջ, Ապրիլ 17–ին, ուժգին պայթում տեղի ունեցած է բնակելի չէնքի մը մէջ: Անոր պատճառ եղած է բնակիչներուն անզգուշութիւնը: Կան վիրաւորներ:

***

ՀԱՅ ՄԸ ՍՈՉիի ՂԵԿԱՎԱՐՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

Վերջերս Սոչիի վարչակազմին մէջ նոր նշանակումով մը ղեկավարի տեղակալ նշանակուած է Վալերի Թորոսեան: Ան «Մեան» ընկերութեան շրջանային բաժնի նախագահն է:

***

ՆՈՐ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆ «ՀԱՅՈՑ ՏՈՒՆ»

Ապրիլ 17–ին տեղի ունեցած է «Հայոց տուն» կուսակցութեան հիմնադիր ժողովը որուն ընթացքին նախագահ ընտրուած է Վարդան Պետրոսեան: Ժողովը ընդունած է նաեւ «կուսակցութեան մանիֆեստ»ը եւ նշած թէ կը հետեւի «Մենք քեզ հետ ենք, ժողովուրդ» կարգախօսին:

ՀԱՅՈՑ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆ

«ԴՈՒՆ ԱԼ ՓԵՐԷՍ» Կ՚ԸՍԷ ԵԱԻՐ ՕՐՈՆ

Զարնիի նամակէն ետք, ուրիշ հրեայ մը եւս, եւ ականատես դէմք, Եաիր Օրոն, դասախօս Իսրայէլի Բաց Համալսարանի եւ կրթութեան Քիպուցիմ վարժարանի, յօդուածով մըն է, որ կը պատասխանէ Փերէսի անընդունելի յայտարարութեան Հայոց ցեղասպանութեան վերաբերեալ: Յանօթ է որ Իսրայէլի Արտաքին նախարարը ժխտած էր, Անգարա իր այցելութեան առիթը, որ 1915–ի հայկական ջարդերը ցեղասպանութեան բնոյթ ունենան:

Տոքթոր Օրոն, որ գալ չարթու Սիոնէ կ՚երթայ մասնակցելու համար հայկական ցեղասպանութեան 86–րդ տարելիցի ոգեկոչման հանդիսութեան, Մա՚արիւ Թերթի Ապրիլ 16–ի թիւին մէջ է որ տառապրած է «Դո՞ւն ալ Փերէս» խորագրով յօդուածը մը: Օրոն կը գտնէ որ Փերէս թանկագին նուէր մը ըրած է Թուրքերուն ի այդ արտայայտութիւններով, 86 տարի, Հայերը պայքարած են, կը գրէ ճանչցնել տալու համար իրենց դէմ գործուած ոճիրները: 1995 Օգոստոս 15–ին, Փերէս իրեն գրեր է՝ «ուշադիր եմ որ Իսրայէլի պաշտօնական անձեր չճանչնան այդ սարսափելի ջարդը, որպէսզի Ողջակէզը իր առանձնայատուկ տեղը պահէ մարդկային պատմութեան ժամանակագրութեան մէջ»: Օրոն կ՚ըսէ թէ, վերջհակառակն, Հայերու համար, իրենց ցեղասպանութեան ճանաչումը, Հրեաներու, մանաւանդ Իսրայէլի կողմէ, շատ կարեւոր է, կը յիշէ որ պատմական այցելութեան մը ընթացքին, Երուսաղէմ, Կրթական նախարարը Եոսի Սարիս Ապրիլ 24–ի ոգեկոչման իր ելոյթին մէջ, իր համակրութիւնը յայտնելով Հայերուն իրենց ցեղասպանութեան համար, խոստացած էր որ այդ նիւթը պիտի դասաւանդուի Իսրայէլի դպրոցականներուն եւ ամբողջ աշխարհ ողջունած էր այդ որոշումը, բայց, Պարաքի կառավարութիւնը դէմ կեցաւ, ըսելով որ Սարիս կառավարութիւնը չի ներկայացներ: «Երեւակայեցէք, կը գրէ Օրոն Փերէսի, մեր հակազդեցութիւնը, եթէ նման յայտարարութիւն մը ընէր ուրիշ երկրի մը Արտաքին նախարարը Ողջակիզումին համար, ի՞նչ պիտի զգայինք, եթէ Ողջակիզումը ոչ-բերգութիւն որակուէր»: Ու Օրոն կ՚եզրակացնէ· –«Քանի մը օր յետոյ, Հայերը պիտի ոգեկոչեն Ապրիլ 24–ը: Այս տարի եւս իրենք պիրենք առանձին պիտի պտան, թերեւս աւելի քան երբեք: Մեր սրտերը փակ են ուրիշներու տառապանքին առջեւ»:

ՄԱՄՈՒԼ

«THE INDEPENDENT»

(Ապրիլ 18)

Շ. ՓԵՐԷՍԻ ԱՐԺԵՒՈՐՈՒՄԸ ՔՆՆԱԴԱՏՈՒԹԵԱՆ ԱՌԱՐԿԱՑ

Թերթին ծանօթ յօդուածագիրը Ռ· Ֆիսք որ քանիցս արտայայտուած է հայկական նիւթերու մասին, երուսաղէմէն ղրկուած զրուցեամբ մը կը հակազդէ Իսրայէլի Արտաքին գործերու նախարար Շիմոն Փերէսի Անգարայի մէջ Հայերու

(Շար·ը Դ· էջ)

ԽՈՐՀՐԴԱԿՑԱԿԱՆ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ ՀԱՅԱՍՏԱՆ-ՍՓԻՒՌՔ ԵՐԿՐՈՐԴ ՀԱՄԱԺՈՂՈՎԻՆ ՄԱՍԻՆ

Հայաստան–Սփիւռք Բ· համաժողովին (Սեպտեմբեր 19 – 20) պատրաստութեան առաջին խորհրդակցութեան մը համար Հայաստանի դեսպանատան ու Ապրիլ 24–ի Կոմիտէին կողմէ Ֆրանսահայ լրատուներու եւ կազմակերպութիւններու ուղղուած հրաւէրը որ քանի մը տասնեակ հոգինոց լսարան մը ձեւացուցած էր Ապրիլ 18–ին, միասնական աշխատանքի տրամադրութիւն մը կը մատնէր ամէն բանէ առաջ: Ու այդ տրամադրութիւնը չեզոքեց պ·ն Նալպանտեան, իր բացատրութիւններուն, առաջարկներուն զուգահեռ:

Ան նախ ծրագրուած երկօրեայ ընդհանուր չրջանակը ներկայացուց· այս անգամ որոշուած էր պիտաւոր աշխատանքը տանիլ հինգ մասնաճիւղով· քաղաքական, տնտեսական, մշակութային – դիւտակրթական, տեղեկատուական, Հայաստան – Սփիւռք դործակցութեան հարցեր ու համահայկական մարմնի մը ստեղծումի քննարկում: Համաժողովը պիտի բացուէր Արտաքին գործերու նախարարին ու Հանրապետութեան նախագահին ելոյթներով եւ պիտի աւարտէր եզրափակիչ ելոյթով մը:

Լ· Նալպանտեան հրաւիրեց ներկաները որ օրակարգի նիւթեր առաջարկեն, Ֆրանսայի պատուիրակութեան կազմութեան մասին կարծիք յայտնեն, ապա արտայայտուին համաժողովին ընթացքին մասին: Քանի թէ մասնակցութեան դիմումները պէտք է ներկայացնել մինչեւ Յուլիս 1, սակայն, համախոհութեամբ որոշուեցաւ այդ թուականը 10 օր առաջ առնել Ֆրանսայի համար, քանի որ Յուլիս–Օգոստոս ամիսները արձակուրդի չրջան ըլլալով, հանդիպումի, ժողովի յարմար չէին:

Իրմէ ետք հակիրճ խօսքով հանդէս եկան առաջին համաժողովին Ֆրանսայի պատուիրակութեան երկու բանբերները՝ Լ· Քէպապճեան (Ֆրանսերէն) եւ Տ· Շիրվանեան (Հայերէն):

Հարցում – առաջարկներու բաժնին մէջ ցաւեցաւ որ օրակարգին վրայ տեղ տրուի վերաբնակեցում – արտագաղթ նիւթին, Բ· համաժողովին պատրաստութեան մեկնակէտ առնուին առաջինին արդիւնքները, եզրակացութիւնները, մասնակցութիւնը ապահովուի նաեւ Հայաստանի ժողովուրդին, ոչ պետական կազմակերպութիւններու ճամբով, ներգրաւուի երիտասարդութիւնը եւ տեղ տրուի նաեւ մշակոյթին, լեզուականին քանի որ միասնական ձգտում կը նկատուի մէկ ազգ – մէկ մշակոյթ հեռանկարը: Այս վերջին արդար առաջարկ – պահանջին մասին բաւական զարմանալի էր տրուած «պատմատարածնութիւնը» թէ Հայաստանի ներկայի պայմաններուն մէջ հրատապը չէր լեզուական հարցը···:

Ամփոփիչ խօսքով Պ· Նալպանտեան առաջարկեց որ Ապրիլ 24–ի Կոմիտէն 15 օրէն 11 հոգինոց խումբ մը կազմէ որ պիտի պատրաստէ Յունիսի ժողովը, նաեւ նախատեսուած հինգ աշխատանքի խումբերուն համար ներկայացնէ երկու – երեք հոգինոց խմբակներ: Առիկա ընդելով հանդերձ, դեսպանը չեզոքեց թէ պատուիրակութեան կազմին համար խիստ սահմանափակում պիտի չըլլայ, առիթ տալով լայն մասնակցութեան: Անուններու ճշդումէն ու վաւերացումէն ետք անոնք լրատուիւններով պիտի հրապարակուին, ան ի տեղեկութիւն հանրութեան:

Համաժողովին նուիրուած խորհրդակցութեան աւարտէն ետք է· Նալպանտեան դնահատանքի խօսքերով անդրադարձաւ Ապրիլ 24–ի Կոմիտէին մինչեւ այսօր տարած արդիւնաւոր աշխատանքին ու մեծապէս պարգեւատրեց անոր նախագահ Ա· Կէօլճեանը, անդամներ Ա· Գրիգորեանը, Տ· Շիրվանեանը, Լ· Քէպապճեանը, Վ· Կիւրեղեանը, Ա· Շմաւոնեանը, Հ· Զոպոյեանը:

Ա· ԹՈՓՈՃԵԱՆ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԻՄՐԱՅԷԼԻ նախարարապետը՝ Ա· Շարոն փորձած է արդարացնել բանակին մուտքը Գազայի պաղեստինեան ինքնավար չրջանը եւ թացատրել տալ նաեւ, իր չրջապատին կողմէ, որ նահանջին պատճառը ամերիկեան ճնշումը չէր: Գազայի ոստիկանապետը չնորհաւորած էր Ուաշինկթընի նոր քաղաքականութիւնը, մինչ Իսրայէլի Պաշտպանութեան նախարարը կը պնդէր որ 24 ժամուան համար մտած էին, ապա, պիտի մեկնէին, վարչապետին բանբերն ալ աւելցուցած է հեղնանքով՝ «Բանակին քաշուիլը որոշուած էր արդէն, երբ ԱՄՆ–ու Արտաքին նախարարը կը քննադատէր»: Իսրայէլացիք կը չարունակեն սակայն իրենց ամբաստութիւնները եւ պաղեստինցի զոհեր կան:

ԹՈՒՐՔԻՈՑ ՄԷՋ, հայադուլ ընդոդնեցու հարցը (13 մեռեալ կար Ապրիլ 19-ին) կը զբաղեցնէ Ֆրանսական մամուլն ալ: Ապրիլ 19–ի «Լիպերասիոն»ը ամբողջ էջ մը նուիրած էր եւ Ռակըլի Տուրան իր յօդուածին մէջ կ՚արձագանգէր Զեհրա Քուլաքըզլի· խօսքերուն. – «Թուրքիոյ մէջ, որպէսզի մարդկային իրաւունքները յարգուին, հարկ է վճարել եւ հաշուեցոյցը երբեմն չատ ծանր է: Կը վճարենք մեր արիւնով, մեր կեանքով»: 22–ամեայ այս կինոջ հայադուլի 149–րդ օրն է եւ այդ չարժումին դիմած է զօրավիգ ըլլալու համար բանտարկեալներուն: Ապրիլ 16–ին, իզմիրի մէջ քոյրը մեռած է: Բանտարկուած էր որպէս անդամ ծայրայեղ ձախ – արգիլուած ժողովրդավարական ազատագրութեան յեղափոխական ճակատին: Յօդուածագիրը կը դրէ թէ հայադուլի չարժումը խոր անտարբերութեամբ կը դիմաւորուի Թուրքիոյ մէջ: Ուրիշ կին մը՝ Զեհրա չի վրանիր ըսելու լրագրողին· – «Եկաք երբ արեան հոտը առիք, մինչ ամիսներէ ի վեր հայադուլի մէջ ենք: Հանրային կարծիքի զօրակցութիւնը դադրեցաւ յանկարծ Դեկտեմբեր 19 – 22-ի չարդէն ետք»: Այդ օրերուն, ոստիկանութիւնը չարձակման անցած էր չուրջ 20 բանտերու վրայ եւ սպաննուած էին 34 բանտարկեալներ:

ՍՊԱՆԻՈՑ արդարադատութիւնը մերժեց Ռուսաստանի դիմումը Գուսինսկին յանձնելու: Յանօթ է որ Ռուսաստանի Մեսիա Մոսթի սեփականատէրը Սպանիա ապաստանած է, իրեն դէմ եղած 250 միլիոն տոլարի դեղծարարութեան ամբաստանութեան պատճառաւ: Գուսինսկի, ատկայն, դատական հակդութեան տակ կը մնայ:

ՌՈՒՄԱՍՏԱՆԻ հարցախոյզի Ռոմիր հիմնարկին համաձայն 3–ի վրայ 2 Ռումէնիի դերը դրական կը նկատէ:

ԱՆՁՐԵՒՆԵՐԸ, վեց ամիս է, չեն դադրիր Ֆրանսայի վրայ, մանաւանդ Փարիզ եւ հիւսիսային չրջանները (դլխաւորաբար Սոմի նահանգ· Ապպեվիլ միչտ Ջուրերու մէջ է) եւ մասնագէտները չեն բացատրեր որ մօրթակի չերմացումը պատճառներէն մէկն ըլլայ, բայց այդ չերմացման պատճառներուն չուրջ տարակարծիք են: Անձրեւէն զատ չերմութիւնն ալ մտահոգիչ է, Փարիզ հազիւ 6–7 աստիճան է, այսինքն ձմրան եղանակ: Ֆիգարօ (Ապրիլ 19) բազմաթիւ յօդուածներ նուիրած էր հարցին նաեւ կարճ հարցազրոյց մը հոգերոյժ փրոֆ· Լուար Զաբրիֆեանի հետ, որու կարծիքով արեւը անհրաժեշտ է մարդուն համար:

ՄԵՐԹԵԼ ԳԻՏՑՈՂՆԵՐ ԱԼ ԿԱՆ

Ինչպէս քանիցս գրուեցաւ, նոյնիսկ լուրը կարդացողին, լսողին համար վարկաբեկող բան է հայ պատմաբաններու մէկ երկրէն ուրիշ մը, մէկ ցամաքամասէն միւսը փութալը, մասնակցելու համար «հայեւթուրք երկխօսութեան»։ այլ խօսքով՝ յանձն առնելը ջուր ծեծել մարդոց հետ որոնք չատ անգամ ջանքն իսկ չեն ըներ թրքական պաշտօնական թեզին կրկնութիւնը քանի մը փետուրով քօղարկելու։ Եւ լսել որ երեւոյթը սկսած է բազմանալ, այլեւս ոչ միայն Թուրքերու, այլ նաեւ ուրիշներու կարգին Հայերու ալ մասնակցութեամբ որպէս կազմակերպիչ եւ ինչ որ աւելի՛ ծանրակշիռ է, որպէս պիւտճէ հայթայթող։

Բաւական տարակուսելի է որ կազմակերպիչ, կամ ելոյթ ունեցողի դերով նման հանդիպումներու ներկայ գտնուող Հայեր, անկեղծօրէն մղուած կ'ըլլան «երկխօսութեան» նպատակէն. նախ այն պատճառով որ կողմերուն մինչեւ այսօրուան արտայայտութիւններէն դատելով՝ կրնան միայն մեծախօսութիւններ խնդրոյ առարկայ ըլլալ, հոգ չէ թէ «երկխօսութեան բեմ» որակուած սեղաններու չուրջ։ Աւելի կարեւոր ազդակը այս անհաւատութեան, այն պարագան է որ այդ սեղանին վրայ դրուած նիւթերն նուազագոյն պայմանն ալ չեն լրացներ որպէս այդ, չունենալով հասարակաց բնոյթ։ Հայ մասնակիցները կը խօսին ցեղասպանութեան մասին, Թուրքերը՝ ամէն բանի, բացի անկէ։ Քանի՛ քանի վայրերու մէջ, քանի՛ անգամներ կրկնուած այդ բեմադրութեան մասնակից Ջուր ծեծող մեքոնց, աւելորդ է անգամ հարց տալ թէ, իրա՛ւ, ի՛նչ ընելու կ'երթան Եւրոպացին Ամերիկա, կամ Ամերիկացին Ասիա։

Թերեւս մտածողներ ըլլան թէ օդանաւի հանգստաւէտ տոմս մը, քանի մը օրւան հիւրընկալութիւն, սակայն դիւանագիտական փոքրիկ փակագիծով մը, բաւական բան կ'արդարացնէ։ Սակայն, այդ մտածումին տէրերը չեն անդրադառնար որ նման տրամաբանութեամբ օգտապաշտ, շահարկու տիպարներու կը վերածեն երբեմն լուրջ յարգանք վայելող, հեղինակութիւն նկատուող դէմքեր. պատմաբան, ընկերաբան, քաղաքագէտ, եւ այլն (խօսքը միշտ հայկական մասնակցութեան մասին է)։ Ուստի կը շարունակէ առկախ, անպատասխան մնալ հարցումը թէ մերոնք ի՛նչ ընելու կ'երթան «երկխօսութեան» խայծին հետքով։

Մինչեւ այսօր արձանագրուած այս պրեթէ ընդհանուր պատկերին քով, ի՛նչ ուրախութիւն որ վերջապէս սկսած է յայտնուիլ «զարտուղի»ն. դէմքեր, նոյնպէս պատմաբան, ընկերաբան, եւ այլն որոնք կը մերժեն «երկխօսութիւն» մը կըրտուած թրքական բեմադրութեան մէջ Փիկիւռանի դեր կատարել։

«Մարմարա»յի Ապրիլ 10-ի թիւին առաջին էջի մէկ լուրով տրուած է երեւոյթին նորագոյն օրինակը։ Թուրքիոյ Ժողովրդապետն ալ որոշած ըլլալով ցեղասպանութեան պնդումներուն մասին քննարկումի հաւաքոյթ (*) մը կազմակերպել, «բազմաթիւ թուրք պատմաբաններ ու դիւանագէտներ»ու հետ կը հրաւիրէ Հայաստանէն երկու պատմաբան ալ։

Հաւանաբար այդ առիթով է որ Հայաստանի պետական հեռատեսիլէն Թըղթակից մը խօսելու հրաւիրած է երկու պատմաբաններ. Նիկոլա Ցովհաննիսեանը եւ Ռուբէն Սաֆրաստեանը։ Նիւթ եղած է հայ պատմաբաններու նման հաւաքոյթներու մասնակցութիւնը։ Ն. Ցովհաննիսեան ու Ռ. Սաֆրաստեան ըսած են թէ սխալ կը նկատեն այդ կարգի հրաւէրի մը ընդառաջելը, որովհետեւ հայ պատմաբաններու համար վիճելի ոչ մէկ կողմ ունի հարցումը թէ ցեղասպանութիւն պատահա՞ծ է, թէ ոչ։ Այդ նիւթով բանավէճի, կամ քննարկումի մասնակցիլ կը նշանակէ ընդունած ըլլալ որ հաւանական կրնայ ըլլալ նաեւ ժխտական պատասխան մը։ Այս տեսակէտով, եթէ հայ եւ թուրք պատմաբաններու միջեւ ցեղասպանութեան մասին երկխօսութիւն մը պիտի ըլլայ, ատիկա պէտք է կեդրոնանայ այդ եղելութեան առընչուած այլ հարցերու վրայ։

Ռ. Սաֆրաստեան աւելի յստակօրէն նշած է թէ հայեւթուրք երկխօսութեան ծրագրուած ժողովէն եառ հասարակաց հաղորդագրութիւն մը կը ստորագրուի. հոն տեղ կը տրուի երկու կողմերուն ալ տեսակէտերուն, ինչ որ ապագային կերպով մը պիտի նշանակէ թէ հայ պատմաբանները չանացած են ապացուցանել որ ցեղասպանութիւն գործուած է. իսկ իրականութիւնը այն է որ ցեղասպանութիւնը նման փաստարկումի պէտք չունի։

Կարդալէ եառ նման արտայայտութիւն, մարդ կը տարուի սփոփանքի հառաչով մը «վերջապէ՛ս» գոչելու։ Վերջապէս, գործ տեսնելու յաւակնութեան, ճամբորդելու հաճոյքին դէմ կը սկսի յայտնուիլ ճիշդ կեցուածքը։

Մանաւանդ որ յաջորդ օրուան թուրք մամուլը («Սապահ» Ապրիլ 11) ունի «Երկրորդ "Կէս գիշերուան ճեպընթաց"ը» խորագրուած էջ մը որուն հեղինակն է Զէյնէփ Կիւրճանըը։ Լրագրողուհին նախ նիւթը կ'ընէ Ա. Եղոյեանի «Արարատ» ժապաւէնը որուն պատրաստութիւնները կը տեսնուին եւ որուն ինչպէս գրուեցաւ, դերակատարներէն մէկը պիտի ըլլայ Շ. Ազնաւուր։ Ըսելով որ այդ ժապաւէնին նիւթը ցեղասպանութիւնն է, Զ. Կիւրճանըը արդէն զայն կը նկատէ «Կէս գիշերուան ճեպընթաց»ին Բ. տարբերակը, նկատի առած՝ Թուրքիոյ դէմ անոր բանալիք քարոզչական արշաւը։ Նոյնիսկ, կ'ըսէ թէ Ա. Եղոյեան մանաւանդ եթէ յաջողի այդ գործով սիրանալ Օսքարի մը զոր չատ փոքր տարբերութեամբ 1997–ին չկրցաւ ունենալ, «Խորհրդարանական Բաղաքական մարդոց կողմէ «ցեղասպան» հռչակուած Թուրքերուն այդ պիտակը այդ ժապաւէնով պիտի փակցուի արուեստի մարզէն ալ»։

Հարց տալով թէ Հայերու այդ ընթացքին դէմ ի՞նչ կ'ընէ Թուրքիա, ան կը յիշէ Ազգային Ժողովին ու Անգարայի մէկ համալսարանին մէջ, մէկը Ապրիլ 13 – 14–ին, միւսը Նոյեմբերին ծրագրուած, ցեղասպանութեան նիւթով երկու հաւաքոյթներու պարագան. երկուքին համար ալ հայ պատմաբաններ – նաեւ Հայաստանէն – կը հրաւիրուին. Հայաստանցիները Անգարա երթալու համար մուտքի արտօնագիրի պէտք ունենալով կը դիմեն Մոսկուայի Թրքական դեսպանատունը։ Հոն երբ կը տեսնեն որ Լ. Բարսեղեանի պաշտօնին մէջ կայ «ցեղասպանութիւն» բառը (ան տնօրէնն է Երեւանի Ցեղասպանութեան Թանգարանին), կը մերժեն Թուրքիա մուտքի արտօնութիւն տալ իրեն։ Արդիւնքը այն կ'ըլլայ որ Թուրքիոյ Խորհրդարանին մէջ ծրագրուած դիտաժողովը վտանգուի ու Անգարա սկսի մտածել թէ ի՛նչպէս կրնայ փրկուիլ Հայերու ցեղասպանութեան մասին միայն Թուրքերու միջեւ վիճարկում ունենալու հեռանկարէն։ Ինչ որ եղաւ պարագան։

Դատելով նման զարգացումներէ, բոլորովին անկարելի չի թուիր Ռ. Սաֆրաստեանի գծած ճամբուն իրականացումը. հայեւթուրք երկխօսութիւն, ցեղասպանութեան առընչուած մարզերու, նիւթերու մասին, ինչպէս օրինակ, հաւուցումի ձեւ, եւ այլն։ Կը բաւէ քիչ մը արժանաւորութիւն, քիչ մըն ալ համեստութիւն ունենալ։

ԱՐՓԻ ԹՈՓՈՑԵԱՆ

(*) Տե՛ս «Յառաջ», Ապրիլ 18, Ա. Էջ։

ՀԱՑԿԱԿԱՆ ԴԱՂԹԱԿՆԵՐ

ՎՐԱՍՏԱՆԻ
ԹԱՄԱՐ ՄԵԾ ԹԱԳՈՒՀԻՒ ԳԱՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՆ ԺԱՄԱՆԱԿԱՇՐՋԱՆԻՆ

ՀԱՅ ԱԶՆՈՒԱԿԱՆՆԵՐԸ ՏԻՒԱԿԱՆ ԱԻԹ՝ ԱՐՔՈՒՆԻՔԻՆ ՆԵՐՍ

ԶԱՔԱՐԵԱՆՆԵՐ՝
ՎՐԱՍՏԱՆԻ ԱՄԷՆԷՆ ՀԵՂԻՆԱԿԱՒՈՐ ԻՇԽԱՆՆԵՐԸ

(Բ. եւ վերջին մաս)

ԱՄԻՐ ՔՈՒՐԴ ԱՐԾՐՈՒՆԻ՝ ԱՐՔՈՒՆԻ ԳԱՆՁԱՐԱՆԱՊԵՏ

Վրաստանի քաղաքական կեանքին մէջ մեծ դերակատարութիւն ունեցող Արծրունիներու Մահկանաբերդի ճիւղին ներկայացուցիչն էր Ամիր Քուրդ, որ Վրացիներուն մօտ ծանօթ էր Ապուլ Հասան անունով։ Անոր քոյրը՝ Սահակադուխտ, Սարգիս Զաքարեանի կինն էր։ Ամիր Քուրդ Արծրունի, տոհմական ժառանգական իրաւունքով, Թիֆլիսի ու Քարթլիի ամիրապետի եւ արքունի դանձարանապետի տեղեկալի պաշտօնները վարած էր, բայց յետոյ Գէորգի Գ. Թագաւորէն հալածուելով, եղբօր՝ Թիֆլիսի քաղաքապետ Վասակի հետ 1156-ին կարին՝ Սալխուդ ամիրային մօտ գացած եւ անկէ տիրոյթներ ստանալով՝ հոն հաստատուած էր։

Թամար Թագուհիի գահակալութենէն եառ Սարգիս Զաքարեան անձնապէս միջամտեց Թագուհիին մօտ եւ իր աքսորէն վերադարձնել տուաւ աներորդին՝ Ամիր Քուրդը, որմէ եառ Թագուհին վերստին զայն Քարթլիի եւ Թիֆլիսի ամիրապետ նշանակեց։

Այդ օրերուն Վրաց աղնուականութիւնը տարբեր խմբաւորումներու բաժնուած էր՝ իշխանութեան բարձր դիրքեր գրաւելու համար. անոնց միջեւ պայքարը սաստկացաւ մանաւանդ Թագուհիին ամուսնութեան կապակցութեամբ, որովհետեւ խմբաւորումներէն իւրաքանչիւրը կ'ուզէր, որ Թագուհիին ամուսինը իր դրածոն ըլլայ։ Այս պայքարին մէջ յաղթական դուրս ելաւ Ամիր Քուրդ Արծրունի, եւ անոր միջնորդութեամբ Թագուհին 1185-ին Վլատիմիր Սուզտալեան ռուսական պետութեան իշխան Եուրի (Գէորգի) Պոկոլիուպսքիի հետ ամուսնացաւ։ Եուրի իշխան իր հօր՝ Անտրէյ Պոկոլիուպսքիի սպանութենէն եառ Հիւսիսային Կովկաս փախած եւ ղըփչաղնեղուն մօտ ապաստան գտած էր։

Եուրիի եւ Թամարի ամուսնութենէն եառ Ամիր Քուրդի հեղինակութիւնը աւելի զօրացաւ. Թագուհիին որոշումով ան պետական խորհուրդի դարբազիի անդամ նշանակուեցաւ ու արքունի դանձարանապետի՝ մեճուրճլէք – ուխտուցեսիի պաշտօնը ստացաւ. Թագուհին միաժամանակ Թիֆլիսէն հարաւ տարածուող ընդարձակ տիրոյթներ եւ Ռուսթաւի քաղաքը շնորհեց անոր։ Ամիր Քուրդի կը պատկանէր արդէն իր տոհմական կեդրոն Մահկանաբերդը՝ Ջորոփոր գաւառին մէջ (ներկայ իմկեանի շրջանին մէջ), Դեղձնուտ վանքին մօտակայ անտառներուն խորը, Ընձոռկուտ վտակի ափին, որ ժայռերու պատճին թառած անառիկ եւ պարսպապատ ամրոց մըն էր։

Թամար Թագուհի այնուհետեւ Ամիր Քուրդի եղբայրը՝ Հաղբատի վանքի վանահայր Բարսեղը Քարթլիի արքեպիսկոպոս նշանակեց. Բարսեղ այսպէսով քաղկեդոնական դաւանանքը ընդունեցաւ եւ Վրաց Եկեղեցւոյ կապուեցաւ։

Այս ժամանակ մեծ հեղինակութեան տիրացաւ նաեւ Ամիր Քուրդի զաւակը՝ Հասան, որ Վրացիներուն մօտ ծանօթ էր Գուգան անունով։ Ան ճանչցուած էր նաեւ Հասան Կայանեցի անունով, որովհետեւ Կայան բերդը (նոյնպէս Ջորոփոր գաւառին մէջ) անոր իշխանանիստ կեդրոնն էր։ Թամար Թագուհի զայն Տայքի ու Կղարջքի կառավարիչ նշանակեց՝ իբրեւ նստավայր անոր շնորհելով Տայոց Քար բերդը։

ՕՐԲԷԼԵԱՆՆԵՐՈՒ ՀԵՂԻՆԱԿՈՒԹԵԱՆ ՎԵՐԱԿԱՆԳՆՈՒՄ

Թամար Թագուհիի գահակալութենէն եառ, Օրբէլեանները, որոնք նախապէս ամիրսպասալարութեան պաշտօնը կը վարէին եւ մեծ հեղինակութիւն ունէին արքունիքէն ներս, եւ զոր կորսնցուցած էին ամիրսպասալար Իվանէ Օրբէլի դաւաճանութեամբ Գէորգի Գ. Թագաւորին դէմ բարձրացած 1177 – 1178-ի սպրստամբութենէն եառ, սկսան վերկանգնել իրենց նախկին իրաւունքները։

Արդարեւ, ամիրսպասալար Իվանէ Օրբէլիի եղբօր՝ Լիպարիտ իշխանի պատճառներէն Իվանէ իր աքսորէն Գուգարք վերադարձաւ եւ Թամար Թագուհիէն վերստացաւ Օրբէլեաններու տիրոյթները մէկ փոքր մասը եւ տոհմական կեդրոն Օրբէթ ամրոցը։ Նշենք, որ անոր եղբայրը՝ Էլիկում, որ Նախճաւանի մէջ բնակութիւն հաստատած էր, 1184-ին զոհ գացած էր Գանձակի ճակատամարտին։ Նշենք նաեւ, որ Իվանէէն եւ Էլիկումէն սկսեալ Օրբէլեաններու տոհմի երկու ճիւղի բաժնուեցաւ. Իվանէի սերունդը ծանօթ դարձաւ Վրաց Օրբէլեաններ անունով, իսկ Էլիկումի սերունդը՝ Հայ Օրբէլեաններ անունով։

ԶԱՔԱՐԷ ԵՒ ԻՎԱՆԷ
ԳԼԽԱՒՈՐ ՆԵՑՈՒԿ
ԹԱԳՈՒՀԻԻՆ.
ԶԱՔԱՐԷ՝
ԱՄԻՐՍՊԱՍԱԼԱՐ,
ԻՎԱՆԷ՝ ԱՐՔՈՒՆԻ
ՄԵԾ ՎԷԶԻՐ ԵՒ ԱԹԱԲԷԿ

Սարգիս Զաքարեան իշխանի մահէն եառ (1187) Թամար Թագուհի Վրաց բանակի ամիրսպասալարութեան պաշտօնը յանձնեց Թորելիի յանձնեց. Թորելիները Վրաց աղնուական մեծ ընտանիքներէն էին, եւ այդ հիմամբ ալ Գամրեկել Թորելիի հեղինակութիւն էր արքունիքին մէջ։ Թամար Թագուհի ամիրսպասալարի դերը նախանձները նշանակեց Սարգիս Զաքարեանի զաւակներէն՝ Զաքարէ եւ Իվանէ, որոնք միաժամանակ Վրաց բանակի հրամանատարութեան կապուած հոլովակն զօրքերու սպասալարներ նշանակուեցան։

Այս ժամանակ, նոյն տարին իսկ, Թամար Թագուհի, իր ամուսնանալէն երկու տարի ետք, 1187-ին բաժնուեցաւ իր առաջին ամուսինէն՝ Եուրիէն, որմէ եառ Եուրի չնորհազրկուեցաւ եւ Վրաստանէն հեռանալով Պոլիս մեկնեցաւ։

Ամուսնալուծութենէն երկու տարի ետք, 1189–ին Թամար Թագուհի օսերու Թագուրի զաւկին՝ Սոսլանի հետ ամուսնացաւ։ Սոսլան Թագաւոր ծծուելով՝ Դաւիթ անունը ստացաւ եւ Վրաստանի Թագաւոր անուանուեցաւ։

Թագուհիին նախկին ամուսինը՝ Եուրի Պոլիս հաստատուած էր, բանակցութեան մէջ մտաւ Վրաց իշխաններուն հետ՝ իր նախկին գնով դէմ ընդդիմադիր ճակատ պատրաստելու եւ գահը վերադրաւելու համար։ Եուրի Թիֆլիսի մէկ իրեն աջակից գտաւ Ամիր Քուրդ Արծրունի իշխանը, որ իր հովանաւորը եւ մերձաւոր եղած էր Թամարի հետ ամուսնութեան համար, այս պատճառով ալ, եւ Ամիր Քուրդ իշխանը հեղինակազրկուած էր։

Այսպէսով, Ամիր Քուրդ Արծրունի իր նախկին հեղինակութիւնը վերահաստատելու համար միացաւ Եուրիի. անոնց չուրջ խմբուեցան նաեւ իրենց կեդրոնացող ձգտումներով ծանօթ վրացի մեծ Թիւ իշխաններ՝ տապալելու համար Թամար Թագուհին։ Ընդդիմադիրներ, իրենց ուժերը կազմակերպելէ եառ, 1191–ին ապստամբութիւն բարձրացուցին Թագուհիին դէմ։

Արքունիքին համար ճգնաժամային վիճակ ստեղծուեցաւ. ապստամբները լաւ կազմակերպուած եւ ուժեղ էին, եւ վճռական պատերազմ մը անխուսափելի էր. այս ժամանակ նաեւ նոր մահացած էր բանակի

միաբանաբար Գամբեկէլ Թորելի, եւ չկար կազմակերպուած ուժ մը՝ պաշտպանելու համար երիտասարդ թագուհին:

Այս իրավիճակին ի տես թագուհին Զաքարէ եւ Իվանէ Զաքարեան եղբայրները՝ պաշտպանելու համար պարսն ղրկեց՝ Զաքարէ եւ Իվանէ իշխանները արագորէն լրենց չուրջ համախմբեցին հայ եւ թագուհիին հաւատարիմ մնացած վըրացական զօրքերը եւ արշաւանքի ճեռնարկեցին ապստամբներուն դէմ: Կատաղի կռիւներէ եւ սկզբնական որոշ յաջողութիւններէ ետք ապստամբները ծանր հարուածներ ստացան եւ ի վերջոյ չկրնցան:

Մէր Քուրդ Արծրունի, որ ապստամբութեան ղլխաւոր ղեկավարներէն էր, կը տեսաւ, որ այլեւս դիմադրութիւնը անիմաստ է, յաջողեցաւ փախուստ տալ եւ իր միջնաբերդի մէջ ամաձնացաւ, ուր հաւանաբար նոյն տարին ալ մահացաւ: Անոր զաւակը՝ Հասան, որ կայան բերդին մէջ կը բնակէր, վրայ պետութեան սահմաններէն հեռացաւ եւ Շահի Արմէններուն մօտ ծառայութեան մտաւ: Արծրունիներու Զորափոր գաւառը եւ կայան բերդը գրաւուեցան, որմէ ետք իրրեւ Արծրունիներու տիրոյթներ մնացին Մահկանաբերդը եւ անոր յարակից Ազատեւի հովիտը:

Ապստամբութեան ճնշումէն եւ վարդ ու կանոնի վերահաստատումէն ետք, նոյն տարին իսկ (1191) Թամար Թագուհի Զաքարէ իշխանը վրացական եւ հայկական զօրքերու ամիրսպասալար նշանակեց, իսկ անոր եղբայրը՝ Իվանէ, որ տարիքով աւելի փոքր էր, ստացաւ արքունի մեծ վեզիրի՝ մսախնուրբ-ուխուցեսի պաշտօնը. թագուհին այնուհետեւ Իվանէի ամբարէկի տիտղոս չնորհեց:

Թագուհին նաեւ ընդարձակ կալուածներ չնորհեց Զաքարեաններուն. Զաքարէ, որ Լոռիի տէր դարձած էր, նոր տիրոյթներու տիրացաւ եւ անոր հորուեցաւ Թուսթաւի քաղաքը, իսկ Իվանէի սերունդները Հաղբատի եւ Սանահնի վանքերուն հոգաբարձութիւնը ստանձնեցին:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՑ ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ ՍՈՒԲԲ ԵԿԵՂԵՑԻՈՑ ԱԶԳԱՅԻՆ ԵՒ ԿՐՕՆԱԿԱՆ ԱՆՁԱՄԱՆՑԵԼԻ ԱՐԺԻՔԸ ՀԱՅ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴԻՆ ԿԵԱՆՔԻՒՆ ՄԷՋ

(հայերէն, ֆրանսերէն, անգլերէն)

ՏՈՒԹ. ԱԲԵԼ ՔՀՆՑ. ՕՂԼՈՒԳԵԱՆ

Ժընեւ, 2001

ՄԽԻԹԱՐԵԱՆՆԵՐԻ ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ԱԻԱՆԴՈՒԹԻՒՆԻ ՎԵՐԱԿԱՆԳՆՄԱՆ ՓՈՐՁ

Ժամը 15-ին, թատերասրահը լեփ լեցուն էր ծեռ ու պեռով. մեծ ու պզտիկով եկել էին դիտելու մանուկների ոչ մանկական ներկայացումը: Օրն էր Կիրակի: Ապրիլեան արեւուտ, տաք, լուսաշող օր: Սրահը բաւարար չէր տեղաւորելու բոլորին: Եւ ո՛վ զարմանալի: Ոչ ոք չդժգոհեց: Ոչ ոք դուռը չզոցեց եւ ետ դարձաւ: Երկու տասնեակից աւելի հանդիսականներ ոտքի վրայ դիտեցին թատերական երկունքը լոյս մանուկների: Նայեցին Գրիգոր Լուսաւորչի մասին Արմինէ Գէորգեանի բեմագրով գրուած մօտաւորապէս մէկ ժամանոց ներկայացումը, որի նախաձեռնողը, ներշնչողը եւ անտրտունջ մինչեւ վերջ նպատակին հասնելու կամք յուցաբերողը եղաւ Սամուէլ-Մուրատ վարժարանի Հայոց լեզուի եւ գրականութեան ուսուցչուհին:

Աչակերտ, ծնող, հոգեւոր ու վարչական միախմբուել էին կարգ ու պատշաճով ոտնելու պետականօրէն քրիստոնեայ դառնալու տասնեօթ դարը: Ներկայացումը երեխաների համար ունէր ուսուցողական եւ բարոյախօսական նշանակութիւն: Աչակերտները թատերախաղի միջոցով հաղորդակցում էին մեր պատմութեանը: Պատմութիւն, որ արդիական նշանակութիւն ունի: Պատմութիւն, որից սովորելը միշտ էլ կարեւորագոյն է ապագայ հայ սերնդի համար: Համակարգչէի մասնագէտ դասատուն ստանձնել էր ներկայացման ծրագիրն ու լուսանկարները ապելու գործը: Դահլիճի մուտքին՝ ինչպէս արհեստավարժ թատրոնում, բաժանւում էին խնամքով պատրաստուած գրքոյկները: Այս բոլոր նախապատրաստական աշխատանքը կատարեալ չէր լինի, եթէ երեխաները չերխաղային վերապրումով, բեմական խօսքի յստակ ու անաղարտ արտաբերմամբ: Ի ուրախութիւն հանդիսատեսի, չկար Թրքահայ, ռուսահայ, Ֆրանսահայ, արաբահայ, պարսկահայ եւ այլեայ արտաբերում: Մասնակցում էին 26 աչակերտ: Խաղում էին դժուարին դերեր: Տրդատ Թագաւոր, Գրիգոր Լուսաւորիչ, Թագուհի, Հոխփսիմէ Կոյս, Աբգարեան, Սպարապետ, Զինուոր, Նաժիշտ, նաեւ Պալատականներ: Լրջութիւնը համակել էր նրանց, երբ բացուեց վարագոյրը: Անչափ, վստահ, սաները Մխիթարեան Միաբանութեան վարժարանը սովորողի լեզուով արժանաւորութեամբ բեմական կարճ ժամանակամիջոցում հանդիսատեսին հրամցրեցին պատմական այնպիսի մի չրջան, որը ճակատագրական դէպքերով հայոց պատմութեան երեւելի էջերից է: Ծնող-դերասան Արթօն մխացել էր դպրոցական թատերախմբին: Բեմում մարմնաւորում էր մի քանի դերեր՝ Սպարապետ, Աբգարեան արքայազն, Պատմագէտ Ագաթանգեղոս, Թագաւորի Թիկնապահ, Պալատական դպիր...: Ոգեւորութիւնը միահամուռ էր: Երեխաները չէին վրիպում: Ուժ ու կոչ անելով պահում էին բեմական ժամ ու կշռոյթի ըմբռնումը, որ փաստօրէն ուսուցանել էր բեմադիրը: Նրանց համար չկար գլխաւոր ու դրուագային դեր: Բոլոր դերերն էլ գլխաւոր էին: Քսանվեց աչակերտ եւ մի ծնող բեմում ծաւալուող դէպքերի պատմականութիւնը արդիականացրին:

Վերջում, բարեմաղթանք, չնորհակալութեան խօսք, չարունակելու առաջարկ...:

ՍԱՐԱՇԷՍ ՈՍԿԱՆԵԱՆ

ԼՈՒՍԱՆԿԱՐԻՉ ՄԱԼԱՔ ՓԱՐՇ

«The Ottawa Citizen» օրաթերթը իր 2001 Ապրիլ 1-ի թիւին մէջ յօդուած մը յատկացուցած է Օթթաուայի տեսարաններու հռչակաւոր հայազգի լուսանկարիչ Մալաք Փարշին, որու լուսանկարներէն մէկը ընտրուած է Գանատայի Նամականի կողմէ զանատական 10 տեսարժան վայրերու նուիրուած դրոշմաթուղթերու չարքին մէջ: Լուսանկարը կը պատկերացնէ վառ կարմիր կակաչներու ածու մը, որուն եաին կ'երեւին Օթթաուայի պետական Խորհրդարանի չէնքերը: Դրոշմաթուղթը լոյս պիտի տեսնէ Մայիս 10-ին:

Փարշի բառերով, սոյն դրոշմաթուղթը կը ներկայացնէ «ամբողջ կեանքի մը դործին պագաթնակէտը»: Փարշի միակ ափսոսանքն է, որ դրոշմաթուղթը, չարքին մէջ այլ 4 դրոշմաթուղթերու կարգին, պիտի արժէ 1,05 տոլար (միջազգային առաքումներու համար), մինչ մնացեալ հինդը պիտի արժեն 60 սէնթ (ԱՄՆ-ի ուղղուած առաքումներու համար): «Պիտի փափաքէի, որ տեղական ապառումի յատկացուէր դրոշմաթուղթը, որպէսզի առաւելագոյն թիւով Գանատացիներ տեսնեն զայն» ըսած է 86-ամեայ լուսանկարիչը, որու մասնագիտութիւնն են Օթթաուայի կակաչներն ու յուշարձանները:

Յօդուածագիրը՝ Մայքըլ Փրէնթիս կ'աւելցնէ, որ հակառակ դինի մասին վերապահութեան, Փարշ չի գանգատիր եւ ուրախ է, որ դրոշմաթուղթը Գանատական կակաչներու փառատօնին քարոզչութիւնը կը կատարէ: Այս փառատօնը տեղի կ'ունենայ 1953-էն ի վեր ամէն տարի Մայիս ամսուն Օթթաուայի մէջ եւ կը նկատուի այս ծաղիկին նուիրուած աշխարհի ամէնէն մեծ տօնախմբութիւնը: Յօդուածագրին համաձայն, փառատօնը Մալաքին գաղափարն է, եւ գալ տարի, փառատօնին 50-րդ տարեդարձին առթիւ, ան պիտի ստանձնէ անոր պատասխանատուութիւնը:

Գանատայի Նամականատունը դրոշմաթուղթի ներածականին մէջ կը նշէ, որ «Որպէս երախտագիտութիւն երկրորդ Աշխարհամարտի ընթացքին Գանատայի յուցաբերած օժանդակութեան համար, Հոլանտայի արքայական ընտանիքը Օթթաուայի նուիրած է 100 հազար կակաչներու սոխեր: Այս կակաչներուն տարեկան ծաղկումը դարձած է պեղեցիկ եւ խորհրդանչական երեւոյթ մը, որու ծաւալն ու փառքը աճած է տարիներու ընթացքին»:

Դրոշմաթուղթի վրայի կակաչներու ածուն ստեղծուած է Ազգային մայրաքաղաքի յանձնաժողովին կողմէ՝ հիմնուելով Մալաքի թելադրանքներուն վրայ: «Մինչեւ անոր ստեղծումը երկու տարի առաջ կարելի չէր լուսանկար մը առնել, որուն մէջ միաժամանակ երեւէին կակաչները, դետը եւ խորհրդարանը» կը բացատրէ Փարշ, ան կը յայտնէ նաեւ, որ «կը սիրէ Օթթաուայի դետը» եւ թէ «ծաղիկներու ու ջուրի համախմբումը կը մնայ իր նախընտրած նիւթերէն մէկը»:

Առաջին անդամ չէ, որ Մալաքի դրծերէն մէկը կ'ընտրուի դանատական դրոշմաթուղթի մը վրայ, այլ եօթներորդ: Փարշ Գանատա գաղթած է 1937-ին եւ իր առաջին լուսանկարչական սթիւդիոն բացած է Սփարք փողոցի վրայ 60 տարիներ առաջ, որպէս օդնական ունենալով երկրորդական վարժարանը նոր աւարտած Պարպարան, որ իր կինն է 58 տարիներէ ի վեր: Իր երկար եւ յաջող ասպարէզի ընթացքին, ան արժանացած է բազմաթիւ մրցանակներու (Տարուան նկարիչ, National Film Board-ի Ոսկի մեդալ), ինչպէս նաեւ հեղինակն է բազմաթիւ լուսանկարչական գիրքերու (Ottawa, National Capital Region, The/La Gatineau):

Յօդուածի վերջաւորութեան կը մատնանչուի, որ հետաքրքրական զուգադիպութեամբ մը, գալ ամիս պիտի հրատարակուի նաեւ դրոշմաթուղթ մը, որ կը մեծարէ բոլոր հայկական ծագումով Գանատացիները, որոնց կարդին են Մալաքը եւ իր նշանաւոր եղբայրը Եուսուֆ Քարշը: Գանատայի Նամականատունը կը յիշէ, որ Հայաստանը, «առաջին պետութիւնը եղած է, որ պաշտօնապէս ընդունած է քրիստոնէութիւնը 1700 տարիներ առաջ»: Յօդուածագրի դնահատումով «ներկայիս հայկական ծագումով 50 հազար անհատներ կը բնակին Գանատայի մէջ, երկիր մը, որու կրօնական ազատութիւնը դիրենք կամ իրենց նախահայրերը հոն բերող քաշողական ուժը հանդիսացած է»:

ՅՈՎԻՆԷ

«Հորիզոն», Ապրիլ 9

ՄԻ ՀՈՑՈՒՀՈՒ ԳԱՏՄՈՒԹԻՒՆ

ՄԱՑՐԱՆՈՑՇ ՅԱԿՈԲԵԱՆ

ԳԱՂԹ

1919-ի Մայիսից կեանքը կամաց – կամաց սկսել էր բարելաւուել: Ամերիկեան ալիւրի հասնելով մեղմացել էր սովը:

1919-ի գարնանը հայ – անգլիական ուժերով գրաւուեցին Կարսը, Նախիջեւանը, Ալաշկերտը, Սուրմալուն: Միաժամանակ տեղից չարժուեց եւ գաղթակատունութիւնը: Հայաստանի կառավարութիւնը գումարներ էր յատկացնում փոխադրման եւ մի ամսուայ ապրուստի համար:

Գիւղացին չի կարող հողազուրկ մընալ, առանց ապրուստի հիմնական միջոցի, եւ 1920-ի վաղ գարնանը հայրս կարսի մարզ գնաց, հող եւ տուն ստացաւ Սամալի գիւղում: Վար ու ցանք արեց եւ եկաւ մեր եռեւից: Լծեց սայլը, մեզ դրեց վրան եւ չատերի նման դէպի արեւմուտք չարժուեցինք:

Մեր նոր տունը գիւղի ծայրին էր, առջեւում մի քան ուռենիներ կային: Հայրս մի քիչ նորոգել էր տունը, ջուր բերել մինչեւ մեր դուռը, որ մօրս համար հեչտ լինի: Ամբանը ցորենի առատ բերք ստացանք: Տուն ունէինք, հող ունէինք, կեանքը, թւում էր, հունի մէջ է ընկնում, թւում էր, վերջ մեր թափառումներին: Սակայն այստեղ էլ կարճ ապրեցինք: Նոյն տարուայ Սեպտեմբերի վերջին նորից նոյն ծանօթ ահազանգը եկաւ՝ փախէք, Թուրքը գալիս է:

Պատերազմում Թուրքիայի կրած պարտութիւնից յետոյ երկրում իշխանութեան գլուխ անցած քեմալականները, Խորհ. Ռուսաստանից մեծաքանակ զրամ, զէնք ու զինամթերք ստանալով, 1920-ի Սեպտեմբերի կէսերին յարձակուեցին Հայաստանի վրայ: Բարոյալքուած ու կազմալուծուած հայկական բանակը չդիմադրեաց Թուրքերին: Զօրամասերը թափանցած բոլշեւիկների ակտիւ քարոզչութեան հետեւանքով Թուրքական բանակը գիտում էր որպէս ազատարար բանակ, որ գալիս էր բանուորների եւ գիւղացիների իշխանութիւն հաստատելու: Հայ բոլշեւիկները կոչեր էին տարածում, զինուորներին յորդորելով՝ չեն-Թարկուել սպաների հրամաններին, չըկրակել Թուրք եղբայրների վրայ, զէնքերը ընդհակառակն, ուղղել իրենց հրամանատարների դէմ: Եւ զինուորները դէն էին նետում հրացանները, լքում դիրքերը: Մի քանի օրում ընկան Սարիղամըշն ու Կաղզուանը: Առանց կռուի Թշնամու ձեռքն անցաւ անառիկ Կարսը: Եւ «ազատարար Թուրք եղբայրները» ըսկըսեցին անխնայ սրի քաշել ու կողոպտել բնակչութեանը, չատերին դերի տանելով:

Ես ամէն ինչ չէ որ հասկանում էի, ճանապարհ գնալը նոյնիսկ հետաքրքիր էր: Անցած հինդ տարում այնքան յաճախ էինք տեղից տեղ գնացել, որ երեւի սովորութիւն էր դարձել, երեւի թւում էր՝ այդպէս էլ պիտի լինի: Եւ ամէն անգամ, երբ սկսում էինք ճանապարհի պատրաստութիւններ տեսնել, հաղնում էի լաւագոյն չորազգեստս (կարմիր Թաւիշից կարուած), վերցնում խրճիկս (փայտէ ճողի վրայ կոճակից դէմք էի սարքում, ղոյղղոյն ղրծուած քներից ղէսաներ հագցնում), այնպէս առօք-փառօք բազմում սայլին, ասես ուխտ էինք գնում: Այնուհանդերձ, դա նորից գաղթ էր, իրականացող յոյսերի հերթական խորտակում: Երբ սայլը չարժուեց, յիշեցի (մինչեւ օրս էլ յիշում եմ) տան մի անկիւնում կիսատած ոսկեհատ ցորենի չեղջը, որ յայտնի չէ ում էինք թողնում:

Սամալին Ալեքսանդրապոլից հեռու չէր, նոյն օրն էլ հասանք: Իրերի մի մասն ու պապիս թողեցինք մի փոքրիկ խըրճիթում, իսկ մենք չարունակեցինք ճանապարհը: Հայրս որոշել էր մեզ որեւէ ապահով տեղ հասցնել, սակայ վերադառնալ պապիս եռեւից: Այլ հնար չկար՝ բեռը ծանր էր, եղները հազիւ էին քաշում սայլը:

Թեթեւ բեռով էլ ճանապարհը երկար տեւեց: Երբ հասանք Ելենովկայի (այժմ՝ Սեւանի) չրջանի Զըռչըռա (այժմ՝ Վարսեր) գիւղը, արդէն ձիւն էր դրել: Այսպիսով, մեր ճանապարհն անցաւ Ղարաքիլիսայով, Դիլիջանով ու աւարտուեց Սեւանում: Ինչպէս եւ ուրիշ գիւղերում այստեղ էլ մեզ հետ էին թէ հօրս, թէ մօրս ազգականները:

Զըռչըռում տեղաւորուեցինք մի գիւղացու տանը (անունը, եթէ չեմ սխալւում, Ալեքսան էր), որի դուռը բացւում էր ուղիղ գերեզմանատան վրայ: Ցերեկները նրանց հետ թոնրատանն էինք անցկացնում, գիչերները՝ մեզ յատկացւած մի ցուրտ՝ դոմին կից սենեակում: Ալեքսանը չատ երեխաներ ունէր, մի քանիսին որբանոց էր տուել, երեքն էլ տանն էին: Կինը բարի էր, չնայած ունեւոր չէին, բայց թխած հացից երբեմն մեզ էլ էր բաժին հանում:

Մեր ունեցած երկու եղն ու մի կով տեղաւորեցինք նրանց դոմում:

Նոյեմբերի առաջին օրերին լուր եկաւ, որ Թուրքերը առանց կռուի մտել են Ալեքսանդրապոլ: Դա նչանակում էր, որ հայրս չի կարող գնալ ու բերել պապիս: Շարունակ նրա մասին էր մտածում ու երգում Շահազիզի «Երազը», «մօրս» բառը փոխած «Հօրս»:

(Շար. 13)

Տիկին Անուշաւան Շահկեան,

Օր. Լիլիան Շահկեան,

Պր. Ժիրայր Շահկեան եւ զաւակները,

Տէր եւ Տիկին Վազրիկ Շահկեան եւ զաւակները,

ինչպէս նաեւ ընտանեկան բոլոր պարագաները

ցաւով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, հօր, մեծ – հօր, հօրեղբօր եւ աղգականին՝

ԱՆՈՒՇԱՒԱՆ ՇԱՀԿԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ Ապրիլ 12–ին, 96 տարեկանին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Երկուշաբթի, Ապրիլ 23, ժամը 14·30–ին Փարիզի Սուրբ Յովհաննէս – Մկրտիչ եկեղեցին

15, rue Jean-Goujon — 75008 Paris

Մահագդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իրրեւ այդ նկատել:

60, avenue d'Iéna, 75116 Paris

«ՅԱՌԱՋ». – Մեր ցաւակցութիւնները Տիկին Շահկեանի, զաւակներուն եւ Տէր եւ Տիկին Վազրիկ Շահկեանի:

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

ՍԻՆ – ՇԱՄՈՆ. – Եսթեր Ալանեան 500 Ֆր. կը նուիրէ «Յառաջ»ին իր մօր՝ Նուարդ Ալանեանի եւ քեռկնոջ վաւա խաչատուրեանի յիշատակին անոնց մահուան 17–րդ տարելիցներուն առթիւ:

⁂

ՄԱՐՍԼԻՑ. – Պ. Սիմոն Աւտոյեան կոմիտաս վարդապետի, Աւետիս Ահարոնեանի եւ ապրիլեան նահատակներու յիշատակին 200 Ֆր. կը նուիրէ «Յառաջ»ին:

Communiqué de Presse

ADL PARTICIPE A LA SEMAINE «MEMOIRE CONTRE LE RACISME»
organisée
par l'EUROPE DE LA MEMOIRE
en partenariat
avec le CONSERVATOIRE HISTORIQUE DU CAMP DE DRANCY
et plusieurs associations.

Conférences de l'ADL :
le 25 avril à 15h: Romainville sur le livre **«Golgotha de l'Arménie Mineure»**
et
le 26 avril à 15h: St-Denis sur le livre **«Archag Tchobanian et le Mouvement arménophile en France».**

(Շար. Ա. էջէն)

ցեղասպանութիւնը ժխտող խօսքերուն: Գրութեան մէջ լայն տեղ տրուած է Ի. Զարնիի գաւառապարտող նամակին որմէ մէջբերումներ ալ կատարուած են:

⁂

«ՆԻՒ ԵՈՐՓ ԹԱՅՄՋ» ԵՒ «ՈՒԱՇԻՆԿԹՐԼՆ ՓՈՍԹ» ՂԱՐԱԲԱՂԻ ԿԱՐԳԱԽՈՐՄԱՆ ՄԱՍԻՆ

Ամերիկեան մամուլի ծանօթ այս երկու անունները Ապրիլ 18–ի իրենց թիւերուն խմբագրականը յատկացուցած են Ղարաբաղի հարցին, դրուատելով անոր լուծում բերելու նախագահ Պուշի ջանքերը: Խօսուածը այն է որ այդ ջանքը մղուած է չրջանին քարիւղի ապրակէն, թէեւ դրական կը նկատուի աշխարհի խոռվայոյզ չրջաններու խնդիրներուն հանդէպ ցոյց տրուած հետաքրքրութիւնը: Ուշագրաւ է «Նիւ Եորֆ Թայմզ»ի մէջբերումը Պուշի իշխանութեան մէկ պաշտօնեայրին խօսքէն կատարուած. ան ըսած է. «Հայաստանի նախագահը որ դարաբաղցի է եւ եղած է այդ մարգին նախագահ, ի հարկին կրնայ համոզել Հայերը, յատկապէս զինուորական հզօր հատուածը, որ հրաժարին անկախութեան իրենց պահանջէն, եթէ ինք այդ ուղղութեամբ որոշումի յանգի»:

COMMEMORATION DU 86EME ANNIVERSAIRE DU GENOCIDE ARMENIEN DE 1915

Paris

LUNDI 23 AVRIL

20h à 23h30 : Veillée commémorative du génocide arménien de 1915.
Place de la Bastille (Paris).
Le regroupement des associations de jeunes Français d'origine arménienne organise, comme chaque année depuis quatre ans, la Veillée commémorative du génocide arménien de 1915.

MARDI 24 AVRIL

16h30 : Dépôt de gerbes à la tombe du Soldat Inconnu (Arc de Triomphe) par les autorités, les représentants des communautés.
Place Charles de Gaulle (Etoile).

17h30 : Marche vers l'Ambassade de Turquie.
Départ Place Charles de Gaulle -Etoile, angle ave Kléber.

Lyon

LUNDI 23 AVRIL

18h : **Manifestation revendicative au Consulat de Turquie,**
87, rue de Sèze, Lyon 6e

MARDI 24 AVRIL

JOURNEE DU GENOCIDE ET DES CRIMES CONTRE L'HUMANITE

10h : **Office de requiem,**
Eglise apostolique arménienne St-Jacques,
40, rue d'Arménie, Lyon 3e

15h : **Rassemblement — Place Bellecour**
Allocutions des Maires de Lyon et de Villeurbanne;
Dépôt de gerbes au Veilleur de Pierre

16h : **Défilé jusqu'à la Bourse du Travail**
Place Guichard, Lyon 3e

17h30 : **Débat public à la Bourse du Travail**
avec 4 personnalités politiques françaises et 1 représentant de la communauté arménienne : «La responsabilité de l'état turc actuel; quelles retombées juridiques pour la France ?».

Marseille

DIMANCHE 22 AVRIL

10h30 : **Messe commémorative** en l'église catholique arménienne, rue Sibié, Marseille 5e.

LUNDI 23 AVRIL

A partir de 14h : **Stand d'information** organisé par les associations de jeunes, Parc Borely, Vieux Port.

19h : **Veillée.**

MARDI 24 AVRIL

Dans la matinée:commémorations dans les villes périphériques et des quartiers de Marseille (Aix en Provence, Bouc Bel Air, Toulon...).

16h : **Messe de requiem** en la cathédrale arménienne du Prado, 339, avenue du Prado.

17h : **Dépôt de gerbes** devant la stèle commémorative de la cathédrale.

17h30 : **Rassemblement et discours** devant le Consulat de Turquie.

17h45 : **Manifestation** vers le Palais des Congrès.

19h30-21h : **Meeting.**

CENTRE DE VACANCES DE LA CROIX BLEUE DES ARMÉNIENS DE FRANCE - Bellefontaine (Jura)

Près de la frontière suisse et à proximité de Morez, Morbier et les Rousses, le village de Bellefontaine abrite, depuis plus de 40 ans, le centre de vacances de la CBAF. Implanté dans un domaine verdoyant, de 2 hectares, en lisière de forêt, le centre accueille chaque été, en juillet et en août, 350 enfants, encadrés d'une cinquantaine d'animateurs et de directeurs diplômés.

Les enfants évoluent dans une ambiance arménienne, rythmée par des activités variées et enrichissantes (sports, randonnées, travaux manuels, éveil à l'arménité, musique, danse, chant...)

Le séjour de juillet étant complet, nous vous invitons à inscrire vos enfants pour le mois d'août en contactant notre secrétariat au 01. 48. 24. 46. 57 qui vous dirigera auprès de la section la plus proche de votre domicile.

La colonie organise une fête traditionnelle pour les parents le dimanche 12 août.

Date du séjour :

Du 27 juillet au 19 août

Prix :

Colonie de Bellefontaine : pension 3 550 F + voyage 450 F (Paris et Marseille)

Camp rayonnant de Bellefontaine : pension: 3 800 F + voyage 450 F (Paris et Marseille)

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 PARIS
SIRET : 571 027 317 000 15 Commission paritaire : No 55935

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ, ԱՊՐԻԼ 24

ՎԱՍՆ ՀՈԳԻՈՅՆ 1915-Ի ԵՂԵՌՆԻ ՉՈՀԵՐՈՒՆ

Մեծ Եղեռնի 86–րդ տարելիցին առթիւ, ցեղասպանութեան զոհ ասելի քան մէկ ու կէս միլիոն մեր նահատակներու յիշատակին, ժամը 15–ին, Հոգեհանգստեան պատարագ կը մատուցուի:

Կը պատարագէ՝

ՆԵՐՍԵՀ Ծ. ՎՐԴ. ԲԱՂՈՒՃԵԱՆ

կը յիշեցնենք թէ՝

«Պետական տնօրինութեամբ, բոլոր Հայերը (դպրոցական, աշակերտ, պատուոյ, աշխատաւոր եւ ուրիշներ)՝ այսօր կրնան բացակայիլ իրենց զբաղմունքէն՝ իրենց կրօնական պարտաւորութիւններուն համար:

Notre-Dame de Paris

Dimanche 22 avril 15 heures

DOUBLE COMMEMORATION DU 86ème ANNIVERSAIRE DU GENOCIDE ARMENIEN DE 1915
ET DU 1700ème ANNIVERSAIRE DU BAPTEME DE LA NATION ARMENIENNE

Divine liturgie célébrée par
Mgr. G. GHABROYAN
Evêque des Arméniens Catholiques de France
avec assistance au trône du
Cardinal JEAN-MARIE LUSTIGER
Archevêque de Paris

Centre Culturel SAINT MESROB A PARIS

VOYAGE AU PAYS DES SOUVENIRS...

Diaporama commenté

Témoignage ethnographique de la présence arménienne dans les villes et les villages d'Asie Mineure

Marzevan, Amasya, Zilé, Tokat, Sivas, Kayséri, Urgup, Cappadoce, Yozgat, Van, Aghtamar
et les villages de la Soie de Bythinie autour de Boursa

par **Haïk DER HAROUTIOUNIAN**

Jeudi 26 avril à 20h45

au 10 bis, rue Thouin, Paris Ve
Mo Cardinal Lemoine, Monge

Entrée Libre — Cocktail

UGAB — PARIS

CONCERT

Chorale VOCALISE
Mélodies Françaises & européennes
Direction :
Marie-Joe FARNALLIER

Chorale KOGHTAN
Chants Traditionnels Arméniens
Direction :
Haïg SARKISSIAN

Samedi 28 avril à 20 heures 30

Cathédrale des Arméniens Catholiques
13, rue du Perche, Paris 3e

Renseignements :
01.34.13.88.90 — **01.39.89.63.06**

—— P.A.F. : 30 F ——

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ֆրանսահայ կապոյտ Խաչէ Իսկի Տ. Սէրէնկիւլեան մասնաճիւղը չնորհակալութեամբ ստացած է 500 Ֆր. Ասպետ Քէօսէեանէ Սարգիս Մկրտիչեանի մասուան առթիւ, ինչպէս նաեւ 300 Ֆր. Սիրուարդ Տէրտէրեանէ Բեքրոն Սայրիճի մահուան առթիւ:

ՇԱԲԱԹ - ԿԻՐԱԿԻ
ԱՊՐԻԼ 21-22
SAMEDI - DIMANCHE
21-22 AVRIL
2001
LE NUMERO : 6,00 F

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՁԱԿԱՏ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 1·400 Ֆ· — Վեցամսեայ : 725 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·650 Ֆ· (Ամէնօդեայ առաքում) 1·500 Ֆ· (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ·
C.C.P. PARIS 15069-82 E

76ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20·151 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 76e ANNEE — N° 20.151

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՁԱԿԱՏ

ԵՐԵՒԱՆ

ՅՈՒՍԻՍ ԱԼԵԿՏՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ՍԵՓԱԿԱՆԱՇՆՈՐՀՄԱՆ ԴԷՄ

Շուրջ 6·000 հոդի հաւաքուած են Ապրիլ 18-ին, Երեւանի կեդրոնը, բողոքելու համար ելեկտրական ցանցերու սեփականաշնորհման ծրագրին դէմ: Հաւաքին նախաձեռնած էին զանազան կուսակցութիւններ եւ ընկերային կազմակերպութիւններ: «Կը պահանջենք որ կասեցուի գնման առաջարկները, որոնց պայմանները կը վտանգեն Հայաստանի տնտեսական եւ ազգային ապահովութիւնը» ըսած է Արամ Սարգսեան (Դեմոկրատ կուսակցութիւն), իր ելոյթին ընթացքին: Իր կարգին, ընդդիմադիր երեսփոխան Արշակ Սադոյեան չէ վարանած «երկրին եւ ժողովուրդին հանդէպ դաւաճանութիւն» որակել ծրագիրը:

Հայաստանի կառավարութիւնը Ապրիլ 30-ին, Ուրբաթ օր, գնման միջազգային առաջարկ մը պէտք է ընդունի սեփականաշնորհելու համար ելեկտրական չորս ցանցեր (Երեւանի եւ երկրին կեդրոնի, Հիւսիսի և Հարաւի) :Կը ծրագրուէր 51%-ը վաճառել: 20%-ը վերապահուած է ՊԵՏՏ-ի ըստ Վերակառուցման եւ Զարգացման Եւրոպական Դրամատան հետ եղած համաձայնութեան: Շահագրգռուած ընկերութիւններու մէջ էին Հիւսիսատլանտեան զինակցութեան Ա. Պէ. Պէ. Ըներճին, Ամերիկեան Ա. Է. ԷՍ. Սիլք Ռոտ եւ ապահովական Իւնիոն Ֆենոսա Ասէքսը:

«ՄՐԷՆՓՐԷՍ»

(Ապրիլ 19/20)

Ռ. ՔՈՉԱՐԵԱՆԻ ՃԵՊԱԶԴՈՑՑԷՆ

Ապրիլ 19-ի կառավարութեան նիստէն առաջ լրագրողներու հետ ճեպազրոյց մը ունենալով նախագահ Ռ. Քոչարեան յայտարարեց համաձայն է տարբերակին առաջին եռամսեակին տնտեսական ցուցանիշները որոնցմով պահպանուած է ամի միտումը: Պատասխանելով խորհրդարանական կռիւի փոփոխութիւններու մասին հարցումին, նախագահը ըսած է թէ ինք կողմնակից է քաղաքական կայունութեան որ տնտեսական յաջողութիւններու գրաւականն է: Աւելցնելով որ ապակայունացման կոչերու տէր անհատ, կամ կազմակերպութիւնները իւրաքանչիւր քաղաքացիի գրպանին կը հարուածեն, ան եզրակացուցած է. «Եթէ բնակչութիւնը խաղաթական անկայունութիւնը գնահատի որպէս իր գրպանին հարուածող սպառնալիք, շատ գործիչներ իրենց գործունէութեան եւ յայտարարութիւնների մէջ շատ աւելի ուշադիր կը լինեն»:

Նոյն ըրոյցին ընթացքին նախագահին ուղղուած են հարցումներ Քի Ուէսթի հանդիպումին մասին ալ. ան կրկնած է թէ մինչեւ հիմա ըսուածէն աւելին չի կրնար յայտնել այդ մասին: Միայն աւելցուցած է թէ նման բանակցութիւններ առաջ միշտ կը խորհրդակցի Լ.Ղ.Հ նախագահին հետ, իսկ յետոյ զինքը տեղեակ կը պահէ արդիւնքներէն: Այս անգամ ալ նոյն ձեւով վարուած է ու Ա. Ղուկասեանի արժեւորումը դրական է:

Խօսելով կարգաւորման հոլովոյթին Իրանի հաւանական մասնակցութեան նիւթին մասին, Ռ. Քոչարեան ըսած է թէ հոն խնդրոյ առարկայ չէ բանակցութեան ընթացքին չրջանակի փոփոխութիւնը, այլ, միայն Իրանի կարծիքը ունենալ: Եւ Իրանի այդ ձեւով հարցին ընդգրկումը, ան ըսած է թէ իր չանքերուն արդիւնքը եղած է: Նախագահը պատասխանելով «Հոկտ· 27»ի դատավարութեան մասին իր կարծիքին առընչուող հարցումի մը, ըսած է.«Իսկապէս այստեղ ասելիք կայ, բայց ես փոքր-ինչ եւս կը համբերեմ եւ յետոյ կը ներկայացնեմ իմ ասելիքը»:

Ինչ կը վերաբերի երկրին ղեկաւոր կուսակցութեանց ղեկավարներուն հետ Գարաբաղեան պրըպտցումներուն մասին նախագահին հանդիպումին, Օրինաց Երկիր կուսակցութեան նախագահ Աբթիւր Պաղտասարեան ըսած է լրագրողներուն. «Այս հանդիպումը ինծ չտուեց այն տպաւորութիւնը, թէ հայկ· կողմին համար ահազանգիչ զարգացումներ կան ներկայիս»: Օրինաց Երկիր կուսակցութիւնը, որ երկու տարի առաջ Սերժ Սարգսեանի կողմէ հիմնուած է, ընդհանրապէս ծանօթ է իր իշխանամէտ դիրքով: Սոյն հանդիպումին մասնակցած այլ ղեկավար մըն ալ որ փափաքած է չյայտարարել ինքնութիւնը, ըսած է թէ նախագահին խօսքերէն կարելի էր դատել որ ներկայ փուլին Հայաստան եւ ԼՂՀ նպաստաւոր դիրքի մէջ են ու Հայաստանի վրայ ճնշում պիտի չըլլայ՝ անընդունելի զիջումներ ընելու: Նոյն անձը աւելցուցած է թէ նախագահը ժողովականներուն խոստրէն պատուիրած է հանդիպումին ըսուածները դուրսը չհրկնել:

*
**

Ն. ՅՈՒՆԱՆԵԱՆԻ ՀԱՐՑԱՔՆՆՈՒԹԻՒՆԸ ՍԿՍԱԾ Է

Հոկտեմբեր 27-ի դատավարութեան Ապրիլ 19-ի նիստին Ն. Ցունանեանի պաշտպան փաստաբան Նշանակուած Աբտաւազդ Կարապետեան ալ մասնակցած է: Տուած վկայութիւններով զլխաւոր ամբաստանեալը խօսած է իր ընտանիքին՝ ծնողներուն եւ երկու եղբայրներուն մասին. ապա ըսած է թէ գործօն մասնակցութիւն ունեցած է 1987-ի առաջին յոյցերուն, յաջորդ տարի հիմնած Հայ ուսանողութեան դաշինքը: Նոյն տարուան Օգոստոսին Լ. Տէր – Պետրոսեանի, Բ. Արարքցեանի, Վ. Սիրադեղեանի եւ Վ. Մանուկեանի հետ մեկնած է Արցախ, հոն հանդիպում ունեցած Ժաննա Գալըստեանին, Սերժ Սարգսեանին, Ռ. Քոչարեանին եւ ուրիշներու հետ: Խօսելով Հ.Ց.Դ. չարքերը մանելու մասին, ըսած է թէ իր «կնքահայրը» եղած է Աբօ Պողիկեանը: Մերժած է պնդումը թէ նոյն կուսակցութենէն հեռացուած է 1992-ին, թրքական լրատու գործակալութեան մը հետ ոչ արտօնեալ կապեր ստեղծելուն պատճառով: Փաստած է նաեւ մեղադրական եզրակացութեան մէջ նչուածը թէ 1990-ին ԱՄՆ եղած օրերուն իւրացուցած է Մարօ Քէչիչեան կոչուած մէկուն 200 տոլարը: Դատավարութիւնը կը շարունակուի Ապրիլ 23-ին:

*
**

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ՈՒԺԵՐԸ Ն. ՅՈՒՆԱՆԵԱՆԻ ՎԿԱՅՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒՆ ՄԱՍԻՆ

Խորհրդարանի քաղաքական ուժերը բացասական կեցուածք արտայայտած են Հոկտ· 27-ի ահաբեկչութեան գլխաւոր ամբաստանեալ Ն. Ցունանեանի այն յայտարարութեան թէ իր նախնական վկայութիւնները տուած է խոշտանգումներու եւ հոգեբանական ճնշումներու տակ: Ա.ԺԱՄ-էն Ա. Աւագեան, «Իրաւունք եւ Միաբանութենէն» Ա. Գեղամեան որ աւելցուցած է թէ ինք ոչ մէկ մարդասպանի կը հաւատայ· իսկ Հ.Ց.Դ.-էն Ա. Վարդանեան անընդունելի համարած է Ն. Ցունանեանի նման մէկուն մասին խօսիլ: Այս վերջինը այն համոզումը ունի որ նախաքննութիւնը անկողմնակալ եւ արհեստավարժ բնոյթ չէ ունեցած եւ ենթարկուած է քաղաքական չահարկումներու: «Միաբանութիւն» խմբակցութեան նախագահ Գ. Սահակեան կը հաւատայ որ Ն. Ցունանեան կը փորձէ ծանօթ մարդոց վրայ ցեխ չպըրտել եւ հայրենասէր նկատուիլ:

*
**

ԵՐԵՔ ԹԵՄԵՐՈՒ ՆՈՐ ԱՌԱՋՆՈՐԴՆԵՐ

Գարեգին Բ.ի անօրինութեամբ թեմակալ նոր առաջնորդներ նչանակուած են Ուկրանիոյ, Նոր Նախիջեւանի ու Ռուսաստանի եւ Հարաւային Ռուսաստանի թեմերուն. Ուկրանիոյ նոր առաջնորդն է Գրիգորիս Աբգ. Բունիաթեան, Նոր Նախիջեւանի ու Ռուսաստանի՝ առաջնորդի պաշտօնակատար Եզրաս Վրդ. Ներսիսեան, իսկ Հարաւային Ռուսաստանի առաջնորդական տեղապահ Մովսէս Վրդ. Մովսիսեան ծառայութեան կոչուած է որպէս առաջնորդ:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏԱՂՈՎ

ՄԻԱՑԵԱԼ – ՆԱՀԱՆԳՆԵՐԸ անակնկալի բերին Ֆինանսական չրջանակները, չորրորդ անգամ ըլլալով տարւոյն ընկիզէն ի վեր, զգալի կերպով իջեցնելով տոկոսներու սակը: 0,5 կէտով պակսեցնելով այդ սակը չուկաներու բարձրացում մը ստեղծեցին: Ամերիկեան այս քայլը կը միտէր վերահաստատելու ժողովուրդին վստահութիւնը: Չեկոյցին մէջ, Ամերիկեան կեդր· Դրամատան տնօրէնը կ'ըսէր թէ տնտեսական զործունէութիւնը «տկարութեան անընդունելի մակարդակի մը իջած է»:

ԱՐԱՖԱԹ կոչ ըրաւ իր ուժերուն որ վերջ տան կրակոցներուն եւ բոլոր Պաղեստինցիներն ալ հրազադարի մը դիմեն: Միւս կողմէ, Պուշի կառավարութիւնն ալ չէզոք չի մնար եւ կը պահանջէ Շարոնէն որ ինքզինք զսպէ: Պուշ եւ Շարոն հեռաձայնային խօսակցութիւն մը ունեցած են եւ երկուքն ալ անհրաժեշտ գտած են չրջանի կայունութիւնն ու հանդարտութիւնը ի չահ Իսրայէլի եւ Միացեալ-Նահանգներու:

Շ. ՓԱՍՔՈՒԱ նեղ կացութեան մատնուած է, բայց ինք կ'ուրանայ ամէն մեղադրանք եւ կը յայտարարէ որ ամէն ինչ յստակ է իր կուսակցութեան (ԷՒ – Փէ – ԷՖ) հաչիւներուն մէջ: Ներկայիս դատական երկու տեղեկատուութիւն կայ, մէկը՝ Ք·ի դէմ «կուսակցութեան ապօրինի ֆինանսաւորման համար», միւսն ալ կը վերաբերի 1999-ի եւրոպական ընտրութիւններու ընտրապայքարին ապօրինի ֆինանսաւորման: Ապրիլ 19-ին իսկ, դատական երկու հարցերու հրապարակումէն անմիջապէս յետոյ, մամուլը ստուգիս մը տալով, Շ. Փասքուա յայտարարեց թէ «լաւ թիրախ մըն է» դատաւորներուն համար: Ինչ կը վերաբերի իր նախկին գործակիցներէն՝ Սապին ոը լա Լօրանսիի յայտարարութեանց (ըսած էր որ Զուիցերիա գացած ու պայուսակ մը բերած էր առանց գիտնալու թէ ի՞նչ կայ մէջը), Փասքուա կ'ըսէ թէ հաչուետարդար մըն է այդ աղջկան եւ դիւանագիտական իր խորհրդականին միջեւ: Գոհ է որ իր վրայ կը յարձակին այլեւս եւ ոչ իր գործակիցներուն: Կ'ուրանայ որեւէ դեր Անկոլայի ծախուած զէնքերու հարցին մէջ:

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ Դուման (Երեսփոխանական ժողով) վաւերացուց 20 հազար թոն հելիւմային թափօններու ներածումը, հակառակ ժողովուրդին ընդդիմութեան, այն պատճառաբանութեամբ որ այդ կարգադրութիւնը 20 միլիառ տոլար կը բերէ Ռուսաստանի: Դումայի այս քուէարկութիւնը նոր յաղթանակ մը կը նկատուի Ռուսաստանի Հելիւմային Ուժի նախարարութեան համար:

ՖՐԱՆՍԱՑԻ Ազգ· Ժողովը, Ապրիլ 19-ին քուէարկեց, առաջին ընթերցումով եւ երեք ու կէս ժամ վիճաբանութենէ ետք, Ա.Փ.Ա.-ն (ինքնավարութեան անձնականացած նպաստ) սահմանուած՝ տարեց անձերու որոնք իրենք իրենց տէրը չեն եւ մշկուն օժանդակութեան կը կարօտին: Այդ նպաստը սահմանուած է ոեւէ անձի որ նուազագոյն 60 տարեկան է: Դումարը կը տարբերի ըստ են-թակային մտային եւ ֆիզիքական կացութեան:

ԻՐԱՔԻ փոխ-վարչապետը Թարիք Ազիզ առաջարկած էր փոխարինել Աբտաքին նախարարը, որու յանձնուած է Տեղեկատուութեան նախարարութիւնը:

ՀԱՅՈՑ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՁԱՆԱՁՈՒՄ

ԴԻՄՈՒՄ ՊՈՒՆՏԸՍԹԱԿԻ

Գերմանիոյ «Վերանորոգուած համայնավարները» դիմում մը ըրած են Խորհրդարանին (Պունտըսթակ) պահանջելով որ միջամտէ թուրք կառավարութեան մօտ որպէսզի այս վերջինը ճանչնայ Հայոց ցեղասպանութիւնը: Բանաձեւ մը իր ծրագրին մէջ, համայնավար խմբակը կը պահանջէ նաեւ որ Պունտըսթակը ընդունի նաեւ Գերմանիոյ համապատասխանատուութիւնը: Խորհրդարանը պարտի հրապարակաւ ներողութիւն խնդրել այն զօրակցութեան եւ հանդուրժողութեան համար զոր կայսերական Գերմանիոյ պաչտօնատարները ցուցաբերած են ցեղասպանութեան նկատմամբ, յայտարարած է երեսփոխան Ուվէ Հիքս (համայնավար):

կը՝ Ք·ի դէմ «կուսակցութեան ապօրինի ֆինանսաւորման համար», միւսն ալ կը վերաբերի 1999-ի եւրոպական ընտրութիւններու ընտրապայքարին ապօրինի ֆինանսաւորման: Ապրիլ 19-ին իսկ, դատական երկու հարցերու հրապարակումէն անմիջապէս յետոյ, մամուլը ստուգիս մը տալով, Շ. Փասքուա յայտարարեց թէ «լաւ թիրախ մըն է» դատաւորներուն համար: Ինչ կը վերաբերի իր նախկին գործակիցներէն՝ Սապին ոը լա Լօրանսիի յայտարարութեանց (ըսած էր որ Զուիցերիա գացած ու պայուսակ մը բերած էր առանց գիտնալու թէ ի՞նչ կայ մէջը), Փասքուա կ'ըսէ թէ հաչուետարդար մըն է այդ աղջկան եւ դիւանագիտական իր խորհրդականին միջեւ: Գոհ է որ իր վրայ կը յարձակին այլեւս եւ ոչ իր գործակիցներուն: Կ'ուրանայ որեւէ դեր Անկոլայի ծախուած զէնքերու հարցին մէջ:

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ Դուման (Երեսփոխանական ժողով) վաւերացուց 20 հազար թոն հելիւմային թափօններու ներածումը, հակառակ ժողովուրդին ընդդիմութեան, այն պատճառաբանութեամբ որ այդ կարգադրութիւնը 20 միլիառ տոլար կը բերէ Ռուսաստանի: Դումայի այս քուէարկութիւնը նոր յաղթանակ մը կը նկատուի Ռուսաստանի Հելիւմային Ուժի նախարարութեան համար:

ՖՐԱՆՍԱՑԻ Ազգ· Ժողովը, Ապրիլ 19-ին քուէարկեց, առաջին ընթերցումով եւ երեք ու կէս ժամ վիճաբանութենէ ետք, Ա.Փ.Ա.-ն (ինքնավարութեան անձնականացած նպաստ) սահմանուած՝ տարեց անձերու որոնք իրենք իրենց տէրը չեն եւ մշկուն օժանդակութեան կը կարօտին: Այդ նպաստը սահմանուած է ոեւէ անձի որ նուազագոյն 60 տարեկան է: Դումարը կը տարբերի ըստ են-թակային մտային եւ ֆիզիքական կացութեան:

ԻՐԱՔԻ փոխ-վարչապետը Թարիք Ազիզ առաջարկած էր փոխարինել Աբտաքին նախարարը, որու յանձնուած է Տեղեկատուութեան նախարարութիւնը:

ԺԻՐԻՆՈՎՍՍԿԻ, ծերաղգայնական ռուս երեսփոխանը մեծ վրդովում ստեղծած է, Հինգշաբթի, Ապրիլ 19-ին, երբ Դուման Ողջակիզումը կ'ոգեկոչէր եւ ինք մերժած է մէկ վայրկեան յոտնկայս յարգել Վարշաւայի կեթոյին զոհերու 58-րդ տարելիցը: «Ռուսական ի՞նչ Խորհրդարանի մասին կարելի է խօսիլ, եթէ ոտքի ելլենք Հրեաներուն համար» բացագանչած է: 17 երեսփոխանի դլուխն է եւ չէ վարանած ալ աւելցնելու.– «Շատ թուական կայ ոգեկոչելիք, Դուման չի կրնար ի վերջոյ ոտքի ելլել ու լռութիւն պահել այսպէս, ամէն օր»: Ռուսաստանի մեծ ռարուն՝ Ատոլֆ Շայեվիչ դատապարտած է այս «անբարոյական» յայտարարութիւնները եւ ցաւալի գտած որ նման անձեր Խորհրդարանի անդամ ըլլան:

ՀՄԱՅԵԱԿ ՇԷՄՍ ՔՈՐ ՃԱՆՉՑԱՅ

Մօտ քառորդ դար մը կայ· չիտակը, չեմ յիշեր պարագաները՝ որ առիթը տուին մեզի միասին ճանչնալու Աղեքսանդրիոյ մէջ: Անմիջապէս, երկուքս ալ իրարու ընկերութիւնը փնտռեցինք: Կը հաւատամ ասոր· մեր տեսակցութիւնները այս իմաստով վկայութիւն մըն էին նաեւ: Կը յառաջանար՝ ղէպի ինձ, երբ գրասենեակս կու գար, հեղնական ժպիտ մը չրթնեռուն ծայրը, գանգաղօրէն, չէշտակի նայուածքով մը, եւ կը բարեւէր կրօնական արտայայտութեամբ·

– Ողջո՛յն Զեզ:

Կարելի էր գինքը կոչել մեր «աշխարհական վարդապետը»: Առանց նկատի ունենալու իր կրօնական համոզումները:

Առաջին օրէն գիտէի թէ ուսուցիչ, գրող եւ գաղնակցական էր: Ինք ալ՝ իր կարգին, գիտէր իմ ազգային գաղափարներս: Վիճաբանութիւն տեղի չունեցաւ մեր երկուքին մէջը՝ այն համոզումներուն վրայ որոնք մեզ իրարմէ կը բաժնէին այս մասին: Բայց մեր բարեկամական յարաբերութիւնները երբեք չդադրեցան, առանց չատ ալ յաճախակի ըլլալու:

Կը սիրէր հայ լեզուն եւ գրականութիւնը: Իր աչքերը կը փայլէին երբ կը խօսէր անոնց վրայ: Մշակած էր մեր լեզուն: Անկեղծ եւ խորունկ էր սէրը՝ զոր կը տածէր հայ լեզուին եւ գրականութեան հանդէպ: Չո՛ւս էր հիմը՝ մեր փոխադարձ համակրութեան:

Շէմս ունեցաւ համակիրներ եւ հակառակորդներ՝ միանգամայն: Սխալ է, անկարելի է գաղափարի մարդուն համար, իր գաղափարները անկեղծօրէն ու արիութեամբ արտայայտող մարդուն համար՝ մի՛այն բարեկամ, մի՛այն համակիրը փնտռելը:

Եւ ունէր Շէմս, հարկաւ, իր թերութիւնները, – մարդկային թերութիւն – ներ, – ինչպէս ամէն մարդ: Եւ իրեն նման մէկը, իր մտածումները, զգացումները ունեցող մէկը՝ թերեւս անխուսափելիօրէն պիտի ենթարկուէր անոնց· բայց այս թերութիւնները՝ ամէնէն առաջ եւ աւելի իրեն կը վնասէին, եւ վերնասեցին: Կը խմէր· ինքզինք թունաւորեց՝ կամաց կամաց: Կը բացատրուի· ճակատագիր մըն էր իր արարքը: Բողո՛ք մը:

Մտաւորական էր, եւ հպարտ: Կը սիրէի իր հպարտութիւնը· այս զգացումը սիրական էր իր մէջը: Եղաւ հպարտ՝ որպէս ուսուցիչ, եղաւ հպարտ՝ նոյնիսկ որպէս կուսակցական: Գլուխ չծռեց: Երբեք չուզեց ընդունիլ չհասկցուած տիպարի մը: Իր կուսակցութիւնը եւ ո՛չ ալ իր կուսակցական ղեկավարը ուրացաւ· մինչեւ անգամ հաւատքի մը պէս· կը կարծեմ թէ հո՛ն ալ պահեց իր անձնական նկարագիրը: Պէտք էր հասկնալ գինքը:

***

Մեր խօսակցութեան նիւթը կ'ըլլային մի մխայն հայ գիրը, հայ լեզուն, երբեմն ալ հարուն բնութիւնը:

Զարմանալիօրէն, այդքան տարիներու ընթացքին, Շէմս խօսք չբացաւ, ինչպէս ե՛ւ ես, ազգային խնդրի մը վրայ: Ես ինձի չհարցուցի անգամ, ժամանակին, ասոր պատճառը: Չեմ կարծեր որ կարեւի ըլլայ հոգ տեսնել խուսափում մը՝ մէկուն կամ միւսին կողմէ: Այսօր ալ կը խորհիմ թէ միակ պատճառը՝ իրարու տեսակէտներուն հանդէպ ունեցած մեր փոխադարձ յարգանքն էր, անկասկած: Եւ հայ գիրը մեզի բաւական նիւթ կըրնար հայթայթել: Բայց այս պարագան ես ուզեցի հոս արձանագրել՝ վկայութեան մը համար թէ տարակարծութիւնները մարդիկը անպայման իրարմէ հեռացնելու, մէկը միւսին թշնամի դարձնելու արդարացումը չեն կրնար ունենալ:

Կը հաւատամ թէ ինձի կ'այցելէր հաճոյքով· սուիպում չունէր· եւ հարկաւ հասկցած էր ե՛ւ թէ այս հաճոյքը փոխադարձ էր՝ իմ մօտս ալ: Հայ գրականութեան վրայ խօսիլը իրեն համար բաւական սեպեց, հարկաւ· խո՛ր էր այս սէրը իր մէջ· մէկէ աւելի անգամ ինձի կարգաց իր գրութիւններէն, երբեմն անտիպ· հաւանաբար իր բարեկամական ըղգացումը՝ ինծի հանդէպ, կու գար մանաւանդ իր այն հատատումէն թէ ե՛ս ալ կը սիրէի հայ լեզուն, գրականութիւնը: Եւ ես այս զգացումէն ծնած համակրութեան մէջ անբաւական հիմ մը չեմ տեսներ· պիտի ըսէի նոյնիսկ թէ՝ ընդհակառակն, այդ տեսակի զգացումը աւելի հիմնական կ'ըլլայ:

***

Շէմսը չհասկցող մը պիտի կարծէր թէ հաւատացող մը չէր ի՛նք իր արտայայտած մտածումներուն, սկզբունքներուն: Հեղնանքի ժպիտ մը ունէր անպակաս իր բառերուն մէջ, իր չրթներուն վրայ, եւ ասիկա կրնար մարդիկը չփոթութեան մատնել: Բայց պիտի սխալէին· անիկա ի պին ո՛չ մէկ բանի տեղի կու տար իր հիմնական սկզբունքներուն մէջ:

Դառնացած մըն էր: Ծա՛նոթ էինք: Թէ հայ ուսուցիչը, թէ հայ գրողը, թէ հայը՝ ընդհանրապէս, չէն դնահատուած: Նորութիւն մը չէր, անշուշտ, ասիկա մէկուն կամ միւսին մօտը· դառնացած ուսուցիչներ, գրողներ չա՞տ ունեցած ենք, ինչպէս ե՛ւ յաճախակի է՝ ընդհանուր ըղլալու չափ, ընդհատուելու պարագան, հայ իրականութեան մէջ: Բայց Շէմս կը կարծէր թէ չորքորթները, գլուխ ծռողը միայն կը դնահատուին: Եւ ինք չէր ուզած այս դասին մէջ մտնել: Զմռաւ: Գանգատեցաւ, այրած սիրտով, մինչեւ անգամ իր կուսակցական մեծերուն հանդէպ· այս վէրջիններուն հանդէպ ալ երբ բռնած է անկախ կեցուածք, գոյց ուսած տիսիպլինի արհամարհանք, չէ ուզած գլուխ ծռել, շեղելու համար իր անձնական սկզբունքները, տեսակէտները:

Մարդիկը հասկնալու է· փորձելու է դանոնք հասկնալ: Հայերս սովորութիւն չունինք այս յոգնութիւնը տանձնելու· կը դատենք միշտ առանց նախապէս քննելու, մտիկ ընելու· կը կարծենք թէ բոլոր մարդերը իրարու նման ծնած են, թէ բոլորն ալ նո՛յն ուղեղը, նո՛յն սիրտը, նո՛յն հակազդեցութիւնները կ'ունենան: Շէմսին հպարտութիւնը հայկական դնդեր ունէր· ասիկա ինքնահաւանութեան, մտաւորական complexe de supériorité-է մը չէր ծնած· այլ՝ դիտակցութենէ, մտաւորականի մը ու մարդկային դիտակցութենէն· եւ տեղի չէր տար այս մասին: Այս իմաստով հպարտ էր, բայց խոնարհ ալ, բայց բոլորովին, բայց էապէս համակաւար էր, տէրվիշ ըլլալու աստիճան· արդէն գրեց տէրվիշներու վրայ ալ:

Հայրենասէր չա՞տ կայ Հայոց մէջ· այս մասին եւս չափերը յարաբերական են անշուշտ: Շէմսին հայրենասիրութիւնը՝ խոր ու յամառ իր մէկ երեսն էր· ես իրմէ մէկ անգամ լսեցի հրապարակային խօսք՝ այս զգացումին վրայ· ներզաղթին առթիւ՝ միթինկի մը մէջ: Ներզաղթին վրայ գրուած ամէնէն ջատագով յօդուածներէն ու արտասանուած ճառերէն աւելի անդին անցաւ իր խօսքը· քաւ այն՝ ինչ որ ոչ ոք համարձակած, կամ կրցած էր ըսել: Հայրենիքին իրական իմաստը կայ հոն, որ կ'արտայայտուէր ազատօրէն, առանց որեւէ կաշկանդումի, իր սրտին ձայնին միայն հպատակ:

***

Ասկէ աւելի չեզան մեր յարաբերութիւնները, մեր բարեկամութիւնը: Թէեւ ես ասիկա կը նկատէի եւ կը նկատեմ տակաւին չա՞տ բան ինծի համար:

Շէմս կը մտնէր մանրամասնութիւններու մէջ բառի մը գոյութեան եւ գործածութեան առթիւ, նախադասութեան մը կերտումին առթիւ, կը չոյէր, կը խնամէր գանոնք՝ սիրելի գաւակի մը պէս: Այս հոգածումը՝ հայ գիրին հանդէպ, ինծի՛ ալ կու տար հաճոյք մը, զոր միշտ փնտռած եւ սիրած եմ: Եւ այս հոգածումէն առաջ եկած էր իր դեղեցիկ աշխարհաբարը:

Այսպէս, մեր հանդիպումներուն՝ ներկայութիւն չունենան մեր այլ համոզումները: Չեմ ըսեր, երբեք չեմ դատնած թէ գաղափարը կրնայ պակսիլ գրականութենէն· բայց կարելի է հայ գիրը մըշակել, հայ գիրին վրայ խօսիլ՝ առանց

"ԱՄԵՆԱԵՐԿԱՐ ՏԱՐԻՆ՝ 1915"

«Աթլաս» հանդէսին Ապրիլի թիւին մէջ երեք յօդուածներ լոյս տեսած են 1915-ի ճակատագրական իրադարձութիւններու վերաբերեալ, «Ամէնէն երկար Տարին» ընդհանուր խորագիրին տակ: Անոնք կը կրեն, առաջինը՝ «Մոռացումը՝ Սարըգամըշ, – Ձերմակ Մահ–», երկրորդը՝ «Վիշտը՝ Հայկական Տեղահանութիւն, – Հարիւրհազարաւորներուն Ողբերգութիւնը» եւ երրորդը՝ «Մնունդը՝ Զանազգային, – Մեր Ինքնութիւնը» խորագիրները:

Հանդէսը, այս առթիւ մէջ ընդ մէջ ալ յատկանութիւններ ու վկայութիւններ կու տայ ականատեսներու բերնէն, դիտել տալով որ Զինադադարի տարիներուն, Օսմանեան չրջանին Հայկական Ցեղասպանութեան մասնակցող այլազան պատասխանատուներ, աւելի վերջ դատուած ու դատապարտուած են զանազան պատիժներու, իսկ քառասունը կախազան հանուած:

Վերջին երկու բաժիններու խմբագիրը կ'ըսէ կ'օնճիւ դիտել կու տայ, որ զբեթէ նոյն տարիներուն եղած են օրեր, ուր Հայկական Դաշնակ Կուսակցութիւնը եւ Օսմանեան Իթթիհատականները գործակցած են մասնաւորաբար Առաջին Աշխարհամարտի նախօրեակին, բայց աւելի վերջ բաժնուած են անոնց ճամբաները:

Հանդէսը լեցուն է անհամար վկայութիւններով, 1915-ի Հայկական տեղահանութիւններու մասին, ինչպէս նաեւ խիստ ուշագրաւ լուսանկարներով, որոնք ցոյց կու տան ապրուած եղերական օրերու մանրամասնութիւնները: Այսպէս, հանդէսին խմբագրական բաժնին մէջ կ'ըսուի·

«Այս հողերը, որոնք Հայկական մշակոյթով թրծուած են, այսօր զրկուած են այդ ժողովուրդէն, իսկ ո՛յս հողերուն վրայ ապրողները, որոնք Հայերը ճանչցած են, կը կարօտնան զանոնք»:

Կիւրսէլ Կէօնճիւ իր այս երկարաչունչ եւ չահեկան աշխատասիրութիւնը հրըմտացուցած է նաեւ տեսակցութիւններով, կատարած՝ ականատես Վանեցի Թուրթերու հետ, որոնք ուշագրաւ պատրաստ պատմած են՝ թէ՛ Հայերու հետ ապրուած դեղեցիկ միասնութիւններու եւ թէ՛ իրենց Հայ դրացիներուն ենթարկուած անխնայելի տառապանքներուն ու չարչարանքներուն մասին:

«Ակօս»

Ապրիլ 6

ՕՐՈՒԱՆ ԵՇԱԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ՋԷՋԷՆԻՈՑ ՀՐԵԱՆԵՐԸ ԿԸ ՀԱՍՏԱՏՈՒԻՆ ԳՐԱԻԵԱԼ ՀՈՂԱՄԱՍԵՐՈՒՆ ՎՐԱՑ

Վերջերս տասնեակ մը հրեայ ընտանիքներ Ջէջէնիոյէն լոյս տալով Այորյորդանանի հիւսիսային մասը՝ Սամարիա հաստատուեցան: Հոն կայ Հինանիթ կոչուած բնակավայրը որ մաս կը կազմէ Ջէրեանեներու կողմէ հաստատուած 33 գիւղերուն· անոնք պաղեստինեան դամասին չարունակականութիւնը կ'ընդմիջեն: Շրջանին մէջ հինգ ամիսէ ի վեր կրկին ծայր առած պատերազմը արգիլած է որ Սամարիոյ կեդրոնը կարենայ նուաճուր պաղեստինեան հետ հաղորդակցիլ: Իսկ Պաղեստինցիները ամիսներ ի վեր անապահովութեան մթնոլորտ մը ստեղծած են ճամբաներուն վրայ, սպասելով որ գաղութներուն բնակիչները երկար չրջան մը չենն Սամարիոյ կեդրոնը հասնելու համար:

Հինանիթի մէջ 80 ընտանիք կ'ապրի, երեքէ բոլորն ալ եկած Կովկասէն: Անոնց հիմնադիրներէն է Հ· Նիւ անուն ամեայ մարդ մը որ 14 տարեկանին Կովկասէն հոն գացած է: Հինանիթի պետն է ան· այդ պաշտօնէն զատ ան կը զբաղի ռուսախօսներու չարժումով մը որ մասնաճիւղ ունի Կովկասի մէջ: Հոնկէ հրեայ ընտանիքներ փոխադրելու գործ բաւական ժամանակ կը խլէ իրմէ:

Վերջերս, չաբաթներով չրջած է Կովկասի մէջ, հետը ունենալով ռուսական ապահովութեան սպասարկութեան անդամներ եւ հրէական գործակալութեան պաշտօնեաներ: Հոն հանդիպելով հրեայ ընտանիքներու, Իսրայէլի, իր զեկուցած գիւղին լուսանկարները ցոյց տուած է անոնց, գովելով երկիրը, կեանքի պարմանները: Աւտնց քով ան չէ խոսած տարեվարքին մասին, խորհելով որ ներկայ կռիւներուն վարժուած մէկուն համար Իսրայէլի բախտները յստակ նչանակութիւն չեն ունենար:

Ջէջէնիոյէն Իսրայէլ գաղթողներու հասարակաց զգացում մըն է մասնաւոր կանոններու հանդէպ մեծ ատելութիւն· Անոնցմէ մէկը կ'ըսէ թէ Դուդաեի ներկայ հէն եղաք ամէն բան քանդուեցաւ: Հոգ բանտարկեալները ազատ արձակուին

ՍՏԵՓԱՆ ՇԱՀՊԱԶ (*)

Ալեքսանդրիա
Մարտ 1955

(1) Տես՝ Համլեակ Շէմս, Ընտիր ներկեր, Յիշատակի Հատոր, կազմող եւ խմբագիր՝ վահէ Պալատունի, Հրատարակիչ՝ Պայքար Ընկերակցութիւն, 1994

***

(*) Ալեքսանդրիոյ Ատանա ծնած, Փարիզի եւ Լա Հէյի իրաւագիտական ուսումնական հիմնարկներու մէջ մասնագիտացած, 1926-ին Աղեքսանդրիա հաստատուած եւ իննսունի սեմին իր յուիտեենական հանգիստը գտած Ստեփան Շահպազ եղած է բեղուն արտադրող մը գրական, բանասիրական եւ հրապարակագրական մարգերու մէջ: Աշխատակցած է ան սփիւռհահայ բազմաթիւ բերթերու: Իր առանձին հատորով հրատարակուած գործերէն յայտնի են «Մենիք Հայերս», «Գրիգոր Զօհրապ», «Արփիարեան», «Օրերուն Հետ» հատորները, ի շարս այլոց, ինչպէս նաեւ «Հայերը Եգիպտոսի Մէջ» փրանսերէն աշխատութիւնը:

ՉԱՑՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՎԱՍՊՈՒՐԱԿԱՆԻ ԾԱՂԹԱԿԱՆ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԻ ՏՕՆԱԿԱՏԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

Եւ յիշատակս ալ թառամի
Ահ, այն ատեն ես կը մեռնիմ
ՊԵՏՐՈՍ ԴՈՒՐԵԱՆ

ՄԱՐՍԷԼ. – Ինչպէս նախաճեսուած էր, Վասպուրականի յաղթական հերոսամարտի 86-րդ տարեդարձին տօնակատարութիւնը տեղի ունեցաւ Կիրակի, Ապրիլ 8-ին: Նոյն օրը, կը կատարուէին նաեւ եկեղեցական երկու արարողութիւնները՝ Ծաղկազարդն ու Դռնբացէքը: Առաւօտուն խումբ մը Վասպուրականցիներս մուտք գործեցինք Սրբոց Թարգմանչաց Մայր եկեղեցին, վառեցինք մեր մոմերը, աղօթեցինք որ այդ մոմերու լոյսերով Տէրը առաջնորդէ այդ օրուան բոլոր հերոսները եւ արժանի ընէ երկնային դրախտին: Ճիշդ է որ անոնցմէ ոմանք տասնեակ տարիներ յետոյ մահացան, բայց, չկրան, քանի մենք Վասպուրականցիներս չենք ձգեր որ անոնց յիշատակը թառամի:

Ժամը 13-ին, Եկեղեցւոյ կից Ա. Զբըրաչեան սրահին մէջ, տեղի կ'ունենար տօնակատարութեան երկրորդ բաժինը: Միութեան նախագահը՝ Տօքթոր Մաշտոց, Ֆրանսերէն, խօսք առնելով հակիրճ պատմականն ըրաւ հերոսամարտին, բացատրելով անոր դրդապատճառները, պայմանները, եզրակացնելով թէ ան վերջ դատ մեր պապերուն յաղթանակով: Փառք ու պատիւ Վասպուրականի հերոսամարտը կերտողներուն, որու շնորհիւ մենք Տէր – Զօր չունեցանք, բայց, միշտ մանկիկ եղանք անոնց տառապանքին եւ տայտր մեր միասնական աշխատանքներուն շնորհիւ տեղ մը հասանք:

Հանդիսութիւնը ձեռնհասօրէն վարեց Միութեան փոխ – նախագահ Յակոբ Աւտոյեան յիշեցնելով ներկաներուն Հայաստանի մէջ Արմէնեան դպրոցի նորոգութեան կարիքները եւ հրաւիրելով բոլորը որ մասնակցին այդ ձեռնարկին: Անակնկալ մը եղաւ մեզի համար Հայաստանի Ոսկեհատ գիւղէն Արմէն Սարգսեանի ներկայութիւնը, ան խօսք առնելով շնորհակալութիւն յայտնեց Վասպուրականի Հայրենակցական Միութեան որ յանձն առած է գիւղի դպրոցին նորոգութեան ծախքերը:

Գեղարուեստական բաժնին իրենց մասնակցութիւնը բերին Տէր եւ Տիկին Կրասեան միասնաբար երգելով, մեներգեց Կոմիտաս վարդապետ բոլորիս հաճելի «Տըլէ Եաման»ը, երգեց ու նուագեց Զաւտիկ վարդապետ, արտասանեց Տիկին Սոնիա Մկրտիչեան: Պ. Յակոբ հրաւիրեց իր հայրը՝ Ս. Աւտոյեան որ չկրցաւ մերժել եւ ապրումով երգեց, յուզելով բոլորը, որոնք գինք չնորհաւորեցին: Պ. Յակոբ Աւտոյեան հանդէսին նուիրեց հինգ քիլօ կշռող զատկուան չոքոլա, որ բաժնուեցաւ ներկաներուն:

Տեղւոյն վրայ եղան ինքնաբուխ նուէրներ Արմէնեան դպրոցին նորոգութեան համար: Շնորհակալութիւն Տիկնանց յանձնախումբին եւ անոր նախագահուհիին՝ Տիկին Նունուֆար Պարէեանի իրենց տարած աշխատանքին եւ պատրաստած ճաշերուն համար: Նուագողները անընդհատ նուագեցին, երիտասարդները պարեցին (մենապար, խմբական եւ այլն), վերջաւորութեան ալ բոլորը միասին Քոչարի պարելով հանդիսութիւնը փակուեցաւ:

Ս. ԱԻՏՈՅԵԱՆ

ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹ

ՊԷՅՐՈՒԹԻ «Նահատակաց հրապարակին» վրայ տեղի ունեցող դիրքերու 7-րդ միջազգային ցուցահանդէսին հսկայ տաղաւարին մէջ, Մարտ 23-ին, հովանաւորութեամբ Գերմանիոյ դեսպանատան, փրոֆ. Հերման Կոլց ներկայացուցած է իր հատորը՝ «Կիլիկիոյ փրկեալ գանձատունը» եւ այդ առթիւ դասախօսութիւն մը տուած է Հայ Դատի մասին: Բացման խօսքը արտասանած է դեսպանատան կըցորդը՝ տօքթոր Հինտըլը, նշելով որ Հ. Կոլցի ուսումնասիրութեան եւ այս ներկայացման առարկաները հրաչքով փըրկուած մէկ մասն են մշակութային այն հսկայ հարստութեան որ գոհ կ'նայ 1915-ի եղեռնին: Հ. Կոլց իր կարգին ներկայացնելով Կիլիկիոյ կաթողիկոսութեան փրկեալ գանձերը յատկապէս նշած է որ իր ուսումնասիրութեան մէջ օգտագործուած պատմական լուսանկարները դիտումնաւոր կերպով ընտրած է նախաեղեռնեան օրերէն՝ ցոյց տալու համար ստեղծագործ ժողովուրդի մը կենսուրախ անցեալը, մինչեւ 1915-ի սեւ թուականը:

*
**

ՊԷՅՐՈՒԹԻ ԼՕՒ-ի «Ա. Պուլղուրճեան» կեդրոնի «Թնճուկեան» սրահին մէջ, Մարտ 28-ին, դասախօսութիւն մը տեղի ունեցած է կազմակերպութեամբ Լիբանանի Օգնութեան Խաչի Երջանկային Վարչութեան առողջապահական մարմնի եւ Արաքսի Պուլղուրճեան ընկերաբժշկական կեդրոնի հոխորտուչական բաժանմունքին: Յառմիկ Մկրեանի բացման խօսքէն ետք, օրուան դասախօս՝ աննդականոնի մանկաբոյժ Քարլա Եարթլմեանի նիւթը եղած է. – «Հաւատարակչռուած աննդականոնի եւ առողջապահական հարցեր»: Որոշ հիւանդութիւններու դէմ պայքարելու համար, դասախօսը թուած է հօթը կանոններ. – 1) Ուտելիքները պէտք է տեսակաւոր ըլլան օրուան ընթացքին: 2) Անձի մը ծանրութիւնը պէտք է բնական ըլլայ: 3) Աննդականոնը պէտք է կարելի եղածին չափ քիչ իւղ պարունակէ: 4) Աննդականոնը պէտք է հարուստ ըլլայ պտուղներով, բանջարեղէններով եւ հացահատիկներով: 5) Շաքարը պէտք է չափաւոր գործածել որովհետեւ աղն ու շաքարը մարմնին թոյներն են: 6) Աղը կարելի եղածին չափ պէտք է պակսեցնել: 7) Զգուշանալ ալքոլի գործածութենէ:

*
**

ԱՆԹԻԼԻԱՍԻ Մեծի Տանն Կիլիկիոյ կաթողիկոսութեան «Կիլիկիա» թանգարանի սրահին մէջ, Մարտ 24-ին նկարչական երեկոյթ մը տեղի ունեցած է նուիրուած

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԳԻՒՄՐԻԻ ՄԷՋ 120 ՆՈՐ ՏԱՆՏԷՐ

Գիւմրեցի 120 ընտանիք Լինսի հիմնադրամին շնորհիւ կառուցուած բնակարաններու տիրացած է, Անկ նոր թաղամասին մէջ: Նոյն թաղամասին մէջ կան 21 չէնքեր, 360 բնակարանով: Անոր կառուցումին համար տրամադրուածէն խնայուած է 4·8 միլիոն տոլար:

*
**

Ռ. ԿԷՏԻԿԵԱՆԻ ԺԱՊԱՒԷՆՆԵՐՈՒ ՓԱՌԱՏՕՆ ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ

Շարժանկարի ֆրանսահայ անուանի բեմադիր Ռոպէր Կէտիկեանի եւ իր կնոջ՝ դերասանուհի Արիան Ասքարիտի Հայաստան գտնուած այս օրերուն սկսած է Ռ. Կէտիկեանի ժապաւէններու փառատօնը: Մայրաքաղաքի շարժանկարի ծանօթ «Մոսկուա» սրահին մէջ Ապրիլ 17-ին սկսած ցուցադրութիւններու շարքին առաջինը եղած է «Քաղաքը հանգիստ է»ն: Շաբթուան մը երկայնքին կը ներկայացուին տասը գործեր, ֆրանսերէնով եւ հայերէն թարգմանութեամբ:

ՍՏԱՑԱՆՔ

ԴՐԱՄԱՕՍԱԿԱՆ

Թորգոմ Աբեղայ Մանուկեանի
«ՔԱՌԱՍՈՒՆՔ ՋԵՌՆԱԴՐՈՒԹԵԱՆ»

ԳԷՈՐԳ ԲԱՂԴԻՇԵԱՆ

Սրբոց Յակոբեանց տպարան
Երուսաղէմ 2001

լիբանահայ արուեստագէտներու «Կիներու միջազգային օր»ուան առթիւ, կազմակերպութեամբ Հայաստանեայց Եկեղեցւոյ համալսարանական Ուսանողներու Միութեան: Մարալ Փանոսեան ներկայացուցած է Ռոզվարդ Սիսեռեանի, Կիւլէն Տէր – Պօղոսեանի, Ժապլին Օհանեանի, Հուրի Եէքէրճեանի եւ Լիւսի Թիւթիւնճեանի արուեստի գործերը: ՀԵՀՈՄ-ի կողմէ բացման խօսքը արտասանած է Յակոբ Եադուպեան, հակիրճ կերպով անդրադառնալով մարդ – արուեստ յարաբերութիւններուն: Խօսք առած է նաեւ ՀԵՀՈՄ-ի հոգեւոր խորհրդատու Մաշտոց Վրդ. Զօպանեան:

ՄԻ ՀԱՑՕՒՀՈՒ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ

ՄԱՑՐԱՆՈՑՇ ՅԱԿՈԲԵԱՆ

ԳԱՂԹ

Նոյեմբերն այսպէս անցաւ, իսկ վերջին օրերին ինքնաթիռ երեւաց գիւղի վերեւում, պտտուեց, պտտուեց եւ թուղթիկներ թափեց: Ես ուրիշ երեխաների հետ խաղում էի գերեզմանատանը, բոլորի հետ միասին դոռում՝ «Այլոպլան, թուղթ դուի», մի թուղթիկ էլ իմ ձեռքն ընկաւ, վերցրի, վազեցի տուն: Հայրս, թոնրատրճին նստած, զրուցում էր տանտիրոջ հետ: Վերցրեց, բարձրաձայն կարդաց: Դա կոչ էր, որ խորհրդային իշխանութիւնը բոլորին հող եւ հաց է խոստանում, թէ էլի ինչեր է տալու, ուրեմն, համաձայնութիւնք նրա չուրջը եւ այլն, եւ այլն: Հայրս ասաց, որ իր ուզածն էլ դա է՝ մի կտոր հող տան ու ապրելու տեղ:

Հայաստանը խորհրդայնացաւ Նոյեմբեր–Դեկտեմբերին: Խաղաղ ճանապարհով: Ռուսական 11-րդ կարմիր բանակը Ադրբեջանից մտաւ Իջեւան, այնտեղից անցաւ Դիլիջան, ապա Սեմեոնովկա ու Ելենովկա: Պատմում էին, որ առաջին տեսնողներին զարմացրել էր կարմիր բանակի ցնցոտիաւոր տեսքը: Ելենովկայում արդէն զարմանում էին, որ ռուս պինուորների համազգեստների վրայ գըրւած է՝ «Հայաստանի Հանրապետութիւն»: Նրանք մեր պինուորների վրայից հանել էին նոր համազգեստները, փոխըլնը լրենց ցնցոտիները տուել:

Դեկտեմբեր 6-ին նոյն ճանապարհով ժամանեց Ցեղկոմը, բոլշեւիկեան կառավարութիւնը, եւ Հայաստանում պինուորական դրութիւն յայտարարուեց:

Հօրս կանչեցին, որ պինուորագրեն, սակայն որոշ ժամանակ անց բաց թողեցին: Զգիտես ինչու տարիքանց էին համարել, թէեւ հայրս երիտասարդ էր:

21-ի Յունուարին մայրս երեխայ ունեցաւ: Աղջիկ էր, անունը Կրաֆինա – Կրափիոն դրեցինք: Այս քոյրիկս ապրեց եօթ օր: Նրա մահը մեծ վիշտ պատճառեց յատկապէս ինձ: Յամենայն դէպս մխայն ես էի լաց լինում: Դրա համար տանտէրը բարկացաւ վրաս: Թաղեցինք քոյրիկիս դիմացի գերեզմանատանը: Մայրս ասում էր՝ մեռաւ, որովհետեւ ժամանակից չուտ էր ծնուել, ինձ, սակայն, թուում էր, մեռաւ ցրտից: Մեր կայն, թուում էր, մեռաւ ցրտից: Մեր սենեակը չէր տաքացւում, մայրս էլ նոյնպէս մեր կողքը չէր դնում, վախենալով, որ կը տրորենք–կը խեղդենք. բայց ես ամբողջ գիշեր իրերի կապոցի վրայ էի քնում: Մենք քնում էինք գետնին: Մօրս մի կողքին Գեղամն էր, մխւսին՝ Յակոբը, իսկ ես Յակոբի կողքն էլ պառկում: Միշտ կուռում էի նրա հետ, որ թողնի մի գիշեր էլ ես մօրս կողքը քնեմ, իսկ նա, ի հարկէ, իր երանելի տեղը չէր փոխում:

Այդ տարի ձմեռը դաժան էր: Առատ ձիւն էր եկել, ցուրտն էլ այնքան սաստիկ էր, որ Սեւանը սառել էր, մարդիկ լճի վրայով էին գնում–գալիս:

Ծանր էր նաեւ պինուորական դրութիւնը: Առաջին իսկ օրից սկսուեցին բռնութիւններն ու բռնապրատումները: Պաշտօնեաները խուժում էին տները, տանում ամէն ինչ (ոսկի, հաց, պարէն, սերմացու, թուղթ եւ այլն, եւ այլն):

Մեր Ձըռնէրի նոր իշխանութիւնը Ցեղկոմն էր, Ցեղկոմի նախագահը՝ սեւանցի, Սրամ անունով: Նա հօրս հօրեղբայր Մհերից վերցրեց նրա տարճանակն ու կախեց իր գոտուց:

Դժգոհութիւնը խորհրդային իշխանութեան դէմ աճում էր: Իշխանութիւնը խաղաղ ճանապարհով նրանց էր յանձնարարել, որովհետեւ բոլշեւիկները խոստացել էին վերականգնել Հայաստանի սահմանները, իսկ նրանք դրաւուած տարածքները Թուրքերին թողած, դրաւած էին ներքին հաշուեյարդարով եւ, ինչպէս ասում էին, պետական թալանով:

Փետրուարին ապստամբութիւն բռնկուեց խորհրդային իշխանութեան դէմ: Ապստամբները գրաւեցին Երեւանը եւ մի քանի շրջաններ: Ստեղծուեց «Հայրենիքի փրկութեան կոմիտէ»: Բոլշեւիկները փախան ու ապաստանեցին Շարուր–Նախիջեւանում:

Տեղական մարմիններ կազմուեցին նաեւ Ելենովկայի շրջանում: Մեր գիւղի Ցեղկոմի նախագահին ձերբակալեցին: Նախքան նրան Ելենովկա կը տեղափոխէին, Մհերը գնաց, եւ վերցրեց իր ատրճանակը:

Շուտով, սակայն, արդէն ծանօթ ճանապարհով Ադրբեջանից եկան ռուսական կարմիր բանակի զօրամասերը, եւ թէժ կռիւներ ծաւալուեցին: Մեր շրջանում կուում էին ամէնուր՝ սառած լճի վրայ, իւրաքանչիւր գիւղում: Ռուսական մի զօրախումբ դիրքեր գրաւեց դիմացի դերեզմանատանը, կրակն ուղղելով սարալանջերի վրայ, որտեղից պատասխանում էին ապստամբները: Նրանց թնդանօթի արկերից մէկը դիպաւ մեր տանն ու քանդեց թոնրատունը: Մենք բոլորս այդ ժամանակ պատսպարուել էինք դոմում, որը տան եւեւում էր, տանը մնացել էր միայն տանտիրոջ հինգ տարեկան աղջիկը՝ քնած քուրսու տակ: Քուրսու երեք ոտքերը կոտրուել էին, բայց չորրորդը, որի տակ էլ երջանիկ պատահականութեամբ պահուած էր եղել երեխան, չէր կարդուել եւ նրան պաշտպանել էր թափուած քարերից:

(Շար. 14)

ԼԻՈՆ. –
Տէր եւ Տիկին Յակոբ Ջեբեան եւ զաւակները,
Տէր եւ Տիկին Վահէ Ջեբեան եւ զաւակները,
Տէր եւ Տիկին Գէորգ Էքինճեան եւ զաւակները
խոր ցաւով կը յանդուգնեն իրենց մօր եւ մեծ-մօր՝

ՏԻԿԻՆ ՎԱՐՍԵՆԻԿ ՋԵՔԵԱՆԻ

(ծնեալ՝ Շատարեւեան)

մահը, որ պատահեցաւ Ապրիլ 19-ին, 87 տարեկանին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Երկուշաբթի, Ապրիլ 23, ժամը 14·30-ին Լիոնի Սուրբ Յակոբ Եկեղեցին

40, rue d'Arménie, Lyon 3e

ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի կիթիէդի նոր գերեզմանատունը:

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

«ՅԱՌԱՋ». – Մեր ցաւակցութիւնները Ջեբեան եւ Էքինճեան ընտանիքներուն:

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Օննիկ Թորոսեան 600 Ֆր. կը նուիրէ «Յառաջ»ին ի յիշատակ իր եղբօր՝ Բաֆֆիին եւ ծնողքին:

HAMAZKAINE

Forum 2001

Que faites-vous pendant les vacances ?

Vous aimeriez passer vos vacances dans une ambiance chaleureuse et instructive ?

HAMAZKAINE propose cet été du 15 au 28 juillet un rassemblement de jeunes étudiants arméniens à Beyrouth.

POUR

- mieux connaître la culture arménienne;
- faire des échanges entre jeunes venus de différents pays de la diaspora;
- discuter et débattre de thèmes qui intéressent la jeunesse.

Des conférences, des débats animés par des professeurs.

Visite des institutions arméniennes et du Catholicossat de Cilicie.

Le **FORUM** prévoit également des moments de détente, des visites touristiques à Anjar (village arménien) et autres sites ainsi que des soirées inoubliables.

Participation aux frais
(hors transport aérien) :

Pension complète 600 USD

Demi-pension 300 USD

Pour tous renseignements vous pouvez consulter notre site web :

www. hamazkain.com

ou contacter Hourig Baghdassarian :
☎ 01. 42. 29. 10. 24.

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE
ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ

«Հայրենի հուշեր»

SOIREE POESIE CONSACREE AU POETE DU DRAME ARMENIEN

ՍԻԱՄԱՆԹՕ

SIAMANTO

L'œuvre d'un poète assassiné

par

MANOUG ATAMIAN

Vendredi 27 avril à 20 heures 45

à l'occasion de la parution de son CD

Présentation
Illustrations sonores
Déclamations
Dédicaces

9, rue de Madrid - 94140 ALFORTVILLE
☎ 01 43 76 55 89 - Fax: 01 43 78 66 64

COMMEMORATION DU 86EME ANNIVERSAIRE DU GENOCIDE ARMENIEN DE 1915

Paris

LUNDI 23 AVRIL

20h à 23h30 : Veillée commémorative du génocide arménien de 1915.
Place de la Bastille (Paris).

Le regroupement des associations de jeunes Français d'origine arménienne organise, comme chaque année depuis quatre ans, la Veillée commémorative du génocide arménien de 1915.

MARDI 24 AVRIL

16h30 : Dépôt de gerbes à la tombe du Soldat Inconnu (Arc de Triomphe) par les autorités, les représentants des communautés.
Place Charles de Gaulle (Etoile).

17h30 : Marche vers l'Ambassade de Turquie.
Départ Place Charles de Gaulle -Etoile, angle ave Kléber.

Notre-Dame de Fourvière à Lyon

Dimanche 29 avril à 17 heures

DOUBLE COMMEMORATION DU 86ème ANNIVERSAIRE DU GENOCIDE ARMENIEN DE 1915 ET DU 1700ème ANNIVERSAIRE DU BAPTEME DE LA NATION ARMENIENNE

Divine liturgie célébrée en rite arménien par
Mgr. GRÉGOIRE GHABROYAN
Evêque des Arméniens Catholiques de France

avec assistance au trône du Cardinal LOUIS-MARIE BILLÉ
Archevêque de Lyon et Primat des Gaules

et en présence de
Mgr. NORVAN ZAKARIAN
Evêque de l'Eglise Apostolique Arménienne de Lyon

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐ ՏԻՋ ՓԱՐԻԶ

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ, ԱՊՐԻԼ 24

ՎԱՄՆ ՀՈԳԻՈՑՆ 1915-Ի ԵՂԵՌՆԻ ՋՈՀԵՐՈՒՆ

Մեծ Եղեռնի 86-րդ տարելիցին առթիւ, ցեղասպանութեան զոհ աւելի քան մէկ ու կէս միլիոն մեր նահատակներու յիշատակին, ժամը 15-ին, հոգեհանգստեան պատարագ կը մատուցուի:

Կը պատարագէ՝

ՆԵՐՍԷՀ Ծ. ՎՐԴ. ԲԱՊՈՒՃԵԱՆ

Կը յիշեցնենք թէ՝

«Պետական անօրինութեամբ, բոլոր Հայերը (դպրոցական, աշակերտ, պաշտօնեայ, աշխատաւոր եւ ուրիշներ)՝ այսօր կրնան բացակայիլ իրենց գործատէրէն՝ իրենց կրօնական պարտաւորութիւններուն համար:

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

1700ème ANNIVERSAIRE DE LA PROCLAMATION DU CHRISTIANISME EN ARMENIE

Marseille - Arménie - 1700

Pèlerinage organisé par l'Eglise Apostolique Arménienne du Midi de la France et les associations de Jeunes de Marseille et Aix-en-Provence

Du 12 au 19 juillet
à partir de *4 900* F *

Comprenant : vol Marseille - Paris - Erevan aller-retour ● Hébergement en pension complète et programme touristique : Erevan, Khor Virap, Etchmiadzine, Dzidzernagapert, Garni, Kéghart, le lac Sévan, Haghartzine, Gochavank . . .

Date limite d'inscription : 30 avril

Renseignements: Cathédrale Arménienne - ☎ 04 91 77 84 70

* ● *Prix du séjour hors assurance individuelle* ● *Acompte de 1 500 F à l'inscription* ● *Pour les jeunes de 18 à 35 ans* ● *Frais de visa inclus.*

ECOLE TEBROTZASSERE

L'Association des Dames arméniennes amies des Ecoles Tebrotzassère et la Direction de l'Ecole, sont heureuses d'annoncer l'obtention de la mise sous contrat d'association avec l'Etat de la Classe de 3ème du Collège.

Ainsi, le Primaire se trouve désormais sous contrat simple avec l'Education Nationale et le Collège en totalité sous contrat d'association avec l'Etat.

INSCRIPTIONS POUR LA RENTREE 2001-2002

TEBROTZASSERE

Académie de Créteil

MATERNELLE: 3 Classes
PRIMAIRE: 5 Classes (Sous Contrat Simple avec l'Education Nationale)
COLLEGE: 4 Classes (Sous Contrat d'Association avec l'Etat)

Enseignement de l'arménien : Langue — Culture — Civilisation — Religion

Enseignement du Français conforme au programme de l'Education Nationale.

1, Bd du Nord, 93340 LE RAINCY
Tél. : 01 43 81 01 72

●

ԱՐՁԱՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
2001 – 2002 ՏԱՐԵՇՐՋԱՆԻ

«ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՎԱՐԺԱՐԱՆ»Ի

Հիմնուած 1879-ին

Մանկապարտէզի բաժին, 3 դասարան:
Նախակրթարանի բաժին, 5 դասարան
(Sous Contrat Simple)
Միջնակարգի բաժին, 4 դասարան
(Sous Contrat d'Association)

Հայ լեզուի եւ մշակոյթի դասաւանդման գուգահեռ Պետական լման ծրագիր:

1, Bd du Nord, 93340 LE RAINCY
Tél. : 01 43 81 01 72

Centre Culturel SAINT MESROB A PARIS

VOYAGE AU PAYS DES SOUVENIRS...

Diaporama commenté

Témoignage ethnographique de la présence arménienne dans les villes et les villages d'Asie Mineure

Marzevan, Amasya, Zilé, Tokat, Sivas, Kayséri, Urgup, Cappadoce, Yozgat, Van, Aghtamar et les villages de la Soie de Bythinie, autour de Boursa

par **Haïk DER HAROUTIOUNIAN**

Jeudi 26 avril à 20h45

au 10 bis, rue Thouin, Paris Ve
Mo Cardinal Lemoine, Monge

Entrée Libre — Cocktail

UGAB — PARIS

CONCERT

Chorale VOCALISE
Mélodies Françaises & européennes
Direction : Marie-Joe FARNALLIER

Chorale KOGHTAN
Chants Traditionnels Arméniens
Direction : Haïg SARKISSIAN

Samedi 28 avril à 20 heures 30

Cathédrale des Arméniens Catholiques
13, rue du Perche, Paris 3e

Renseignements :
01.34.13.88.90 — **01.39.89.63.06**

—— P.A.F. : 30 F ——

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ԱՊՐԻԼ 24
MARDI
24 AVRIL
2001

LE NUMERO : 6,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 1·400 Ֆ· — Վեցամսեայ : 725 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·650 Ֆ· (Ամէնօրեայ առաքում)
1·500 Ֆ· (Շաբաթաթերթի առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ·
C.C.P. PARIS 15069-82 E

76ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20·152 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 76e ANNEE — N° 20.152

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

Ապրիլ 24

երրորդ հազարամեակին առաջին Ապրիլ 24-ն է· ան կը յատկանշուի ոչ միայն անցած 85 տարիներուն վրայ նորի մը յաւելումով, այլեւ՝ յատկապէս անկիւնադարձային հանդրուանի մը արձանագրութեամբ: Զարիքին օրէն ի վեր մարդկային արժանաւորութեան յարիր սուգին կարելիութեան ձգտող ջանքերը առաջին կարեւոր ձեռքերում մը ունեցան· ան Ֆրանսայի նման երկրի մը, թէեւ չատ յապաղած, ճանաչումն է որով նոր շրջան մը կը բացուի:

Նոր շրջան մը, թէ՛ պայքարէն յողնութեան նշաններ տալու մեր ճակատէն վտտումներու, թէ՛ ուրացումի դիրքին վրայ քարացած, արմատացած մեղաւորին համար: Երբեմն որ տակայն, կը պարունակէ վտանգը՝ փոխանակ նոր սկիզբի, աւարտ մը նշելու: Մինչդեռ, Ֆրանսան արեւմտեան մեծ ոէրութեան իր հանգամանքով, Թուրքիոյ հետ աւանդական բարեկամութեամբ, գործակցութեամբ, թաւական լարեր կ'ընծայէ չէզոքելու նման երկուութեան միջեւ:

Նիտքը պիտի նշանակէ փրկութեան լաստ մը երկարել անոր որ հակառակ իր մեղքին լման գիտակցութեան, կը ճգնի յարունակել ժխտումի խաղը: Կամ, պիտի նշանակէ ծուղակը իյնալ «հայերթուրք երկխօսութեան» թեմադիրներուն որոնք պոչ-դահիճ կամաւոր, գիտակի՛ց չէզոքին վրայ հիմնել փորձեցին ուրացումը չքմեղացումով փոխանակելու ճակատագիր մը: Բարեբախտաբար, այդ բեմէն հմայուածները, նկատելի տոկոսով մը սկսած են արդէն «արթննալ» ու մերժումի կեցուածք արտայայտել: Կա՛ն ու պիտի ըլլան, անվախճած, այդ «երկխօսութեան» մէջ չո՛ւ, հերոսացում, կամ վերջապէս որեւէ բանիէ փնտռողներ, գտնել կարծողներ ալ, սակայն, ամէն չրջաններու լուսաբերչներուն, միամիտներուն, կամ դաւաճաններուն պէս, անոնք դատապարտուած են, լաւագոյն պարագային, անտեսուելու:

Ֆրանսայի ճանաչումը հանդրուանային արժէքով կը ներկայանայ նաեւ յետագայ զարգացումներու տեսակէտէն: Գրեթէ ամէն օր նոյն ընթացքին հետեւելու տրամադրութեան, պատրաստութեան լուրեր կը հասնին աչքէն ու ճակէն· կը բաւէ անդրադառնալ Գերմանիոյ պարագային որ Թուրքիոյ հետ իր սերտ կապերուն ու 1915-ին անմիջական «մասնակցութեան» պատճառով, չարքին վերջինը կրնար նըկատուիլ· մինչդեռ Հայերու ցեղասպանութիւնը – որպէս դիմում, բանաձեւ – պղտ երկրին օրակարգին նիւթ կ'ըլլայ, անկախ՝ վաղը տրուելիք պատասխանէն: Բայց, 85 տարին մեզի սորվեցուցած է գոնէ որ վաղուընէ ետք կայ միւս օրն ալ:

Նոր հազարամեակին առաջին Ապրիլ 24-ն է· առաջինը նաեւ Ֆրանսայի ճանաչումէն ետք: Երկու հանգամանք որոնք բաւարար մեկնակէտ են նորովի պատրաստուելու մնացած ճամբուն, մինչեւ վերջնական թիրախը: Այդ թիրախը մեղաւորի՛ն խոստովանութիւնն է, հետեւելի բոլո՛ր զարգացումներով:

Կարեւոր էր Ֆրանսայի քայլը· մանաւանդ որպէս քայլաքեր, որպէս զօրակցութիւն: Ատոնց հետ, նաեւ, աւելի զժուար հանդրուանի մը պատրաստ ըլլալու հրամայական է ան:

Զսխալելու եւ մանաւանդ աւելի չյապաղելու համար պիտի բաւէ ճիշդ ընել հաշուարկները՝ ձեռք ձգուածին ու մնացած ճամբուն:

Ա· Թ·

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՊՈՒԼՈՑ եւրոպական թաղամասին Սիւխոմթէլը (5 աստղ) խուժած է վեց – եօթը հոգինոց դամանաօ մը, Ապրիլ 22–ին եւ պատանդ բռնած 50–60 հոգի, պաշտօնեաներ եւ յաճախորդ: Ցայտարարած են թէ կը գործեն յանուն Չէչենիոյ դատին: Ապրիլ 23–ի առաւօտուն, բանակցութիւններ սկսած էին Թրքական իշխանութիւններուն հետ եւ քանի մը ժամ ետք 20 պատանդները ազատ արձակուած էին:

«ԵՐՈՒՍԱղԷՄԸ ՄԵՐՆ Է» կ'ըսէ Շառոն, Ֆիկարօ–յի տուած հարցազրոյցի մը ընթացքին (Ապրիլ 21/22): Իսրայէլի վարչապետը ընդունելով Ֆիկարօ–յի թղթակիցները, բաւական խիստ ոճ կը գործածէ եւ մանաւանդ կը չեշտէ որ «ամէն բանի չուրջ կարելի է բանակցիլ, բայց՝ Երուսաղէմէն»: Ըստ իրեն, օտար կառավարութիւնները, բոլորն ալ Արաֆաթը կը քաջալերեն որ չարունակէ կըռիւը Իսրայէլի բնակչութեան վրայ: Բանակցութեան համար, իր նախապայմանն է որ Արաֆաթ վերջ տայ ահաբեկչութեան, այն ատեն միայն կրնայ խոսակից մը ըլլալ: Բրուտիւնները չէին դադրած սակայն եւ Կիրակի (Ապրիլ 22) առտու անձնասպանական ռմբափորձ մը կը գործուէր Թել – Ավիվի հիւսիսը: Պաղեստինցի քամիքազ մը մօտեցած է հանրակառքի մը եւ պայթեցուցած՝ կրած ռումբը: Իրմէ զատ մէկ մեռեալ եւս կայ եւ մօտ 50 վիրաւոր:

ՅՐԱՆՍԱՑԻ ԳԱԻԱՌԻ մօտ 40 քաղաքներու մէջ, Ապրիլ 23–ին, կրկին գործադուլի դիմած էին հանրային փոխադրութեանց աշխատաւորները: Փարիզը զերծ կը մնար, քանի որ պահանջը կը վերաբերէր հանդստեան կոչուելու տարիքին որ արդէն 55 է փարիզեան չրջանը: Փարիզն ալ սակայն նման չարժումի մը պիտի ենթարկուի քանի մը օրէն, այլ պահանջներու համար:

ՔԼՈՒՃԻ մէջ (Գանատա) Ամերիկաներու վեհաժողովը վերջ դնաւ յաղորդութեամբ, թէեւ ցոյցերն ու բախումները բաւական ծանրակչիռ բնոյթ ստացած էին: Պեռութեանց 34 դեկավարները հաւաքուած էին հիմը դնելու համար Ամերիկաներու ազատ փոխանակման չուկայի մը (ԶԼԷՔ), իսկ ցոյցերը համաչխարհայնացման դէմ էին: Թալանի տրուեցան խանութներ եւ բախումներէն վիրաւորներ ալ եղան: Ազատ չուկայի գոտիին ստեղծումը պիտի կատարուի 2005–ին:

ԹՈՒՐՔԻՈՑ վիճակը օրէ օր կը ծանրանայ եւ վախ կայ որ գալիք վեց ամիսներու ընթացքին, երկիրը մէկ միլիոն գործազուրկ եւս ունենայ, քանի գործադրումները կը բազմանան: Տնտեսութեան նախարարը՝ Քեմալ Տէրվիշ հարհաղրոյց մը տուած է Լիպերասիոնի (Ապրիլ 23): Կը խոստովանի որ անցեալի իր պաշտօնը (Համաշխարհային Դրամատան փոխ-նախագահ) կը դիւրացնէ փոխանութիւններու իր դիմումները Միջազգային Դրամատան եւ Միջազգային Դրամական Հիմնադրամին: Տագնապէն անդին, կ'ըսէ նախարարը, Թուրքիա խոր փոփոխութիւն մը կ'ապրի, երիտասարդները պէտք է հասկնան, որ իրենց երկրին ապագան աշխարհի վրայ բացուած Եւրոպա մըն է: Թուրքիոյ ներկայ կացութիւնը հետեւանք էր նկատէ տնտեսութեան ընդհանուր անկանոնացման: Իր դիւաւոր մտահոգութիւնը աշխատանքի մարդին կը պատկանի:

ԱՆԳԱՐԱ. արամադիր է մեղմացնելու բանաերու մէջ կիրարկուած դրութիւնը, դիւաւորաբար ինչ կը վերաբերի քաղաքական բանտարկեալներու մեկուսացման հարցին: Արդարութեան նախարարը յայտարարած է այս առընչութեամբ որ օրինագիծ մը պիտի ներկայացուի կառավարութեան,

ԱՏԹԻՍ–ԱՊՈՍՏՈԼԻ (Եթովպիա) մէջ աբիւնալի բախումներ պատահած են երկու օրերու երկայնքին, ոստիկանութեան եւ լիսէներու ուսանողներու միջեւ, որոնց հետեւանքով աւելի քան 60 մեռեալ կայ եւ 250 վիրաւոր: Շաբաթ մըն է, ուսանողները արտայայտութեան աւելի ազատութիւն կը պահանջեն եւ ոստիկանական ուժերը չեն վարանած գիրենք հետապնդելու եկեղեցիներուն, մզկիթներուն մէջ, ուր ապաստանած էին:

ԻՏԱԼԻՈՑ հարաւը, Կալապրիի նահանգապետարանը խարիսխ նետած է թրքական նաւ մը որ 562 գաղթական կը փոխադրէր գաղտնաբար: Ձամբորդները Քիւրտեր, Իրաքցիներ, Սրի–Լանքացիներ եւ Պարսիկներ են: Ֆրանսական իշխանութիւնները յայտնեցին նաեւ թէ վերջերս Ֆրէժիւս հասած Քիւրտերը Իրաքէն չէին գար, այլ՝ Սուրիայէն, թայց, իրենց յանձնարարուած էր չընել:

ԹՈՒՐՔԻՈՑ մէջ հայադուլէ մեռնողներու թիւը 17–ի հասած էր Ապրիլ 23–ին: Վերջին երեքը կիներ են, երկու բանտարկեալ, մէկն ալ բանտարկեալի մը կինը:

ՎՐԱՍՏԱՆ միայն վեց ժամ էլեկտրականութեան հոսանք ունի օրական եւ բնակչութիւնը այլեւս յուսահատած է, կը զրկ Լիպերասիոնի (Ապրիլ 23) թղթակիցը: Պաշտօնապէս առաւօտեան 2 ժամ եւ իրիկունը չորս ժամ պէտք է հայթայթուի, բայց, ան ալ կանոնաւոր կերպով չի գործադրուիր:

ՀԱՑԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Ապրիլ 21 / 23)

ԵԼԵԿՏՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ՑԱՆՑԸ ՉԷ ՍԵՓԱԿԱՆԱՇՆՈՐՀՈՒԱԾ

Հայաստանի էլեկտրականութեան բաշխիչ ցանցերուն սեփականաշնորհումի խընդիրը որ ամիսներէ ի վեր սուր հակադրութեան պատճառ էր ընդդիմութեան ու իշխանութեան միջեւ, բաւական անըսպասելի ուարտի մը յանգած է: Դնելու թեկնածու ներկայացած երկու ընկերութիւնները՝ ամերիկեանն ու սպանականը, առաջարկ չեն բերած Ապրիլ 21–ին որ որուած պայմանաժամն էր: Ուժանիւթի նախարար Կ. Գալուստեանի համաձայն, սխալ է անմիջական եզրակացութիւններու յանգիլ, պէտք է լրջօրէն ուսումնասիրել պարագան, որպէսզի հասկցուին երկու ընկերութիւններուն հրաժարելու պատճառները: Նախարարը այն կարծիքը յայտնած է թէ ամերիկեան եւ սպանական ընկերութիւնները վարանած են թղթածրար ներկայացնելու, քանի որ խնդիրը չատ քաղաքականացուած էր: Այսուհանդերձ, ըսած է թէ կարելի է նոր մրցում կազմակերպել նոյն ցանցին սեփականաշնորհումին համար:

տարարած է այս առընչութեամբ որ օրինագիծ մը պիտի ներկայացուի կառավարութեան,

ՖՈՒԹՊՈԼ

ՖՐԱՆՍԱ ՀԱՑ	ԽՈԽՄԲԵՐ
Փարիզեան Շրջան	
Նիֆոյայիք տը Շայօ – ՀՄԸՄ Ֆրանս	5 – 6
Լիոնի Շրջան	
Մոթ Սերվ· Իւ·Էս· – ՀՄԸՄ Լիոն–Տէսին	0 – 1
Իզէրի Շրջան	
ՀՄԸՄ Վիէն – Ա·Էս· Գոմիւնէ	2 – 1

NOTRE DAME-Ի ՊԱՏԱՐԱԳԸ

ԱՊՐԻԼԵԱՆ ԵՂԵՌՆԸ ԵՒ 1700–ԱՄԵԱԿԸ ՈԳԵԿՈՉԵՑ ԾԻՐԱՆԱՒՈՐ ԼԻՒՍԹԻԹԷ

Ապրիլ 22-ի Կիրակին, ժամը 15-ին էր, որ Հայ կաթողիկէ եկեղեցին իր տարեկան պատարագը կը մատուցանէր Փարիզի Նոթր – Տամ Մայր Տաճարին մէջ: Այս տարի Ապրիլեան ոգեկոչման կցուած էր 1700–ամեակի տարեղարձի յիշատակութիւնը:

Նախքան պատարագը, Գրիգոր Եպիսկոպոս Կապրոյեան կարճ ելոյթ մը ունեցաւ, Ֆրանսերէն, յիշեցնելով Հայու եւ քրիստոնեայի կրկնակ ինքնութիւնը: Այս տարի, ըսաւ, Ապրիլեան նահատակներու 86-րդ տարելիցը կը զուգադիպի Հայաստանի քրիստոնէացման 1700-ամեակին, քրիստոնէութիւնը ընդունելով եւ հռչակելով, Հայաստան Աստուծոյ չնորհը ստացաւ: Ցիշեց «այն հիանալի առաքելական նամակը զոր Ցովհ. Պօղոս Բ. ուղղած էր այդ առթիւ հայ ժողովուրդին» եւ կարդաց այդ նամակին 7-րդ պարբերութիւնը (տես՝ «Ցառաջ», Փետր· 24 / 25): Ապա, ուրախութեամբ յայտնեց թէ հազիւ քանի մը ժամ առաջ, ցերեկին, տեղեկացած էր որ Պապը, Երեքշաբթի Ապրիլ 24-ին, պիտի սաղարթէր Մարտինի նահատակ եպիսկոպոս՝ գերեզ· Իգնատիոս Նաւասեանի երանացումի հրամանագիրը: Հոկտեմբեր 7-ին ալ կը կատարուի երանացման արարողութիւնը, երբ նոյն օրերուն է որ Հռոմի մէկ տեղի կ'ունենայ Հայ կաթողիկէ եպիսկոպոսներու սինոդոսը: Իր խօսքին վերջաւորութեան, պատարագիչ եպիսկոպոսը չընորհակալութիւն յայտնեց Ծիրանաւոր Ժան – Մարի Լիւսթիժէի որ միշտ կը տրամադրէ Նոթը – Տամի Մայր - Տաճարը, Փարիզի արքեպիսկոպոսութեան, կղերին, Էօվր տ'Օրիանի, Գիւտ Արք·ին որ, զոյգ կաթողիկոսներուն հետ Տէր – էլ – Զօր մեկնած ըլլալով, պէտք կը ներկայացնէր Ներսէհ Ծ· Վրդ· Բապուճեան, վերապատուելի Ժ· Լեւոնեանի, Քոյր եկեղեցիներուն ներկայացուցիչներուն եւ ընդհանուր ձեւով ներկայ բոլոր անձնաւորութեանց:

Պատարագի ընթացքին, հոգեւոր ճառը արտասանեց Փարիզի Արքեպիսկոպոսը՝ կարդինալ Ժան – Մարի Լիւսթիժէ: Ան, սկիզբէն անդրադարձաւ Հայոց ցեղասպանութեան որու յիշատակումը, այս տարի, կը զուգադիպի Հայաստանի քրիստոնէացման 1700-ամեակին: Ապա ծանրացաւ այդ քրիստոնէացման իմաստին վրայ, թէ կարելի է՞ ամբողջ ազգ մը մկրտել: Ի՞նչ կը նշանակէ: Չի բաւեր հայ ծնիլ քրիստոնեայ ըլլալու համար: Կարդինալը չեչտեց թէ ամբողջ մշակոյթ մը կայ հոն, լեզուն, բարքերը, աւանդութիւնները: Ցեղասպանութեան չարչրդող դժուար տարիներուն ալ, ըսաւ Փարիզի Արքեպիսկոպոսը, կրօնական կեանքը մէկ կողմ դրուեցաւ, Հայերը անդիտացան իրենց հարստութեան աղբիւրը:

Վերջաւորութեան, կրկին ծանրանալով ցեղասպանութեան վրայ, կարդինալը տարբերութիւն մը դրաւ զոհին եւ մարտիրոսին միջեւ, մաղթեց որ մարդիկ սորվին որպէս մարդ ապրիլ եւ թէ այս կրկնակ տարեղարձը խորհրդածութեան եւ յիշողութեան աղբիւր մը ըլլայ:

Արարողութիւնը վերջ գտաւ ժամը 17–ի մօտ:

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ՊԱՏԱՍԽԱՆԱՏՈՒԹԻՒՆԸ ՄԵԾ ԵՂԵՌՆԻՆ ԵՒ ԿՈՍՏԱՆ ԶԱՐԵԱՆԸ

Վերջին տարիներուն, համեմատաբար բաւական գրուած է Հայկական ցեղասպանութեան գործադրութեան գերմանական պատասխանատուութեան հարցին մասին, յատկապէս՝ փաստաթուղթերու առատ գործածութեամբ (Վահագն Տատրեան, Հիլմար Քայզէր, եւ ուրիշներ)։ Պէտք է յիշել, թէ արդէն Մեծ Եղեռնի օրերուն այս նիւթով արձարձումներ կ'ըլլային։ Օրինակ, 1916–ին ֆրանսացի լրագրող Ռընէ Փինոն իր գիրքը կենթախորագրէր «Méthode allemande, travail turc»։ Այս ու նման մեղադրանքներ կըրնային պատերազմական քարոզչութիւն նկատուիլ ու մէկդի դրուիլ, սակայն այսօրուան հետազօտութիւնները, դեռ ոչ լիակատար կերպով, բայց արդէն որոշ չափով նման պնդումներուն ճշմարտացիութիւնը կը հիմնաւորեն։

Այդ պնդումներէն մէկը, անպսպասելիօրէն, Կոստան Զարեանին կը պատկանի։ 1914 Հոկտեմբերին դիպուածով իր ընտանիքին հետ Թուրքիայէն խոյս տալով դէպի Պուլկարիա, ան ճանի մը ամիս հոն մնացած է, ապա ծովու ճամբով ուղեւորուելով դէպի Իտալիա։ Հաստատուելով Հռոմ, ան շարունակած է Հայ Դատին ի նպաստ իր գործունէութիւնը, զոր արդէն սկսած էր Պուլկարիոյ մէջ, ուր համագործակցած էր Եռահանգիս Լեփսիուսի հետ։ Այդ գործունէութեան քազմաթիւ էջերէն մէկ ճանիին մասին ընդարձակօրէն գրած եմ (տե՛ս մեր գիրքը՝ *Կոստան Զարեանի չուրջ*, Անթիլիաս, 1998, էջ 88 – 131), սակայն միշտ յաւելեալ մանրամասնութիւններու տեղը կայ։

Այսպէս է, որ Հոկտ. 1915–ին ժամանելով Հռոմ, Կ. Զարեան տեսակցութիւն մը ունեցած է ամերիկացի թղթակիցի մը հետ, բաւականաչափ տեղեկութիւններ հայթայթելով ցեղասպանութեան իրականութեան մասին։ Փաստացի տուեալներով, ան կը պատասխանէր ուրիշ ամերիկացի լրագրողի մը թրքանպաստ յօդուածին, ուր կ'ըսուէր, թէ ջարդերը «չափազանցուած են» կամ «առանց կառավարութեան գիտութեան տեղի ունեցած են»։ Օտար մամուլի կողմէ ցեղասպանութեան ժխտումը, ինչպէս կը վերահաստատուի, շատ հին արմատներ ունի։ Այդ տուեալները, ըստ երեւոյթին, Լեփսիուսի կողմէ հայթայթուած էին իրեն Պուլկարիոյ մէջ։ Յատկապէս շահեկան է գերմանական կարմիր խաչի երկու բոյրերու տուած վիճակագրական տախտակը, ուր 850·000 մեռել ու անհետացած յիշուած է։ Տեսակցութիւնը, որ ինչպէս պիտի նկատուի, փաստօրէն Զարեանի կողմէ ստորագրուած յօդուած մըն է, Նիւ – Եորքի «*Տէյլի Նիւզ*» օրաթերթի 1915 Նոյեմբեր 4–ի թիւին մէջ լոյս տեսած է։ Իր անունին առաջին երեւումն է ամերիկեան մամուլին մէջ։ Շատ հաւանական է, որ տեսակցութիւնը փրանսերէն լեզուով կատարուած է, դատելով որոշ անուններու տառադարձութենէն՝ Armache, Brousse, Edesse։ Ստորեւ կու տանք անոր ամբողջական թարգմանութիւնը։

ՎԱՐԴԱՆ ՄԱՏԹԷՈՍԵԱՆ

Նիւ Ճըրզի

փազանցուած են կամ առանց կառավարութեան գիտութեան տեղի ունեցած են, կամ անվստահելի է եւ կամ թուրք կամ գերման զործակալ մըն է», ըսաւ Կոստան Զարեան, հայ գրագէտ մը եւ Հայկական Հարցի մասին հեղինակութիւն մը, որուն ցոյց տուի Լարգերու մասին Ռէյմըն Ի. Սուինկի վերջերս «Տը Տէյլի Նիւզ»ին առաքած հեռագրալուրը։

«Աւելին», շարունակեց Պր. Զարեան, «գերման կառավարութիւնը գիտակից է թէ ի՞նչ կը պատահի Հայաստանի մէջ, նախ՝ հիւպատոսական զեկոյցներու եւ ապա՝ պատերազմէն առաջ գոյացած Հայկական Մշակութային Կոմիտէի անդամ, պատուելի Տոքթոր Լեփսիուսի զեկոյցներուն միջոցով։ Երկու ամիս առաջ Թուրքիա կատարած իր ուղեւորութենէն ետք, Տոքթոր Լեփսիուս Սոֆիայի եւ Զուիցերիոյ մէջ ըսաւ, թէ Հայաստանի մէջ այլեւս Հայեր չկային եւ թէ ազգին մէկ փոքր մասը միջագետքեան անապատները հասած էր տարափելի պայմաններու տակ եւ առանց ապաստանի կամ ուտելիքի։ Ինչո՞ւ գերմանական կառավարութիւնը Տոքթոր Լեփսիուսին չարտօներ, որ ամբողջ ճշմարտութիւնը հրապարակէ»։

ԳԵՐՄԱՆ ԿԻՆԵՐՈՒՆ ԹԻՒԵՐԸ

«Իմ երկրիս մէջ պատահածին մասին գաղափար մը տալու համար, ահա կը ներկայացնեմ հետեւեալ վիճակագրութիւնը, զոր հայթայթած են գերմանական կարմիր Խաչի երկու բոյրեր, որոնց անունները չեմ յիշեր միայն զիրենք վըրկելու համար իրենց կառավարութենէն, որուն միամտօրէն յանձնած են իրենց զեկոյցը։ Թիւերը ստանալուն վրայ յիշուած տեղերէն անհետացած Հայերուն թիւը կը ներկայացնեն. –

Արաբկիր	19·500
Արմաշ	5·000
Բաբերդ	17·000
Պանտըրմա	15·000
Պիթլիս	51·500
Պրուսա	25·000
Կեսարիա	45·000
Տիյարպէքիր	35·100
Տիվրիկ	28·000
Եդեսիա	23·500
Արզրանա (Էրկում)	10·200
Երզնկա	25·000
Էրզրում	75·000
Հալէպ	15·800
Իզմիթ	6·500
Քեմախ	10·000
Խարբերդ	45·000
Բասէն	105·000
Սամսուն	20·000
Սղերդ	25·000
Շապին Գարահիսար	25·000
Սիս – Հաճըն	30·300
Սեբաստիա	81·000
Զմշկածագ	1·000
Դերջան	15·000
Տրապիզոն	32·700
Չէյթուն – Ֆոնուղ	28·000»

ՈՂՋ – ՈՂՋ ԱՅՐԱՆ ՀՈԳԵԻՈՐԱԿԱՆ

«Գումարը չուրջ 850·000 է։ Մինչեւ Օգոստոս 15 չարչարուած հոգեւորականներու ցանկը ողջ – ողջ այրած մէկ հոգի, կախաղան հանուած կամ սպաննուած հինգ հատ, բանտարկուած մէկ հատ եւ առնուազն՝ եօթը աքսորեալ։

Զեն հասկնար ինչպէ՞ս մարդ այս փաստերը ժխտելու քաջութիւնը կրնայ ունենալ։ Քանի որ Պր. Սուինկի բարեկամը, որմէ կը մէջբերէ, Թուրքիոյ մէջ այնքան չատ ճամբորդած է, ինչո՞ւ չէ այցելած ամերիկացի դեսպան Պ. Մորկընթաուին, որ պատահածին մասին լաւատեղեակ է եւ որ իրեն կրնար մանրամասնութիւններ տալ, որոնք Հայաստանի արիւնոտ պատմութեան ամէնէն ատրասփելի եւ ահռելի դրուագներն են։ Կը պնդեմ, որ Քայզէրը Հայերը ջարդելու դիւական ծրագրին մասին գիտէր եւ որ 30 Հայեր կիլիկիոյ հրապարակները կախաղան հանուած են գերման պաշտօնատարներու ներկայութեան, որոնք պատերազմի վերկիզքէն հոն եղած են»։

ՌՈՋԻԼՏՆԵՐԸ, ՌՈՔՖԷԼԼԸՐՆԵՐԸ ԵՒ Ի. ԴԱՐՈՒՆ ԶՈՅԳ ՅԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Համայնքի ամերիկեան կայքէջ(*) մը պատմութեան բաժնին մէջ ցեղասպանութեան նիւթով տեղ տուած է Գլիֆըրտ Շէքի մէկ յօդուածին, զայն զետեղելով «Ճշդրիտ պատմութիւն» վերնագրեալ տակ։ Երկու մասէ բաղկացած գրութիւնը նիւթ կ'ընէ Ի. դարու երկու ցեղասպանութիւններուն –հայկականին եւ հրէականին– մէջ քարիւղի ազդակին կենսական դերը։ Արդէն Գ. Շէքի խորագիրն է «Ռոճիլտները եւ Հայաստանի ու Գերմանիոյ ցեղասպանութիւնը»։

Կը ներկայացնենք հետաքրքրական այս էջին առաջին բաժինը ուր չրջանին մէջ Հայերու ցեղասպանութեան առաջնորդող պարագաներուն վերլուծումը կատարուած է։

Հայերու եւ Հրեաներու ցեղասպանութիւնները որոնք ժամանակակից պատմութեան երկու մութ, այլ անջատ գլուխները կը նկատուին, իրականութեան մէջ իրարու առընչուած են որպէս չամբարար զարգացող հոլովոյթի մը երկու փուլերը։ Հոլովոյթ որ կը տարածուի մօտաւորապէս չխուն տարուան վրայ։

Ի. դարը կոչուեցաւ քարիւղի դար։ Այս դարուն է որ տեղի ունեցաւ ածուխէն դէպի քարիւղ անցքը, որպէս ուժանիւթի աղբիւր։ Ամէն բան ծայր առաւ Փէնսիլվանիոյ հիւսիս–արեւմտեան չրջանին մէջ ուր սկսաւ քարիւղի առաջին արտահանումը։ Քարիւղի ամերիկեան գործը գլխաւորուած էր Ճ. Ռոքֆէլլերի ընկերութեան կողմէ որուն նաեւ մենաշնորհը դարճած էր։

Քարիւղի գործը, նախանիւթին ծայր աստիճան դիւրավառ չատկանիշին պատճառով պէտք ունի չատ հանդարտ պայմաններու, որպէսզի կարելի ըլլայ անվտանգ իրականացնել արտադրութիւնը, փոխադրութիւնը։ Այլ խօսքով՝ անոր անհրաժեշտ է խաղաղ, հանդարտ չրջապատ մը։ Ռոքֆէլլըր Փէնսիլվանիոյ մէջ հիմնած ընկերութեան չնորհիւ կրնար աչխարհի ամէնէն հարուստ մարդը ըլլալ, բայց առաջին լուրջ մրցակցութեան մը դէմ յանդիման մնաց աչխարհի միւս ծայրէն ուր չկար նոյն կայունութիւնը։

Զոյգ ցեղասպանութիւններուն առաջնորդող հիմնական երեւոյթը հասկնալու համար հարկ է անդրադառնալ որ աչխարհի վրայ քարիւղի գլխաւոր պաչարները կը գտնուին մահմետականներու բնակած չրջաններու մէջ։ Իսկ այդ չրջանակին համար կարեւոր նչանակութիւն ունին Գուրանին այն մասերը ուր կը հրահանգուի անդիջող ըլլալ «անհաւատներու հանդէպ։ Պատմութեան արձանագրած վայրագ ու արիւնալի բազմաթիւ անցքերու պատասխանատուն են այդ էջերը։

1880–ին Ռոճիլտ ընտանիքին Ֆրանսայի ճիւղը Բաքուի քարիւղէն չահաբաժին կը ստանայ Ռուսաստանէն։ Ատոր փոխարէն երկաթուղի մը կը կառուցանէ Բաքուէն մինչեւ Սեւ ծովու Պաթում նաւահանգիստը։ Այդ երկաթուղիին չրջնորհիւ Ռոճիլտները իրենց ծախած քանակութենէն չատ աւելի քարիւղ կ'ունենան ու կը մտածեն Սուէզի արեւելեան չրջաններուն մէջ չուկայ ունենալու մասին։ Մ. Սամուէլ անուն գործակատարի մը միջոցաւ կը ձեռնարկեն այդ չրջանը թափանցելու։ Հասկնալով իրեն ներկայացած մեծ առիթը, Սամուէլ կ'ըմբռնէ անմիջապէս որ մրցակցելու համար Ռոքֆէլլըր ընկերութեան հետ, պէտք է աւելի ածան գինով վաճառքի հանէ Ռոճիլտներու քարիւղը։ Այդ նպատակով, փոխադրութեան ծախքը նուազեցնելու համար քարիւղատար հսկայական նաւեր չինել կու տայ որոնք կրնան անվտանգ կերպով Սուէզի չրանցքը կտրել։ Մինչեւ դեռ, Ռոքֆէլլըր ընկերութիւնը փոխադրութեան չատ աւելի մեծ ծախք պէտք է ընէ, Ափրիկէի հարաւէն արեւելք անցնելու համար քարիւղը փոխադրող վարձու նաւերը։

1892–ին Սամուէլին առաջին քարիւղատար նաւը Ռոճիլտներու Պաթումի գործարանէն Բաքուի քարիւղ կը բեռնէ եւ Տարտանէլի նեղուցէն եւ Սուէզի չրանցքէն անցնելով կ'ուղղուի ծայրագոյն արեւելք, վերջ տալով Ռոքֆէլլըրներու մենաչնորհին։ Ծնած է քարիւղի «Շէլ» ընկերութիւնը որ Ռոճիլտներու հետ չարաբերութիւնը կը պահէ Սամուէլի պաչտօնավարութենէն ետքն ալ։ Կը գործակցի բրիտանական քարիւղի ընկերութեան հետ ալ որ Հարաւային Սումաթրայի մէջ հորատումի աչխատանքներով։ Բրիտանական ընկերութիւնը մէջտեղ մը եկաւ Ռոճիլտներու Ասիական քարիւղի ընկերութեան։

Քարիւղ վնտռտելու եւ արտադրելու գործունէութիւնը դանազան չրջաններու վրայ տարածելու Ռոճիլտներու ֆրանսական թեւին որոշումը, չուտով յայտնի կը դառնայ որ չատ տեղին է։ Քանի մը տարի ետք, 1905–ին Բաքուի արտադրութիւնը զգալի անկում կը կրէ չրջանին մէջ ծաւալած ցեղային հակամարտութիւններու պատճառով որոնք մահմետականներն ու քրիստոնեայ Հայերը կը հակադրեն իրարու։ Այդ հակամարտութիւնը համաչխարհային չուկայի քարիւղի մատակարարումին առաջին ընդմիջումին պատճառ կ'ըլլայ։ Բրիտանական ընկերութիւնը եւ «Շէլ»ը որոնց միացած էն Նոպէլներն ալ, ականատես կ'ըլլան Բաքուի իրենց ներդրումներուն հրոյ ճարակ դառնալուն։ Ցեղային հակամարտութիւնը այդ չարիքին արմատն է։ Պէտք է այնպէս մը ընել որ յառաջիկային նման բան չկրկնուի։ Քարիւղի կայսրութիւնը չի կրնար վերապրիլ այդ պայմաններուն մէջ։

Գտնուած լուծումը Հայերու նման փոքրաթիւ փոքրամասնութեան մը տեղափոխումը կ'ըլլայ։ փոխադրութիւնը որուն փոխարժէքը ոչ իսկ կրնայ համեմատուիլ այն ներդրումներուն հետ որոնք արեւմտեան ընկերութիւններուն կը պատկանին, թերեւս ունենալով միլիոնաւոր ու միլիոնաւոր չամախորդներ։ Ռոճիլտներու գործնապաչտութիւնը այս տեսակի անդրադարձներու տեղ չի ձգեր։

Միայն Բաքուի հայութեան մաքրագործումը բաւարար պիտի չըլլար։ Հայկական չարդերը Քայզէրին կողմէ հրահանգուած էին»։

ԳԵՐՄԱՆԱՑԻ ՀԻՒՊԱՏՈՍՆԵՐԸ ԹՈՒՐՔԵՐՈՒՆ ԿՕԳՆԵՆ

«Գերմանացի հիւպատոսները ո՛չ մէկ այն ոչինչ ըրին այս չարդերը կանխելու, այլեւ օգնեցին Թուրքերուն։ Երբ Տրապիզոնի մէջ իտալացի եւ աւստրիացի հիւպատոսները գերմանացի հիւպատոսէն խնդրեցին, որ կառավարութեան ընդել տար բոլոր Հայերը չարդելու հրամանը, ան մերժեց, չնական ժպիտով։ Ես կը պնդեմ, որ եթէ Գերմանիան չկամուէր յոյց տուած ըլլար, Թուրքերը երբեք պիտի չհամարձակէին Հայերուն վրայ իրենց կատաղութիւնը թափելու։

Գերմանացիները ինչպէ՞ս կրնան նման բացայայտ բաներ մերժել։ Արդեօք իրենք չէին, որ Թուրքիոյ սրբազան պատերազմ հռչակել տուին։ Արդեօք մզկիթներուն մէջ քրիստոնեաներուն դէմ քարոզներ խօսիլ չտուի՞ն։ Կը պնդեմ, որ Թուրք ժողովուրդի արդար բարկութենէն վախնալով, մահմետական կրօնաւորները այսօր մզկիթներուն մէջ կը պնդեն, որ Գերմանիան կը վախնայ Հայերէն, որովհետեւ Գերմանիան կը պատրաստուի Ամերիկան պատերազմի մէջ ներքաչելու։ Ես կը պնդեմ, որ Գերմանիան կը վախնայ Հայերէն, որովհետեւ Գերմանիան գիտէ, որ Հայերը կրնային մեզ օգնել Ամերիկան պատերազմի մէջ ներքաչելու։

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ՆՊԱՏԱԿԸ ԳԱՂՈՒԹԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆ Է

«Գերմանիան կը վախնայ Հայերը ջարդել, աւելի ուշ Հայաստանը գաղութացնելու համար։ Բայց Գերմանիան ինչ նախաբէմութիւն կը գործէ։ Դժուար է, այո, անկարելի՝ ժողովուրդ մը քնացնել։ Եւրոպան ու Ամերիկան պէտք է գիտնան, որ Հայերս կրնայինք մենք մեզ փրկած ըլլալ, եթէ պատերազմի սկիզբը մեզի եղած կարգ մը առաջարկները ընդունած ըլլայինք։ Մենք մերժեցինք եւ մեր արիւնով մեր մերժումին գինը կը վճարենք։

Բայց պատերազմը մերն է։ Օր մը մարդկութիւնը գերմանքով պիտի հմայուի, նայ տիտանական այն պայքարին մասին, զոր մենք տարած ենք Քաւակի Դաչինքի մեր դաչնակիցներուն կողքին, մեր սեփական երկրին ու ազատութեան ոչխերը դառնալու համար»։

ԷՏԿԱՐ Ա. ՄԱՒՐԵՐ

Կ'ԸՍԷ ԹԷ ՔԱՑՋԷՐԸ ԶՕՐԱՎԻԳ ԿԸ ԿԱՆԳՆԻ ՀԱՑԱՍՏԱՆԻ ՍՊԱՆԴԻՆ

ԳՐՈՂ ԿՈՍՏԱՆ ԶԱՐԵԱՆԸ
ՌԷՅՄԸՆ ՍՈՒԻՆԿԻ
ՎԵՐՋԻՆ ՀԵՌԱԳՐԱԿՈՒԹԻՒՆԸ
ԿԸ ՊԱՏԱՍԽԱՆԷ

ԳԵՐՄԱՆԱՑԻ ՀԻՒՊԱՏՈՍՆԵՐ
ԿՕԺԱՆԴԱԿԵՆ

ՄԵՌԵԼՆԵՐՈՒ ԿԱՄ ԱՆՀԵՏԱՑԱԾՆԵՐՈՒ
ԱՄԲՈՂՋԱԿԱՆ ԳՈՒՄԱՐԸ
ՇՈՒՐՋ 850·000

ՀՈԳԵՒՈՐԱԿԱՆՆԵՐ՝ ԿԱԽԱՂԱՆ
ՀԱՆՈՒԱԾ
ԿԱՄ ՀՐԿԻԶՈՒԱԾ

ՀՌՈՄ, ԻՏԱԼԻԱ (Նոյ. 4).– «Սուինկը, որ կը պնդէ, թէ հայկական ջարդերը չա-

Ի՞ՆՉ ԱՐԴԻՒՆՔ ՏՈՒԱԻ ՀԱՅԵԻԹՈՒՐՔ ՑԱՐԱԲԵՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ ԿՆՆԱՐԿՈՒՄԸ

«Ժողովրդավար Սկզբունքներու Միութիւն» նախաձեռնութեամբ Մարտ 15–ին Գալֆ կայացած հաւաքոյթին որպէս գլխաւոր հրաւիրուած էին ամերիկացի պատմաբան Ճասթըն Մաք Քարթի ու անգլիացի գրող Էնտրու Մանկօ: Տեղական թերթերու կարծիքին «Մարմարա» օրաթերթը եւս լայնօրէն եւ վստահաբար հաստատմօրէն արձագանգ եղած էր ժամոյ ասուլիսի եւ զոյգ դասախօսութիւններու ընթացքին հիւր մասնագէտներու կողմէ յայտնուած տեսակէտներուն, որոնցմէ սակայն կարելի չեղաւ ըրական եզրակացութիւններ քաղել:

Քրանսացիները կ'ըսեն «Parler pour parler» (խօսած ըլլալու համար խօսիլ): Ես պիտի նախընտրէի Հայկական ասացուածք մը՝ հոգ չէ թէ քիչ մը ռամիկ. «պարապ խօսքը կրողս տանի» (հոս «կրող»ը մեռելակիրն է): Մտածումի աչքն արտայայտութիւն այս որակումին արժանի կը դառնայ երբ պակսի տրամաբանութիւնը:

Առաւօտեան մամլոյ ասուլիսի ընթացքին, զանազան երկիրներու խորհրդարաններէ ներս հայկական ցեղասպանութեան ճանչման գծով Հայերու տարած գործունէութիւնը մեկնաբանուեր է որպէս Հայերու կողմէ Թուրքերու դէմ ի գործ դրուած ահելութիւն: Այս տեսակէտը հիմնովին սխալ է: Բոլոր թուրք լրագրողները, ինչպէս նաեւ պարզ քաղաքացիները, որոնք Հայաստանի մէջ, ԱՄՆ, թէ այլուր Հայերու հետ հանդիպում ունեցած են թերթերու միջոցաւ արտայայտած են, կը պատմեն այս վերջինները տաքուկ եւ բարեկամական վերաբերումին մասին: Նոյն օրը Ժողովրդավար Սկզբունքներու Միութեան առենապետ Զէլիք Արսէլ եւս խօսեր է իր երեւանի տպաւորութիւններէն եւ ըսեր է թէ զգածուած էր հայաստանցիներու վերաբերումէն եւ հիւրասիրութենէն: Այս լիւատակումը դիտումնաւոր կերպով ըլլայ կամ ոչ, ճշդում մըն է, հերքում մըն է առաւօտուն որպէս գլխաւոր գաղափար ծակոտած եւ գործածուած ահելութեան բնաբանին:

Անգլիացի գրող Է. Մանկօ եւս իր խօսակցութիւնը հիմներ է նոյն տեսակէտին վրայ: Պնդեր է թէ ահելութեան այս արարը երբէք յաջողութեան պիտի չյանգի: Փաստ մըն ալ ներկայացուցեր է. «Ահասիկ օրինակը կու գայ Ամերիկայէն: Հակառակ որ Ամերիկայի մէջ հայկական լոբին ամէնէն գօրաւորն է, Գլինթըն մերժեց հայկական բանաձեւը»:

Անգլիացի գրողին ցոյց տուած ամերիկեան այս օրինակը տեղին եւ իմաստալի կ'ըլլար եթէ Գլինթըն Մերակոյտի նախագահին գրած իր անձնական նամակին մէջ յայտնած չըլլար թէ այս օրինագծին վաւերացումը վնաս պիտի պատճառէր ամերիկեան շահերուն, վշտացնելով դաշնակից Թուրքիան: Մանկոյի խօսքը տրամաբանական եւ ծանրախոհական պիտի նկատուէր եթէ Սէնաթօն բանաձեւը օրակարգի բերէր, սակայն գայն անլուրջ, անարդար գտնէր եւ կամ յանձնախումբերու տեղեկագրերը անբաւարար եւ համոզելու անատակ նկատէր ու մերժէր: Ամերիկա մերժեց օրինագիծը քուէի դնել իր երկրին շահերը խորհելով, ինչպէս նախապէս ըրած էր Քրանսա, որ աւելի վերջ երբ կրկին օրակարգի եկաւ, ընդունեցաւ, վասնզի այս անգամ կորսնցնելիք մեծ բան չտեսաւ: Թուրքիոյ նման 65 միլիոննոց երկիր մը, որ կանգնած է Եւրոմիութեան սեմին վրայ, պէտք չէ տարուի է. Մանկոյի նման գրողներու վատառողջ դատողութիւններով եւ Ամերիկայի մերժումէն հետեւցնէ թէ թրքական տեսակէտը ընդունելութիւն գտած է ԱՄՆ–ու մօտ:

Ճ. Մաք Քարթի ալ ըսեր է թէ արխիւները պէտք է բացուին եւ նոյնը պէտք է ընեն միւս երկիրները: Զարմանալիօրէն անվերջանալի աչքակապուկի խաղ մը սարքուած է արխիւներու բացման կապակցութեամբ: Վերին մարմինները եւ Պետական Արխիւներու տնօրէնութիւնը տարիներէ ի վեր կը յայտարարեն թէ արխիւները բաց են, թէ փափաքողներ ազատ մուտք ունին եւ քննութեան ազատութիւն: Մինչդեռ պատմաբաններ հակառակը կը պնդեն եւ կաչկանդումներէ կը խօսին՝ մանաւանդ, լուսապատճէններու արգելքի բերմամբ: Վերջապէս Ալի Քըրճայի կազմակերպած հեռատեսիլի հարցազրոյցին ընթացքին Պոլսոյ համալսարանէն պատմաբան փրոֆ. Մեհմէտ Սարայի եւ հեռաճայնով միջամտող Արխիւներու Պոլիսի պատասխանատու տնօրէնին միջեւ սկսած քանավէճը հատաւ կէտի մը, ուր պատմաբան Մ. Սարայ ստախօսի դիրքին մատնուելէ ազատելու համար, ստիպուեցաւ մերկապանել պարագայ մը զոր այնքան յամառօրէն կը խուսափէր պարզելու որպէս պետական դաղտնիք: Պարտադրուեցաւ ըսելու թէ արխիւները զտուած են եւ հայկական հարցին կապակցութեամբ երեւան հանած, 30 հատորներու չարքով կազմուած եւ բանակէրներու տրամադրուած վաւերագրութիւններու հաւաքածոյէն դուրս մնացած (գտուած) տարբեր վաւերաթղթեր ալ կան որոնք կը մնան անմերձենալի: Այս պիտակցութեամբ եթէ ականջ տանք Թրքական տեսակէտի ջատագով Ճ. Մաք Քարթիի, կարելի է խորհիլ թէ յորդորի ձեւին տակ արխիւներու բացման վերաբերեալ առաջարկին մէջ կայ նաեւ գտումի գործընթացին ուղղուած ակնարկութիւն մը, քանի որ պատմաբանը կ'ընդունի որ արխիւներուն բացուիլը ժամանակի կարօտ հարց մըն է: Այլապէս, անհասկնալի պիտի ըլլար բացատրել թէ ինչո՞ւ ժամանակի կարօտ հարց ըլլար: Երբ Վարչապետական միակ հեռաճայն մը բաւարար պիտի նկատուէր: Կ'երեւի թէ Ճ. Մաք Քարթի ինք ալ կը հաւատայ որ արխիւները լրիւ բանալէ առաջ պէտք է աւարտած ըլլալ գտումի գործը եւ այդ է որ ժամանակի կարօտ է:

Շարունակենք լսել Ճ. Մաք Քարթի պատմաբանը. «Ճշմարտութիւնը այն է թէ սպանդ չէ կատարուած: Բայց ասիկա փաստելու համար ժամանակի կարիք կայ»: Այսքան անտրամաբանական խօսք մը ինչպէ՞ս վայլեցնել որպէս պատմաբան դասախօս մէկու մը: Քանի որ կ'ըսէ թէ այս պարագան տակաւին չէ փաստուած, ինչպէ՞ս կրնայ ճշմարտութիւն որակել: Քանի որ իր ճշմարտութիւն ընդունածը փաստերու վրայ չէ հիմնուած, ո՞ր գերմարդկային ուժերու միջոցաւ է ստուգեր թէ սպանդ չէ կատարուած: Ոգեհարցութի՞ւն, գաւա՞թ նայիլ, բնազանցական այլ ճամբաներո՞վ: Պատմաբանի մը գաղափարները պէտք չէ կազմուած ըլլան նախազգացումով կամ ազդիչէն, անդիչէն լսել կարծածներով: Հիմնուած ըլլալու են ուսումնասիրութիւններէ եւ պրպտումներէ քաղուած փաստացի պատմական տուեալներու վրայ:

Կայ տակաւին կարեւոր պարագայ մը: Ճ. Մաք Քարթի լաւ գիտէ Թրքական պետական տեսակէտը, որ կը մերժէ ըսպանդն ու ցեղասպանութիւնը, այլ խօսքով, սպանդի մը խնդրոյ առարկայ չըլլալը ընդունուած ճշմարտութիւն է: Այս տեսանկիւնէն դիտելով՝ «այս ճշմարտութիւնը փաստելու համար ժամանակի պէտք կայ» ասութիւնը ամերիկացի պատմաբանին կողմէ ըսուած անխոհեմ եւ ճախորդ խօսք մըն է, քանի որ Թուրք պետական տեսակէտը կը ներկայացնէ որպէս չփաստուած, այսինքն՝ վիճելի: Թուրքիա աւելի բանիմաց և հմուտ պատմաբան բարեկամներու պէտք ունի:

Ճ. Մաք Քարթի բանախօսութեան ընթացքին յայտներ է նաեւ չատ ուշագրաւ միտք մը եւ հարցին մօտեցեր է բոլորովին տարբեր ուղղութեամբ. «Եթէ պատերազմ ըսուածը փոխադարձ ցեղասպանութիւն մը չի նշանակեր, այդ պարագային ցեղասպանութիւն մը խնդրոյ առարկայ չէ»: Այս կերպով, ապաւինելով պատմաբանի իր հանգամանքին, Ա. Աչխարհամարտի կողքին զետեղեր է նաեւ հայեցողութիւն պատերազմ մը, ինչ որ նոր գիտ մըն է: Ընդհանուր ազգայ պատմութեան մէջ բացած կ'ըլլայ նոր էջ մը:

Հօրմէս անեքդոտ մը կը յիշեմ, զեղջուկ միամիտ մարդու հասկացողութեան եւ համակերպութեան մասին: Կրնայ պատմուիլ այս առթիւ:

Անատոլուի կորսուած գիւղերէն մէկն է, ուրկէ ինչպէս կ'ըսեն «կարաւան չանցնիր, ճամբայ չի հանիր»: Օր մը, գիւղացիներ զարմանքով կը տեսնեն ուղտերու անցքը: Մեծ հետաքրքրութիւն կը ստեղծեն սապատաւոր այդ այլանդակ կենդանիները, որոնց մասին հարցնելու համար կը դիմեն գիւղին ամէնէն տարեց եւ յարգուած ծերունիին: Այս մէկն ալ կեանքին մէջ գիւղէն բաժնուած չըլլալով, ինքզինքը կը զգայ մեծ անձանօթի մը դիմաց: Բայց գիտնալով որ ստիպուած է բան մը ըսել, բացատրութիւն կու տայ. «Ա՛ռ հասարակ այսպիսիները ա՛յսպէս կ'ըլլան»: Մերունիին համոզիչ արտայայտութեան ձեւը կը բաւէ որ գիւղացիները –գոնէ այդ պահուն համար գոհացած– մեկնին՝ կրկնելով. «Հապա՛, այսպիսիները այսպէս կ'ըլլան եղեր»:

Կեանքի մէջ մենք եւ մեր նախնիքը քանիցս մատնուած ենք այս պարզամիտ մարդոց դիրքին երբ պարտադիր ականջ տուած ենք միսիոնարներու, քարոզիչներու, բանախօսներու կամ ուսուցիչներու ,որոնք իրենց հեռատրի կարողութեամբ կրցած են իշխել մեր մտածողութեան եւ քնացուցած են մեզ: Պէտք է աչալուրջ հետեւիլ դէպքերուն: Անգոյ ատելութեան մը վրայ հիմնուած ճառախօսութիւն մը տալուն համար անգլիացի գրող մը գնահատելով, չփաստուած ճշմարտութիւններու մասին բանախօսութիւն մը տալուն համար ամերիկացի պատմաբան մը ծափահարելով կը միանանք ուղտ տեսնելով չուարած գիւղացիներու դասին:

Եթէ Թուրք պատմաբանները չեն գոհացներ եւ օտար անունով եւ օտարազգի պատմաբաններու պէտք կը զգացուի, դոնէ փնտռուին աւելի հմուտ, բանասէր պատմագէտներ, որոնք կարենան ըլլալ աւելի չրջահայեաց եւ հեռատես:

Թուրքիոյ մէջ իսկ այսքան անբաւարար եւ անպատասխանատու վարուող այս հիւրերը ո՛վ պիտէ որքան վտանգաւոր արտայայտութիւններ կ'ունենան դուրսը: Ի վերջոյ կարելի է խորհիլ, որ «առհասարակ այդպիսիները ամէն տեղ այդպէս կ'ըլլան»:

ԱՐԱՁ ԿԱՐՄԻՐԵԱՆ

Մոնրէալ

ՀԱՏՈՒՑՄԱՆ ՕՐԸ ԿՈՒ ԳԱՑ...

Ապրիլ է գարձեալ: կեանքի եւ կանաչութեան ամիսը:

Հայութեան համար սակայն, գարունն ու գարնան վերանորոգ չունչը, իրենց քաղցրութենէն անդին, մէկուկէս միլիոն անմեղ զոհերու յիշատակին ու կորսուած մեր հայրենիքին գառնութիւնն ու մռայլը կը խորհրդանշեն:

Արդարեւ, սուգ ու տառապանք ունինք մեր մեռելներուն համար, սակայն ունինք նաեւ անոնց մարտիրոսացումին պատգամը, մահուան գնով անոնց փոխանցած ոգեղէն անժամանցելի ժառանգը:

Հայ մնալու, իբրեւ հայ ապրելու, հայօրէն մտածելու եւ զգալու պիտակցութիւնն է որ կը պահանջուի մեզմէ Ապրիլեան նահատակութեան ճամբով:

Եթէ կ'ուզենք մեր արժանի տեղը ունենալ, աչխարհի բոլոր յառաջադէմ ազգերու կարգին, պէտք է գիտնանք, – պարտաւո՛ր ենք գիտնալու–, յարգել մեր անցեալը եւ հպատակիլ անցեալէն եկած բարոյական մեր պարտաւորութիւններուն, միչտ կենդանի եւ պայծառ պահելով այն երազը որուն համար մեր հայրերը գիտակից մահը ընտրեցին:

Այլապէս, քաղաքակիրթ մարդկութիւնը իրաւունք կ'ունենայ մոռնալու մեր դառը, իրաւունք կ'ունենայ չտեսնելու իր իսկ աչքերուն առջեւ գործադրուած Մեծ Ոճիրը, եւ յանուն իր չահերուն, պետական յայտնի եւ անյայտ հաչիւներուն «ողբերգութիւն» միայն համարելու Թուրք պետութեան կողմէ ծրագրուած եւ քայլ առ քայլ, հետեւողականօրէն գործադրուած, 20–րդ դարու Առաջին Ցեղասպանութիւնը:

Այո՛, քաղաքակիրթ մարդկութիւնը տէր չի կանգնիր իր պարտաւորութեան, իր պարտքին ու հայ ժողովուրդը կը կոչնչնչ հատուցման իր արդար իրաւունքը:

Մենք տէր պիտի կանգնինք Ապրիլեան Եղեռնով մեզի փոխանցուած մեր առհասական այդ իրաւունքին ու մեր կեցուածքով պիտի պարտադրենք աչխարհի բարոյական եւ ֆիզիքական ուժերուն որ արդարութիւն գործադրուի հայ ժողովուրդին հանդէպ:

Սակայն պէտք չէ մոռնալ որ պայքարը կը սկսի մեզմէ, մեր ներքին էութենէն, մեր ամբողջական միաճուլուած ուժակտութենէն, մեր հաւաքական կամքէն:

Ու ատիկա կարելի է միայն մէկ ճամբով, հայ մնալու եւ հայութեան բոլոր տեսակի արժէքներուն հանդէպ հաւատարիմ ու հաւատաւոր մնալու ճամբով:

Պատմութիւնը բազմաթիւ օրինակներ արձանագրած է իր էջերուն մէջ: Կը տեսնենք այն տեղ որ մոռացութեան փոչիներուն տակ թաղուած չատ մը դատեր յանկարծ այժմէականութիւն ստացած եւ լուծուած են ի նպաստ իրենց տէրերուն: Այդպէս պատահած է երբ ազգեր հաւատարիմ եւ հաստատ մնացած են իրենց իրաւունքներուն վրայ, չեն դադած իրենց ինքնութեան եւ ի հարկին անհրաժեչտ զոհողութիւնները ստանձնած են իրենց նպատակներու իրագործման ի խնդիր:

Ինչո՞ւ մենք դուրս կը մնանք այս ընդհանուր օրէնքէն երբ ոչինչ կը պակսի մեզի, երբ ունինք այն բոլոր բարեմասնութիւնները որոնք հաւաքականութիւն մը կը բարձրացնեն ազգութեան մակարդակին:

Մուրհակ մը ունինք մեր ձեռքին որ Ապրիլեան Եղեռնով փոխանցուած է մեզի:

Տէր կանգնինք այդ մուրհակին:

Հատուցման օրը կու գայ անպայման:

Գ. ՍԵՊՈՒՀ

(*) http://users2.50megs.com

Comité pour la Commémoration du 24 Avril 1915

REGROUPEMENT DES ORGANISATIONS ARMENIENNES DE FRANCE

Communiqué

86ème ANNIVERSAIRE DU GENOCIDE ARMENIEN

La commémoration du génocide de 1915 dont furent victimes 1 500 000 Arméniens sous l'Empire Ottomon revêt, cette année, un caractère symbolique. En effet, la loi promulgée par le Chef de l'Etat le 29 janvier 2001 stipule que **«La France reconnaît publiquement le génocide arménien de 1915»**.

Ce texte a pour objectif de rétablir une vérité historique longtemps bafouée et encore niée par la Turquie d'aujourd'hui. Mais, il a aussi pour but d'inciter la Turquie à assumer les pages sombres de son histoire.

C'est pourquoi, les citoyens français d'origine arménienne s'adressent, aujourd'hui, à la Turquie pour lui demander :

— **de reconnaître sans tarder, le génocide arménien** de 1915 et d'arrêter toute politique de négationnisme et de révisionnisme;

— **d'engager un dialogue constructif** afin d'épurer ce passé douloureux tout en favorisant la paix et l'amitié entre les peuples.

Le programme de cette année, première du XXIème siècle, reflète cette double volonté des organisations arméniennes. Il vise à faire du 24 avril 2001, un jour à la fois, de commémoration et de revendication.

Paris, le 14 avril

INFORMATIONS ARTISTIQUES

SERGUEI PARADJANOV, PLASTICIEN

Exposition du 20 avril au 17 juin du lundi au vendredi de 14h à 21h, samedi et dimanche de 16h à 20h, au CRAC; Scène nationale, 36, Bd du Gal. de Gaulle à Valence.

Dans le cadre de cette exposition qui présente une soixantaine de ses œuvres plastiques: Paradjanov cinéaste et Paradjanov et ses proches avec des films de Pier Paolo Pasolini, André Tarkovski. (Tél. : 04.75.82.44.10).

Cathédrale Apostolique Arménienne
SERPOTZ TARKMANTCHATZ
de Marseille

LA COMMISSION
FOI ET TRADITIONS ARMENIENNES
dans le cadre
d'une série de rencontres
« LOUSSAVORTCHI LESSARANE »
(Atelier "St. Grégoire l'Illuminateur")
propose
sa conférence-débat N° 10
sur le thème :

Le mystère de la Croix et ses traditions

(en français)
avec
le Rév. Père ZADIK AVEDIKIAN
Recteur de la Cathédrale

le jeudi 3 mai à 19 heures
dans la salle **«A. Tcherpachian»**
339, avenue du Prado — Marseille 8e

UGAB — PARIS

CONCERT

Chorale VOCALISE
Mélodies Françaises & européennes
Direction : Marie-Joe FARNALLIER

Chorale KOGHTAN
Chants Traditionnels Arméniens
Direction : Haïg SARKISSIAN

Samedi 28 avril à 20 heures 30

Cathédrale des Arméniens Catholiques
13, rue du Perche, Paris 3e

Renseignements :
01.34.13.88.90 — **01.39.89.63.06**

—— P.A.F. : 30 F ——

Date à retenir

FETE CHAMPETRE

A. A. A. S.

DIMANCHE 17 JUIN

à la Maison de la Retraite
de MONTMORENCY

ՓՈԽԱՆ ՄԱՂԿԵՊԱԿԻ

Իրենց կնքահօր՝ Ալուշաւան Շտիկեանի մահուան առթիւ Սօնա եւ Գրիգոր Փափեան հազար ֆրանք կը նուիրեն «Յառաջ»ին :

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

ԱԼՖՈՐՎԻԼ — Այրի Տիկին Նուարդ Գուլումճեան եւ զաւակները ու թոռները իրենց ամուսնոյն, հօր եւ մեծ — հօր՝ Յակոբ Գալուստեանի մահուան 22-րդ տարելիցին առթիւ կը նուիրեն 1000 ֆրանք «Յառաջ»ի բարեսիրութեան :

ՀԱՄԱՍԿԱՅԻՆ
HAMASKAÏNE
ՓԱՐԻԶ

ԳՐԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹ

ԱՆԱՀԻՏ ՏԷՐ-ՄԻՆԱՍԵԱՆ
կը ներկայացնէ
ՅԱԿՈԲ ՊԱԼԵԱՆԻ
վերջին գիրքը՝
«ՍՓԻՒՌՔ ԶԱՅԱՆ ՀԻՄՆՄԱՐՑ»
Հինգշաբթի, Մայիս 3, ժամը 20·30ին
Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տան մէջ
17, rue Bleue, Paris 9e

Centre Culturel SAINT MESROB A PARIS

VOYAGE AU PAYS DES SOUVENIRS...

Diaporama commenté

Témoignage ethnographique de la présence arménienne dans les villes et les villages d'Asie Mineure

Marzevan, Amasya, Zilé, Tokat, Sivas, Kayséri, Urgup, Cappadoce, Yozgat, Van, Aghtamar et les villages de la Soie de Bythinie, autour de Boursa

par **Haïk DER HAROUTIOUNIAN**

Jeudi 26 avril à 20h45

au 10 bis, rue Thouin, Paris Ve
M° Cardinal Lemoine, Monge

Entrée Libre — Cocktail

Notre-Dame de Fourvière à Lyon

Dimanche 29 avril à 17 heures

DOUBLE COMMEMORATION DU 86ème ANNIVERSAIRE DU GENOCIDE ARMENIEN DE 1915 ET DU 1700ème ANNIVERSAIRE DU BAPTEME DE LA NATION ARMENIENNE

Divine liturgie célébrée en rite arménien par
Mgr. GRÉGOIRE GHABROYAN
Evêque des Arméniens Catholiques de France

avec assistance au trône du
Cardinal LOUIS-MARIE BILLÉ
Archevêque de Lyon et Primat des Gaules

et en présence de
Mgr. NORVAN ZAKARIAN
Evêque de l'Eglise Apostolique Arménienne de Lyon

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE
ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ

«Հայրենի հուշեր»
SOIREE POESIE CONSACREE AU POETE DU DRAME ARMENIEN

ՍԻԱՄԱՆԹՕ SIAMANTO

L'œuvre d'un poète assassiné

par
MANOUG ATAMIAN

Vendredi 27 avril à 20 heures 45

à l'occasion de la parution de son CD

Présentation
Illustrations sonores
Déclamations
Dédicaces

9, rue de Madrid - 94140 ALFORTVILLE
☎ 01 43 76 55 89 - Fax: 01 43 78 66

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

UNION GÉNÉRALE ARMÉNIENNE DE BIENFAISANCE

COLONIE DE VACANCES

Colonie mixte pour les enfants de 7 à 14 ans
(1987 à 1994)
du lundi 2 au lundi 23 juillet 2001
à St-Jean Montclar (Alpes de Haute-Provence)
Prix : 3500 Francs pour 1 enfant + voyage
—— 6500 Francs pour 2 enfants + voyage

COMPLET

Nouveau ! SEJOUR ADOS

séjour mixte pour les jeunes de 15 à 17 ans
(1984 à 1986)
du mercredi 25 juillet au mercredi 8 août
Prix : 3500 Francs pour 1 jeune + voyage.
Activités : tennis — équitation — randonnées — rafting — vtt etc...
Animations arméniennes : chants — danses — histoire et traditions etc...

La Colonie de l'UGAB cherche des ANIMATEURS (garçons) pour juillet —BAFA obligatoire
envoyer C.V. + photo

Pour tous renseignements veuillez contacter
UGAB — Centre de Vacances
11, square Aboni, 75016 PARIS
☎ **0145.20.03.18 — 06.20.35.26.92**

ԿՐՕՆԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԻԻՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՑ ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻՈՑ
ՓԱՐԻԶԻ ԵՒ ՇՐՋԱԿԱՅԻՑ

ASSOCIATION CULTUELLE DE L'EGLISE APOSTOLIQUE ARMENIENNE DE PARIS ET DE LA REGION PARISIENNE

ՀՈԳԱԲԱՐՁՈՒԹԻՒՆ
ՍՈՒՐԲ ԾՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ
ՄԱՑՐ ՏԱՃԱՐԻ

EPHORIE
DE LA CATHEDRALE
St-JEAN-BAPTISTE

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ
ՔՐԻՍՏՈՆԷՈՒԹԵԱՆ ՊԵՏԱԿԱՆ
ԿՐՕՆՔ ՀՈՋԱԿՄԱՆ 1700-ԱՄԵԱԿԻ
ՏՕՆԱԿԱՏԱՐՈՒԹԵԱՆՑ ԾԻՐԷՆ ՆԵՐՍ

ՈՒԽՏԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆ ԴԷՊԻ ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, ՄԱՑԻՍ 7-Է Ն ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ ՄԱՑԻՍ 14

կազմակերպութեամբ՝
ՍՈՒՐԲ ԾՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՄԱՑՐ ՏԱՃԱՐԻ

Ծախքերու մասնակցութիւն՝ 8·300 Ֆր·
600 Ֆր· (վիզա եւ օդակայանի տուրք)

Այս դումարը կ'ընդգրկէ՝ *Թռիչք ՓԱՐԻԶ – ԵՐԵՒԱՆ – ՓԱՐԻԶ,*
Բնակութիւն «Անի» հիւրանոց (4 աստղանի)
Նախաճաշ, ճաշ եւ ընթրիք
Այցելութիւններ օթօքարով

ԱՐՁԱՆԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՎԵՐՋԻՆ ԳԱՅՄԱՆԱԺԱՄ՝ Ա Պ Ր Ի Լ 25

Տեղեկութիւններու համար հեռաձայնել հետեւեալ թիւերուն՝
— Քարտուղարութիւն՝ 01·43·59·67·03
— Աւետիս Ա· Քհնյ· Պալըգեան՝ 01·46·62·01·29

ՀԱՅՐԱՒԱՆԴԻՍ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

ՀԱՅՐԱՒԱՆԴԻՍ

ՀԱՐԱՒԱՆԴԻՍ

ՀԱՐԱՒԱՆԴԻՍ

ՀԱ

ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ՀԱՅ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ԳԻՏԱԺՈՂՈՎ

ՄԱՋԻԿ ԹԷՕԼԷՕԼԵԱՆ

Շաբաթ, Կիրակի, Ապրիլ 7–8–ին, Լոս-Անճըլըսի ԵՈՒ – ՍԻ – ԷԼ – ԷՑ համալսարանին մէջ տեղի ունեցաւ հետաքրքրական գիտաժողով մը՝ որուն նիւթն էր ժամանակակից հայ գրականութիւնը: Կազմակերպողն էր նոյն համալսարանի Նարեկացիի անունը կրող հայագիտական ամպիոնի վարիչ փրոֆ. Փիթըր Քաուին, որ այս ծրագիրը իրականացուցած էր բազմաթիւ օժանդակող անձերու, յատկապէս՝ Անահիտ Արամունիի, Ծիածան Այվազեանի եւ Երուանդ Գոչունեանի գործակցութեամբ:

Գիտաժողովը նշելի եւ ողջունելի է մի քանի պատճառներով, որոնց կ'արժէ անդրադառնալ, հոն չօչափուած հարցերը, ելոյթները, զեկուցումները եւ վէճերը մանրամասնելէ առաջ: Նախ պէտք է վերսկսին ըսել, ընդգծել, թէ որքա՜ն կարեւոր է ԵՈՒ – ՍԻ – ԷԼ – ԷՑ համալսարանը՝ հայ մշակոյթի ուսումնասիրութեան համար: Կարեւոր՝ ոչ միայն Ամերիկայի եւ Սփիւռքի համար, այլ նաեւ՝ Հայաստանի: Անդրազգային ներկայ իրավիճակը, երբ ազգի մը բնակչութիւնը միայն հայրենի հողի վրայ չի գտնուիր, երբ իր մշակոյթը եւ յատկապէս այդ մշակոյթի ուսումնասիրութիւնը այլեւս միայն հայրենի հողին վրայ չեն իրագործուիր, կարեւոր դեր կը սահմանուի ա՛յն վայրին, ուր մարդուժ, դրամ, թէքնիք կարելիութիւններ եւ նախաձեռնող ոգի կը ստեղծեն ենթակառոյց մը, որ կարելի կը դարձնէ համագումարներ եւ դիտաժողովներ: Անցեալին, ԵՈՒ – ՍԻ – ԷԼ – ԷՑ–ը նման վայրի մը վերածուեցաւ, գլխաւորաբար չնորհիւ այդ հաստատութեան Հայոց պատմութեան ամպիոնի վարիչ, փրոֆ. Ռիչըրտ Ճովհաննէսեանի կորովին, նախաձեռնարկ ոգիին եւ յարատեւութեան, ապա նաեւ հանգուցեալ փրոֆ. Աւետիս Սանճեանի ճիգերուն: Ներկայիս՝ փրոֆ. Փիթըր Քաուի ստանձնած է Նարեկացի ամպիոնի վարիչի պատասխանատուութիւնը: Ծնունդով սկովտիացի դիտնականը մասնագէտ է կրօնական դրականութեան եւ հայ միջնադարին, սակայն միաժամանակ ունի դիտական հետաքրքրութիւններու աւելի լայն դաշտ, օրինակ՝ ներկայիս կ'ուսումնասիրէ հայ թատրոնի 17րդ եւ 20րդ դարու կեանքէն որոշ հանդրուաններ:

Գիտաժողովին ամէնէն աւելի ողջունելի եղերոյթը գայն ձեւաւորող յղացքն էր: Ա.) Ժամանակակից հայ դրականութիւնը եւ անոր ուսումնասիրութիւնը առած էր իբր կիզակէտ, իբր լուրջ ուշադրութեան արժանի նիւթ: Բ.) Հրաւիրուած էին Հայաստանէն ու Սփիւռքէն դրագէտներ ու դրականագէտներ, որպէսզի ունենան Գ.) թէ՛ վերլուծական, թէ՛ ալ արտայայտչական ելոյթներ: Այս երեք մօտեցումներու զուգումը յայտնօրէն խանդավառեց մասնակցողներու եւ ունկնդիրներու մեծամասնութիւնը: Ճիշդ է որ նաեւ լուսեցան որոշ դժգոհութիւններ եւ քննադատութիւններ, տեղի ունեցան կարգապահութեան մի քանի դանդաղումներ, մէկ–երկու անտեղի պոռթկումներ: Սակայն, իբր ընդհանուր երեւոյթ, դիտաժողովը դրական երեւոյթ մըն էր, եւ մեր ներկայ իրականութեան մէջ ողջունելի:

Փրոֆ. Քաուի բարի գալուստ մաղթեց ներկաներուն՝ հայերէնով եւ իր զրեթէ բոլոր յայտարարութիւններն ու նշումները նմանապէս կատարեց հայերէնով: Իր բացման խօսքին մէջ նշեց որ նիւթը հայ դրականութիւնն է, զեկուցողներուն եւ ունկնդիրներուն ստուար մեծամասնութիւնը հայախօս է, եւ ուրեմն դիտաժողովը պիտի կատարուի հայերէնով, մի քանի բացառութիւններ յարգելով հանդերձ: Ապա խօսք առաւ բանասիրութեան տոքթ. Ագատ Եղիազարեան, Ազգ. Ակադեմիայի մէջ ներառնուող եւ Մանուկ Աբեղեանի անունը կրող դրականութեան ինսթիտուտի տնօրէնը, իբր առաջին նիստի զեկուցողը:

Մէյնկեալ պէտք է նշել որ դիտաժողովի կազմակերպութեան գործը, – զեկուցող մը, որուն տրուած էր քան վայրկեան, նիւթ մը ներկայացնելու: Ապա, այսպէս կոչուած՝ «կլոր սեղան», 4–6 անձերէ բաղկացած, որոնցմէ իւրաքանչիւրին տրուած էր 3–5 վայրկեան, կարծիք յայտնելու կամ ընթերցումներ կատարելու իրենց իսկ արտադրած ժամանակակից դրականութենէն: Ապա, ունկնդիր հասարակութեան առիթ պիտի տրուէր հարցումներ ընելու: Ծաղոտած, բայց լաւ կառոյց եւ յղացք, զոր սակայն միշտ կարելի չեղաւ կիրարկել, երբեմն որովհետեւ զեկուցումները քիչ մը երկար էին, բայց յատկապէս որովհետեւ կլոր սեղանի մասնակիցներէն ոմանք ցուցաբերեցին անկարգապահ վերաբերում, ժամանակի եւ իրենց սահմանուած նիւթին հանդէպ, երկու պարադաններու՝ դասթակղեցուցիչ սայթաքումով: Հոն՝ ուր զեկուցաբերը հարցը լաւ ներկայացուց եւ կլոր սեղանի ելոյթները եղան պատշաճ, ստեղծուեցաւ մտաւորական արդիւնաբեր մթնոլորտ: Ստիպուած էի խորհրդածել թէ որքա՜ն դժուարութիւններ յաղթահարուած էին (հազարաւոր տոլար հանգանակուած, տասնեակ մը օժանդակներ ձրի ճգնած իրը կամաւոր), իրագործելու եւ յաղողցնելու համար այս դիտաժողովը, բայց մնացած էր միակ չյաղթահարուածը, հայ մտաւորականներու, արուեստագէտներու եւ ունկնդիրներու մէկ հատուածին անկարգապահութիւնը, պարտաճանաչ մասնակիցներու մեծամասնութեան զուսպ կեցուածքը չյարգելու, անոնց յատկացուելիք ժամանակը խլելու եւ անոնց համբերութիւնը սպառելու պատրաստակամութիւնը: Տխուր, յամառ իրականութիւն մըն է, թէ՛ Հայաստանի, թէ՛ Սփիւռքի մէջ:

Տոքթ. Եղիազարեան լայն պատառի վրայ ներկայացուց Հայաստանի դրականութեան վիճակը՝ 1988–էն ի վեր: Նշեց ոչ դրական տուեալները, որոնք սիրաշետեցին իրավիճակին, – Խորհ. Միութեան անկումը, որ միայն քաղաքական դրոյթի մը վերջը չէր: Ան առթեց տրնտեսական, ընկերային, ապա նաեւ մըշակութային կենցաղի մը քայքայումը: Այդ անկումին ընկերացան Արցախեան տագնապն ու թշնամուկը, երկրաշարժը, արտագաղթը, չուկայական դրոյթի ներխուժումն ու անկարգաւորուած սիրապետութիւնը: Հինը փլուզումի ենթարկուեցաւ, անոր տեղը առնելու սահմանուած նորի կառուցումէն առաջ: Արդիւնքը եղաւ ոչ միայն համատարած տնտեսական թշուառութիւն, այլ նաեւ չփոթ մը, արմատական անորոշութիւն մը՝ կեանքի բոլոր մարզերուն, ի միջի այլոց դրական մարզին մէջ: Հին արժէքներ (թէ՛ մօտեցումներ, թէ՛ դէմքեր, եւ վաստակներ) արժեզրկուեցան: Նոր արժէքներ հազիւ թէ հիմա սկսած են երեւնալ եւ ձեւաւորուիլ: Թէ՛ արուեստի, թէ դրականագիտական մարզին մէջ սիրապետող անորոշութիւնը աւեր կը գործէ: Տոքթ. Եղիազարեան ընդգծեց որ Հայաստանի Ա. Հանրապետութիւնը (1918 – 1920), նոյնիսկ յետ–եղեռնեան ճգնաժամին, ուղեց սատարել մշակոյթի զարգացման եւ ստեղծեց պետական համալսարան: Բ. Հանրապետութիւնը նմանապէս, թէպէտեւ իր հակակացողութեամբ եւ Խորհ. Միութեան յատուկ մօտեցումով, սատրեց մշակոյթի եւ անոր ակադեմական ուսումնասիրութեան զարգացման: Գ. Հանրապետութիւնը, որուն իրավիճակը աւելի ծանր չէր, քան Ա. Հանրապետութեանը, «հրաժարեցաւ ազգային եւ պետական հոգս համարելէ մշակոյթը»: Ի հետեւանք ասոր, կամ ընկերանալով այս անտեսումին, պարզացաւ ժողովուրդի կողմէ անտեսումն ալ: Այնպէսին, անոր հոգեբանութեան մէջ արմատացած կը թուէր մշակոյթի հանդէպ հետաքրքրութիւնը: Գիրքեր կը տպուէին, միշտ մի քանի հազար օրինակ կը սպառուէին, որոշ պարագաներու՝ 100·000 օրինակ: Ներկայիս, նոր հրատարակուած գիրք մը 500 օրինակի սպառում կ'ունենայ սովորաբար:

Այս իրավիճակին կ'ընկերանայ խզում մը, ընդգծեց տոքթ. Եղիազարեան, հիներուն եւ նորերուն միջեւ: Առանց մանրամասնելու, նշեց որ այսօրուան Հայաստանի մշակութային ժառանգը կը բաղկանայ մի քանի դրական սերունդներու արդիւնքէն: Նախա–Տէրեանական սերունդի եւ Վահան Տէրեանի անունով բնորոշուող սերունդին միջեւ ալ կայ խզում մը: Անկէ ետք զարգացաւ Զարեհեանի սերունդ, որմէ դիմացան, Սահակեանն արհաւիրքէն ետք, Մահարի եւ Մկրտիչ Սարգէն: Կայ 1945–ի սերունդ, որուն դրականութիւնը բնականաբար յատկանչուեցաւ Մեծ Պատերազմի թեմայով. ապա՝ 1960–ական սերունդ, որուն խորհրդանչական դէմքը եղաւ Պարոյր Սեւակ: Կային նաեւ ինքնատիպ դիրքեր՝ Շիրազի նման: Այսօր, միջանկեալ ըսաւ տոքթորը, Շիրազի գործը կը մնայ, սակայն Շիրազեան հակումը պարտուած է, եւ ընդհանրապէս 1988–1998 տասնամեակի դէպքերու եւ հոգեվիճակի պատճառաւ խզում կայ անցեալի դրական ժառանգին: Վերջին երեք տարիներուն նորերը մէկ կողմէն «քանասիրաբար ոչընչացնում են կապերը հիների հետ», սակայն կայ նաեւ արտադրական եւ հըրատարակչական աշխուժացում, կան նոր երկու հանդէսներ, Գարունի կողքին, Նոր Դար եւ Դրամատուրգիա, որոնց «կարեւոր դեր է վիճակուած»:

Ինչե՞ր կը յատկանշէ այս նոր դրականութիւնը: Այս դրականութիւնը կը քալէ նոր ժամանակներու հետ: Հիւսթափութիւն՝ անցեալի դրական եւ ընկերային իդէալներէ, եւ աւիատի մտահոգութիւններու, զգացումներու եւ մտածումներու վրայ սեւեռում. ահա ասո՛նք են յատկանիշները: Ամէն կարգախօս կը մերժուի: Կ'ընդգծէ – ւի սեռային եւ այլ բնազդներու կարեւորութիւնը, երբեմն՝ բաւական անկաշկանդ դրսեւորումը, արտայայտութիւնը: Գուրգէն Յանճեանի գործը նշեց, ընդգծեց, որ անոր բովանդակութիւնը –սեւեռում՝ անհեթեթի (ապսիւրտ) եւ հիւանդագինութեան վրայ– կը խորհրդանչէ իր սերունդի գործերու բովանդակութեան ամէնէն ցայտուն կէտը: Տուաւ նաեւ Լեւոն Խեչոյեանի եւ Վիոլէթ Գրիգորեանի անունները, իբրեւ յատկանչական դէմքեր (Խ.Թ. – Այս երեք դէմքերն այ ներկայ էին դիտաժողովին):

Տոքթ. Եղիազարեան ըսաւ որ փարիսեցիական ձգտումներ չեն որ զինք կը մղեն նշելու՝ թէ նոր գործերը, ի միջի այլոց վերը նշուած այլապէս որակաւոր գործերը, կը յարուցանեն զեհենականութեան հարցը, – մարդու կերպարի թարմացումը եւ արդիականացումը դրականութեան մէջ, անկասկած որ նոր մտածում եւ նոր բառապաշար ու պատկերացում կը պահանջեն: Նախ, կը պարտադրեն լքումը կամ հեռացումը ռոմանթիք, հայրենասիրական, խէալապաշտ մօտեցումներէ, օրինակ, այս դէմքերը, Հայաստանի իրականութեան նման, կ'ընդունին պատերազմը՝ իբրեւ պաշտպանութիւն Արցախի, սակայն պատերազմը կ'ընդունին իբրեւ կոպիտ ու պարտադրուած իրականութիւն, առանց հայրենասիրական հին բառամթերքի: Սա է արդարացի իրապաշտութիւնը, որ «անհրաժեշտութիւն է», ըսաւ տոքթորը: Բայց իրական կեանքի պատկերացումին մէջ ո՞ւր է այն կէտը, ուր իրապաշտ ներկայացումը կեանքի զեհենական ծալքերուն, ինքնին կը վերածուի զեհենականութեան:

Տոքթ. Եղիազարեանի խօսքը արծարծեց երկու հարցեր, որոնք պիտաժողովի յաջորդ նիստերուն զեկուցաբերներու կողմէ վերստին արծարծուեցան, ոչ նոյնքան տպաւորիչ կերպով: Աւելի հետաքրքրական եւ չահեկան էին ներկաներու բուռն, թէեւ ստիպողաբար կրճատուած ելոյթները: Այս երկու հարցերէն նուազ հետաքրքրականն էր «զեհենականութեան» հարցը: Նուազ՝ քանզի ամէն դիտակից մարդ սկզբունքով կը հակակայ «զեհենականութիւն զեհենականութեան ի սէր» կարգախօսին եւ ամէն անձ սկզբունքով համաձայն է, ինչպէս ըսին Պօղոս Սնապեան, Պօղոս Գուրեղեան, եւ ուրիշներ, որ զեհենականութիւնը ներկայացուի՝ եթէ իրրեւ արուեստ ձեւաւորուած է: Սակայն յայտնօրէն արուեստի եւ իմաստաւորումի հարցերու չուրջ այնքա՜ն տարբեր կարծիքներ կային (սրահին մէջ, հայութեան մօտ, քաղաքականի մէջ ալ, վկա՛յ՝ Մարքի որ Սատի գործին չուրջ երկդարեայ ծաւալող վէճը), որ նման բանավէճ ժամանակի վատնում եւ բարոյախօսութիւն է, բան իսկ: Այս հարցին չուրջ ելոյթները ոչինչ կը փոխեն: Գրականութիւնը կը կը ճնշէ զեհենականութեան վրայ, բայց, նախ բացառիկ չէ եւ երկրորդ՝ վստահ չեմ որ վերջ ի վերջոյ շատ բան կը փոխէ դէպի լաւը: Ուրեմն, այս թղթակցութեան մէջ պիտի անդիտանամ այս նիւթին չուրջ կատարուած միւս ելոյթները:

Շատ աւելի հետաքրքրական եւ դիպուկ էր ներկաներէն մէկուն անդրադարձը՝ որ տեղի ունեցաւ աւելի ուշ, երբ Տոքթոր Եղ՛ազարեանի խօսքէն ետք իրենց ելոյթները ունեցած էին միւս զեկուցողները եւ կլոր սեղանի մասնակիցներն ալ: Խօսակցութեան ընթացքին, Տոքթոր Եղիազարեան ընդգծեց որ նոր գրողները վաստրէն ուղղակիօրէն չեն գրեր յետ 1988-եան ճգնաժամի տիրապետող դէպքերուն եւ երեւոյթներուն մասին: «Կեանքը», ըսաւ, «արագ հոսող գետի մը հոսանքին նմանեցաւ 1988–էն ետք»: Գետը ինկողը կը լողայ դէպի ափ, եթէ հասնի եւ ինքզինքը վերապտնէ, այլ ատեն կ'անդրադառնայ պատահածին անբնական չափերուն, զուգահեռին հետեւելով, որ գրողները ապագային գրեն ճգնաժամային երեւոյթներու մասին: Եղեռնն ալ անմիջական անդրադարձը չգտաւ՝ հայ գրականութեան մէջ, - այդպէս է իսկապէս ցնցիչ, անորոշութիւն ստեղծող դէպքերու եւ երեւոյթներու պարագան: Անմիջապէս չեն «դրսեւորուիր» արուեստի մէջ:

Ներկաներէն Արմինէ Իշխանեան, մանրանութեան տոքթոր երիտասարդ պրպտող մը (որուն գործին ծանօթ եմ իբր սիրելացաղէտ. քանդի ինք, ծնունդով Հայաստանէն, սակայն Գալիֆորնիա վարդացած, կ'ուսումնասիրէ Հայաստանէն ներս արտադրուած սիրելացաղ եւ անոր անդրադարձային իրավիճակը), հետեւեալը ըսաւ. «Արդեօք կարելի՞ է ըսել որ արուեստագէտը կը գրէ, մինչ երբ անորոշութիւնը կը փարատի, դէպքերը կը հանդարտին, գեհէն հոսանքը կը հանդարտի: Արդի կեանքը թաւալգլոր, յուէտ անհանդարտ, ճգնաժամէ ճգնաժամ տանող հոսանք մը չէ՞, յարատեւ տագնապ մը չէ՞: Չէ՞ք մտածեր որ գրագէտին կոչումը՝ տագնապին մէջ տագնապը հաղորդակցելն է»:

Այս հարցումը անտեղի չէր: Սակայն ստացաւ խուսափողական, երբեմն նոյնիսկ արհամարհական պատասխան, զոր նպատակ հակադարձողներէ, մանաւանդ հայաստանցիներէ: Անշուշտ հասկնալի է որ մարդիկ կարող են ըսել «դուն չես հասկընար տագնապին բնոյթը», թէեւ մանրանութեան տոքթոր Իշխանեանը յաճախ եղած է Հայաստան, բոլորովին անծանօթ չէ պարզ մարդոց մօտ տասնամեակէն աւելի տեւող տագնապի ծանրութեան, երբեմն թրաւմա պատճառող անդրադարձին: «Դուն չես հասկնար, երիտասարդ» (որուն թաքուն մտքով «երիտասարդ կին»ը կը թուէր ըլլալ, երկու հակաճառողներու պարագային) ըսելը պարզապէս բաւարար չէ: Ըսել այ չի նշանակեր թէ հոսանքին, յորձանքին մէջ պայքարող մարդիկ անպայման կրնան «տագնապի մէջ տագնապը նկարագրել»: Անգլիական դրականութիւնը կու տայ երկու հակադիր տեսակէտներու նեցուկ օրինակներ ալ: Ա. համաշխարհային պատերազմի ընթացքին, Ֆլանտրի արիւնաթաթախ, ահաւոր խրամատներէն, մարդիկ արտադրեցին բանաստեղծական գոհարներ, իսկ անկէ ետք, պատերազմի խոցին ուղղակիօրէն անդրադարձող արձակ (Ռապըրթ Կրէյվզի «կապույ բու օլ թիէք»ը օրինակ) եւ բանաստեղծութեան: Ուրեմն՝ տագնապին մէջ կամ անկէ անմիջապէս ետք, կարելի է գրել: Միւս կողմէ, անգլիական բանաստեղծութեան տիտաններէրկէն Ուիլիըմ Ուըրտզուըթ կը մերժէ այն բանաստեղծութիւնը, որ կը յօրինուի կիրքի, պոյ, տառապանքի ճիրաններուն մէջ գտնուող գրողին կողմէ: Փաստօրէն՝ կը մերժէ «անմիջական» գրականութիւնը: Իսկական արուեստը, կը հաստատէ ան, կը ստեղծուի երբ գրողը կը յիշէ, կը վերյիշէ, անցեալի փորձառութիւնն ու զգացումները՝ հանդարտօրէն: «Emotion recollected in tranquility», կ'ըսէ, արուեստի կարգախօսն է, - այո՛, արուեստի երբեք կարելի չէ անմիջապէս զգացումէն, ի միջի այլոց տագնապի զգացումէն, սակայն տագնապը արուեստի վերածել՝ կը պահանջէ ինքնամփոփումի բերած հանդարտութիւնը: Անշուշտ կարելի է վիճիլ որ ինքնամփոփումը միայն ժամանակի անցնելու պատճառաւ չի գոյանար, այլ որ մեծ արուեստագէտը, մեծ քաղաքական ղեկավարին նման, տագնապի փոթորկած զգացական աշխարհին մէջ իսկ պէտք է իր միտքն ու արուեստը անմոռաւել գիտնայ, եւ որոշէ, կամ՝ ստեղծել: Այս է իմ անձնական դիրքաւորումը: Հարցը լուծում չունի հաւանաբար, կը մնայ առկախ, ու թերեւս ճիշդ ա՛յդ պատճառաւ իր յաճախակի արձագանգը գտաւ ուրիշ հարցադրումներու մէջ ալ:

(Շար. 1)

ՆՈՐ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆ

«ՊԱՎԿԱՍԸ»

«Ջամմարիոն» հրատարակչութեան «Տոմինո» շարքէն «Կովկասը» վերնագրեալ հետաքրքրական գրքոյկ մը լոյս տեսաւ վերջերս: Հեղինակը աշխարհաքաղաքականութեան մասնագէտ է, եւ այդ ձիրքին մէկ կովկասեան աշխարհը հատուկ նկատմամբ կ'ընծայէ. նոյնիսկ չափազանց հարուստ: Ներկայի 128 էջնոց գլուխը, իր փոքրիկ չափերով ու ոչ խիտ տպագրութեամբ, ստիպուած էր մակերեսային վերլուծումով մը գոհանալու:

Գիրքը երկու մասէ բաղկացած է. առաջինը՝ ռուսական իշխանութեան ժամանակաշրջանին նուիրուած է (ժթ. դարուն սկիզբէն մինչեւ 1991), իսկ երկրորդը՝ միջազգային նոր տուեալներու լոյսին տակ՝ ներկայ – սովետական հոլովոյթը վերլուծելու փորձ մըն է: Հեղինակը չորս գլուխներ՝ հիւսիս եւ հարաւ, միասին ներկայացնել, նոյն ատեն ընդգծելով որ ամէն տեսակէտով իրարմէ կը տարբերին. պատմութիւն, կրօնք, զարգացման մարդակ, լեզուներու եւ ժողովուրդներու այլազանութիւն, ռուսական իշխանութիւններուն հանդէպ կեցուածք, եւայլն: Փաստօրէն, ոչ թէ երկու, այլ՝ եօթը չրջաններ կը սահմանէ (էջ 28). «հանդարտ» հիւսիս – արեւմտեան Կովկասը՝ ամէնէն չատ ռուսացածը ու հետեւաբար ցարական, յետոյ սովետական տիրապետութեան բաւական հանդուրժող, երկրորդը՝ «ապստամբ» հիւսիս – արեւելեան Կովկասը (Օսեթիա, Ինգուշիա, Չէչնիա, Տաղստան), ուր տակաւին կը չրխի հերոս Շամիլի հակա – ռուս պայքարին չունչը. ու վերջապէս հարաւային Կովկասը ուր տիրապետող երեք ժողովուրդները (Հայերը, Վրացիները, Ազերիները) Ռուսաստանին դէմ ազգային չափ անընդհատ վառ պահեցին, սակայն, քաղաքական ապստամբութենէ աւելի նուրբ ոճով:

Սովետական սխարհներէ դատ (ինչպէս «միարնակի» որակումը – էջ 20 – կամ ախտարանութեան ընթացքին մէջ յուզական տարրին մոռացումը – էջ 22), Հայոց պատմութիւնը բաւական լաւ ներկայացուած է, յատկապէս ցեղասպանութեան նուիրուած հակիրճ, այլ պատշաճ պարբերութիւնը (էջ 31 – 32) եւ սովետաքեմալական համագործակցութեան մասին հատուածը (էջ 35): Առանց փոխանցի 1943 – 1944 տարիներուն ստալինեան տագնապութիւններուն գոհերը «բոլորը մահմետական» (էջ 43) նկատելը սխալ է. օրինակ դրացի Թաթարներուն պէս, մէկ գիշերուան մէջ Ղրիմի բոլոր Հայերը Սիբիր քշուեցան (տես՝ «Յառաջ», 1996, Նոյեմբեր 15): Երկրորդ համաշխարհային պատերազմին ատարին, յաղթական Սովետական Միութիւնը արեւելեան Թուրքիոյ եւ հիւսիսային Պարսկաստանի որոշ տարածքներուն առնչեցած պահանջներ ներկայացուց: Այս մասին լաւ քարտէս մը տրուած է (էջ 44 – 45), սակայն, որոշ բացատրութիւններ աւելորդ չէին վլլար: Քանի մը էջ յետոյ, «պոկրումներուն ժամամանակաշրջանը» (էջ 50) պարբերութիւնը, 1988–էն ըսկսեալ զարթաղեան ճգնաժամին ծագումն ու կարեւորութիւնը յստակօրէն կ'ընդգծէ, սակայն նախադասութիւն մը մեծ զարմանք կը պատճառէ. էջ 51–ին մէջ՝ հարաւային Կովկասին վրայ սովետական կարգերու հաստատումէն յետոյ, «Աթաթիւրքին թելադրանքին համաձայն՝ Ստալին այդ տարածքը (Լեռնային Ղարաբաղը) Ադրբեջանին նուիրեց» գրուած է: Առանց Ստալինի դերը նուազեցնելու, հարկ է յիշել որ Կովկասեան Բիւրոյին որոշումին ժամանակ (Յուլիս 1921) ապագայ արիւնարբու բռնակալը դեռ ամբողջ իշխանութեան չէր տիրացած, այնպէս որ նման հաստատումով մը միւս մեղսակիցները անարդարօրէն անմեղ կը նկատուին: Իսկ ինչ կը վերաբերի Աթաթիւրքին, այդ խնդրին մէջ անոր անմիջական միջամտութիւնը ապացուցանող որեւէ փաստաթուղթ չեմ ճանչնար: Եթէ հեղինակը նման ապացոյց ունի, չատ հետաքրքրական կ'ըլլայ. եթէ ոչ, Աթաթիւրքին հակահայ փաստածրարը արդէն այնքան ծանրանալուն է որ աւելորդ է որեւէ արտայայտութիւն որ ճշդուած չէ:

Երկրորդ մասը «Ազմուկի ու կատաղութեան տասնամեակ մը» խորագրուած է (էջ 55), 1991 – 2001 տարիները ընդգրկելով: Սկիզբին, իր հակիրճ եւ ընդգրկուն քաղաքական վերլուծումին մէջ, հեղինակը կը հակադրէ երկու առանցքներ (էջ 63), հարաւ–հիւսիսայինը (Պարսկաստան, Հայաստան, Ռուսաստան): «Ռուսաստանին նպաստաւոր» եւ արեւելք - արեւմտեանը (Ադրբեջան, Վրաստան, Թուրքիա) «որ կը ցոլացնէ ամերիկեան եւ արեւմտեան պատկերը»: Վրաստանով կը սկսի իր ազգագրական «այլազանութիւններէ հիւանդ» (էջ 69), «տնտեսապէս կործանած» (էջ 74), այս պետութիւնը կը ջանայ դէպի արեւմուտք դառնալ ու որոշ «հակահայ զգացում մը կը բաժնէ Ադրբեջանին հետ» (էջ 74), Ադրբեջան եւս նոյն կողմը կը դառնայ, «թուրբեւամերիկեան դաշնակցութեան մը մէջ արմատանալով» (էջ 90), Մոսկուայի եւ Թեհրանի մահմետութիւն պատճառելով: Ներկայ Ադրբեջանը պատմական Ատրպատականին միայն հիւսիսային մարդն է, ու Ազերիները «Պարսկաստանի քաղաքականութեան տակտիկան կազմեն» (էջ 91): Ղարաբաղէն ադերի գաղթականներուն թիւը ինչպէ՞ս կրնայ «հարիւր հազարներ» (էջ 90) դնահատիլ, երբ 1988-ին Լեռնային Ղարաբաղը մէկայն քանի մը տասնեակ հազար Ազերիներ ունէր:

«Հայաստանը ժողովրդագրական նըկարագրի եւ տարածքային ծաւալման մէջ» (էջ 77) գլուխը երկու նախորդներուն միջեւ տեղ գրաւած է: Դժբախտաբար, վերնագիրը լրացած է: 1918–ի Մուդրոսի Զինադադարէն մինչեւ 1994–ի զարաբաղեան Զինադադարը, քաղաքական զարգացումը բաւական յստակ ձեւով ամփոփուած է: Էջ 81–ին քարտէսը Հայերուն կողմէ նուաճուած հողերը ճիշդ կը պատկերացնէ, սակայն, Հայաստանի եւ Ղարաբաղի միջեւ ընկած ամբողջ մասը բացատրութեան մէջ սխալմամբ «Լաչինի անցք» կոչուած է: Նոյն սխալը էջ 79–ին վրայ կրկնուած է. «Ղարաբաղի պետութիւնը՝ դէպի արեւմուտք, իր հակակշռին տակ կը պահէ Լաչինի անցքը. ադրբեջանական այդ տարածքը որ Հայաստանը Ղարաբաղէն կ'անջատէ»: Հեղինակը Զանգեզուրի հարաւային մասին յանձնումի վտանգը բացէ ի բաց կը չեշտէ (էջ 82), ինչպէս միւս վտանգը՝ արտագաղթը որ երկիրը դէպի «ոչնչացման եզրին» կը տանի (էջ80): «Հայաստանի համար Ի. դարուն հաշուէկշիռը ծանր եղած պիտի ըլլայ» (էջ 83), սակայն «ցեղասպանութեան միջազգային ճանաչման համար Հայերուն անդուլ ջանքը» (էջ 85) յամառօրէն կը շարունակուի:

Վերջին մասը «Ապստամբ Կովկաս»ին (էջ 93) նուիրուած է: Տեղին քարտէս մը (էջ 94 – 95) հիւսիսային Կովկասի մէջ Ռուսաստանի ձախողութեան սահմանները ցոյց կու տայ: Հեղինակը, արդարօրէն, բաղադրիչ տարրեր մասերու միջեւ մրցակցութիւնները անմիջապէս կը չեշտէ, ու որպէս պատճառներէն մէկը կը նչէ «իսլամացման ընթացքին մէջ ժամանակագրական տարբերութիւններ» (էջ 101): Չէչէնիոյ երկու պատերազմները կը վերլուծէ դիպուկ ձեւով. «էչէնական հարցին դէպի Տաղստան ընդարձակման» (էջ 103) պատճառ նկատելով երկրորդ պատերազմը: Գրքին եզրակացութիւնը (էջ 107 – 108) հարցականներու չարքէ մը պատ ուրիչ բնոյթ չէր կրնար ունենալ:

Գիրքը երկու յաւելուածներով կը վերջանայ: Նոյնիսկ նկատի առնելով սահմանափակ ծաւալը, մատենագիտութիւնը (էջ 127) քիչ մը աւելի լայն կրնար ըլլալ: Երկրորդ յաւելուածը բառարանիկ մըն է (էջ 111 – 126), որ տարբեր բառերու մասին հետաքրքրական ամփոփումներ կուտայ: Օրինակ՝ «Ազուաններ» (էջ 112) եւ «Ապերիներ» (էջ 113) բառերուն մեկնաբանութիւնները չատ տեղին են: «Քիւրտեր»ուն նուիրուած տողերը (էջ 118) աւելի վիճելի են: Արդեօք, ե՞րբ «Հայերը՝ Զանգեզուրի, Լաչինի անցքին մէջ, փոքրիկ երկրամաս մը անոնց շնորհեցին». այդ նախադասութիւնը հաւանօրէն կարմիր Քիւրտիստան կոչուած մարդին կը վերաբերի, սակայն, այդ տարիներուն (չուրջ 1925 – 1930) Լաչինը Ադրբեջանին մաս կը կազմէր որեւէ հայկական իշխանութենէ զուրկ: Այս «Քիւրտեր» յօդուածին վերջին մասը բացարձակապէս Լաչինին կը վերաբերի, մինչդեռ, այդ անուան համապատասխան յօդուածը յաջորդ էջին վրայ է:

Մէկ խօսքով, այս գրքոյկը օգտակար եւ գործնական է: Քանի մը թերութիւններով հանդերձ, այդ տարածքին մասին, ուր ազգագրական բարդութիւններ եւ մեծ պետութիւններու մրցակցութիւն «Պալքաններուն հետ նմանութիւններ կը թելադրէ դէտերուն» (էջ 9), ընդհանուր առմամբ յարմար պատկերացում մը կու տայ:

ԱՐՄԷՆ ՄՈՒՐԱՖԵԱՆ

«Le Caucase ; Arménie, Azerbaïdjan, Daghestan, Géorgie, Tchétchénie» par Francois Thual, coll. Dominos, Flammarion, Paris 2001; 128 pages, 41 F.

ԳՕՂՈՒԹՔ ԳՕՂՈՒԹ

ՕԹԹԱՒԱՅԻ Մարիոթ պանդոկին մէջ, Մարտ 31-ին տեղի ունեցած է ՀՕՄ–ի Գանատայի Շրջ. Վարչութեան տարեկան սեմինարը: Օրուան հանդիսավարը՝ Զեփիւռ Աատարեան բարի պատուոյ մաղթած է, ապա հրաւիրած Շրջ. Վարչութեան փոխ տեղապահ՝ Արմի Աճէմեանը որ վարչութեան խօսքը փոխանցէ: Առաջին զեկուցարերը եղած է «Մեր եւ Նարօր յիւսատակի հիմնարկ»ի գործադիր վարիչը՝ Տանիա Գարագաշեան, որու կենսագրականը ներկայացուցած է Սեդա Գաթարոյեան: Դասախօսին նիւթը եղած է «Հայ կինը միջին դարուն»: Շրջանային Վարչութեան անդամ Նայիրի Շահինեան տեղեկութիւններ տուած է (անգլերէն) ՀՕՄ–ի գործունէութեան մասին, ապա հրաւիրած է օրուան հիւրը՝ Տիկին Սարա Գուք, որ ներկայացուցած է կամաւոր աշխատանքի արժէքները, քանի ՀՕՄ–ի այս 10–րդ սեմինարը կը դիտադիպէր կամաւորներու միջազգային տարուան: Ճաշէն դադարէն ետք, Արմինէ Կարապետեան ներկայացուցած է յաջորդ դասախօսը՝ Մեսիլ Լինչ հաստատութեան պաշտօնեայ, անտեսագէտ՝ Լեւոն Պօյաճեանը որ խօսած է «Շահարկումի միջոցներ» նիւթին մասին: Վերջին զեկուցարերը եղած է իրաւաբան Կարին Յովսէփեան որ ներկայացուցած է «ՀՕՄ–ի գործունէութիւնը Միացեալ Ազգերու Կազմակերպութենէն ներս: Փակման խօսքը արտասանած է ՀՕՄ–ի Շրջանային վարչութեան տեղապահ՝ Մարօ Ֆրունճեան: Սեմինարը փակուած է խրախճանքով:

ՄԻ ՀՅՕՒՀՈՒ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ

ՄԱՑՐԱՆՈՑՇ ՅԱԿՈԲԵԱՆ

ԳԱՂԹ

Ապստամբութիւնը երկար չտեւեց: Մարտի վերջին – Ապրիլի սկզբին «Հայրենիքի փրկութեան կոմիտէ»ի ուժերը Թողկին Ելենովկայի եւ Ախտայի (այժմ՝ Հրազդան) դիրքերը:

Ցեղկոմի նախագահ Արամը վերադարձաւ եւ առաջին գործն այն եղաւ, որ ձերբակալեց Մհերին, հետն էլ անչափահաս խորթ որդուն եւ ուղարկեց Ելենովկայի բանտ, ի հարկէ, նորից տիրացնելով առաճանակին:

Տանտէրը հօրս խորհուրդ էր տալիս փիղից հեռանալ (ինչպէս չատերը Պարսկաստան գնացին): Հայրս չէր համաձայնում, ասելով, որ չգիտէ՝ ճիշդ է արել, թէ սխալ, բայց ոչ մի կողմից է կռուել, ոչ միւս, ուրեմն վախենալու բան չունի: Սակայն հազիւ մի չաբաթ անց գիւղում սկսուեցին ձերբակալութիւնները: Ձերբակալեցին բոլոր «կասկածելի»ներին, այսինքն, գրեթէ բոլոր արեւմտահայ գաղթականներին, այդ թւում, ի հարկէ, նաեւ հօրս, տարան Ելենովկա, բանտ լցրեցին:

Ոչ մի լուր չունէինք ձերբակալուածներից: Ասում էին, որ նրանց իբր քաղաք են տեղափոխել, երբ դրութիւնը խաղաղուի, կը գան: Միեւնոյն ժամանակ էլ յամառ լուրեր էին պտըտւում, որ բանտարկուածներին ամէն օր խումբ-խումբ դուրս են տանում ու գնդակահարում:

Հէնց այդ օրերին էլ յայտնուեց պապս: Երեք ամիս գիւղից-գիւղ չրջելով մեզ էր փնտռել: Երբ թուրքերը լցուել էին Ալեքսանդրապոլ, հասկացել էր, որ հայրս այլեւս չի կարողանայ իր եռեւից գալ, իրերը թողել էր եւ հրաչքով կարողացել թաքուն հեռանալ քաղաքից:

Եկաւ, մեզ գտաւ, բայց չտեսաւ որդուն: Մի երկու ամիս դեռ սպասում էինք հօրս, աղօտ յոյս փայփայելով: Սկսուել էր վարուցանքը, ես դաշտ էի գնում, գութանի եռեւից քայլելով կոճղեզ հաւաքում, բերում տուն, պահում, որ հայրս գայ, հիւրասիրեմ: Բայց նա չէր գալիս:

Արդէն Մայիս էր: Մի օր Ելենովկայից մի մարդ եկաւ, տանտիրոջ ծանօթներից մէկը, եւ պատմեց, որ իր արտը վարելիս մի քանի դիակ է գտել, տարել արտից դուրս՝ Զանգուի ափին թաղել: Նկարագրեց, որ մէկը երիտասարդ էր, բարձրահասակ, սեւ, խիտ մազերով: Մայրս ենթադրեց, որ դա իր ամուսինը կարող է լինել: Հաւանականութիւնը մեծ չէր, բայց նրա սիրտը երեւի զգում էր: Խնդրեց այդ մարդուն, որ ցոյց տայ տեղը: Պայմանաւորուեցին, եւ յաջորդ օրը մայրս մի խումբ ուրիչ կանանց հետ ելենովկա գնաց:

Հէնց արտում մայրս գտնում է հօրս դուլպանները՝ իր ձեռքով հիւսած: Ցոյց տայ ձեռքերով քանդում է հողը եւ գըտնում նաեւ հօրս: Մեր կողքի տանը ապաստանած կինն էլ իր ամուսնուն է գտնում, բայց չի գտնում որդուն:

Մայրս լալով վերադարձաւ, վերմակի երեսից պատանք կարեց, պապիս հետ տարան, քաչեցին հօրս վրայ եւ թաղեցին առանձին: Զանգուի հին հունի մօտ: Պատանքելու ժամանակ մայրս նկատում է, որ հօրս երեք գնդակ է դիպել՝ գլխին, թեւին, սրտին: Ցիշատակ բերեցին հօրս բաճկոնը: Այդ օրուանից մենք որբացանք, իսկ մօրս արցունքներին վերջ չկար: Խորհրդային իշխանութիւնը, երեւի իր ոճրագործութեան հետքերը թաքցընելու եւ ժողովրդական յուզումներից խուսափելու համար, թոյլ չէր տալիս գնդակահարուածներին գերեզմանոցներում թաղել, եւ հօրս աճիւնն այդպէս էլ Զանգուի ափին մնաց:

Ցետագայում մայրս հանդիպել էր Սենօ անունով մի ծանօթի, որին յաջողուել էր ողջ դուրս պրծնել այդ սպանդից: Նա պատմել էր, որ բանտում հօրս հետ է եղել, եւ հայրս նոյնիսկ հիւանդ էր: Հայրս խնդրել է՝ եթէ ձեղնից մէկնումէկը փրկուի, կնոջս ասէք, որ երեխաներիս լաւ նայի, անտէր չթողնի: Ինքը՝ Սենօն, այսպէս էր փրկուել: Երբ մի չաբաթ բանտում պահելուց յետոյ նրան մի խմբի հետ տարել էին Զանգուի կամրջի մօտ գնդակահարելու, նա, թէեւ իրեն գնդակ չէր դիպել, միւսների նման գետին էր փռուել: Երբ զինուորները, բոլորին մեռած կարծելով, հեռանում են, նա վեր է կենում, լեռներով իջնում Ախտան ու այդպէս փրկուում: Սենօն պատմել էր նաեւ հօրս հօրեղբայր Մհերի մասին: Նրան աւելի չուտ էին տարել գնդակահարելու: Մհերն իրեն խիստ քաջի նման էր պահել, ասել՝ «Սպանում էք, սպանէք, մէկ է, ես ձեր կարգերը չեմ ընդունում»: Մհերի եւ որդու դիակներն այդպէս էլ չգտնուեցին:

Զըուչըռում մնալն այլեւս աւելորդ էր: Ամէն ինչ այդ գիւղում թշնամական էր թւում: Պապս լծեց մեր սայլը, մեզ դրեց վրան եւ գնացինք ետ՝ մեր եկած ճամբով դէպի Ախտա: Այդպէս գնում էինք, չիմանալով, թէ ուր, մինչեւ որ մի գիւղում մեր սայլի առաջը կտրեցին ու մեզ առաջարկեցին իրենց մօտ մնալ: Մենք եղներ ունէինք, իսկ գիւղում եզան պակաս կար: Աւտիարան էր դա: Մեզ իրենց տուն տարաւ Աղանենց Ծաչատուրը:

Զըուչըռում ապրեցինք 1920–ի Նոյեմբերից մինչեւ 21–ի գարուն, Ալափարսում՝ չուրջ մէկ տարի, մինչեւ 22–ի գարուն:

(Շար. 15)

Անթառամ եւ Ժան Փափազեան, Անահիտ եւ Ժաքի Սթաթեան–Պէնոար, Քրիսթին եւ Ժան–Նոէլ Էլիզեան
զաւակները

Գարին, Ֆլորանս, Լօրան, Անոյշ, Սոֆի, Թոմա եւ Նիքոլա
թոռները

Գլօտիա եւ Շառլոթ
ծոռները

ինչպէս նաեւ Ալիքեան, Գիւրգեան, Գապաքճեան, Ազնաւուրեան, Սաղաթէլեան, Լիւլէճեան, Ինճէեան, Հաքիմեան եւ Մաղազաճեան ընտանիքները

խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց մօր, մեծ – մօր, նանիին եւ ազգականին՝

ՏԻԿԻՆ ՌՈԶ ՍԹԱԹԵԱՆԻ

(Ծնեալ՝ Ալիքեան)

մահը, որ պատահեցաւ Ապրիլ 22–ին։

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Հինգշաբթի, Ապրիլ 26, ժամը 15–ին Փարիզի Սուրբ Յովհաննէս – Մկրտիչ եկեղեցին

15, rue Jean-Goujon — 75008 Paris

ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Գաշանի գերեզմանատունը, ժամը 16·30–ին

26, Avenue Carnot, Cachan

ՈՐԵԻՔ ՄԱՀԱԶԴ ՂՐԿՈՒԱԾ ԶԼԼԱԼՈՎ ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ ՆԵՐԿԱՅԻՍ ԻԲՐԵՒ ԱՅԴ ՆԿԱՏԵԼ։

«ՅԱՌԱՋ»։ – Մեր ցաւակցութիւնները ողբացեալին զաւակներուն։

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԲԱՐԵԳՈՐԾԱԿԱՆ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

եւ

ՏԻԳՐԱՆ ԶՈՒՀԱՃԵԱՆ ՀԵՏԱԶՕՏԱԿԱՆ ԿԵԴՐՈՆԻ

կազմակերպութեամբ՝

ՏԻԳՐԱՆ ԶՈՒՀԱՃԵԱՆ

«կեանքը եւ ստեղծագործութիւնը»

դասախօս
Եպիսկոպոսէն Հիւբարթար Փարիզ պտնուող երաժշտագէտ
ՀԱՅԿ ԱԽԱԴԵԱՆ

լուսաբան խօսք
Տ. Զուհաճեան Հետազօտական կեդրոնի տնօրէն
ԺԻՐԱՅՐ ԲԱԲԱՋԵԱՆ

Հինգշաբթի Մայիս 3, ժամը 20·30–ին
Ալեք Մանուկեան
Մշակութային Միութիւն
118, rue de Courcelles — Paris 17e

Այս առթիւ հանրութեան կը ներկայացուի նաեւ Տ. Զուհաճեանի Արշակ Բ. օփերայի բնագրի առաջին ամբողջական հրատարակութիւնը 26 հատորներով։

Մուտքը ազատ է։

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Ժիրայր եւ Արջալոյս Մուրատեան 1000 Ֆրանք կը նուիրեն «Յառաջ»ին իրենց ծնողաց եւ եղբօր՝ Զօհրապ Մուրատեանի յիշատակին։

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ
HAMASKAÏNE
ՓԱՐԻԶ

ԳՐԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹ

ԱՆԱՀԻՏ ՏԷՐ–ՄԻՆԱՍԵԱՆ
կը ներկայացնէ

ՅԱԿՈԲ ՊԱԼԵԱՆԻ

վերջին գիրքը՝

«ՍՓԻՒՌՔ՝ ԱԶԳԱՑԻՆ ՀԻՄՆԱՀԱՐՑ»

Հինգշաբթի, Մայիս 3, ժամը 20·30ին

Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տան մէջ
17, rue Bleue, Paris 9e

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

ՄԴՀԿ–ի Ֆրանսայի Շրջանէն վարիչ Մարմինը իր մասնաճիւղերով եւ միութեական շրջանակով կը ցաւակցին Տօնիկեան, Թորիկեան եւ Սաչլեան ընտանիքներուն եւ կը բաժնեն անոնց վիշտը՝

ՇԱՒԻՂ ՏՕՆԻԿԵԱՆԻ

եւ

ՓԱՐԱՄԱԶ ՏՕՆԻԿԵԱՆԻ

անակնկալ մահերուն առթիւ (պատահած Պէյրութ, 2001, Ապրիլ 20–ին) եւ անոնց յիշատակին 500 Ֆր· կը նուիրեն «Յառաջ»ին։

Cathédrale Apostolique Arménienne
SERPOTZ TARKMANTCHATZ
de Marseille

LA COMMISSION
FOI ET TRADITIONS ARMENIENNES
dans le cadre
d'une série de rencontres
« LOUSSAVORTCHI LESSARANE »
(Atelier "St. Grégoire l'Illuminateur")
propose
sa conférence-débat N° 10
sur le thème :

Le mystère de la Croix et ses traditions

(en français)
avec
le Rév. Père ZADIK AVEDIKIAN
Recteur de la Cathédrale

le jeudi 3 mai à 19 heures
dans la salle **«A. Tcherpachian»**
339, avenue du Prado — Marseille 8e

Centre Culturel
SAINT MESROB
A PARIS

VOYAGE AU PAYS DES SOUVENIRS...

Diaporama commenté

Témoignage ethnographique de la présence arménienne dans les villes et les villages d'Asie Mineure

Marzevan, Amasya, Zilé, Tokat, Sivas, Kayséri, Urgup, Cappadoce, Yozgat, Van, Aghtamar et les villages de la Soie de Bythinie, autour de Boursa

par **Haïk DER HAROUTIOUNIAN**

Jeudi 26 avril à 20h45

au 10 bis, rue Thouin, Paris Ve
M° Cardinal Lemoine, Monge

Entrée Libre — Cocktail

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE
ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ

«Հայրենի հրաւէր»
SOIREE POESIE
CONSACREE AU POETE DU DRAME ARMENIEN

ՍԻԱՄԱՆԹՕ
SIAMANTO

L'œuvre d'un poète assassiné

par
MANOUG ATAMIAN

Vendredi 27 avril à 20 heures 45

à l'occasion de la parution de son CD

Présentation
Illustrations sonores
Déclamations
Dédicaces

9, rue de Madrid - 94140 ALFORTVILLE
☎ 01 43 76 55 89 - Fax: 01 43 78 66 84

ԿՐՕՆԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՑ ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻՈՑ ՓԱՐԻԶԻ ԵՒ ՇՐՋԱԿԱՅԻՑ

ASSOCIATION CULTUELLE DE L'EGLISE APOSTOLIQUE ARMENIENNE DE PARIS ET DE LA REGION PARISIENNE

ՀՈԳԱԲԱՐՁՈՒԹԻՒՆ ՍՈՒՐԲ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ ՄԱՅՐ ՏԱՃԱՐԻ

EPHORIE DE LA CATHEDRALE St-JEAN-BAPTISTE

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ
ՔՐԻՍՏՈՆԷՈՒԹԵԱՆ ՊԵՏԱԿԱՆ
ԿՐՕՆՔ ՀՈՒՋԱԿՄԱՆ 1700–ԱՄԵԱԿԻ
ՏՕՆԱԿԱՏԱՐՈՒԹԵԱՆՑ ԾԻՐԷՆ ՆԵՐՍ

ՈՒԽՏԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆ ԴԷՊԻ ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, ՄԱՅԻՍ 7-ԷՆ ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, ՄԱՅԻՍ 14

կազմակերպութեամբ՝
ՍՈՒՐԲ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ ՄԱՅՐ ՏԱՃԱՐԻ

Ծախքերու մասնակցութիւն՝ 8·300 Ֆր·
600 Ֆր· (վիզա եւ օդակայանի տուրք)

Այս դրամարը կ'ընդգրկէ՝ Թռիչք ՓԱՐԻԶ – ԵՐԵՒԱՆ – ՓԱՐԻԶ,
Բնակութիւն «Անի» հիւրանոց (4 աստղանի)
Նախաճաշ, ճաշ եւ ընթրիք
Այցելութիւններ օթօքարով

ԱՐՁԱՆԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՎԵՐՋԻՆ ՊԱՅՄԱՆԱԺԱՄ՝ ԱՊՐԻԼ 25

Տեղեկութիւններու համար հեռաձայնել հետեւեալ թիւերուն՝
— Քարտուղարութիւն՝ 01·43·59·67·03
— Աւետիս Ա. Քհնյ. Պալըգեան՝ 01·46·62·01·29

(Շար· Ա· էջէն)

է Պարսկաստանի սահմանամերձ Նոր-դուզի շուկային բացումին։

***

ԵՐԵՒԱՆ – ԱՇՏԱՐԱԿ ՃԱՄԲՈՒՆ ՄԱՆՐԻԿ ԱՄԵՐԻԿԱՆ

Ապրիլ 22–ին, Երեւան – Աշտարակ ճամբուն վրայ 1998–ին հիմնուած «Վահագն» թաղամասի պաշտօնական բացումը կատարուած է, ներկայութեամբ նախագահ Ռ. Քոչարեանի, Երեւանի քաղաքապետին, երեսփոխաններու, նախարարներու, օտար դիւանագէտներու։ Թաղամասին հիմնադիր ամերիկահայ բարերար Վահագն Յովնանեան ուրախութիւն յայտնած է որ հայ չինարարները յաջողած են «կառուցանելու այնպէս, ինչպէս Ամերիկայի մէջ»։ Ռ. Քոչարեան ալ մաղթած է որ թաղամասը օրինակ հանդիսանայ Սփիւռքի այլ բարերարներուն համար։ Թաղամասը առ այժմ բաղկացած է վեց առանձնատունէ, որդին 20 հոգի դիմած է հոն բնակարան ունենալու համար։ Ծրագրուած է որ 5–700 հոգի ապրի «Վահագն»ի մէջ ուր նախատեսուած է զբօսաշրջութեան կեդրոն, հանդիսասի վայրեր, աւազաններ, առեւտուրի կեդրոններ, եւլն.։ Բնակարանները կ'արժեն 90–140 հազար տոլարի միջեւ։

***

ԼՂՀ

ՆՈՐ ԴԱՏԱԽԱԶՆԵՐՈՒ ՆՇԱՆԱԿՈՒՄ

Նախագահ Ա. Ղուկասեանի հրամանագրով ԼՂՀ գլխաւոր դատախազի տեղակալ նշանակուած է Վ. Մեսրոպեան, Ասկերանի դատախազ նշանակուած է Վ. Աւագեան, Մարտակերտին՝ Ռ. Մարտիրոսեան, Հադրութին՝ Կ. Սարգսեան։ Փոխուած են նաեւ Ստեփանակերտի, Շուշիի, Ասկերանի դատախազները։

Նոր նշանակումներուն նախօրեակին ԼՂՀ նախագահը ըսած է թէ աւելի խիստ հսկողութիւն կը կատարէ մայրաքաղաքին ու շրջաններուն նոր նշանակուած դատախազներուն, ինչպէս նաեւ այդ համակարգին ընդհանուր գործունէութեան վրայ։

Ա Յ Տ Ն Ի

Ժիրայր եւ Արջալոյս Մուրատեան 1000 Ֆրանք կը նուիրեն «Յառաջ»ին իրենց ծնողաց եւ եղբօր՝ Զօհրապ Մուրատեանի յիշատակին։

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

1700ème ANNIVERSAIRE DE LA PROCLAMATION DU CHRISTIANISME EN ARMENIE

Marseille - Arménie - 1700

Pèlerinage organisé par l'Eglise Apostolique Arménienne du Midi de la France et les associations de Jeunes de Marseille et Aix-en-Provence

Du 12 au 19 juillet
à partir de *4 900* F *

Comprenant : vol Marseille - Paris - Erevan aller-retour ● Hébergement en pension complète et programme touristique : Erevan, Khor Virap, Etchmiadzine, Dzidzernagapert, Garni, Kéghart, le lac Sévan, Haghartzine, Gochavank . . .

Date limite d'inscription : 30 avril

Renseignements: Cathédrale Arménienne - ☎ 04 91 77 84 70

* ● *Prix du séjour hors assurance individuelle* ● *Acompte de 1 500 F à l'inscription* ● *Pour les jeunes de 18 à 35 ans* ● *Frais de visa inclus.*

UGAB — PARIS

C O N C E R T

Chorale VOCALISE
Mélodies Françaises & européennes
Direction :
Marie-Joe FARNALLIER

Chorale KOGHTAN
Chants Traditionnels Arméniens
Direction :
Haïg SARKISSIAN

Samedi 28 avril à 20 heures 30

Cathédrale des Arméniens Catholiques
13, rue du Perche, Paris 3e

Renseignements :
01.34.13.88.90 — 01.39.89.63.06

—— P.A.F. : 30 F ——

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ԱՊՐԻԼ 26
JEUDI
26 AVRIL
2001

LE NUMERO : 6,00 F

ՀԱՅՐԱՔ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 1·400 Ֆ· — Վեցամսեայ : 725 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·650 Ֆ· (Ամէնօրեայ առաքում)
1·500 Ֆ· (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ·
C.C.P. PARIS 15069-82 E

76ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20·154 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 76e ANNEE — N° 20.154

ԱՊՐԻԼԵԱՆ ՈԳԵԿՈՉՈՒՄՆԵՐ

ՓԱՐԻԶ

Գ. ՀԱԶԱՐԱՄԵԱԿԻՆ ՓԱՐԻԶԵԱՆ ԱՌԱՋԻՆ ՆՇՈՒՄԸ ՔԱՂԱՔԱՊԵՏԱՐԱՆԻՆ ՄԷՋ

Փարիզի նորընտիր քաղաքապետ Պ. Տլանոյէի հրաւէրով չուրջ երկու հարիւր հոգի մասնակցեցան քաղաքապետարանին կէսօրուան ընդունելութեան որ կազմակերպուած էր Գ. Հազարամեակի առթիւ Ապրիլ 24–ին նշումին համար։

Հանդիսութեան մեծ սրահին մէջ խմբուած բազմութիւնը ողջունելէ ետք չատ արագութիւն եւ մտերմական ելոյթով մը հանդէս եկաւ քաղաքապետը, որ ամիսներ առաջ Ապրիլ 24-ի Կոմիտէի նախագահ Ա. Կէօվճեանին ու Հայաստանի դեսպան Ֆ. Նալպանտեանին տուած խոստումը կը յարգէր Իւ. զարուն առաջին Ապրիլ 24–ի նշումը միասին կատարելու։ Ցետոյ ետք յիշողութեան յարգանքի պարտքը, ան ուրախութիւն յայտնեց որ Ֆրանսա ճանչցած է Հայերու 1915-ի ցեղասպանութիւնը։

Ցիշեցէք ետք՝ նախագահ Ռ. Քոչարեան նի նոյն սրահին մէջ ընդունելութիւնը որուն ներկայ գտնուած էր ինք եւս, յարգելու համար Հայաստանն ու Հայերը, հաւատացեց որ ցեղասպանութեան գոհերուն նուիրուած յուշարձանը պիտի կանգուն նախատեսուած ժամանակին։ Ապա կրկնեց համաչխարհային արժէքներու փարոսի սկզբունքը որ Փարիզը կը մղէր մշակութային, բարեկամական կապեր հաստատելու բոլոր հորիզոններուն հետ, այդ կարգին՝ Երեւանի, որուն հետ գործակցութիւնը իր մեծ ցանկութիւնն էր։

«Իմ արտայայտութեանս մէջ ոչ մէկ յարձակողական խօսք կը գտնէք թուրք ժողովուրդին ընդդէմ որ բարեկամ է նկատի առնելով» ըսաւ քաղաքապետը, չհետեւելով որ ժողովուրդներու միջեւ բարեկամութիւնը կը հիմնուի անցեալի յարգանքին վրայ։

Պ. Տլանոյէ իր ելոյթը աւարտեց հայ զոհերին ուղղուած երջանկութեան մաղթանքով եւ չնորհակալութեան արտայայտութեամբ։

Երկարատեւ ծափերը յաջորդեցին անմիջական այս ելոյթին որմէ ետք խօսք առաւ Ա. Կէօվճեան։ Ան չնորհակալութիւն յայտնելէ ետք կազմակերպուած ընդունելութեան, մաղթեց որ ան ամէնամեայ աւանդութեան մը վերածուի։ Ցետոյ անդրադարձաւ ցեղասպանութեան Ֆրանսայի կողմէ ճանաչումին, Յունուար 29–ին հրապարակուած օրէնքին, ըսելով։ «Իմ կարգը Թուրքիայինն է ճանչնալու ցեղասպանութեան ոճիրը, որպէսզի հաշտուի իր պատմութեան հետ, իր անցեալին հաշուեյարդարը ընէ եւ երկխօսութեան ճեռնարկէ, պատրաստելու համար ապագան»։

Ապրիլ 24–ի Կոմիտէին նախագահը եւս անդրադարձաւ յուշարձանին չինութեան որուն համար մասնակցութեան արշաւ մը բացուած է արդէն եւ որուն պատրաստութիւնը պէտք է սկսի 2002–ի սկիզբը։ Խօսեցաւ նաեւ Փարիզի մէջ մշակոյթի եւ յիշողութեան վայր մը ունենալու ձգտումին մասին, որպէսզի կարելի ըլլար անցեալին պահպանումը եւ ապագային հասուցած հիմերու վրայ գետեղումը։ Նման ծրագիր հարկաւոր կը դարձնէ, ըստւ Ա. Կէօվճեան, քաղաքին հետ չրջանին ու պետութեան նեցուկը, ինչպէս անչուշտ Ֆրանսայի հարկական կազմակերպութիւններուն որոնք այլեւս խմբուած են Թափօրը լոզունգներ վանկարկելով երբ հասաւ Թրքական դեսպանատան գտնուած վողոյին մօտը, 2 երիտասարդներ՝ Լենա Մկրտչեան եւ Ռուբէն Փափազեան յանձնառութեան ներկայացուցիչները խորհրդանշելով ելոյթի ունեցան (Ֆրանսերէն)։ Առաջինը ծանրացաւ ոճրագործին մինչեւ այսօր անպատիժ մնացած ըլլալու երեւոյթին եւ միջազգային հանրային կարծիքին անտեսումին վրայ։ Շեչտեց թէ պատճառ ոճիրը անժամանցելի է ու պայքարը պիտի չարունակուի մինչեւ արդար հատուցումին պահը։ Երկրորդը նկատի ունեցաւ Ֆրանսայի ճանաչումը, հոն հաստատող յատուկ ջանքերը եւ հայ երիտասարդութեան կողմէ ապահովութիւն տալու որ յիշողութեան պարտականութիւնը պիտի կատարուի։

Երկու ելոյթներէն ետք երթալ չարունակուեցաւ մինչեւ Թրքական դեսպանատան գտնուած վողոյին մուտքը ուրկէ անդին անցնելու արտօնութիւն չտրուեցաւ, ապահովութեան ուժերը վողոյը փակած ըլլալով։ Յուցարարներէն պատուիրակութիւն մը փորձեց ընդունուիլ դեսպանատուն եւ յանձնել օրուան բանաձեւը, սակայն ատոր ընթացք չտրուեցաւ։ Յուցարարները հոն ձայնակցեցան սիրուած քանի մը երգերու որոնց մէկ – երկուքը եթէ օրուան յարիր հընչեղութիւն ունէին, վերջին երկուքին ընտրութիւնը (յատկապէս «ռահվ» ոճի արտառոց բառերով կտորը) ոչ ոք հասկըցաւ թէ ի՛նչ չափանիշով, կամ ճաշակով կատարուած էր։

Ուշագրաւ էր Ֆրանսայի քաղաքական դէմքերու բացակայութիւնը, չատ յարգելի բացառութեամբ Ֆ. Ռոչլուանի եւ Լ. Ռաւուէթի որոնք մինչեւ ցրւումի պահը ղկաւորեցին թափօրը։

Ժամը 20–ի չուրջ ցոյցը աւարտած յայտարարուեցաւ, բոլոր մասնակիցներուն, նաեւ Քիւրտերու, Ասորիներու, Յոյներու ներկայութեան յայտնուած չընորհակալութենէն ետք։

Այս առթիւ, Թուրքիոյ դեսպանատան ղրկուած է բանաձեւ մը ուր կ'ըսուի, ի մէջ այլոց։ – «Դեմոկրատներն եւ հանրապետականները, ծագումով Հայ Ֆրանսացիները եւ իրենց կազմակերպութիւնները, համախմբուած Ապրիլ 24 կոմիտէին մէջ, որ կը վերածուի Ֆրանսայի Հայկական կազմակերպութեանց Համակարգումի Խորհուրդի, Թուրքիոյ հանրապետութեան իշխանութեանց կը դիմեն որպէսզի։ –

– Վերջ դրուի ժխտականութեան որու ուղղակի կամ անուղղակի նախաձեռնողն է Թուրք Պետութիւնը։

– Ճանչնան Հայոց ցեղասպանութիւնը, ինչպէս ըրած են բազմաթիւ Պետութիւններ, միջազգային կազմակերպութիւններ եւ բարոյական իշխանութիւններ։

– Յարգեն միջազգային իրենց յանձնառութիւնները ընդելով Հայաստանը կրզպիացնող բոլոր որոշումները։

*
**

Ֆրանսայի Արտաքին նախարարութիւնը յայտարարութիւն մը հրապարակած է իր բանբերին միջոցաւ, ուր կը յայտնէ որ կը մխանայ Հայոց ցուցին, կը յիշէ Խորհրդարանի ճանաչումը, բայց, կը խուսափի ցեղասպանութիւն տարազը գործածելէ։

*
**

Նախագահ Պուշ ալ, այս առթիւ ուղերձով յիշատակեց Ապրիլ 24–ը ըսելով ի մէջ այլոց։ – «Այսօր կը նշէ պատմութեան մեծ ողբերգութիւններէն մէկուն ոգեկոչումը. մօտ մէկուկէս միլիոն Հայերու բռնագաղթն ու բնաջնջումը Օսմանեան կայսրութեան վերջին տարիներուն։ Այս անարգ սպանութիւնները մթագնեցին 20–րդ դարը ու կը շարունակեն միչեւ օրս հալածել մեզ։ Անցեալի հայ զոհերուն յիշատակը յարգելու կարելիացոյն միջոցներէն մէկն է օգնել արդի Հայաստանին՝ որ կերտէ ապահով եւ բարգաւաճ ապագայ մը։ Հպարտ եմ, որ Միացեալ – Նահանգները գործնապէս թիկունք կը կանգնին Հայաստանին եւ իր դրացիներուն՝ գտնելու մնայուն եւ արդար լուծում մը Լեռնային Ղարաբաղի վէճին»։

Ինչպէս կը տեսնուի եւ պարմանալի ալ չէ, Պուշ տէրը չի մնար ընտրապայքարի իր խոստումին եւ չի խօսիր ցեղասպանութեան մասին։

ԵՐԵՒԱՆ

Ինչպէս ամէն տարի, հազարաւորներ վաղ առաւօտէն բարձրացած են դէպի Ծիծեռնակաբերդ, ուր ժամը 11–ին, յարգանքի իրենց տուրքը մատուցանած են նախագահ Ռ. Քոչարեան, Ազգ. ժողովի նախագահ Արմէն Ցաչատրեան, վարչապետ Անդրանիկ Մարգարեան, Արցախի վարչապետ Անուշաւան Դանիէլեան, Երեւանի քաղաքապետ Ռոպէր Նազարեան, նախարարներ, երեսփոխաններ։ Բազմաթիւ ծաղկեսպակներ դրուած են։ Հոգեհանգստեան արարողութիւն կատարած է Շահէ Արք. Ամէմեան։ Վարչապետ Ա. Մարգարեան լրագրողներուն լսած է թէ օրը միայն ոգեկոչման օր չէ այլեւ համախմբման եւ միասնականութեան օր։ ԱՄՆ–ու դեսպան Մայքըլ Լեմըն այս ոգեկոչումը պայմանաւորած է իրական պետութեան գոյութեամբ։ Իր կարծիքով հայ եւ թուրք մարդիկ ուժ պիտի ղբանեն աւելի առաջ նայելու, փորձեն ապրիլ իրարու հարեւաններ, յաղթահարեն անցեալի դժուարութիւնները եւ այս առընչութեամբ դեսպանը փոխադարձ հասկացողութեան կոչ ըրած է։ Արտայայտուած են նաեւ Ազգ. ժողովի նախագահը, Ուկրանիոյ արտակարգ դեսպանը։

Եղեռնի 86–րդ տարելիցին առթիւ, նախագահ Քոչարեան իր ուղերձին մէջ ըսած է ի մէջ այլոց։ –

«... Հայոց ցեղասպանութեան միջազգային ճանաչման հետապնդումը շարունակում է մնալ Հայաստանի Հանրապետութեան արտաքին քաղաքականութեան օրակարգում, իրրեւ արտայայտութիւն հայ ժողովրդի բոլոր հատուածների արդարացի եւ օրինական սպասումների։ Սակայն 20–րդ դարասկզբին Օսմանեան կայսրութիւնում կատարուածը առաջին հերթին ոճրագործութիւն է մարդկութեան դէմ եւ ենթադրում է միջազգային հանրութեան միասնական ու ամբողջական գնահատական։ Աշխարհը 20–րդ դարում արդէն հասցրել է ճաղել նման յանցագործութիւնները յոռութեան մատնելու դառը պատուղները՝ ի դէմս նմանատիպ նոր ոճիրների։

Հայոց ցեղասպանութեան միջազգային ճանաչման խնդիրը կապուած է ոչ միայն պատմական արդարութիւնը վերականգնելու՝ հայ ժողովրդի ձգտման հետ, այլ նաեւ պայմանաւորուած է տարածաշրջանային կայունութեան եւ հաւատագործակցութեան զարգացմամբ, ինչպէս նաեւ՝ բոլոր հարեւանների հետ կարգաւորուած յարաբերութիւններ ունենալու՝ Հայաստանի անկեղծ մղումներով ու նպատակներով ...»։

*
**

Նախապէս, երկուշաբթի, Ապրիլ 23–ի իրիկունը, Հ. Յ. Դ. երիտասարդական կազմակերպութեան եւ Նիկոլ Աղբալեան ուսանողական միութեան հարիւրաւոր անդամներ 750 ջահերով Երեւանի Ազատութեան հրապարակէն երթով ուղղուած են դէպի Ծիծեռնակաբերդ՝ իրենց յարգանքի տուրքը մատուցանելու Մեծ Եղեռնի նահատակներու յիշատակին։ Երթէն առաջ տեղի ունեցած է հաւաք, ուր երիտասարդները իրենց վերաբերմունքը արտայայտած են ցեղասպանութեան կազմակերպիչներու եւ անոնց կատարած յանցանքը նրկայիս ամէն կերպ ծածկել փափաքող ժամանակակից Թրքական իշխանութիւններու նկատմամբ։ Երթի մասնակիցները իրենց հետ Ծիծեռնակաբերդ տարած են նաեւ պետական դրօշ–

(Շար·ը Դ. էջ)

ՓՈՓՈԽ ԴԷՊԻ ԹՐՔԱԿԱՆ ԴԵՍՊԱՆԱՏՈՒՆ

Ցեղասպանութեան 86–րդ տարելիցին փարիզեան յայտապիրը աւարտեցաւ «Էքսուալ»ի հրապարակին վրայ Ցաղթանակի կամարին Անծանօթ Զինուորի յուշարձանին ծաղկեպսակի գետեղումով եւ քայլերթով որ սկսաւ Իէնա պողոտային անկիւնէն Հեռուհեռէ տեսուարացող Թափօրը ուշացաւ էր երիտասարդ եւ պատանիներու մեծ տոկոսով եւ աչքոյժ մասնակցութեամբ։ Շուրջ երեք հազար հոգի խմբած

× Ճշդենք որ Յովհ.–Պօղոս Բ. Պապը երանացումը որոշած է Մարտինի նահատակ Արքեպիսկոպոս՝ Իգնատիոս Մալեանի (Ապրիլ 24–ի մեր թիւին մէջ առնուն թիւրիմացութիւն մը կար)։

*
**

ՅՈՒՇ ԴԷՊԻ ԹՐՔԱԿԱՆ ԴԵՍՊԱՆԱՏՈՒՆ

Ցեղասպանութեան 86–րդ տարելիցին փարիզեան յայտապիրը աւարտեցաւ «Էքսուալ»ի հրապարակին վրայ Ցաղթանակի կամարին Անծանօթ Զինուորի յուշարձանին ծաղկեպսակի գետեղումով եւ քայլերթով որ սկսաւ Իէնա պողոտային անկիւնէն Հեռուհեռէ տեսուարացող Թափօրը ուշացաւ էր երիտասարդ եւ պատանիներու մեծ տոկոսով եւ աչքոյժ մասնակցութեամբ։ Շուրջ երեք հազար հոգի խմբած

ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ՀԱՑ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ԳԻՏԱԺՈՂՈՎ

ԽԱՉԻԿ ԹԷՕԼԷՕԼԵԱՆ

Տոքթոր Եղիազարեանի խօսքէն ետք եւ լոյթներ ունեցան նիւթի մասնակիցները: Առաջինը՝ Հայաստանէն բանաստեղծ Մարինէ Պետրոսեան, ցարդ ինձի անծանօթ, կարդաց իր գրութիւններէն մի քանին, բաւականացաւ ընթերցումով, այլապէս խօսք չառաւ: Սիրեցի իր մէկ տողը, – «Մահը միշտ մօտ է, ինչպէս անակնկալ կատու»: Նիստերէն ետք եւ անոնց զուգընթաց, դուրսը կար պիրքի վաճառք, թէ՛ հայաստանցի, թէ՛ սփիւռքեան գրքոյկներու գրքերուն, ուր եւ դնեցի Պետրոսեանի եւ ուրիշներու գործերը, եւ զոհացուցիչ էր տեսնել թէ բաւական աշխոյժ էր այս գործունէութիւնը: Զանգան նիստերու ունկնդիրներու թիւը կը տարբերէր 75–էն 175–ի միջեւ, եւ այն տպաւորութիւնը ունեցայ որ գիտաժողովը յաջողեցաւ արուեստագէտներ եւ անոնց գրքերը ծանօթացնել եւ մատչելի դարձնել հանրութեան, միեւնոյն ատեն մատուցելով գրականագէտներու վերլուծումները:

Այս նիստի ընթացքին ելոյթ ունեցաւ Տոքթոր Սէյրան Գրիգորեան, որ Երեւանի Պետական համալսարանի գրականութեան ամպիոնի դասախօս է, մանաւանդ արդի եւ ժամանակակից գրականութեան, գրած է Զարենցի, Մահարիի, Սեւակի մասին: Ամփոփ էր իր զեկուցումը, տեղեկութիւններով լի, շատ արագ կարդացուած՝ ժամանակի սղութեան պատճառաւ: Ընդգծեց թէ 1988 – 1998–ի առաջին ցնցումը երկրաշարժն էր, բայց նաեւ կայ ընկերային եւ հոգեբանական «չարժ» մը՝ որուն հետեւանքները նոյնքան ծանր են: Այդ պատճառաւ ալ գրականութեան վերականգնումը նոր կը սկսի, սակայն վաստօրէն սկսած է, նշմարելի է, «մեր գրականութիւնը կը ճեւաւորուի», ըստ զեկուցողին: Վերջին երեք տարիներուն 100-է աւելի բանաստեղծական հատոր հրատարակուած է, ոմանք՝ մէկ հեղինակի գործ, ուրիշներ՝ ժողովածու: Նախորդ սերունդը դեռ կ'արտադրէ (Ռ. Դաւոյեան, Հ. Էթոյեան, Դ. Յովհաննէս, Ա. Յովհաննէսեան), բայց կ'արտադրեն նաեւ նորեր ու շատ նորեր, երիտասարդներ: Այս երկու խաւերէն են Արմէն Մարտիրոսեան, Յովհաննէս Գրիգորեան, Արմէն Շէկոյեան, Մարինէ Պետրոսեան, Վիոլէթ Գրիգորեան, Խաչիկ Մանուկեան: (Վերջին չորսը՝ ներկայ էին): Արագօրէն ուրուագծեց անոնց ոճը, – պատկերաւոր, երբեմն, իր բառով, «Հայհոյախօս», բայց զուրկ՝ գեղագիտական դաւանանքէ: (Ս. Գրիգորեանի զեկուցումը լիովին ընկալելու համար պէտք պիտի ըլլայ աւելի դանդաղօրէն ընթերցել զայն, ինչ որ պիտի ըլլայ կարելի, քանզի փրոֆ. Քաուիի նպատակն է ելոյթներու թեզքթերը ամփոփել հատորի մը մէջ):

Ապա խօսք առաւ Հալէպահայ բանաստեղծ, գրող, «Գանձասար»ի երբեմնի խմբագիր Մարուշ Երամեան: Ան, իր համեմատաբար մեկուսացած գաղութին մէջ մշակութային գործունեայ կեանք վարելէ անդին, Սփիւռքին կը զգացնէ իր ներկայութիւնը եւ կը մատուցէ իր որակաւոր գործը: Խօսեցաւ ժամանակակից, յատկապէս վերջին տասնամեակին յայտնուող գրողներու մասին, անոնց՝ «որոնք ունեցան ճանաչողութիւնը իրենց ուրոյն գոյութեան»: Անշուշտ, հաստատեց ան, սփիւռքահայ գրականութիւնը քաղմատեսակ ու խայտաբղէտ է, սակայն ընդհանրացնելով կարելի է ըսել որ 1970-էն ի վեր գրողներու մէկ կարեւոր հատուածը «երկպատկանելիութեան հարցը» ճանչցած է իբր իր հարցը: Սակայն չանտեսեց նախորդող սերունդ մը, որ արտագրեց մինչեւ 1990-ական թուականի սկիզբը (Մուշեղ Իշխանի նման), եւ նըշեց ուրիշներ, որոնք եթէ ոչ տարիքով, գոնէ ոճով եւ գեղագիտական ու ազգային հասկացողութիւններով Իշխանի սերունդին կը պատկանին, – Վահէ Վահեան, Լեւոն Վարդան, Գառնիկ Աթթարեան, Ժաղ Յակոբեան, Պեպօ Սիմոնեան, ապա Զարեհ Մելքոնեան (որ մասնակցեցաւ դիտաժողովին): Նշեց որ անոնք քերթողական աւանդութիւն մը ստեղծեցին, եւ որ Յակոբեանի ու Մելքոնեանի նման բեղուն գրիչներ առանց մեծ փոփոխութիւններու կը շարունակեն մեծ թափով, թերեւս քիչ մը շատ արագ, արտադրել նոյն ոճի նոր գրութիւններ: Անոնց գործը վառ կը պահէ գրական աւանդութիւն մը, որուն հարցերը չեն տոգորեր յաջորդող սերունդը: Պատկանելիութեան հարցով եւ ժամանակի տագնապին հետ աւելի ուղղակիօրէն չաղախուած գործեր կ'արտադրէ այդ սերունդը: Նշեց Յարութիւն Պէրպէրեանի եւ Հրազդան Զէյթլեանի անունները, իրրեւ գրողներ, որոնց համար անծանօթ չէ յետ եղեռնեան, վերջ նշուած սերունդի վաստակը, բայց զոր անոնք չեն նկատեր «անզանցելի, անվտիտելի համակարգ»: Այդ չի նշանակեր, ընդգծեց զեկուցողը, որ իրենց արտադրած գործը լրիւ կը չաղախի: Հ. Զէյթլեանի ՌԵՀ-ը (1994), գրականութիւնը իր թմբիրէն հանելու հետաքրքրական ճիգ մըն է, որ սակայն մնաց անարձագանգ եւ ամուլ: Պէրպէրեանի գործը կը չաղախի իրր իր չընդապատէն որոշ չափով խզուած արուեստագէտի մը վաստակը: Ան իր շուրջ կը տեսնէ ողբերգութիւն՝ զոր կը նկարագրէ զուսպ, ժուժկալ ոճով: Վերջացուց Թէքեան այս փաղանգին կը պատկանի, կը բաժնէ անոր ելակէտներէն ոմանք, սակայն իր գործն ալ կը չաղախուի երկու երանգներով, - նախ՝ իր հայրենապաշտական նիւթերով, որոշ քերթուածներու մէջ, որոնք այնքան նոր լեզուով եւ ոճով մշակուած են որ լրիւ տարբեր մակարդակի ու օրակի կը հասցնեն ուրիշ գրողներու կողմէ անկեղծօրէն զգացուած բայց սովորաբար չդնդած ոճով արտայայտուող այս նիւթը: Ապա, Թէքեան ժամանակակից հայ կնոջ իրավիճակը կը ներկայացնէ իր գրութիւններուն մէջ, զգացական ու մտացիկան, պաւէչտական ու ողբերգական իր բոլոր ծալքերով:

Երրորդ եւ ամէնէն երիտասարդ սերունդի պատկանող բանաստեղծներուն անունները տուաւ Երամեան, – Արա Գադանճեան, Լաւրիկ Պազիլ, Սագօ Արեան, Խաչիկ Տէր – Ղուկասեան, եթէ չեմ սխալիր: Նաեւ նշեց 1995-էն ի վեր Գուրգէն եւ Էլիզապէթ Արզումանեանի խմբագրութեամբ հրատարակուող հետաքրքրական եւ թարմ պարբերաթերթը՝ «Բաց Նամակ»ը որուն օժանդակած են, իրրեւ խմբագրական կազմի անդամ, գրող ու թարգման, Վարդան Մատթէոսեան, Բաֆֆի Ա.Էմմեան եւ ուրիշներ: Ցիշեց նաեւ բանաստեղծութեան տարեգիրքը: Նշեց որ 1990 – 2000 տասնամեակին, իր հաշուով սփիւռքի մէջ 120-է մօտ քերթողական գիրք լոյս տեսած է, բանաստեղծութեան կայծը չէ մարած: Անդրադարձաւ, աւելի մանրամասնօրէն, երեք գրողներու՝ որոնց գործին եզակի դեր սահմանուած էր, յատնօրէն, Երամեանի մտքին ու զեկուցումին մէջ, – Վահէ Օշական, Աբրահամ Ալիքեան, Գրիգոր Պըլտեան: Յատնօրէն չէր ուզեր զանոնք ներկայացնել իրրեւ միատարրուած, արդիապաշտ խմբաւորում մը, սակայն միաժամանակ կ'ուզէր ընդգծել «հասարակաց յատկանիշ» մը, որ, ըստ, որոշ չափով կը բաժնէ նաեւ չորրորդ անջատ բանաստեղծ մը, Շուշիկ Տաճատպետեան, իր իւրայատուկ «միսթիք»ական մօտեցումով: Մանաւանդ առաջին երեքին մօտ՝ լեզուի եւ առօրեայ իրականութեան միջեւ, որեւէ դիւրին կապի հանդէպ մերժողական կեցուածք մը կայ:

Օշականի գործը 1980-էն ետք նորութիւններ չի բերեր, ըստ Երամեան: Հոն կ'ընդգծուի Օշականի յատուկ գոյապաւառութիւնը, իր արդէն իսկ ստեղծած գրական նոր լեզուի մշակումը, եւ հարցադրում՝ «ի՞նչ է բանաստեղծութիւնը» թեմային չուրջ: 1980–էն 2000, Վահէ Օշական կը բիւրեղացնէ իր լեզուն եւ իւրայատուկ ոճը, որ նուաճում մըն է, թէպետեւ զայն քննադատողներ կան ու եղած են: Ցիշեց Անդրանիկ Ծառուկեանի կծու քննադատութիւնը, ըստ որուն Օշականի նման գրողներ լեզուի եւ ոճի հանդէպ իրենց մօտեցումով «անզգուշութեամբ կը վիրաւորեն յատկապէս այն նժոյգը՝ որ դիրենք առաջ պիտի տանէր»:

Մարուշ Երամեան կարեւոր կը նկատէր այն հարցադրումները՝ որոնք Օշականը, Պըլտեանը եւ Ալիքեանը տարբեր ուղղութիւններու եւ նուաճումներու կը մըղեն, թէ՛ Օշական, թէ՛ Պըլտեան կը զգան որ Աղէտէն ետք անկարելի է պարզապէս մշակել աւանդական, նախա–եղեռնեան ոճ: Աղէտը իրենց համար կը փակէ, անցեալի կը վերածէ «անմեղունակ արտայայտութիւնը առօրեայի ապրումներու», կը խնդրականացնէ լեզու – կեանք կապը, կը պարտադրէ որ մտածումի եւ կառոյցի մէջեւ նոր կապեր ստեղծուին: Աբրահամ Ալիքեանի գործին մէջ իսկ, ուր զգալի է զօրաւոր զգացում մը, դառնութիւն մը եւ զայն թօթափելու ճիգը, նոյնիսկ հոն կը տեսնենք որ զգացումին չարտօնուիր տիրապետել մտածուած կառոյցին եւ մանաւանդ դէպի արեւմտահայերէնն վերադարձին, որ Ալիքեանի գործի հիմնահարցերէն մէկն է, – լեզուական՝ ոչ սոսկ պլացական հարց:

Մարուշ Երամեանի խոհ, հակիրճ սակայն խնամուած բնորոշումներ կատարող ելոյթէն ետք զեկուցեց Հայաստանէն Գրիգոր Յակոբեան: Ան բանասիրական դիտութիւններու տոքթոր է: Գրիգոր Զօհրապի նորավէպերու «թեմաթիքա»յի մասին գրած է: Ամբագրած է Զապէլ եւ Հրանդ Ասատուրի սիրային նամակները պարփակող հատոր մը, ապա նաեւ Յակոբ Օշականի Հաճի Ապտալլահ վէպը: Մէկ խօսքով, սփիւռքի գրականութեան մասնագէտ է, որ կը դասաւանդէ Էջմիածնի Գէորգեան Ճեմարանին մէջ. ինծի համար նորութիւն չէր իր անունը, սակայն յայտնութիւն մըն էր իր խօսքի որակը, մանաւանդ որ զայն ներկայացուց պարտադրուած նեղ ժամանակին մէջ եւ խօսեցաւ ոչ իր մասնագիտութեան, այլ՝ 90–ական թուականներու արձակի մասին, Հայաստանի մէջ (ինչպէս Սէյրան Գրիգորեան խօսած էր բանաստեղծութեան մասին):

Յակոբեան ըսաւ որ 1990–էն ի վեր Հայաստանի մէջ մօտ 50 վէպ հրատարակուած է: Տուաւ ծանօթ, բայց աւելի յաճախ անծանօթ անուններ, – Գուրգէն Յովհաննիսեանի եւ Վարդան Գրիգորեանի ու Լեւոն Մեչոյեանի կողքին կան չաւե՞ր, ինչպէս կ'երեւի, որոնց գործը «զոհն» է այն իրականութեան, որ կ'արտօնէ Հայաստանեան բանաստեղծութեան դիւրին եւ արագ «արտածումը» դէպի սփիւռքահայ մամուլ, սակայն ոչ՝ վէպին: Գրիգորեան նշեց որ Հայաստանի մէջ ներկայիս կան բազմաթիւ իւրօրինակ գրողներ, եւ չկայ մէկ հատ տիրապետող «կանոնիկ» հասկացողութիւն՝ թէ ի՞նչ է արդի արձակը: Կա՛յ «աներկբայ անդրադարձ», հանդէպ ժամանակին եւ պայմաններուն (ինչ որ նշած էր նաեւ Ազատ Եղիազարեան): Գրիգորեան հպանցիկ կերպով նըշեց ժանր, այսինքն՝ զրական սեռի ներկայ հասկացողութիւնը, խօսեցաւ նոր արձակի յղացքային եւ գրաբանական ծալքերու մասին, ապա նաեւ յղացքի պետական կիրարկումի մասին, որ անխուսափելիօրէն ունի իր թերութիւնները: Յատօք սրտի նշեց որ գրականութեան քննադատութիւնը, որուն «մեծագոյն դերակատարութիւն» սահմանուած է, կը կաղայ: «Բանավէճային պաթոս»ը երբեմն կը դրսեւորուի իբր երեւոյթ, սակայն մեկնաբանական քննադատութիւն եւ արդար, արժեւորող գրախօսութիւն՝ գոյութիւն չունին վստահելի եւ յարատեւ ձեւով: Պատահական են: (Խ. Թ.: Այնքան տարբեր է՞ արդեօք Սփիւռքի վիճակը):

Յակոբեան նշեց վերջին տասնամեակի արձակի որոշ յատկանիշներ՝ իրրեւ համատարած, ձեւաւորող, ազդակներ – (Ա.) Անցեալի գրութեան ստուար մեծամասնութեան մերժում իրրեւ «ժամանակավրէպ եւ բրածոյացուած»: (Բ.) Գրողը իր իսկ հայրենիքի մէջ «ներքին վտարանդի»ն է: (Գ) Սեռայինը իր արտացոլումը, պատկերացումը կը գտնէ վէպին մէջ: «Էրօթիքան» երբեմն ներկայ է իբր արուեստ, երբեմն ալ «ինքնանպատակ էվաքուժ»ի սիրոյն: Կարելի չէ ընդհանրացնել, կը տարբերվ վէպէ՝ վէպ, գրողէ՝ գրող: (Դ) Մարդկային գոյութիւնը կը նկատուի անհեթեթ, այսինքն՝ այն յղացքները որոնք անցեալին կառոյց եւ իմաստ կու տային կեանքին, այլեւս որեւէ վստահութիւն չեն ներշնչեր գրողին, ուրմէն կը մնայ մեծ պարապ մը:

Դադարէ մը ետք, զեկուցումները իբր թէ նիւթ դարձան կլոր սեղանի մը, ուր վաստօրէն հպանցիկ նշումներէ ետք, զեկուցումները անտեսուեցան, նոր ելոյթներ տեղի ունեցան: Հայաստանէն գրող Աղասի Այվազեան խօսեցաւ նոր արուեստի որոնումներու եւ հարցադրումներու մասին, արտայայտեց չարք մը հակիրճ մտքեր, – «ազգը՝ մեծ էկօ–ն էր, հիմա կը սեւեռինք փոքր էկօ–յի, անձի վրայ»: Կամ՝ մերօրեայ հայաստանեան գրականութեան հարցադրումը հիմնականօրէն պարզ է, – «Ի՞նչ եմ ես, ինչո՞ւ եմ ծներ, ինչո՞ւ պիտի մահանամ»: Ներկայ գրականութիւնը ունի տառապանքի փորձառութիւն, չուզեր լալահառաչ ըլլալ, կը փորձէ գտնել ճամբան որ կը տանի տառապանքէն՝ դէպի գրական ձեւ:

Ապա, ելոյթ ունեցաւ Կարինէ Խոտիկեան, խմբագիր՝ նոր լոյս տեսնող Գրականատուրգիա պարբերաթերթին, ուր կը պարզուին ժամանակակից հայ եւ օտար թատրոնի գործադուլները: Հոն կը հրատարակուին նաեւ նոր «պիէս»ներու, թատերգութիւններու քննութիւնները: Կ'արժէ ընդգծել որ հայաստանցի արուեստագէտներուն համար, անոնց՝ որոնք բեմ չեն, բայց նաեւ անոնց՝ որոնք ունկնդիր էին, յատկացուած է կարեւոր երեւոյթ մը կը ներկայացնէ Խոտիկեան, որ թատերագիր ալ է, եւ մանաւանդ իր խմբագրած «Ժուռնալը» պարբերաթերթը: Ցայտնօրէն՝ հայ բանաստեղծները, արձակագիրները, դրամատուրգները, հանրութեան մէջ ներկայ ղող, Հայաստանէն արտագաղթող անձերը, բոլո՛րն ալ թատրոնի մասին ունին սէր, գաղափար, թերեւս նաեւ համոզում, որ մշակուած է մայրաքաղաքի մը մէջ, ուր թատերական բազմաթիւ բեմադրութիւններ առօրեայ եւ մատչելի երեւոյթ էին: Սփիւռքը, նոյնիսկ 1960 – 1975ի բարգաւաճ Պէյրութը, չէր կրնար պատրաստել եւ «մշակել» թատրոնի մասին նման ընդհանուր բարձր սէր եւ հետաքրքրութիւն ունեցող ունկընդիր հասարակութիւն: Անշուշտ ներկայիս Հայաստանն ալ «չի կարող»: Ինչպէս նշեց որ քաղաքակիրթ այխոսի մէջ, ձմեռը թատրոնի եռանդուն ժամանակն է, բայց ոչ՝ Հայաստանի մէջ, ուր երթեւեկ եւ ջեռուցում միշտ վատ հելի չեն: Արժանաւոր բոլոր գործերը կարելի չէ բեմադրել: Շատեր ստիպուած են բաւականանալ թատերգութիւն կարդալով, ինչ որ անբաւարար է, թատրոնը, բեմադրութիւնը կենսական են:

Ելոյթ ունեցաւ Պերճ Զէյթունեան, Ալեքսանդրիա (Եգիպտոս) ծնած եւ Հայաստանի մէջ հասունցած գրողը, որ հինգերորդ է զանազան ազգային թեմաներու գրութիւններու, յատկապէս՝ թատրոնի, ապա ճարտասփիւռի վրայ «բեմադրական կտորներու: Եղած է յետ–խորհրդային Հանրապետութեան Մշակոյթի նախարար, առաջինը՝ եթէ չեմ սխալիր: Իր խօսքը յատնօրէն միտում ունէր հանգրաձելու անոնց՝ որոնք խրամատներ կը տեսնեն ներկայի եւ մօտակայ անցեալին միջեւ: Հաստատեց, որ փաստերը այնքան ալ դիւրաւ կարելի չէ քել, կամ՝ կարելի չէ չրջանցել անցեալի գրական աւանդը, քանզի նորը՝ որքան ալ նոր ըլլայ կամ թուի ըլլալ պարապին մէջ չի ստեղծուիր: Ըսաւ որ 1990–էն առաջ Շիրազը արդէն սկսած էր «պարտուիլ», յաղթած էր Պարոյր Սեւակը: Հետեւաբար, 1990–էն ետք ստեղծուած են, որոնց գործի «ակունքը» Սեւակն է, նոյնիսկ երբ գրողները Սեւակն չեն կարդացած: Հոմ մը, մթնոլորտ մը կայ», որ անոր գործէն կու գայ: Ներկայ չուշտ, տեսակէտի եւ որակի մեծ փոփոխութիւններ կան, սակայն կը դիմանանցեալը, – Վահան Տէրեան եւ Պարոյր Սեւակ «ուղենչային» գրութիւններ ստեղծին, անոնք «մի արտայայտութիւն գտան չրջադայութեան մէջ», որ կը պահանջէ բուռնակէ չրջադայել: Ցայտնօրէն նեկայ հայաստանցի գրողները յաւելեալ բացատրութեան պէտք չէին զգար, նոյնիսկ նչմարելի էր որ մի քանի ունկնդիրներ, միմին տարիքի անձեր, հասնութեան նչան իրրեւ, իրենց գլուխները յոռելեան չարժեցին այս հասկացումներուն առթիւ: Այս երկու անունները եւ անոնց գործերէն ոմանց ծանօթ ընթերցողով հանդերձ, սփիւռքահայ ունկնդիրները անպատման չհասկցան թէ ի՞նչն է, ճշդուտօրէն, չրջադայող, տերող հակումներու հանգոյցը՝ որուն հայրերն են Տէրեան եւ Սեւակ: Զէյթունեանի համար յատակ էր, սակայն որ «խզո՞ւմ թէ չարունակականութիւն» հարցումին պատասխանը պէտք է ըլլայ կատարեալ խզումի անկարելիութիւնն ու մերժումը: Երբ կայ նման մերժում, որոշ չինքնահակասութեամբ մը հաստատեց որ կա՛յ-, արդիւնքը «հիմնականին գաւառական գրականութիւնն է», որ յատկապէս կ'անդիտանայ դասականացած գրական ու քննադատական միտքը (իրրեւ անդիտացուող դէմք օրինակ արտ. Սէյեթ–Պէօվ եւ... Միխայիլ Պախթին): Ներկայ, ինչպէս իրմէ առաջ նկատած էր Յակոբեանն ալ, եւ իրմէ վերջ նչեցին ուրիշներ, որ գրական առողջ մթնոլորտը կը պահանջէ աւանդականի ու նորի հա-

մակեցութիւն եւ պայքար, ապա նաեւ կենսական ներկայութիւնը բանախօսութիւն, քննադատներու եւ գրախօսներու, որոնք կը կամրջեն աւանդը, արժէքները, մաածողական վաստակի համալիրը, եւ երիտասարդ գրողներու ներկան: Եզրափակեց՝ նշելով անունները յաջողակ գրողներու (իր կարծիքով եւ համաձայն), Գ. Խանջեան, Լ. Խեչոյեան, Գ. Սահակեան, Սերժ Սիմոնեան:

Ի վերջոյ ունկնդիրներու արտօնուեցաւ մի քանի խօսք, խիստ ճնշումներու ներքեւ արձարծելու հայաստանեան: Ելոյթները հին եւ նոր միաբեր, օրինակ՝ կայ Հաստանի եւ Սփիւռքի գրականութիւն միայն, – պիտի չըլլա՞յ մէկ լեզու, մէկ ոլորտ, մէկ գրականութիւն, մէկ հայութիւն: Կամ՝ ինչո՞ւ պետութեան եւ մտաւորականութեան տագնապները անջատ են իրարմէ: Ապա, արձագանգեցին նօթերուն մէջ այս խօսքը, անոնց մեկնաբանութեան, «իզմ-երը, ոճ, կոմունիզմը, սխեմաւորել են կեանքի սրտաց իրականութիւնը»: Ուրիշներ նշեցին, որ Վահէ Օշականի գործունէութենէն չատ առաջ՝ Որբունի եւ Նարեքեան արտայայտուած էին այդ թեմայի շուրջ, թէպէտեւ առանց գործածելու «դոյապայզա» բառը: Ընդհանրապէս ունկնդիրներու ելոյթները ունեցան կապանուած (փրիւսքրէ) բնոյթ, որովհետեւ զեկուցումներն ու կը սեղմը չատ ժամանակ խլած էին, բազմաթիւ նկութեր արծարծուած, մըտքեր գրգռած, զգացումներ բորբոքած, եւ պարզապէս ժամանակ չէր մնացած հարցերու մասին մանրամասնօրէն արտայայտուելու, – բան մը՝ որ յանձնօրէն կը փափաքէին ընել ներկաները:

Յաջորդող նիստը «Գրողին Դերը Ընկերութեան Մէջ» նիւթին յատկացուած էր: Համադրողը՝ Մխիթար Այվազեան, կը խտաւոր զեկուցաբերը, այս տողերը գտորադրողը, որ ի վիճակի չէ իր զեկուցումը ամփոփելու՝ այս թղթակցութեան ծիրին մէջ: Կը սեղմէն ելոյթներ ունեցան Գուրգէն Խանճեան (Երեւան), Զարեհ Մելքոնեան (Կիպրոս – Պէյրութ – Սան Ֆրանսիսքօ, Ներկայիս Ֆրիմոնթ, Գալիֆորնիոյ բնակիչ), Մարինէ Պետրոսեան, Գաւնիկ Սահակեան եւ Մարուշ Երամեան: Անարդարօրէն ստիպուած եմ անտեսել հանդերձ անոնց ելոյթները, քանի որ չկրցայ կատարել մանրամասն նօթագրութիւն, բայց կընամ պարզել հիմնական դիրքաւորումները:

Կայ երկու դիրք, – մէկը կը մերժէ զեղարուեստի «պարտականութիւնը», ազգի, ապա նաեւ հաւաքականութիւններու, բոլորական ծանր պարտադրանքներու, իզմ-երու հանդէպ: Գրականութիւն – Արուեստը ինք իր ծիրն է, անկախ, եւ արուեստագէտը՝ վերջին անկախ մարդն է: Միւս դիրքը կը հաստատէ որ գրողը, զբաղանութիւնը կարեւո՛ր են ազգին համար, պէտք է հրատարակեն գրքեր, գլուխ, ընթերցուին, քանի որ Ռուսոյէն ի վեր գոնէ (Զ. Մելքոնեանի հաստատումն էր)՝ գրագէտը քաղաքական, հանրային կեանքի գործունեայ, ազդեցիկ գլխող մասնաճիւղերուն:

Դ. – ԴԱՍՏԻԱՐԱԿԱԶԱԿԱՆ

– 10 միօրեայ զեղոցներու մանկավարժական աշխատեակերպը քննարկել ներդաշնակելու եւ համադրելու համար կիրարկուած մեթոտը:

– Ուսուցիչներու խնդրանքին ընդառաջելով, իրենց աշխատանքը գնահատելու եւ գիտելիքները ընդլայնելու միտումով կազմակերպել տարեկան գոնէ երկու սեմինար:

Ե. – ԸՆԿԵՐԱՑԻՆ

Կայանի մեծածախս նորոգութիւններուն համար հասութաբեր չարք մը ձեռնարկները նախատեսել:

65-ամեայ ամառնային կայանի գործունէութիւնը բոլոր ժողովներու կեդրոնական հարցն է:

Յուլիս ամսու կեցութեան տեղերը սահմանափակ են, ամէն տարի տասնեակներով երախաներ կը մերժուին: Ժողովը հնարաւոր ելք մի գտներ այս հարցը լուծելու համար եւ կը յիշեցնէ որ յաճախ Օգոստոսին աւելի դիւրին է: Գալով ելոյթներուն ամառնային կեցութեան մասնակցողներու թիւը պէտք է բարձրանայ, այլապէս ծախսերը չատ ծանր են:

80 հազար ֆրանքի քան նոր պահարաններ եւ 10 զոյգ անկողիններ գնած ենք: Պլիֆոնթէնի կայանը յաճախ նիւթական բաց կը ձգէ որովհետեւ բոլոր տարուան ծախսերը 3 ամսուայ վրայ կը բաժնուին: Ժողովը առաջարկեց յանձնախումբ մը կազմել, անցեալին կայան յաճախածներու հետ կապեր հաստատել, ձեռնարկ մը մէջտեղ բերելու նպատակով:

Մեր զեղոցներու աշակերտները եւ կայանի երախաները չատ բնականաբար արդէն կ'ապահովեն կայանի հսկիչներու, առաջնորդներու նոյնիսկ մասնաճիւղերէ ներս վարչական, պատասխանատու դործերը:

Տասնեակ մը չատ երիտասարդ խաչուհիներ Պատգամաւորական ժողովի ներկայութիւնն ու աշխատանքի պատրաստակամ արտայայտութիւնները, ապագայի համար, չատ յուսալի երեւոյթ էր եւ կազմակերպութեան ժողովրդավար ու առողջ կառոյցին վկան:

Ջոյր կազմակերպութիւններու հետ յարաբերութիւնները սերտացնելու համար, գործունէութիւններու չուրջ տեղեկութիւնները անպայման փոխանցել:

Պատգամաւորական ժողովը կ'առաջարկէ նաեւ քարոզչական աշխատանքին զարկ տալ, ձայնասփիւռի, մամուլի, նամակագրութեան, և ինչո՞ւ չէ այլ միջոցներու:

Ժողովը կ'ընդգծէ անդամաբաշխի կարեւորութիւնը եւ կ'առաջարկէ յանձնախումբի մը կազմութիւնը այս աշխատանքին լծուելու:

Ֆրանսահայ կապոյտ Խաչի Պատգամաւորական ժողովը կը հաստատէ ըստփիւռքեան տուեալներու փոխանակութիւնը, Եւրոպայի աշխարհագրագրական յառաջադացքը եւ այս իրավիճակին անդրադառնալու կարեւորութիւնը:

ԽԱԶՈՒՀԻ

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԿԱՊՈՑՏ ԹԱՋԻ 49ՐԴ ՊԱՏԳԱՄԱՒՈՐԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎԸ

ՄԻԱՄԵԱՅ ԲԱՐՈՑԱԿԱՆ ՏԵՂԵԿԱԳԻՐ
ՄԱՐՏ 30 / 31, ԵՒ ԱՊՐԻԼ 1, 2001
ԿՐԸՆՈՊԼԸ

19 մասնաճիւղերով, 33 պատգամաւորներով երկուք ու կէս օր տեւող տարեկան Պատգամաւորական ժողովով տեղի ունեցաւ Կրընոպլը: Հարցադրումի ենթարկուեցան արդիւնքները, քննարկուեցան տեղեկագիրները, որոշումներ տրուեցան օրակարգի նոր կէտերու մասին...

Ընկերային, մարզասիրական, կրթական, դաստիարակչական, նորահաս սերունդի մարզերէն ներս կատարուեցան արժեւորումներ եւ կայացան բանաձեւեր:

Ա. – ՆՈՐԱՀԱՍ ՍԵՐՈՒՆԴԻՆ

– Պատանիներու վոխանակման գոյութիւն ունեցող ծրագիրը տարածային ճամբարներէ անդին նաեւ, զարգացնել եւ ընդլայնել միջ – ընտանեկան չրջանակի մէջ:

– Միջազգային գործարարներու մօտ ուսանողներու վարժընթացքներ կազմակերպել Սփիւռքի կապերը սերտացնելու նպատակով:

Բ. – ՄԱՐԴԱՍԻՐԱԿԱՆ

– Հայաստան, Նորքի եւ Նուպարաշէնի որբանոցներու կանոնաւոր սնունդի յատկացումները ընդլայնել:

– Մեր խնամակալութեան յանձնուած որբերու թիւը 350-էն անդին բարձրացնել:

Գ. – ԿՐԹԱԿԱՆ

– Մեր մնայուն տարեկան նպաստէն դուրս, Ֆրանսայի մեծ չրջաններու մէջ երեք միացեալ մեծ ձեռնարկներու համար միացնել մարզերէն ներս կատարուեցան արժեւորումներ եւ կայացան բանաձեւեր:

Ա. – ՆՈՐԱՀԱՍ ՍԵՐՈՒՆԴԻՆ

– Պատանիներու վոխանակման գոյութիւն ունեցող ծրագիրը տարածային ճամբարներէ անդին նաեւ, զարգացնել եւ ընդլայնել մի

(Շար. Ա. Էջէն)

նները այն 14 երկիրներուն, որոնք ճանչցած են Հայոց ցեղասպանութիւնը:

ԱՐՑԱԽ

Ապրիլ 24-ի առաւօտեան Ստեփանակերտի ժողովուրդը դիմած է դէպի Հայոց Նահատակներուն նուիրուած յուշարձանը: Ժամը 11-ին, ժամանած են նախագահ Ա. Դուկասեան, Ազգ. ժողովի նախագահ Օ. Եսայեան, պետնուրականներ եւ պաշտօնական անձեր: Կատարուած է հոգեհանգստեան պաշտօն:

ՀՈԼԱՆԴԱ

ԱՄԷՆԻ ԹԱԶԿԱՐ-ՅՈՒՇԱՐՁԱՆԻՆ ԲԱՑՈՒՄԸ

Հոլանտայի թուրք համայնքին բուռն առարկութեան պատճառով երկար ատեն կասեցուած վերածուած խաչքար-յուշարձանին վերջապէս բացումը կատարուած է Ապրիլ 24-ին, Ամէն քաղաքին Տը Պոսքան դերեզմանատան մէջ: Երկրին զանազան շրջաններէն հարիւրաւոր Հայեր մասնակցած են արարողութեան որուն ներկայ գտնուած են հոլանտացի քաղաքական դէմքեր ալ. այս վերջիններէն Ն. Ռոմաչուք եւ Լ. վան Տիյք հնչուած են թէ Թուրքիա պէտք է հետեւի Գերմանիոյ օրինակին եւ թէ Հոլանտա այս ուղղութեամբ պէտք է ճնշում բանեցնէ Անդարայի վրայ: Ելոյթ ունեցած է համալսարանի դասախօս փրոֆ. Պ. Պրչաքեան որ հրաւիրած է Անգարան ճանչնալու ցեղասպանութիւնը, ինչպէս՝ Ֆրանսան:

Խաչքար-յուշարձանին բացումին առիթով Լա Հէյի Թրքական դեսպանատունը աղդարարութիւն մը ուղղած է երկրին Արտաքին գործերու նախարարութեան, յիշեցնելով որ երկու երկիրներու յարաբերութիւնները կրնան վնաս կրել:

ՄԱՐՍԷՅԼ

(«Յառաջ»).- *Մարսէյլի մէջ, Ապրիլեան եղեռնի ոգեկոչումները սկսան Ապրիլ 22-ին, նախաճեռնութեամբ եւ կազմակերպութեամբ Ապրիլ 24 Կոմիտէին:*

Հայ Կաթողիկէ Եկեղեցւոյ մէջ տեղի ունեցաւ պատարագ ձեռամբ Ժողովրդապետ Կոմիտաս Վրդ. Պէօճէքեանի եւ նախագահութեամբ Մարսէյլի Արքեպիսկոպոս Պէրնար Փանաֆիէօյի ու ներկայութեամբ Խոտար Պուրիկ Եպիսկոպոսին՝ Արեւելեան Եկեղեցիներու նախագահ Մարսէյլի համար: Օրուան հոգեւոր ճառը արտասանեց՝ Տաբօն Եպիսկ Ձէրէճեան՝ Հայրապետական պատուիրակի փոխանորդ Հարաւային Ֆրանսայի: Հոծ բազմութիւն մը հետեւեցաւ էքիւմէնիք արարողութեան եւ հոգեհանգստեան պաշտօնէն յետոյ համախմբուեցաւ Հայ կաթողիկէ մշակութային եւ հոգեւական կեդրոնին սրահը:

Այս տարի երիտասարդական միութիւնները միատեղուած իրենց թարմ չունչը բերին:

Ապրիլ 23-ին, քաղաքին զանազան վայրերը՝ Փարք Պորէլի (ուր դեռեղուած է Հայաստանէն բերուած խաչքար մը), եւ Վիէօ Փոռի հրապարակը տաղաւարներ հաստատեցին եւ բաժնեցին թերթիկներ, թռուցիկներ, ցուցադրեցին պիրքեր, քարտէններ եւ այլ տեղեկատուական փաստաթուղթեր, դրաւելով տեղացիներուն ուշադրութիւնն ու հետաքրքրութիւնը:

Երեկոյեան, ժամը 19ին, Պօմոնի Ս. Գլուխդոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ մէջ եւ ապա սրահը տեղի ունեցաւ ոգեկոչում: Շարականներու երգեցողութենէն եաք խօսք առին Կոմիտաս Վրդ. Յովնանեան, Հայ Դատի Յանձնախումբի նախագահուհի՝ Սեզա Գըլըճեան, Հ.Յ.Դ. Նոր Սերունդի ներկայացուցիչը: Հ.Յ.Դ. պատանիները երգեցին հայկ. փառերգը՝ «Մեր Հայրենիք»: Մասխս նուագախումբը մեկնաբանեց հայրենասիրական երգեր: Ապա, կառքերով թափօր կազմած, երիտասարդները ուղղուեցան դէպի Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցի: Հոն նոր կայ եղան հոկումի եկեղեցական արարողութեան: Ծաղկեպսակներ եւ ծաղիկներ գետեղուեցին Նահատակաց Յուշարձանին, ուր բոցը արծարծուած մնաց մինչեւ ուշ գիշեր: Հուսկ, հաւաքուեցան «Արծրունի Ջրբաշեան» սրահը եւ ճառերով, թատերական արտայայտութիւններով, խմբերգներով, նուագով, երաժշտութեամբ, հաւատքով, վճռակամութեամբ եւ համոզումով կատարեցին «իրե՛նց» ոգեկոչումը: Համազգային Դպրոցին աչքերտութիւնը եւս բերաւ իր մասնակցութիւնը:

Ապրիլ 24, ժամը 16-ին, Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցւոյ մէջ կատարուեցաւ հոգեհանգստեան կարգ: Տաբօն Եպիսկ. խօսք առաւ, եւ քարոզեց՝ Վեր. Հոգ. Միքայէլեան: Աւարտին եկեղեցականներն ու քաղաքական անձնաւորութիւնները թափօրով գացին Նահատակաց Յուշարձան: Ձեռնադրեցան ծաղկեպսակներ եւ խօսք առին երիտասարդական միութիւններու անունով՝ Սիլվա Գաբրիէլեան (հայերէն) եւ Ապրիլ 24-ի կոմիտէի անունով՝ Ժակ Տօնապետեան (Ֆրանսերէն):

Ժամը 17-ին, բազմահարիւր ժողովուրդը հեազհեազ խառնուով, համախմբուեցաւ Թրքական հիւպատոսարանին առջեւ, ուր ոստիկանական ուժերը պաշտպանողական դիրքերու վրայ էին: Երիտասարդները, մեծ թիւով, սկսան պոռալ «Թուրք՝ ոճրագործ» եւ այլ լոզունգներ: Այրեցին Թրքական դրօշակ մը եւ նետեցին թեթեւ պայթուցիկներ ներկ եւ ֆիւմիժէն դէպի հիւպատոսարան: Կարճ իրարանցումէ մը վերջ, կարելի եղաւ հետեւիլ ճառերուն: Երիտասարդական միութիւններու անունով խօսեցաւ՝ Թալին Տէմիրճեան, ապա Տիրան Կարապետեան (ՌԱԿ) եւ Սապօ Տէմիրճեան (Հ.Յ.Դ.):

Ժամը 18-ին, առաջնորդութեամբ Տաբօն Եպիսկոպոսին, շուրջը ունենալով Վեր. Հոգ. Միքայէլեանը, Վաչէ Ծ. Վրդ. Իզնաախոսեանը եւ մի քանի քաղաքական անձնաւորութիւններ, սկսաւ յոյսը Փռաուա-Փառատիէն Պուլվար փէռիէ եւ ապա Ավընիւ տիւ Փռաուա, մինչեւ Ռոն Փուէն Ռապաթօ: Եռագոյններ եւ բազմաթիւ ցուցատախտակներ, արձանագրութիւններ դունաւորեցին եւ պահանջատիրական բնոյթ տուին տողանցքին:

Ժամը 20-ին, Փարք Շանոյի Հոլ 8 ընդարձակ սրահին մէջ սկսաւ հանրաժողով Տաբօն Եպիսկ. ձէրճեանի ողջոյնով: Բացման հակիրճ տողեր կարդաց Գլեմանս Թիւթիւլեան: Հնչեցին Ֆրանսական եւ հայկական փառերգները: Ժակ Տօնապետեան՝ նախագահ Ապրիլ 24 Կոմիտէին, արտասանեց կուռ ճառ մը: Լուսարձակուեցաւ տեսերիզ մը, տալով պատկերներ երէկէն այսօր կատարուած աշխատանքներէն՝ ցեղասպանութեան ճանաչման համար, ինչպէս նաեւ Հայաստանեան քաղաքական կեանքէն՝ 1988-89 տարիներէն: Համազգային դպրոցի աշակերտները մեկնաբանեցին երկու խմբերգներ՝ «Կեանքի երգը» եւ «Ծօսք իմ որդւոյն»: Ապա, տեղի ունեցաւ կլոր սեղան մը երիտասարդներով:

*
**

Տեղական մամուլը այս տարի աւելի քիչ տեղ տուաւ. Ապրիլ 25-ի երկու օրաթերթերը՝ «Լա Փրովանս» եւ «Լա Մարսէյէզ» հազիւ քառորդ էջ կամ քիչ մը աւելի նուիրեցին օրուան յայտարարի զանազան ձեռնարկներուն: Ժողովուրդը թիւով աւելի քիչ էր քան անցեալ եւ նախանցեալ տարիները: Կազմակերպութեան մէջ ալ կային թերիներ: Խրախուսականը երիտասարդներու յանձնառութիւնն էր:

Այս եւ այլ նկատումներ հարկ է լուրջ կերպով քննարկել, ապագան պատրաստելու համար:

ԿԱՐՕ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՖՐԱՆՍԱՅԻ Աշխատանքի նախարարը՝ Էլիզապէթ Կիկու, Ապրիլ 24-ին ներկայացուց իր ծրագիրը, որ կը միտի դըժուարացնել գործազրկումները: Այս ծրագիրը մասնաւոր խանդավառութիւն մը չստեղծեց ոչ միայն աջերու, այլեւ բազմատարր ձախի մօտ: Կը նախատեսուի գործազրկման օրինաւոր հատուցման կրկնապատումը, այսինքն աշխատավարձի 1/10-րդէն անցնիլ 1/5-րորդի եւ այլ կարգ մը միջոցներ, ինչպէս վերազատումի պարտաւորութիւն մը մեծ ձեռնարկութիւններուն համար, հակակշռի իրաւունք մը անձնակազմին համար ծրագրի մը վերարկման ժամանակ եւ այլն: Միւս կողմէ, պետական պաշտօնեաներու նախարարը հաստատելով բանակցութեանց ձախողութիւնը, որոշեց հրովարտակով պարտադրել որոշուած 1,2%-ի յաւելումը, զոր պաշտօնեաները անբաւարար նկատած էին, եւ այլեւս չբանակցիլ:

ԽՍՐԱՑԵԼԻ բանակը, Ապրիլ 25-ին, փակեց Այսրյորդանանի եւ Գազայի զօտին 36 ժամուայ օրուան եւ անվախութեան ղոյզ տօներուն առթիւ: Նախորդ օրը, երկու Պաղեստինցի սպաննուած էր բախումներու ընթացքին:

ՉԻՉՆԻՈՑ անկախապաշտները տէր եղած են ռուսամէտ չէչէն կառավարութեան չէնքի մը դէմ զործուած յարձակման, որու հետեւանքով ութ վիրաւորներ կան:

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ աղդարարութիւնը արտօնեց անանուն մատնութիւնները, հին օրեր յիշեցնելով, երբ նման մատնութիւններով է որ լեցուեցան ստալինեան դուլագները: Գերագոյն Առեանը մերժեց մարդկային իրաւանց ռուսական միութեան, այդ ուղղութեամբ, ներկայացուցած բողոքը:

ՌՈՒՍԱԿԱՆ ԲԱՆԱԿԸ, Ապրիլ 24-ին, պարպած է Վազիանիի (Վրաստան) ռազմակայանը իր կայանը, ըստ Օ-ԷՍ-Սէ-Ը-ի հետ կնքուած համաձայնագրին:

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Տակառեան – Շերբինեան ընտանիքը Տիկին Ռոզ Սթաթեանի մահուան առթիւ, փոխան ծաղկեպսակի 500 Ֆրանք կը նուիրէ Կապոյտ Խաչի Պանէէօ – Գալանի Հ. Իսահակեան մասնաճիւղին եւ 1000 Ֆրանք «Յառաջ»ին:

Notre-Dame de Fourvière à Lyon

Dimanche 29 avril à 17 heures

DOUBLE COMMEMORATION DU 86ème ANNIVERSAIRE DU GENOCIDE ARMENIEN DE 1915

ET DU 1700ème ANNIVERSAIRE DU BAPTEME DE LA NATION ARMENIENNE

Divine liturgie célébrée en rite arménien par Mgr. GRÉGOIRE GHABROYAN
Evêque des Arméniens Catholiques de France

avec assistance au trône du Cardinal LOUIS-MARIE BILLÉ
Archevêque de Lyon et Primat des Gaules

et en présence de Mgr. NORVAN ZAKARIAN
Evêque de l'Eglise Apostolique Arménienne de Lyon

Cathédrale Apostolique Arménienne SERPOTZ TARKMANTCHATZ de Marseille

LA COMMISSION **FOI ET TRADITIONS ARMENIENNES** dans le cadre d'une série de rencontres « LOUSSAVORTCHI LESSARANE » (Atelier "St. Grégoire l'Illuminateur") propose sa conférence-débat N° 10 sur le thème :

Le mystère de la Croix et ses traditions

(en français)

avec le Rév. Père ZADIK AVEDIKIAN Recteur de la Cathédrale

le jeudi 3 mai à 19 heures

dans la salle **«A. Tcherpachian»**

339, avenue du Prado — Marseille 8e

COMMEMORATION DU GENOCIDE ARMENIEN DE 1915

SEVRAN

Comme chaque année, la Municipalité de la Ville de Sevran, en collaboration avec l'A.H.A.S. (Association Historique Arménienne de Sevran) commémore la Journée du Souvenir et des Déportés, en déposant une gerbe au pied du KHATCHKAR, Monument érigé par notre Association en souvenir des Victimes du Génocide Arménien de 1915, réalisé grâce aux dons des Arméniens et des Amis de notre Peuple.

Cette année, la commémoration est fixée au **Dimanche 29 avril à 9h30 précises,** Parc Badier, Avenue de Livry à Sevran.

MONTPELLIER

CEREMONIE DE SOUVENIR EN HOMMAGE AUX VICTIMES DU GENOCIDE DE 1915

A l'occasion du 15ème anniversaire de l'édification du Mémorial Arménien de Montpellier, il sera procédé à la plantation d'un arbre du souvenir **Dimanche 29 avril à 10h45** devant le Mémorial Arménien de l'Esplanade.

UGAB — PARIS

CONCERT

Chorale VOCALISE
Mélodies Françaises & européennes
Direction : Marie-Joe FARNALLIER

Chorale KOGHTAN
Chants Traditionnels Arméniens
Direction : Haïg SARKISSIAN

Samedi 28 avril à 20 heures 30

Cathédrale des Arméniens Catholiques
13, rue du Perche, Paris 3e

Renseignements :
01.34.13.88.90 — **01.39.89.63.06**

—— P.A.F. : 30 F ——

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE
ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ

«Հայրենի հրաւէր»

SOIREE POESIE CONSACREE AU POETE DU DRAME ARMENIEN

ՍԻԱՄԱՆԹՕ
SIAMANTO

L'œuvre d'un poète assassiné

par
MANOUG ATAMIAN

Vendredi 27 avril à 20 heures 45

à l'occasion de la parution de son CD

Présentation
Illustrations sonores
Déclamations
Dédicaces

9, rue de Madrid - 94140 ALFORTVILLE
☎ 01 43 76 55 89 - Fax: 01 43 78 66 64

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

ՈՒՐԲԱԹ
ԱՊՐԻԼ 27
VENDREDI
27 AVRIL
2001

LE NUMERO : 6,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՀԱՐԶ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 1·400 Ֆ· — Վիցամսեայ : 725 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·650 Ֆ· (Ամէնօրեայ առաքում)
1·500 Ֆ· (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ·
C.C.P. PARIS 15069-82 E

76ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20·155 — Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN — 76e ANNEE — N° 20.155

ԱՊՐԻԼԵԱՆ ՈԳԵԿՈՉՈՒՄՆԵՐ

ԼԻՈՆ

800–էն 1000 հոգի մասնակցած են ապրիլեան ոգեկոչման հանդիսութեանց։ Ներկայ եղած են կրօնական եւ քաղաքական անձնաւորութիւններ Մասնակցողներու ընդմէջէն էր վարչապետ Լիոնէլ Ժոսփէն, որու կ'ընկերանային թաղամասի խորհրդականներ, ներկայ էին նաեւ Վիլէօրպանի երեւոյթան – քաղաքապետը՝ Ժան – Փօլ Պրէթ, Լիոնի մեծ ռաբունէն Ռիչար Վերթընշաք, բոլորն ալ համախմբուած վերայ Պլքուր։ Լիոնի քաղաքապետը չեշտած է իր ելոյթին մէջ. – «Այո՛, ճիշդ է որ 1915–ին Թուրքիա Հայերու ցեղասպանութիւնը գործեց։ Պարզ բան էր այդ ըսել Ա. պատերազմի աւարտին եւ ապրիլ արգելք հանդիսացած կ'ըլլար ուրիշ ցեղասպանութեան մը», յիշելով նոյն բոլոր զոհերը։ Ժ. Գոլոն անդրադառնալով Հայոց ցեղասպանութեան ճանաչման, կը խորհի թէ այլ երկիրներ պիտի հետեւին, ամէնք կը ձգձգեն, պէտք է համոզել զանոնք եւ այդ աշխատանքին մէջ, ապահովութիւն կու տայ որ Հայերու կողքին է։

Վիլէօրպանի քաղաքապետը, իր կարգին, յայտարարած է. – «Ֆրանսայի ճանաչումը օրինակ ըլլալու կոչուած է, Թուրքիոյ կողմէ Հայոց ցեղասպանութեան ճանաչումը պէտք է նախապայման ըլլայ Եւրոպական Միութեան իր անդամակցութեան»։

Ծաղկեպսակներու դետեղումէ ետք Վէյօր մը փէյրի, բազմութիւնը տողանցած է մինչեւ Պուրս տիւ Թրաւայլ ուր տոքթոր Գէորգ Քեփէնկեանի գլխաւորութեամբ չատ բարձր որակի վիճարկում մը տեղի ունեցած է, որու մասնակցած են բազմաթիւ ճեռնհաս անձնաւորութիւններ։ Ցիշենք քաղաքապետ Ժ. Գոլոն, իր առաջին կցորդը, Փէյր Լըլուչ, քաղաքականութեան մասնագէտ պատմաբան մը եւ ուրիշներ։

Նախորդ օրը հայ գաղութի անդամներ պահնջատիրական ցոյց մը ըրած են Քրքեան հիւպատոսարանին առջեւ։

*
**

ՄՈՍԿՈՒԱ

Ապրիլ 24–ի օրը սկսած է հայկական եկեղեցին առջեւի խաչքարին ծաղկեպսակներու զետեղումով որուն յաջորդած է պատարագը։ Կէսօրին հայութեան եւ այլ փոքրամասնութիւններու ներկայացուցիչները բողոքի հանրահաւաքի մը մասնակցած են Թուրքիոյ դեսպանատան առջեւ։ Ցուցարարները դատապարտած են Թուրքիոյ քաղաքականութիւնը եւ պահանջած որ ճանչնայ Հայերու ցեղասպանութիւնը եւ վերադարձնէ Օսմանեան կայսրութեան գրաւած հողերը, այդ տարածքներուն վրայի դոյքը։ Պահանջուած է նաեւ որ Թուրքիա հայ ժողովուրդէն ներողութիւն խնդրէ 1915–ին կատարած յանցանքին համար։

Հանրահաւաքը կազմակերպած են Ռուսաստանի Հայերու Միութիւնը, Ռուսեւհայկական Ընկերակցութիւնը եւ Մոսկուայի հայ համայնքը։

Երեկոյեան հայութիւնը ներկայ գտնուած է Միութիւններու Տան սիւնազարդ դահլիճը ուր խօսք առած են կրօնական դէմքեր, միութենական ներկայացուցիչներ։ Ելոյթ ունեցած է Հայաստանի պարի պետական համոյթը, ակադեմական երգչախումբը եւ Մոսկուայի հայկական մանկական երգչախումբը։ Նոյն առիթով լուսանկարչական ցուցահանդէս մըն ալ բացուած է, Օսմանեան պետութեան ԺԹ. դարու վերջաւորութեան եւ Ի. դարու սկիզբի բարբարոսութիւնները պատկերացնող։

Ձեռնարկին ներկայ եղած է 1500 հոգի։

ԹԵՀՐԱՆ

Ա. Էճ. Փէ.ի թղթակցին համաձայն 4–էն 5000 հոգի տողանցած են Թեհրանի Հայոց եկեղեցիէն մինչեւ ՄԱԿ–ի կեդրոնատեղին, պահանջելով Հայոց ցեղասպանութեան ճանաչումը։ Լսուած են բազմաթիւ հակաթուրք լոզունգներ, ինչպէս՝ «Թուրքիա աշխարհակալութեան առաքեալն է»։ Լրագրողը կը յիշեցնէ որ հայ երեսփոխան մը (տե՛ս «Յառաջ», Ապրիլ 23) դիմած էր Մաճլիսին (խորհրդարան) որպէսզի ճանչնայ ցեղասպանութիւնը, բայց, նկատել կը տըրուէր նաեւ որ Թուրքիոյ հետ յարաբերութիւնները կրնան ալ աւելի լարուիլ։

Հոս ալ, Ա. Էճ. Փէ.ի թղթակիցը կը կրկնէ լէուխեան տարբերակը, ըսելով.– «Հայերը երեքշաբթի կ'ոգեկոչեն այդ ջարդին 86–րդ տարելիցը, որ 1915 Ապրիլ 24–էն, Օսմանեան կայսրութեան օրով 1,5 միլիոն զոհ պատճառած է ԸՍՏ ՀԱՅԵՐՈՒՆ, 300–էն 500 ՀԱԶԱՐ ԸՍՏ ԹՈՒՐՔԵՐՈՒՆ»։

Հաւանաբար այս նոյն աղբիւրն է, զոր օգտագործած էր, Ապրիլ 25–ին Էվ–Էճի (Ռատիօ – Ֆրանս – Ենթէրնասիոնալ) ձայնասփիւռի կայանը եւ պատճառ եղած է Լիթուանիոյ Ֆրանսայի դեսպանատան մշակութային կցորդը Փաթրիք Տօնատեանի նամակին ուր ան իր արդար վրդովմունքը կը յայտնէ կայանին տնօրէնին (տե՛ս քիչ անդին)։

*
**

ՈՒՐՈՒԿՈՒԷՅ

«Հայկ. բազմամշակութենական կազմակերպութեան» նախաձեռնութեամբ Մոնթեվիդէոյի «Արմենիա» հրապարակին վրայ նշուած է Եղեռնին 86–րդ տարելիցը։ Ներկայ գտնուած են Հանրապետութեան վոխ նախագահ Լ. Ի. Լուլիս, Ներքին գործոց, Մարմնամարզի եւ երիտասարդութեան նախարարները, նախկին նախագահ Խ. Մանկլինեթի, ծերակուտականներ, երեսփոխաններ, Հայաստանի, Ֆրանսայի, Ռուսաստանի, Ցունաստանի, Իրանի, Սուրիոյ դեսպանները, Ա. ռաջնորդ Ցակոբ Եպիսկ. Գըլընճեան եւ շուրջ 500 Հայեր։

Հայաստանի դեսպանը Ա. Այվազեան (ապառնելն) բացատրած է ցեղասպանութեան վերաբերեալ Հայաստանի պետութեան կեցուածքը եւ բարձր գնահատած Ուրուկուէյի օրինակելի ընթացքը պատմական արդարութեան նկատմամբ։ Ելոյթ ունեցած է նաեւ Ֆրանսայի դեսպանը։

Ուրուկուէյի վոխ նախագահ Լուլիս վերահաստատած է կառավարութեան կեցուածքը, չեշտելով որ «Հայերու ցեղասպանութիւնը ամբողջ մարդկութեան դառն է»։

ՏԻԿՈ ԳԱՐԱՄԱՆՈՒԿԵԱՆ

Lettre au PDG de RFI

MONSIEUR LE PRESIDENT DIRECTEUR GENERAL DE R F I

Je voudrais appeler votre attention sur ce qui me paraît être une faute grave dans le traitement de l'information par R F I, relativement au génocide des Arméniens. Il était appréciable d'entendre ce mercredi matin, 25 avril 2001, à 8h30 (heure de Paris), une évocation du génocide. Toutefois cette évocation s'accompagnait d'une formulation plus que contestable. Une formulation, hélas bien connue, et qui paraissait désormais interdite sur une radio française de qualité, notamment depuis le vote récent du Parlement français, d'ailleurs rappelé par votre journaliste. Celui-ci s'est cru autorisé à parler d'un génocide «qui AURAIT FAIT 1.300.000 victimes SELON EREVAN mais 300.000 selon ANKARA...». Une telle présentation me paraît tout à fait inadmissible. Mon indignation ne concerne pas tant le nombre des victimes, généralement évalué à 1.500.000. Ce qui me semble grave, c'est cette référence à une version dont on donne à croire qu'elle a pu être élaborée à Erévan, ce qui signifierait qu'elle est contestable, et d'ailleurs contestée par Ankara. En disant cela, on approche gravement du négationnisme. Il n'y a pas de version arménienne de l'histoire. Il y a la vérité historique et sa négation. Tendre à ce qu'une présentation aussi amorale soit impossible désormais, c'était précisément le sens du combat qui a mené à la reconnaissance officielle du génocide des Arméniens par le Parlement français. Imaginez un instant que l'un de vos journalistes OSE mentionner l'holocauste qui «AURAIT FAIT, SELON TEL-AVIV, 6.000.000 de victimes».

Je vous remercie de veiller à ce que plus jamais l'on évoque à R F I une soi-disant version arménienne (encore moins une version élaborée à Erévan...) de l'histoire. La tragédie du génocide des Arméniens, commencé pour sa vague la plus sombre le 24 avril 1915, dont on estime qu'il a fait 1.500.000 victimes, mais qu'Ankara refuse encore (pour l'heure) de reconnaître, exige un traitement extrêmement attentif, comme c'est le cas pour les autres drames humains de même nature.

Votre fidèle auditeur,

PATRICK DONABEDIAN
Conseiller Culturel
près l'Ambassade de France
en Lituanie

ԺՐՆԵՒ

ՄԱԿ-Ի ՄԱՐԴԿԱՑԻՆ ԻՐԱՒԱՆՑ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԸ ԲԱՆԱՁԵՒ ՄԸ ԸՆԴՈՒՆԵՑԱՒ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

Բանաձեւը ներկայացուեցաւ Հայաստանի կողմէ

Չորեքշաբթի, Ապրիլ 25–ին, յետ մէջօրէին, մինչ ՄԱԿ–ի մարդկային իրաւանց յանձնախումբը, ժրաջան հաւաքուած, կը վերջացնէր իր 57–րդ նստաշրջանը, համախոհութեամբ (գոնսէնսիւս) ընդունեցաւ բանաձեւ մը որու նպատակն է գործադրութեան դնել 1948–ի պայմանագրութեան ոճիրին զսպումը եւ կանխարգելումը։

Բանաձեւին նախաձեռնողն էր, յանուն Հայաստանի Հանրապետութեան, Զուիցերիոյ մնայուն ներկայացուցչութեան դեկավարը Կարէն Նազարեան։ Զօրավիգ եղած են աւելի քան քսան երկիրներ, որոնց կարգին Ռուանտա, Բելառուս, Իսրայէլ, Կիպրոս, Եթովպիա, Գենիա, Մրուաթիա, Կուաթեմալա, Ուկրանիա, Վրաստան եւ այլն, եւ այլն։

Համախոհութեան հասնելու ետք, միայն Միացեալ – Նահանգները վերապահութիւն մը ըրած են, պետութեանց ինքնիշխանութիւնը սահմանափակող պարբերութեան պատճառով։

*
**

Ցիշենք, որ երեք տարի առաջ, Յոյնպէս Հայաստանն էր որ նախաձեռնած էր բանաձեւի մը 1948–ի պայմանագրութեան 50–ամեակին առթիւ։

*
**

Բանաձեւը կը նախատեսէ քննութիւն մը, իրագործուած յառաջդիմութեանց մասին, 2003–ի նստաշրջանին։

ՄԱՄՈՒԼ

«LE SOIR» (Bruxelles, 24 avril)

DIEU, LE ROI, POUR MAITRES

Այս խորագրին տակ, պելժիական ծանօթ օրաթերթը չհեկեան յօդուած մը հրատարակած է, նուիրուած Փարիզի Անիի ցուցահանդէսին։ Տոմինիք Լըկրան լաւատոյնս կը խօսի Անիի մասին, լայն մանրամասնութիւններ տալով։

ԳԵՐՄԱՆԻՈՑ ԹՈՒՐՔ ԵՐԵՍՓՈԽԱՆԸ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՈԳԵԿՈՉՈՒՄԻՆ ՄԱՍՆԱԿՑԱԾ

Թուրք մամուլը (Ապրիլ 26) մեծ յուսմունքով կ'արձագանգէ Գերմանիոյ Թուրք երեսփոխան Ճէմ Էօզտէմիրի Ապրիլ 24–ի ոգեկոչումին մասնակցութեան եւ յատկապէս ունեցած արտայայտութեան։ Քէօլնի Հայկական Եկեղեցին արարողութեան մասնակցելէ ետք բնապահներու կուսակցութենէն երեսփոխան ընտրուած Ճ. Էօզտէմիր ըսած է. «Յարգելի հայ ժողովուրդ, յարգելի նախագահ, յարգելի կրօնաւորներ, ես ծագումով թուրք գերմանացի երեսփոխան եմ. սակայն, հաղաբական նպատակներով չէ որ հոս եմ այսօր։ Ձեր միջեւ կը գտնուիմ, բաժնելու համար ձեր վիշտը։ Որպէս հաղաբական անձնաւորութիւն, կը ներկայացնեմ թէ՛ թուրք, թէ՛ գերմաց հատաբականութեան մէկ հատուածը։ Նաեւ յանուն այդ հատուածին կ'ուզեմ ցաւակցիլ ձեր վիշտին։ Թուրքիա կորսնցնելով իր հայ հաղաբացիները, կորսնցուց շատ կարեւոր բաղադրիչ մը»։

Արարողութեան ներկայ գտնուած է Թուրքիա – Գերմանիա մարդկային իրաւանց միութենէն խումբ մը, կրելով «Ցաւակից ենք ձեզի» արձանագրութեամբ ծաղկեպսակ մը։ Այդ խումբէն Տօղան անուն մէկը ոգեկոչումի հանդիսութեան խօսք առնելով ըսած է թէ ինք հայկական կոտորածներուն կենդանի վկան է։ Շաւշաղի այդ անձը չարունակած է. «Ծնընդավայրիս մէջ նախապէս Հայեր ալ կապրին եղեր։ Սակայն, ինչպէս մեծերս պատմեցին ինծի, անոնք Օսմանեան բանակին կողմէ կոտորուեր ու գաղթի պարտադրուեր են։ Մօրաքոյրս Հայու մը պատկանող տուն մը կը բնակէր։ Շատեր կը բնակին սպանուած Հայերու տուներուն մէջ։ Աւերուած Հայկական եկեղեցիները եւս կոտորածներուն վկաներն են։ Մեզի դպրոցը ամէն առտու «երանի անոր որ թուրք է» գոչել կու տային. բոլորս

(Շար.ը Դ. էջ)

ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ՀԱՑ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ԳԻՏԱԺՈՂՈՎ

ԹԱՋԻԿ ԹԷՕԼԷՕԼԵԱՆ

Ցաջորդ նիստին նիւթն էր «Թապուները Հայ Գրականութեան Մէջ»: Համադրողն էր Տօքթոր Անահիտ – Արամունի Քէչիչեան: Զեկուցաբերը՝ փրոֆ. Մարկ Նըճանեան, Քոլոմպիայի համալսարանէն: Ըսաւ որ պէտք է ապակառուցել (déconstruire) գրականութեան եւ ազգայնականութեան միջեւ կապը, որ մեզմակցութեան մը բնոյթ ունի: Այդ կապին բնոյթը պարզելու համար անդրադարձաւ Շանթի 1901–ի թատերգութիւններուն, յատկապէս եսի Մարդը գործի մէջ մատնիչ Մուշեղի տիպարին: Մատնիչի կերպարը, անոր առասպելին սաղմը կը չըրջապարի պատումէ պատում, ըսաւ փրոֆ. Նչանեան, մեր գրականութեան մէջ, տալով օրինակները Ե. Օտեանէն, Վահան Փափազեանէն, Ղ. Մելոյեանէն (1908ին Վանի Դաւս մատնիչի պատկերն է նիւթը՝ այս օրինակներու պարագային): Մատնիչը կը ստանայ տարբեր ձեւեր, բայց կը մնայ հաւաքական թէ անձնական երեւակայութիւնը վազմակերպող էական մատնիկ: Մատնիչը թէ՛ ներսն է, թէ՛ դուրսը, սեփականն է եւ օտարը: Հակառակ իր կարեւորութեան, մեր գրականութիւնը մատնիչի երեւոյթը – Շանթէն անդին – դրեթէ արդիւնաւորած նիւթ կը նկատէ: Թապուն ամէն տեսակի հարցերու չուրջ կը դոյանայ, ոչ միայն մատնիչի: Օրինակ՝ կ'արդիլէ ոչ միայն որոշ իրականութիւններու պեղումը, ինչպէս՝ Վահան Թէքէեանի միասեռական մանկամոլ Ս.ԼԼալը, այլ կրնայ մխրճուիլ ենթակայի, Թէքէեանի մտքին մէջ ալ, եւ ուրեմն ան չէր անդրադառնար, չունէր թապու մը պանցելու զգացումը: Ապա փրոֆ. Նչանեան մանրամասնեց թապուներու հանդէպ իր բարդ տեսութիւնը: Ձայն ներկայացուց իբր թոյլատուութեան սահմանումի եւ պատկերացումին մէջ կարեւոր դերակատար, որուն գոյութիւնը կը ձեւաւորէ նաեւ «անկարելի»ի բնորոշումը, անկարելիին զանցումը, անոր փորձընկալումը՝ օրինակ, Մարքի տը Սատի գործին մէջ: Ակնարկեց թապուէի գոյութեան եւ զանցումի փորձին, Յակոբ Օշականի, Շահնուրի, Զաւէն Պիպէեանի վէպերուն մէջ: Նաեւ՝ Վիոլէթ Դրիդորեանի, Որբունիի, Սարաֆեանի եւ Պըլտեանի: Այս արագ նշումներէն ետք, զեկուցաբերը հակիրճ խօսք ունէր նաեւ թարգմանութեան մասին, որ աւանդականօրէն կապուած է բնագրի դաւաճանութեան «թարգման, դաւաճան», կամ (traduttore, traditore կ'ըսէ Իտալական առացուածքը), իսկ դաւաճանը արդէն այլ բան չէ, եթէ ոչ՝ մատնիչի տարբերակը: Անդրադառնալէ ետք որ երկա՛ր, չատ երկար տարիներէ ի վեր, Հ. Արսէն Ղազիկեանի մահէն ի վեր, արեւմտահայ թարգմանական ճիգ չկայ հեռուզիան ձեւով, փրոֆ. Նչանեան ուրիշ ոստումով մը անցաւ գրականութեան ազգայնականացումին, զոր կոչեց «ոճրային կորիզ» մեր նոր օրերու, եւ որ իրագործուեցաւ Հայաստանի մէջ, 1936էն 1939, երբ Մանուկ Աբեղեանին տրուեցաւ պատուէր, Սասնայ Ծռերը վերածելու եւ վերծանելու իբր ազգայնական գրականութիւն: Վերադառնալով Շանթին, փրոֆ. Նչանեան նշեց որ հայ ազգայնականութիւնը կը մերժէ օտարին փորձընկալումը, կ'արդիլէ անոր հետ իսկական հանդիպումը, կը սարսափի «մինչեւ արեւմուտքին ծայրը երթալէ», գրականութեան մէջ: Վերջապէս, անդրադառնալէ ետք Շահնուրի «Պուլնուզլուները» պատմուածքին (որ «Ցառաջ»ի մատենաշարը մատուցեց հայութեան, Սիրտ Սրտի արժէքաւոր հատորին մէջ, խմբագրուած՝ Գ. Պըլտեանի կողմէ), փրոֆ. Նչանեան փակեց իր ելոյթը: Ցայտնօրէն բազմերանգ, խրթին, արագօրէն ներկայացուած այս նիւթը չփոթեց չատեր (ազգայնականութիւնը, ճապոնալիզմ, եւ ազգութիւնը չփոթող մը մօտս նստած էր, օրինակ), եւ առթեց մի քանի խարխափոդ հարցումներ:

Ցաջորդող կլոր սեղանը յատնախարութեան «մատնեց» ունկնդիրներէն չատեր, երբ խուսափողական, տարտամ, կարճ արտայայտութիւններ ունեցան Հայաստանէն Յաչիկ Մանուկեան եւ ափիւնքէն Վահէ Պէրպէրեան, երկուքն ալ այլապէս յաջող գրագէտներ: Վիոլէթ Դրիդորեան, որուն յանդուգն քերթուածները կը թունին զգայացունց ըլլալ ու խռովել չատեր, Հայաստանի մէջ, եւ առթել չափազանց կոպիտ հակազարձութիւններ, վերլուծեց իր դիմագրաւած իրավիճակը: Պօղոս Գուրբէլեան, որուն պատմուածքներն ու նորավէպերը, իրենց սեռային որոշ պատկերացումներու պատճառաւ, ապա նաեւ յօդուածներէն մէկը, պատճառ եղած են որ իր դէմ չղթայազերծուին անարդար քննադատութիւններ եւ մամլոյ մէջ անձնակատնացած խծբծանք, պարզեց իր դիրքը, ընդգծելով որ սին թապուներու դէմ կատարուած դրական (այսպէս կոչուած) ոտնձգութիւններուն կոպիտ ձեւերով հակազարձելը ոչ միայն կը վնասէ հալածուղ դրագէտին, այլ նաեւ հայ դրականութեան, որ, ի վերջոյ, պէտք չէ ենթարկուի իրենք – զիրենք հեղինակութիւն հռչակողներու կամայականութեան:

Ցաջորդ նիստն նիւթն էր «Հայ դրականութիւն եւ հայ ինքնութիւն»: Համադրողն էր Կարապետ Մոմճեան, զեկուցաբերը՝ տոքթոր Ռուբինա Փիրումեան, որ իր ատենաբանը դրած է Եու–Սի–Էյ–ի մէջ եւ հեղինակն է ցեղասպանութիւն եւ դրականութիւն նիւթին մասին դրքի մը եւ դիտական յօդուածներու: Իր խնամքով մշակուած դասախօսութիւնը հարց կու տար թէ ինչպէ՞ս հայ ինքնութիւնը կ'արտացոլուի հայ գրականութեան մէջ: Սա թարդ երեւոյթ է, տրուած ըլլալով որ ազգային ինքնութիւնը միատարը չէ, այլ կը տարբերի որեւէ ժամանակահատուածի մէջ, տարբեր համայնքներու եւ ընկերային խաւերու մօտ: Մենք ինքնութիւնը սահմանած ենք տարբեր ազդակներով, - լեզու, լեզուամտածողութիւն, կրօնք, կենցաղ, կրթութիւն, պատմութիւն, եւ հայրենի հողը՝ իբր այն վայրը որ կ'արմատաւորայ ինքնութիւնը: Հողը ինքնութեան կռուան եղած է նոյնիսկ անոնց համար, որոնք անկէ հեռու կ'ապրին, իբր դաղթական կամ ցեղասպանութենէ վերապրող: Ըստ տոքթոր Փիրումեանի, ինքնութեան անփոփոխ եւ հաստատակաց կորիզը, մեր մօտ, եղած է հող - արմատը, որուն տարբեր «դունաւորումներ» կ'աւելնան, եւ ուրեմն տարբեր ինքնութիւններ կը կազմուին, վայրէ, ժամանակէ եւ ընկերային խաւէ կախեալ: Ցեղասպանութիւնը եւ խորհրդանշումը անչուշտ ազդեցին ազգային կերպարին, սակայն հողի գաղափարը, իբրեւ ինքնութեան կռուան, մնաց կարեւոր: Ցիշողութիւնը դարձաւ յետ – եղեռնեան նոր ինքնութեան առանցքներէն մէկը, ցեղասպանութիւնը՝ կիզակէտը: Այս հաստատումները անկասկած որ կը նշէին ազգութեան – ինքնութեան կարեւոր ազդակները, թէեւ համեմատաբար կ'անտեսէին կրօնքի կարեւոր դերը՝ Միջին – Արեւելքի մէջ, եւ այլ կարեւոր գործօններու կը վերագրէին որոշ չափով հակասական դերեր, – «հողը՝ կռուան, ցեղասպանութիւնը՝ կիզակէտ, յիշողութիւնը՝ առանցք» ըսելը վտխաբերաբար երկրաչափական հարաւութեան մը կը յանգի, այսինքն՝ մէկ չրջանակի մէկէ աւելի կեդրոն վերագրելու համազօր է: Հակասութեան պատճառը կը թուէր ըլլալ այն՝ որ տոքթոր Փիրումեան չէր ուզեր բացայայտօրէն ըսել որ «ինքնութիւնը» մէկ «կորիզ» չէ, այլ համատեղութիւն մըն է, ցանց մըն է, ոստայն մըն է իրարու կապուած մի քանի ապրելակերպերու, կենցաղներու, արժէքներու, նուիրումներու: Իր սկզբնական ցանկը (լեզու, կրօնք, կենցաղ, եւ այլն) չատ աւելի դիմացկուն է, կասկած չկայ, երբ խօսքատուած է հողին (հայրենի հողին) կամ նոյնիսկ երբ «հող» մը, վայր մը կը վերածուի երկարատեւ կացութեան տեղի, երկրորդ հայրենիքի, ըսենք՝ 500–ամեայ Պոլիս: (Կամ, օրինակ, Հըրեաներուն համար 450–ամեայ Թեսաղոնիկէի իրենց դաղութը, զոր 1944–ի բնաջնջումէն առաջ որոշ ռարունկներ «Իրայէլի Մայր» կը կոչէին): Այն տպաւորութիւնը ստեղծուեցաւ որ Արցախեան պայքարի այս դժուար հանդրուանին, առանց իր նիւթէն դուրս ելլելու, տոքթոր Փիրումեան կ'ուզէր ակնարկել, «հող - ինքնութեան» չատ կարեւոր կապին, որ հիմնական դեր ունի մանաւանդ Արցախի ինքնութեան յարատեւումին մէջ բայց որ այնքան ալ դիւրաւ իր արտացոլումը չի գտներ դրականութեան մէջ:

Ապա տոքթոր Փիրումեան անդրադարձաւ «դունաթափած ազգային ինքնութիւններու» եւ զանոնք առթող տագնապներու: Ըսաւ որ դրագէտին վերապրուած կարողութիւններէն եւ պարտականութիւններէն մէկն ալ «ապազգան իր չրջապատից աւելի յստակ տեսնել»ն է, եւ ուրեմն դունաթափուղ ինքնութեան հարցը կարեւոր տեղ ունեցած է Սփիւռքի դրականութեան մէջ, Շահնուրի վէպէն ի վեր: Հարց տուաւ թէ ինչպէ՞ս կը վերանորոգուին նման անկումի ենթարկուղ ինքնութիւններ, եւ խօսեցաւ մեծ ու փոքր երեւոյթներու, փոփոխութիւններու մասին, որոնք թերեւս պիտի կարենան «աւիշ ներմուծել նոյնիսկ օտարացած» Հայուն, ինչպէս պատահած է Հրեային: Հայրենի հողի ազատագրումը հայրենի պետութեան, նոյնիսկ լեզուի «թարգմանումը»(Երրայերէնի պարագային) եւ ուղղագրութեան բարեփոխում (մեր յուսալի, ապագայ պարագային) կրնան չատ բան փոխել դէպի լաւը, հաստատեց ան: Աչնան տերեւաթափէն ետք զարունը կուգայ, եղրափակեց, եւ նմանապէս ինքնութեան տերեւաթափին կրնայ յաջորդել ինքնութեան վերընձիւղումը:

Ծօսք առաւ Ծոսրով Աւոյեան, Փաթըլիէն Պէյրութ տպրած, Պէյրութէն Գալիֆորնիա տեղափոխած գրող մը (կէտեր, 1972, ուրիչ գիրք մը 1973–ին, երկար լռութիւն, ապա վերադարձ, 1992–ին եւ Մենք եւ Մեր սարերը, 2000): Ան իր տեսանկիւնէն պարզեց սփիւռքահայ գրողի ինքնութեան հարցերը, որոնք դանազան հանդրուաններու ունեցան այլազան արտայայտութիւն: Ծատցեալ ակնարկներով լի էր իր խօսքը, որ պարզեց ինքնութեան երեւոյթի տարբեր, ոչ - միատեսակ այլ միշտ բազմատեսակ դըրսեւորումներ սփիւռքահայ գրականութեան մէջ: Օրինակ՝ Շահնուրի Նահանջը եւ «Մենք»եան խմբակի փարիզեան տագնապը որ մօտաւորապէս տասնամեակ մը դիմագիծ տուին 1930-ական սփիւռքահայ ինքնութեան, հակադրեց Պէյրութի եւ Միջին – Արեւելքի մէջ 1930 – 1950 թուականներուն ստեղծուղ գրական ինքնութիւնը, – ընդգծեց Ծառուկեանի Մանկութիւն Զուներդող Մարդիկ–ը, Թուղթ առ երեւան–ը, Իշխանի բանաստեղծութիւնը եւ այլ գործեր, մինչեւ Մնապեանի Ես Այն Շունն եմ–ը, եւ հաստատեց այս երկրորդ խմբակի կերտած ու արտայայտած ինքնութեան կարեւոր դերը՝ մինչեւ 1965, որմէ ետք նոր գրական ինքնութիւն մը սկսաւ կազմաւորուիլ Սիմոն Սիմոնեանի Սփիւռք–ին եւ Պօղոս Մնապեանի ալ խմբագրած Բագին–ին մէջ, երբ անհատական ինքնութեան դրսեւորումը դարձաւ աւելի յանդուգն եւ կարեւոր: Նչեց Պէյրութի մէջ 1960–ական թուականներուն ուսում առած եւ գրական առաջին քայլեր առած դէմքեր, որոնք չարունակեցին արտադրել ցայսօր (Պըլտեան, Թէքեան, Ցարութիւն Պէրպէրեան): Նչեց սփիւռքահայ երկու գրողներ, – Վահէ Օշական եւ Յակոբ Կապլանեան, իբրեւ զօրաւոր, չէզոտած գըրական ինքնութիւն կերտողներ: Ապա անդրադարձաւ Լոս–Անճըլըսի մէջ ներկայիս հրատարակուղ Բաց Նամակ–ին (լոյս կը տեսնէ 1995էն ի վեր), որուն վերագրեց գրական ինքնութիւններ համախմբելու կարեւոր փորձ եւ դեր, Լոս–Անճըլըսի մէջ ու թերեւս անկէ դուրս ալ:

Անտուոր եւ ազնուական էր Աւոյեանի փորձը՝ ինքնութեան հարցը միայն իբր Սփիւռքի հարց չտեսնելու: Անդրադարձաւ Հայաստանին ալ, իբրեւ վայր մը ուր գրական ինքնութեան հարցը եղած է խրթին եւ տագնապներու ենթակայ: Ծօսեցաւ Ստեփան Ալաջաջեանի եղէգները Զխռնաւիուեցին գործին ու հոն արծարծուած կէտերուն մասին, թէեւ ժամանակի սղութիւնը պարտադրեց որ իր ակնարկը ըլլայ չատ հպանցիկ: Մահարիի, Շիրազի, Սեւակի եւ Մկրտիչ Արմէնի (վերջինին Պատուիրեցին Ցանձնել Ձեզ գործը նչեց) գրութիւններուն մէջ, ըսաւ, ինքնութեան հարցադրում մը կայ, տագնապ մը, որ միաժամանակ թէ՛ ինքնուրոյն բնոյթ ունի, թէ՛ ալ կառչած է որոշ չափով այն հարցադրումներուն, որոնց արմատները կը յղուին 1930–ական թուականներուն Բակունցի (նչեց Հազրօ–ն), Մահարիի եւ Զարենցի (նչեց Գիրք Ճանապարհին) փորձառութեան:

Մէջանկաւել կ'ուզեմ նչել որ չատ հետաքրքրական էր ինծի նման գրականութեան ուսուցիչի մը համար, դիտել անցեալի մը բիւրեղացումը, փոխանցումը, Գրիգոր Յակոբեանի բառով «կանոնիկացում»ը, երբ ստիպողաբար անցեալի մը վաստակը կը պարզացուի, արժէքները կը մաղուին, եւ կը տեսնենք թէ հայ նորագոյն սերունդի ստեղծագործողներ ու գրականագէտներ ի՞նչը կը մխին պահել ու փոխանցել անցեալէն:

ԳՈՂՈՒԹԵՐ ԳՈՂՈՒԹ

ԼԱԻԱԼԻ Ս. Յակոբ Ազգային երկրորդական վարժարանի Ծնողական յանձնախումբի կազմակերպութեամբ, երկու դասախօսութիւններ տեղի ունեցած են, 2000 Նոյեմբեր 28–ին եւ 2001 Մարտ 27–ին վարժարանի Բաստրմաճեան թատերասրահին մէջ: Առաջինին դասախօսած է Ռիթա Գուրմճեան, նիւթը ունենալով պատանեկութեան հոգեկան եւ ընկերային ճգը: Երկրորդին դասախօսը եղած է Գառնիկ Քհնյ. Գոյունեան, որու նիւթը եղած է բարոյական արժէքներու արդի հասկացողութիւնը:

***

ՊՈԼՍՈՑ Կեդրոնական Սանուց Միութեան սրահին մէջ, Ապրիլ 5–ին, ներկայացուած է Ֆրանսացի երգիծաբան – թատերագիր՝ Փիէր Տանինոյի «Մի ոմն պարոն Պլօ» Թատերախաղը, զոր 2 տարի առաջ հայկական բարքերու փոխադրած էին Լուիզ Պաքար եւ Ռ. Հասէճեան՝ «Մի ոմն Կարպիս Հասարակեան» անունին տակ: Թատերախաղը, սակայն, ամբողջովին այժմէականացած էր եւ ներկայացուած է ծանօթ դերասանուհի Պերճուհի Պէրպէրեանի բեմադրութեամբ, ներկայացման ընթացքին բաժնուած է այլ տեսիլ հրատարակուած «Մար – ժամկօս» երեւակայական թերթը, որ միամանակ յայտարերի դեր կը կատարէր:

ՏՏԱՑԱՆՔ

ՍԻՈՆ

Թիւ 10 – 11 – 12 Հոկտեմբեր, Նոյեմբեր Դեկտեմբեր 2000

պաշտօնաթերթ Երուսաղէմի Հայ Պատրիարքութեան:

Saint James Press, Jerusalem

Ոմանք՝ ոչինչ, քանի որ կուզին հաստատել որ իրենց գրութիւնները սոսկ յետ–1988–ի անմիջական չրջապատի հակազարձումն են: Ուրիշներ՝ Պերճ Զէյթունցեանի եւ Ծոսրով Աւոյեանի նման, կու տան ցանկ մը անուններու՝ որոնք կը վկայեն անցեալի «ժողում»ը: Ծանօթ եւ համեմատաբար անծանօթ գրողներ կ'անհետանան այս ցանկէն, – Սիլվա Կապուտիկեան ու Ալպերտ Վչտունի, Սողոմոն Տարօնցի, Ստեփան Զօրեան, Դերենիկ Դեմիրճեան, Յովհաննէս Շիրազ, արժէքաւոր ըլլան անոնք իրմիայն փուչիկի պէս ուռուցիկ վերջ համբաւներ –հարցը այդ չէ, հոս– արդէն իսկ կ'ենթարկուին նոր սերունդի մը չողոքութեան դաժան հաչուեյարդարին: Նոյնը Սփիւռքի մը մէջ, ուր ինքնութեան եւ գրականութեան հարցը չատ բան յիչեցուց, օրինակ, Մուշեղ Իշխանի ու Անդրանիկ Ծառուկեանը, սակայն պէտք ըսենք, Եդուարդ Պօյաճեանը: Երեւոյթը յաւալի սակայն բնականն է: Ամէն սերունդ իր նախահայրերը կ'ընտրէ, ինչպէս տեղ մը ըսած է արժանթինցի գրագէտը, Խորխէ Լուիս Պօրխէս: Մարդ իր հայրն ու մայրը, մեծ–հայրն ու մեծմայրը չի կրնար ընտրել, բայց կրնայ ընտրել մչակութային – գրական հայրեր: Ժառանգէն այն գրողներն ու գործերը որոնց կապուած կը զգայ, որոնք բան մը ունին իրեն ըսելիք, յուշելիք, սորվեցնելիք: Վերջին քսանհինգամեակը տեղաչարժի եւ խզումի չրջան մըն է (Միջին Արեւելքի լիբանանեան եւ իրանեան ցնցումները, հայկական ահաբեկչութիւնը, ցեղասպանութեան հարցը, որ 1965–էն ի վեր վերարժեւորուեցաւ համաշխարհային բեմին վրայ, ապա՝ 1988–էն ետք տեղի ունեցող դէպքերը): 1923–էն 1965, Սփիւռք եւ Հայաստան նոր ատենդութիւններ կերտեցին գրականութեան մէջ եւ որոշ հին ատենդներ պահպանեցին եւ ահա ատենք են որոնք հիմա կը քննուին, կը քննադատուին, կ'անտեսուին, կը լքուին կամ կ'ընդունուին՝ իբրեւ ներկային ըսելիք ունեցող գործեր: (Ընդգծեմ, որ բացի ինձմէ եւ Նչանեանէ, ոչ ոք յետ 1923–եան պոլսահայ գրողի մը գործը նչեց. – ես տուի Զահրատի եւ Խրախուսի անունները, Նչանեան՝ Զաւէն Պիպէեանինը: Այլապէս, յայտնօրէն տիրապետող «առանցքը» Երեւան – Պէյրութ – Լոս–Անճըլըսն էր, պարսկահայ եւ վերջապահայ փոքր գուգընթացներով եւ փոքրիզի 1926 – 1939 անցեալի ոգեկոչումով):

(Շար. 3)

Օրուան Հարցեր

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ ԵԿԵՂԵՑԻՆ ԸՆԴՐԱՆԻՔ ՄԸ ԿԸ ՊԱՏԿԱՆԻ

Մոսկուայի կեդրոնի Քրիստոս Փրկիչ Մայր Տաճարը ոսկեղէն ու մարմարաչէն ճեմախառնութեամբ կ'իշխէ համայնավար ըմբռնման երէկուան միջնաբերդին: Ամէն անգամ որ պատրիարքը՝ Ալէքսիս Բ. Հոն պարտզութեան կը նախապատրաստէ, աւանդութիւն է որ պարզ մարդիկ խնդրանքի նկրտող մը չկանան սահեցնել անոր ներսը մէջ: Այս աւանդութիւնը կը թուի ինկած ըլլալ քիչ այլեւս վերջ պատած է, քանի որ ապահովութեան հակիչները, յատկապէս ըմբռնութեամբ, եւ կը մղեն նման նպատակով մօտեցողները:

Եկեղեցին որ մեծապէս կ'ամբողջ ըուսաստանի, խուռներամ բազմութեան մը ժամագրավայրը կ'ըլլայ միշտ, բայց, ինչպէս կը տրտնջան շատ մը հաւատացեալներ, դժուար է այդ տաճարը աղօթքի վայր նկատել: Գրեթէ ամբողջ կեդրոնական մասը կղերին վերապահուած կ'ըլլայ եւ անկիւնները, եզերքները կը ձգուի ժողովուրդին:

Տաճարը անթերի է երբ մարդ հոն կ'այցելէ որպէս զբօսաշրջիկ, կամ պարզ դիտող. որպէս այդ, միշտ կարելի է հիանալ ներքին յարդարանքին, օփերայի մեզրնիներ ունկնդրել, դիտել թատերական նացած թափօր մը եւ մոմ մը վառել ապրողներու առողջութեան եւ մեռածներու հոգիներուն խաղաղութեան համար: Այնպէս կը թուի որ այդչ այդ ձեւը գոհացուցիչ է թէ՛ այցելուներուն, թէ կրօնքի մարդոց համար: Եւ հակառակ որ վերջերս ծխական կեանքը վերաշխուժացնելու շատ մը կարեւոր որոշումներ տրուած են, հաւատացեալներուն եւ կղերին միջեւ փոսը ամէն օր կը լայննայ:

Պատճառներուն դլխաւորը տնտեսական է: Տաճարին վերաբերեալ ծախքը ամսական 150 հազար տոլարի կը հասնի: Նկատի առած ժողովուրդին ընդհանուր աղքատութեան վիճակը, հասկնալի է որ այդ գումարը կարելի չէ անկէ ակընկալել: Անոր ու այլ տաճարներու պարագային, կայ պետական օժանդակութիւնը եւ առեւտրական անկախ կազմակերպութիւններու նեցուկը: Եթէ Օրթոտոքս եկեղեցին ղրկուած ըլլար այդ աղբիւրները, երեք պիտի չյաջողէր երկու ծայրը իրար բերել: Հետեւաբար, պէտք չէ զարմանալ տեսնելով որ Մոսկուայի պարիարքը կը զօրակցի խորհրդային

ԱՌԱՋՆՈՐԴՈՒԹԻՒՆ ՀԱՑՈՑ ԳԵՐՄԱՆԻՈՑ

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

● *Մարտ 10–ին Քէհլի հայ համայնքը կատարած է իր տարեկան ընդհանուր ժողովն ու վարչութեան նոր ընտրութիւնը, որուն համաձայն ընտրուած են հետեւեալ անձերը՝*

Ղազարոս Կիւլէրեան Ատենապետ, Նշան Բարլար Գանձապահ, Քաշաման – Խաչիկ Բարլար Փոխ Գանձապահ, Թագլին Քուշճու Ատենադպիր, Սահմէ – Սաթենիկ Զոլաքեան Փոխ Ատենադպիր, Իսքէնտէր – Սիմոն Հալզաճը Գործակատար:

Իսկ պահեստի անդամ ընտրուած են՝ Նուպար – Վարուժան Եիլդիթ ու Խաչիկ Աս: Իսկ Թեմական Պատգամաւորական ժողովին իրրեւ պատգամաւոր ընտրուած է Պր. Մուրատ Պէյկէն:

● *Այս տարի կը լրանայ Գերմանիոյ Հայոց Առաջնորդութեան հիմնադրութեան 10–րդ տարեդարձը, որուն յոբելհանդիսութիւնը տեղի ունեցաւ Քէօլնի Սուրբ Սահակ – Մեսրոպ առաջնորդանիստ եկեղեցւոյ մէջ՝ Մարտ 11–ին, Սէրբենատ անուն սենեկային նուագախումբի բազմաւոր համերգով, ինչպէս նաեւ համայնքի սրահին մէջ կազմակեր-*

փառերգին վերադարձին ու կը հակառակի Լենինի ածիւնին փոխադրութեան: Եթէ այդ ընթացքը չունենայ, եկեղեցին մէկ օրէն միւսը ինքզինք պարապի մէջ մխրճուած կը դտնէ, մինչեւ կոկորդը:

Այս կապը կերպով մը աւելորդ կը դարձընէ հաւատացեալներուն նեցուկը եւ հետեւաբար անոնց հանդէպ հետաքրքրութիւնը, հոգածութիւնը: Կան եկեղեցիներ ուր ընկերային, իրերօգնութեան աշխոյժ գործունէութիւն կը տարուի, այսօր վերջ տրուած է: Կան հարց տուողներ թէ այս ընթացքով կրնա՞յ ռուս – օրթոտոքս եկեղեցին մինչեւ 2050 թուականը իր գոյութիւնը պահել:

Այդ է պատճառը որ վերջին եկեղեցական ժողովին պատրիարքը իր տեղեկագրով, իսկ սինոտին անդամները իրենց ելոյթներով չեշտած են թէ չինարարութեան չրջանը աւարտած է եւ պէտք է անցնիլ ընկերային եւ հաւատքի խնդիրներու:

ՔԱՂՀԱՆ

պուած նկարչական ցուցահանդէսով մը: Սէրբենատ խումբը կը բաղկանայ 26 արհեստավարժ երիտասարդ երաժիշտներէ դեկավարութեամբ Խաուար Թոփճեանի, որ կարճ ժամանակ առաջ ստանձնեց նաեւ ՀՀ սիմֆոնիք նուագախումբի դեկավարութիւնը: Այս խումբը Գերմանացիներու հրաւէրով արդէն տասը տարիներէ ի վեր Եւրոպայի մէջ կու տայ համերգներ:

Կէսօրէ ետք ժամը 16–ին եկեղեցին լեցուած էր արդէն հայ եւ գերմանացի երաժշտասէր ունկնդիրներով: Բացման խօսքը գերմաներէնով արտասանեց Ալպէր Սէվինչ՝ Առաջնորդարանի մշակութային յանձնախումբի պատասխանատուն եւ հայերէն թարգմանութիւնը կատարեց Տիկին Դչխուհի Մարտիրեան:

Համերգի առաջին մասը Վիվալտիի «Տարտան չորս եղանակները» աշխատութիւնն էր, որ մեկնաբանուեցաւ երիտասարդ դեկավար Խաուար Թոփճեանի դեկավարութեամբ եւ ջութակի մենակատիչ Միքայել Զոլճի ընկերակցութեամբ արհեստավարժ բացառիկ կարողութեամբ, ինչ որ արժանացաւ ունկնդիրներու երկար ծափահարութեանց: Իսկ երկրորդ մասը՝ կը բովկանար Միրզոյեանի եւ Կոմիտասի գործերէն, որոնք նոյնպէս դիւթիչ տպաւորութիւն թողուցին առաջին անդամ հայկական եղանակներ լսողներուն վրայ:

Համերգի վերջաւորութեան Առաջնորդ Գարեգին Արքեպիսկ. Պեքճեան յանուն Թեմական խորհուրդի չնորհաւորեց խումբը եւ չնորհակալութիւն յայտնեց արուեստագէտներուն, որոնք նման օր մը ապրեցուցին ներկաներուն եւ դեկավարին յանձնեց Քէօլնի Մայր Տաճարը ներկայացնող յուշապնակ մը՝ վրան համապատասխան արձանագրութեամբ:

Նոյն օրը համայնքի սրահին մէջ յուցադրութեան հանուեցան Հայաստանեան հինդ արուեստագէտներու չուրջ 40 կրաֆիքները, որոնք յատկապէս դրաւեցին ներկաներու ուշադրութիւնը: Նկարիչներն են՝ Էմիլ Վարդանեան, Յովհաննէս Մեծ – Գէորգեան, Ստեփան Գրիգորեան, Սպարտակ Եկանեան, Սարգիս Աբրահամեան: Յուցահանդէսը բաց էր Մարտ 11–էն մինչեւ Մարտ 31:

*
**

● *Կիրակի, Մարտ 18–ին Զալախի Հայ տան մէջ տեղի ունեցաւ Պատէն Վիւրթէմպէրկի Հայ Համայնքի տարեկան ընդհանուր ժողովը: Այս ժողովի օրակարգի նիւթերէն էր Թեմական Պատգամաւորական Ժողովի երեք պատգամաւորներու ընտրութիւնը: Ըստ այնմ ընտրուեցան՝ Պ.Պ. Խաչիկ Փիլիպոսեան, Կարօ Նարապետեան եւ Նուարդ Կարապետեան: Իսկ չորրորդ պատգամաւորն է ի պաշտօնէ վարչութեան ատենապետը՝ Պր. Յակոբ Աւետիքեան: Ընտրուեցան նաեւ երկու փոխ պատգամաւորներ ՊՊ. Պերճ Ճիհան եւ Մտեփան Բարխուտեան:*

Ընդհանուր ժողովը զբաղեցաւ նաեւ ներկայ հայ տան գնման մանրամասնութիւններով: Այսօրուան վարչութեան անխոնջ ջանքերով քաղաքապետարանը նորոգութեան ծախքերը ստանձնած է եւ անոնք աւարտելէ ետք պիտի իրականանայ տան վերջնական գնումը:

Առ ի գիտութիւն ներկաներուն յայտնուած է նաեւ որ Ապրիլ 22–ին Մարսէյլի հայ գաղութի վերաբերեալ բանախօսութիւն մը կու տայ Կարօ Ցովսէփեան, (Մարսէյլէն), Մշակութային Տան նախագահ եւ «Ցառաջ» թերթի թղթակիցը: Պր. Ցովսէփեան Մարսէյլի 13 եւ 14–րդ թաղամասերու ալ ընտրեալ քաղաքապետն է:

● *Պէրլին, Պիէմիֆէլտ, Պրաունչվայկ ու Քէօլնի հայ համայնքներու նախաձեռնութեամբ Մարտ 31 – Ապրիլ 2 թուականներու միջեւ պոլսահայ ծանօթ գրող եւ Արտս հրատարակչատան պատասխանատու Պր. Մկրտիչ Մարկոսեան ելոյթներ ունեցաւ տուեալ համայնքներուն մէջ:*

Ինչպէս ծանօթ է հանրութեան, Մկրտիչ Մարկոսեան պատմական հայկական քաղաքը Տիգրանակերտէն յիշատակներ ներկայացուց, պատմեց անցեալն ու ներկան: Տուաւ տեղեկութիւններ իր հրատարակած գիրքերու մասին, որոնց մէջ յատկանշական է Տիգրանակերտի երբեմնի ազգային կեանքի կարկառուն դէմքերն ու դէպքերը, լեզուն ու բարբառը, որոնք այսօր պատմութեան մաս կը կազմեն: Ան ներկայացուց նաեւ այսօրուան Տիգրանակերտի եկեղեցւոյ ողբերգական վիճակը: Գերմանիոյ մէջ ապրող նախկին Տիգրանակերտցիներ, ի տես ներկայ վիճակին, յուզումով յիշեցին իրենց ապրած ծննդավայրի նախկին ապրումները:

Քէօլնի համայնքին մէջ դասախօսութեան ներկայ էր Գարեգին Արքեպիսկոպոս Պէքճեան եւ իր ողջոյնի ու դասախօսութեան փակման խօսքերով իր մասնակցութիւնը բերաւ ելոյթին:

● *Ապրիլ 13–ին Առաջնորդարան ժամանեցին Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածնի երկու միաբաններ՝ Արշէն Սանոսեան եւ Աւետիս Սահակեան Աբեղաները, որոնք ներկայ պտնուեցան եւ պատարագներ մատուցանեցին Գերմանիոյ թեմէն ներս: Անոնք վերջին չրջանին ձեռնադրուած Մայր Աթոռի երիտասարդ միաբաններ են, որոնք Գերմանիոյ Պաշտպանութեան նախարարութեան կողմէ երկու չաբթուան համար հրաւիրուած էին զինուորներու հոգեւոր կրթութեան դասընթացքներուն մասնակցելու:*

ԴԻՒԱՆ ԱՌԱՋՆՈՐԴԱՐԱՆԻ

Քէօլն

Ապրիլ 17, 2001

ՄԻ ՀԱՑՈՒՀԱՒ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ

ՄԱՑՐԱՆՈՑՇ ՅԱԿՈԲԵԱՆ

ԳԱՂԹ

Ձմեռն անցաւ, բացուեց 22–ի գարունը: Նորից դաշտ գնացինք բանջար հաւաքելու: Ապրուստի միջոց էր: Մեր կովը պէտք է ծնէր, բայց կերի պակասութիւնից ուժից ընկել էր, չէր կարողանում ոտքի կանգնել: Պոչից քաշելով մի կերպ բարձրացրեցինք, ի վերջոյ ոտքի կանգնեց, բայց հորթը մեռած ծնուեց: Մայրս հանեց հորթի մորթին, չորացրեց, մէջը գարման լցրեց, կարեց եւ կըթելու ժամանակ գնում էր կովի առաջ: Կովը լիզում էր իր «հորթուկին» եւ թոյլ տալիս իրեն կթեն: Դաշտում բանջար կար, տանը՝ կաթ, մի կերպ ապրում էինք: Կովին ես էլ արօտ տանում՝ նախրի հետ գնալու ուժ չունէր: Այդպէս կամաց-կամաց ուժի եկաւ, եւ տուած կաթը մեզ փրկում էր:

Պապա՝ Մելօն, արդէն բաւականին ժամանակ հիւանդ էր, բայց ոտքի վրայ: Ցեսոյ չուրջ մի ամիս անկողնում մրնաց: Ոչինչ չէր ուտում, միայն տխուր երգեր էր երգում՝ որդուն՝ հօրս յիշում: Մեռնում եմ, ասում էր, Ցովսէփ ջան, արի, որ ինձ քո ձեռքով գերեզման դրնես, ո՞վ է տեսել, որ որդին հօրից չուտ գնայ:

Մի օր, ճաշից յետոյ էր, մայրս եղբայրներիս հետ տանը չէր, ես Թոնրաչրթին նստած տիկնիկ էի չինում, կարում ու քանդում, պապս էլ սովորականի նման երգ էր դնդնում: Անկողինը դեռնին՝ Թոնրաչրթին էր դցուած: Պառկած էր մէջքի վրայ, չէր կարողանում չուռ գալ, բայց գիտակցութիւնը տեղն էր: Ասաց, որ վեր կենամ հօրս բաճկոնը բերեմ (այն բաճկոնը, որ մայրս հօրս վրայից հանել էր արդէն մեռած ժամանակ): Բերեցի: Ասաց, որ հագցնեմ ինրեն: Չարչարուելով, մի կերպ թեւքերը հագցրեցի, բաճկոնի թիկունքն ընկաւ կրծքին: «Օխո՛յ, ասաց, – Ցովսէփիս կրծքին: Օխո՛յ, ասաց, – Ցովսէփիս հոտն առայ... Ո՛րդի, – ասաց, – կուշտդ դի կամ...»: Ցեսոյ սկսեց լայ լինել: Ես անից ելայ, որ մօրս դտնեմ: Գնայ հարեւանի տանը: Երբ մօրս հետ տուն հասանք, պապս արդէն մեռած էր՝ որդու բաճկոնը կրծքին սեղմած: Տանեակ ն

Տէր եւ Տիկին Շանթ եւ Լէոնթին Խօջքիրիշեան եւ զաւակները՝ Կասիա, Նայիրի եւ Ռուբէն,

Տէր եւ Տիկին Գրիգոր եւ Նուրիձա Ահարոնեան,

Տէր եւ Տիկին Լութֆիկ եւ Թագուհի Ահարոնեան եւ զաւակները՝ Լոռի եւ Տարօն

խոր ցաւով կը գուժեն իրենց մօր, մեծմօր եւ խնամիին՝

ՍՕՆԱ ԷՕԶՔԻՐԻՇԵԱՆԻ

(Ծնեալ՝ Ծալեան, 1916–ին Պարտիզակ)

մահը որ պատահեցաւ Պոլիս Ապրիլ 24–ին յետ երկարատեւ հիւանդութեան:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Շաբաթ, Ապրիլ 28–ին Պոլսոյ Ֆէրիգիւղի Սուրբ Վարդանանց Եկեղեցին:

«ՅԱՌԱՋ». – Մեր ցաւակցութիւնները Տէր եւ Տիկին Շանթ Էօզքիրիշեանի:

ՓՈՒԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Տիկին Թոզ Սթաթեանի մահուան առթիւ, Սլիս եւ Անահիտ Գավէզեան 500 Ֆրանք կը նուիրեն «Յառաջ»ին, փոխան ծաղիկի:

U.C.C.A.I.

Պղտահայ Մշակութային Միութիւն

ՄԱՐՍԷՅ

ՄԻՋՎԱՐԺԱՐԱՆԱՅԻՆ ԱՐՏԱՍԱՆՈՒԹԵԱՆ ՄՐՑՈՒՄ

Կիրակի, Մայիս 20, ժամը՝ 15·30–ին

Հայ Մշակոյթի Տան

վարպետական սրահին մէջ

12-14, rue Saint-Bazile,
13001 MARSEILLE

Մուտքը ազատ է:

ՀԱՄԱՍԿԱՅԻՆ,
HAMASKAÏNE

ՓԱՐԻԶ

ԳՐԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹ

ԱՆԱՀԻՏ ՏԷՐ–ՄԻՆԱՍԵԱՆ

կը ներկայացնէ

ՅԱԿՈԲ ՊԱԼԵԱՆԻ

վերջին գիրքը՝

«ՍՓԻՒՌՔ Ը. ԱԶԳԱՑԻՆ ՀԻՄՆԱՀԱՐՑ»

Հինգշաբթի, Մայիս 3, ժամը 20·30ին

Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տան մէջ

17, rue Bleue, Paris 9e

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԲԱՐԵԳՈՐԾԱԿԱՆ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

եւ

ՏԻԳՐԱՆ ԶՈՒՀՃԵԱՆ ՀԵՏԱԶՕՏԱԿԱՆ ԿԵԴՐՈՆԻ

կազմակերպութեամբ՝

ՏԻԳՐԱՆ ԶՈՒՀՃԵԱՆ

«կեանքը եւ ստեղծագործութիւնը»

դասախօս

Եկեղեցւոյն Հիւրապետ Փարիզ պտնուող երաժշտագէտ

ՀԱՅԿ ԱՒԱԳԵԱՆ

թարգման խօսք

Տ. Զուհաճեան Հետազօտական կեդրոնի անօրէն

ԺԻՐԱՅՐ ԲԱԲԱԶԵԱՆ

Հինգշաբթի Մայիս 3, ժամը 20·30–ին

Սլիք Մանուկեան

Մշակութային Միութիւն

118, rue de Courcelles — Paris 17e

Այս առթիւ հանրութեան կը նկատցուի նաեւ Տ. Զուհաճեանի Արշակ Բ. օփերայի բնագրի առիթով ամբողջական հրատարակութիւնը 26 հատորներով:

Մուտքը ազատ է:

Cathédrale Apostolique Arménienne
SERPOTZ TARKMANTCHATZ
de Marseille

LA COMMISSION
FOI ET TRADITIONS ARMENIENNES
dans le cadre
d'une série de rencontres
« LOUSSAVORTCHI LESSARANE »
(Atelier "St. Grégoire l'Illuminateur")
propose
sa conférence-débat N° 10
sur le thème :

Le mystère de la Croix et ses traditions

(en français)
avec
le Rév. Père ZADIK AVEDIKIAN
Recteur de la Cathédrale

le jeudi 3 mai à 19 heures
dans la salle **«A. Tcherpachian»**
339, avenue du Prado — Marseille 8e

ՊԱՏՈՒՈՑ ՆԱԽԱՀԱՒՈՒԹԵԱՄԲ Պ. ԱՆՏՐԻ ՍԱՆԹԻՆԻԻ

ԲԱՅԱՌԻԿ ՀԱՄԵՐԳ.

ԼԻԶ ՍԱՐԵԱՆ

Ընկերակցութեամբ՝

ՖՐԻՏՏԻՒՐԻՕ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆԻ

եւ

ԻՐ ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲԻՆ

Շաբաթ, Ապրիլ 28, ժամը 20·30–ին

PACI
25, avenue Victor Cresson
(métro Mairie d'Issy)

Տոմսերը վերապահել հետեւեալ հեռաձայնելով. –

01 46 45 16 43 — 01 40 95 81 33

եւ

01 46 42 79 61

ՅԱՒԻՏԱԿՈՒԹԻՒՆ

Կապոյտ Խաչի Անիէդի Ակումբի մանաճիղը իր ցաւակցութիւնները կը յայտնէ Արփիկ Աւետիսեանի մահուան առթիւ ողբացեալին հարազատներուն եւ բարեկամներուն:

Այս տխուր առթիւ, չնորհակալութեամբ առացած է 2000 Ֆր. Տէր եւ Տիկին Մասիս Աբրահամեանէ (Փալէզօ):

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԿՈՂՔԸ

(Շար. Ա. էջէն)

ազգայնական զգացումներով մեծցաւ: Սակայն, յետագային ես հասու եղայ կարգ մը իրականութիւններու: Ինծի ըրման շատ մը ծագումով Թուրքեր ջարդը չեն ուրանար եւ բացայայտ կերպով կ'ըսեն թէ կատարուածին համար ցաւ կը զգան: Բայց մեր ջանքերը կ'արգելակուին: Թուրքիա պէտք է Հայերէն ներողութիւն խնդրէ ու այս ամօթէն փրկուի»:

Նոյն միութեան ցրուած մամուլի հաղորդագրութեան մէջ ալ կ'ըսուած է. «Թող իրականութիւնը բացայայտուի: Հայերու պատահածներուն համար անոնցմէ ներողութիւն խնդրելու եկած ենք»:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՁԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Ապրիլ 25 / 26)

Լ Ղ Հ

ՊԱՏԵՐԱԶՄԻ ՎԵԹԵՐԱՆՆԵՐՈՒՆ ԿՈՉԸ

Ղարաբաղի պատերազմի վեթերաններու միութիւնը յայտարարութեամբ մը վրդովում յայտնած է Հայաստանի քաղաքական որոշ շրջանակներու ընթացքին մասին. այդ շրջանակները, ըստ վեթերաններուն, կասկած կը յարուցանեն Լ.Ղ.Հ նախագահին մահափորձին դատավարութեան վճիռներուն մասին: Այդ կասկածները վիրաւորական համարելով, անոնք կ'ը չեչտեն թէ զոհուածներու իրենց զինակիցներն են եւ եթէ իրենք որեւէ կասկած ունենային, ահազանգ հնչեցնող առաջինները կ'ըլլային: Վեթերաններու յայտարարութիւնը կը թելադրէ «սթափ գնահատել կատարուածը, եւ մտածել ոչ թէ ետ, այլ՝ առաջ ընթանալու մասին»:

Յայտարարութիւնը ստորագրած են Պաշտպանութեան նախարար, բանակին հրամանատար Ս. Օհանեան, փոխ – նախարար Արցախի հերոս, զօրավար Վ. Բալասանեան, զօրավարներ, բանակի բազմաթիւ հրամանատարներ եւ զինուորներ:

*
**

ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 27–Ի ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

Հոկտեմբեր 27–ի դատին Ապրիլ 25–ի նիստին Ն. Ցունանեան խօսած է 1998 – 1999–ին Թուրքիա կատարած այցերուն մասին, ըսելով որ այդ այցերը կապ ունէին հեռատեսիլին մէջ ունեցած պաշտօնին հետ: Գացած է Ադրանան ու Արզուլին: Ծրագրած է Հայաստան – Թուրքիա հեռատեսիլի կամուրջ մը ստեղծել: Հանդիպում ունեցած է Անատոլու լրատու գործակալութեան տնօրէնին, Ադրաքին գործերու նախարարութեան բանբերին ու քանի մը նախարարներու հետ: Ամբաստանեալը ըսած է թէ վերջիններուն հետ քննած է ցեղասպանութեան առընչուող հարցեր եւ թէ այդ ուսած է նաեւ Մ. Քէմալի դամբարանին:

*
**

ԾԻԾԵՌՆԱԿԱԲԵՐԴԻ ԱՅՑԵԼՈՒՆԵՐԸ

Ցեղասպանութեան 86–րդ տարելիցին օրը Ծիծեռնակաբերդի յուշարձանը այցելած է մօտ կէս միլիոն մարդ, ըստ ցեղասպանութեան թանգարանի տնօրէն Լ. Բարսեղեանի: Թանգարանին այցելուներուն թիւն ալ մրցանիշ հաստատած է. անոնց մէջ ուշագրաւ եղած է երիտասարդներուն եւ պատանիներուն մեծ մասնակցութիւնը:

*
**

ՍԻՍԻԱՆ ԵՒ ՆԻԱ ՋՄԻՐՆԻ ՔՈՑՐ ՔԱՂԱՔՆԵՐ

Ապրիլ 23–ին Աթէնքի մէջ տեղի ունեցած արարողութեամբ քոյր քաղաքներ դարձած են Սիսիանը եւ Նէա Ջմիրնին: Ներկայ գտնուած են Հայաստանի դեսպանը, Յունահայութեան առաջնորդը, երկու քաղաքներու քաղաքապետերը, Հ.Յ.Դ. Ֆիքսի կոմիտէի ատենապետը, համայնքէն ներկայացուցիչներ:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՖՐԱՆՍԱՑԻ կրթական նախարարը՝ Ձէք Լանկ, Ապրիլ 25–ին, ծրագիր մը հրապարակեց, յայտարարելով երկլեզու դպրոցներու բազմացումը եւ չրջանային լեզուներու ուսուցման զարկ տալու իր որոշումը: Նախարարը կը բացատրէ որ այս ծրագիրը թոյլ պէտք է տայ վերջ դնելու հանրապետական դպրոցական դրութեան «անարդարութեան»: Ձ. Լանկ կ'ակնարկէ գլխաւորաբար գործիքներչնի, պրըթոններչնի, ալզասերչնի, պասքերչնի եւլն. եւլն.: Այս առընչութեամբ, ցաւ յայտնած է որ Ֆրանսա չկրցաւ վաւերացնել Շրջանային լեզուներու և մշակոյթներու Եւրոպական ուխտը (1999ին) Սահմանադրական Խորհուրդի վէթոյին պատճառաւ: Այս վերջինը կ'առարկէր որ նման բան մը «խնդրոյ առարկայ կ'ընէ Հանրապետութեան անբաժանելիութեան, Ֆրանսայի ժողովուրդին օրէնքին առջեւ հաւասարութեան եւ միակութեան սկզբունքները»: Խուսափելու համար այս որոշումին, Ձ. Լանկ ելք մը գտած է, հրովարտակով եւ հրամանագրով գործել: Պարզ է որ բաւական աղմուկ բարձրացած է, մանաւանդ դասատուներու կարգ մը սենտիքաներու եւ «Ազիարհական գործունէութեան ազգ. կոմիտէ»ին մօտ, թէեւ նախարարը ապահովութիւն տուած է որ «Ձենք ուզեր Հանրապետութիւնը պալքանացնել»

ՓԱՐԻԶԻ մեթրոյի հազուադէպ արկած մը պատահած է Ապրիլ 25–ին, երբ ժամը 16–ի չուրջ, հրդեհ մը ծագած է կառ ը Լիոնի կայանին մէկ թէքնիք անցքին մէջ, խուճապ ստեղծելով: Հարկ եղած է 6000 հոգի պարպել այդ ժամերուն, երբ բազմութիւնը խռնուած է: Երթեւեկը բոլորովին դադրած էր չորս պիծերու վրայ, ինչպէս նաեւ Էմ – Ը – Էմ–ի Ա. պիծին: Ամէն բան կարդի մտած էր չատ ուշ:

ԳՈՒՐԴԵՄԷՍի (Զէչնիա) մէջ, պայթումի մը հետեւանքով վեց ռուս ոստիկաններ սպաննուած են, հինգ ուրիչներ ալ վիրաւորուած: Ոճրափորձը անկասպաշաններուն կը վերագրուի:

ՏԷՆԻՍ ԹԻԹՕ, իր կեանքին մեծագոյն երազը պիտի իրականացնէ անչքակտ մեկնող առաջին զբօսաշրջիկը դառնալով: Տոմսին գինն էր 20 միլիոն տոլար...: Շաբաթ, Ապրիլ 28–ին է որ մեկնումը կը կատարուի Բայկոնուրէն: Ռուսերը, որոնք միչտ դրամի պէտք ունին, խանդավառութեամբ ընդունած են Ամերիկացիին առաջարկը, քանի ան կանխիկ ալ վճարած էր իր տոմսը:

Վ. ԳՈՒՄԻՒՆՍԿԻ, զոր Սպանիա մերժեց յանձնել Ռուսաստանի, Իսրայէլ հասած է, քանի Սպանիա նաեւ վերջ տուած է դատական հսկողութեան: Ռուս մամուլի ռուս–հրեայ գործատէրը հետապնդուած է Ռուսաստանի արդարադատութեան կողմէ, ոչ միայն գերծարարութեան համար, այլեւ մօտ 100 միլիոն տոլար օրինականացուցած լլալու մեղադրանքով:

ԹՈՒՐՔԻՈՑ բանտարկեալներու հայադուլէն 19–րդ անձ մըն ալ մեռաւ, Ապրիլ 25–ին: Սեպտեմբեր քարաքուրթ, 25 տարեկան, բանտարկուած էր որովհետեւ ծայրայեղ ձախ գաղտնի կուսակցութեան անդամ էր: Հացադուլ կ'ընէր 177 օր է:

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

ECOLE TEBROTZASSERE

L'Association des Dames arméniennes amies des Ecoles Tebrotzassère et la Direction de l'Ecole, sont heureuses d'annoncer l'obtention de la mise sous contrat d'association avec l'Etat de la Classe de 3ème du Collège.

Ainsi, le Primaire se trouve désormais sous contrat simple avec l'Education Nationale et le Collège en totalité sous contrat d'association avec l'Etat.

INSCRIPTIONS POUR LA RENTREE 2001-2002

TEBROTZASSERE

Académie de Créteil

MATERNELLE: 3 Classes
PRIMAIRE: 5 Classes (Sous Contrat Simple avec l'Education Nationale)
COLLEGE: 4 Classes (Sous Contrat d'Association avec l'Etat)

Enseignement de l'arménien :
Langue — Culture — Civilisation — Religion

Enseignement du Français conforme au programme de l'Education Nationale.

1, Bd du Nord, 93340 LE RAINCY
Tél. : 01 43 81 01 72

ԱՐՁԱՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
2001 – 2002 ՏԱՐԵՇՐՋԱՆԻ

«ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՎԱՐԺԱՐԱՆ»Ի

Հիմնուած 1879–ին

Մանկապարտէզի բաժին, 3 դասարան:
Նախակրթարանի բաժին, 5 դասարան
(Sous Contrat Simple)
Միջնակարգի բաժին, 4 դասարան
(Sous Contrat d'Association)

Հայ լեզուի եւ մշակոյթի դասաւանդման զուգահեռ Պետական լման ծրագիր:

1, Bd du Nord, 93340 LE RAINCY
Tél. : 01 43 81 01 72

ՇԱԲԱԹ - ԿԻՐԱԿԻ
ԱՊՐԻԼ 28-29
SAMEDI - DIMANCHE
28-29 AVRIL
2001

LE NUMERO : 6,00 F

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱԿԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

33, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 1·400 Ֆ· — Վեցամսեայ : 725 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·650 Ֆ· (Ամէնօրեայ առաքում)
1·500 Ֆ· (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ·
C.C.P. PARIS 15069-82 E

76ԵՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20·156 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 76e ANNEE — N° 20.156

ԱՊՐԻԼԵԱՆ ՈԳԵԿՈՉՈՒՄՆԵՐ

ՏԷՐ-ՋՕՐ

ՀԱԼԷՊ («Յառաջ»)· –

Ամէնայն Հայոց եւ Մեծի Տանն Կիլիկիոյ կաթողիկոսները՝ Գարեգին Բ. եւ Արամ Ա., որոնք ուխտաւորաբար Հալէպ համանած էին Ապրիլ 23-ին ու արժանացած ժողովրդային վճռահեղ ընդունելութեան, իրենց պատուիրակութիւնները-ով Տէր Զօր մեկնեցան նոյն օրը յետմիջօրէին եւ այնտեղ նախապահեցին Հըլուքոմի գիշերային արարողութեան մը:

Ապրիլի 24-ի կանուխ առաւօտուն, Եղեռնի 86-ամեակին առիթով, Հայրապետները նախ գային սուրիական անապատին խորը, Մարկատէ կոչուած այն վայրը, որ Հայոց սպանդներուն չարաշուք կեդրոններէն մին եղած էր տարագրութեան օրերուն եւ ուր յայտնաբերուած ոսկորներու բլրակի մը վրայ՝ քանի մը տարի առաջ կանգնեցուած էր մատուռ – յուշարձան մը: Կատարուեցաւ հոգեհանգստեան պաշտօն: Այնուհետեւ, Տէր – Զօր վերադառնալով, Գարեգին Բ. տեղւոյն Ս. Նահատակաց Եկեղեցիին մէջ մատուցեց հայրապետական հանդիսաւոր պատարագ մը, բազմահազար Հայերու ներկայութեան, եկած՝ Հալէպէն, Գամիշլիէն, Դամասկոսէն, Սլնճարէն ու Պէյրութէն::

Պահը խորհրդանշական էր, քանի ամբողջին անդամ ըլլալով Ամենայն Հայոց կաթողիկոս մը ուխտ կու գար Տէր-Զօր՝ խոնարհելու համար ցեղասպանութեան զոհերու յիշատակին առջեւ: Պատարագի հոգեվերա երդեցողութիւնը վարեց «Լուսաւորիչ» երդչախումբը, խմբավարութեամբ Պօղոս Ապաճեանի:

Յաւարտ պատարագի, երկու կաթողիկոսները պատկառելի թափօրով դուրս եկան եկեղեցիէն ու շրջավակի Նահատակաց խաչքարին առջեւ պատգամներ ուղղեցին հայութեան: Գարեգին Բ. «մարդկային ամօթի» որակեց Մեծ Եղեռնի սեւ էջը ու չեչոը դրաւ մեր ժողովուրդի վերածնդեան գաղափարին վրայ: Իսկ Արամ Ա. ընդգծելէ ետք թէ կիլիկիոյ Աթոռը եւս աքսորական դարձաւ տարագրութեան հետեւանքով, միաւնութեան կոչ ուղղեց ներկաներուն ու հրաւիրեց զանգք արթուն պահել մեր հաւաքական միջոցութիւնը:

Նոյն օրը երեկոյեան, Հալէպի Սուրբ Աստուածածին Եկեղեցւոյ մէջ, փակ խորանի առջեւ, կայացաւ Եղեռնի 86-ամեակի համապատկերային ձեռնարկը, նախագահութեամբ երկու կաթողիկոսներուն: Հազարաւոր Հայեր յորդեցուցած էին եկեղեցին, անոր յարակից սրահը, շրջափակն ու մինչեւ իսկ փողոցը:

Արաբերէնով կարճ ելոյթ մը ունեցաւ Աբէնն Գասպարեան, իսկ Հալէպի հայ կազմակերպութեանց անունով արտասանուեցաւ տոքթոր Թորոս Թուխմանեան, որ յատկապէս չեչոը դրաւ Հայ դատի հնատնդման գծով համակարգեալ նո՛ր քաղաքականութեան մը մչակման անհրաժեշտութեան վրայ:

Հայրենի պետութեան անունով՝ խոհական ելոյթ մը ունեցաւ Պր. Գագիկ Յարութիւնեան, Սահմանադրական Դատարանի նախագահը, որ կը գլխաւորէր կաթողիկոսին ընկերացող պետական պատուիրակութիւնը: Ան Թարգման հանդիսանալով Տէր – Զօրէն սաստուած արպատուրիրութիւններուն՝ դիտել տուաւ թէ այդ երթը կատարած էին ո՛չ միայն խոնարհելու համար նահատակներու յիշատակին առջեւ, այլեւ երդում ընելու անոնցմէ փոխանցուած կտակին դիմաց: Անդրադարձաւ Հայաստանի սպառնացող այժմու մարտահրաւէրներուն եւ յայտնեց որ դասեր քաղուին անցեալէն՝ խուսափելու համար նոր ընկրկումներէ:

Բեղիոյ Թեմի Հայոց Առաջնորդը՝ Սուրէն Արք· Գաթարոյեան վկայակոչեց երջանկայիշատակ Գարեգին Ա. Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը, որ տասնամեակ մը առաջ երբ Մեծի Տանն Կիլիկիոյ կաթողիկոս էր, հիմը դրած էր Տէր – Զօրի համապատկերային ուխտագնացութեան ու այդ առթիւ յայտնած էր թէ անապատային այդ վայրը «լոյս հազաւ»: Սուրէն Արք. անհրաժեշտ նկատեց որ այդ «լոյս»ը չմարի բնաւ, յետոյ կարգաւ բեմ հրաւիրեց զոյգ հայրապետները:

Նախ խօսք առաւ Արամ Ա. կաթողիկոս, որ ներկաներէն պահանջեց Տէր – Զօրի գաղափարը իրենց հետ պտըցնել ամէն տեղ՝ իբրեւ ոգի, տեսիլք եւ յանձնառութիւն: Ցուեց, թէ Հայ Եկեղեցին չի կրնար անտարբեր մնալ մեր ժողովուրդին պահանջատիրական պայքարին նկատմամբ, քանի «մարդկային իրաւունքներու ապահովումը մաս կը կազմէ քրիստոնեայ եկեղեցիներու առաքելութեան»: Յիշեցնելէ ետք, թէ վերջերս օտար պետութիւններ տակաւ սկսան ճանչնալ Հայկական ցեղասպանութեան իրողութիւնը, Արամ Ա. հարկաւոր նկատեց այդ աչխատանքին զուգակցել հոգային պահանջատիրութիւնը եւս: «Երկու հայրապետներս Տէր – Զօր գացինք ո՛չ միայն աղօթելու, այլեւ՝ պահանջատիրական մեր ուխտը վերահաստատելու համար», բաւ ան: Ու կրկնելով «Սարդարապատ» երդի մէկ հատուածը՝ կոչ ուղղեց որ ամէն ոք իր «ոգու պարտքը» կատարէ նահատակաց կտակին հանդէպ:

Վերջին խօսքը կը պատկանէր Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսին, որ ելոյթ ունեցաւ հանդարտ ու չափաւոր ոճով: Ամէն բանէ առաջ գնահատեց ժողովուրդին սէրն ու փարումը իր հայրենիքին, եկեղեցիին ու տոհմիկ արժէքներուն նկատմամբ: Արտայայտեց վաղեմի ուխտ մը իրականացուցած ըլլալու իր զոհունակութիւնը. ուխտ մը, որ երազն եղած էր իր նախորդներէն ամէնուն: Ցիշեց որ ինք Տէր-Զօր տարաւ Լուսաւորչի Աթոռին 132 կաթողիկոսներուն օրհնութիւնը՝ «ատիկա ծածկոյթ դարձնելու համար մեր բիւրաւոր նահատակներուն անթաղ ոսկորներուն վրայ, որպէսզի անոնք հանգչեն խաղաղ ու տեսնեն որ իրենց երազները մարմին են առել ի դէմս անկախ Հայաստանի»: Հրաւիրեց բոլորուելու այդ հայրենիքին շուրջ ու սէր արտայայտելու՝ հոն ապրող ու ստեղծագործող զանգուածին նկատմամբ:

Տէրունական աղօթքով վերջ գտաւ այս տպաւորիչ ձեռնարկը, մինչ երկու հայրապետները մեծ դժուարութեամբ կը ճեղքէին ներկայ բազմութեան խիտ շարքերը, որոնք դրեթէ անանցանելի դարձուցեր էին եկեղեցին ու շրջափակը:

Ապրիլ 25-ին, Հայրապետները պաշտօնական կարճ այցելութիւններ կատարին Հալէպի հայկական երեք երկրորդական վարժարաններուն ու պատգամ կ'ուղղէին հայ ուսանողութեան: Աւելի ուշ, վ'այելչին Հալէպի մերձակայ Ս. Սիմէոն Սիւնակեցիի հնադարեան վանքը, որով վերջ կը գտնէր իրենց եօրեայ ուխտագնացութիւնը ու կը պատրաստուէին վերադառնալ Աթոռ:

ԼԵՒՈՆ ՇԱՒՈՑԵԱՆ

***

ԽՈՐԱՑԷԼ

Ապրիլ 23-ին Եաֆայի Ս. Նիկողայոս եկեղեցիին մէջ հոգեհանգստեան պատարագ մատուցուած է Հայաստանի հիւպատոսին, երեսփոխաններու եւ 400 հոգիի ներկայութեան: Արարողութեան ընթացքին ելոյթներուն ընդմէջ երգուած է Խորայելի ժողովուրդին մեծ մասը, հակառակ պետական մօտեցումին, կ'ընդունի Հայերու ցեղասպանութիւնը, իսկ ինք չանք չի խնայեր անոր ճանաչումին համար: Ե· Սարիտ անցեալ տարի ալ նոյն կեցուածքը արտայայտած էր երբ կրթութեան նախարար էր:

Նոյն երեկոյեան 500 Հայեր պատարագին ու հաղորդութեամբ մոմավառութիւն կազմակերպած են Թել Աւիվի կեդրոնական հրապարակին վրայ, բողոքելով Արաքին գործերու նախարար Շ· Փերէսի ծանօթ արտայայտութեան դէմ:

Երուսաղէմի մէջ ալ Ապրիլ 24-ին Ս· Յակոբ տաճարէն չուրջ երկու հազար հոգի քալած է մինչեւ Արարայի յուշակոթողը:

***

ԼՈՍ-ԱՆՃԼԼԵՍ

Եղեռնի 86-րդ տարելիցի ոգեկոչումը աւելի տարողունակ բնոյթ ունեցած է Լոս-Անճլըսի չրջանին մէջ: Այսպէս, Ապրիլ 24-ի առաւօտեան, Հարաւային Գալիֆորնիոյ զանազան համալսարաններու եւ գոլէճներու ուսանողական 30 խմբակցութիւններու միացեալ մարմնի կազմակերպութեամբ տեղի ունեցած է քայլարչաւ մը, Հոլիվուտի «Փոքրիկ Հայաստան» կոչուած չրջանին մէջ, ուր բազմահազար Հայեր՝ մանուկ, երիտասարդ, տարեց, մէկուկէս մղոն քալած են ամերիկեան եւ հայկական դրօշակներու առաջնորդութեամբ եւ կոչեր արձակելով:

Նոյն օրը, կէսօրէ ետք, Հ· Ե· Դաշնակցութեան կազմակերպութեամբ, բողոքի ցոյց մը կատարուած է Լոս-Անճլըսի Թրքական հիւպատոսարանին առջեւ: Հեռատեսիլի կայաններ լայնօրէն արձագանգած են զոյգ ձեռնարկներուն:

Ժամը 10·30-ին, Մոնթեպելլոյի Ս· Յակ եկեղեցւոյ մէջ պատարագ մատուցուած է Ապրիլեան նահատակներու յիշատակին եւ հոգեհանգստեան պաշտօն կատարուած հայ առաքելական, կաթողիկէ եւ աւետարանական եկեղեցիներու հոգեւորականներու մասնակցութեամբ:

Կէսօրէ ետք, Մոնթեպելլոյի Ապրիլեան յուշարձանին չուրջ տեղի ունեցած է ոգեկոչման հանդիսութիւնը, որուն ներկայ եղած են հազարաւոր Հայեր, ինչպէս նաեւ Ցունաստանի, Ֆրանսայի, Լիբանանի եւ Հայաստանի հիւպատոսները եւ ամերիկեան քաղաքական պաշտօնատարներ: Բանախօսած են Վրէժ-Արմէն Արթինեան (հայերէն) եւ տոքթ· Հենրի Ասթարճեան (անգլերէն):

Իրիկունը, Կլենտէյլի Ժողովական եկեղեցւոյ մէջ տեղի ունեցած է Հայրենակցական Միութիւններու Միացեալ Մարմնի կազմակերպութեամբ ոգեկոչման հանդիսութիւնը, որուն ներկայ եղած են 800 հոգի: Բացումը կատարած էր Գրիգոր Շէնեան ծայրագոյնը վարած է Անահիտ Մարտիրոսեան: Խօսք առած են Յարութ Տէր-Դաւիթեան, Արամ Պարսումեան, Արսէն Արզումանեան, Պապ Եոսէֆեան, Րաֆֆի Մանուկեան, Թոմիկ Ալեքսանեան եւ Հայաստանի աւագ հիւպատոս Վալերի Մկրտումեան: Բանախօսած է Երուանդ Պապայեան: Գործադրուած է դեղարուեստական յայտագիր մը:

***

ՋԱԻԱԽՔ

Ջաւախքի Նինոծմինդա քաղաքին մէջ առաւօտեան կանուխ ժամերէն այդ լեռնաշխարհին բոլոր անկիւններէն բազմահազար մարդիկ համրուած են, ոգեկոչելու համար ցեղասպանութեան զոհերուն յիշատակը: Տեղւոյն մասնաւորականներէն Լ· Ղարապետեան բացած է հաւաքոյթը որուն ընթացքին ելոյթ ունեցած են տեղական «Աբչալոյս» թերթին խմբագիր Մ· Կարախանեան, կրթութեան մարզէն Ռ· Սթոյեան: Ծաղիկներ դետեղուած են եղեռնի յուշարձանին, յետոյ Խոջաբեկ դեղի Ս· Սարգիս եկեղեցիին մէջ հոգեհանգստեան պատարագ մատուցուած է:

ՀԱՑԿԱԿԱՆ ՁԱԿԱՏ

Վ. ՕՍԿԱՆԵԱՆ ՂԱՐԱԲԱՂԻ ՄԱՍԻՆ

Հայաստանի Արտաքին նախարարը՝ Վ· Օսկանեան հարցազրոյց մը ունեցած է անգլիական Ռոյթըրս մամուլի գործակալութեան հետ եւ ըսած է թէ Հայաստան կը մերժէ Լ· Ղարաբաղը Ադրբեջանի վարչական սիրապետութեան տակ ձգելու գաղափարը, բայց, չի բացառեր զուտ անուանապէս Ադրբեջանի կազմին մէջ ձգելու հնարաւորութիւնը: «Որեւէ ենթակայութիւն Ադրբեջանի եւ որեւէ ուղղահայեաց յարաբերութիւն Ադրբեջանի հետ Ղարաբաղի համար, մեզի չենք ընդունիր» ըսած է նախարարը, աւելցնելով սակայն, որ հոլիզոնական կապերու չուրջ որեւէ առաջարկ լրջօրէն կը քննարկուի Հայաստանի կողմէ:

Ապրիլ 26-ին, Վ· Օսկանեան Մոսկուա մեկնած է մասնակցելու Սեւծովեան տնտեսական համագործակցութեան Արտաքին նախարարներու 4-րդ հանդիպումին:

«ՇԱՐԺԷՆՓՐԷՍ»

(Ապրիլ 26 / 27)

ՀԱՄ-Ի ԱՊԱՀՈՎՈՒԹԵԱՆ ՔԱՐՏՈՒՂԱՐՆԵՐՈՒ ԺՈՂՈՎԸ

Ապրիլ 26-ին Երեւանի մէջ բացուած է ՀԱՄ-ի պետութիւններու ապահովութեան խորհուրդներուն քարտուղարներուն կոմիտէի Բ. նիստը: Բացման նիստին ելոյթ ունենալով Հայաստանի Ապահովութեան Խորհուրդի նախագահ, Պաշտպանութեան նախարար Ս. Սարգսեան ծանրացած է ապահովութեան ներկայի հարցերուն դէմ գործակցութեան կարեւորութեան վրայ: Ան կարեւոր նկատած է ապահովութեան կեդրոնական համակարգի մը ստեղծումը, տեղեկութեան փոխանակման սերտացումը: Իր առաջարկով կը քննարկուի ահաբեկչութեան եւ կրօնական մոլեռանդութեան դէմ պայքարի ջանքերուն համակարգումը:

***

Ա. ԲԼԻԵԱՆԻ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹԵՆԷՆ

Մ· Մեսրոպեան կրթահամալիրի նախկին տնօրէն Ա. Բլիեանի եւ հաչուապահ Ռ. Պօղոսեանի դատին վերաքննութեան Ապրիլ 26-ի նիստին մեղադրող կողմը յայտարարած է թէ պէտք է անփոփոխ պահել Դեկտեմբեր 15-ի վճիռները: Ա-սուհանդերձ, նկատի առնելով Մարտ 7-ին քրէական օրէնսդրքին մէջ փոփոխութիւններու մասին օրէնքը, ըսուած է թէ Ա. Բլիեանի պատգամային հարկ է տարի մը զեղչել արձակուած վճիռէն որ 7 տարուան բանտարկութիւն էր: Իսկ հաչուապահ Ռիմա Պօղոսեանի պատիժը, 6 տարուան բանտարկութիւն, անփոփոխ կը ձգուի, քանի որ ան չէ ընդունած իր մեղքը եւ չէ հատուցանած պետութեան հասցուած վնասը: Դատը կը շարունակուի:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԿԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԷՐԻՔ ԱԼՖԻՆ, դատաւորը, որուն յանձնուած էր Փարիզի Աշ – Լվ – Էմներու քննութիւնը, Ապրիլ 25-ին հրամանագիրը մը հրապարակեց ուր ինքզինք «անձեռնհաս» կը յայտարարէ հարցա-

(Շար·ը Դ· էջ)

ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ՀԱՑ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ԳԻՏԱԺՈՂՈՎ

ԽԱՉԻԿ ԹԷՕԼԷՕԼԵԱՆ

Խօսք առաւ վեհանոյչ Թէքեան, որուն քերթուածները, պատմուածքները եւ յօդուածները, դրի առնուած Պէյրութի մէջ եւ Ամերիկայի արեւելեան ափին, 1980–էն ետք, ծանօթ են ընթերցասէր հասարակութեան: Ան նախ ընդգծեց եւ ողջունեց պիտաժողովին պարզած գլխաւոր երեւոյթը, – Եղեռնի զոհ սերունդը քաճախ կ'ոգեկոչուի, Սփիւռքի առաջին երկու սերունդներու երէց գրողները կը յիշուին եւ ի պատուի են, Հայաստանի մեծ մեռելները՝ Զարենցէն Սեւակ, պատանդանի վրայ են, սակայն առաջին անգամն է որ ապրող, ստեղծող գրագէտներ ու գրականագէտներ, թէ՛ Հայաստանէն, թէ՛ Սփիւռքէն, կը գտնուին նոյն բեմին վրայ, դիտաժողովի մը ընթացքին՝ ուրուն սեւեռակէտը իրենց գործն է, ներկան է: Ներկայի բոլոր «վաւերական գրողները» չեն հրաւիրուած, սակայն այսուամենայնիւ դժուարին է երեւոյթը:

Ապա իրեն յատուկ ոճով, Թէքեան դիպուկ, երբեմն կծու եւ բեւեռացում յառաջացնող դիտողութիւններով ներկայացուց իր տեսակէտներէն ոմանք: Բացայայտօրէն ակնարկելով Արմինէ Իշխանեանի խօսքերուն (հոսանքի մէջ, տարտնապի մէջ գրե՞լ, թէ հանդարտութեան ապասել), մերժեց Հայաստանէն ելոյթ ունեցողներու դիրքը: «Պատմաբան ե՞նք, հարց տուաւ, «որ պէտք է սպասենք մինչեւ որ ներկան անցեալ դառնայ», գրելէ առաջ: «Ոչ, գրող ենք, պիտի գրենք, մեր պարտականութիւնն է գրելով յատակացնել անորոշութիւնը: Անորոշութեան կլիմային մէջ գրելը կը դառնայ աւելի՛ քան երբեք անհրաժեշտ, որովհետեւ գրողն է որ կը յատակացնէ ժամանակին իմաստը»: Փաստօրէն, Թէքեան Հայաստանցիներու որոշ ելոյթները նկատեց չքմեղանքի վիճաստուք, եւ ոչ՝ հակադիր դիրքաւորում մը, որ կրնայ ունենալ իրեն յատուկ ներքին տրամաբանութիւն եւ կրնայ թուիլ, կրնայ դժգոհ՛ել իբր համոզիչ դիրք:

Ապա Թէքեան խօսեցաւ դիտաժողովին մէջ պարզուած գեղարուեստի հասկացողութեան մասին: «20 – 30 տարի առաջ կը բաժնէի գրականութեան այն հասկացողութիւնը, որ ցարն նկատի ունի մխայն իբրեւ արուեստ, միայն իբր «գեղեցիկի ու հմայիչի առանցքը»: Այն ատեն գաւակ էի, հիմա մայր եմ: Այն ատեն անհոգ էի, հիմա՝ հոգատար: Հիմա կը հաւատամ որ արուեստը չի կրնար ու պէտք չէ փորձէ բոլորովին անկախ ըլլալ ընդհանուր իրականութենէն եւ հոգեբանութենէն, հոգեվիճակէ՛ն: Գրողը պէտք է նաեւ կամրջող առաքելութիւն իրագործէ, աւանդութիւններու եւ նորին միջեւ: Ունի պարտականութիւններ, մանաւանդ լեզուին հանդէպ, որ ազգային ինքնութեան լուսասիւնն է: Գրողը, գոնէ ներկայի հայ գրողը, չունի վայելքը՝ հեռու մնալու մեր ազգային հարցերէն, երթալով կամ դէպի անճնականութիւն, կամ ալ դէպի համամարդկայինը: Ազգային մշակոյթի գլխաւոր գործօնը լեզուն է, բայց նաեւ պէտք է ընդգծել որ գրողին բարոյական դեր ալ սահմանուած է: Երկար տարի փնտռեցի բայց չգտայ յարմար բառ մը» ըսաւ Թէքեան, «արտայայտելու համար «բարոյականութեան գործակալ»ի գաղափարը, բայց հիմա ա՛յդ բառը կը բնորոշէ ինծի համար հայ գրողին դերը»:

Խօսք առաւ հայրենի գրող Արմէն Շէկոյեանը: Անուն մըն էր ինծի համար, եղաւ յայտնութիւն մը: Պարզախօս, հիւմքրով օժտուած գրող մը, որուն հատատումները դրական ընկալումի գտան ունկնդիրներու մօտ: Թէքեանի նման, ողջունեց դիտաժողովի երեւոյթը, – «դրական սերունդ մը հաւաքուել է հոս», ըսաւ, որ համահայկական բնոյթ ունի: Ակնարկելով Թէքեանի մէկ այլ խօսքին, լեզուի մասին, ըսաւ «նոյն լեզուն է» արեւելահայերէնն ու արեւմտահայերէնը, եթէ դիտուի որոշ տեսանկիւնէ, սակայն քանի որ լեզուն գաղափարները նոյն ձեւով չի ներկայացներ, ազգին մէկ հատուածի ներկայացուցած միտքերը սխալ կը հասկցուին եւ վատ կ'ընկալուին միւսին կողմէ: Սա ոչ միայն պատահած է անցեալին, այլ նոյնիսկ այս դիտաժողովի ընթացքին: Մեղմօրէն կրցաւ զգացնել որ մեր ազգի երկու հատուածները դեռ բաւական հեռու են իրարմէ, գիրար կը ճանչնան եւ իրարու կը մօտենան նման հաւաքներու շնորհիւ, բայց որ «մէկ ազգ, մէկ լեզու, մէկ մշակոյթ»ը իակալ մըն է, բաւական հեռու իրականացումէ, եւ պէտք չէ գայն կարգախօսի վերածել՝ մարդիկ կշտամբելու նպատակով:

Ապա խօսք առաւ Խորէն Արամունի, ծնունդով պարսկահայ, Հայաստան մեծացած, Գալիֆորնիա հաստատուած գրողը (հաւաքի վարիչներէն Անահիտ Արամունի – Քէշիշեանի եղբայրը): Իր խօսքը ինքնութեան եւ ազգի ինքնութեան մասին էր, սակայն իր պատգամը յստակ չէր, ինծի գոնէ: Իրեն յաջորդեց Լեւոն Խեչոյեան, Ջաւախքէն (Վրաստան), որ ներկայիս կը բնակի Հայաստան, հրատարակած է 3 գիրք, որոնց ծանօթ չեմ ես, սակայն որուն մասին գրական արտայայտութիւն ունեցան մի քանի Հայաստանէն արտագաղթած ունկնդիրներ: Ան ալ չատ կարճ խօսեցաւ, մի քանի հատատումներ կատարեց: Ըսաւ որ ինքնամեկուսացումն ալ, օտարի հետ յարաբերութեան վընասը ալ այսօրուան հայ գրականութեան մէջ դառնուղ հակումներ են, պէտք չէ մերժել մէկը ու փառաբանել միւսը, երկուքն ալ նոյն ազգային իրավիճակէն ծնունդ առնող թեքումներ են, ազգային ինքնութեան տարրեր «դրսեւորումներ»: (Նշմարելի էր որ հոն՝ ուր մենք երբեմն «արտայայտութիւն» կ'ըսենք, Հայաստանցիք միշտ կը գործածէին «դրսեւորում» բառը): Ըսաւ նաեւ որ մեր հողը հին թշնամիին ձիերու սմբակներով եւ նոր ոսոխի թնդանօթի ռումբերով պատառ – պատառ եղած է, մեր ազգն ալ, ուրեմն մեր այդ բաժանուած իրավիճակը կը պահանջէ որ ունենանք «գեղարուեստական յիշողութիւն»՝ համայն ազգի արժէքներու: Ապա ըսաւ որ 1988-էն ետք որքան ալ սայթաքումներ եւ անկումներ եղան, իր կարծիքով լճացում չկայ, – եթէ հինները չեն դրեր, նորերը կը դրեն, «մեր մօտ գրական ճեպընթաց է» հիմա, ըսաւ: Իր անձնական հաշիւով կայ 103 գործունեայ գրող, այսօրուան փոքր Հայաստանին մէջ, եւ կան գրական վէճեր: Մեր արդիականութեան հակամէտ երիտասարդ գրողները, հատատեց Խեչոյեան, «ոչ մի բանով ետ չեն մնում Արեւմուտքից»:

Վերջին երկու նիստերու նիւթերն էին «Օտար լեզուներով հայ գրականութիւն» եւ «Հայերէնի թարգմանուած գրականութիւն»: Ծողնութիւնը եւ նիւթերու խճողուածութիւնը պատճառ եղան որ չկարենամ մանրամասնօրէն նօթագրել ելոյթները: Գանատահայէն Լորն Շիրինեան անգլերէնով ներկայացուց իր ճիւղը՝ անգլիատառ հայ գրականութիւն, Հիւսիսային Ամերիկայի մէջ: Հմուտ է նիւթին թէ՛ գրական, թէ՛ տեսական մարզերուն, եւ մանրամասն վիճարկումով ներկայացուց իր տեսակէտը, – ինքնութիւնը նոյնիսկ հայրենի հողին վրայ յարաբոխոխ է, սփիւռքի մէջ, ա՛լ աւելի, Հիւսիսային Ամերիկայի մէջ, ամէնէն աւելի: Անգլիատառ գրականութեան ընթերցումը մեզի ցոյց կու տայ թէ ինչի՞ն կառչած է հայութիւնը եւ անցեալէն ի՞նչ կը լքէ, ապա, ամէնէն կարեւորը, ի՞նչը կը վառուցէ իբրեւ նորութիւն, իբրեւ մասնիկ նորակերտ ինքնութեան: Հակասութիւնը այն է, ըսաւ Շիրինեան, որ յիշողութիւնը ոչ միայն կը պահպանէ, այլ կ'ընտրէ անցեալէն այն յատկանիշները, որոնք կը վերամշակուին եւ նոր ինքնակերտումի հիմնաքարը կ'ըլլան: Հայութիւնը այսօր իր ինքնութիւնը չի ժառանգեր, այլ՝ ամէն սերունդ իր ինքնութիւնը կը կերտէ: Վերջին քառասնամեայ անգլիատառ հայ գրականութիւնը կը պարզէ այն բազմատարր ինքնութիւնները, որոնք ստեղծուած են թէ՛ երեւակայութեան, թէ՛ ալ կեանքի մէջ:

Խօսք տրուեցաւ Լէօնարտ Ալիչանի: Ծնունդով պարսկահայ, իրաւագէտ, վերոֆէսէօր՝ Իլթահի նահանգային համալսարանին մէջ, անգլիագիր այս հայ գրողը կը կրէ Հայր Ղեւոնդ (=Լէօնարտօ) Ալիչանի անունը: 1901–ին, իր կաթողիկէ մեծ հայրը ընտանիքին ազգանունը փոխած է, անհահացնելու համար մեծ Մըխիթարեանը: Ալիչան (Լէօնարտօ) բանաստեղծ է եւ վերլուծող, միաժամանակ: Ըսաւ որ ինքզինք «Արմէրանիքան» բանաստեղծ կը զգայ ու կ'որակէ, – Արմ=Հայ, Իրան=Պարսկաստան, իքան, Ամերիքան բառի վերջին վանկը: Երեքն ալ է, ոչ մէկուն յատուկ ինքնութիւնը չունի, բայց գիտէ թէ բանաստեղծ է, «I live and curse in verse», «կ'ապրիմ ու կը հայհոյեմ, կ'անիծեմ չափածոյով», ըսաւ:

Խօսք առաւ Ալվարդ Կիրակոսեան, ծնունդով արժանթինահայ, ներկայիս Գալիֆորնիա հաստատուած եւ Հայաստանի մէջ ալ ճանչցուած բանաստեղծը: Հաստատեց որ մարդկային մեծ մտածումը մարդկութեան կը պատկանի, սակայն ղգայումները ունին լեզու եւ հայրենիք: Ինք տարբեր տարիքներու տարբեր լեզուներով գրած է (սպաներէն, հայերէն, անգլերէն), եւ գրած է ամէն տեսակի նիւթերու մասին: Նիւթն ալ, մտքի նըման, ընդհանրապէս ազգային ինքնութիւն չունի, – գեղարուեստական արտայայտութիւնն է կարեւորը: Հայ բանաստեղծութիւնը ներկայիս թէ խոստմնալից է, թէ ալ ծանրաբեռնուած, տակաւին, կարգախօսներով: Անգլերէնով բառախաղ մը ըրաւ, գործածելով ոսոխական ժարկոնը, որ պիտի թարգմանէր «ձերբակալուած՝ իր վրայ կրած թմրեցուցիչներուն համար»: Ըսաւ որ ցաւօք բազմաթիւ հայ բանաստեղծներ դեռ պէտք է ձերբակալել՝ իրենց վրայ կրած ֆլիշէներուն համար: Պէտք է պայքարիլ միջակութեան դէմ ամէնուրեք, աւելցուց, քանի որ միջակութիւնը արագ fուօ–ի մեծ, լուռ դաշնակիցն է:

Ապա խօսեցաւ Օշին Քէշիշեան, Լոս Անճելըսի Արմինիըն Օպզըրվըր թերթի հիմնադիր–խմբագիրը, գաղութին գործօն եւ բեղուն դէմքերէն մէկը: Ան առաւ ընդհանուր պատկերը ամերիկահայ անգլիատառ գրութիւններու, ըսելով որ հայ գրողի մը ստորագրած առաջին գիրքը Ա.Մ.Ն–ու մէջ, 1857–ին լոյս տեսած է, հեղինակն է Ոսկանեան, գիրքը «The Sultan and His People», «Սուլթանը եւ իր ժողովուրդը»: Խօսեցաւ Արշակ Տէր–Մահտեսեանի մասին, որ 1904–ին կը փորձէ հրատարակել անգլիատառ առաջին պարբերաթերթը: Իր զեկուցումը լեցուն էր անուններով, Ադրատ պարբերաթերթին (1960–էն այսօր, Հ.Բ.Ը.Մ–եան կարեւոր սատարն է այս գործը՝ Ամերիկահայ անգլիատառ մշակոյթին), միչեւ Աւլէնի, Պալաքեանի, Խաչարեանի եւ Հաչեանի գործերը, որոնք ծանօթ են անգլերէնով հայ մշակոյթի հետ կապ պահող հասարակութեան:

Այս նիստին վերջին խօսողը եղաւ փիթըր Նաճարեան, որուն գործերը, մանաւանդ «Daughters of Memory», «Յիշողութեան Դուստրերը», իրենց արժանաւոր տեղը ունին հայ անգլիատառ գրականութեան մէջ: Նաճարեան քիչ առաջ ըսաւ, կարդաց իր գիրքերէն, յայտնելով ոգեւորելով ներկաները:

Վերջին նիստը, նուիրուած հայերէնէ թարգմանուած գրականութեան, վարեց Պօղոս Սնապեանի եւ Արամ Յարութիւնեանի ելոյթներով, ապա իբր կլոր սեղանի ներկայացուցիչներ խօսք առին Հայաստանէն Եդուարդ Հախվերեան, Մուշէ Մկրտչեան եւ Սերժ Սիմոնեան, ապա, պարսկահայ (կարծեմ) Վահագն Մկրտչեան: Լսեցի ունկնդիրներէն գոհացում, որ Սնապեանէն անդին ոչ մէկ թեմատահայ յարմար չէր գտնուած, իրը կլոր սեղանի մասնակից: Ելոյթները եղան ու մանրամասնութիւններով լի էին, սակայն հետաքրքրական նոր վարկածներ չկային, եւ յողնութիւնս պատճառ եղաւ որ անտեսեմ անուններու չարանը:

Փրոֆ. Քաուի փակեց այս երկար, բայց ճոխացած, յաճախ խիստ հետաքրքրական եւ ողջունելի գիտաժողովը: Աչխատասէր եւ ծախք պահանջող եղելութիւն մը, ներկայիս կարծեմ միայն Գալիֆորնիոյ մէջ կարելի է իրականացնել այս ծաւալով, բայց որուն մանրատիպները, ի հատատում, կարելի է գումարել եւ պիտի գումարել Միջին Արեւելքի, Եւրոպայի եւ Հայաստանի մէջ ալ: Երկու օրուան մէջ տեղի ունեցան վէճեր եւ տհամութիւններ, բայց նաեւ ստեղծուեցան ծանօթութիւններ եւ չփումներ, որոնք պիտի սատարեն «մէկ մատուռականութեան եթէ ոչ «մէկ ազգ» ստեղծելու հրամայականին: Եւ սփիւռքագիտութիւնը կրկի՛ն ու նորի՛ն կը փաստէ որ անդրազգային իրականութիւններ կը պահանջեն, որ պարտադրեն որ անդրազգի սփիւռքեան եւ հայրենի ճիւղերու տնտեսական, քաղաքական եւ մշակութային «ընտրանիները կամ «վերնախաւ» հատուածները գոնէ ճանչնան գիրար: Ճանչնան, անպայման եթէ նոյնիսկ համաձայնութիւն չի ստեղծուիր անպայման ճանչցումին (ընտրանիներու մէջ ալ մտերիմ ճանչցում անպայման համերաշխութիւն չի ստեղծեր...):

(Շար. 4 եւ վերջ)

Փրովիտընս, Ապրիլ 14–16

ՕՐԻՆԱԿԵԼԻ ԺՈՂՈՎՐԴԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆ

Միչա հիացումով հետեւած եմ ժողովրդավարական կարգերու առանցքը կազմող քաղաքացիական գործօն մասնակցութեան՝ ազգային – պետական հարցերու քննարկման մէջ: Տարիներու ընթացքին յամառօրէն փորձած եմ այդ գործօնեկերպին կարեւորութիւնը չեշտել գաղութային մեր կեանքին մէջ:

Այս գծով, նորագոյն հիասթափութիւնս գայ հայրենիքէն. մէկ կողմէ անուրանալի է հայրենի իշխանութեան մենատիրութիւնը, միւս կողմէ՝ պարզ քաղաքացիներուն հոգեկան խզումն ու անտարբերութիւնը: Մինչ Արցախի ապաղան վճռող խօսակցութիւններ տեղի կ'ունենան միջազգային բարձրագոյն մակարդակի վրայ, ոչ մէկ հրապարակային քննարկում կը կատարուի, քաղաքացիներու իրաւունքներուն եւ պարտաւորութիւններուն հանդէպ ոչ յարգանք, ոչ ալ գիտակցութիւն կայ: Ազգային թմրութիւնը ծանր կը կշռէ եւ բարեկարգումի ամէն յոյս ապագին մէջ կը խեղդէ:

Այս մտորումները դիս կը տանջէին, երբ Ռոյթըրզ Լրատու Գործակալութիւնը Ապրիլ 11–ին հաղորդեց, թէ Ֆրանսա կը պատրաստուի Եւրոպայի Միութեան արբպլնթաց զարգացումը եւ անդամակցութեան պայմանները հրապարակային քննարկման նիւթ դարձնել: Ի վերջոյ Ֆրանսայի նպատակը՝ նոր օրինագիծ եւ բարեկարգումի համապարփակ ծրագիր կազմել է:

Անցեալ Դեկտեմբերին տեղի ունեցաւ Եւրոպայի Միութեան Նիսի գերատիճանը, ուր որոշուեցաւ խորհրդաժողով մը դումարել 2004 Թուականին, սահմանելու համար Պրիւքսէլի կեդրոնին եւ անդամ երկիրներուն յարաբերութիւնը, յատակագրնելու ազգային խորհրդարաններուն դերը, մեկնելու Միութեան պայմանագրերը եւ երաշխաւորելու հիմնական իրաւունքներու համաձայնագիրը մը: Ասոնց հարցերուն լուսաբոյն լուծում մը գտնելու առաջադրանքով, Ֆրանսայի նախագահն ու վարչապետը կը դիմեն հրապարակային քննարկումի նախաձեռնութեան, կոչ ուղղելով ընկերութեան անկախ բոլոր խաւերու մասնակցութեան՝ պարզ քաղաքացիներէն սկսեալ մինչեւ հանրային գործիչներ, կրթական մշակներ, առեւտրականներ, երեսփոխաններ ու նախարարներ: Աւելին, հրապարակային քննարկման մղում տալու համար տասը հոգինոց խումբ մը կազմուած է, որպէսզի քննելի հարցերուն մասին ժողովուրդին պիտակցութիւնը լրացնէ, գարկ տայ մտքերու փոխանակման, քաջալերէ խօսքի ազատութիւնը եւ ինչպէս նաեւ բարեկարգումին վերափոխիչ դերը:

Ահա ա՛յս է ժողովրդավար գործելակերպը, երբ երկրին իշխանութիւնը կամքը կամ հեղինակութիւնը պարտադրելու եւ պարզ քաղաքային անտեսելու փոխարէն՝ հանրութիւնը կը լուսաբանէ, հանրային կարծիքը յարգելով եւ մասնակցութեան՝ պարզ քաղաքացիներէն սկսեալ մինչեւ հանրային գործիչներ, կրթական մշակներ, առեւտրականներ, երեսփոխաններ ու նախարարներ: Աւելին, հրապարակային քննարկման մղում տալու համար տասը հոգինոց խումբ մը կազմուած է, որպէսզի քննելի հարցերուն մասին ժողովուրդին պիտակցութիւնը լրացնէ, գարկ տայ մտքերու փոխանակման, քաջալերէ խօսքի ազատութիւնը եւ ինչպէս նաեւ բարեկարգումին վերափոխիչ դերը:

Ահա ա՛յս է ժողովրդավար գործելակերպը, երբ երկրին իշխանութիւնը կամքը կամ հեղինակութիւնը պարտադրելու եւ պարզ քաղաքային անտեսելու փոխարէն՝ հանրութիւնը կը լուսաբանէ, հանրային կարծիքը յարգելով եւ մասնակցութեան անկաշկանդ արտայայտութիւնը քաջալերելով: Ի վերջոյ հանրային քննարկման արդիւնքները կը համապրուին, որպէսզի իշխանութեան մշակած օրինագիծը անոնց հետ հաշտ ըլլայ:

Այս գործելակերպը վրնայ ուղեցոյց դեր կատարել: Հայ քաղաքացիներ պարտին իրենց ձայնը լսելի դարձնել իրենց առօրեային եւ երկրին ապագան յուզող հարցերուն մասին: Այրպէս, իշխանութեան եւ պարզ ժողովուրդին միջեւ բացուած խրամատը աւելի եւս պիտի խորնայ, ազգային պատկանելիութեան զգացումը չքանայ եւ արտագաղթի չարանը երկարի...

ՎԱԶԳԷՆ ՍԻՒՐՄԷՆԵԱՆ

Հոլիվուտ, Ապրիլ 18

ՋՈՒԻՑԵՐԻՈՑ ՀԱՑԿ. ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ ՄԻՋՀԱՄԱՑՆԱԿԱՆ ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԽԱՂԵՐԸ

Ջորջրդ անգամ ըլլալով, Ջուիցերիոյ Հայկական Միութեան կազմակերպած Եւրոպայի հայկական միջհամայնական խաղերը, մաս կը կազմէին Եւրոպայի հայկական մարզական միութիւններու 2001-ի համանակացոյցին:

Ապրիլ 13-էն 16, Ջուիցերիոյ Հայկական Հնազոյն Միութիւնը (ԻԻ-Ա-ԷՄ) ժխեւ կ'ընդունէր մօտ 400 մարզիկներ եւ 150 ընկերացողները, եկած Մեծն-Բրիտանիէն, Գերմանիայէն, Աւստրիայէն, Պլճիայէն, Ֆրանսայէն, Հոլանտայէն, Իտալիայէն եւ Ջուիցերիայէն:

Յայտագրին մաս կը կազմէին չորս մարզաձեւեր՝ արահան եւ լճական պասքէթ-պոլ, սրահի ֆութպոլ, խառն վոլէյպոլ, արահան եւ լճական փենկ – փոնկ:

Մարզական ոգիով, կիրթ, բարեկամական եւ մանաւանդ հայադրոշմ, խաղերը տեղի ունեցան առանց որեւէ խոչընդոտի եւ ունեցան այն յաջողութիւնը, որու արժանի են կազմակերպիչները, որոնք ամէն ինչ նախատեսած էին:

Արդարեւ, բոլոր մասնակցողները տեղաւորուած էին Ֆորում չորս աստղանոց պանդոկը, ուր կազմակերպուած էին երկու պարանոցիկ երեկոյթներ: Առաջինին կը մասնակցէին երկու տիսք – ճոքէ եւ 600 հոգի, երկրորդին՝ 700 հոգի կը պարէին մէջընդմէջ հայկական թէ եւրոպական եղանակներով, զորս կը մեկնաբանէր յաջողութեամբ հիանալի եւ համակրելի, Մարսէյլի Վարդան Նուագախումբը:

Մրցանակներու յանձնումին համար, կազմակերպիչ մարմինը զանազան խումբերու տոպանգ մը կազմակերպած էր, տոպանգ, որ ճոխացած էր Ջուիցերիոյ հայ գաղութի երիտասարդներուն լաւագոյնս ներկայացուած պարերով:

Հարկ է նշել, որ Ջուիցերիոյ այս փոքրիկ գաղութը, Եւրոպայի ամէնէն գործօն գաղութներէն մէկն է, ինչ կը վերաբերի մեր ժողովուրդին համախմբման եւ միասնականութեան: Զանազան գործունէութիւնները, որոնց կարգին համախմբել ամբողջ Եւրոպայի երիտասարդները, առանց նկատի առնելու տոնոյ պատկանելիութիւնը որեւէ կազմակերպութեան կամ կուսակցութեան, փաստն իսկ է, եւ կրնայ միայն քաջալերուիլ:

Մեր շնորհաւորութիւնները կազմակերպիչ մարմնին եւ թող վստահ ըլլան մեր ներկայութեան յաջորդ խաղերուն, երկու տարիէն:

ԵՐԻՏԱՍԱՐԴ ՄԱՄՆԱԿՑՈՂՆԵՐ

Ժընեւ, Ապրիլ 23

ՇԱԲԱԹԱԿԱՆ ԱԿՆԱՐԿ

ՀԱՅԿ. ԿԵԱՆՔԸ ԼՈՍ-ԱՆՃԼԼԷՍԻ ՄԷՋ

«ԼԻԲԱՆԱՆԻ ՏԱՆ»
ԿԱՌՈՒՑՄԱՆ Ի ՆՊԱՍՏ ՁԱՇ

Հոլիվուտի «Գաւառ» ճաշարանին մէջ, Ապրիլ 7-ին, տեղի ունեցած է հանդիսակութեան ճաշ մը, ի նպաստ Լիբանանի հիւպատոսութեան նախաձեռնութեամբ կառուցուելիք «Լիբանանի Տուն»ի: Ճաշը կազմակերպած է Հ.Ց.Դ. Արեւմտեան Ամերիկայի կեդր. Կոմիտէն: Խօսք առնելով լիբանանեան հայրենիքին կապուած ըլլալու զգացումները յայտնած են Աւետիս Իսբէնճեան (արարերէն), Վիգէն Եագուպեան (անգլերէն) եւ առաջնորդ Մուշեղ Եպիսկ. Մարախրոսեան (անգլերէն): Լիբանանի հիւպատոսը՝ տոքթ. Ժան Մաաքարոն, պատմականը ըրած է նախաձեռնութեան եւ նշած՝ թէ կեդրոնը պիտի պատկանի բոլոր Լիբանանցիներուն անխտիր եւ թէ արդէն հաւաքուած է քառորդ միլիոն տոլար եւ յատուկ յանձնախումբ մը լծուած է այդ գործին: Ներկայ 40 հրաւիրեալներու նուէրներէն գոյացած է 20 հազար տոլար:

*
**

ՍԱՀԱԿ-ՄԵՍՐՈՊ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ ՏԱՐԵԿԱՆ ՃԱՇԸ

Լոս-Անճըլըսի «Արարատ» հանդստեան տան «Տէօքմէճեան» սրահին մէջ, Մարտ 31-ին, տեղի ունեցած է Փասատինայի Սահակ-Մեսրոպ հայ քրիստոնեայ վարժարանի 21-րդ տարեկան ճաշը, որուն ներկայ եղած են 600 հոգի: Բայման խօսքը արտասանած է հոգաբարձութեան փոխ ատենապետուհի Լիսա Հալէպլեան: Հանդիսավարը՝ Հայ Աւետարանական Համագործակցութեան նախագահ Սթիւ Լազարեան, իր խօսքին մէջ նշած է թէ աւելի քան մէկ միլիոն տոլարի պիւտճէ ունեցող կրթական հաստատութիւնը ներկայիս ունի 290 աշակերտ եւ չուրջ 50 հոգիէ բաղկացած ուսուցչական կազմ եւ պաշտօնէութիւն: «Ուորլտ Վիժըն»ի նախագահ տոքթ. Տին Հըրշ, անդրադարձած է իր գլխաւորած կազմակերպութեան կատարած օժանդակութիւններուն Հայաստանին եւ հայրենի քաղաքական թէ հոգեւոր պետերուն հետ իր ունեցած հանդիպումներուն: Տնօրէնը՝ Լեւոն Ֆիլեան, նշած է թէ վարժարանը այժմ կարիքը ունի մեծնալու եւ զառնալու երկրորդական: Գործադրուած է զեղարուեստական յայտագիրը մը: Ի նպաստ դպրոցին եղած նուէրներէն գոյացած է 80 հազար տոլար:

ԼՐԱՏՈՒ

ՕՐՈՒԱՆ ՀԱՐՑԵՐ

ՄՕՏ Է ԲՐԻՏԱՆԱԿԱՆ ԱՐՔՈՒՆԻՔԻՆ ՎԱԽՃԱՆԸ

Բրիտանական եւ անոր հետ միջազգային լրատուիւնները լայնօրէն արձագանգեցին Թաղուհիին հարսին՝ իշխանուհի Սոֆիի ինկած ծուղակին եւ ձախորդ արտայայտութիւններուն: Ան որպէս չէյլս ծպտուած ճարպիկ լրագրողի մը հետ առանց որեւէ վերապահութեան խօսած էր Մեծն – Բրիտանիոյ արքունի դէմքերուն եւ կառավարութեան ներկայացուցիչներուն հասցէին, բաւական անախորժ վերաբերմունք ընելով անոնց: Էլիզապէթ Բ.ի կրտսեր զաւկին կինը որ ընկերային յարաբերութիւններու գործակալութեան մը պետավարն էր, կարծած էր որ գործի շահութաբեր կապեր կրնայ ստեղծել այդ «չէյլս»ին հետ որուն պատճառով ստիպուեցաւ հրաժարիլ պաշտօնէն, երբ իր արտայայտութիւնները լրատուիւններու մէջ արձագանգ գտան:

Անոր անխոհեմութիւնը անախորժ մթնոլորտ մը ստեղծելէ զատ, այժմեական նայուշ չատերու մտքին մէջ ներկայ հարցումը թէ պէ՞տք է փրկուիլ բրիտանական արքունիքէն:

Այդ ընտանիքին առընչուած հարցականներ չատ անգամ զրաղեցուցած են հանրային կարծիքը: 1992-ին երբ Չարլզ եւ Տայանա իրարմէ բաժնուեցան, երկուքին կողմնակիցներուն միջեւ գաղափարի բազմաթիւ բախումներ պատահեցան: Սակայն, ինդիրը հանրապետականներու եւ միապետականներու բախում մը չէր: Յետոյ, 1997-ին, երբ իշխանուհին մահացաւ հակամիապետականները վարանումի մէջ էին: Երբ Ուինսթընները կը մերժէին խօսիլ, նոյնիսկ մահացած իշխանուհիին յարգանքի տուրք մատուցանել, հանրային կարծիքը չպահանջեց միապետութեան ջնջումը, այլ՝ միայն համակարգին արդիականացումը: Անոնչան փոքրամասնութիւն մը համարձակութիւն ունեցած էր ըսելու թէ պէտք է վերջ տալ միապետութեան:

Այս անգամ, սակայն, հակազդեցութիւնը աւելի չեչտակի է: Կառավարութեան անդամները որոնք մինչ լուութիւն պահած էին 1997-ին, ակամայ են արտայայտուիլ բարձրաձայն: Նաեւ ճարտասփիւռի, հեռատեսիլի հաղորդումներուն ունկնդիրներ կարծիք կը յայտնեն նոր դայթակղութեան մասին: Անոնցմէ յայտնի կ'ըլլայ որ Բրիտանացիները քիչ – քիչ կը ձերբազատին իրենց պապենական վախերէն, աւանդական համոզումներէն:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՑ

ՃԱՊԻՏ

Մի մարդ պատմում է ընկերներին.

– Երէկ թաքսի նստեցի ու վախից քիչ էր մնում ուշաթափուէի. պիտի տեսնէիք թէ ինչ արագութեամբ էր վարորդը վարում մեքենան եւ ինչ ճարպկութեամբ էր խոյս տալիս բախումից: Բայց ամէնից չատ վախեցայ վերջում, երբ նա հանեց խոշորացոյցը, որպէսզի տեսնի, թէ հաշուիչն ինչ է ցոյց տալիս...

*
**

– Լսե՞լ էք, մեր խորհրդարանը թոշակառուների համար նոր արտօնութիւններ է հաստատել:

– Ի՞նչ արտօնութիւններ:

–Հիմա թոշակառուներին թոյլատրուում է փողոցն անցնել կարմիր լոյսի տակ...

*
**

Վարորդը ղիմում է ուղեւորին.

– Տե՛ս, այն երիտասարդը հաստատ կեանքից ձեռք է քաշել: Արդէն տասը րոպէ վազում է մեր մեքենայի առջեւից:

– Իսկ դու մայթի վրայով ինչո՞ւ ես քշում...

ՍՏԱՑԱՆՔ

ԼՈՒՍԱՐՁԱԿԴ ԲԱՑ ՎՐԱՆ...
Մարդեղութեան 2000-ամեակին

ԱՆԴՐԱՆԻԿ ՎՐԴ. ԿՈՒԱՆԵԱՆ

ՊԷյրութ, 2000

Դիտել կը տրուի որ զահը հիմնուած էր միջնադարեան յղացքներու՝ արեան կապին ու ժառանգականութեան վրայ, մինչդեռ արդիականութիւնը կը ջանայ վարձատրել արժանիքը եւ առիթներու հաւասարութիւն տալ:

Հանրապետականները օգտակար ռազմավարութիւն կը նկատեն տրամաբանական բարեփոխումներ պահանջելու ձեւը: Անոնք արդէն մերժելով արքունիքին հարկ վճարել, նախընթաց մը ստեղծեցին եւ հասկցուցին որ Ոխինտօրները քաղաքականութենէն, կամ Նորհրդարանի հակակշիռէն զերծ չէին: Անոնց վերջնական յաջողութիւնը պիտի ըլլայ արդէն ուրուագծուիլ· 20 – 30 տարիէն ներկայի թագուհիին մահով, անկարելի չեն նկատեր միապետութեան այդ պարիկներու հէքեաթին միանգամընդմիշտ վախճանը:

ՔԱՂՀԱՆ

ՄԻ ՀՈՑՈՒՀՈՒ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ

ՄԱՅՐԱՆՈՑՇ ՅԱԿՈԲԵԱՆ

ԳԱՂԹ

Քալեցինք ամբողջ օրը: Ալափարսից դուրս էինք եկել արեւածագին, տեղ հասանք արեւմուտին: Ջրազացներ երեւացին, եւ մայրս ուրախացած ասաց՝ «Հասանք, ըշտէ գեղի ջաղացները»:

Գարնան վերջի կամ ամրան սկզբի այդ օրը իմ ապրած ամենագեղեցիկ օրերից մէկն է: Եօթ տարի չարունակ մեր տեսածն ու լսածը մայրերի կարաւաններ ու անասունների բառաչ, մարդկային վիշտ ու լացուկոծ էր եղել, հիմա ամէն կողմ լուութիւն էր ու խաղաղութիւն: Քալեցինք ամբողջ օրը եւ ոչ ոքի հանդիպեցինք: Անսահման լուութիւն էր ու խաղաղութիւն, միայն փարթամ կանաչ հագած կուսական բնութիւնն էր ու մենք:

Ջրազացներն անցանք, մտանք դիւղ եւ քիչ յետոյ մօտեցանք քեռիներիս տանը, *ուսի ճիչդ*, այն տանը, որտեղ նրանք ապրում էին: Այն ժամանակ արեւմտահայ գաղթականը ոչ տուն ունէր, ոչ հող:

Քեռիներիս ընտանիքը բազմանդամ էր: Զորան էլ ամուսնացած էին, երեխաներ ունէին, մենք էլ աւելացանք, ու երեւի թուով անցանք քսանից: Ապրում էին հազիւ ծայրը ծայրին հասցնելով: Իրենց սայլով բեռներ էին տեղափոխում սրա-նրա համար ու մի կերպ ապրում: Անասուններ, այդ թուում կովեր ունէին, մենք էլ մերն էինք բերել, էլի բան էր, բայց հայի խնդիրը ղժուար էր: Տունը կառավարում էր աւագ քեռուս կինը: Թխած հացը չէր բաւականացնում, եւ նա բաժանում, իւրաքանչիւրին տալիս էր իր բաժին պատառը: Ճաշերը կամ չուրուայ էին կամ ապուր: Լցնում էին մի ամանի մէջ, դնում երեխաներիս առաջ, եւ ամէն մէկս իր գդալն առած ուտում էինք: Փոքր եղբայրս այդպէս չէր կարողանում ուտել, մինչեւ գդալը բերանն էր տանում, կէսը թափում էր: Եւ քեռի Ալեքսանի աղջիկը՝ Անոյշը, մի անգամ ասաց. «Քու պապու բերո՞ւկն է, որ ըզմայլ կը թափիս»: Ես չատ ապրուեցի, եւ մօրս ասացի, որ այստեղ չեմ ուզում ապրել, թող ինձ այնտեղ տանի, որտեղ հայր չունեցողներին են պահում՝ որբանոց:

Երեխաներից աւագը Լիտիան էր՝ աւագ քեռուս՝ Բենոյի աղջիկը: Նա էր մեզ իր եաեւը զցած տանում բանջար հաւաքելու: Հաւաքում էինք հիմնականում փիփերթ: Բերում էինք, իր մայրը իւղով եփում էր եւ որպէս ճաշ բաժանում բոլորին: Լիտիանը նոյնպէս ինձ խեթ-խեթ էր նայում, յաճախ գոռում վրաս, հաւաքածս բանջարին անուն դնում:

Բանջար հաւաքելիս, ամենալաւերը մի առանձին կապ էի անում, շրջազգեստիս տակ թաքցնում կրծքիս վրայ, բերում, տալիս մօրս: Ես նրան չատ էի սիրում, մեւնոյն ժամանակ էլ խղճում եւ չվիտէի, թէ ուրիչ էլ ինչ կարող եմ անել նրա համար:

Մօտ մէկ ամիս ապրեցինք քեռիներիս տանը, եւ ես ամէն օր մօրս ասում էի, որ այստեղ չեմ կարող ապրել: Մայրս լսում էր ինձ, տխրում: Նա չէր պատկերացնում, թէ ինչպէս կարող է բաժանուել իր երեխաներից: Բայց ցանկութիւնս հասաւ նաեւ աւագ քեռակնոջս՝ Ալմաստի ականջին, եւ նա իր հերթին մօրս խորհուրդ տուեց լինձ ու Յակոբին որբանոց տալ, ասելով, որ այստեղ մեծանալով, պիտի հոտոտուիչ անենք, աւելի լաւ է դնանք, մարդ դառնանք: Եւ մայրս կամաց-կամաց հաշտուեց այդ մտքի հետ: Պայմանաւորուեց իր եղբայրներից Ալեքսանի եւ Ռուբէնի հետ, որ չաճախ էին Երեւան գնում-գալիս, որ իրեն ու մեզ էլ վերցնեն իրենց հետ եւ ընդունել տան որբանոց:

ՈՐԲԱՆՈՑ

1922 թուի Յուլիսի սկզբին սայլի վրայ նստած ուղեւորուեցինք դէպի Երեւան: Փոքր եղբօրս մայրս թողեց իր ազգականների մօտ, իսկ լինձ ու Յակոբին տարաւ ընդունել տալու որբանոց:

Առաջին օրը Աչտարակ հասանք: Մթնեց, սայլը կանգնեցրին հին կամրջի մօտ: Հէնց սայլի վրայ էլ գիչերեցինք: Քեռիներս վարունգ պնեցին մեզ համար, կերանք ուրախութեամբ:

Լուսաբացին ճանապարհը չարունակեցինք եւ կէսօրն անց հասանք Երեւան: Իջեւանեցինք Զառաբի խանում: Մեզ նման սայլաւորներ, եկած Հայաստանի բոլոր կողմերից, այստեղ չատ կային: Զառաբի խանը կամարաձեւ դարպաս էր, դիմացը՝ չուխան, Ղանթար անունով: Եզները լծից արձակում էին, նորից կապում սայլին, առաջները խոտ դնում ու դնում իրենց գործին: Նոյնն էլ մենք արեցինք: Քեռիներս գնացին չուկայ, իսկ մենք նստեցինք սայլի հովին, որովհետեւ չատ չոգ էր: Քեռիներս մի դոյլ ծիրան բերեցին ու գնացին իրենց գործերով: Երեկս էլ կուշտ կերանք: Երբեք այդքան ծիրան չէինք տեսել ու չէինք կերել:

Ղանթարն այժմեան մանկական պրօսպեկտ տեղում էր: Բայ չուկայ էր, մրզերը կողովների մէջ էին, իսկ բանջարեղէնները ուղղակի կիսւում էին գետնին: Ջորս կողմը կեղտ էր: Ամէնուրեք թափուած էին մրզերի ու բանջարեղէնների մնացորդներ, մանաւանդ ձմերուկի կեղեւներ, որոնք ամէնից չատ էին աչքի զարնում: Շուկայում չատ էին աղքատներն ու երեխաները, որոնք վերցնում, կրծում էին ձմերուկի կեղեւները ու նորից գետին գցում:

(Շար. 18)

ՅԱՌԱՋԻ ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ

ՎԱՃԱՌՈՒ. – Անգրանիկ Քէչիչեան 100 ֆրանք Շ.ի հօր յիշատակին:

ԿԸ ՓՆՏՈՒԻ

Տիկին Անժիվ Քէշիշեան, աղջիկը ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ՔԷՇԻՇԵԱՆԻ եւ ԹԱՄԱՄ ԵՐԱՄԵԱՆԻ, 1936–ին, ծնողքին հետ, Մարսէյլէն ներգաղթած է Հայաստան: Ան ամուսնացած է Երեւան եւ ունեցած երկու զաւակ:

Ներկայիս, Ֆրանսայի մէջ ան կը փնտռէ իր հարազատները, որոնք կրնան գտնուիլ յատկապէս Մարսէյլի կամ Փարիզի շրջանները:

Տեղեկութիւն ունեցողներէն կը խնդրուի կապ հաստատել Փարիզի Սուրբ Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Եկեղեցիի Դիւանին հետ:

Հեռաձայն. – 01 43 59 67 03

կամ դրել հետեւեալ հասցէին՝

Madame Angèle KETCHEDJIAN
M. Kerob SARGSYAN
℅ A. P.T. M.
239, rue de Bercy
75012 PARIS

(Շար. Ա. էջէն)

պնդումին համար, որ կը վերաբերի Ժապ Շիրաքի խաղացած դերին: Կը գտնէ որ «Հիմա, կան նշաններ որոնք հաւանական կը դարձնեն Ժ. Շիրաքի դերը, որպէս հեղինակ կամ մեղսակից»: Կ'աւելցնէ, սակայն, որ Սահմանադրութիւնը եւ Սահմանադրական Խորհուրդին օրէնսդիրութիւնը կ'արգիլեն իրեն որ որեւէ քննութիւն կատարէ Հանրապետութեան նախագահին մասին: Միայն, կը ճշդէ, Արդարութեան Բարձրագոյն Ատեանը կրնայ այդ քննութեան ձեռնարկել:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ կողմէ Հայերու ցեղասպանութեան ճանաչումին որպէս հակազդեցութիւն, Անգարա որոշած էր իր կարգին ճանչնալ «Ֆրանսայի Ալժերիոյ մէջ կատարած "ցեղասպանութիւն"ը»: Հարցը մինչ կը դտնուէր Ազգ. Ժողովի օրակարգին վրայ, Ալժերիոյ Անգարայի դեսպանատունը ընդդիմացած է, այն պատճառաբանութեամբ որ իրենք Ֆրանսայի հետ լուրջ յարաբերութիւններ ունին եւ նման ճանաչում խանգարիչ ազդակ մը կ'ըլլայ անոնց: Արտաքին հարցերու յանձնախումբէն թուրք երեսփոխան մը լսած է թէ անկարելի չէ որ Ֆրանսան ցեղասպանութեամբ ամբաստանող օրէնքը հրապարակէ եթէ, Ալժերիա մերժէ ատոր ճանաչումը. իսկ այդ պարագային Թուրքիա խայտառակ կ'ըլլայ ամբողջ աշխարհին առջեւ:

ՆԱԽԱԳԱՀ ՊՈՒՇ նոր սխալ մը գործած է, որ բաւական ջղագրգռած է Զինաստանի իշխանութիւնները: Ան յայտարարած է որ, եթէ Զինաստան յարձակի Թայվանի վրայ, «ԱՄՆ պատրաստուր կ'ըլլան օդնելու Թայվանի»: Փեքին խիստ կերպով բողոքեց ամբաստանելով Պուշը որ «իր երկիրը վտանգաւոր ճամբաներու վրայ կը տանի: Զինաստանն ու իր ժողովուրդը խորապէս վրդոված էն»:

Լիոնի նորընտիր քաղաքապետը՝ Ժ. Գոլըն, ստիպողաբար հեւանդանոց փոխադրուած է յայնտիզի բորբոքման պատճառով: Լուրջ հիւանդութիւն է, բայց, վտանգաւոր չի նկատուիր: Պարտի բաւական երկար առեն հիւանդանոցը մնալ եւ բացարձակ հանգիստ ընել:

ՍԵՐԺ ՔԻՒՐԻՒՔ, Ալքաթէլի նախագահ–տնօրէնը, կը բացատրէ (Լը Մոնտ, Ապրիլ 27) թէ ինչու իր ձեռնարկը կը դադրեցնէ առձեռն հեռաձայններու արտադրութիւնը: Զիւրիւք կ'ըսէ թէ կ'ուզէ բարելաւել իր դիրքը, օգտուելով տագնապին դէմ դնելու իր կարողութենէն: Ալքաթէլ լաւ վիճակի մէջ է, 21%–ի յաւելումով իր գործառնութեան մէջ:

1700ème ANNIVERSAIRE DE LA PROCLAMATION DU CHRISTIANISME EN ARMENIE

Marseille - Arménie - 1700

Pèlerinage organisé par l'Eglise Apostolique Arménienne du Midi de la France et les associations de Jeunes de Marseille et Aix-en-Provence

Du 12 au 19 juillet
à partir de *4 900* F *

Comprenant : vol Marseille - Paris - Erevan aller-retour ● Hébergement en pension complète et programme touristique : Erevan, Khor Virap, Etchmiadzine, Dzidzernagapert, Garni, Kéghart, le lac Sévan, Haghartzine, Gochavank . . .

Date limite d'inscription : 30 avril

Renseignements: Cathédrale Arménienne - ☎ 04 91 77 84 70

* ● *Prix du séjour hors assurance individuelle* ● *Acompte de 1 500 F à l'inscription* ● *Pour les jeunes de 18 à 35 ans* ● *Frais de visa inclus.*

TISSUS DES URSULES
Tout le décor de la maison

Siège Social 9, rue J. Duclos
42400 St-Chamond

SAINT-ETIENNE
SAINT-CHAMOND
CANNES LA BOCCA
VILLENEUVE-LOUBET

CENTRE DE VACANCES DE LA CROIX BLEUE DES ARMÉNIENS DE FRANCE - Bellefontaine (Jura)

Près de la frontière suisse et à proximité de Morez, Morbier et les Rousses, le village de Bellefontaine abrite, depuis plus de 40 ans, le centre de vacances de la CBAF. Implanté dans un domaine verdoyant, de 2 hectares, en lisière de forêt, le centre accueille chaque été, en juillet et en août, 350 enfants, encadrés d'une cinquantaine d'animateurs et de directeurs diplômés.
Les enfants évoluent dans une ambiance arménienne, rythmée par des activités variées et enrichissantes (sports, randonnées, travaux manuels, éveil à l'arménité, musique, danse, chant...)

Le séjour de juillet étant complet, nous vous invitons à inscrire vos enfants pour le mois d'août en contactant notre secrétariat au 01. 48. 24. 46. 57 qui vous dirigera auprès de la section la plus proche de votre domicile.

La colonie organise une fête traditionnelle pour les parents le dimanche 12 août.

Date du séjour :
Du 27 juillet au 19 août

Prix :

Colonie de Bellefontaine : pension 3 550 F + voyage 450 F (Paris et Marseille)

Camp rayonnant de Bellefontaine : pension: 3 800 F + voyage 450 F (Paris et Marseille)

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ
HAMASKAÏNE
ՓԱՐԻԶ
●
ԳՐԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹ
ԱՆԱՀԻՏ ՏԷՐ–ՄԻՆԱՍԵԱՆ
կը ներկայացնէ
ՅԱԿՈԲ ՊԱԼԵԱՆԻ
վերջին գիրքը՝
«ՍՓԻՒՌՔ ԱԶԳԱՑԻՆ ՀԻՄՆԱՀԱՐՑ»
Հինգշաբթի, Մայիս 3, ժամը 20·30ին
Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տան մէջ
17, rue Bleue, Paris 9e

Cathédrale Apostolique Arménienne
SERPOTZ TARKMANTCHATZ
de Marseille

LA COMMISSION
FOI ET TRADITIONS ARMENIENNES
dans le cadre
d'une série de rencontres
« LOUSSAVORTCHI LESSARANE »
(Atelier "St. Grégoire l'Illuminateur")
propose
sa conférence-débat N° 10
sur le thème :

Le mystère de la Croix et ses traditions

(en français)
avec
le Rév. Père ZADIK AVEDIKIAN
Recteur de la Cathédrale

le jeudi 3 mai à 19 heures
dans la salle **«A. Tcherpachian»**
339, avenue du Prado — Marseille 8e

Date à retenir

FETE CHAMPETRE
A. A. A. S.
DIMANCHE 17 JUIN
à la Maison de la Retraite
de MONTMORENCY

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԲԱՐԵԳՈՐԾԱԿԱՆ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

եւ

ՏԻԳՐԱՆ ԶՈՒՀԱՃԵԱՆ ՀԵՏԱՋՕՏԱԿԱՆ ԿԵԴՐՈՆԻ

կազմակերպութեամբ՝

ՏԻԳՐԱՆ ԶՈՒՀԱՃԵԱՆ
«կեանքը եւ ստեղծագործութիւնը»

դասախօս
Եպիսկոպոսէն հիւրաբար Փարիզ գտնուող երաժշտագէտ
ՀԱՅԿ ՍԻՄԱԳԵԱՆ

քարտման խօսք
Տ. Զուհաճեան, հետազօտական կեդրոնի տնօրէն
ԺԻՐԱՅՐ ԲԱԲԱՋԵԱՆ

Հինգշաբթի Մայիս 3, ժամը 20·30–ին
Ալէք Մանուկեան Մշակութային Միութիւն
118, rue de Courcelles — Paris 17e

Այս առթիւ հանրութեան կը ներկայացուի նաեւ Տ. Զուհաճեանի Սրբազան Բ. օփերայի քնարերի առաջին ամբողջական հրատարակութիւնը 26 հատորներով:

Մուտքը ազատ է:

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935